

مهمله كه تي پيغه مبه ران

به رگي دووهم

ديديكي نوپيه له قورئان و سوننه ت و خويندنه و مبه په كي
واقعيانهي ميژووه له ژباني پيغه مبه ران

ماکوان که ریم

منتدی اقر الثقافي
www.igra.ahlamontada.com

بۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود کتایه‌ای مەختلف مەراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربی ، فارسی)

مهمله که تی پیغهمبه ران

به رگی دووهم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مه‌مله که‌تی پی‌غه‌مبه‌ران

به‌رگی دووهم

دیدیکی نوییه له قورئان و سوننه‌ت

و خویندنه‌وه‌یه‌کی واقعیانه‌ی میژوو له ژبانی پی‌غه‌مبه‌ران

نووسین: ماکوان که‌ریم

پیداچوونه‌وه: باران ئاریایی

کټیبخانه‌ی حاجی قادری کوټی

به‌پرتوه‌به‌ری گشتی: موحه‌مه‌د خضر نه‌حمه‌د 07504671394 – 07824671394

به‌پرتوه‌به‌ری هونه‌ری: موسته‌فا موحه‌مه‌د کوردی 07509998182

فه‌یسبووک: کټیبخانه‌ی حاجی قادری کوټی / M.Ktebxana

نیستگرام: کټیبخانه‌ی حاجی قادری کوټی / M.Ktebxana

لقی به‌که‌م: به‌رانبهر ده‌رگای قه‌لا – بازاری پۆشنبیری

لقی دووهم: چوارپانی شیخ مه‌حمود – به‌رانبهر مزگه‌وتی مه‌حمود عه‌لاف

ئیمیل: mdmaktaba@gmail.com

تایپست: باران ئاریایی

نه‌خشه‌سازی ناوه‌وه: موسته‌فا موحه‌مه‌د کوردی

نه‌خشه‌سازی به‌رگ: به‌ره‌و نه‌ججاپ

چاپی به‌که‌م: ۲۰۲۵

تیراژ: ۱۰۰۰

نرخ: ۲۰۰۰۰

له به‌پرتوه‌به‌رایه‌تی گشتی کټیبخانه گشتیه‌کان / هه‌ریمی کوردستان

ژماره‌ی سپاردنی (۱۲۰۰) ی سالی (۲۰۲۴) ی پټ دراوه.

مهمله که تی پیغه مبه ران به رگی دووهم

دیدیکی نوییه له قورئان و سوننه ت و
خویندنه وه یه کی واقعیانه ی میژوو
له ژبانی پیغه مبه ران

نووسین:
ماکوان که ریم

چایی یه که م:

۲۰۲۵

گرنګ نیه له رابردوودا چی پروویداوه!

یان ئه وهی له ئیستادا له ژیاڼتدا پرووده دات، ئه گهر به باوه پره وه به ره و
پرووی خودا برۆین، هیچ کام له کیشه کان هیژی ئه وه یان نیه داهاتوویه کی
سه رسوپه ینه ر و باشت لی بسه ننه وه.

خودا توی خوشده ویت!

دهیه ویت به سه رکه وتووی به سه ر گوناها بژیت

بو ئه وهی بتوانیت به لینه کانی زاتی به رزیت هه بیټ بو ژیاڼت له ئه مړودا!

پېشەككە كىيە كى كورت لەم بەرگەدا

سەرنجى خوتنەر پادە كىشەم بۆ پرووداۋە سىياسىيە كانى سەردەمى ھەزەرەتى ئىبراھىم، تا ئەۋكاتەى كە بەرگى يەكەمەن تەۋاۋەكرد، بەلام جارى كۆتايىمان بە ژيان و پرووداۋە كانى ھەزەرەتى ئىبراھىم نەھىناۋە، چەند لايەنكى تىرى ژيانى ئەم بېغەمبەرە مەزە ماۋە كە بېخەينە پرووچ لە سەردەمى لە دايكېۋونى ئىسماعىل و ئىسحاق و پاشان لوطى برازاي.

لە ناۋچەكەدا لە دۋاي لە ناۋچوۋونى نەمروود بۆشايىيەكى سىياسى پرووى كرده ناۋچەكە، (گرىك) واتا يۇنانى ئەمپرو پەلى ھاۋىشەت بۆ ناۋچەكانى كەنارى دەرياي ناۋەراست، ھەرۋەھا لە مىسر پادشاكانى خانەۋادەى (ھىكسۇس) ئەۋانىش ھوكمرانى مىسران دەكرد لە باكۋورى ئەۋ ۋلاتەدا، كەنعانىيەكانىش ھاۋكارى گرىكەكان بوون، كە سەرەتاي دەستېكى شارستانىيەتى فېنىقى دەست پى دەكات، ھەلبەت دەست پى دەكات نەك بونىيات نرايىت، بۆ ئەۋەى لە پرووى زانستى مېژۋوۋە دەقىق بىم لەگەلتاندا، ھەرۋەھا تىران كە بە پارسیا ناسرابوو، ئەۋانىش لە ھەۋلى فراۋانى قەلەم پەۋى خۋيان بوون، كورده لۆلۈيەكانىش زۆرىك لە ناۋچەكەيان خستېۋوۋە ژېر پكتىيان و تورك لە پىگاي خانەۋادەى نەبطىيەكان ئەۋانىش لە جەنگ دابوون لەگەل ھەموو ھىزەكانى ناۋچەكەدا، زمانى ئەۋ ناۋچانە ھەموۋى سىراني بوو، ياخود سورىاني پى دەۋترا، ھەرچەندە زمانى لۆكالى دروست بوو، بەلام زمانى سەرەكى مېژۋپۇتاميا و كەنعانىيەكان بە گشتى سىراني بوو.

ھەرۋەھا لەۋ بۆشايىيە سىياسىيەدا ھەر لايەۋ قەلەمپەۋى خۋى زياد دەكرد، شۆرشى فېرەۋنەكانىش دەستى پىكرد بوو لە خوارۋوى مىسر دژى بنەمالەى ھىكسۇسىيەكان-كە لە دۋاي ھەزەرەتى يوسف دەسەلاتى ھىكسۇسىيەكان كۆتايى دىت، دەبىت بە دەسەلاتى فېرەۋنى، ھەرۋەھا گرىكەكان شېۋەى ئۆتۆنۆمىيان بەكاردەھىنا و ئىدارەى سەرەخۋ دەدرايە شار و شارۋچكەى ناۋچەكان و ھەرشۋىتېك خاۋەنى ھاكىمى خۋى بوو.

لە پرووى ئايىنيەۋە: ھەزەرەتى ئىبراھىم لە بانگەۋازدا بوو لە ناۋچەكەدا و تا پادەيەك لە ۋلاتى مىسردا بانگەۋازى ئىسلامى ھەنەف بەربلاۋ بوو ھەرۋەھا لە ناۋچەكانى شام و حىجازدا، لە ھەمانكاتدا بەشېكى زۆرى ناۋچەكان لە بىتەرستى دابوون بە ھۆكارى ئەم بۆشايىيە سىياسىيە ئايىنيە بىتەرستى لە ئەنادۆل و غىراق و گرىك زۆر بە ھىز بوو.

له پرووی كۆمهلايه تييه وه: زۆر يک له ناوچه كان له دارمانی پهوشتی دابوون، له هه ندیک ناوچه کلتوری نیربازی زۆر بهربلاو بوو، سه رچاوه که ی له گریک و هوژی په ستنا ی قوبروسه وه که یشتبوه ناوچه کانی شام، واتا فهله ستینی ئیستاو ولاتی ئووردنی نه مرۆ.

ئهمه به گشتی پهوشی گوزهرانی ناوچه که بوو له پرووی سیسته مه کۆمهلايه تييه کان.

مهمله که تی پیغه مبه ران

مهمله که تی نو یه م:

پرووداوه کانی ژیانی چه زره تی لوط پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام

لوط له قورئاندا ۲۷ جار ناوی هاتوو، برازای چه زره تی ئیبراهیم بووه یه کیک بووه له ئیمانداره سه ره تایه کان، له دوا ی گه پانه وه یان له ولاتی میسر خاوه نی سه روه ت و سامانیکی زۆر بوون، میژوونووسان ده لێن به هۆکاری زۆری مه پومالآت و له وه پاندنیان له گه پانه وه یان به ره و ولاتی شام، شوانه کانی چه زره تی ئیبراهیم و چه زره تی لوط کیشه ده که ویتنه نیتوانیان و چه زره تی ئیبراهیم بۆ چاره سه ری ئەم کیشه یه ی مه پومالآت که ده کات به دوو به ش، به شیکی ده نیریت بۆ ناوچه کانی (سه دوم، عامور، صیعه، عمره، دوما و صغور) ئەم جیگایانه سه ر به شاری گه وره ی سه دوم بوون، ئەم رۆشتنه ش هاوکاته له گه ل بوون به پیغه مبه ر و خوا ی گه وره بانگه وازی ئیسلامه تی پیداده نیریت بۆ ئەو ناوچانه، که هه موو به ته رست و خراپه کاربوون له پرووی ئاکار و ره وشتی کۆمه لایه تی کاری (نیربازی) یاخود (هاوپه گه زبازی) تییاندا به ربلاو بوو.

خوای گه‌وره ده‌فهرموت:

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿١٦٣﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَتَجَنَّبْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾﴾

الشعراء

واته: قه‌ومی (لوط پیغهمبه‌ریش) ههر هه‌موو پیغهمبه‌رانیان به‌درو خسته‌وه ﴿١٦٠﴾ کاتی که (لوط) ی برابان پیی وتن: باشه ته‌وه تئوه له‌خواناترسن ﴿١٦١﴾ به‌راستی دلتیا بن که من فرستاده‌یه‌کی ته‌مین و دلسۆزم بۆتان ﴿١٦٢﴾ له‌خوا بترسن و فه‌رمانبه‌رداری من بکه‌ن ﴿١٦٣﴾ من داوای هیچ جوّره پاداشتی‌کتان لی ناکه‌م، من ته‌نھا پاداشتی خۆم له‌په‌روه‌ردگاری جیهانه‌کان ده‌خوایم ﴿١٦٤﴾ نایا له‌ناو ته‌وه هه‌موو خه‌لکه‌دا تئوه به‌شوین تیرینه‌دا ده‌گه‌رین و ده‌تانه‌وئی (ئاره‌زووی جووت بوون) له‌گه‌ل ته‌واندا جیبه‌جی بکه‌ن؟ ﴿١٦٥﴾ وازده‌هیتن له‌هاوسه‌ران و هاوجووتانی خو‌تان که په‌روه‌ردگارتان بۆی دروست‌کردوون، به‌لکو تئوه ههر قه‌ومیکی ناله‌بار و به‌دپه‌روشت و ناپه‌سه‌نن ﴿١٦٦﴾ (تاوانباران) وتیان: ته‌ی لوط، ته‌گه‌ر کو‌ل نه‌ده‌یت له‌ده‌ربه‌ده‌رکراوان ده‌بیت ﴿١٦٧﴾ (لوط) وتی: به‌راستی من بیزارم له‌کاروکرده‌وه‌تان و نه‌فه‌رتی لی ده‌که‌م و (بیده‌نگ نابم لی) ﴿١٦٨﴾ (ئه‌وسا که ئیتر نا‌ئومید بوو لی‌یان نزای کردو وتی) په‌روه‌ردگارا خۆم و مال و خیزانم له‌کار و کرده‌وه‌ی (ئهم ناپه‌سه‌ندانه) پرزگار بکه ﴿١٦٩﴾ (تیمه‌ش نزامان گیرا کردو) خۆی و مال و خیزانیان هه‌مووی پرزگار کرد ﴿١٧٠﴾ جگه له‌پیره‌ژنیک (که هاوسه‌ری لوط بوو) له‌تیاچوو‌ه‌کان بوو ﴿١٧١﴾ له‌وه‌ودو ته‌وانی ترمان (ههر هه‌موویان به‌خویان و شارو شارو‌چکه‌یانه‌وه) کاول کرد ﴿١٧٢﴾ به‌سه‌ختی به‌ردبارانمان کردن، ئای که بارانی بیدارخواه‌کان سه‌خت و دژواره ﴿١٧٣﴾ به‌راستی ئا له‌وه‌دا به‌لگه‌و نیشانه‌ی (به‌هیز هه‌یه له‌سه‌ر ده‌سه‌لاتی خوای په‌روه‌ردگار) که‌چی زۆربه‌یان باوه‌ر نا‌هیتن ﴿١٧٤﴾ به‌راستی په‌روه‌ردگاری تو (ته‌ی محمد ﷺ) ته‌ی ئیماندار (بالاده‌سته (به‌سه‌ر کافراند) به‌سو‌ز و میهره‌بانیشه (به‌ئیمانداران) ﴿١٧٥﴾

ئەم ھۆزانی لە گەڵ ئەوێ خرابەکاری بوون و ئەتواری و پەوشتی زۆر خراپیان ھەبوو، ھەر شتیک باش بوایە بە زەم و خرابەکاری ناویان دەبرد، بە پێچەوانەشەو ھەموو شتیک خراپیان بە باش دادەنا، بۆ ئەوێ، ئەگەر بانگی کەسیکیان بکردایە بە ناو و ناتۆری ناشیرین بانگ دەکرا، بەلام بۆ ئەو کەسە گەورەیی بوو خۆ ئەگەر بە جوانی بانگ بکرایە ئەوا پیتی ناخۆش بوو چونکە وای دەزانی پێزی نەگیراوە.

تەنانەت کە باسی لوط دەکەن دەڵێن: ئەو کەسیکی زۆر پاکە دەریکەن، لە کاتی کدا پاکێ بە خرابەکاری ناویان دەبرد! خوای گەورە دەفەر مۆیت :

﴿فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَّتَطَهَّرُونَ﴾

النمل

واتە: وەلامی قەومە کە ی تەنھا ئەو ھەبوو کە وتیان: (لوط) و شوێنکە و تەووانی لە شارە کە تان دەریکەن، چونکە ئەوانە کە ساتیکی پاکن و (بێزارن لە نابوختی تێمە)

لە ناو یە کتردا خیانیەتکار بوون بە زیرەکی لە قەلەمیان ئەدا، ناو مەجلیسەکانیان ھەمیشە شەرەجی بوو، جریان بۆ یە کتری لێ ئەدا و لە ناو دانیشتنەکانیاندا بایان لێ دەبوو ھە (تریان) لێ ئەدا زۆر ئاسایی بوو لایان بە ئاشکرا باسی زینایان دەکرد لە گەڵ پیاویدا و اتا تێر لە گەڵ نێردا، بۆ یە کەم جار بوو لە کۆمەلگەکانی ئەو سەردەمەدا ئەو جۆرە کارە پووبدات، کۆمەلگە یە ک بوو پیاوان منداڵەکانیان بەو شیوہی پەرور دەکرد، خۆ وا نەبیت ئافرەتەکانیان باش بووبن، ئەوانیش ھاوڕەگەزازیان دەکرد، ھەردوو لایان لە فاحیشە و خرابەکاریدا بوون.

خوای گەورە دەفەر مۆیت:

﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَّتَطَهَّرُونَ ﴿٦٩﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٧٠﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَذَابُ الْمَجْرِمِينَ ﴿٧١﴾﴾ الأعراف

واتە: یادێ (لوط پێغه مبه ریش) بکە کاتیک بە قەومە کە ی وت: چۆن ئێو ھە گوناھو تاوانیکی وا دەکەن کە تا ئێستا ھێچ کەس پێش ئێو لە جیھاندا گوناھو تاوانی وای نە کردووە؟! چونکە بە پراستی ئێو ئارەزووی (جنسی) خۆتان لە گەڵ پیاواندا ئەنجام دەدەن لە باتی ژنانی ھاوسەر تان، نە خێر ئێو قەومیک نابوخت و سنوور بە زین و زیادە پەروان (٧١) وەلامی قەومە نالە بارە کە ی تەنھا

ئهوه بوو که وتیان: ئهوانه شاربه ده ره کهن چونکه ئهوانه که سائیکن خویان پاک راده گرن (داوین پاکن و وهک ئیمه ناکه ن) ﴿٢٨﴾ ئیمهش لوط و خانه واده که یمان پرگار کرد، جگه له هاوسه ره که ی، چونکه ئه ویش لهو که سانه بوو که تیاچوون (له بهر ئه وه ی باوه ری به لوط پیغه مبه ره نه بوو) ﴿٢٩﴾ ئه وسا (به ردمان) به سه ردا باراندن، جا ته ماشا بکه و سه رنج بده و په ند وه رگره و بزانه، سه ره نه نجامی تاوانباران و بی په وشتان چۆن بوو ﴿٣٠﴾

پیشتر ئاگاداری کردبوونه وه له وه ی که به هوکاری تاوان و خوانه ناسیان تووشی سزا ده بنه وه که چی ئه وان داوای سزا که یان ده کرد، ﴿أَبْئُتْكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَتَيْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ﴿٣١﴾ العنکبوت

واته: ئایه ئیوه به راستانه نیربازی ده کهن و ریکا به خه لکی ده گرن و له یانه که تاندا کاری نابه جی و ناشیرین و نادروست ئه نجام ده ده ن؟! که چی وه لآمی قهومی (به دخوو) ته نها ئه وه بوو که وتیان: ئاده ی کوا سزا و تو له ی خوا، ئه گهر تو راست ده که ییت بۆمان بیهینه وه؟

لوط عَلَيْهِ السَّلَام دوو بۆ سی میوانی هاتن که خه لکه که بنیانن له جوانخاسی و بۆن خوشیان، خیرا چوون بۆ ده رگای مالی لوط بۆ ئه وه ی له گه ل ئه و میوانانه ی رابویرن و ده ستریزێ ناموس و شه ره فیان بکه نه سه ر به هه ردوو دیوه که یدا، لوطیش زۆر غه مبار و بیزار بوو، ئه و میوان دوست بوو داوای لیکردن که پیاوانه و تیکه یشتووانه بیربکه نه وه، له گه ل ئا فره تانی خویان ئه وکاره ئه نجام بده ن، به لآم بیسوود بوو.

ئه و میوانانه ش فریشته ی خوایی بوون جوهره ئیل و ئیسرافیل و میکائیل بوون، لوط-یان دَلْنِیا کرده وه که ئه وان هیچ زیانیکیان پیناگات و ئه وان لای هه زره تی ئیبراهیمه وه هاتوون، موژده ی مندالیکیشیان به خشیوه ته ئیبراهیم که خوای پهروه ردار بۆ له ناو بردنی ئه م هوژه و میلله ته به گشتی و له هه مان کاتدا موژده ی ئیسحاق بدهینه ئیبراهیم و خیزانه که شت له ناو ده چیت له گه ل ئه م گه له چونکه ئه ویش له وان، له بیروباوه ری بته په رستی دا.

ئه و هوژه به هوکاری بته په رستی و پاشان هوکاری تاوانی تریان هه موو له ناو چوون، لوط و ئیمانداران و منداله کانی ده رچوون، که ٢٠ بۆ ٥٠ کهس ده بوون.

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَاءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ ﴿٣٢﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَتَقَوْمَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ

أَطْهَرُ لَكُمْ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَلَا تَحْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا تَكُنْ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَى بَنَاتِهَا أَهْلًا وَمَنْظَرًا عَلَيْهَا جِبَارَةٌ مِّنْ سَاجِدٍ مَُّنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ هود

واته: کاتی وه فدی فریشته کانی ٲیمه هاته لای (لوط)، ناره حهت بوو ٲٲیان، زور دلتنه نگ بوو چونکه له شیوهی چهند لایوکی ٲٲیکه وتوودا هاتن به میوانی، ٲه میش ٲه یزانی هوژه که ی شه ٲریان ٲٲٲ ٲه گٲرن و خوٲه و هشتیان خراٲه و ناشتوانی بهرگریان لی بکات له بهر ٲه وه (له دلی خویدا) وتی: ٲه مه ٲوژٲکی سه خته (منی تی که ووتوم) ﴿٧٨﴾ جا هوژه که ی به بیستنی هاتنی ٲه میوانانه به ٲه له و (ٲٲٲ شهرمانه) هاتنه لای، ٲٲٲٲریش کاری خراٲیان ده کرد، (کاتیک لوط ٲه ٲه دیمه نه ناشیرینه ی دی) وتی: ٲه ی خزمه کانم ٲه مه کچه کاغه و ٲاک و خاوٲن بو ٲٲوه (وهرن له ناو هوژدا کٲتان به دله به شیوه یه کی شهرعی و ٲهوا لیٲان ماره ده کم)، له خوا ٲٲرسن، شهرمه زاری لای میوانه کانم مه که ن، ٲایا ٲیاوٲکی ژیر و عاقلٲان ٲیا نییه (که له کاری ٲاوا نارهوا جلّه و گٲیری بکات) ﴿٧٩﴾ ٲه وانیش (ٲٲٲ شهرمانه) وتیان: به ٲراستی تو ده زانی ٲیمه حه قٲیکمان نیه به کچه کانی تووه، بیگومان ده زانی ٲیمه چیمان ده وٲٲ ﴿٨٠﴾ لوط وتی: ٲای ٲه گهر هٲیزیکم ده بوو بو بهرام به رٲتان، یان ٲه نایه کی به هٲزم ده ست ده که وت و ده ٲوٲٲٲٲ بو ی (تا تو له تان لی بکه مه وه) ﴿٨١﴾ میوانه کانی وتیان: ٲه ی (لوط) ٲیمه فریشته ی ٲٲرراوی ٲهروه دگاری توٲن (ٲه و تاوانبارانه ناگه نه لای ٲیمه) تو مناله کانت به شه و ده رکه، که ستان لانه کاته وه و ٲاٲر نه داته وه، به لام هاوسه ره که ت که لاساره و به گوٲٲ ناکات، ٲه وه تووشی ٲه و سزایه ده ٲٲٲ که تاوانباران تووشیان ده ٲٲٲ، به ٲراستی کاتی سزاکه شیان له سهر له به یانی دایه، ٲایا به یانی نزیک نییه؟ ﴿٨٢﴾ کاتی فه رمانی ٲیمه (به ٲیاچوونیان) ده رچوو (شاروچکه که یاغان) ژٲره و ژورور کرد، به قوٲی سووره وه کراوی وه ک به رد لیٲهاتوو چٲن له سهر چٲن به رد باراغان کرد ﴿٨٣﴾ هه موو ٲه و به ردانه ی دیاری کراو بوون، له لایه ن ٲهروه دگارت ه وه (که بدا به سهر ته و قه سهری کیدا) ٲه م کاره ساته و ٲه م به رد بارانه وه نه ٲٲٲ دوٲر ٲٲٲ له سته مکارانه وه (له هه موو سهرده میکدا) ﴿٨٣﴾

لوط خو ی ٲیاوٲکی ٲازا و به هٲز بوو، ٲٲده چٲٲ خٲزانه که ی له و میللته به بووٲٲٲ، چونکه خاوه نی هٲچ عه شیره ت و هٲیزیک نه بوو، بیجکه توانای خو ی، ههر بو یه ٲٲغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ده فه رموٲٲ: ٲه حمه تی خوا له لوط ٲٲٲ، کٲشه ی توانا و هٲیزی عه شیره تی هه بوو

کەس لە پشتی نەبوو لە ناو ئەو میللەتەدا، لە دواى ئەو هەموو پیڤه مبه ران هاتوون لە ناو هۆز و عەشیره تی خۆیان پشتگیریان لی کراوه^(۱).

لە دواى پرگار بوونی لە ناو ئەو گەل و هۆزه، هیچ لە سەرچاوه یه کی وا لە بهر دەست نییه، تا بزانی ت پرووی لە کوێ کردووه، هەر چه نده هەندیک لە میژوونووسان دەلین: لای ئیبراهیم ماوه تهوه، پاشان لە دواى وه فاتی ئیبراهیم ماوه یه ک له گەل ئیسحاق دا بووه پاشان نه ویش وه فاتی کردووه یاخود ده لین: بۆ بانگه واز به ره و ناوچه کانی ئەنادۆل پۆشتوووه.

.....
(۱) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ لَوْطًا كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنَيْ سَدِيدٍ، وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ بَعْدَهُ نَبِيًّا إِلَّا وَهُوَ فِي ثَرْوَةٍ مِنْ قَوْمِهِ. / الترمذي، رقم ۸۳۷۳ و أحمد، رقم ۳۱۱۶.

کۆی گشتی باسی لوط عَیْبَالَكُم

ژیانی هه زهره تی لوط عَیْبَالَكُم ته نهها لایه نی زیاده پۆی و ئاکاری پیسی به دپه وشتی ناو نهو کۆمه لگه یه زیاتر پۆشن کراوه ته وه، له بهر نه وه ی نهو کاره نه وه نه ده قیزه ونه چه ندین جار خوای پهروه ردگار نه شیاوی و دووری له سرووشتی مروّف له قورئاندا باس کردووه بۆ ئومه تی پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم، له پووی زیانه کانیه وه له ناو کۆمه لگه دا کاریگه ریبه کی زۆر خراپ به جی ده هیلت چ له پووی کۆمه لایه تی ههروه ها له پووی ته ندروستیشه وه.

ههروه کو زیناکردنی نیتوان ژن و پیاو مروّف تووشی چه ندین نه خووشی کوشنده ده کات، لهو نه خووشیانه (سفسل-زوهری-سه یلان-برینی شل و نه رم)، بیجگه نه خووشی پیست که تووشی چه ندین دهر د و هه ساسیه تی ده کات.

نیربازی ده بیته هۆی لاوازی کۆمی مروّفه که که توانای پیسایه هه لگرتنی به خۆی نامینیت و هه یچ خۆراگری نییه له کاتی پیسایدا و به خۆیدا ده کات بی نه وه ی له توانا و نیراده ی دا هه بیته، جگه له نه مانی ده زووله ی خوینی و گوشت پاره ی ماسولکه و چه ندین دهر دی وه کو هه وکردنی (الالتهابات) که کیم و جه راعه ت فری نه دا، نهو جیگایه ش به سرووشتی جیگایه کی پر میکروبی پیسه که مروّف هه لی گرت تووشی چه ندین نه خووشی تر ده بیته، خوای گه وره هه رگیز ئاگادارمان ناکاته وه له شتیک که زهره ر و زیانی زۆری نه بیته، نه مه ش هه ر له په حمی خوای پهروه ردگار.

سزای نیربازی زۆر تونده له قورئاندا که خوای گه وره بۆی باس کردووین له قورئاندا ده فهرمویت: ﴿فَجَعَلْنَا عَلَیْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَیْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّیلٍ﴾ ﴿٥٦﴾ الحجر

واته: ئینجا شاره که مان ژیره و ژوور کرد و به سه ننگل به رد بارانمان کردن.

ئه م کاره قیزه ونه هه رکه س ئه نجامی بدات له ئایینی ئیسلامدا هه په شه ی زۆر توندی له سه ره، ده بیته به رد باران بکریته، جا نه گه ر خاوه نی خیزان بیته، یاخود په به ن بیته و اتا بن خیزان و زگورتی بیته، نه مه ش پای سی ئیمامی شه ریعه ته له شافعی و مالکی و ئیمامی نه حمه د، له م باره یه وه ئیمام نه حمه د له ئین عه باسه وه نه ویش له پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

فەرموودەيەك پىۋايەت دەكات و دەفەرموئىت: ھەر كەستان بىنى ئەو كارەي ئەنجامدا، بىكەر و كارلىكراو بكوژن^(۳).

پاي جىاۋازى ئەبو ھەنىفە لەم بارەيەو دەئىت: دەبىت لە شاخىكى بەرزەو ۋە فرىدەرىت و پاشان بەرد باران بىكرىت ۋەكو چۆن بەرامبەر گەلى لوط خۋاي گەورە ئەنجامى دا بۆ بەھىزكردنى پاكەي ئەم ئايەتەي ھىناو، ﴿مُسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾ ھود

ۋاتە: ھەموو ئەو بەردانەي دىارى كراو بوون، لەلايەن پەرۋەردگارتەو (كە بدا بەسەر تەوقە سەرى كىدا) ئەم كارەساتەو ئەم بەرد بارانە ۋەنەبى دوور بى لەستەمكارانەو (لە ھەموو سەردەمىكدا).

پاشان: پىزگرتنى ميوان لاي پىتغەمبەران و شوپىنكەوتوۋانى ۋاجىبىكى زۆر گەورەيە، ھەر ۋەكو چۆن ھەزەرەتى ئىبراھىم نەيناسىن خىرا چوو ئاژەلىكى بۆ سەربىرىن.

بە ھەمان شىۋەش ھەزەرەتى لوط نەيزانى ئەو ميوانانە مروۋف نىن، ئەگەر چى زۆر قورس بوو بۆي بەلام ھەر ميوانداری كردن، خۋاي گەورە بۆمان باس دەكات ھۆكارى سەختى ميوانداریيەكە لەبەر بەدپەشتى ئەو گەلە بوو، چونكە دەيزانى خاۋەنى چ بەھا و نەرىتىكى بۆگەنن، بۆيە فەرموۋى: ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ ھود

ۋاتە: كاتى ۋەفدى فرىشتەكانى ئىمە ھاتە لاي (لوط)، ناپەھەت بوو پىيان، زۆر دلتەنگ بوو چونكە لە شىۋەي چەند لاۋىكى پىتگەوتوۋدا ھاتن بە ميوانى ئەمىش ئەيزانى ھۆزەكەي شەريان پى ئەگىرن و خورپەشتيان خراپە و ناشتۋانى بەرگريان لى بكات لەبەر ئەو (لەدلى خۆيدا) ۋتى: ئەمە پۆژىكى سەختە (منى تى كەوتوم).

كە ھاتن بۆ ئەنجامدانى كارە قىزەونەكە، ناچار ھىچ توانايەكى نەبوو بۆيە ۋتى: ئەگەر دەسەلاتم دەبوو خاۋەنى ھىز و ەشیرەت دەبووم پامدەگرتن، كەۋاتە پىزى ميوان زۆر گەورەيە لە ئىسلامدا و لاي پىتغەمبەرانىش ھەر بۆيە پىتغەمبەرى خوا ﷺ دەفەرموئىت: ھەر كەس بىرواي بە خوا و پۆژى قىامەت ھەيە با پىز لە ميوان بگىرىت^(۳).

(۲) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ: مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلًا لُوطٍ فَأَقْتُلُوا الْقَاعِلَ وَالتَّمْعُولَ بِهِ.

(۳) مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، رَقْم ۶۰۱۹ و مسلم، رَقْم ۴۸.

پاشان: هوکاری خیزانی لوط به و سزایه ده گه پیتته وه بو ئه وهی که پروای به پیغه مبه رایه تی لوط نه بوو، سه رزاره کی به لوطی وتبوو که پروای هیناوه، به لام دروی کرد و مونا فیق بوو، هه ر بهم هوکاره خوای گه وره له گه ل خیزانه که ی نوح دا به خیانه ت کار ناوی بردوووه، نه وان خیانه تی شاردنه وهی بیر و باوه پریان کرد له هاوسه ره که یان پرستگۆ نه بوون بته پرست بوون، هیچ په یوه ندی نییه به خیانه تی هاوسه رگیریه وه، نه مه ش نه و نه ندازه یه که له قورئان و سوننه ت وه رمانگرتوو له م باسه دا که ژیا نی حه زره تی (لوط)ه.

مهمله که تی پیغه مبه ران

مهمله که تی ده یه م:

رووداوی ژیانی حه زره تی ئیسحاق و یه عقوب پیغه مبه ر عیبه السلام

ئه م پیغه مبه ره به پژه ناوی ۱۷ جار له قورئاندا هاتوو، کوری حه زره تی ئیراهیمه، ناوی ئیسحاقه و کوره که شی به ناوی یه عقوب پیغه مبه ر ۱۶ جار ناوی له قورئاندا هاتوو.

ژیانی ئه و دوو پیغه مبه ره ئازیز و به پژه که پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم هه ردوو کیانی به خاوه ن که ره م و پژه ناو بردوو له گه ل یوسفی کوریا ندا فه رموو یه تی: (که ریمی کوری که ریمی کوری که ریم)^(۴).

(۴) (إِنَّ الْكُرَيْمَ ابْنَ الْكُرَيْمِ ابْنِ الْكُرَيْمِ) أخرجه البخاري، ٤٦٩٤.

ژیانی چه زهره تی ئیسحاق زۆر ناروونه، بیجگه نهوهی که له قورئاندا بۆمان باس کراوه و هه نیک له میژوونووسانی ئیسلام، ژیاانی ئەم پیغه مبه ره ئازیزه و یه عقوبی کوری له نه هلی کیتابه وه گپراوه ته وه بۆمان ژیاانیان یاداشت کردووه، نه وهی جیگای سه رنجه له هه ندیک لایه نیه وه، لی ره دا باسی ده که ین و پاشان سه رنجه کانیش ده خه ینه روو.

چه زهره تی ئیسحاق مژده ی خوای پهروه ردگار بوو بو خاتو ساری خیزانی چه زهره تی ئیبراهیم، که نه هلی کیتاب ده لێن: له ته مه نی ۹۰ سالی دا نه و کوره ی بووه نه و سه رده مه ش ته مه نی چه زهره تی ئیبراهیم ۱۰۰ سال بووه، نه هلی ئیسلام گوماغان له پیری هه ردوو لایان نییه، به لام ساله کان جیگای سه رنجه و له قورئان و سوننه ت ژماره ی باس نه کراوه، به دلنیا ییه وه باسی پیری هه ردووکیان کراوه له سارا خاتوون و چه زهره تی ئیبراهیم سه لامی خوا له هه موویان بیت، خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَمَا لَيْتَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ خَنِيذٍ ۝ فَلَمَّا رَأَوْا أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكَّرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَحْزَنْ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمٍ لُوطٍ ۝ وَأَمْرُهُمْ قَائِمَةٌ فَضَحِكْتُ فَلَبَسَتْهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءَ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ۝ قَالَتْ يَوَيْلَئِي ءَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ۝ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ۝﴾ هود

واته: بیگومان وه فدیک فریشته هاته لای ئیبراهیم به مژده وه (مژده ی بوونی منالیک)، وتیان: سه لاوی خوات لیبت، نه میش وتی: سه لاوی خوا له تپوهش، (دوای به خیرهاتینیان روشت و) زۆری پێ نه چوو گه پرایه وه به گوشتی گویره که یه کی برژاوه وه ۝ کاتی (ئیبراهیم) بینی دهستی بو نابه، پێ ناخۆش بوو، گومانی خرابی لێ کردن، له دلی خویدا لیان ترسا، نه وانیش هه ستیان پێ کرد و پێیان وت: مه ترسه، تیمه تیر دراوین بۆلای قه ومه که ی لوط ۝ خیزانی پیغه مبه ر ئیبراهیم وه ستابوو (له خویشی مژده که)، (خوای گه وره فه رمووی) تیمه ش مژده مان دایه که (ئیسحاق) ت پێ ده به خشین و له دوای نه ویش (یه عقوب، له نه وهی ئیسحاق ده بیت) ۝ خیزانی ئیبراهیم پیغه مبه ر وتی: (شه رمه زار خۆم) چۆن منالیم ده بیت من پیر بووم و نه مه ش مێرده که مه، پیرو به سالا چوو، به راستی نه مه شتیکی سه ر سوپه تیه ره ۝ فریشته کان وتیان: ئایا سه رت سوپ ده مینێ له فه رمان و کاری خوا، په حمه ت و به ره که تی خواتان لێ بیت نه ی خیزان و مالی پیغه مبه ر، بیگومان خوای گه وره کاری وا ده کات، هه میشه سوپاسکراوه و خاوه نی به رزی و ده سه لاتیشه ۝.

هه ره چه نده له ژيانی پیغه مبه ر لوط دا ئاماژه ی ئایه ته کان کراوه بۆ چه زره تی ئیسحاق لیږه دا به م ئایه ته ی تر وه کو به لگه زیاتر دریژی ناکه ی نه وه، خوی پهره ردگار ده فهرمویت: ﴿وَبَشِّرْنَهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ﴾ وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿٣٣﴾ الصافات

واته: مژده ی هاتنه دنیای (ئیسحاق) یشمان پی به خشی که ئه ویش پیغه مبه ریکه له چاکان ﴿٣٣﴾ به ره که یشمان دابه زانده سه ریان و خسته ناو نه وه کانیه وه و مندالمان زۆر کردنه نه وه ی ئه مانیش هه بووه چاکه کار بووه، وه هه یشبووه تاوانبارو خراپه کار بووه ﴿٣٣﴾.

ئهم پیغه مبه ره ئازیزه له نیوانی شام و هه ران دا گه راوه و بانگه وازی کردوو بۆ خواپه رستی و چاکه خوازی، خیزانی ناوی (رفقه) خه لکی ناوچه ی هه ران-ه و کچی (بتوئیل کوپری ئیلیاس) ه، خیزانی له ته مه نی چل سالی دا سکی کردوو و دوو مندالی بووه واتا (دوانه یه کی به یه کجار بووه) هه ردوو منداله که کوپر بوون، ناویان (عیصو و یه عقوب) ه، ئه هلی کیتاب ده لێن: عیسو پیش یه عقوب له دایک بووه، یه عقوب دهستی به قاچ و پشتی عیسوی برای بووه گوايه بۆیه ناو نراوه به (عقب) گوايه یه عقوب له وه هاتوو.

لیږه وه چیرۆکه که ده ست پیده کات له ژيانی یه عقوب و عیسو، عه ره ب به عیسوی ده لێن: (العیص)، گوايه دایکیان یه عقوبی خو شوو یستوه به هوکاری ئه وه ی له عیص بچوو کتر بووه، باوکیشی عیسوی خو شوو یستوه له بهر ئه وه ی کوپه گه وره یه تی، ناوی عیسو به واتا سورفل و قژ زه ردباودیت ئهم به سه رهاته ی که ده یگێرمه وه له ته ورات دا (سفری تکوین ۲۴-۲۷) باسه که هاتوو هه یچ په یوه ندی به قورئان و سوننه ته وه نییه، ئه گه ر چی زانایانی ئیسلامی و میژوونووسان و رافه کاران له په رتوکه کانیاندا ئاماژه یان پێداوه، هه روه کو ئاماژه م پێداوه هه موو له ته ورات وه رگیراوه.

کاتیک یه عقوب و عیسو گه وره ده بن و باوکیان به سالادا چوووه، چاوی زۆر لاواز و نابینا بووه، هه ز له گوشتی برژاو و که باب ده کات، ده یه ویت دوای موباره کی یاخود پیغه مبه رایه تی بۆ ئه و کوپه ی بکات که بتوانیت راو بکات و له گوشتی ئه و راوه بخوات و نزاکه بیته مولکی ئه و که سه ی که راوه که ده کات.

دایکیان گوئی له م وتانه ده بیته به عیسو ده لیت: چه زره تی ئیسحاق خیرا مه ریک سه ر ده بریت و گوشته که ی ئه داته دهستی یه عقوب و جلک و به رگی عیسو له بهر ده کات، ده چیته لای باوکی گوايه باوکی دوعا که بۆ یه عقوب ده کات و پاشان عیسو توپه ده بیته سویند ده خوات یه عقوبی برای بکوژیت ئه مه پوخته ی رووداوه که یه، هه رچه نده به جوړی تریش هاتوو، به لام

به گشتی هه مووی هاوشیوهی ئەم باسهیه که لیڤه دا بۆم یادداشت کردوون ئەگەر سهرنج بدهین، گێڕانهوهی ئەم چیرۆکه له فهرمایشتی خوای پهروهردگار ناچیت له تهوراتدا، پاشان کاره کهش له کاری بنه ماله ی پیغه مبه ران ناچیت، وهکو چیرۆکی بهر ئاگردانی ئاغا و کوره کانی یان جوتیاریک و دوو کوره کهی...هتد.

سهرتا خوشه ویستی ههردوو منداله که دوانه ن کێ له پێشه وه هاوووه یان دواکه وتوووه چه ند ساتیک، ئەوه ناکاته ئەوهی دایک و باوک جیاوازی و خوشه ویستی له نیوان گه و ره و بچوو کدا به و شیوه یه بکریت، پاشان هه لێژاردنی پیغه مبه ر له لایه ن خوای پهروه ردگار هه یه، نه ک به دوعای پیغه مبه ران، خوای گه و ره پیغه مبه ران هه لده بژیری، پاشان ئەوانه ی که ده بن به پیغه مبه ر شه ر له سه ر پیغه مبه رایه تی ناکه ن.

خیانه ت چۆن له دوعا کردن و له بهر خاتری که باب و گوشت ده کریت و له پیناوی گوشت و که بابدا پیغه مبه ر هه لێژیری، هه موو ئەم باسانه دهستی نوو سه ریکی زۆر چیرۆک نووسی قه دیمی پیوه دیاره، ئەمه نه فه رمایشتی خوایه نه ژیا نی پیغه مبه ریکی ئازیزه، دوو ره له وه حییه وه.

که واته ده ر ئەنجام چیه؟

کاتیک که باسی میژوو یه کی راستی ناروونده کریت به ته واهه تی گوشه کانی زانستی میژوو ده توانیت له ریگای په وشی سیاسی و کۆمه لایه تی و ئایین تا پاده یه ک سه ره داویکی ده ست بکه ویت، یاخود له پاشماوه ی دیرین و یان ئەو نوو سینانه ی باسیان کردووه، ئیتمه ش له م کتیه دا ئاماژه مان پێداوه، ئەگه رچی میژوو که ناوی ته ورا ته، راسته که لامی خوای گه و ره یه به لām بۆ ئیتمه بووه به میژوو، له گه ل ئەوه شی که بۆ ته میژوو ده ستکاری کراوه، خوای پهروه ردگار له قورئاندا بۆی باس کردووین.

ئوهی که لیڤه دا ده مه ویت باسی بکه م هه ر گریمانه که ده مه ویت مه عریفه تی راستی و دروستی پیغه مبه رایه تی ئیسحاق و یه عقوبی بدۆزینه وه، ده ر ئەنجامی سه ره تای بنه ره تی قورئان و سونه تی پیغه به ری نازداره ﷺ، سه ره تا و تمان که ژیا نی پیغه مبه ران له پرووی بانگه وازه وه تا پاده یه کی زۆر هه موو له یه ک ده چن، هه موو بانگه وازی یه کتاپه رستی و له خواترسان و خو پاریزی له تاوان و باوه ربوون به پۆژی قیامه ت و کارکردن بۆی، ئەم دوو پیغه مبه ره به پێزه که کوپ و باوک و باپیر و نه وه کانی داها توووشیان هه موو هه ر پیغه مبه رن، به لām له سه رده می سی پیغه مبه ردا ژیا وه، که کاریگه ری زۆریان له سه ر ناوچه که دانا وه، چونکه ئەم پیغه مبه رانه ئەگه ر چی له ژیا ندا بوون یان هه موو گه له که گوئی بۆ گرتوون وه کو ئیسماعیل یان له ناو چوون وه کو لوط، یان به رده وام بووه له گه ران و هیجره ت به بانگه وازه که یه وه وه کو

هەزرەتی ئیبراھیم سەلامی خوا لە ھەموویان بێت، کەواتە درێژە پێدەری پێگای ئەو موبارەکانە ترە کە باوانیەتی.

باشان بە ھۆکاری بانگەوازی ھەزرەتی ئیبراھیم و ناوناوبانگی خەڵکی زۆر لە ولاتان و شاران ئایینی ئیسلامی ھەنێفی، بە بەلگەی ئەوەی کاتیک یوسف لە زیندان ئازاد دەبێت یەکیک لە ھۆکاری ئەوەی کە دەچێتە پلەی وەزیری بە ھۆکاری شەو و پڕۆژیک نەبوو، بەلکو خێزانی ھیکسۆس دەزانن کە ئەم کورە لە بنەمالەی پێغەمبەرانە، بانگەوازی ھەلە ھەلە ئیبراھیم، باوباو پیرانی ناوناوبانگی پێغەمبەرانی ھەلە ھەلە خواوەنی نفوس و خەڵکی شوێنیان دەکەون زیاتر لە مەعبەد و تەمپلەکانی تری بێتەرستەکان.

کەوا یە ھەزرەتی ئیسحاق یەکیکە لە پێغەمبەرە چالاکەکان کە بەردەوام لە بانگەواز دابوو ھە شۆینیانی ئەنادۆل و شامدا درێژە دەری پێگای باوکی بوو و بانگەوازی یەکتەرستی بلۆ کردۆتەو.

تەنانت چوونی یەعقوبی کوری بۆ زیدی باوباو پیرانیان لە شاری ئوور لە خوارووی عێراق و ھیچ پەییوەندی نەبوو بە ترسی براکە بەلکو بە پێچەوانەو ھۆکاری چوونی بانگەواز بوو بۆ ئەو ناوچە، کە گوا یە نازناوی (ئیسرائیل)ی وەرگرتووە بە مانای بە شەودا پێگای پریو بە پڕۆژا پشوو داو، ئەمەش پێشە ی بە تەنھا ھەزرەتی یەعقوب نەبوو، بەلکو ھەموو کەسێک یان کاروانەکان بەو ناوچەیدا لەبەر گەرمای پڕۆ بە شەودا پێگایان دەبێ و بە پڕۆژا پشویان ئەدا لە ژێر سیبەری بەرد و دەوارەکانیاندا.

ھەرچەندە لە بنەرتدا وشە (ئیسرائیل) واتا بەندە ی خوا ی گەورە بە عیبری، ئەوەش زیاتر پێگای تێدەچیت.

چوونی بۆ ئەو ناوچە یە بێجگە بانگەواز و بانگکردنی خەڵکی بۆ خواناسی، ھەروەھا لە مائی باوان و خالوانی خێزانی پێکھێنا، جا کۆمەلێک دەلێن: لە ھەرێان لە مائی خالوانی و پێشتریش لە ئوور لە بنەمالە ی باوانی ھەزرەتی یەعقوب خواوەنی چوار خێزان بوو (خاتوو لیا و خاتوو راحیل) لە دوا ی مەرگی لیا خواستوویەتی، ھەندێک لە ئەھلی کیتابەو ھەرگێراو کە گوا یە لە یەک کاتدا ھەردوو خوشکە کە ی خێزانی بوون ئەمەش بە دوور دەزانم، چونکە دوورە لە ئاکار و دەوشتی پێغەمبەران، گوا یە لە تەورات دا ئەو شەریعەتە ھەلوەشاو تەو.

دوو هاوسه‌ره‌که‌ی تریشی به ناوی (زولفی و بلهی) گوايه هه‌ریه‌که و له جاریه‌ی لیا و راحیل بوون له داخی یه‌کتری پیشک‌ه‌ش به یه‌عقوبیان کردووه، ئەمەش قسه‌یه‌کی زۆر به‌تاله، چونکه سرووشتی هه‌موو ئافره‌تیک وایه هه‌ز ناکات له خۆی زیاتر هاوسه‌ره‌که‌ی خاوه‌نی ژنی تر بیت، خۆ ئە‌گەر بوو هه‌ز به زیاد بوون ناکات چونکه کاریگه‌ری له‌سه‌ر خۆی زیاد ده‌کات.

جا له‌به‌ر ئەو مونا‌فه‌سه‌ی که جووله‌که دروستی کردووه له میژووی پیغه‌مبه‌راندا، هۆکاره‌که‌ی ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه بو نه‌وه‌کانی ئەم مندا‌لانه‌ی یه‌عقوب که له داها‌توو‌دا باسیان ده‌که‌ین به پشتیوانی خوا، گوايه ئەو دوو خێزانه‌ی تری یه‌عقوب جاریه‌ی (لایان) بوون باوکی لیا و راحیل پیشک‌ه‌شی که‌ه‌کانی کردووه، که‌ه‌کانی‌شی پیشک‌ه‌شی یه‌عقوبیان کردووه!

به‌هه‌رحال لهم چوار خێزانه‌ی چه‌ند مندا‌ل‌ت‌کی هه‌بووه که ۱۲ یان کور بوون

له لیا: روبیل، شه‌معون، لاوی، یه‌هوزا، یاساکر و زابلون

له راحیل: یوسف و بنیامین

له به‌له‌ی: دان و نیفتالی

له زولفی: جاد و عه‌شیر

ئیسحاق و یه‌عقوب و براکه‌ی عیصو به ته‌واوه‌تی فه‌رمانه‌وای قودس و خه‌لیل بوون که نه‌و ده‌مه ناسراو بوو به ئۆرشه‌لیم و ناوچه‌ی ساعیر، هه‌روه‌ها ئیسحاق و یه‌عقوب و عیصو بونیادی مزگه‌وتی قودسیان کردووه پاشان داوود و سوله‌یمان نوێی ده‌که‌نه‌وه...

ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌خات بئه‌ماله‌ی چه‌زهره‌تی ئیبراهیم، بئه‌ماله‌ی پیغه‌مبه‌ر و پاشان فه‌رمانه‌وایان خاوه‌نی خه‌لک و مو‌لک و سامان و به‌نده و که‌نیزه‌ک بوون.

هه‌ر ئه‌م ده‌سه‌لات و توانایانه که خوای گه‌وره هه‌لیبژاردوون تا بینه گه‌لی هه‌لبژارده، نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خه‌لکه‌که‌ی زۆر باشه و پا‌که، نا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌رانیا‌ن زۆر باش و بانگه‌وازی جیهانیان کردووه بۆ یه‌کتا په‌رستی که ئه‌و بابته‌ش له کاتی خویدا باس ده‌که‌ین.

پاشان چه‌زهره‌تی ئیسحاق کۆچی دوا‌یی ده‌کات و له‌و جی‌گایه ده‌نیژریت له خاکی که‌نعان، له جی‌گایه‌که به ناوی (حبرون) له‌گه‌ڵ باوکی له ئه‌شکه‌وتیکدا نیژراون که چه‌زهره‌تی ئیبراهیم ئه‌شکه‌وته‌که‌ی کړیوو بۆ بئه‌ماله‌که‌ی، که مردن له‌و جی‌گایه‌دا بیاننیزن و به خاکیان بسپێرن.

خوای گه‌وره له وه‌سفی ئه‌م سێ پیغه‌مبه‌ره ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ۖ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ۖ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ ١٧

واته: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ باس و یادی به‌نده به‌رێزه‌کا‌مان ئیبراهیم و ئیسحاق و یه‌عقوب بکه، هه‌موویان ده‌ستیکی با‌لایان هه‌بوو له گه‌یاندنی ثایینی خوا‌دا، ده‌ستیکی با‌لایان هه‌بوو له چا‌که و چا‌که‌کاریدا، هه‌روه‌ها به‌رچا‌وروونی و شاره‌زایی ته‌واویان هه‌بوو له هه‌موو پرویه‌که‌وه ١٨ ئی‌مه به‌راستی کردمانن به به‌نده‌یه‌کی تایبه‌تی خو‌مان به‌هۆی سیفه‌تی دنیانه‌ویستی که ئه‌ویش یاده‌وه‌ری پۆ‌زی قیامه‌ته ١٩ به‌راستی ئه‌وانه لای ئی‌مه له‌و که‌سانه‌ن که هه‌ل‌مان بژاردوون و په‌سه‌ندمان کردوون ٢٠

کۆی گشتی باس

خوای گه وره له حه زهره تی ئیبراهیم له ئیسرائیلی کۆری و پاشان یه عقوب کۆمه لیک پیغه مبه ر بۆ گه لی ئیسرائیل ده تیریت، خو گه لی ئیسرائیل نه وه نده زۆر نه بوون، به لکو له رێگای گه له که و پیغه مبه ره که یانه وه که بانگه وازی جیهان بکه ن، ئه م ئیمتاز و جیاکارییه وای کرد له م گه له که خوای پهروه ردگار بیانکاته گه لی هه لێژاردوو، نه ک به هۆکاری لاشه و میشکیان، نا- به لکو به هۆکاری نه وه ی که بانگه وازی جیهان ده که ن، ئه م به جیهان بوونی بانگه وازی به نی ئیسرائیل ته نها بۆ یه ک جیگا نه بووه، به لکو له سه ر گه له که پتویست بووه که برۆنه ناوچه کان و دینداری بۆ بکه نه وه به جی بیه لێن، هه ر ئه مه ش وای کردوو که پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل له ناوچه کانی دنیا دا بۆ بکه نه وه، دانیال له بابل و یونس له نهینه وا و میخا له ئه وروپا و به هه موو جیگا کاندای بۆ بوونه ته وه، له ئیستادا یه هود ته نها برۆای به ۴۸ پیغه مبه ر هیه و نه سرائیش به ۱۶ پیغه مبه ر، هه موو پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل له کورانی یه عقوبه وه هاتوون که پێیان ده و تیریت (سبط) واتای (کۆر) دیت، یان (نه وه) واتا کۆری کۆره که ی (الأسباط) واتا نه وه کان که پیغه مبه ران له کورانی یه عقوبین سه لامی خوا له هه موویان بیت.

سه لامی خواش له هه موو کورانی یه عقوب بیت.

له ناو ئه م ۱۲ نه وه یه هه ر یه که له ئیستادا خاوه نی مه زه به ی تاییه تی خو به تی، له ناو بنه ماله ی یه هوزا ده بوو هه میشه پادشا بویه، له بنه ماله ی لاوی ده بیت پیغه مبه ران بیت، هه ر یه که و له شوێنکه وتووانی شتیکیان بۆخۆیان پچری بوو، پیغه مبه رانی نه وه کانی ئیسرائیل بریتین له ئیبراهیم، ئیسحاق، مووسا، هاروون، یه شوع، فینحاس، ئه لقانه، عالی، صاموئیل، جاد، ناتان، داوود، سوله یمان، یه عرو، میخا کۆری یه مله، عوبادیا ئه خیای شیلۆنی، یاهو کۆری خانی، عه زریا کۆری عودید، یه جزه ئیل کۆری زه که ریا، ئه لیه عزز کۆری داووداوا، هۆشع، عاموس، میخای مورشتی، ئاموص، ئیبلای ته شبی، یه شه عی کۆری شافاط، یونانی کۆری مه تا، که مه به ستیان (یونسه)، ئه شعیا، یوئیل، ناحوم، حبقوق، حه فنی، ئه وریا کۆری شه معیا، ئه رمیا، حزقیال، شه معیا باروخ کۆری نیریا کۆری مه حسیا، تیریانی کۆری مه حسیا خۆی که ناسراوه به (ئه بو باروخ)، سه رایا، مه حسیا ناسراو به (ئه بو تیریا) حه ججی، زه که ریا، ملافی، مه ردخای کۆری یائیر، صفنیا، عبودیا ناسراو به (ئه بو عه زریا)، حه نانی ناسراو به (ئه بو یاهو)...

ئیر له هه ندیک مه زه به یاندا یوسف به پیغه مبه ر ده زانن، هه ندیکیان په تی ده که نه وه یوسف پیغه مبه ر بوو بیت، له گه ل چه ند پیغه مبه ریکی تر.

ئه وانه ی که له قورئاندا ناویان هاتوو به دنیاییه وه جیگای باوهری ئیمه ن، ناوی ئه م پیغه مبه رانه ش، ئه گه ر پیغه مبه ربن ئه وا سه لامی خویان لیبیت و خو ئه گه ر واش نه بوو، ئیمه

وہ کو موسلمان وہ کو خوی دہیلینہوہ و باسی دہکەین نہ بروای پیدەکەین نہ بە درۆشی دہخەینہوہ، پیغەمبەرائی نەسرائی بریتین لە ٤ پیغەمبەری گەورە و ١٢ پیغەمبەری بچووک، گەورەکان (دانیال و حزقیال و ئەشعیا و إرمیا) ئەم چوارە گەورەکانیان ئەوانیتر بریتین: لە هوشەع، یوئیل، عاموس، عوبدیا، یۆنان (یونس)، میخا، ناحوم، حبقوق، صفنیا، حەججی، زەکەریا، ملاخی.

ئەمانیش بە گوێرە ی مەزھەبەکانیان جیاوازی دەکەوێتە نێوانیان و تەنانەت خودی زەمەنەکانیشیان.

ئەمانە و بە دنیاییەوہ زۆر لەمانەش زیاتر دەکەونە ناو و نازناوی (الأسباط) کە لە قورئاندا ئاماژە ی پیکراوہ، ھەر وہ کو ئاماژەمان پێدا بە گوێرە ی قۆناغی سەردەمەکان کە جیگای بروا نییە، زۆرجار جیاوازی زۆر گەورە لە نێوانی ئۆرتۆدۆکس و پروتستانت و کاتۆلیک و ھەریەک لەمانەش دابەش دەبن بۆ توێژ و میژوو و گوێرانی و دروشمی تایبەت بە نەسرائی و ژیا نی ئیسرائیل.

ئەمەش کورتە ی باسی پیغەمبەرائی بە نی ئیسرائیل لە ئەسباطەکان کە نەوہ ی ھەزرەتی یەعقوبن.

ھەر وہ ھا ھەزرەتی یەعقوب تووشی ناپەھەتی دەبێت، بە ھۆکاری سەرکەشی بە شیک لە منداڵەکانی، لە ناو خۆیاندا بریاری لەناو بردنی برا یەکیان دەدەن کە لە دایکەوہ جیاوازن، ھەر وہ ھا ھۆکاری سەرکەشی منداڵەکانی دەبێتە ئەنجامی ئەوہ ی کە لە ولاتی میسر ببنە خاوەنی ھێز و دەسەلات، یەعقوب بەو ھۆکارە چاوی کوێر دەبێت و ئەو کوپە ی کە پلانی دژی دہگێرن ناوی یوسف-ە، ھۆکارە کەشی پیدەچێت بگەرێتەوہ بۆ جیاوازی چینیایەتی نێوان دایکیان، کە لە چوار دایکی جیاواز بوون، کورد دەلێت چوار بەرەبابن، ھەرچەندە بەرەباب لە ھەندیک ناوچەدا بە واتای منداڵی برا دێت، بەلام لە ھەندیک ناوچە ی تردا، بە واتای بەرەباب یەک باوک و چەند دایکیک دێن.

ژیا نی یەعقوب لایە نیک ی تری پرووداوہ کانی ژیا نی لە بەسەرھاتەکان و پرووداوہ کانی یوسف زیاتر دہخەینە پروو.

پیش وەفات ی یەعقوب وەسیەتی کرد کە بیگەرێننەوہ بۆ ئەو جیگایە ی کە باوک و باپیرانی لێ نێژراوہ، لەسەر وەسیەتی خۆ ی ھەزرەتی یوسف باوکی گەراندەوہ بۆ ولاتی شام لەو ئەشکەوتەدا ناشتیان کە ھەزرەتی ئیبراھیم و ئیسحاق تیدا نێژراوہ.

میژوونووسان کارە سەرەکییەکانی ئیبراھیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و کوپەکانی ھەلکەندنی بیر ی ئاو بووہ لە ناوچە بیابان نشینەکان، ھەول ی زۆریان داوہ لە زۆربە ی بیابانی

ئەردەن و حىجاز و پاشان نىتوانى حىجاز و شام دا بىرى زۆريان ھەلکەندووھ، كەواتە بىجگە
كارى بانگەواز، ھەمىشە خەرىكى كارى خزمەتگوزارى بوون لە ناوچەكەدا، ئەمەش ھۆكارىكى
تر بووھ كە ئەو بىنەمالە بەناوبانگ و خۆشەويست بوون لە ناو خەلكىدا، ئەمەش ئەوھمان بۆ
دەردەخات لەگەل بانگەواز و بلاوكردەنەوھى شەرىعەتدا كارى خزمەتگوزارى پىويستە.

مهمله که تی یانزه یه م:

پرووداوه کانی ژیانی یوسف پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام

ناوی چه زه تی یوسف له قورئاندا ۲۷ جار هاتوو ۲۵ جاریان ته نها له سوره تی یوسف دا هاتوو، ههروه ها له سوره تی (غافر و الأعراف) دا ناوی هاتوو.

پیش چوونه ناو باسی ژیانی ئەم پیغه مبه ره به پێزه، هۆکاری باسکردنی له قورئاندا ده گه پێته وه بۆ ئەم سهردهم و زهمه نه ی که پیغه مبه ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له کۆتاییه کانی بانگه وازی له شاری مه که که دا ده گوزه راند، له و په پری ناره حه تی و ناهه مواری و خیزانی وه فاتی کردبوو که سه نه دیکێ عاطفی بوو، پاشان ئەبو طالیب مردبوو ئه رشیفی سه نه دیکێ گه وری هیز و پاراستنی پیغه مبه ر بوو له ده سه لاتدارانی قوره ییش، له ژیانی ئەم پیغه مبه ره دا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هه لبه ت کت یوسف عَلَيْهِ السَّلَام پرووداوه کانی هاوشپوه ی ژیانی پیغه مبه ری خوا به صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هه لبه ت کت و مت له پرووداوه کاندا نه، به لکو له ئازار و ناسۆر و دووری و دهر به ده ری و ناره حه تیه کانی، ئەم سوره ته که ناوی یوسفه، به یه کجار دابه زیوه، لایه نه کانی ژیانی یوسفی تیدا باسکردوو، خوای موته عال بۆ پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نارد تا سه بووری دلی بدات، کۆتاییش بۆ ئیماندار و سه ره برزی دنیا و قیامه ته.

له ئیستادا که ئەم باسه ده نووسم له زینداندا بۆ منیش هه مان ته زموونه، زۆر سه بووری ئەدات به دل و ده روونم، ئەوانه شی که پابه ند بوون به م دینه وه له زیندانه کانی نه رویج و ئیطالیا ناسیومن، هه مان حاله تیان هه بووه له گه ل ئەم سوره ته دا، ته نانه ت کۆمه لیک برا له ئیطالیا هه لسان به له به رکردنی پرووداوه کانی موعجیزه یه کی زۆر عه جیه، گونجاوه له گه ل ژیانی هه موو که سیکدا جا چ له زیندان بیت، یان دووری ولات، دور له که سه کان، زۆربه ی کیشه ی سیاسی و ئەخلاق و کۆمه لایه تی و ئابووری زۆربه ی سیسته مه کانی له خۆی گرتوو.

له کاتی خوێندنه وه ی ئایه ته کانی ئەم سوره ته ئیحه ساسیکێ زۆر عه جیبت پێ ده به خشیت، له تاو ناسۆری باوک و کوپ و زولم و زۆری ناو ئەم باسه، هه موو ئازاره کانی خۆت له بیر ده که ییت، گه وره و بچووک له هه موو سهردهم و زهمه نیکدا و تا پوژی قیامه ت، چه زه باسی سهردهمی ئەم پرووداوه ده که ن که خوای موته عال به وه حی ناردوو یه تی بۆ پیغه مبه ری ئازیز، ئەم سوره ته ساپێژی خه م و ئازاری پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوو ئیتر چون ساپێژکه ری خه می ئیمه نییه.

خوای پەرورەردگار لە قورئاندا لەسەر زمانی کەسێکی میسری بۆ دەست و پێوەندی فیرعهونی دەلێت: ﴿وَيَقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾ غافر

واتە: ئەو قەوم و ھۆزم من دەترسم لە پڕۆژی ھاوار و ئاھو نالە و بانگکردنتان.

خوای پەرورەردگار بە سورەتی یوسف (تەحەددای عەرەبی) پێکردوو، بەلام لە ناوەخیشدا و لە باس و گێڕانەوێ ئەو میژوووەدا، ھەموو جوولەکە و نەسرانی دوواندوو، لە راستیدا تەحەدداکە بۆ ئەھلی کیتابە لە دوای عەرەبی جاھیلی، ھەلبەت کە تەمەشای پەیمانی کۆنم کرد وانا تەورات بەشی سفری تەکوین، لە پروی ماناوە جیاوازییەکی ئەوتۆی نییە، ھەر چەندە لە زۆر جێگادا بیستبووم کە گواپە لە تەورات دا نووسراوە یوسف لەگەڵ خێزانی عەزیزدا خەوتوو، بەلام راست نییە و شتی وای تێدا نییە و ھەر کەس وای بەلێت راست ناکات و درۆزنە.

بەھەر حال بۆیە ئەو ھەم خستە پرو، بۆ ئەوەی ھەرگیز مەروفی موسلمان لە خۆیەو بەلگە و سەرچاوە قسە نەکات، چونکە ئەگەر کەسێک بەلێت لە تەورات نووسراوە یوسف پەنا بە خوا زینای کردوو، پاشان کەسێکی تر تەماشای تەوراتی کرد، ئەوا موسلمانان بە درۆزن تەماشای دەکەن، پێویستە لەسەر دەقەکان راستگۆ بن، بەلام لە سفری تەکوین دا بە ھەرورد لەگەڵ قورئان دا، لە قورئان دا لە ۱۱ لاپەرە نووسینی خەتی عوسمانی (خط عثمانی) جێگای ئەم سورەتە بۆتەو، کە بەراوردەم کرد لەگەڵ سفری تەکوینی پەیمانی کۆن، چاپی میسر بە زمانی عەرەبی، زیاتر لە ۴۰ لاپەرە باسی یوسف-ە، ھەر ھەمان واتای قورئانی ھەیە!

ئەمەش شتێک نییە لە زانایەکم وەرگرتبێت، نا- بەلکو خودی خۆم لە زینداندان بەراوردەکم کردوو، سەر ئەنجام ئەوەت بۆ دەردەکەوێت، کە نووسینی تەورات لە ئیستادا گۆراوە، بەلکو دەست نووسی مەروفە، قورئانیش ئەگەر عەرەبی زان بیت، ئەوەندە تر سەرسمت دەکات بە وشە و شیتەلکاری باس و دەنگی ریتمی موسیقای وشەکان، لەرە و مەحزونی وشە و جوانی وشە و خۆشی وشە لەو سورەتەدا و بە گشتی لە قورئاندا بەدی دەکریت، بێجگە ئەوەی لە تەورات دا مەبەستم ئەو باسە یە لەسەر یوسف پێغەمبەر ﷺ جیاوازی لە نێوان پادشا و فیرعهوندا ناکات، گومانی تێدا نییە کە ھەلەیک ھەبوو بە ناوی کەلامی خوا، کەواتە ھەموو پەرتوکە ھەلە دەردەچێت، چونکە نابێت خوات مۆتەعال ھەلە بکات، لێرەدا دەلێم پاک و بێگەردی بۆ خوا، حاشا خوا ھەلە ناکات، بەلکو ئەوە جوولەکە و نەسرانییەکان بە ناوی خواوە نووسین ھەل ئەبەستن.

سەرپای میژووی یوسف ﷺ قورئانییە و ھەموولاکانی لە قورئاندا بۆمان دیاری کراوە، سورەتێکی تایبەت بەو پێغەمبەرە کراوە، خوای مۆتەعال ھەر ناوی جەنابیانی لێ ناو، کەواتە چەندە باسە کە لە لایەنی-نووسەرەو- بە میژوو باس بکریت، بەلام راستەوخۆ دەبێتە تەفسیری

قورئان، بَن وَیستی بهنده-ماکوان- خوای گه وره لَیم خۆشبیّت و به هه له لَیموه رنه گریت، چونکه پیغه مبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: ههر کهس به ئاره زووی خۆی قورئان ته فسیر بکات با جیگایه که له ئاگردا بۆ خۆی هه لَبزێریت، منیش زۆر ده ترسم بهر ئه وه هه ربه شه یه بکه وم خوای گه وره قه له می عه فوو ی به سه ر تاوانه کاغاندا به یتیت.

خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْءَانَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْعَافِلِينَ ﴿﴾ يوسف

واته: ئه م ئایه تانه ی (که په وانه مان کردوو له م سوره تها) به شیکه له و قورئانه روون و ئاشکرایه ﴿﴾ تيمه ئه م ئایه تانه مان دابه زاندوو له شیوه ی قورئانیکی پاراودا به زمانی عهره بی به لکو لئی تیبگه ن و ژیریتان بخه نه کار ﴿﴾ تيمه چاکترین چیرۆک و به سه رهات بۆ ده گیرینه وه (ئه ی محمد ﷺ له ریکه ی (وه حی) و نیگامانه وه، له شیوه ی ئه م قورئانه دا، هه رچه نده تۆ پيش ئه م باسه له م به سه رهاته بَن ئاگا بووی ﴿﴾.

خوای پهروه ردگار به م پیتانه قورئانی ناردوو بۆ پیغه بهری نازدار ﷺ له هه ر ئایه تیک که که متر ئه حکامی یاسای له خۆ گرتوو و واتا زیاتر رووداوی میژوو ههروه ها بیروباوه ره، به م پیتانه ده ست پێده کات، هۆکاره که یشی بیجگه ئه وه ی که زانایانی ته فسیر زۆر جوان شیکردنه وه یان بۆ کردوو، به تابه ت (ئیبنو قه ییم)، به لām له راستیدا ئاگادار کردنه وه سه رنج پاکیشانه بۆ لای سوره ت و ئایه ته کان، بۆ نموونه (النساء، المائدة، الأنعام، الأنفال، التوبه، الحج، المؤمنون... هتد) ئه مانه زۆرترین ئه حکامیان له خۆ گرتوو به سه کان زیاتر له یاسا ته شریعه کاندای خۆی ده بنیته وه، به لām خۆ سوره تی (البقرة، آل عمران، مریم... هتد) راسته ئه حکامی شه ری له خۆ گرتوو به دُنیا ییه وه، به لām زۆرینه باسی میژوو و رووداوه کانی پیاوچاک و خراپه کانه بۆیه له وه ده رئه نجامه وه ته ماشای ده که م که زیاتر ئاگادار کردنه وه بیت به وشه وه کو زه نگیك، چونکه کاتیک که (نضری کوپی حارس) چوو بۆ ولاتی فارس تا دژی پیغه مبه ر ﷺ چیرۆکی رۆسته م و ئه سفه ندیار به یتیت و پاشان ئافره تی فارسی سه ما که ری هینا بۆ شاری مه که که له کاتیکدا که پیغه مبه ر ﷺ قورئانی ده خویند (نضری کوپی حارس) ئافره ته کانی ده خسته سه ما و چیرۆکی رۆسته می زāl و ئه سفه ندیاری ده خوینده وه!

قورئان دژ به و را که یانده نی قوره یش به م پیتانه سه رنجی عهره بی راده کیشا بۆ ئه وه ی گو ی له قورئان بگرن، (والله أعلم).

لیره دا وه کو وتمان ته فسیر ناکه یں- باسیکی میژووی ده گپینه وه.

پاشان له چوار چپوهی ئەم پیتانه خوی گه وره ده فهرمویت: قورئانیکم یاخود کتیبیکم بۆ ناردوون پروون و ئاشکرایه له بهر ده ستاندایه عهره ب، به لام موعجیزه به (آیات) واتا ئیوه ناتوانن شیوهی بنووسن که ئیوه نه توانن، ئیتر (محمد) چۆن ده توانیت که واته بروابکه ن و ئیمانی پښ بهینن، وشه ی (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) زۆر له کورد ده لیت واتی عهره ب بښ ته قل بووه، به لکو مه به ست له بښ ته قلی نییه، به لکو بویه ئەم قورئانه به عهره بی هاتوو ته عهره ب تییگات، چونکه زمانی عهره بی زمانیکی قوول و پر زانیاریه، که ئەوان بازاری زمانیان هه بوو واتا شیعی تیدا ده فرۆشرا و به که عبه دا هه لده واسرا، تا ئەم ساته وه خته زمان زانیانی عهره ب نه یان توانی وه کو قورئان بنووسن، هه لبه ت باسی نه خوینه واره عهره به مولحیده مه سیحیه کان ناکه یں، مه به ستم شاره زا و پسپۆرانی زمانی عهره بییه، یاخود ئە کادیمییه کانه، هه موو ئە وانه تا ئیستا و پۆژی قیامه تیش هه ر ده سته وسان ده بن به رامبه ر به ریزمان (گراماتیک) و به لاغه و ره وانبیژی قورئانی پیروژ.

هه موو ئەم پیتشه کییه بۆ چیه؟!

بۆ ئەوه یه که خوی گه وره باشتین پرووداوی بۆ پیغه مبه ری خوا ﷺ و ئومه ته که ی ده گپریته وه، که عهره ب به گشتی و ته نانه ت پیغه مبه ری خواش ﷺ پیتش پیغه مبه رایه تی نه ناوی یوسفیان بیستبوو، نه ژیان و میژووی لای عهره ب و به تاییه ت شاری مه ککه نه زانراو بووه، هه رگیز باس نه کراوه ئەم جوانترین هه وال و پروودا و ژیا نی ئەم پیغه مبه ره عه زیزه له مه ککه دیته خواره وه، که سه راپای پره له جوانی چ له وشه بیت، یان ریت م و ئیقاعی مؤسیقای وشه کان و یاخود شیوه ی (سه رد) و پاشان خودی زانیاریه کانی ناو باسه که هه مووی موعجیزه یه.

ئەم به سه رهاته ش به شیکی که مه له و کتیبه ی که ناو نراوه به قورئان بۆت داته به زیت، له راستی هه رچۆن بیر له وشه کانی ده که یته وه هه مووی ئۆتۆماتیکی ده بیته موعجیزه.

دیسانه وه ئەم باسه ناچارت ده کات که وه کو شیوه ی ته فسیر باسه میژووییه که بگپرمه وه.

جا هه موو ئەم باسه ورد و قوولانه که له قورئاندا هاتوو محمد و قورپیش هه ر زۆر لیتی بیئاگابوون، غافل بوون له باسی میژووی گهلان، ته نانه ت ئاده م و هه واشیان نه ئە ناسی، چجای یوسف و یه عقوب و ئیسه اق.

سه ره تا هاوشیوهی ریکلامیکی زور به هیز و سهرنج راکیش بو دراما و شانویه ک که راسته و خو پیشکesh ده کرت، یاخود په رده له سهری لا ده درت، وا زنجیره یی که می ژیا نی نه و پیغه مبه ره له مندالییه وه ده ست پنده کات، به جوانترین دیمه ن که خه ونیکه ده یگیرته وه،

﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ①﴾
 قَالَ يَبْنَئِي لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ② وَكَذَلِكَ
 يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ
 أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ③﴾ يُونُسُ

واته: باسی نه وه بکه: کاتی یوسف به باوکی وت: باوکی (به پزیم) من له خه وهندا بینیم که یانزه نه ستیره و خوړ و مانگیش کرنووشیان بو من برد ① (باوکی) وتی: پوله گیان خه ونه که ت مه گیره وه بو براکانت (نه وه کو) فیلکت لی بکه ن و تووشی به لایه کت بکه ن چونکه نه م خه وه داهاتووویه کی بلند بو تو ده که یه نیت، نه وانیش هه سوودیت پښ ده بن) به پراستی شه یتانیش (دوژمنیکی ناشکرای ئاده میزاده ② به م شیوه یه خوی په روه ردگار تو دیاری کردووه (نه ی یوسف) ئاماده ی کردوویت بو پیغه مبه رتی، لیکدانه وه ی خه وت فیر ده کات و نیعمه ت و پله و پایه ی به رزی دنیاو قیامه ت بو ته واو ده کات، هه روه ها بو نه وه کانی یه عقوب هه روه ک نیعمه ت و پله و پایه ی بلندی به خشی به باوانت (ئیراهیم و ئیسحاق) به پراستی خوی په روه ردگار ت زور زانا و دانایه ③

مندالیک له ته مه نی ۱۲ بو ۱۴ سال خه ونیک به نه ده به وه بو باوکی ده گیرته وه، کاتیک که ده یگیرته وه خه ونه که خه ونیکی مندالانه نییه، به لکو خه ونیکی پر مانایه که مانگ و پژ و نه ستیره کان له دوریدان و سوجه دی بو ده بن، خه ونه که ش زور پروونه لای یوسف، چونکه دلنایایی نه داته باوکی که به چاوی له خه ونه که دا بینویه تی پروون بووه، شتیکی لیل و ناروون نه بووه، به ناشکرا ده لیت (رأیت) واتا بینویه تی پاشان جاری دووه م دلنایایی ده کاته وه که هه ر هه مووی سوجه دی بو بردووه.

یوسف له شیوه ی مانگ و پژ و نه ستیره بینویه تی سوجه دی بو ده بن، جا ده شیت هه ر خودی شیوه ی مانگ و پژ و نه ستیره سوجه دیان بردووه، یان له شیوه یه کی تر دا که دلنایایی داوه ته یوسف که پژ و مانگ و نه ستیره بوون، باوکیشی پیغه مبه ره به دلناییه وه ده توانیت بوی ته فسیر بکات، به لام واز له ته فسیر کردنی خه ونه که ی یوسف ده هپیت و ده ست ده کات به ناموژگاری کردنی، ده لیت نه م خه ونه بو براکانت مه گیره وه دیاره براکانیشی شاره زا بوون له بواری خه ون و لیکدانه وه ی خه ون دا.

ھەر بۆيە يەعقوب زانى كە ئەم كورەي داھاتووويەكى زۆر گەورەي ھەيە، پىدەچىت لە دوای ئەم خەونە كە يوسف بىنيويەتى، باوكى زياتر گىزىگى پىئەدات و ئەمەش دەبىتە ھۆكارى داخ لە دلى براكانى تى بە تايبەت لەوكاتەدا تەنھا دايكى يوسف ماوہ لەگەل يەعقوب دا، واتا راحيل ھەموو خىزانەكانى تى مردوون.

چونكە لە قورئاندا ئاماژە بۆ دايك و باوكى دەكات لە كاتى چوونيان بۆ ولاتى مىسر كە لە كاتى خۆيدا و جىگاي باسەكەدا ئاماژەي زياترى پىئەدەين، بە ھەرحال ئامۆزگارى باوكى لە گوپى دەگرىت و باسى خەونەكە ناكات بۆ ھىچ كەسى تر، چونكە باوكى عىللەت و ھۆكارى نەگىرانەوہى خەونەكە دەخاتە بەرچاوى يوسف پىي دەلەيت: كە شەيتان خەلك گومرا و سەرلەشيواو دەكات.

پاشان ھەزەرەتى يەعقوب ئاماژە بەشتىكى زۆر گىزىگ دەكات ئەويش ھەلباردننى پىغەمبەرەنە لەلایەن خواوہ ھەلدەبژرىن، پىغەمبەرەيەتى بە ھۆكارى باوك و برا و خوا پەرستى زۆر نىيە، بەلكو خوا ھەلدەبژرىت، لەوانەيە خەلكانىك بلىن ئەي ئەوہ نىيە مووسا بە دوەكردنى و داواکردن ھاروونى براى كرده پىغەمبەر؟

بەلى راستە، بەلام ھىچ خيانەت و كارى ژىر بە ژىر نەكراوہ بۆ ئەوہى بگاتە ئەو پۆستە كە پۆست و مەقامى پىغەمبەرەيەتيە، بەلام ئەگەر تەماشاي گىرانەوہى مېژووئى يەھود بگەين پىغەمبەرەيەتى يەعقوب بە فىل بوو، حاشا كە شتى وا لە پىغەمبەرەن ناوہشيتەوہ، چونكە مووسا داواي ھاوكارى دەكات لە خواي گەورە، بەلام لاى يەھود بىرارى پىغەمبەرەكەيە بەسەر خوادا (پەنا بە خوا) كە دوەي كىر تەواو ئىتر دەبىت بە پىغەمبەر، ھەرچەندە ئەمە تا پادەيەك باشترە لە چاو ئەوہى كە تاوانى زىنا كىرە ئەدەنە پال لوط پىغەمبەر لەگەل كچەكەي خۆيدا و بەسەر خۆشيش، ئەمەش لە سفرى تەكويندا ھاتووە، زۆرى تر لەم جۆرە درۆ و بى ئەدەبىيانە كراوہ بە پىغەمبەرەن، لەلایەن يەھود و نەساراوہ، كەواتە يەعقوب ئەوہ دەرەخات كە باوك و باپىرەكانى ھەلدەبژرىت بە پىغەمبەر، بەلام بە ئاماژە پىكرەن نەك بە راستەوخۆي، ھەرەوہكو چۆن خواي گەورە نىعمەتى پىغەمبەرەيەتى بەخشيوە بە باوانت، ئەوا تۆش لە بنەمالەي يەعقوب لەو زنجيرە موبارەكە دەبىت، بەلام خەونەكە خەونىكى ئاسايى نىيە، ئالەيت (حلم) دەلەيت (رؤيا) ئەم دوو جۆرە زۆر جىاوازە، روتيا دىتە دى وابەستەيە بە قەدەرى مرقوئەوہ، دەشەيت دىندار و بى دين بىبىنىت، يەعقوب ئاماژە بۆ (يَجْتَبِيكَ) دەكات واتا ھەلباردننى خوايى لەگەل ئەوہشدا باسى زانستىك دەكات كە دوو خويندەنەوہى بۆ دەكرىت سەيد قوطب (رەحمەتى خواي لىيەت) دەفەرەمۆيت: (التَّأْوِيلُ، بە واتاي شارەزا بوونە لە مال و سەرەوت و سامان و بوارى ئابوورى (الْأَحَادِيثُ) بە واتاي راستگوئيى لە وتە و ھەلباردنندا پىشېنى كىردنى

پرووداوی سیاسی و ئابووری که هه مووی نیعمه تی خوایه و به دوایدا ته عقیب دیت که ده فهرمویت: (إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ).

ههروه ها ده لیت جهوی حیکمهت و زانسته که له گه ل مه به سستی (الأحادیث) زانستی خهون بینینیش ده گریته وه، ئه و زانایانه ی وایان وتوووه وته که یان ته واره، چونکه باسی خهون بینین زور دیته ئاراهه له باسی پرووداوه کانی یوسف دا له زیندان و ههروه ها له گه ل خهون بینینی پادشای ئه و ولاته.

که واته ئیمه وه کو موسلمان پابه ندین به وهی هه ندیک خهون که ئامازه یه بو داهاتووو له گه ل قه ده ری مروف ریگا ده بریت.

به لام نووسهر پتی وایه که (رؤیا) ئامانجت پی ده لیت، ریگا گرته به ره که ی دیار نییه و که س نازانیت چۆن ده گه یته ئه و ئامانجه، چونکه قه ده ری ئه م پیغه مبه ره ئازیزه وابسته یه به خه ونه وه که بینویه تی و خوی گه وه و پهروه ردگار تا کو تایی ژیا نی ته فسیری ئه و خه ونه نیشان ئه دات.

لیره دا ده بیت باسی ئه و مه خلوقه ی خوی پهروه ردگار بکه م که جیگای سه رنجی هه موو زانایان بووه، قوتابخانه جیا جیا فیکری و دهروونیه کان هه ره یه ک ته فسیری ماددی تابه تی خوی بو ی هه یه، جا (فرۆید بیت یاخود میسالی... هتد) هه موو باس له بیر و رای خوی ده کات و هیچ بنه مایه کی زانستی نییه، ته نها و ته نها ته فسیری خودی فه یله سوفه کانه له پرووی تیورییه وه، ئیمه ش وه کو موسلمان قه ناعه تمان وایه که به شیک له داهاتوووی خه لکی که بریتییه له قه ده ری ئینسانی ئه دات وه کو ئامازه یه ک (سیگنالیک) و (برقیه) لیدانیک بو مروفه که، یاخود ئاگادار بوونه له حا لی که سیک ی نزیک... هتد، به لام هه موو ئه مانه ی که باس مان کرد، بیجکه پیغه مبه ران که خه ونیان وه حییه، هه موو مروفه کانی تر که خهون ده بینن هیچ ئه حکامیک و یاسایه کی له سه ر دانامه زریت، ته نها خهونی پیغه مبه رانه یاسا و ئه حکامی له سه ر داده مه زریت.

زنجیره که ی تر له پرووداوه کانی ژیا نی یوسف ده ست پیده کات له م به شه دا

پلانگیر و کومه لیک کاره کته ری نو یی راسته قینه له پرووداوه کاندایه ده رده که ویت ئه وانیش براکانیه تی. ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِّلسَّائِلِينَ﴾ ⑤ إِذْ قَالَ لِيُوسُفَ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيَّ أَيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ⑥ أَفْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِن بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ⑦ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَبَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ⑧﴾ يُوسُفَ.

واتە: بىگومان لەم پرووداوەي يوسف و براكانيدا نيشانەي پىغەمبەرئىتى محمدى تياہ بۆ كەسانى كە پرسیار بکەن لەو بارەيەووە (بەشوین راستى پىغەمبەرئىتى تۆدا بگەپین) ﴿٧﴾ کاتى براکانى يوسف وتیان: بەراستى يوسف و براکەي (بنیامین) لای باوکمان، لە ئیمە نازدارترن و زیاتر لە ئیمە گرنگیان پى دەدا، لە حالیکە ئیمە کۆمەلێکی بەهیزین، بەراستى باوکمان لەسەرلێشیاوویەکی ئاشکراڤە ﴿٨﴾ (لەنیوان خۆياندا هەندیکیان وتیان) يوسف بکوژن، یان فرپى بدەنە شوین و زەویەکی دوور، ئەوکاتە پرووی باوکتان یەکلایى دەبیتەووە بۆ ئیووە خوشەویستیەکەي هەمووی بۆ ئیووە دەبیت، ئینجا دواي نەمانى يوسف ببنە کوپو کەسانىکی چاک و پیک ﴿٩﴾ یەکیک لە براکانى يوسف وتی: يوسف مەکوژن، بەلکو بیخەنە ناو بیرىکی قوولەووە دواي کاروان دیت و دەیدۆزنەووە دەییەن، ئەگەر بریار بى هەر شتىکی لى بکەن ﴿١٠﴾.

خوای پەرورەدگار سەرنجمان ڤادەکیشیت بۆ لای براکانى يوسف کە جیگای سەرنج و پلان دانان و جیگای پرسیار گەلێکی زۆرن لای خەلکی هەرورەکو ناساندنیک لە سەرەتای دانانى پلان بۆ براکەیان و بە داویدا ئەو پلان و کارە خراپە دیتە ئاراو کە ئەوان بیرى لى دەکەنەووە، دیمەنى چۆنیەتى پلان دانان بۆ کوشتنى براکەیان.

لە پەیمانى کۆندا، ئەوە باس کراوە کە گوايە هەوآلەکە دزەي کردۆتە لای براکانى يوسف، ئەویش دەبیتە هوکاري ئەوہی کە يوسف نەبیتە پىغەمبەر بیکوژن!

نەوہکانى ئیسرايیل لایان ئاسايى بوو بە دریزايى میژوو پىغەمبەر بکوژن و کارەکەشیان ئەنجام داو،

پاشان لە دل و دەروونیاندا ڤق و قین هەيە بەرامبەر بە يوسف، لە ئایەتەکانى قورئاندا لە زمانى خۆیانەووە دەردەکەویت، هوکارەکەشى دەگەریتەووە بۆ ئەوہی باوکيان يوسفی لەوان خوشتر دەویت، لە کاتیکدا ئەوان بە هیز و بە توانا و ڤاريزەرى باوکيان و سەروەت و سامانیان، چۆن دەبیت باوکيان بەم شیوہ بەرخورد(بەرەنگارى) بکات لەگەلیاندا، بەو هوکارە دەیانەوویت بیکوژن و ئەم خوشەویستیە ون بکەن لە دل و دەروونی باوکياندا، و تا خوشەویستیەکە بگەریتەووە بۆ کوپەکانى تری، هەموو ئەم ڤقە شەیتان کارى لەسەر دەکات و زیاترى دەکات، هوکاري تریشى دەگەریتەووە بۆ دایکە جیاوازه کان، هەموو ئەم هوکارانە کارى کردۆتە سەر ناخيان کە کوپانى گەورەن و هاوکارن و بەرگریکارن لە مال و سەروەت و سامان و باوکیشیان.

ئەو تاوانە گەورە ئەنجام بدەن کە ڤۆحى براکەیان لە لاشەي دەرکەن، بیر لە تاوانیک دەکەنەووە کە زۆر گەورەيە، بە دواي شیرک و هاوبەش دانان دیت، لە کاتیکدا کوپى

پیغهمبه ریکن و باپیر و باپیره گه وره یان پیغهمبه ره ئه مهش زیاتر سرووشتی مروّف دهرده خات، پاشان براکهشیان بچووکه و توانای بهرگری کردنی نییه له خوئی، هه موو هه م و خه می ئه وانیش ئه وهیه که له بهر چاوی باوکیان ونی بکه ن، به ئه قلی ئه وان باوکیان خوشه ویستی یوسف دابهش ده کاته وه به سهر کوره کانی تریدا.

بۆ ئه وهی بهردهوام بن له سهر تاوانه که و ئه نجام دانی پلانه کهش ده لێن که کاره کهمان ئه نجام دا دواى ئه وه تۆبه ده کهین و بریاری باش بوون له خوماندا ئه دهین.

ئهمهش بیرکردنه وهی شهیتانی و سوور بوونه له سهر تاوان، یاخود وه کو عهره ب ده لێت بیانوو (موبه پرپه) بۆ ئه نجامدانی تاوانه که، تا رق و کینه ی دلایان ئاو. پییخۆنه وه، چونکه ته وه کردن لای ئه وان وه کو قوتوی موعه له ب وابوو ده یانو یست تاوانه که ئه نجام به دن و پاشان ته وه ی له سهر بکه ن، له ئیستاش زۆریک له خه لکی هه مان دید و تیروانی نیان هه یه، له کاتیکدا تۆبه کردن له تاوان ئه وهیه که مروّف به نه زانیه وه بیکات و پاشان تووشی په شیمان بوونه وه ده بیته و بریاری ئه وه ئه دات که نه چیتته وه سه ری.

به لام قسه که یان بۆ ئه وه بوو تاوانه که ئه نجام به دن، پاشان شهیتان له ناخیاندا تاوانه که ی لا رازاند بوونه وه.

به کیک له براکان ویزدانی ده جولێت و پلانه که یان پێده گوێرت بۆ دوورخستنه وهی براکه یان با کوشتن ئه نجام نه ده ن، به لکو بیخه نه ناو بیریک و پاشان کاروانچی و خه لکی رپیوار هه لیبگرنه وه، بییه ن بۆ خاک و ولاتیکی نادیار.

ئهمهش گومانیک بوو که کهوته ناویان که نازاری یوسف نه ده ن واتا نه یکوژن، به لکو دووری بخه نه وه، له کاتیک دا ئه وان بریاریان داوه که له ناوی بهرن، به لام که به قسه ی براکه یان ده که ن که مترین کاره دژی ئه نجامی ئه وهی که رق و کینه له ناخیاندا که م بیته وه واتا (إقْل شیء)، هه موو له سهر ئه وه بریار ئه ده ن که بیخه نه ناو بیریک و رزگاریان بیته له دهستی و له بهرچاوی باوکیان ونی بکه ن و وا هه لدهستن به ئه نجامدانی پلانه که یان و هه موو خو یان ئاماده ده که ن که برۆنه لای باوکیان و یوسف له بن دهستی دهر بهتین. قَالُوا يٰأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَنْصَحُونَ ﴿٣٦﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿٣٨﴾ قَالُوا لَيْنَ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَّخَسِرُونَ ﴿٣٩﴾ يُونُسَ.

واتە: (ئەوجا ھاتتە لاي باوكيان و) وتيان: باوكە بۆچى لە ئىمە دۇنيا نىت لەبارەى يوسفەو ھەپراستى ئىمە زۆر دۇسۆزى ئەوين ﴿١١﴾ بەيانى بىنئىرە لەگەلمان با گەمەو يارى بکات و باى بالى بدات، بىگومان زۆر پارىزگارى دەكەين و ئاگامان لىي دەبىت ﴿١٢﴾ باوكيان وتى: من زۆر غەمناک دەبم کە ئىوە يوسف بەرن، دەترسم گورگ بىخوات و ئىوە گوئى نەدەنى و بى ئاگا بن لىي ﴿١٣﴾ وتيان: ئەگەر بىت و يوسف گورگ بىخوات، ئىمەش کۆمەلئىكى ئاوا بەھىز لەگەلیدا بىن، بەپراستى ئىمە زۆر خەسارەمەندىن ﴿١٤﴾.

ھەموو لاي باوكيان كۆبۈنەتەو ھە بۆ ئەو ھەرىچان كىرەو ھە يوسف پاكىشەن و لەگەل خۇياندا بىبەنە دەرەو، پىش ھەموو شتىك دەيانەوتت باوكيان ھەلەخەلەتتىن! بزەنن چى پرووتەدات؟

ئىنجا بە وشەكانىانەو ديارە لە فەل و پىلاننان و لە سەرەتا و كۆتايىدا پلانەكە لەدلىان رەگى داکوتاو و سەعاتى سفر دادەتتىن بۆ جىبەجى كىردى، ئىنجا بە شىو ھەكى نەرم و نىان دەلەن (بابە)، زۆر بە ئەدەبەو داوا دەكەن بەلام لە شىو ھەپرسارى نارەزايى، بۆ ھەرىچان كىرەو ھە بەرەكەتى ئىبراھىم كە پىغەمبەرەتە بەر يوسف ئەكەوتت!

بابە تۆ بۆچى پروا بە ئىمە ناكەيت و يوسف لەگەلماندا بىتە سەيرانگا و جىگەى يارى و لەگەلماندا بە ئارەزو ھەى خوارىد و خوارەنەو ھەى بکات، جۆرى وتەكەيان بۆ ئىحراج كىردى باوكيانە.

لە شىو ھە ئامۆزگارى بەلام نارەزايى لە خۇيدا ھەلگىرەو، دەلەن ئى باشە خۆ لەگەلماندا دىت چى دەكەت، يارى دەكەت و بە ئارەزو ھەى خوارىد دەخوات و ئىمەش بەرەى ئەوين و دەپپارىزىن، ھەموو ئەم قسانەيان جەخت و دلىايى لەسەر پاراستى يوسف دەكەت، پاشان ھەكو سەرەنشە بە باوكيان دەلەن تۆ ھۆكارىت كە ناھىلەت براكەمان يارى بکات و چالاكى ھەرزى ھەبىت و چا كراو ھەبىت.

باوكيان پاستگۆيە، ناراستەو ھەپپىيان دەلەت، بەلەى بەپراستى پىم خۇش نىبە بىت لەگەلتاندا، بە ھۆكارى ئەو ھەى نەكو گورگ بىخوات! بەلام ھۆكارەكە ئەداتە پال گورگ، خۆ براكانى بۆ يوسف ھەر گورگ بوون بەلام ھەكو كورد دەلەت لە پىستى مەپدا.

بە واتەكە تىش؛ من ئارام نابم دلم دلىاي ھەرنەگىت كە يوسفم لى جىابىتەو، ئەم وتەيەى يەعقوب ئەو ھەندەى تر پىق و كىنەى لە دلى ئەواندا دروست كىرد، كە عىللەتەكە درايە پال گورگ، ئىتر ئەوانىش ھەلسان بەو پلانە و دلىايى تەواو ھەى بەدەنە باوكيان، وتيان باشە ئەگەر

گورگ هیرش بینیت نه ی ئیمه چین، یانی به پیامان نازانیت؟ باوکی پزگای نه وه شی لئی برین که له وانه یه ئیوه لئی بیتاگا بن به هوکاری سهرقائی و یاری کردنان، نه وانیش دلنیا کردنه وه یان دا به باوکیان نه گهر شتی و پروبدات ئیمه زیان و زهره رمان به رده که ویت و سهرگره رمان ده بین، واتا ئیمه کومه لیک گه نجی به هیزین جا نه گهر نه مان توانی براکه مان بپاریزین که واته خیرمان نییه و به که لکی هیچ نایه یان!

به م شیوه یه باوک پازی بوو که کوره که ی یوسف له گه ل براکانی بنیریت، داخو یوسفی مندال نه و شه وه چه نده به خوشی و بیرکردنه وه ی خوشه وه خه وی لئی که ویتیت، چهند دلنیا بووه که له گه ل براکانیدا ده چپته سهرانگا و جیگای یاری و پاکردن و ... هتد.

باوکیان یوسفی رادهستی براکانی کرد له سهر بنه مای دلنای نه وان و ئیحراج کردنیان به وه ی که متمانیه ی پیتان نییه.

هموو نه مانه ش ده گهرته وه بو ستراتیژی قهزا و قهدهری خوای پهروهردگار، واکاتی رویشتنیانه و یوسف دل خوش و ناماددهیه، له وانه شه چهند جار له خوشه ویستیدا باوه شی کردیت به براکانیدا، نه وانیش خهریکی جیبه جی کردنی پلانه که یان.

به لام نه یانزانی ناره چه تیه که به سهر یوسفی بریاندای دیت و نه وانیش ده که ونه ژیر باسکردنی خوای پهروهردگار و له کاره که یان هموو خه لکی جیهان ده یزانن، نه یانزانی دژایه تی پیغه مبه ران هه روا کاریکی ئاسایی نییه، شهر له گه ل خوادا ناکریت!

ئینجا که وخته گیرانی پلانه که و کو بوونه وه له یوسف، هه لبت یوسف-یش وای زانیوه یاری له گه ل ده که ن، داوای کراسه که ی ده که ن و کراسه که ی له به ردا داده که نن و فرپی نه دهنه ناو بیریکی ناو.

﴿فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَاجْتَمَعُوا أَن يُجْعَلُوا فِي غَيْبَتِ الْحَبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ١٥﴾ وَجَاءَتْ أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ١٦ قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْلَعِنَا فَانْكَرَ الْذَنْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ١٧ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ١٨﴾ يُونُس.

واته: کاتی یوسفیان برد هموو هاتنه سهر نه و بریاره ی که بیخه نه ناو بیره که وه له و کاته دا (وه چی) مان بو نارد که هه والی نه م به سهرهاته له ئاینده دا به براکانت ده ده ییت، کاتی نه وان ناگیان له خوایان نابیت و له بیریان چوته وه ١٥ نه نجا هاتنه لای باوکیان کاتی ئیواره و به ده م

گریانه وه ❸ و تیان: باوکه ئیمه پۆشتین پتیشبرکیمان کردو (یوسف) مان لای کهل و په له که مان به جیه پتشت، گورگ (په لاماری داو) خواردی، به لام تۆ پروامان پت نا که یت هه رچه نده راستگوش بین ❹ براکانی هه ندی خوینی درۆینه یان دابوو له کراسه که ی، (باوکیان) وتی: وادیاره خۆتان شتیکتان له ژیر سه ردایه، چارم ته نها خوگری و ئارامگرتنه به جوانی، (داواکارم) خوا کۆمه کیم بکات به رانبهر ئه و باسه ی ئیوه ده یکه ن ❺

جاری واز له یوسف به پتین که خستیانه ناو بیره که، بگه پتینه وه بۆ لای براکانی بزانی چى درامایه ک ئه نجام ئه دن، کاره که یان له سه ر ئه وه ته واهو بوو که براکه یان بخه نه ناو بیریک و وازی لی به پتین، تا وه کو کاروائیک یان قافلە ی رپیواران بیدۆزنه وه و له گه ل خۆیاندایه بیه ن.

ئێواره گه پانه وه بۆ لای باوکیان و به گریان و شین و پۆرپۆوه، به م هه واله پر ئازار و پر سوپیه وه بۆ باوکیان، خیرا هوکاریان دروست کرد که گوايه چوون بۆ پتیشبرکی و یوسفیان لای خواردن و که ره سه کانیان جی هتشتوو و گورگ خواردوو یه تی، ئه مه ش به لگه ی قسه که مانه که کراسه که یمان هتتاوه ته وه بۆت ئه وه نده ش په لیه یان بووه بۆ له ناو بردنی، هه ر هه مان پلانیان دووباره کرده وه که باوکیان ئاگاداری کردبوونه وه وته کانی باوکیان کردیانه وه به به لگه له سه ر ئه نجامدانی کاره که یان، ئه مه ش دوو بۆچوونی لی وه رده گیریت که شیوه خیرایه ک و نه زانیه کی پتیه دیاره، یان ئه وه تا ده لێن وه لاهی خو راست کرد قسه که ت هاته دی، یان هه ر به عه مده ن ئه و قسه یه یان کردوو، یه عقوب ده شیت خوای گه وره ئاگاداری کردبیتته وه له پلانی منداله کانی هه ر بۆیه به شوین یوسف دا نه گه پراوه داوای هیچ شتیکی تری نه کرد له کوپه کانی وه کو به لگه، چونکه ده یزانی ناتوانن یوسف بکوژن، به لام ده یزانی پیلانیان دژی گیراوه، چونکه ده یزانی گورگ ئه وه نده به ره حم نییه یوسف بخوات و کراسه که ی ته نها خویناوی بکات و ده می پت پاک بکاته وه، دیار بو درامایه کی زۆر ساده یه و ده ره پتته ره کانیشی و کاره کته ره کانی زۆر لاوازن.

با بگه پتینه وه بۆ لای یوسفی زوتم لیکراو له لایه ن براکانیه وه، داخو مندالیکى وا له و ته مه نده دا چۆن ژیان بگوزهریتیت له و بیرهدا، که پتیشتر هه میشه له ته نیشته باوکیه وه بووه، وا ئیستا به ده ستی براکانی خراوه ته ناو بیر و له ویدایه که پرپه تی له مار و میروو و دووپشک، ئه وان وا په بیان ده برد، خوای پهروه ردگار به هانای به نده ی خویه وه نایه ت؟!

یوسف ماوه ی سێ شه و له بیره که دا مایه وه، هه ندیک له براکانی خواردنیان بۆ ده برد، چونکه به هیواى ئه وه بوون، که کاروائیک له گه ل خو ی بیات و پرزگاریان بیت له و تاوانه ی ئه نجامیان داوه.

پۆژانه له ماوهی مانهوهی یوسف له بیره که دا براکانی سهردانی ناوچه که یان ده کردو خواردنیان بۆ دهبرد، ئەمەش دهگه پێتهوه بۆ ئەو درۆیهی که کردبوویان لاواز بوو بۆیه دهیانویست زوو دووری بخه نهوه تا له بهر چاوی باوکی ون بیت.

باوکی یوسف فهرمووی: هیچ سکاڵا و هات و هاواریک ناکه م، ئەزانم ئەوهی بۆتان وهسف کردم وا نییه، له نهفسی خۆتانهوهیه، ئارامگر ده بم و پشت و په نا ته نها به خوای پهروه ردگارم ده گرم، لێره دا ئەوه مان بۆ ده رده که ویت که ههر شتیک وهسف و پێناسهی خۆی نه کریت به تاوان و درۆ هه ژمار ده کریت، بۆ ئه مونه، پێناسهی دیمو کراسی پێویسته وه کو خۆی بۆ خه لک بکریت تا خه لکی بزانی چیه، یان عه لمانیه ت، یان لیبیرالیه ت، شار دنه وهی ههر پێناسه یه ک به واتای درۆ دیت و هه موو درۆیه کیش تاوانه له سه ر خاوه نه که ی به هه له دنوو سرت. ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَبُشْرَىٰ هَذَا غُلْمٌ وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾ و شَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخِيسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٥٠﴾ يُونُسَ

واته: کاروانی هات و ئاوه پێنه ره که یان نارد ئا و بێن، (ئه ویش چوو ه سه ر بیره که، سه تله که ی داهێشته نا و بیره که و کاتی هێنایه سه ره وه له جیاتی ئا و یوسف هاته ده ره وه، کاتیک کابرا بینی)، وتی: مژده بیت ئەمه منالیکه (ئه وسا ههر منالی بدۆزرایه ته وه ده کرا به بهنده و ده فروشا) ئەم باسه یان شار ده وه و کردیانه که ره سه ته ی فروشتن، خوای گه وره ش زانا و ئاگایه به کار و کرده وه یان ﴿سهر نه نجام (بردیان و) فروشتیان له بازاری کۆیله فروشه کاندایه میسر به نرخیکی هه رزان، چه ند دره مه میکی که م، له فروشتنیدا هیچ گرنگیان پێ نه دا، چونکه پشتیان پێوه ی نه تیشابوو ﴿٥١﴾.

ئه گه ر جار یکتر بگه پێنه وه بۆ لای یوسف به خێرای ته ماشای پرو دا وه کانی ژیا نی بکه ین، ئەم قۆناغه یه که م قۆناغی ناره حه تی ژیا نی یوسف ه عَیَّانًا، به لام سوێیه کی زۆر گه وره یه، به و ته مه نه مندالیه وه ئەو ناره حه تی و موصیبه ته ی به سه ردا ده هێن.

کاروانیک له شامه وه به ره و میسر ده گه رایه وه، یه کیک له ئەندامانی کاروانه که به دوا ی ئاودا ده گه پیت به دۆلچه وه یاخود (سه تل) ههر چه ند به کوردی مانای دۆلچه یه و له سه تل به هێز تره، ده شیت دۆلچه له ته خته و دار دروست کرا بیت یاخود پێسته ی ئاژه ل، کاتیک که دۆلچه که شۆر ده کاته وه، مندالیک خۆی به گوریسی دۆلچه که هه لواسیوه و له تاواندا تووشی شوک ده بیت، مندالیک له و بیره ده رده هێنیت خوشحاله به رزگار کردنی مندالیک ئا و ههر بۆیه مژده ی ژیا نی منداله که ئەدات، خۆی ده زانیت که منداله که ئەگه ر مردوو بوا یه به ناوی مردوو ه بانگی ده کرد به لام له خوشی ئەوه ی مندالیک رزگاری بووه، حه مه ن بیر ی بۆ ئەوه چوو له نه نجامی یاری کردنی که وتۆته نا و ئەو بیره، ئەو کاروانچیه ههر وا مندالیک نابات له گه ل

خۇيدا، بە دۇنيايىيەۋە دەگەرپىت بۇ ئەۋەى بزانىت كەس و كارى كىيە و تا بىگەرپىنئىتەۋە بۇ لاي كەس و كارەكەى لىرەدا پرووداۋە مېژوۋىيەكەيە كەسەكە دېتە لاي براكانى و دەيفرۇشن بە پارەيەكى زۆر كەم، ئەمىش لە دوو ھالەت بەدەر نىيە، ھالەتى يەكەم بە ندى خۇيان ناوزەندىان كىرۋوۋە بە ئاسانى فرۇشتوۋىيەنە و ھەرپەشەى كۈشتن لە يوسف كراۋە كە نەپروات دەيكوژن، بۇيە زۆر بە ئاسانى يوسف لەگەلىاندا دەپروات، ھالەتى دوۋەم يوسف باسەكەى بۇ كارۋانەكە گىراۋەتەۋە وتۈيەتى كە ئەمانە براين و ويستيان لە ناۋى بەرن و شەر و دەمەقالە لە نىۋانىان دروست دەبىت و بەو پارە كەمە قافلەكە يوسف پرگار دەكات و ئەۋانىش ئامادەن بە ھەر نرخیك بوۋە يوسف دوۋر بکەۋىتەۋە، پىدەچىت يوسف كە داۋاي باۋكىشى كىرەبىت، بەلام بە ھۆكارى ھەرپەشە و چاۋسور كىرەنەۋەى براكانى ۋازى لەو گرىمانەش ھىنايىت.

ھەر بۇيە زۆر بە پارەيەكى كەم فرۇشتيان، لاتان سەير نەبىت، نەۋەكانى ئىسرائىل ۋاتا يەعقوب بەم شىۋەيە بوۋن لەگەل برا پىغەمبەرەكەيان، ئىتر چۆن ۋەفا و سۆزيان ھەيە بۇ خەلكى تر، چۆن دىنيا ۋىران ناكەن لەبەر خاترى بەرژەۋەندى خۇيان لە داھاتوۋىيەكى نىزىك دا ھەموو ئەمانەمان زياتر بۇ پروۋن دەبىتەۋە لە نەۋەكانى ئىسرائىل بە گشتى كە چەندە سەرکەش بوۋن، چۆن ئازارى پىغەمبەرەكانىان داۋە تەننەت شەھىدىشان كىرۋون.

براكەى خۇيان كىر بە كالا و فرۇشتيان نەيان كىردە بەندە، چۈنكە مىندالە كىردىانە كالا!

ئەمەش كۆتايى بەلا و موصىيەتى ناۋ بىنەمالەكەيەتى، داخۇ دايك و باۋكى يوسف لە چ ھالەتتىكى دژۋاردا بوۋىن، ھەتەن بۇيە پروۋى لە باۋكىيەتى، چۈنكە خۆشەۋىستى يەعقوب ھىچى كەمتر نەبوۋ لە دايكى(راھىل) تەننەت چاۋى بۇى كۆپر دەبىت، براكانى ويستيان يوسف لە چاۋى باۋكى ون بکەن كەچى باۋكى لە يوسف زياتر كەسى تىر نەدەبىنى.

ئەۋانىش ھاۋسۆزى و ھاۋ خەمىيان بە دۇنيايىيەۋە دەرپرپوۋە لەگەل باۋك و داكى يوسف دا، درامايەكى ئەۋتۆيان كىرۋوۋە كە قسە و باس نەيەتە سەريان و ھەناسەى درۆيان بۇ ھەلمژۋە و فرمىسكى ساختەيان ھەلپشتۋە بۇى.

قوناغیکی تری ژبانی یوسف عَیْمَاکَلَم له مندالیه وه بو لایه تی و پیگه یشتوی بوون له
قوناغی پیاوانه

﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ وَرَوَدَتْهُ الْمَتَّىٰ هُوَ فِي
بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿١٣﴾﴾ يُونُسُفَ

واته: نهوهی که یوسفی کپی، به خیزانه که ی وت: پیزی ئەم لاهه بگهرو شوین و جیگه ی بو
ئاماده بکه، به لکو سوودمان پی بگه به نی یان بیکه به کوری خویمان، ئا بهم شیوه به جیگه مان
خوش کرد بو یوسف لهم دنیا دا، قیزی بکه یین چون خهون لیک بداته وه و پروداوه کانی
چوارده وری وه ک خوئی تیبگات، خوی گه و ره زاله به سه ر کارو فره مانه کانی خو یا به لام زور به ی
خه لکی به مه نازانن ﴿١١﴾ کاتیک یوسف گه و ره بوو، عه قل و بیرو هو شی به هیز بوو، پله ی
پیغه مبه ریتی و شاره زایی باشمان پی به خشی، هه ر به و شیوه به پاداشتی چاکه خوازان
ده ده ی نه وه ﴿١٢﴾ ئەو ئافره ته ی که یوسف له مالی دابوو هه و لی دا له خشته ی بیات و (توووشی
گوناه ی بکا)، هه موو قایی به کانی داخست و وتی: من خو م بو تو ئاماده کردوو وه شیت و شه یدای
تو م، یوسف وتی: په نا ده گرم به خوا (کاری واکه م) چونکه (په روه ردگارم) ده رووی لی
کردوو مه ته وه، هه روه ها (میرده که ت) چاک په قنار بووه بو م (چون خیانه تی لی ده که م)، چونکه
من دل نیام سته مکاران سه رفه راز نابن ﴿١٣﴾.

ئەم دیمه نانه ی تر که باسی ده که یین له قورئاندا هاتوو، میژوو وه که ی هه مووی له ولاتی
میسره، پیشت له خاکی قودس دا بوون، ئیستا کراوه به ره و ولاتی میسر هیتراره، مندالیکی
هاوشیوه ی یوسف ناتوانیت له گه ل کاروان چیه کانداییت، جاری پیویتی به سه ره رشتی هه به،
بویه کاروانه که گه یشته ولاتی میسر ده ست به جی فروشتی، له سه ره تایی ده ست پیکی هاتنی
سه رده می به ندابه تیه وه پادشا و گه و ره پیاوانی سه ربازی مندالیان کپیوه و به خیویان کردوو
و پاشان ئەوانیش وه کو سه رباز له گه و ره بووندا به کاریان هیناوه، یوسف ده که ویت به ر ده ستی
که سی ک که سه روکی وه زیره کانی میسر و خاوه نی پله و پایه به که به ناوی (عزیز) ئەم پۆسته
ته فسیریکی تریشی بو ده کریت که گوايه (عزیز) وه زیری کاروباری ئابووری و کومه لایه تی بووه
دوو ر بووه له بواره کانی جهنگ، به لام پیویتی به سه رباز و ده ست و پیوه ند هه بووه بو
کو کردنه وه ی باج و خه راج بو ده و له ت.

یوسف له بازاردا نه فروښراوه، به‌لکو کاروان چیه‌کان بازرگان بوون زانیویانه که چوڼ کالاکانی خوځیان ساغ ده‌که‌نه‌وه، یوسفیان فروښتوه به (عزیز) میسر که ناوی له په‌یمانی کوڼدا هاتووه له سفری ته‌کوین دا ناوی (فوطیهار یان پوتیفار) ه، هه‌روه‌ها پایته‌ختی ته‌وه ده‌وله‌ته ناوی (تانیس) بووه یاخود (أفاریس) به‌عه‌ره‌بی پیی و تراوه (صان الحجر) به‌پایته‌ختی هیکسوسه‌کان ناسراوه، ته‌وه جیگایه له ئیستادا هه‌ر به (صان الحجر) ناسراوه نزیک ده‌ریاچه‌ی (المنزلة) له ولاتی میسر.

یوسف فروښرا - قوناغیکي نوټی ده‌ست پتده‌کات له ژیانی، بو ماوه‌یه‌ک له ناره‌حه‌تی و ئازار و نه‌شکه‌نجه‌ی براکانی پرزگاری بوو، به‌لام مه‌ینه‌ت و به‌لا و موصیبه‌تی تر پرووی تپده‌کات که زور به‌سویتره له‌وه‌ی براکانی له‌که‌لیاندا نه‌نجامیاندا.

ته‌وه‌ی کړی بریدیه‌وه بو لای خیزانی و ئاگاداری کرده‌وه که زور باش بیټ له‌که‌لیدا، چونکه سیما و ئاکاری به‌که‌سیکی باش و پر خیر و چاکه ده‌چیت ته‌نانه‌ت، جیگای تاییه‌تی بو دابین کرا (أکرمي مثواه) به‌واتای جیگای مانه‌وه پشوی با باش و جوان و تاییه‌ت بیټ وه‌کو به‌نده و خزمه‌تکاره‌کانی تر نه‌بیټ، پاشان عه‌زیز هوکاره‌که‌شی دیار ده‌کات و ده‌لیت: له داهاتووو ده‌یکه‌ینه کوړی خوځمان و سوودمان پټ ده‌که‌یه‌تیت، هه‌روه‌ها په‌حمی خوای که‌وره‌یه کاتیک که عه‌زیز داوای جیگای باشی بو ده‌کات و پاشان وشه‌کان هه‌موو واتای قولیان له ناو خوځاندا هه‌لگرتووه، بو ته‌وه‌ی پیشت له ناو بیریکدا دوزراوه‌ته‌وه، ده‌شیت عه‌زیز به‌رووداوه‌که‌ی زانییټ، بو‌یه قه‌ره‌بووی بو ده‌کاته‌وه به‌جیگایه‌کی زور باش له نه‌نجامی ئاخافتنی له‌که‌ل یوسف به‌دنیا‌یه‌وه بو‌ی ده‌رکه‌وتوو که مندالیکي ئاسای نییه، به‌لکو که‌سیکی زور به‌توانا دیاره له پرووی ته‌قل و ئاخافتنه‌وه، هوکاریکي تریش عه‌زیز و هاوسه‌ره‌که‌ی مندالیان نه‌بووه. ده‌شیت ته‌وانیش عیله‌تیکیان هه‌بوویټ، بو‌یه هه‌ز ده‌که‌ن بیکه‌نه مندالی خوځیان، به‌سرووشتی وه‌کو زانراوه خوای په‌روه‌ردگار به‌جوانی و جوانخاسی درووستی کردوو، به‌دنیا‌یه‌وه روح سوک و له دلدا شرین بووه یوسف.

لیره‌دا ده‌بیټ بوه‌ستین له‌سه‌ر ته‌قدیری خوایی که بو یوسف ته‌مکین و جینشینکردنی پټ ده‌به‌خشیت و فیزی بواری ئابووری ده‌کات، جا یه‌که‌م جار له پرگای عه‌زیزه‌وه ده‌بیټ، یاخود له پرگای وه‌حیه‌وه بیټ خوای که‌وره له‌که‌ل که‌وره بوونی ته‌مه‌نیدا، براکانی ویستیان و ابوو که ونی بکه‌ن و ناوی نه‌میتیت به‌لام ئیراده‌ی خوای موته‌عال به‌جوړیکي تره، خوای په‌روه‌ردگار به‌توانایه به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا، ته‌وه‌ی بیه‌ویټ ته‌نجامی ته‌دات، براکانی یوسف، یوسفیان له‌ده‌ست ده‌رچوو له ئیراده‌شیاندا نه‌بوو هیچی لیکه‌ن.

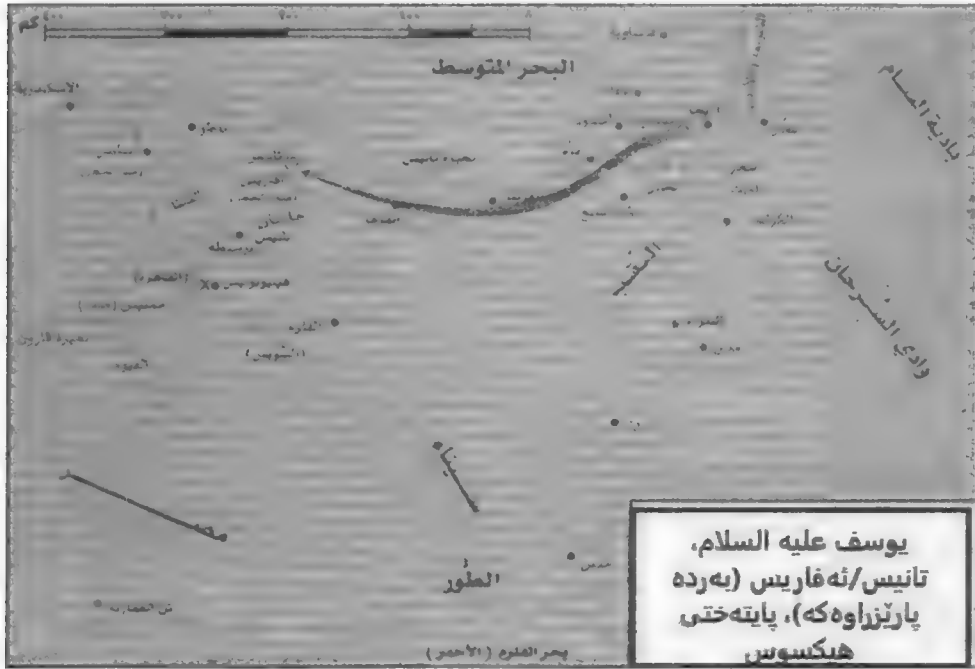
خوای په‌روه‌ردگار یاسا و سونه‌ته‌کانی به‌گوټره‌ی ویستی خو‌ی هه‌لده‌سوړنیټ و که‌س توانای نییه به‌سه‌ریدا، ته‌مه‌ش زوړیک له‌خه‌لکی نایزانن.

پاشان له دواى گه وره بوونی و فیرکاری له بواره کانی حوکم و ئابووری له سهر و هه موو
ئه وانه وه خواى په روه ردگار حیکمهت و زانستی پښ ده به خشیت جا حیکمهت له دیندا و که
وه حى ده گریتته وه و زانست له بواره کانی ژيان، هه موو بواره کانی ژيان ده گریتته وه، ئه مه ش
پاداشتی خوايه بو ئه و که سانه ی که چاکه خواز و سهر راست و داد په روه رن.

یوسف پوژ به پوژ له ناو مالى عه زیزدا و له ناو ده ست و په یوه ندى عه زیزدا به هیزتر و
خۆشه ویستر ده بیت، گوئ بو گیراو و خاوه ن دید و تیروانیی خۆیه تی، ئه مانه ش هه موو به
وه حى له لایه ن خواى گه وره ئاراسته کراوه بو حه زره تی یوسف عليه السلام، به لام له دواى ئه م به رز
بوونه وه به یوسف تووشى به لا و موصیبه تیکى زور گه وره ده بیت، که زور سه خت تر و ناهه موار
تره له وه ی براکانى ده ره ه قى ئه نجامیان دا، ئه مه ش هه ر له چوار

چپوه ی ئه و خه ونه به که بینویه تی، ئه گه ر چى جوانى و به هیزى لاشه و حیکمه تی و زانستی
پښ به خشراوه، تاقیکردنه وه یه کى تر دپته ئاراهه بو یوسف که بتوانیت پرووبه پرووی بیتته وه، جا
ئه گه ر حیکمهت و زانسته که ی پیرگری

له موصیبه ته کان نه کات، که واته حیکمهت و زانسته که ی هیچ کاریگه رى نه بووه، ئه ویش
حاله تی وروژاندن و گه نجايه تی لاشه ی پرووت و قووتى ئافره تانى (بو رجوازو) پر بوئى خو ش و
خو شى ژيانه و هه موو له زه تیکى گه نجانیه ی له خو دا هه لگرتووه، ئه گه ر مرو ف به ئیمانى
نه توانیت خو ی بپاریزیت ئه و به دلنیا ییه وه پو ده چیت و سه رگه ردانى دنیا و قیامهت ده بیت.

﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِئْسَ وَهَمٌ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَنَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ ٥٠ وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسَجَّنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٥١ قَالَ هِيَ رَوَدَّتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ٥٢ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ٥٣ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ٥٤ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ٥٥﴾ يُونُسُ.

واته: بیگومان (شاژن) ویستی په لاماری بداو مهست و چهیرانی بوو، (یوسف) یش گیری خواردبوو به دهستیوهو (هر ناموژگاری ده کرد)، نه گهر به لگه ی ئیمانی له دل و دهروونی خویدا ههست پټ نه کردایه و سزای دوزه نه هاتایه ته بهرچای، به و شیویه (به هو ی ئیمانی دامه زراوه) هه چرچی گوناو و تاوان و خراپه یه لئی به دوور ده گرین، به پراستی ئه و له بهنده هه لېژارده و پاکه کانی ئیمه یه ٥٠ سه رنه نجام یوسف به په له رای کرد به ره و درگا که و زوله یخاش به شونیا (توانی دهستی له کراسه که ی گیر بکات) به دهستیوه دپا، له به رده می قاپیه که دا تووشی می رده که ی هاتن، (خیرا شاژن هاته گفت و ویستی یوسف تاوانبار بکات بویه) وتی:

باشە ئاخۇ سزاي ئەو كەسە چىيە كە بىھوئى دەستدرىژى بىكاته سەر خىزانەكەت و بىھوئى خراپەي
 لەگەلدا بىكات مەگەر بەند بىكرىت، يان سزايەكى بەئىش بدرى ﴿١٥﴾ يوسف وتى: (نەخىر وانىيە)
 ئەو ويستى لە خشتەم بەرئى، ئەو ويستى گوناھم پى بگات، (يەككىك لە) خزمانى شاژن (كە)
 گوئى لە بەسەرھاتەكە بوو، دياربوو كە پياوئىكى دنيا دىدە بوو) شاھەتە داو وتى: ئەگەر
 كراسەكەي يوسف لە پىشەو دەپا بى ئەو (شاژن) راست دەكات و يوسف لە رىزى درۆژناندايە
 ﴿١٦﴾ بەلام ئەگەر كراسەكەي لە پىشەو دەپا بى ئەو (شاژن) درۆ دەكات و يوسف لە رىزى
 راستگوئىاندايە ﴿١٧﴾ (كاتى شا) بىنى كراسەكەي يوسف لە پىشەو دەپا، بە (شاژنى) وت: بەپراستى
 ئەمە پىلان و نەخشەي خۆتانە، بەپراستى فېل و تەلەكەو نەخشەو پىلانى ئىو زۆر گەورەيە ﴿١٨﴾
 ئەوجا پرووى كرده يوسف و وتى: ئەي يوسف: ئەم باسە فەرامۆش بىكەو گوئى مەدەرئى، تۆش
 (ئەي زولەيخا) داواي لىخۆش بوون و لىبوردن بىكە لە هەلەو تاوانەكەت چونكە بەپراستى تۆ لە
 گوناھباران و بەھەلەچواندايت ﴿١٩﴾

لە باسەكانى ئايەتەكەدا تەمەنى كارەكتەرە سەرەككەكان ديارى نەكراو، بەلام لە رىگاي
 گريمان و لەوانەيەو دەتوانين بلىين عەزىز تەمەنى لە چلەكاندايە، چونكە باسى نەزۆكى
 نەكراو، بەلام دەشپىت خىزانەكەي تەمەنى لە خۆى مندال تر بوويىت لە بىستەكاندا بوويىت،
 يوسفىش تەمەنى پىدەچىت لە بىستەكاندا بوويىت، بەلام خىزانەكەي عەزىز گەورەتر بوو بە
 چەند سالىك لە يوسف پىدەچىت يوسف ٢٠ سالى بوويىت و خىزانى عەزىز ٢٧ سالى بوويىت،
 ئەمەش زۆر رىگاي تىدەچىت، چونكە ھەر بۆيە لىرەو وروژاندنى سىكسى لاي بنەمالەيەكى
 دەولەمەند و بۆرجواز و مەخمەلى بۆ گەنجىكى خزمەتكار دەجوليت، داواي كارى سىكسى لى
 دەكات و ھەموو گيانى سەراپا بۆ ئەو كارە

ئامادە كردهووە لەگەل يوسف دا، بەلام يوسف لە دنيايەكى تردايە ئەويش بە دواي
 خواپەرستى و زانستەو، ھەرچەندە سىد قوطب مەزەندەي دەكات تەمەنى يوسف بە ٢٥
 سالى و تەمەنى خىزانەكەي عەزىز بە ٣٠ سالى، كاتىك كە ئافەرەتەكانى شار دەللىن ژنەكەي عەزىز
 (سەرگەرمە لەگەل فەتا) دا وشەي (فەتا) بە واتاي بەندە بەكار ھاتىت، ئەو تەمەن گرنكى
 نىيە، بەلام بە واتاي لاويەتى بەكار ھاتىت ئەو خىزانى عەزىز زۆر لەو گەورەتر بوو، چونكە
 لە ھەردوو حالەتەكەدا سەرزەنش كەردنى خىزانەكەي عەزىزە كە ناوى (زولەيخا) يە.

ھەروەھا دەرەكەويىت ئەو ئافەرەتە زۆر بەھىز و خاوەن توانايە و قسە پۆشتوو و تواناي
 پلانگىرى ھەيە خاوەنى نفوز و دەسەلاتىش بوو، ھەروەھا ژيانى يوسف لەو قوناغەدا كە سىكى
 ھەرزەكار و پەبەن بوو، ھەموو ھۆرمۆناتى لاشەي پۆژنەرى وروژاندنى سىكسى بوو، بەلام
 لەبەر ئەوئەي پىغەمبەرە و مەعسومە (پاريزراو) لە لايەن خواي پەرورەدگارەو، ھەروەھا

په روه رده کراوی ناو بڼه مالهی پیغه مبه ران بووه، له گهل نهو که شه دا له بارهی ناو باله خانه کاند،
 ثافره ټیک که هه موو بیرکړدنه وهی خو پازاندنه وه و بوئی خوښ و دهرخستنی لاشه و ورژاندنی
 به ران به ره که ی بووه، هه روه ها له ته مه ټیکی لیزانیدا بووه بو نه وهی دهیه ویت نه نجامی بدات
 پلانی بو داناوه زور به نه ده به وه یوسف لهو په ری راگریدا ده لیت، من چون کاری وا نه نجام
 نه دم، لیره دا به خوا په رستی ناتوانیت کاریگری له سه ر زوله یخا دروست بکات، به لکو وه کو
 سوژیکی مندالانه و له هه مانکاتدا به وه فا و پیاوانه ده لیت: چون کاری وا له من ده وه شیته وه
 له کاتیکدا نه وهی منی په روه رده کردووه مه به سستی عه زیزی میسه، باشرین خزمهت و پیزی له
 من گرتووه.

ژینگه که زور ترسناکه ثافره ټیک جله کانی له بهر خویدا داکه ندوه، هه موو دهرگا کانی له سه ر
 داخستوه، پیشریش ته م ثافره ته خه ریکی وروژاندنی هه سستی یوسف بووه به ناراسته وخوئی،
 نیر ټیستا نارامی لئ هه لگیراوه و توانای نه ماوه خوئی له به رده م یوسف دا پرووت کردوته وه،
 ته واو له توانیدا نییه راسته وخو پییده لیت هیچ بواړیکی دهرچوونت نه ماوه، هه ر ده بیت کاری
 سه رجییم له گهلدا بکهیت، یاخود نه گهر تو نایهیت بو لام و نه وه من دیمه لات له گهل تا نهو
 کاره نه جام نه دم، شیوه ده سترژییه که له ناموسی یوسف.

هه رچه ندو یوسف سه رته تا په نای گرت به خوا و دواي په ناگرتنی خوئی به خوا هیچ کاریگری
 له سه ر ثافره ټیکی (نه رستو کراتی) به رژه ونه دچی که هه موو ژیانی له سه ر هزه کانی دامه زراوه،
 پاشان بیری خسته وه به چاکه و پیاوه تی هاوسه ره که ی که هاوسه ری نه وه و پاشان
 په روه رده کاری من بووه له مندالییه وه، نیر هه موو نه مانه سنوور به زاندنه، خوی
 په روه ردگاریش سه رکهش و سه ره پوکان و زالمه کان پرگار ناکات.

نه مه وه لامي سه رته تا بوو، به لام که وتی: (هیت لک) واتا هیچ چاره یه کت نه ماوه، دیاره
 ماوه یه کی زوریش ماوه ته وه بهو حاله ته وه، یوسف-یش هه ر داواي لئ ده کات که وازی لئ
 به نیت، به لام یوسف هه ر مروقه و هه موو توانا وروژاندنه کانی هاتوته هوښ و خروښ نه مهش
 بو که نجیک کاریکی هه ر وا ئسان نییه زور ترسناکه، هه ر چه ندو هه ندیک نه وه به دوور ده گرن
 که یوسف هه سستی بوئی جولایت!

نه مهش زیاده روه یه که ده کړت له حه قی یوسف، یوسف ﷺ وه کو هه موو مروقیکی
 ئاسایی خاوه ن توانای پیاوه تی بووه (سیکسی)، به لام نهو له شیوه یه عقوبی باوکی جویره ئیل
 گوايه هاتووه به سه قفی مال که یانه وه خوئی نشان داوه نیر کاره که ی نه کردووه، نه مهش
 به لکه ی له سه ر نییه و ته نها پئ ده چیت ئیسرا ئیلیات بیت و هیچی تر.

یوسف ده بیټ ههست و سۆزی بۆی جولایټ، ئه گهر وا نه بیټ که واته مروڤ نه بووه، موعجیزه و کاره گرنگه که له وه دایه که یوسف هه موو گیانی ئاره زووی نه و ئافره ته ی کرد بیټ، به لام خۆراگر بووه له بهر خوا و ترسی خوای موته عال وازی له و کاره هیئاوه، دانی به خۆیدا گرتووه، جا ئه گهر وه کو هه ندیک له پافه کاران ده لټن، هیچ سۆز و هه ستیکی بۆی نه جولاووه، ئیتر گرنگی و هیژ و خۆراگریه که یوسف له کویدا هه؟ بیکومان من نه وه به دوور ده گرم، هه زره تی یوسف عَیْبُ الشَّکَم توانا و ئاره زووی ته واته تی بۆی هه بووه، به لام له بهر خوا وازی هیئاوه، ناچار که زوله یخا په لاماری داوه ئه ویش رایکردوو، ته نانه ت کراسه که ی له دواوه دراندوو، پرووی تینه کردوو، هه رچه نده له ته فسیری مه نارد، محمد ره شید ده لټ، له یه کیان داوه که یوسف نه یویستوه نه و کاره نه نجام بدات، ئه مهش به دوور ده گرین، چونکه یوسف خزمه تکار و به نده یه ک بووه توانای لټدانی نه بووه له خیزانی عه زیز، به لام به دلنیا یه وه له دهستی رایکردوو، نه و خۆراگریه ی یوسف پیغه مه رایه تی درده خات رزگار بوونی ته تی له و فیتنه یه، چونکه نابیته به لا و فیتنه و موصیبه ت ئه گهر یوسف له پرووی ناخ و دروونه وه ههستی نه جولایټ.

ئه وهش که شیخ محمد ره شید رهزا ده لټ لټیداوه، ئه گهر وابوایه حوججه ی به هیژ ده بوو زوله یخا، به لام عه زیز بروا به یوسف ده کات، نه ک به زوله یخا، پاشان ئه م کاره هه روا له پرټیکدا پرووی نه داوه، به لکو یوسف به درټزایی ته مه نی لاوی (موراهقی) له و میحنه ت و ئازار و پاکردنه و خۆشاردنه وه دابوو له دهستی ئه م ژنه سه رکه شه ی عه زیز، بۆیه فیتنه که زۆر له وه گه وره تره له رووداو یتکدا مروڤ لټیکدانه وه ی بۆ بکات، به لکو ئه م رووداوه ئه نجامی چه نندین ساله که یوسف به پاکی خۆی راگرتوه و خۆی نه داوه به دهسته وه، له و حاله تهش که لاواز بوو، خیرا گه راوه خوای گه ورهش هاوکاری بوو، به دلنیا یه وه که نه و خراپه یه ی لټ دوورخسته وه، به رده وام نه بوو پرۆسه که، له پر عه زیزی میسر له ده رگا که وه درده که ویت، ئه مهش بۆ خۆی هاوکاریه کی خودایه که له و کاته عه زیزی میسر بۆچی گه راوه ته وه بۆ قه سه ره که ی، خۆ ئه گهر قه ده ری خوای گه وره نه بوایه و نه و که سه که هاوسه ری ته تی نه گه رایه ته وه مال، زوله یخا وروژاو بوو هه روا به ئاسانی وازی نه ده هیئا، خوای گه وره کردی ئیراده ی وابوو عه زیز له پر ده رگای لټ کردنه وه، ئه وهش به دووری ده گرین که راست بیټ و گوایه ده رگا کان له خۆیا نه وه کرابیته وه، به لکو که راده کات و توانای ده رچوونی نییه کراسه که ی یوسف له دواوه ده رټنیټ، حه تمه ن به ده نگه ده نگه ئه وانه وه ده پروات، (فوطیفار) ده رگا ده کاته وه، ده بی نیټ خیزانه که ی له حاله یتکی وروژاوی زۆر ئاژه لیدایه، ئه ویش هاوسه ره که ی ده بی نیټ خیرا وته ی ئامادده کراوی پټ نییه ده لټ: چی ده که یت به رانه بر به که سیک بیه ویت به رانه بر هاوسه ره که ت کاری خراپه بکات؟!

به رده وام زوله یخا له درۆکردن دایه دژی یوسف، خۆ هه ر به نده یه ک به رانه بر ئافره یتکی ئازاد ده سترټزی بکات، لایه نی که م کوشته ده نا به کوشتن وازی لټ نا هیئن، به لکو پارچه پارچه و

هه لا هه لای ده کهن، به لām تا ئەم ساته وه خته زوله یخا عاشقی یوسف-ه عاشقیکی زۆر شیتانه، هیچی لا گرنگ نییه یوسف نه بیت، بۆیه له گهڵ ئەوهی درۆی بۆ دروست ده کات، ده شپارێزیت و ده لیت ده بیت زیندانی بکریت و نازاریکی زۆر له زیندانداندا بینیت.

یوسف له ویدا به تهواوهتی ئاشکرای ده کات که نه خیر ئەوهی خیزانی عهزیز ده لیت راست نییه، به لکو جهنابی عهزیز بزانه که هاوسه ره کهت ده ست درێژی کردۆته سه رم و ئەو ویستوو یه تی من کاری سه رجیی له گهڵ بکه م و به دلناییه وه، منیش په تم کردۆته وه لی ره دا هه ردوو لا به ته نها بوون، پتویسته که که سیک بانگ بکریت بۆ یه کلایی کردنه وهی ئەم باسه، ده شیت عهزیز توانای به سه ر یوسفا نه بیت، چونکه ئەو به دیاری پێشکهشی هاوسه ره کهی کردوو ه ئەمه رایه کی لاوازه، ههروه ها ده شیت نه یه ویت له ناو خه لکیدا ئابرووی بپروات و خه لک ده پرسیت هۆکاری کوژرانی بهنده و خزمه تکاره کهی چییه؟!

جا بۆیه بۆ ساغ کردنه وهی ئەو باسه، که سیک هینا تا شاهیدی بدات کامیان راستی کردوو و کامیان درۆی کردوو، شاهیدی به واتای بریار له سه ر شتیک که نادیاره و کهس تاوانبار ناکریت مه گه ر به گوێره ی شاهیده که که دراوه له کیشه که دا، ئەویش بریتیه له: ئەگه ر کراسه کهی یوسف له پێشه وه درابوو ئەوا ئافره ته که راست ده کات و یوسف تاوانبار، ئەگه ر کراسه کهی یوسف له دواوه درابوو ئەوه یوسف راستگو یه و خیزانت درۆزنه!

ئەم شاهیدییه بۆ روون کردنه وهی راستی و حه قه، که بینیان کراسه کهی یوسف له دواوه دراو ه.

که زانرا له ۱۰۰% یوسف بێ تاوانه و ئافره ته که تاوانبار، عهزیز به یوسفی وت گوئی پیمه ده و ئیهمالی بکه، چونکه خیزانه ئه رستو کراتیه کان وان، گرنگ ئەوه یه حه یامان نه چیت، که واته یوسف بێ ده نگ به و له سه ر ئەم کیشه یه مه رۆ با لی ره دا کو تایی پینیت، به لām ئەگه ر تاوان که وته سه ر ده سه لاتدار و خه لکی مه خمه لی ئەوا کهس گوئی پینادات و ئیهمال ده کریت، به لām یاسا و پرسیا کان له ده ول تهی ده سه لات ی پادشا و خوا پیدا و عه لمانییه کاندان ته نها به سه ر هه ژار و بێ ده ره تانه کاندان پیا ده ده کریت، خه لکی ده ول مه مند و ده سه لاتدار وه کو به رزه کی بانان بۆی ده رده چن ئەمه ش حال و گوزه رانی ژیا نی خه لکییه له ئیستا و رابردوو دا!

به م شیوه یه کیشه که له ویدا په رده پۆش کرا بۆ زوله یخای خاوه ن ده سه لات، به لām قه ده ری خوا ی گه وره یه که ئەم کیشه یه ده بیت هۆکاری زیاتر ناو بانگی یوسف، ئەگه رچی نا ره حه تی زۆری له سه ر ده کیشی، هه وال ه که له ناو باله خانه ی عهزیزه وه دزه ی کرده ناو خه لکی، قه س ریکی وا گه وره پره له خزمه تکار و (حه شه م و خه ده م)، به تاییه ت له نیوانی مه خمه لیه بۆ رجوازه کان، که وته قسه هینان و بردن و له ناو شاردا باس باسی زوله یخا و خزمه تکاره که یه تی، ئەمه ش له رابردوو و ئیستادا هه ر یه ک شکل و شیوه یه، له ئیستادا له ریکی گۆفار و پۆژنامه و تۆره

كۆمه لايه تيبه كانه وه به هه مان شيوه يه، له سه رووك و ولاته وه ده ست پي ده كات بو هونه رمه ند و نووسه ر و نه كتيره كان... هتد، جارانيش له ريگاي گواستنه وه ي خزمه تكار و خه لكى تره وه هه وال بلاو ده بووه وه.

هه روه ها له لايه كي تره وه نه ياري عه زيزى ميسر ئه م هه واله بلاو ده كه نه وه، چونكه به دنيا ييه وه له ناو ده سه لاته كه ياندا عه زيز نه ياري هه يه، بو شكاندن و سه ر شو پر كردنى نه وه نده ي تر باسه كه گه وره ده كه ن.

﴿ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرْزِقُ فَتَنْهَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ (يوسف، ٢٣)

واته: (ژنانيك له ئافره تانى ناو شار ئه م ده نگ و باسه يان بيسه بويه) وتيان: (سه يره) ژنه كه ي پاشا لاهه كه ي خو ي به گير هينا وه و خو شه ويستى هه موو دل و ده روونى دا گير كرد وه، به راستى ئيمه به ئافره تيكى سه رليشتا وى ئاشكرا ي ده بينين ﴿

هه مان قسه يه كه ئافره تانى هه مان كلتوره كانى ژينگه جيا وازه كان دووباره ي ده كه نه وه و له ريگاي مياندارى و دانىشته كانيان و ته له فون و نامه گو رينه وه، كلتورى ناو ده سه لاتي ميسر يش هه ر هه مان كلتوره، سه رووشى ئافره تانى جيهانه هه موو وه كو توتى قسه كه يان دووباره ده كرد وه ده يانوت (كه چى ئاگات ليه ئه و ژنه ي سه رووك وه زيران هه زى له خزمه تكاره كه ي خو يه تى)!

ئيتر ئه وه مانشتى هه واله كانى ئه و سه رده مه بوو، ده يانوت ئه و ئافره ته شيت و هار بووه بو خزمه تكاره كه ي، هه ر وه كو يه كه م جار بيت كارى وا پروو بدات، ئيتر قسه له دواى قسه دروست ده كرا.

ئينجا بو خو شكردنى دانىشته كه يان، هه ر وه كو ئيستاهه نديك يه كترى بانگ ده كه ن ده ئين وه ره با تو زى دانيشين و زه مى ئه م و ئه و بكه ين، به شانازيه وه ئه م قسه يه ش ده كه ن!

ئه م خو وه نا په سه نده و كاره قيزه ونه به تاييه ت له ناو مو سلماناندا تا وانيكى زور گه وره يه، لاي خواى گه وره سزا كه ي زور قورسه، له سوره تى (نور) دا به گه وره و سه خت هه ژمار كرا وه لاي خواى مو ته عال.

له دواى ئه م قسه و باسانه و سه رزه نشتانه ي ناو خه لكى خي زانى عه زيز هه لسا به ري كخستنى ميانداريه ك بو ئافره ته مه خمه ليه كان تا هه ر چو نيكه پوزش بو كاره كه ي خو ي به نيتيه وه، چونكه زانيويه تى قسه و باسيكى زورى له سه ر كرا وه، وه كو كو نگره يه كي پروژنامه نوسى بگري ت،

ئهمه ش نه وه دهرده خات که ئافره تیکی خاوهن جورئته و بههیز بووه، بویه بریاری دا له بنه ماله بۆرجوازیه کان بانگهێشت بکات پاشان بپتته شاهد له داهاتووودا له سه ره هزره تی یوسف علیه السلام.

﴿فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكِنًا وَهَاتَتْ كُلَّ رَاغِبَةٍ مِنْهُنَّ سَكِينًا وَقَالَتْ أُخْرِجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٥١﴾ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْنَاهُ عَنْ نَفْسِهِ فَوَسَّوْا لَهُ أَنْ تَمُوتَ وَتَكُونَ مِنَ الصَّغِيرِينَ ﴿٥٢﴾﴾ يُوسُفَ

واته: کاتی که شارن ههوالی قسه و گوشتاریانی بیست، ناردی به شوینیانداو جیگه یه کی خوشی بۆ ئاماده کردن، ههریه که یان چه قویه کی دایه دهستی (بۆ میوه قاش کردن) (ئینجا فه رمانیدا به یوسف و) وتی: ئاده ی وه ره دهر وه بۆلایان (با بتبینن)، کاتی که بینیان لاوکی زۆر ریک و پیکه، (مهست و ههیران بوون) و دهستی خۆیان بری و وتیان: پاکیی و بیکه ردیی و دووری له هه موو که م و کوپییه ک شایسته ی خوایه، ئهم (لاوه) به شهر نیه (ئهو هنده جوان و قه شه نکه)، ئهم (لاوه) ههر فریشته یه کی قه شه نگ و جوان و پیروژه ﴿٥١﴾ (شارن) وتی: ئا ئهم (لاوه) که ئیوه لۆمه ی من ده که ن له سه ری (ئهو هیه ئیوه ش مهست و ههیرانی بوون)، بیکومان من هه و لم دا له خشته ی بهرم، به لام ئهو خۆی گرت و خۆی پاراست و دووره په ریز بوو، خۆ ئه گه ر ئهو ه ی من ده مه وی نه یکات، ئهو به پراستی ده بی به ند بکری و ده بی زه لیل بی ﴿٥٢﴾

مالی پازانده وه به چه شه م و خه ده م، ههر له و سه رده مه وه ئه ته کیتی خه لکی بۆرجواز دهر ده که ویت که به چه قۆ و چه تال ده ستیان به خواردنیان کردوو ه.

به ههر حال له دوای بانگهێشت کردنیان له لایه ن ئهو ئافره ته خاوهن جورئه ته وه که ده یه ویت پرو به پرو ی هه موو ئافره تانی ناو ئهو چین و توێژه مه خمه لیه بپتته وه، له باله خانه که یان بۆ ئهم چینه را قییه له خه لکی خوانی ئاماده کرد و ههریه که چه قویه کی دا به ده ستیانه وه

گویه له سه رده می هیکسو سدا به سیو و تراوه (متکا) به واتای (التفاح) هاتوو ه، ئهو ه ش وته ی جه نابی ماموستا کریکاره له ته فسیری سوره تی یوسف دا، به زاراوه ی یه مه نی کۆن به سیو و تراوه (متکا) به واتا شان دادانیش دیت.

هه موو دیمه نی ئهم پرووداوانه له ناو وشه کاندا خه لکی خوشگوزه ران و ده و له مه مند دهر ده خات، یاخود چه قۆ که یان بۆ میوه بووه یان بۆ گوشت خواردن بووه، خواردنه که له دهستی

يوسف دايە و ئەو خواردنە دابەش دەكات و بۆيە داواي لى دەكات لە پشتى پەردەوہ دەردەكەوئىت، حەزەرەتى يوسفیان بىنى ھەموو تووشى شوک بوون لە جوان خاسى و بالا و شىوہى دەم و چاوى، ھەر کۆمەلگەيە کيش لەسەر بنەماي وروژاندنى سىکسى تەماشاي پياو و ژن کرا کۆمەلگەيە کى فاسيدە، ئەگەر ئەم ديد و تىروانىنە گۆرا بوو بۆ تەماشاکردنى مروڤ، ئەوا بە دلنبايەوہ کۆمەلگەيە کى تەندروستە، ئەو کۆمەلگەيە ديارە ئافرەتەکانى تەنھا بە چاوى جوانى پوخسار و بالا ھەستيان جولاوہ لە تاو جوانى يوسف دەستى خوڤان برى، بريندارکردنى دەستيان بە ئاگاي ھىنانەوہ لە تەماشاي يوسف، ئىنجا بە سەرسامىيەوہ وتيان: ئەمە مروڤ نييە، بەلکو لە جوانيدا ھاوشىوہى فريشتهيە، لىرەدا وشەي فريشته (الملائكة) بەکار ھاتووە، کەواتە ئايىنى ئىبراھىمى لەو ولاتەدا بوونى ھەبوو، پاشماوہى ئايىي يەکتا پەرستى تيدا ماوہتەوہ، ئەگەر چى لای ئەو ئافرەتانە بە خوار و خىچى بير و باوہرەكەيان وەرگرتى يان ھەر ئايىنى ئىبراھىم بەربلاو بوو، بەلام لە پرووى تاوان و خراپەکارى و خوشى ژيانەوہ نغرو بوون. لەگەلدا تووشى شىرک و ھاوبەشى دانان بوو بوون، بەلام بنەرەتى ئايىنى ئىبراھىمى و تەوحيد لە ناوياندا ماوہتەوہ ئىنجا جىي شەرم کردن و بى پەردە و بە ئاشکرا وتى کە ئەوہ ئەو کەسەيە کە لۆمەتان دەکردم، ئەم بى شەرمى و راستەوخۆ لە داننان بە کارەكەيدا زانى ھەموو ئافرەتن و لە جنسى خوڤن و ئەوانيش بەردەوامن لە ھاوشىوہى کارى زولەيخا، بۆيە بە راشکاوى بۆي باس کردن، ياخود کە لە جوانى يوسف ھەموو دەستى خوڤان بريندار کرد، ئىتر ھەنجەت و بيانووى باشى دايە دەست زولەيخا بليت، بۆ لۆمەي من دەکەن ئەوہ تا ئىوہ لە چەند چرکە ساتىکدا بينيتان دەستى خوتان برى، ئەي من چىيکەم کە تەمەنتىکە لەگەلدا دەژى، کەواتە دەمتان دابخەن و لۆمەم مەکەن جارىکى تر.

ئىنجا شتىكى زۆر گرنگ باس دەکات و لە داھاتوووشدا دەبىتە شاھيد بەسەر خوڤەوہ دەلئت داوام لى کردووە کە لەگەلما بىت و سەرچىي لەگەلدا بکەم، بەلام پرووى نەداوہ لەبەر ئەوہى يوسف کارەكەي ئەنجام نەداوہ بە ئاشکرا و پرووى دەلئت: من ئارەزوومەندم کارەكە بکەم، بەلام بۆ لۆمەم دەکەن خوڤى ھىچ پرووينەداوہ!

کەواتە جارى دەمتان داخەن ھىچ پرووى نەداوہ، زۆر بى شەرمانە و بە ئاشکرا لە پرووى شانازى کردنەوہ قسەكە دەکات دەلئت من دەبىت ھەر لەگەلى بخەوم خو ئەگەر پازى نەبوو، ئەوا بە دلنبايەوہ زىندانى دەکەم و بچووکی دەکەمەوہ و ئازارى ئەدەم تا پازى دەبىت، ئەمە جوړىکە لە ھەرەشە و تەھدىدکردنى يوسف، خودى يوسفش گوڤى لەم وتانەيە بۆيە لە ترساندا لە خواي گەورە دەپاړتەوہ کە تووشى تاوان نەبىت و پىندەچىت لە تاو گەورەي تاوانەكە پەشوکا بىت، بۆيە ھەلبژاردەي زولەيخا ھەلەدەبژىرتى دەلئت خوايە زىندانم پى خوشترە لەو کارەي ئەنجامى بدەين، زانايان دەلتن خو ئەگەر يوسف داوايەكى ترى بکردايە خواي گەورە بۆي جىيەجى دەکرد!

ئەم داوا بەش بۆ ئەوە بوو کە ئێتر لە دەستی ئەم ئافەرە تانە پرزگاری بێت و ئەکە و پێتە ناو تاوان تووشی تاوان نەبێت، داوا لە خۆی گەورە دەکات بپارێزێت و پرزگاری بکات لە دەستان، دوو کە ی دوو کە عارفانە یە لە دەست تاوانی تاوانباران، خۆیە لە پلان و قیلیان ئاسوودەم بکە و زیندان بێ باشترە تا تووشی ئەو کارە نا پەسەندە بێم لە تاوان.

﴿قَالَ رَبِّ السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَلَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ ۖ﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٧﴾ يُونُسُ

واتە: لە ترسی خۆی گەورە و ئومێدی پاداشتە کە ی بەندکردنی هەلبژارد بەسەر تاوان کردندا، لە گەڵ ئەوەی لە وەپەری گەنجیتی و جوانیتیدا بوو، ئافەرەتە کەش لە وەپەری جوانی و دەوڵەتە مەندی و دەسەلاتدا بوو، فەرموویە ی پەرورەدگار سەجە و بەند کردنم لە لا خۆشەویستەرە لەوەی کە ئەوان بانگی منی بۆ ئەکەن لە خراپە کاری، تێو هەموو تان بە کۆمەڵ داواتان لە یوسف کرد کە کاری خراپتان لە گەڵدا بکات، ئە ی پەرورەدگار ئە گەر فەرقێ و نەخشە و پیلانی ئەوانم لەسەر لاندە ی لەوانە یە منیش مەبێم بە لایاندا بچن، ئەو کاتە لە خەڵکی نەزان و نەفام بکەم، لە خۆی ترساو پەنای بۆ خۆی گەورە بردو خۆی گەورەیش پەنای دا ﴿٦٧﴾ پەرورەدگاری وەلامی دایە وەو پاراستی لە نەخشە و پیلانی ئەوان، نەخشە و پیلانی ئەوانی لێ دوورخستە وەو لێ لایدا، بەراستی خۆی گەورە زۆر بێسەرە بۆ دوو پارانە وەو، زۆر زانیە بەحالی ئەو کەسانە ی کە پەنا بۆ خۆی گەورە ئەبەن ﴿٦٧﴾.

دووا کردنە کە ی گێرا بوو بۆ زیندان، چونکە خۆی پەرورەدگار دەبێستیت و بینایە ئەوە ی یوسف داوای کرد خۆی گەورە بۆی جێبەجێ کرد، بەمەش یوسف لە میحنەتی تاوان پرزگاری بوو، بەلام میحنەتێکی گەورە تر پرووی تێدەکات ئەویش زیندانه.

زیندان ئاوا جێگایەکی ئاسان نییە، بەلکو مەوێ ئەگەر و ترا زیندانیت لە خۆشترین بۆڵەخانە شدا زیندانی بکریت ئازاری تاییەتی خۆی هەبە، چجای ئەوە ی زیندانی سەردەمی هەزاران سالی بەر لە ئێستا، زیندان سزایەکی زۆر سەختە تەنها بۆ خاوەنە کە ی نا - بەلکو بۆ کەسوکارە کەشی دەبێتە خەم و میحنەتی، بۆیە دەسەلاتدارانی ملهوپر هەمیشە پەنا بۆ زیندان دەبەن، بەلام هەموو ژبانی پێغەمبەری خوا ﷺ و هاوێلان زیندانیان نەبوو، بەلکو لە ئێسلامدا قیصاص هەبە، هەرکەس تاوانی کرد بە گوێرە ی تاوانە کە ی سزا دەدریت و دوای دەچێتە و ناو مأل و مندالی خۆی.

بۆ حەزەرەتی بەلا و موصیبەتێکی تر هاتە پێشە و ئەویش زیندانی کردنی جەنابیانه لە خاکی میسر قەلەندەر و بێ کەس و بێ کەسوکار، کەسێش سەردانی ناکات و بە دەمیە وە ناپروات.

﴿ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آلَايَاتٍ لَيْسَ جُنَّتَهُمْ حَتَّىٰ جِبْنَ﴾ ﴿يُوسُفَ﴾

واته: پاشان بۆیان دهرکهوت له دواى ئه وهى ئه و نیشانانه یان بینى له سه ر پاکیتی یوسف، له دراندنی قه میسه که ی یان شاهه تی دانه که، یان ده سترینی خۆیان دواى ئه وه بریاریان دا که بیخه نه به ندیخانه وه تا کاتیکى نادیار ﴿٥٥﴾.

له م ماوه یه دا له زیندانا خواى گه وره فتری زۆر شتی کرد له وانه خه و لیکدانه وه و وه حى و نامادده کردنی بۆ کاریکی گرنک تر، به م شیوه یه ش پرزگاری بوو له جه و و که شی ناو باله خانه کانی ئه رستۆکراتی و که شی جاهیله کانی ئه و سه رده مه، ماوه ی زیندانیه که ی یوسف دیار نییه (له سى سآله وه بۆ نۆ سآله) ده شیت ٥ بووبیت، ده شیت ٧ سآل بووبیت، به لآم ئه وه ی که بآوه ٧ سآل بووه و هیچ به لگه یه کیشمان له بهر ده ست نییه.

ئینجا کۆتایی دیت به ژیاى دهره وه و ژیاى ناو زیندان ده ست پى ده کات ژیاى ناو زیندان دنیا یه کی تره زۆر جیاوازه له دنیاى دهره وه، خه لک تانه گیریت و زیندانی نه کریت هه ست به و ئازار و ناسۆره ناکات، هه لبه ت باسی خه لکانیک ده که م که به زو لَم ده کریته زیندان، سآلتیکی تیدا به سه ر ده بات، ده نا له ئه و روپادا هه ندیک که س ئه وه نده دپنده و پیسن بۆ ئه وه باشن که هه موو ژیا نیان له زیندانا بیه نه سه ر، چونکه ترسانکن بۆ کۆمه لگه، به هه ر حال بگه رپینه وه لای چه زره تی یوسف عَلَيْهِ السَّلَام ئه و که سه ی ده چیته زیندان هاوړپى بۆ دروست ده بیت، با بزاین هاوړپکانی یوسف کین؟!

﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ ﴿٥٦﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَا بِهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ ﴿٥٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نَشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَٰلِكَ مِنَ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾ ﴿٥٨﴾ يُوسُفَ

واته: دوو گه نجیش له گه لیدا خرا نه به ندیخانه وه که یه کیکیان نانه وای پاشا بووه و ئه وه ی تریشیان خه مرو مه ی بۆ پاشا دروست کردووه پى داوه، زانیان که یوسف عَلَيْهِ السَّلَام له لیکدانه وه ی خه ون ئه زانی یه کیکیان وتی: من له خه ودا بینیم که تری ئه گو شم و مه ی لى دروست ئه که م بۆ پاشا، ئه وه ی تریان وتی: من له خه ودا بینیم که نان له بان سه رمه و هه لمگرتوو وه بالنده ش دیت له و نانه ئه خوات، تۆ هه ولئى لیکدانه وه ی ئه م خه و نانه مان بۆ بکه تیمه وا ئه بینین که تۆ له چاکه کارانی له لیکدانه وه ی خه ون، یان چاکه کاری به رامبه ر به

به ندييه كان ﴿٣٦﴾ فرموي: هيچ خواردنيكتان له لايه ن پاشاوه بو نايه ته ناو به نديخانه وه ئيلا من پيتان ئه ليم كه چ خواردنيكتان بو ديت پيش ئه وه ي كه پيتان بگات، يا خود له خه ودا بوتان نايه ت ئيلا من پيتان ده ليم: ئا ئه مه په روه ردگارم فيري كردوم، من قه وميكم به جي هيشتووه كه ئيمانين به خوي گه وره نيه، ئه وان باوه ريان به پوژي دوايي نيه ﴿٣٧﴾ من شوين دين و بيروباوه ري باوك و باپيرانم كه وتووم ئيراهيم و ئيسحاق و يه عقوب كه هه موويان پيغه مبه ر بوونه، ئيمه بو مان نيه هيچ جو ره شه ريكيك بو خوي گه وره بريار بده ين. ئه مه فه زل و چا كه ي خوي گه وره يه به سهر ئيمه و تيكراي خه لكي به وه ي پيغه مبه راني بو ناردوون، به لام زوربه ي خه لكي شوكرانه بژيري نازو نيعمه ته كاني خوي گه وره ناكه ن ﴿٣٨﴾.

دوو كه س له گه ليدا خرانه زيندان، له دوايدا ده رده كه ويت كه ئه م دوو كه سه ش له ده ست و پتوه ندي تايبه تي پادشان، دياره ئه و زيندانه ي يوسف تييدا بووه، په يوه ده ست بووه به وانه ي كه له ناو ده سه لاتدا كاريان كردووه.

خوي په روه ردگار راسته وخو ده ياته ناو زيندانه كه و كه شي ناو زيندان و هاوړپيه تي زيندانه كان، له هه مووي گرنگ تر ديسان پرسى خه ون بينين دپته وه ئارا، ئه و دوو كه سه خه ون ده بينن، هه ردوو كه سه كه ش بينيني خه ونه كه يان په يوه ندي هه يه به كاري رابوردوويانه وه، كه له ناو قه سري پادشادا مه يگير و چيشتلينه ر بوون، خه ونه كه شيان په يوه سه ته به كاره كه يانه وه چه زره تي يوسف نه يه فرموو پتوه پيشتر كاره كه تان ئه و كاره بووه، دياره به خه يالي كاره كه تانه وه خه وتون، نا - به لكو ريك ته فسيري خه ونه كه ي بو كردن بوي ليكدانه وه، چونكه په يوه ده ست بوو به قه ده ريانه وه.

هيچ ميژوو و به لگه يه كم له بهر ده ستا نيه، هو كاري زينداني كردنه كه يان چيه به لكو ليره دا پرسى خه ون و فريشته كه بو ئيمه گرنگه كه ئاماژه يه بو قه ده ري مروف ئاگادار كردنه وه ئاماژه يه كي (سيگنالتيكي) خوي په روه ردگار به هه موو به نده كاني به كافر و موسلمان ه وه.

خه وني يه كيك له زيندانيه كاني هاوړپي يوسف ده ليت: خه ريكي گوشيني تري بووم بو مه ي، ئه و تيريش له هاوړپيكي له خه وندا بينيويه تي ناني له سهر سه ري هه لگرتووه و بالنده له نانه كه يان خواردووه.

له ناو زيندانيشدا، هه ركه س بيروباوه ري خو ي ده خاته به رده مي خه لكي، جيگاي بانگه وازه بو هه موو بير و باوه ريك، يوسفش پيغه مبه ريكه و ئه ركي سه ر شاني بانگه وازه، چو ن هه لي زيندان به كار ناهيتيت له گه ل زيندانيه كاندا بو راست كردنه وه ي بير و باوه ريان و بلاو كردنه وه ي به كتا په رستي.

جیاوازی له نټوان خه لکی نازاد و زیندانییه کان بۆ بانگه واز، هه موو مروڤیک حه قی ئه وهی ههیه له ههر بار و زروڤیکدا بیت بیر و باوه ږی راست بکریته وه له شتی گه نده ل و خراپه کار ناگدار بکریته وه، پهروه ردگاریه تی خوا و خوایه تی له به ندایه تی بۆ خه لکی پروون بکریته وه، یوسف عَیْهَ السَّکَم دهستی کرد به بانگه واز له گه ل هاوریکانی زیندانی که سه رقال بوو می شک و ژیان و هه موو بیرکردنه وهی بۆ ئه و کاره ته رخانه.

سه ره تا دلنیا یان ده کاته وه له وهی که ته فسیری خه ونه که یان بۆ ده کات و خه ونه که یان بۆ لیکنه داته وه، له بهر ئه وه خوا ی پهروه ردگار ڤیری زانستی خه ون لیکدانه وه زانستی (لدن) ی کردو وه، ئه مه ش هه موو په یوه ندی ههیه به وه حی پیغه مبه رانه وه تایبه ته به خودی پیغه مبه ران، هه موو ئه مانه ش په یوه ندیان ههیه به و ئاسته به رزه ی له به ندایه تی یه کتا په رستی خوا ی موته عال له لایه ن پیغه مبه رانه وه.

له هه مانکاتدا ده یه ویت هاوریکانی زیندانی له شیرک ږرگار بکات، جا له چرکه ساتی یه که مه وه حه زره تی یوسف متمانه یه ک له نټوانی خو ی و هاوریکانیدا دروست ده کات له ږنگای لیکدانه وهی خه ون بۆ که سایه تی خو ی و پاشان متمانه له نټوان ئه وان و ئایینی خوا یی که یوسف بانگه وازی بۆ ده کات.

له ږنگای زانستی (له دونی) (لدن) ناگاداریان ده کاته وه که خه ونه که یان بۆ لیکدانه وه تا خواردن و خوړاکیکی باشیان بۆ دیت بۆ زیندانه که، که ئه مه ش جیگای ږپوا نه بوو، هه می شه خواردنی زیندان خواردنیک ی ناخو ش و په سه ند و ته ندروست نییه، له هه مان کاتدا له ږنگای نه رم و نیانی که سایه تی خو ی له سه ر خو یی سه رسامیان ده کات به که سایه تی خو ی، به م ناگدار کردنه وه یه که خواردنی باش دیت بۆ زیندانه که - جا له ږنگای خیرخوازه وه بیت یان له ږنگای زوله یخواه بیت، چونکه مه عشوقه که ی که یوسف ه له زینداندایه و وه کو جاران خواردنی باش ناخوات دل ی بۆی ده سووتیت و هیوا و ئاواتیکیشه لای خیزانی عه زیز که دل ی یوسف به لای خویدا ږاده کیشیت، یوسف له ږنگای وه حیه وه ده زانیت که خواردن دیت بۆ زیندانه که یان، سه ره تا هیچ کام له زیندانییه کان ږپوا ناکان چونکه ئه وه پرووی نه داوه، پنده چیت پاسه وانه کانیش گویتان له وته که ی یوسف بوو بیت، به لام زه رده خه نه ئه وانیشی گرت بیت که شتی وا پروو نادات، به ههر حال ئه وه ی یوسف وتی ږوویدا، قسه که ی راست ده رچوو که هه مووشیان خوارد و زیاتر یوسف له ناو زینداندایه جیگای متمانه و خو شه ویستی تر بوو، ئیتر ئه وه ش کاتی ئه وه یه که بانگه واز ده ست پتیکات و له باره بۆ بانگه واز، له دوا ی ږوودانی ئه م ږووداوه خسته دلیان که زانینی ئه م کاره له لایه ن خوا ی پهروه ردگار بووه، زانینی هه واله که وه حی بووه، پاشان خو ی ناساند که پیغه مبه ره سه لامی خوا له هه موو پیغه مبه ران بیت.

ئینجا دلنیا کردنه وهی دوو هاو پیکه به تی که لیکدانه وهی خه ونه که شیان له خۆ به وه نییه، به لکو هه به زانستیک لیکه ئه داته وه که (العلم اللدنی) ه ئه م زانسته ش پیک به یوه سه به وه حی خواجه وه.

پاشان ئاماژه به شتیک ده کات که دوو خو ئندنه وه هه لده گریت، به که م ناساندنی خۆ به تی له گه ل دینه که ی، دوو هه می ش پروونکردنه وهی ئه و واقیعه ی تیدا ده ژین، هه زه ره تی یوسف ده فه رمویت: من له ناو میله ت و خیزان و هۆزیک بووم که مه به ستی بنه ماله ی عه زیز و زوله یخا-یه، که بروایان به ته وحید و ههروه ها پۆژی دوا یی نییه!

چونکه ئه و دوو که سه و ئه وانه ی تری ش که له گه لیدا بوون یان ته نها ئه و دوو که سه بووه ئه وه ش نازانین دیار نییه، به لām به هه ر حال که کافر بوونی بنه ماله ی عه زیز و زوله یخا ئاشکرا ده کات و بروایان به خوا و پۆژی دوا یی نییه، مه به سه که زیاتر بۆ ئه وه یه که دوو که سه که و که سانی تری ش له سه ر ئایینی ئه وانن، بروا بوون به پۆژی دوا یی توخمیک سهره کی بیروبا وه ره له سه ر زمانی هه موو پیغه مبه ران، لیره دا ده به ویت ئه وانه ی که زیندانن له گه لیدا پرزگاریان بکات له بیروبا وه ری هاو به ش دانان و خوار و خپچ و ئه وانه شی له گه لیدا له ده ست و پیوه ندی پیاوانی باله خانه ی پاشان.

لیره دا یوسف عَیْسَى پروه به پرویان نابیته وه راسته وخۆ بلیت تیه کافرن، به لکو له پیکای میله له ت و قه ومه که یانه وه بیروبا وه ری خرایان ده رده خات، بۆ ئه وه ی هه ر له سه ره تا وه رق و کینه نه یانگریت، به لکو به شیوه یه کی جوان و باش په یامه که ی خۆی ده گه به نیت، پاشان دوا ی پروونکردنه وه و به یان کردنی میله له تی کو فر و ناساندنی، ئینجا نۆ به ی پروونکردنه وه ی ئیمان و خواناسی و یه کتا په رستییه، خۆی ده ناسیتیت له پیکای په یامی باوک و باپیرانی ئیبراهیم و ئیسه قاق و یه عقوب، که ئه مانه هه موو زنجیره یه ک له پیغه مبه ران بوون و منیش له و به ره باب و خانه واده م و منیش وه کو ئه وان پیغه مبه رم و هه موو پروا مان به خوا ی گه وه ره بووه هاو به شمان بۆ ئه نجام نه داوه له سه ر بیروبا وه ری یه کتا په رستی بووین.

ئه م میله له ته به ته وحید ناسراون و که هاو به ش بۆ خوا ئه نجام ناده ن، خه لکی هیدا یه ت ئه ده ن بۆ پیکای یه کتا په رستی، ئه مه ش کاری ئه م پیغه مبه رانه بووه به گشتی به لām زۆرینه ی خه لکی وا ئه زانن تووشی هاو به شدانان و خراپه کاری ده بن، سوپا سه گوزاری خوا ی مو ته عال نابن.

ئه م پشه کییه ی یوسف بۆ رۆشنکردنه وه ی واقیعه که و ناساندنی خۆی زۆر گرنگه ئینجا دوا ی ئه وه راسته وخۆ بانگه وازه که پروون ده کاته وه که خوا ی پهروه ردگار داوا ی چیمان لێ ده کات.

﴿يَصْصِي السَّجْنِ أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاءُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَدِيمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾ يُوسُفُ

واتە: پاشان يوسف ﷺ پرووی کرده ئەو دوو گەنجهو بانگی کردن بۆ یەكخواپەرستی و فەرمووی: ئەو هەردوو هاوەلەكە بەندیخانەم نایا كۆمەلێك پەرورەدگاری لێك جیاواز باشتەرە كە ئێوە ئەیانپەرستی یاخود تەنها خوايەك كە (الله) یە و تاك و تەنها و بالادەست و بەتوانایە ﴿١٥﴾ ئێوە هیچ شتێك ناپەرستن لە غەیری خوای گەورە تەنها كۆمەلێك ناو نەبیت كە ئێوە خۆتان و باوك و باپیرانتان ناوتان ناو، خوای گەورە هیچ بەلگە ی لەسەر ئەو ناوانە و پەرستنی ئەو شتانە نەناردۆتە خوارەوه، حوكم و بڕیاردان تەنها بۆ خوای گەورە یە. خوای گەورە فەرمانی كردوو كە هیچ كەسێك نەپەرستن تەنها خوای گەورە نەبێ بەتاك و تەنهاو شەریكی بۆ دانەنێن نا ئەمە ئایینی راست و دامەزراوە كە خوای گەورە بەلگە ی لەسەر ناردۆتە خوارەوه و فەرمانی پێكردوو، بەلام زۆربە ی خەلكی ئەم شتە نازانن ﴿١٥﴾.

بۆ راکێشانی سەرنج و پاشان یەك ئاست لە نیتوانیاندا بۆ بانگەواز یوسف وشە ی هاوێی بەكار دەهێنێت، ئەمەش جوێرێكە لە هونەری بانگەواز و راکێشانی دلی بەرانبەر، راستەوخۆ دەپرواتە ناو قوولایی بانگەواز و بیر و باوەر كە جەستە ی بنەرەتی ئایینی پیرۆزی هەموو پێغەمبەرانی ئەویش ئیسلامە، بە شێوە یەكی ئەقلانی پوخت سەرنجیان

را دەكێشێت بۆ ئەوێ كە ئایا فرە خوایی چاكە یان خوايەك خاوەنی دەسەلات، هێز و قودرەت بێت و ئاگادار و چاودێرە بەسەر بەندەكانیەوه؟ بانگەوازیكی بابەتیانە و دوور لە هەلگرێتی دەمە دەمی و پروو بە پروو بوونەوه ی وتە و باس، چونكە بانگەوازهكەت لە شێوە ی پرسیار وایە و پاشان ئاخافتە لەگەڵ سرووشت و ناخی مروؤف، پرسیاریكی فێطرییە چونكە هەموو كەسێك بە فێطرەتی دەزانی، تەنها یەك خوا بوونی هەیه ئەویش تاك و تەنها یە، فرە خوایی خەلكی خاوەن ئەقل و هۆش و بیر و هزر دەزانی، پرسیار گەلێكی زۆر بە دوا ی خۆیدا دەهێنێت و كۆتایەكی بە ئەقلانیەت و كۆتایی نایەت، بەلكو یان دەمارگیریه، یاخود دەبەنگی، ئەوێ كە پێویستە و حەقە پەرستنی بۆ بكرێت خوايەك تاك و تەنها بێت، خاوەنی شەریعەت بێت بۆ مروؤفەكان، ناشگونجی خەلكی بزانی خوای مۆتەعال تاك و قەهارە، ئیتەر بۆ چركە ساتیکیش پەرستن بۆ خواكانی تر ناكات كە بوونەتە هاوبەش و شەریك لەگەڵ خوای تاك و كردگاری ئەم بوونە.

له گه‌ل ئه‌وه‌ی سیفاتی قه‌هاری هه‌یه ده‌سه‌لاتداره به‌سه‌ر هه‌موو دروست کراوه‌کانی، چاکتره گهردنکه‌چ بێت بۆ ئه‌و یان بۆ فره‌خواهیک توانای پاراستنی خوشی نییه؟!

ناردنی ئه‌م پیغه‌مبه‌رانه به‌شهریعت واتای ته‌نها دروشمه‌کان نییه، به‌لکو نازار و بانگه‌واز و جیهاد و خوین‌رشتن له‌ پیناوی ئه‌م دینه بۆ به‌ندایه‌تی هه‌موو لایه‌نه‌کانی ژبانه له‌ پرووی یه‌کتا په‌رسییه‌وه، کاتیک باسی یه‌کتاپه‌رستی ده‌که‌ین، مانای وا نییه ته‌نها له‌ ناسینی یه‌ک خوایه. راسته ئه‌وه بنه‌ره‌ته، به‌لام یه‌کتاپه‌رستی له‌ په‌روه‌ردگاریه‌تی به‌ واتای ئیداره‌ی ئه‌م که‌ونه و به‌ هه‌موو شتیکی له‌ ورد و درشتی تا ده‌گاته هه‌ر شتیک ناوی مه‌خلوقه‌ خوا‌ی گه‌وره یاسا و پرئسای بۆ داناوه، ناکریت بلیین خوا‌ی گه‌وره یاسای سرووشی داناوه بۆ گه‌ردوون و یاسا‌کانی فیزییا و کیمیا... هتد، یاسا بۆ مرو‌ف دانه‌نیت و بلیین تیمه‌ خو‌مان یاسا دارپ‌ژهر ده‌بین!

یه‌کتاپه‌رستی له‌ خواپه‌رستی به‌واتای هه‌رچی دروشمی و به‌ندایه‌تی و قوربانی و قوربانیدان هه‌مووی بۆ زاتی به‌رزیه‌تی.

یه‌کتاپه‌رستی له‌ شهریه‌ت، به‌ واتای بیجگه‌ شهریه‌تی خوا‌ی گه‌وره هیچ شهریه‌تیک نییه جیگای بر‌وا و پیاده‌کردن بێت.

یه‌کتاپه‌رستی له‌ شوین که‌وتنی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ، پیغه‌مبه‌ری خواصل‌الله‌علیه‌و‌آله‌وس‌لمه‌ کو‌تا په‌یامه‌ینه‌ره و له‌ جه‌نابیان زیاتر نابیت و ناگونجا و کوفره شوین هه‌ر که‌سولایه‌ک و سه‌رکرده و تاغو‌تیک بکه‌وین... هتد.

ئینجا هه‌زهره‌تی یوسف وینا و کار و کرداری جاهیلی ده‌خاته پیش جاویان و واقیعه‌کان بۆ پروون ده‌کاته‌وه پێیان ده‌لێت: له‌وه‌ی که‌ ناوتان لێناوه خوا یاخود خواکان ئه‌مه ته‌نها نازناوه و خو‌تان و باوباپیرانتان بو‌تان داتاشیوه، جا هه‌ر ناویکه له‌ مرو‌فی پادشا و طاغوطه‌کان یان فریشته و جنو‌که، یان هه‌ر بت و داریک ئه‌مانه هه‌موو هی‌چیان پێ نییه له‌ پرووی په‌روه‌ردگاریه‌وه، ته‌نها خوا‌ی مه‌ته‌عال خاوه‌نی په‌روه‌ردگاریتییه.

ئه‌م په‌روه‌ردگاریتییه‌ش حوکم و ده‌سه‌لات له‌ خو‌ ده‌گریت، ئیتر ده‌سه‌لاتدارانی سه‌ر زه‌وی و له‌ طاغوت و پادشا و سه‌رو‌ک و سیسته‌مه‌کان، ته‌نها به‌ ئه‌ندازه‌یه‌کی بچوو‌ک له‌ چوارچێوه‌ی سنووری ولایتیک یاخود زۆر جار شاریک خاوه‌نی ده‌سه‌لاته، خوا‌ی گه‌وره خاوه‌نی ئه‌م گه‌ردوونه‌یه، ئه‌وانه‌ی ئێوه ناوتان ناو‌ن به‌ په‌روه‌ردگار هه‌موو قسه‌ی خو‌تانه و له‌ چوارچێوه‌ی بیر و بۆچوونی کورتی خو‌تان و باوباپیرانتان ناوتان ناو‌ن خوا، خوا‌ی گه‌وره خاوه‌نی سولطه و حوکم و ده‌سه‌لاته، که‌ ده‌بیت له‌ رێگای شهریه‌ته‌که‌یه‌وه پیاده‌ بکریت.

﴿يَصْلَحِي السِّجْنِ أَمَّا أَخَذُكُمَا فَيَسْقِي رَبُّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُضْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ﴾
 قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿١١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنَسَهُ الشَّيْطَانُ
 ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿١٢﴾ يُوسُفُ

واته: دواى ئه وهى باسى ته و حیدو یه کخوابه رستی بۆ کردن ئینجا لیكدانه وهی خه ونه کانیاں
 بۆ ده کات و فه رمووی: ئه ی هه ردوو هاوه له که ی به ندیخانه م یه کتیک له ئیوه ئه که پرته وه سه ر
 ئیشه که ی پیشتی و مه ی بۆ پاشا ئه گرته وه و پیتی ئه به خشی، ئه وه ی تریشیاں که نانه واکه یه
 له خاچ ئه درۆ و ئه کوژری. ئه و کاته بالنده له سه ری ئه خوات و تراوه خه و نیاں نه بینیوه و
 ویستویانه تا قی بکه نه وه که بۆ لیكدانه وه و تیاں درۆمان کردو خه وغان نه بینیوه، یوسفیش
 عَلَيْهِ السَّلَامُ فه رمووی: ئه و خه ونه ی که ئیوه پرسیا رتاں لپی کرد بریاری له سه ر دراو به و شیوازه ئه بیت
 و کو تایی هات ﴿١١﴾ به و که سه ی وت که گومانی ئه برد که پژگاری ئه بی و ئه که پرته وه بۆ لای
 پاشا و مه ی بۆ دروست ده کات، کاتیک که راپته وه بۆ لای پاشا حا لی منی بۆ باس بکه که به بی
 تاوان خراومه ته به ندیخانه وه، ئه ویش به ربوو گه یشته وه لای پاشا به لام شه یتاں له بیبری برده وه
 که باسی یوسف-ی عَلَيْهِ السَّلَامُ بۆ بکات له ماوه ی سَنَ تا نۆ سا ل یوسف هه ر له به ندیخانه دا مایه وه
 به بی تاوان ﴿١٢﴾

که خه ونه که ی بۆ ته فسیر کردن دلنیا شی کردنه وه له راستی و دروستی لیكدانه وه که ی،
 چونکه زانستیکی وه حییه و خوا ی گه و ره پیتی به خشیوه له خۆیه وه قسه ناکات، خه ونی هاو پیتی
 یه که می بریتی بوو له وه ی که ده که پرته وه بۆ کو شکی پادشا و خه ونی هاو پیتی دو وه همی له
 سیداره ده دریت و چاره نووسی مردنه، ئه وه ش که وتی به دلنیا ییه وه دپته دی و وړو ئه دات.

پاشا ن یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ باسی حا لی خۆی کرد بۆ ئه وه ی ئه وه یان که ده چپته وه کو شکی پادشا
 که به هوکاری چی گیراوه چۆن له لایه ن خیزانی عه زیزه وه زو لمی لی کراوه، جار پکی تر یوسف
 ویستی (که یسه که ی) یا ن کیشه که ی پادشا چاوی پیدایه بخشینیت و پشکنینی بۆ بکات بۆیه ئه م
 داوا یه ی له هاو پیتی زیندانییه که ی کرد، به لام شه یتاں له بیبری برده وه ماوه یه کی زۆر له زینداندا
 مایه وه که پتی ده چپت ماوه که ی له ٧ سا ل بۆ نۆ سا ل بوو بیت.

لیره دا ئه وه مان بۆ ده رده که ویت، جیاوازی نیا و حوکم بردنه لای طاغوت و زو لَم کردن له
 که سیک له ولایتیک که داوا ی دادپه روه ری ده کات دوو شتی زۆر له یه ک جیاوازن، یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
 به هه موو یاسا و پیوه ریکی سه ر زه وی زو لمی لی کراوه و تاکه هه لبژارده یشی ئه وه یه که
 کیشه که ی جار پکی تر چاوی پیدایه بخشینیت و لیکو لینه وه ی له سه ر بکریت، چونکه به لکه کان
 شیوتراوه و راستی شاراوه ته وه، ئه مه پیتی ناوتریت حوکم بردنه لای طاغوت، به لکو حوکم بردنه

لای طاغوت ئەوێهێه مەرووف دوو هەلبژاردە ی هەیه، هەلبژاردە ی حوکمی خوا و حوکمی طاغوت، بەلام بە حوکمی خوا پزازی نییه و کێشه کە ی دەباتە لای طاغوت و خوانەناس.

لە کووتاییدا خوای مۆتەعال ویستی چۆن بێت دەبێت پووبدات، ئەویش زیاتر بۆ پێگەیانندی حەزەرەتی یوسف بوو لە ناو زینداندا و بەرزکردنەوێه پلە و پایە ی بوو، بەش بە حاڵی خۆم لەوێه دُنیا بوو، هەر کەس بە ناحەق بخڕیتە زیندان لە کووتاییدا خوای گەورە پاداشتی ئەداتەوێه جا لە دنیا بێت و یاخود لە قیامەت، بەلام ئەوێه زیاتر بۆم دەرکەوتووێه خوای گەورە پاداشتی ئەداتەوێه سەرەتا لەم دنیا دا و پاشان پاداشتی قیامەتیش هەر وەرەگریت.

با بزاین خوای گەورە چۆن قەدەری یوسف ﷺ پێکدەخات بۆ بەرزکردنەوێه لە دنیا دا و پاداشتی ئەو چەند سالی بۆ قەرەبوو دەکاتەوێه کە بە ناحەق لە زیندان خڕۆتاروێه، خوای گەورە وای پێکی دەخات کە هۆکارێک دروست ببێت تەنها یوسف تاییەتمەند بێت لەو بوارە دا و هەموو دەستەنەخواری ئەو بن، بێ ئەو کارە کە چارەسەر نەکریت، ئەویش خەو بینینی پادشایە^(۵).

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ عِجَافٍ وَسَبْعُ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَةٍ يَأْتِيهَا أَلْمَلَأُ أَمْثَلُهُ فِي رُءُوسِي إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ﴾ ١٥ ﴿قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَامٌ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ﴾ ١٦ ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ﴾ ١٧ ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ عِجَافٍ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَةٍ لَعَلِّي أَرْجِعَ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ ١٨ ﴿قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ﴾ ١٩ ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ﴾ ٢٠ ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ﴾ ٢١ ﴿يُوسُفُ﴾

واتە: پاشای گەورە خەونی بینی وتی: من لە خەوئەدا حەوت مانگای قەلەو ئەبینم حەوت مانگای لەر ئەو حەوت مانگا قەلەوانە ئەخۆن، حەوت گولەگەمی سەوز و حەوت گولەگەمی وشکیش ئەبینم، فالچی و خەونلێکدەرانی کوێدەوێه وتی: ئە ییاوماقوولان و دەسەلانداران هەوالی ئەم خەونەم پێ بدەن ئەگەر ئێوێه لێکدانهوێه خەون ئەکەن ١٧ و تیان: ئەمە خەونێکی تیکەل و پێکەلە و هیچ حەقیقەتیکی نییه، تێمەش هیچ لێکدانهوێه خەون نازانین و لە

(۵) لە کوێ گشتی باسی یوسف (علیه السلام) بە پشتیوانی خوا باسیکی خەوبینین و لێکدانهوێه ئەو زانستە بە شیوێهکی قوول باس دەکەین لە لایەن زانایانی ئەو بوارەوێه.

لیکدانه وهیدا زانا نین ⑬ ٔهوهی که له بهندیخانه پرزگاری بوو له پاش ماوهیهک یوسفی بیر کهوته وهو به پاشاکهی وت من ههوالی ٔهم خهونه تان بو دینمه وه بمنیرن بو لای یوسف ٔهو لیکدانه وهی خهون ٔهزانن، رۆیشت بو لای یوسف و پیتی وت: ⑭ ٔهی یوسفی هاوړپیی بهندیخانه م، یان زور راستگو، لیکدانه وهی ٔهو خهونه مان بو بکه که حهوت مانگای له ر حهوت مانگای قه له و ٔه خوات حهوت گو له گه می سهوزو حهوتی وشک، به لکو بگه پیمه وه بو لای خه لکی (پاشا) به لکو لیکدانه وهی خهونه که بزائن ⑮ یوسف سه رزه نشتی نه کرد که بوچی منت له یاد کرد، به لکو خهونه که ی بو لیکدایه وهو فهرمووی: حهوت سالی یه ک له دوا یه ک ٔتوه کشتوکال ٔه که ن ٔهوهی که به رهه می دینن ٔهوه له ناو گو له گه مه کاندای بهیئلنه وهو لیک ی جیا مه که نه وه بو ٔهوهی تیکنه چیت، ته نها که می ک نه بی له وهی که ٔه یخون، واته: لیکدانه وهی خه وه که ی به وه بو یان کرد حهوت مانگا قه له وه که به حهوت سال که پیت و به ره که ت ٔه بی، حهوت مانگا لاوازه که به حهوت سال که وشکه سالی و نه بوونی ٔه بیت ⑯ له دوا ی ٔهوه حهوت سال دیت که سهخت و بیبارانی و وشکه سالی ٔه بیت، ٔهوهی که هه لتان گرتوه ٔهوه ٔه یخون، ته نها که می ک نه بی که هه لی ٔه گرن ⑰ دوا ی ٔهوه سالتیک دیت زیان خوش ٔه بیت و باران دهباریت و ناوی نیل دیت، تری و میوه ٔه گوشن و هه لیئه گرن، یاخود ناژه له کانتان شیریان زور ده بیت و ده یاندوشن ⑱.

ٔیستا با برۆین بو کۆشکی پادشا و زیندان جی بهیئلین، له کۆشکی پادشا و ناو مه جلیس باسیک ده کات ده ٔیت، من خه ونم بینوه، دیاره خهونه که ی خه ویتکی ساده نییه، بو یه لای گرنگه لیکدانه وهی جددی بو بکرتیت، پادشا خوی که سیک ی به توانا و زیره ک بووه، ههروه ها نه یان توانیوه به دوو باس و خواس له لایه ن دار و دهسته و کاهین و ٔهوانه که خهویان لیکداوه ته وه هه لیبخه له تینن، بو یه ٔهوهی زانیویانه وتویانه ٔهوه شی نه یان زانیوه لی بیدهنگ بوون، پادشا ناوی (ره یانی کوری مالیک) بووه له خانه واده ی هیکسو س بووه.

خهونه که ی باس ده کات، له کو تای ی ده ٔیت ئاده ی ٔهوانه ی که شاره زان بو قسه ناکه ن؟!

سهید قوطب ده ٔیت: لهوانه یه زانیبیتیان که ئاماژه یه بو کاره ساتیک له ولاندا به لام نه یان وړاوه لای پادشا بیدرکینن بو یه وتیان: خهونه که ی بینوته تیکه ل و پیکه له هه موو جه مسهره کانی دهرنه که وتوو، که مادده م خهونه که ش تیکه ل و پیکه له ٔهوا هیچ تهفسیریک هه لئاگریت.

چه ندین که س دیت تا کو خهونه که ی پادشا لیکبده نه وه، هه موو ده گه رینه وه هیچ ٔهجامیک ناده نه پادشا، پادشاش هه ر داوا ده کات و جهخت له سهر تهفسیرکردنی ده کاته وه، له و کاته شا

كەسەك بە ناۋى (نەبوا) لە مەجلىسى پادشاھە و مەيى گىرە بۆ پادشا، واتە شەربەتى تىرى دەگوشىت و دەيكاتە شەراب، جا ئەو كەسەش ھاۋرىكەي يوسفە لە زىنداندا كە خەۋنى بىنى و بۆي لىكدايەۋە لەگەل ھاۋرىيەكەي تىرى بە ناۋى (مەجلەس) كە ئەويان لە سىدارە درا، بەھەر حال بىرى دەكەۋىتەۋە و خۆي بە ھۆكارى خەۋن بىنىن گەپراۋەتەۋە بۆ كۆشك، بۆيە راستەوخۆ بە پادشا دەلىت: لە بىرم چوۋە كە كەسەك ھەيە لە زىنداندا تواناي لىكدانەۋەي خەۋنى ھەيە، ديارە ھەموو باسەكە بۆ پادشا باس دەكات و پادشاھش خەۋنەكەي بە مەي گىرەكەيدا دەنىرىت بۆ يوسف، ديارە ھۆكارى لە بىر چوۋنەۋەي (نەبوا) دەگەپتەۋە بۆ ئەۋەي ھەمىشە لە ناۋ شەراب درووستكردىنى مەي دا بوۋە بۆيە يوسفى لەبىر كىردوۋە، سەرقالە بە پادشا و دار و دەستەكەي بىرى يوسفى نەماۋە، نەبوا چوۋە لاي يوسف و خەۋنى پادشاى بۆ گىرەيەۋە.

ھەزرەتى يوسف-يش خەۋنەكەي لىكدايەۋە، بە شىۋەيەكى زانستى و پىر ۋەھى و دىنبايەۋە كە دەبىت چى بىكرىت و پاشان لە شىۋەي پىرۋەي ئابوورىدا بوۋ كە ھەۋت سالى زۆر تەپ و بەخىر دەبىت و كە رەمىزى مانگا قەلەۋەكانە ھەروەھادروپتە و ھەلگىرتى دانەۋىلە كە بە لاسكەكەيەۋە بىت بۆ ئەۋەي توۋشى ھىچ كارىگەرەيەكى كەش و ھەۋا و ژىنگەكە نەبىت ۋەكو خۆي مېنىتەۋە.

پاشان ەھمبار كىردن و ھەلگىرتى بە شىۋەيەكى ئەكادىمى و زانستى، ئەمەش بۆ ئەۋە كاتەي كە گرانى و قات و قىرى دەست پىندەكات، كە رەمىزى مانگا لەپ و لاۋازەكانە و قەلەۋەكان دەخۆن، ئەمەش ھەۋت سالى ژيان لەۋ پەپى نەھامەتى و ناخۆشى و وشكە سالىدا دەبىت، خەلكى لەۋپەپى دەست كورتى و ھەژارى و نەدارىدا دەبن و دەبىت فرىيان بىكەۋن، لىرەدا يوسف ﷺ لە شىۋەي مژدە ئەيدات بە نوپنەرى پادشا و پاشان كە ۷ سالى خۆشى و شادى و پىرخىر و بەرەكەت دەبىت.

ھەموو ئەم پىرۋەيە لە گەنم و جۆ و دانەۋىلەدا خۆي نابىنىتەۋە، بەلكى لە زەيتوندا ۋەكو ئىۋونەيەك، پۆنەكەي دەگىرن و ناۋكەكەي دەكرىت بە ئارد و خۇدى زەيتونەكەش بۆ خواردىن بەكار دىتەۋە، واتا پىرۋەكە گىش گىرە پىۋىستى بە چاۋدىرى خەللى لىزان و خاۋەن تايەتمەندى ھەيە، پىرۋەيەكە كە ۋەزارەتلىك دەبىت لە خىزمەتى دابىت، سەرەتا پىشنىارىك (پىرۋەيلىك) ئەنىرىتەۋە بۆ پادشا، بەلام ھەروا سادە و ساكار نىيە، بۆيە كە (نەبوا) دەگەپتەۋە ھەۋالەكە ئەدائە مەلىك رەيان، خىر لە دىمەنى زىندانەۋە لە پىرۋەيەكى گىرەكە باسەكەي قوۋل و جىگاي تىپرامانە و دەرۋاتە ناۋ مەجلىسى پادشا لە كۆشكەكەيدا و ھەموو سەرسام دەبن بە ۋتەي ئەم زىندانە، ئەگەر پادشاھەك خەم خۆر بىت، گوئى بۆ ھەموو پىرۋەيەك دەكرىت، پاشان بە دىنبايەۋە مەي گىرەكەي باسى يوسف-ي بۆ گىرەۋەتەۋە و ھەلسەنگاندنى تەۋاۋى

کردووه بو پادشا له که سایه تی ئەم کورە گەنجه، پادشا خۆی پیناگیریت و داوای ئەو زیندانییه ده کات بوی بهینن!

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ أَرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسَأَلَهُ مَا بَالَ الْإِسْوَةِ الَّتِي قَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَافٍ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكَ إِذْ رَوَدْتَن يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَلَّسَ اللَّهُ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْقَتْلَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أُبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَجِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾﴾ يُونُسُ

واته: کاتیک پاشا لیکدانهوهی خهونه که ی بیست سه رسام بوو، پیتی وتن: برۆن یوسفم بو بێن کاتیک نێردراوی پاشا هات بو لای یوسف عَیْیَاسَک، یوسف عَیْیَاسَک نه هاته ده رهوه له بهندیخانه که و فهرمووی: بگه پیره وه بو لای پاشاکهت پرساری لی بکه پرووداو و به سه رههاتی ئەو ئافره تانهی که دهستی خویان بری چی بوو؟ به دنیایه وه پهروه ردگارم زۆر زانایه به نه خشه و فروفیل و پیلانی ئەوان ﴿٥٠﴾ پاشا هه موو ئافره ته کانی کو کرده وه و پیتی وتن: پرووداو و به سه رههاتی ئیوه چی بوو کاتیک که داواتان له یوسف عَیْیَاسَک کرد که خراپه تان له گه لدا بکات وتیان: پاک و مونه ززه هی بو خوای گه و ره هیچ خراپه به کمان له یوسف نه بینیه وه، خیزانه که ی عه زیز وتی: ئیستا حه ق ده رکه وت و ئاشکرا بوو من بووم که داوام لیکرد کاری خراپه م له گه لدا بکات، یوسف عَیْیَاسَک له راستگۆیانه له و قسانه ی که کردوویه تی ﴿٥١﴾ یوسف عَیْیَاسَک فهرمووی یان ئافره ته که وتی: تا عه زیزی میصر بزانی که من خیانه تم لی نه کردووه به زینا کردن کاتیک که خۆی له مال نه بووه، به لکو ته نها ویستی ک بوو خوای گه و ره ش هیدایه تی نه خشه و پیلانی ناپاکان و خائینان نادات ﴿٥٢﴾ من نه فسی خۆم پاک ناکه مه وه چونکه نه فسی هه موو که سیک فهرمانی پی ده کات به خراپه و نه فس زۆر فه رمانکاره به خراپه، ته نها ئەوه ی که خوای گه و ره په حمی پی بکات له و نه فسانه وه کو نه فسی پیغه مبه ران به راستی پهروه ردگارم زۆر لیخو شبوو و به به زه ییه ﴿٥٣﴾

له داوی ناردنی پرۆژه که ی بو پادشا و خهونه که ی بو لیکدایه وه، که ده لێن: پرۆژه به واتای ئەوه ی که ته نها لیکدانه وه ی خهون نه بوو، به لکو ده یتوانی به وه نده واز به ینیت که گرانی ده که و یته ناو خه لکی، به لام یوسف واقیعه که ی باس کردووه چاره سه ریشی له گه لیدا نارد بو یه ناومان ناوه پرۆژه، که قه یرانیک پروو ئەدات چاره سه ری بو دانرا ئەوه پیتی ده و تریت پرۆژه.

پادشا سه رسامه، ئەم جاره ش نوینه ری ده نیریت، کێیه؟ نازانین که سی پابردووه یان که سیکێ تره، به هه ر حال که ده چنه خزمه تی یوسف عَیْیَاسَک داوا ده که ن که پادشا بانگت ده کات، لێره دا

ئازایی و خۆراگری یوسف دهرده که ویت پهروه دهیه کی نایاب بووه له زیندان له لایه ن پهروه ردگاریه وه، بۆیه بێ راجله کان و ترسان، وه لام ئه داته وه که نایه ویت پادشا ببینیت، چونکه زولمی لێ کراوه، پتویسته رهد ئیعتیباری بۆ بگه ریته وه، بۆیه زۆر به ساده یی نوینه ره که ده نیریته وه به لام به ده ست به تالی نا، به لکو به هه والیکى تری سه رسامکه ر که پادشا تووشی حاله تیکى لاواز ده کات و ده سه لاته که ی ده خاته ژێر پرسیار و وای لێ ده کات که خۆی هه لبسیت به لیکۆلینه وه له کیشه که ی ئه ویش به و سه رقه له مه ی که ده شیت بۆ پادشا و چه زره تی یوسف ده فهرمویت: بزانه له ناو ده سه لاته که دا کۆمه لیک له ئافره تان بۆ ده ستی خۆیان پرپوه؟ لێره وشه ی که م، به لام لای پادشا دیار نییه داخۆ ده بیت چی بیت که ئه م کۆمه له ئافره ته ده ستیان برپاوه، ئاماژه شه بۆ ئه وه ی خۆیان کاره که یان ئه نجام داوه، چه زره تی یوسف نه که وته گیرانه وه ی باسه که له سه ره تاوه، چونکه کاتی نییه و پادشا که گوێی بۆ ئه و کیشه یه بگریت له نوکه وه بۆ کۆتایی، به لکو سه رنجی راده کیشیت و سه رسامی ده کات له هه مووی گرنگ تر ئازایه تی خۆی بووه که داواکردنی پادشا و که سیک له ناو زینداندا بیت ماوه ی چه ندين سال، به راستی خۆ راگریه که یوسف ده لیت: نایه م تا چاو به کیشه که مدا نه خشین و ئازادی وهرناگریت ئه گه ر به راته تم دهرنه چیت، نه ک هه روا مبه ن و دواى بلین به بریاری پادشا ئازاد بوو، جه نابیان ئه وه یان ناویت به لکو ئازادی به به راته ته وه ده ویت.

هه ر چه نده ئه و پێغه مبه ره دلیا و یه قینی هه بووه به وه ی که زولمی زالم تا سه ر نییه و حق ون نابیت و ناشارد ریته وه و هه ر ئاشکرا ده بیت.

ئینجا لێره وه قوئاغی ته حقیق و لپیچینه وه ده ست پیده کات که خودی پادشا ئه نجامی ئه دات، چونکه پادشا باش له په یامه که ی یوسف عَلَيْهِ السَّلَام تیکه یشتوه.

له کاتیک پادشا بانگیان ده کات سه رچاوه کانی هه وال بۆیان ئاشکرا کردوه که چیان دهرحق به یوسف کردوه بۆیه له شیوه ی تاوانبار و لپیچینه وه یان له گه لدا ده کات، به ئوسلوبیکى توپه، ههروه ها کاره که به گه وره ته ماشا ده کات به ترسانکی له قه له م داوه، چونکه ده سه لات به کار هاتوه. بۆ زولم کردن، پاشان له لایه ن ئافره تانه وه، خۆشی به دلیاییه وه کۆمه لگه که ی خۆی باش ناسیوه و خویندنه وه ی ته وای بۆ ئه و ئافره ته (بۆرجوازه) کردوه، ده زانیت هه موو خانه واده ی مه خمه لی و ئه رستوگراتن.

هیچ بواریکى سه رکه شه ی و نکۆلی کردن و ده مه ده می نییه، پادشا خۆی پشکنین ده کات، بۆیه زۆر زوو خۆیان دا به ده سته وه، به و په ڕی راستی و هه ر له سه ره تای وته یانه وه وتیان: حاشا که یوسف هیچ کار و کرده وه یه کی ناشایسته و خراپه مان لێ نه ببینیوه، که واته پادشا له ناسایشی ولاته که ی ده پرسیته وه که بۆچی یوسف له زینداندایه، هۆکاری چیه که مادام ئافره تان

هه موو شاهیدی پاکي و جوان رهفتار و رهوشتی بهرزی یوسف نهوهن، پیوسته هوکاری زیندانی کردنی پروون بیتتهوه؟!

چار نه ما هه موو جه مسهری تاوانه کان ده رکهوت، یوسف عَزَّوَاللَّام به زوَلَم له زینداندایه، نهوهی که کاره کهی کردووه ده بیت دان به هه موو تاوانه کهیدا بنیت، ږتگای تری نییه، هه ندیک وا لیکیان داوه تهوه که گوايه له بهر خو شه ویستی یوسف ئیعترافی کردووه به لام پرووکه ش وا نییه، بگره پیچه وانه یه چه ندین ساله له زیندانی کردووه هیچ گرنگی پښ نه داوه، له ئیستادا هه موو شتیک ئاشکرایه نه و دان به تاوانه که شیدا نه نیت هه ر تاوانبار، شاهیدی زوړی له سهره، پنده چیت هوکاری لاوازی عزیز به رانبر به خیزانه کهی کاره کهی به و هوکاره له ده ست دابیت، چونکه عهزیزیش که گه وره ی وه زیره کان بووه به شداره له تاوانه که، هیچ به دهم یوسف-هوه نه پوشتوه بویه، له کو تاییدا نه و پوخته ی (فوطیفار) نه دریت به یوسف^(۶)!

نه ویش چونکه به زوَلَم له زیندان کرابوو، خوی گه وره نه و زوَلَم له سهر ئیمه ش هه لبرگرت که له ولاتانی به ناو نازادی و مافی مروف کرا لیمان، به تاییه ت له جه نابی ماموستا کریکار و هه موو برایانی تر، خوی به تو شاهیدی له سهر دینه که ت گیراوین.

بگه پښنه وه بو لای زوله یخا دیاره کاریگه ری یوسف له سهری بووه، بویه هه ست به بوونی خوی ئاسمان ده کات و نه فسی خو ی به خرابه کار داده تیت و راسته وخو داوای لیخوش بوون ده کات، جا نه م لیخوش بوونه له خوی په روه ردگار یان له پادشایه، چونکه بو هه ردوو حاله ته که ده شیت و ده توانین خو پښنه وه ی بو بکه ین، له بهر نه وه ی، وشه ی ره ب (ږب) بو پادشا و خاوه ن مولک و ده سه لاتدار به کار هاتووه له م پرووداوانه دا، سه ید قوطب ده لیت: پادشا خاوه نی ده سه لات بووه هه موویان بوی گه رده ن که چ بوون، یوسفیش خاوه نی خوا بووه بو نه و گه رده ن که چ بووه (ره ب) ی یوسف له گه ل (ره ب) ی نه وان جیاواز بووه.

قوناغی ده رچوونی به پرائه تی یوسف وه ها ساده و ساکار به نازاد بوونی کو تایی نه هات، به لکو خودی پادشا حه ز به بینین و دانیشن ده کات له گه لیدا، به لام یوسف سه ره تا نه سازه و پازی نه بوو، به لکو له دوی ده رچوونی به رائه تی، پادشا قه ره بووی بو ده کاته وه، پاشان ره د ئیعتباری بو ده گه پښتته وه، له سه رووی هه موویه وه ئیراده ی خوی موته عاله و قه ده ری یوسفه که په یوه ندی هیه به خه ونه که ی مندالیه وه که بینوویه تی بو هیئانه دی نه و خه ونه قه ده ری یوسف له لایه ن خوی په روه ردگار وه وا ده خوازیت که بیتته سه روک وه زیریک که بتوانیت

(۶) (لیره دا پروودای نیلسون ماندیلام بیرده که ویتته وه که له زیندان بوو هه موو پروژیک پیلوه کانی بویاخ ده کرد و پاکي ده کرده وه و خو ی ده گوړی، پاسه وانه که پروژیکیان لپی پرسی بو وا ده که یت تو زیندانی نه ویش له وه لآمدا وتی له وانه یه به م جل و پیلوه وانه وه بروم بو کوشکی ده سه لات!).

هه موو پۆژه لاتى ناوه پاست بخاته ژیر پکیفی هوکمپرانى خوێ و خوړاک دابهش بکات به سه رياندا.

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُتُونِي بِهِ؟ أَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي؟ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥١﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْمُ ﴿٥٢﴾ وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ شَاءَ يُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٣﴾ وَلَاجِرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٤﴾﴾ يُونُسَ

واته: پاشاکه دیسان وتی: پرۆن یوسفم بۆ بێتن تایبه تی ئەکه م به خووم و ئەیکه م به پراویژکاری خووم، کاتییک پاشا قسه ی له که لدا کردو فهزل و لیهاتووی بۆ ده رکوت وتی: ئە ی یوسف ئەمرو تۆ له لای ئیمه جیگیریت و خاوهن پله و پایهیت، ئەمینی له لای ئیمه ﴿٥١﴾ یوسف عَزَّوَالَهُ وتی: بکه به سه ره رشتیاری خه زینه کانی زهوی میصر له وهی که خواردن و سه رووت و سامانی تیایه بۆ ئەوهی دادپه روهری بلاو بکاته وهو زولم و سته م نه هیلێ و خه لکه که بانگ بکات بۆ عیباده تی خوای گه وره، به دلنایای من زۆر پارێزهرم و هه مووی ئە پارێزم، زۆر زانام له م بواره دا ﴿٥٢﴾ خوای گه وره ئە فه رمووی: به م شیوازه پله و پایه و ده سه لاتمان به یوسف دا له سه ر زهوی له میصر، له هه ر شوێنێک دانیشیت وه کو مالی خوێ هه لسوکه وت و مامه له ده کات، دوا ی ئەوهی له به ندیخانه ی ته نگدا بوو په حمه تی خوومان به هه ر که سیک ئە به خشین که ویستمان لی بیت نه جرو پاداشتی چاکه کاران نافه وتینین ﴿٥٣﴾ به لام پاداشتی قیامهت باشته بۆ باوه پداران که ته قوای خوای گه وره یان کردوو ﴿٥٤﴾.

زنجیره کانی ژیا نی حه زه تی یوسف به ناخو شی به پری کرا، به لام له مه ولا قو ناغیکی تر ده ست پیده کات، زۆر جیاواز تره له زنجیره رووداوه کانی پرا بردوو!

دیمه نه کانی پرا بردو بریتی بوون له لێ پیچینه وه له ئافره ته کان به گشتی و زوله یخا به تایبه تی و ونبوونی خانه واده ی (فوطیفار). له رووداوه کاندا به گشتی، هینانه دی په غبه تی یوسف و ده رچوون و ئاشکرا کردنی به رانه تی، چونکه ده بوو ئەو کاره ئە نجام بدات، یوسف پیغه مبه ره کاری پیغه مبه رایه تیش بانگه وازه، نا کریت پیغه مبه ریک ده ست به بانگه واز بکات و تۆمه تی داوین پیسی درابیته پال، چونکه بۆ خه لکی زۆر ئاسان ده بیت که رووبه پرووی ببنه وه به و هو کاری تۆمه ت و تاوانه ی که دراوه ته پالی، بۆیه جه ختی له سه ر پاکیتی و به رانه تی خوێ ده کرده وه، چونکه له مه ولا ده بیته پیاوی ده ولت و اتا له سیکته ری ده سه لات کار ده کات و له هه مانکاتدا بانگه وازیش ده کات، ئەم دوو کاره پیویستی به متمانە ی که سایه تی خودی مرو فقه که

ههیه، بۆیه یوسف باشتترین و جوانترین پهروه ده کراو بووه له ناو بنه ماله ی پیغه مبه رانه وه هاتبوو، پاشان خوای پهروه دگاریش به وه حی ئاراسته ی ده کرد و په وشتی به رزی فترده کرد و به جوانترین شیوه پهروه ده بوو.

وا ئیستا پادشا بانگی کردوو هه ونه که ی بۆ لیکداوه ته وه، پرۆژه یه کی ئابووری زۆر زه به لاهی خستو ته به رده م کۆشکی پادشایی، کاره کانی رابردووشی هه مووی جیگای پرز بووه، به چاو یکی زۆر گه وره ته ماشای یوسف ده کریت، پادشا هه روا ئازادی ناکات، به لکو ئازادی ده کات بۆ ئه وه ی سوودی ل وهر بگریت ده بکاته راویژگاری خۆی چونکه پیاویکی راستگو و سه ر راسته و ئامانجی خزمه تی خه لکیه. جا به هه ردوو پرۆژه که ی که وا پرۆژه ی پیغه مبه رایه تی خه لکی له ناگر رزگار ده کات بۆ به هه شت، ههروه ها پرۆژه ی خزمه تگوزاری که خه لکی له برسیتی و نه هاهمه تی رزگار ده کات.

سه ید قوطب په حمه تی خوای لیبت ده لیت: خۆزگه ئه وانه ی که ده سه لاتدارن یان هه لبراون بۆ جومگه کانی ده سه لات ژبانی پیغه مبه ر یوسفیان ده خوینده وه و تیده گه یشتن له وه ی که سه ره به رزی و شکو و عیزه ت و راستگو یی زۆر گرنگترو هه زار جار به هیز تره له ماده ده و مال و سهروه ت.

یوسف له گه ل پادشا دایه هه موو دیمه نه کان کۆتایی دیت، به وه ی چیت یوسف عه بدیکی عیبری نییه، به لکو (مکین) وانا خاوه نی خۆیه تی و که سیکی دیاری ولاته، تۆمه تبار نییه به کاریکی تاوان و زیندانی بگریت به لکو که سیکی (أمین)ه، ئه مه ش وته ی پادشایه، یوسف عَیْیَاسَکَم ئیتر که سیکی ئاسایی نییه، به لکو خاوه ن ده سه لاته و فه رمان په وایی ده کات.

داخو وه لامی یوسف عَیْیَاسَکَم چی بیت؟!

یوسف ده ستی نه کرد به هه لدان به شان و شه وکه تی پادشا و هیچ ستایشی نه کرد، به لکو مافی خۆی بۆ گه راندو ته وه، ماستاو چی نه بوو وه کو خه لکی ئه م پرۆژگاره، بکه ویته ده عوه ت و ده عوه تکاری و هاوار بکات بلیت خوا پایه دارت بکات جه نابی سه روک، له مانه هه مووی دوور بووه، ئه وه ی ئه وه ندی تر که سایه تی به رز کرده وه. دوا ی پرۆژه که ی خۆی که وت که له خه ونی پادشاهه لیکیدایه وه، برپای ته وای به کاره که ی خۆی هه بوو، پاشان پاراستنی که راهه تی بنه ماله ی پیغه مبه ران که خۆی له ناو ئه وانه وه هاتوو به بۆ بلاو کردنه وه ی دینه که ی.

زۆر به ساده یی فه رمووی: مکه لیپرسراوی عه مبار و سایلۆ و بواری کشتوکال و ئاو و ئاوهرۆ، تا بتوانم ئه م چه ند ساله ی که خۆشی و شادی و ئاوهدانیه سوودی ل وهر بگرم بۆ سالانی نه هاهمه تی و ناخۆشی و نا په حه تی.

ئیتیر پتویسته هه لسیت به کاره سه خته که ی، بهرپرسیاره تی قووتی هه موو پرۆژه لاتی ناوه راستی ده که ویتته سهر، ئەمەش نابیتە غەنیمەت بۆ یوسف ﷺ، بە لکو تیرکردنی گە لە بۆ ماوهی ۷ سأل هەر وه کو ناماژمان پێدا پرۆژه یه کی زۆر زه به لاهه، خو ئەم پرۆژه پاره ی تیدا ده ست ناکه ویت هه رچی که سه خو ی لی ده شاریتته وه چونکه بهرپرسیاریه تیه کی زۆر گه وریه، پیاوی خاوهن توانا و تایبه تمه ند ده ره قه تی نایهت، به لām کاری پێغه مبه ران هه ر وا ئاسان نیه، ئەمەش برسیتیه، برسیتیش شیتی و کافر بوونی له داویه!

لێره دا ئەم داوایه ی یوسف ﷺ ناچیتە ئەو بنه ما ئیسلامیه ی پێغه مبه ری خوا ﷺ که ده فهرمویت: هه رکەس داوا ی ده سه لات ی کرد پێنادریت، پاشان خوا ی گه وریه له قورئاندا ده فهرمویت: خۆتان بۆ خۆتان ته زکیه مه کەن و به پاکی خۆتان نیشان بدەن (قَلَّا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ)، ده قی فهرمووده کهش ده فهرمویت: إِنَّا وَاللَّهِ لَا نُوَلِّي عَلَى هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ، وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ. (متفق علیه)

له سه ر ده می ره سولی ئە کره م محمد ﷺ حکومهت و ده سه لات ۱۰۰% ئیسلامیه، بۆیه ئەم هاوکیشه یه ده یگریتته وه.

بۆ هه زره تی یوسف ﷺ ده سه لات یکی ئیطلاقیه ده بیت داوا ی ده سه لات بکات بۆ ئەوه ی بیسه لمینیت که له هه موویان باشتره.

ئەم پرۆژه یه ی یوسف زیاتر بۆ ئەم سه رده مه گونجاوه که حیزب و ریکخواه ئیسلامیه کان ده بیت بیسه لمین له ناو سیسته می دیموکراسیدا که ئەوان زۆر باشتر و شیواتر له حیزبه عه لمانیه کان، ئەم باشترین هه به وته نابیت ده بیت خاوه نی پرۆژه بن، وه کو حیزبی ره فاهی تورکیا تا سه رده می ئۆردوغان و له پرۆژه لاتیش نمونه ی مالیزیا.

ئایینی ئیسلام که ئایینی هه موو پێغه مبه رانه، زۆر واقعیه و له گه ل هه موو ژینگه کاندای خاوه نی فیه قی تایبه تی خو به تی، به و شیوه کارکردنه چه قیوه ته که زۆر یک له حیزب و کۆمه له کلاسیکیه کان بیر ی لی ده که نه وه، یان خیلافهت یان نه مان، له نیوانی ئەم ره ش و سپیه دا په نگی تر زۆره بۆ گه یشتن به ئامانجی سیسته می ئیسلامی که خیلافه ته، جا وه کو هه زره تی یوسف ده سه لات ی ئیطلاقیه، یان وه کو مووسا ئۆپۆزیسیۆنه، یان وه کو داوود و سوله یمان پادشاییه، یان وه کو پێغه مبه ری خوا ﷺ ئیمپراتۆریه... هتد.

گه رانه وه بۆ ناو میژووی ژیا نی ئەم پێغه مبه ره عه زیزه، دیاره پادشا راسته وخۆ داواکه ی یوسف ﷺ جیه جی ده کات و له داها توو دا به و پله و پۆستی عه زیز وه رده گریتته وه، ئەمەش ماوه یه کی زۆر یوسف ده سه ته کار ده بیت و ماوه ی ۷ سأل خو شی و شادی ناو گه لان و به تایبهت

میسر بهرده وام ده بیت، له م ماوه یه شدا یوسف کاری بانگه واز و پروژهی خزمه تگوزاریه کانی جوښ و خرؤش داوه، خه ریکی بونید نانه.

ئوهوی یوسف عَزَّوَاللَّهِ داوای کرد له وه زیاتری پښ به خشر، چونکه خوای گه وړه له قورئاندا ده فهرمویت: (يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ)، ئه مهش مانای وایه ئه وهی ئه یه ویت و ویستی له سه ریته پی به خشر، ئه مهش له به رانه ر فیللی براکانی و خستنه ناو بیر و فروشتنی و نازاردانی و له زیندانه وه بو نازاد بوون، له ناره حه تی و کویلا یه تی بو عه زیز بوون و وه زیر بوون و ده سه لات، ئه مه مقام و پله و پای به له لایه ن خوای موته عاله وه یه چونکه پاداشتی چاکه کاران ون ناکات.

هه لبه ت له دنیا دا هه ر پاداشت ئه دریته وه ئه وانه که خاوه ن ئیمانی به هیز و خاوه ن ته وه کول و هه رگیز روو له خوای خو یان وه رنا گپرن، خاوه نی ئاکار و په وشتی جوان و په سندن، له کو تایشدا له قیامه ت پاداشتی گه وړه تر و باشر و خیرتر ئه دریت به ئیمانداران و ئه وانه ی خو پاریزن.

له کو تاید ا یوسف هه موو ناره حه تی به کانی بو گوړا به جینشین کردن له سه ر زه وی بووه خاوه ن ده سه لات ی گه وړه و به رز - چو ن حو کمرانی کرد و چی کرد له و ئایه ته دا هه مووی ده رده که ویت که خوای گه وړه ده فهرمویت: (إِنِّي حَفِیْظٌ عَلَیْمْ)، پاریزه ر و ده ست پاکه و پاشان خاوه ن زانسته به کاره که ی.

روودا وه کان له قورئاندا باس نه کرا وه خه لکی چو ن رووبه پرووی ۷ سال ناره حه تی بوونه وه و خاک چو ن وشکی کرد و ئاسمان بارانی نه باراند و نازار و ناره حه تی له میژوو وه کاند ا باسکرا وه، قورئان ته نها ئاماژه به خه ونه که و پاشان واقیعه که ئه دات که روو ئه دات دریزه ی باس و روودا وه کان له دیمه نه که دا یاخود له ناوه خنی ئایه ته که دا ده رده که ویت و منیش ئه م به شه به وه کو تایی پښ ده هیتم که یوسف عَزَّوَاللَّهِ بووه خاوه نی ده سه لات و ئه وه ی بیه ویت ده یکات له ولاتی میسر و ناوچه کان به گشتی، ئه م ناره حه تی و وشکه سالی و قات و قریبه که وته ناو بنه ماله ی یوسف له قودس، زانیان له ولاتی میسر خواردن و خوړاک ده فروشرت.

بو ئه م مه به سته بنه ماله ی یوسف و براکانی و خزم و که سوکاری بو کرینی خوړاک و پید او یستی روویان کرده ولاتی میسر، له کاتیکدا نزیکترین جیگا بوو له وانه وه بو هاتوچو تا ولاتی میزو پو تامیا، براکانی یوسف به ره و ولاتی میسر که وته ری...

﴿وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ أَتُنُونِي بِأَنْجٍ لَّكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَتَرَوْنَ أَنِّي أُوْفِي الْكَفِيلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ۝ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ

لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرُبُونِ ﴿٥٦﴾ قَالُوا سَتَرُوْهُ عَنْهُ اٰبَاؤُهُ وَاِنَّا لَفَعِلُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَقَالَ لِفَتٰتِيْنِهٖ اَجْعَلُوْا بِضَعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَغْرِفُوْنَهَا اِذَا اَنْقَلَبُوْا اِلٰى اٰهْلِيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٨﴾ يُوْسُفُ.

واته: براكانی یوسف له زهوی که نعان له شامه وه هاتن بۆ میصر بۆ ئه وهی که خواردن به رنه وه چونکه گرانی و نه بوونی بوو، یوسف سالی باری و شتریکی به خه لکی شوینانی تر ده دا به نرخی ئاسایی خۆی پیش گرانییه که هاتنه ژووره وه بۆ لای یوسف عَزَّوَاللهُ، ئه م ئه وانێ ناسیه وه له بهر ئه وهی کاتی به جیی هیشتن ئه وان ههر گه وه بوون به لām ئه وان یوسفیان نه ناسی له بهر ئه وهی کاتیک خستیانه ناو بیره که وه ئه و بچووک بوو ئیستا گه وه بووه، نه یانزانی چی به سه رهاتوووه گومانیان نه برد گه یشتبیتته ئه م پله یه ﴿٥٨﴾ کاتیک ئه وهی که داوایان کرد له خواردن و پتویستی سه فهره که یان بۆی ئاماده کردن و پتی به خشین، دوا ی ئه وهی که پرووداو و به سه رهاتی خۆیان بۆ یوسف گیرایه وه که برایه کیان له مال به جی هیشتوووه، یوسف داوای لێ کردن که ئه مجاره هاتنه وه ئه و برایه ی ترتان که له باوکتانه و له دایکتان نییه که بنیامینی برای یوسف خۆی بوو وتی: له گه لّ خۆتاندا بیهینن، ئایا نابینن که من چهند به ته واوی شتم پیتان داوه که له لای من دابه زیون چهن دێ چاکه م له گه لدا کردوون و پرزی میوانداریم لێ گرتوون ﴿٥٩﴾ به لām ئه گه ر ئه مجاره هاتنه وه ئه و برایه تان نه هیتا، ئه و هه یچ شتیکتان پێ نافرۆشم و جاریکی تر نزیک من مه که ونه وه ﴿٦٠﴾ وتیان: هه و لّ ئه ده ین و کۆشش ئه که ین تا باوکی رێگه مان بدات له گه لّ خۆماندا بیهینن، یاخود فی لکی بۆ ئه دۆزینه وه تا رازی بکه ین له گه لّ خۆماندا بیهینن، ئیمه ش هه و لّ ئه ده ین و که مه ترخه می ناکه ین تا له گه لّ خۆماندا بیهینن ﴿٦١﴾ یوسف به گه نجه خزمه تکاره کانی وت: ئه و خواردن و شتانه ی که هیناویانه بیخه نه وه ناو باره که یان و پیتان بده نه وه، به لکو بیناسنه وه کاتیک گه رانه وه بۆ لای که سوکاریان، به لکو جاریکی تر بیتنه وه که بزائن خواردنه که یان به بی به رامبه ر پێ دراوه، ئه وهی که خۆیان هینابوو یان پیتان دراوه ته وه و گه ر پێندراوه ته وه بۆیان ﴿٦٢﴾.

له خاکی که نعان قات و قری دهستی پێ کرد ناچار خه لکی ئه و جیگایه پروویان کرده میسر بۆ کرینی که رهسته و خۆراک، براكانی یوسف له و خه لکانه بوون که چوون به ره و ئه و ولاته و برستی ته نگي پێ هه لچنی بوون، خۆیان کرد به عه مبار و جیگای کرینی خۆراک، یوسف ئه وانێ ناسیه وه، یوسف گۆراوه سالانیکه له بهر چاوی ئه واندا نه بووه، به لām یوسف ئه وان ده ناسیتته وه، زۆر گۆرانکاری به سه ریاندا نه هاتوووه شکلیان وای لێ نه هاتوووه که نه ناسرێنه وه.

پاشان نه وان هه رگیز پروایان وا نه بووه یوسف عه زیزی میسر بیت و بگاته ئه و پله و پۆسته، له کوێ بیریان ده چیت کۆیله یه کی عیبرانی مندال خراوه ته ناو بیریک ئیستا خاوه نی ده سه لاتیکى ئاوا به هیژ و توانایه!

یوسفیش خاوه نی هه یبه ت و دار و دهسته و حه شه م و خه ده م بووه، بۆیه هه رگیز بیریان بۆ یوسف نه چوو، به لکو هه ر له بیریشیاندا نه ماوه که خاوه نی برایه ک بوون به ناوی یوسف له ئیستادا، چونکه ناره حه تی برسیتی تهنگی پی هه لچنیون یوسف که ناسینه وه، به لام خووشی لی ئاشکرا نه کردن دیاره پیویسته وانه یه کیان فیر بکات و سه ر له نوێ که سایه تی و ئاکار و ره وشتیان دا برێژێته وه، یوسف پیغه مبه ره و ئه وانیش براین، که واته بانگه وازی یوسف بۆ هه موو که سه، ئه ی چۆن خوێ ته رخا ناکات بۆ برا و که سوکاره که ی باشتین ره وشتیان فیر بکات.

پیناسه ی پیغه مبه رایه تیش ئه وه یه که لووتبه رز نین و هه میسه له ناو کۆمه لایه تی خه لکیدان، بۆیه پیده چی، یوسف خوێ پیشوازی له میوانه کانی ولاتانی دراوسێ بکات، چونکه له ئایه تدا ده رده که ویت که خوێ پیشوازی له براکانی کردوو، دیاره پیشوازییه که ش لایه قه به شان و شه وکه تی حه زه ته ی یوسف عَلَيْهِ السَّلَام، ته عاروفی له گه ل کردوون و دیاره ئه وانیش خووشحال بوون و باسی باوکیان کردوو که پیاویکی به ته مه ن و حه تمه ن له بنه ماله ی پیغه مبه رانه و پرسیری چه ند برا ی کردوو لێیان که چه ند بران ئه وانیش وتویانه برایه کی ترمان هه یه له باوکمان به لام لای باوکمان به جێمان هێشتوه و باوکم حه ز ناکات لێ دوور بکه ویته وه.

له دوا ی ئه وه ی که باریان کری و کاروانیان ئاماده کرد بۆ گه رانه وه بۆ خاکی که نعان و شاری قودس، پیش چوونیان یوسف داوای کرد، ئه گه ر هاتنه وه برا بچووکیشتان له گه ل خو تان به یین، زیاتر خزه تان ده کم و په یمان و وه عدی زیاترتان ئه ده مێ له خو راک و که ره سه تکان که پێداویستیانه، ئه وانیش وتیان هه ولێکی جدی ئه ده یین، به لام پیده چیت ئه و کاره زۆر سه خت بیت وشه ی (سَرَاوْدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُوْنَ) ئه مه ش به واتای هه ول و کوششی زۆری ده ویت، دیاره له دوا ی یوسف، هه یچ متمانه ی به کوره کانی نه ماوه، بۆ برا بچووکه که یان که برا ی دایک و باوکی یوسف ه.

پیش ناچیت یوسف مه به سته ته نها بینینی برا که ی بوو بیت، چونکه باوکی له پشته ره له گه ل دایکی بۆ بینین، یوسف وا په ی ده برد که به هه یچ شیوه یه ک باوکیان متمانه یان پی ناکات جاریکی تر منداله کانی را حیل له گه ل منداله کانی خێزانه کانی تر بنێریت، چونکه ناکریت و ناگونجیت موشتاقی باوکی نه بیت و موشتاقی برایه کی بچووکی بیت، یا خود ئه یه ویت دلیا بیته وه که ئه و تاکه برایه ی دایک و باوکی هه یه تی برا باوکییه کانی نه یان کوشتوو یوسف ده یویست باوکی بینیت، له رێگای برا بچووکه که ی که راده سته براکانی ناکات، به لکو بلێت خو شم دیم له گه لتاندا.

ههر بۆیه سه رنجیان پاده کیشیت، به ههر شیوه به که جاری تر بگه پرنه وه بۆیه به دار و دهسته و نه وانه ی فه رمان بهر و هاوکاری بوون ده لیت پاره کانیا ن بۆ بگه پرنه وه، بیخه نه ناو بار و کاروانه که یان که چوونه وه ده زانن که به خوړایی پیم به خشیوون، سه رنجیان پاده کیشیت بۆ زوو گه پانه وه یان بۆ ولاتی میسر، پاشان له گه پانه وه دا ته ماشایان کرد پاره که یان بۆ گه پاره وه، نه وه ش وای کردوو ه بگه پرنه وه بۆ جاری کی تر.

به لām له راستیدا ثایه ته که وا نییه، نه یه ته که ده فه رمو یت: له دوا ی باس و خوا س پیته چی ت باسی باوکیان کردوو ه که پیغه مبه ره و برا یه کی تریان لای باوکی ماوه ته وه یوسفیش میوانداری کردن، تیشووی پتگی دانن و پاره که ی بۆ گه پاندنه وه و ناچاری کردن به هاتنی برا که یان ئینجا خوړاک و شتومه کیان پیبدات، ده شیت بۆ په روه رده کردنیا ن بوو یت که داوای برا که یان ده کات، بۆ نه وه ی فتری پاریزگاری و راستگو یی بن (والله اعلم) ثایه ته کان زیاتر له چه ندین وانا هه لده گری ت، به ههر حال خوای گه وره ده فه رمو یت:

﴿فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أٰبِيهِمْ قَالُوا يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخٰنَا نَكَيْلٌ وَاِنَّا لَهُ لَحٰفِظُوْنَ ۝۱۵۝ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلٰٓى اٰخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۚ قَالَلّٰهُ خَيْرٌ حَفِظًا وَّهُوَ اَرْحَمُ الرَّحِمِيْنَ ۝۱۶۝ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَنِعَهُمْ وَجَدُوْا بِصَنَعَتِهِمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا نَبْعٰى هٰذَا بِصَنَعَتِنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا وَنَبِيْرُ اَهْلُنَا وَنَحْفَظُ اٰخٰنَا وَنَزِدَادُ كَيْلٍ بَعِيْرٌ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَّسِيْرٌ ۝۱۷۝ قَالَ لَنْ اَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِيْ بِهِۦٓ اِلَّا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰٓى مَا نَقُوْلُ وَكِیْلٌ ۝۱۸۝ وَقَالَ يَبْنَیْ لَا تَدْخُلُوْا مِنْ بَابٍ وَّاحِدٍ وَاَدْخُلُوْا مِنْ اَبْوَابٍ مُّتَفَرِقَةٍ وَّمَا اُغْنٰی عَنْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ ۚ اِنْ اَلْحٰكُمُ اِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝۱۹۝ وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوْهُم مَّا كَانُ یُغْنٰی عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِیْ نَفْسٍ یَّعْقُوْبَ قَضٰہَا وَاِنَّهٗ لَدُوْرٌ عَلِمَ لَمَّا عَلَنَتْهُ وَّلٰكِنْ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ۝۲۰۝ یٰۤوَسُفَ

کاتیک گه پانه وه بۆ لای باوکیان وتیان: نه ی باوکه له مه ودوا هیچ خواردنیکى ترمان پڼ ناده ن تا تو بنیامینی برامان له گه لماندا نه تیریت، بۆیه له گه لماندا بینیره به هو ی ناردنی نه وه وه باریکى زیاتر خواردن دینین، نیمه ش به دلنیا یی برا که مان نه پاریزین و نایه لین تووشی هیچ زه روه رو زیانیک بیت ۱۵ یه عقوب فه رمووی: نایا نه مین بم له ئیوه که نه پیا ریزن، هه روه کو چو ن پی شتریش نه مین بووم له ئیوه له سه ر یوسفی برا ی، به لām له ناو تان برد، خوای گه وره با شترین پا ریزه ره، له هه موو به ره حم و سۆزه کان به ره حم و سۆزو به زه یی ته وه به زه یی به لاوازی و پی ریمدا دی ته وه ۱۶ دواتر که شتومه که کانیا ن کرده وه بینیا ن نه و شتانه ی که له گه ل خو یا ن بر دوویانه بۆ

ئەوێ خواردنی پێ بکرن هەمووی گەڕێندراوە تەو بەوێان وتیان: ئەو باوکە ئێمە چیمان لەم وەزیرە دەوێت ئەو تەشتومەکی خۆمانی بۆ گەڕاندوینە تەو، ئەگەر براکەمان لە گەڵمان بنێری خواردنی زیاتر دێنین، براکەشمان ئەپاریزین باری حوشرێک خواردن زیاتر لە گەڵ خۆماندا ئەهینین، ئەم زیادەیهیش بۆ پاشاکە یان بۆ یوسف سووک و ئاسانە بە لایەوێ که بماندات و لای قورس نییە ﴿٥٥﴾ یەعقوب فەرمووی: کۆرە کەم لە گەڵتاندا نانێرم تا بە لێتێکم نەدەنێ لە لایەن خوای گەورەو، واتە: سوێند نەخۆن بە خوای گەورە کە ئەپاریزین، کە بردتان لە گەڵ خۆتاندا کۆرە کەم بۆ بگەڕێنەوێ ئیلا ئەگەر هاتوو تووشی بە لایەک بوون و هەمووتان تیاچوون ئەو کاتە ئەویش لە گەڵتاندا تیا بچێ دەسەڵاتتان نەبێ ئەو ئەبێتە عوزر بۆتان کاتێک کە سوێندیان خوارد بە خوای گەورە کە ئەپاریزین و ئەهیننەوێ وتی: ئەوێ کە ئێمە ئەیلێن خوای گەورە چاودێرە بە سەرمانەوێ هیچ شتێکی لێ ناشارد رێتەوێ ﴿٥٦﴾ پاشان کە رۆیشتن وتی: ئەو کۆری خۆم لە یەک رێگایە کەوێ مەچنە ناو میصرەو، ئەگەر تووشی بە لای و موسیبهت بوون تا هەمووتان بە یەکەوێ تووش نەبن، یاخود لە چاودێرێکدا بەر ئەوێ کۆرەکانی یە کجار جوان بوونە نەوێ کۆ بێن بە چاودێرێک، بە لێکۆ لە چەند رێگایەکی جیاوازهوێ بچنە ژوورەو کە رێگاتان بۆ ئەکێشم ناتوانم هیچ زەرەرێ زیانی بکەن لێ بگەڕێنمەوێ یان هیچ سوودی بکەن پێ بگەنم و قەدەرێ پریری خوای گەورە بگەڕێنمەوێ حوکم و پریارو هەلسوکهوت لەم کەوێندا هەر هەمووی تەنها بە دەست خوای گەورە، منیش تەنها پێشتم بە خوای گەورە بەستوو و متمانم بە خوای گەورە هەیه، ئەوانەیشی تەو کۆل دەکەن با تەنها تەو کۆل بکەن سەر خوای گەورەو کارەکانیان تەنها بە خوای گەورە بسپێرن ﴿٥٧﴾ کاتێک چوونە ناو میصرەو بەو شێوازە کە باوکیان فەرمانی پێ کردن لە چەند رێگاوە دەرگایەکی جیاوازهوێ چوونە ژوورەو ئەمە نەپاراستن و هیچ سوودی بێ نەگە یاندن لەوێ کە خوای گەورە بۆ دانا بوون، ئەمە تەنها پەحم و سۆزو خۆشەویستی بوو لە دڵی یەعقوبدا بۆ منالەکانی دەرپریری، یەعقوبیش ﷺ خاوەنی زانیاری بوو کە خۆمان فێرمان کردووێ بە لای زۆربەیی خەلکی ئەوێ کە یەعقوب ئەیزانی نایزان ﴿٥٨﴾

پای گشتی زانایان لە سەر ئەوێ کە خۆراک و شتومەکیان بردوو، پاشان رێگیان لێ گیراوه، کە جاریکی تر نەیان دریتی، گواهی یوسف پێی وتوون کە ئێو جاسوسن، ئەوانیش ئەوێان بەرپەرچ داوه تەو کە کۆری پیغه مبه رن و ناسراون بە ١٢ سبطە کە یەعقوب، یوسف دەلێت: ئەو کوا دوو کەسە کە یەرتان، دەلێن یەکیان لە ناو چوو و ئەوێ تریان لای باوکمان، بۆ بینینی براکە ی داوی کردووێ لە گەڵ خۆیان بیهێنن و پارە کەشی بۆ گەڕاندوونە تەو، بە لای براکانی نازان کە پارە و کەرستەکانیان بۆ گەڕاوه تەو مەرج نییە پارە بووبێت، دەشی تە پێستە و زیو و ئالتون... هتد بووبێت.

راسته و خوځووننه لای باوکیان و رایانکه یاند که هه موو خوځاک و دانه و ټله به کیان لای قه ده ده غه کراوه، تاوه کو براکه مان له که ټدا نه یه ت نه و که مارو ټیه مان له سه ر لا ناچیت، لیره دا خودی په یامه که ی یوسف بو باوکیټی، چونکه هه ردو لا پیغه مبه رن، به دلنیا یه وه خوی گه وره نه گه ر به په مزیش بووه یه عقوبی ناگادار کردو ته وه که یوسف ماوه، چونکه خه ونه که ی نه هاتو ته دی، خودی نه م په یام و هاتو چو ی نه م برایانه بو فترکردنی یه عقوب و یوسف ه، چونکه له داهاتو وودا که لیک له مانه دروست ده بن، نه گه ر نه مانه هه ر خوار بن ټی به دلنیا یه وه که له که ش ناو ده بریت به به نی ئیسرائیل، هه ر هه مان جیناتیان هه لگرتووه، بیجکه پیغه مبه ران و پیاو چا کانیان به هه ر حال هه زره تی یوسف رازی نابیت، چو ن یوسف پلانه که یان بیر ده خاته وه، باوکی ته واکو که یه پلانه که یه ده لیت: چو ن پرواتان پی بکه م چیتان کرد له یوسف، وه کو نه وه ی که کرا هه مبه ر به یوسف، به ته مان بو نه میش واکه ن، به ناراسته و خو یی سه ر له نو ی بوخچه ی ۲۲ سال ده که نه وه، ئین عه باس ده قه رمویت: ۲۲ سالی تیچووه که چوونه ته وه لای یوسف عَیَّتَانَم.

هیچ شتیکیان له یه عقوب پیغه مبه ر ده ست نه که وت، قه رموی پرو ن وازی لای به ټنن و هیچ متمانه م پیټان نییه، خوټان و په یمان و وه عدتان لای من نرخ (نه رژی) نییه.

پاشان کوره کان رویشتن تا پشوو بدن و ماندویتی ریگیان دهر بیټ دواتر زانیان له هه رچی خه رچی و پاره و سه روه ته که یانه بو یان گه راوه ته وه، به په له هاتنه وه بو لای باوکیان و وتیان: ته ماشا بکه باوکه، هیچ پلانتیک نییه له نارادا نه وه تا پاره که مان بو گه راوه ته وه و براکه مان ده به یین و کاروانه که مان زیاتر ده بیټ له و شتریک و ناگاداری براکه شمان ده بین، خو شیان وا په ییان دهر د که یوسف بیه ویت شتیک له براکه یان بکات، به لام که پاره و ئالتون و زیره کانیان بینی دلنیا بوون، که ته نها داواکاری هاوړتیانه بووه زیاتر ته عاروف و راستگو یی دهر خستنی نه وان بووه.

ئینجا کوره کان هه موو باسیکی به رژه وه ندی ده خه نه به ر چاوی باوکیان که زیاتر و زیاتر خوځاک و شتومه ک ده هیټن، نه گه ر براکه یان له که ټدا بیټ.

باوکیان رازی بوو به لام به مه رچی نه وه ی که سو ټندی بو بخو ن ده پارتیزن خوی گه وره یان کرد به وه کیل، له سو ټند خواردن به مه ش یه ک برایان سو ټنده که ی نه شکاند و مایه وه لای برا بچو وکه که ی که ناسراوه به (بنیامین).

هه زره تی یه عقوب کوره کانی ناگادار کرده وه که هه ر یانزه یان به جاریک و له دهر گایه کی شاره وه پرو ن، به لکو دابه ش بن، له به ر دوو هوکاری چاو پیسی خه لکی و کاریگه ری، پاشان نه گه ر دوژمن له که میندا بوو بو یان هه موویان نه گیرن، چونکه دهر ترسن که پلان له نارادا بیټ

چۆنه و چۆن نییه، پلانه که نازانن و یه‌عقوب هه‌موو حوکمی‌ک ده‌گه‌ر پێنیتته‌وه بۆ خوا، که ئه‌مه‌ش مانای بپروا بوونی ته‌واوه به‌ قه‌زا و قه‌ده‌ر به‌ خێر و شه‌ری.

خوای گه‌وره دوو حوکمی هه‌یه، حوکمی‌کیان قه‌ده‌ریه هه‌یچ که‌س توانای ده‌ستکاری و دوا خستن و پێش‌خستنی نییه، که ئه‌فه‌رمویت ببه‌ ده‌بیت، حوکمی دووهم حوکمی شه‌رعییه که به‌یانی ده‌کات و له‌ پێگای په‌یامه‌وه، که به‌ پێغه‌مبه‌ریک ده‌نیریت، تا خه‌لکی پیاده‌ی بکه‌ن، ئه‌ویش بریتیه له‌ فه‌رمان و پێگری کردن له‌ کاری خراپه‌.

هه‌موو که‌وتنه‌ پێ و وه‌سیه‌ته‌کی باوکیان جێ به‌ جێ کرد و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی گرانی و قات و قری بوو، مه‌به‌ستی یه‌عقوب ده‌شیت بۆ ئه‌وه‌ بووبیت که وا نه‌زانن کاروانن و چه‌ته و پێگه‌ کاروانیه‌کان پێگایان لێ بگرن.

ئه‌و تێروانینه‌ی یه‌عقوبیش ته‌نها ئامۆژگاری و وه‌سیه‌تیک بوو بۆ کۆره‌کانی کرد بۆ پارێزگاری وه‌کو هه‌موو باوکیکی دلسۆز.

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾﴾
يُوسُفَ

واته: کاتیک که چوونه ژووره‌وه بۆ لای یوسف دوو دوو له‌ شوێنیکدا داینان، براکه‌ی به‌ته‌نها مایه‌وه چونکه یانزه که‌س بوون، باوه‌شی به‌ بنیامینی برابدا کرد خۆی پێ ناساندو وتی: من یوسفی براتم خه‌فته مه‌خۆ و دلته‌نگ مه‌به به‌و کرده‌وه خراپانه‌ی که له‌ رابردوودا به‌رامبه‌ر به‌ من کردوویانه ﴿٦٦﴾

خودی یوسف منداڵ بووه که ئه‌م براهی جێهێشتوو، ماوه‌ی ٢٢ ساڵه له‌ یه‌ک دوورن، یوسف که به‌جێ هێشتوو ده‌شیت شیر خۆره‌ بووبیت، گوايه هه‌موو براکان دوو دوو دانیشتن بنیامین به‌ ته‌نها مایه‌وه، یوسف وتی: من ده‌بم به‌ یه‌کیک له‌ براکان و له‌گه‌ڵت دا ده‌نیشم، دیاره هه‌ر له‌و دانیشتنه‌دا خێرا یوسف ئاشکرای ده‌کات که برای دایک و باوکی یه‌کترن.

پرسیار ئه‌وه‌یه بۆچی یوسف هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه خۆی ئاشکرا نه‌کرد و ئێتر ئه‌م هه‌موو هات و چۆیه‌ی له‌ چیه‌؟!

وه‌لامی ئه‌و پرسیاره هه‌ر وا ساده‌ نییه، ئه‌وان ئاماده‌ بوون یوسف له‌ ناو به‌رن، خۆ ئه‌گه‌ر یوسف خۆی ئاشکرا بکردایه، ئه‌وا زۆر پێگای تێده‌چوو له‌ گه‌رانه‌وه‌شدا باوکیان بکوژن بۆ ئه‌وه‌ی وه‌کو یوسف ماوه باوکیان به‌ کاره‌که‌یان نه‌زانیت و له‌ ناویان ده‌برد، بۆیه یوسف وانیه‌کی وای پێشکesh کردن، که هه‌رگیز له‌ بیر نه‌که‌ن، یاخود ئه‌گه‌ر براکه‌ی له‌ ده‌ست وه‌رنه‌گرتبایه ده‌ش

وه کو بارمته لای خوځیان بیانیه لایه ته وه بو مه رجیکي تر تا یوسف رازی بکهن، به لام حه زره تی یوسف هه موو سه ره کانی لی گرتن توانای هیچ پلاندانیکي تریان نه بوو.

ئینجا یوسف بو ته مێ کردنیان و ئاقل کردن و بهرزکردنه وه ی ره وشتیان پلان داده پرژیت، داخو پلانی یوسف عَیَالَتَکَم چي بیت.

﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَتَيْتُهَا الْعِبرُ إِنَّكُمْ لَسِرْقُونَ ﴿٣٦﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا تَفْقِدُ صُرَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٣٨﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتَنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٣٩﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ رِغَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ رِغَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ تَرْفَعُ دَرَجَتٍ مِّنْ نَّشَأٍ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ * قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا يُوسُفَ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَّكَاتًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوا يَتَّيْنُهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَن وَجَدْنَا مَتَّعَتَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذَا لَطَلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾ يُوسُفَ

واته: کاتیک باری بو ئاماده کردن و بهرێکه و تن به بن ئه وه ی هه ست بکهن ئه و صاعه ی که خواردنه که یان پێ ئه پێوا، یان خواردنه وه ی پێ ده خوارده وه که له زیو یان ئالتون بوو خستیه ناو باری بنیامینی براهه وه پاشان بانگیژیک بانگی کرد ئه ی خه لکی کاروانه که به دنیایی ئیوه دزن ﴿٤٥﴾ ئه مانیش پروویان تی کردن و وتیان: ئیوه چیتان ون کردوووه به دوا ی چیدا ئه که رین ﴿٤٦﴾

وتیان: صاعی پاشامان بزر کردوووه پیش ئه وه ی بکه رین هه ر که سیک پمانداته وه و بۆمان بیتنی باری حوشریکي تریشی ئه ده نیتی و من که فالت و زه مانه تی ئه که م که باری حوشریکي ئه ده نیتی ﴿٤٧﴾ وتیان: سویند بی به خوا ی که و ره ئیوه خویشتان ئه زانن و یوسفیش ئه زانی که ئیمه نه هاتووینه ئاشووب له سه ر زه ویدا بگپیرین و دزی بکه ین ئیمه دز نین و نه بووین ﴿٤٨﴾

وتیان: ئه ی ئه که ر ئیوه درۆتان کردو دزه که له ناو ئیوه دا بیت سزای ئه و که سه چي بیت که دزیه که ی کردوووه ﴿٤٩﴾ وتیان: سزای ئه و که سه ی که له ناو باره کهیدا ئه و صاعه بدۆزریته وه ئه وه سزاکه یه تی، واته ئه درۆی به و که سه ی دزی که ی لیکراوه به و شیوازه سزای سته مکاران ئه دهینه وه ﴿٥٠﴾ ئه وانیش یه که مجار باری براکان که ران پیش باری بنیامینی برای یوسف بو ئه وه ی

که گومان نه چیتته سهریان، دواتر که گهران له ناو باری بنیامیندا دهریان کرد، خوای گه وره
 نه فهرموویت: بهم شیوازه نه خشه مان بۆ یوسف دانا نه خشه یهک که خوا پیتی رازیه و پره له
 حیکمهت و بهرژه وهندی، نهو سزای براکهی خۆی نه دا به گویرهی شهریه تی پاشاکه به وهی که
 نه بوایه لیتی بدرایاو دوو قات غه رامه بکرایه، به لام نه م به گویرهی شهریه تی به عقوبی باوکی
 کردو کردی به کۆیله و بۆ ماوهی سالتیک لای خۆی هیشته وه ئیلا نه گهر خوای گه وره ویستی
 لای بیت پلهی ههر که سیک بهرز نه کهینه وه که ویستمان لای بیت وه کو پله و پایهی یوسفمان
 بهرز کرده وه له سهرووی هموو خاوهن زانیاریه که وه زانیایه کی تر هه یه تا ده گاته خوای
 گه وره ❸ نهوانیش وتیان: نه گهر براکه مان دزیشی کرد بیت نهوا پیشتریش برایه کی هه بوو که
 یوسف بووه دزی کردوو، که نه وترتی باپیری بتیکی هه بووه په رستوویه تی نه میش دزیویه تی و
 شکاندوویه تی، یاخود وتراوه ههر تۆمه تیک بووه داویانه ته پال یوسف و هیچ دزییه کی
 نه کردوو، یوسف نه م شتهی له نه فسی خۆیدا شارده وه دهری نه بری، خه فتهی خوارد له و
 قسه یه کی کردیان و نازاری پنی گه یشت، له دلی خۆیدا وتی: ئیوه خراپترین شوین و
 مه زلیه تان هه یه له بهر نه وهی دزی کردنیان دایه پال یوسف، خوای گه وره زانتره که ئیوه
 راستگو نین له وهی که دزی نه ده نه پال یوسف و بهم شیوازه وه سفی نه کهن ❹ وتیان: نهی
 عه زیزی میصر باوکیکی پیره میتردی به سالآچووی ته مهن گه وره ی هه یه ناتوانی به بی نه م کوره
 بژیت، یه کیک له ئیمه له جیتی نهو دابنی و له لای خۆت به ندی بکه ئیمه نه بنین تۆ که سیک
 چاکه کاری به رامبه ر به هموو خه لک، به تاییه تی به رامبه ر ئیمه ش نه م چاکه یه شمان له گه لدا
 بکه و نهو برایه مان بده وره برایه کی ترمان له لات جی دلیین ❺ وتی: په نا به خوای گه وره ئیمه
 هیچ که سیک نابهن ته نها نه وه نه بیت که شتومه که که ی خۆمان له لای بینیه ته وه، نه گهر
 که سیک تر له جیاتی به رین نه وه به دلنیایی زولم و سته ممان له و که سه کردوو ❻

یوسف و بنیامین دیاره دواي به یهک گه یشتیان قسه و باسی زوری تریان کردوو، ژیا نی له
 ماوهی چه ند پوژیک که به یه که وه بوون بۆ گپراوه ته وه، یوسفیش هه والی ته وای دایک و
 باوکی زانیوه و ئینجا کاتی نه وه یه براکانی هموو که ره سته و کاروانه که یان ریک ده خه ن و
 ده یانه ویت بگه رپنه وه بۆ خاکی که نعان و یوسف پلان داده رپژیت و هه لبه ت براکه شی لای
 ناگادار ده کاته وه، بۆ نه وهی نه ویش ده ور ببینیت له گه لدا.

پلانه که ش بریتیه له: هه موو به وبارگهی بۆ پپچانه وه ماوهی میوانداریان ته واو بوو، یه کیک
 له جامی شهرباب خواردنی مه لیک وه کو پلاتیک به پاسه وانه کانی وت بیخاته ناو باری براکه ی
 که له دایک و باوکیکن، هه روه ها نهو جامه یاخود کوپه بووه بۆ پیوانه ی دانه ویتله بۆ خه لکی،
 پلانه که وا بوو که گوايه براکه ی دزیویه تی، کاروانی براکانی یوسف به ریکه وت به ره و خاکی

که نعان، له پر دوور نه که و تنه وه له سنووری شار که سیڅ بانگی دا گوايه جام پيوانه ی پادشا دزراوه، نه ی ئيوه کاروانچپانی که نعان ئيوه دزیوتانه.

براکانی یوسفیش ترسان که و نه وان کاری و نه نجام ناده ن، چونکه له که سایه تیان ناوه شته وه دزی، نه وانیش زور له خو یان دلنیا بوون که دزی ناکه ن و وتیان جا چیتان ون کردووه، پاسه وانه کانی یوسف نه وانه ی که هه لسا بوون به پلانه که وتیان کوپ و پيوانه که ی پادشا ئالتونه و هه روا شتیکی ساده نییه.

پاشان بانگ چیه که وتی هه ر که س بردوویه تی له بهر نه وه ی په وشه که گرانییه و قات و قریه، لیخو ش ده بین و پاداشتی نه ده ی نه وه به وشتریک خو راک نه وه ش فهرمانی عه زیزه.

براکانی یوسف هه موو له خو یان دلنیا بوون، که کاری وایان نه کردووه، وتیان فهرموو بگه رین، ئيوه ده زانن ئیمه خراپه کاری و به دی له سه ر زه ویدا دروست ناکه ی ن، سویند به خوا ئیمه ش دزی ناکه ی ن، نه و کاره له ئیمه ناوه شته وه، پاشان یوسف وتی له شه ریعه تی باوباپیرانتاندا نه گه ر که سیڅ دزی بکات چی لډ ده که ن، نه وانیش هه موو وتیان: یان ده بیته کوپله، یاخود دیل، چونکه له زولمکاران هه ژمار ده کریت.

یوسف عَلَيْهِ السَّلَام شه ریعه تی پادشای میسری به کار نه هینا، به لکو شه ریعه تی پیغه مبه رانی به کارهینا! خو نه گه ر به شه ریعه تی پادشا رازی بوونایه نه ی ده توانی براکه ی لای خو ی بهیلتته وه.

له دوا ی پشکنین، جامه ئالتونه که یان له باره که ی بنیامین ده رهینا و هه موو براکانی تووشی شوک بوون، براکانیشی هوکمیان کردووه به شه ریعه تی باوباپیرانیان بریار باند او ده که شه ریعه تی نه وانیش له لایه ن خوا ی په روه ردگار ه وه یه.

یوسف وانه یه کی وای دانی که زور ئیحراج بن لای باوکیان، چونکه پاش که میکی تر دیسانه وه نیه تی خراپیان ده رده که ویت که تووشی په رچه کردار ده بن، لږه دا نه گه ر ته ماشای په وشه که بکه ی ن خوا ی گه وره وشه ی ئایینی به کار هینا وه بو یاسا و ریسای پادشا، که واته هه ر که س دانه ری ته شریع بوو با هه ر یاسا و ریسایه ک بیت، نه وه ده چیته خانه ی ئایین، بو یه یوسف و براکانی پابه ند بوون به شه ریعه تی خوا ییه وه نه ک شه ریعه تی پادشای میسر.

که واته دین و اتا سیسته م و یاسا و ریسا ده گریتته وه...

بگه رینه وه بو ناو قوولایی پرووداوه کان، براکانی یوسف له و په ری ئیحراجیدان له دوو سه ره وه سه ریکیان جاریکی تر ناتوانن بگه رینه وه بو کرینی خو راک، پاشان سویندیان خو اردووه

لای باوکیان که ئاگایان له براکه یان بیت، پاشان له پەت دانەوێی ئەو کارە ی براکه یان وتیان: براهەکی تریشی هەبوو دز بوو! خێرا تانە و تەشەریان دا لەو خێزانە ی که یوسف تیدا هاتوو و یاخود لە بەشی یوسف و خێزانەکی تا ئەم سەر دەمەش هەر خاوەنی بوغز و پەقن دەرحەق بە یوسف بۆیە خێرا دزیشان دایە پال یوسفی براهیان.

یوسف لە پرووی دا دەرنەگەوت که پێیناخۆشە، بە لکو شار دیەوێ تەنھا فەر مووی ئەمە ی دە یلێن تەنھا وەکو جێیۆیک نییە، بە لکو تۆمە تە و خۆ ی گەورەش ئەم تۆمە تە ئەگەر نا راست بیت ئەو تۆلە ی لە سەر دە کاتەو، بە دڵنیاییەو سزاکە ی وەر دە گرن، زۆر نە کەو تە مونا قەشە و باس و خوا س پاشان فەر مووی: ئەم وە سفە ی یوسف که دە یکن خۆ ی گەورە ئاگادارە لە سەری زۆر بابە تیانە لە گە لیاندا پە فتاری کردوو، برا که ی لێ وەر گرتن.

پاشان کەوتنە بواریکی زۆر ئیجراج و سەر شوێ، بیریان لەو پە یمان و سوێند خواردنە کردوو که بۆ باوکیان وتبوو، هاتن داوای پە جا و سوژ و میهرە بانی یوسفیان کرد که واز لە برا که یان بهێنیت، چونکە باوکی زۆر پیرە و دلی بەو کۆرە ی خۆشە و جیا بوونەوێ لێ نییە با یە کێک لە براکانی تری بخاتە جێگای؟

یوسف-یش فەر مووی: پە نا بە خوا ئەو لە من ناوە شێتەوێ که کە سێکی بێ تاوان بخەمە جێگای کە سێک که دزی کردوو، ئەمەش وانە یەکی تر بوو پێشکەشی ئەوانی کرد، تا جاریکی تر فێر نە بن لە خۆیانەوێ خە لکی تاوانبار بکەن، هەر چە نە براکانی یوسف بە زمانی عیبری ئاخافتیان دە کرد یوسف عیبری دە زانی بە لām بە زمانی میسری کۆن قسە ی لە گە ل کردوو که پێی وتراوێ زمانی (وسطه)، دیارە وەر گێڕ لە نێوانیاندا هە بوو.

جا یوسف عَلَيْهِ السَّلَام فێریان دە کات، هەر کەس کە سێکی بێتاوان تاوانبار بکات زو لمی کردوو لە زالمە کان هە ژمار دە کریت.

هیچ چاره یەکیان نە ما زانیان یوسف لە سەر هە لوێستی خۆ ی بە رده وامه بنیامین پادهستی ئەوان ناکات.

﴿لَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيَ أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٥٠﴾ أَرْجِعُوا إِلَى آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَتَابَعْنَا إِنْ أَبْنَاكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِنُغَيِّبَ حَفِظِينَ ﴿٥١﴾ وَسَلِّ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٥٢﴾﴾ يُونُسَ

واته: کاتیک بَن ئومید بوون له یوسف پَویشتن له خه لکی جیا بوونه وه و به چیه چپ و نهینی به یه که وه قسه یان کرد، گه وره که یان پنی وتن: ئایا نازانن که باوکتان عه همدو به لَینی لَن وه رگرتوون به خَواي گه وره که سویندتان بَو خوارد به خَواي گه وره که ئه بَن کوره که ی بپاریزن و بَوی بگه پَینه وه، پَیشتریش که که مته رخنه میتان کرد له حه قی یوسفدا مَن ئه م زه وی میصره به جَن ناهیلَم و لَینی ئه مَیتمه وه تا مه گه ر باوکم ئیزنم بدات و بَلَن: وه ره وه ئه و کاته دَیمه وه یان خَواي گه وره بپاریکی تر بدات به وه ی که بتوانم براکم پرگار بکه م و بیه یتمه وه خَواي گه وره باشرین بپارده ره ⁽⁸⁾ ئیوه ش بگه پَینه وه بَو لای باوکتان بَلَن: ئه ی باوکه ئه م کوره ی تَو دزی کردووه، به چاوی خَومان نه مان بینیه دزی بکات ته نها کاتیک زانیمان که صاعه که یان له ناو باره که یدا ده رکرد، ئیمه ی ش شتیک که غه یب و نادیار بیَت ئاگاداری نین تا بَومان ده رکه وی، واته: کاتیک که ئه م دزی کرد بیَت مه گه ر ئیمه خه و بیَتین ئاگامان لَن نه بووه ⁽⁹⁾ پرسیار بکه له خه لکی میصر که ئیمه له وی بووین، ئه و کاروانه ی شی که له گه لیاندا هاتین پرسیار له وانیش بکه که ئیمه راستگۆین له و قسانه ی که ئه یکه ین که دزی کردووه و بردوو یانه ⁽¹⁰⁾.

به ته واوه تی دَلنیا بوونه وه که یوسف هیچ هاوکاریان ناکات بَو براکه ی ئینجا که و تنه بیرکردنه وه چی بکه ن، ئینجا برا گه وره که یان که و ته باسی ئه و عه هد و په یمانه ی که داویانه ته باوکیان، ئه مجاره ش هه ره کو چَوَن یوسفیان سه رگه ردان کرد، بیریان ده خاته وه که زیاده پَویان کرد له به رانه بر یوسفی برایشان ئینجا ئه گه پَینه وه روشدی برا گه وره که یان و ده لَیت: مَن میصر جَن ناهیلَم و ناگه پَیمه وه به چ چاو و پروویه ک پروبه پرووی باوکم بیمه وه، یان خَواي گه وره حوکم و فه رمانم له سه ر ده کات، دیاره مه به ستی وه حی بووه له پَیگای باوکیه وه.

داوا ده کات له براکانی تر که هه موو بگه پَینه وه، به باوکتان به راشکاوانه پابگه یه نن که کوره که ت دزی کردووه، ئه وه ی شی بینومه و پروداوه که یه بَوی بگَیپَینه وه، پاشان ده توانیَت به رسیَت له و قافلانه ی که له ولاتی میصره وه ده گه پَینه وه، مه به ست (قرية) ئه و جیگایه ی که پروداوه که تیدا پرووی داوه، بَلَن به باوکمان خه لکیکی زَوَر شاهیدی و ئاگاداری ئه و په وشه بووه، ته نها نه بووین و کاره که له نیوانی ئیمه دا پرویدا بیَت که سانیکی زَوَر ئاگادار بوون به و په وشه و پروداوه.

داخو له دواي قات و قَری و گرانی، بَو باوکی پیریان یه عقوب چ هه والیکی تر ده به نه وه و چَوَن باوکیان پَیشوازیان لَن ده کات، ئه م زنجیره یه ش لَیره دا کۆتایی دَیت به گه یشته وه ی یوسف و براکانی و ئیحراج و سه رشوُری براکانی و دَل ناره حه تی یه عقوب.

خوای گه وره ده فهرموویتی: ﴿قَالَ بَلْ سَأَلْتُ لَكُمْ أَنْفُسَكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ حَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَتَّاسَفُ عَلَى يُونُسَ وَأَبْيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنْ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٧﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتُوْا تَذْكُرُ يُونُسَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحْزَنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ يَبْنِي أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُونُسَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْيِسُوا مِنْ رَّوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِئُسُ مِنْ رَّوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٩٠﴾ يُونُسَ

واته: کاتیک که گه پرانه وه و بۆ به عقوب عَیْبَالَتَکَم - یان گپرا به وه فهرمووی: به لکو ته مه نه فستان
 ته م ئیشه ی بۆ جوان کردوو و پازاندوته وه که ته لَین: کوره که دزی کردوو له حقیقه تدا ته و
 دزی نه کردوو، فهرمووی: صه برو ئارامگرتیتیکی جوان ئارام نه گرم که هیچ گله یی و گازنده یه کی
 تیا نه بیت له خوای گه وره، به لکو خوای گه وره هه موویانم بۆ بگه پیتیتته وه به دلنایی هه ر خوای
 گه وره زور زاناو کار به جتیه ﴿٨٧﴾ پشتی تی کردن و قسه ی له گه لدا برین و دیسانه وه خه فه تی بۆ
 یوسف عَیْبَالَتَکَم خوارد چاوی سپی بوو له غه م و خه فه تداو ره شایی له چا ویدا نه ما، نه و غه م و
 خه فه تی خو ی نه شارده وه و بۆ که سی دهر نه ته بری ﴿٨٨﴾ وتیان: سویند به خوای گه وره تۆ به رده وام
 بری یوسف ته که بیت و خه فه تی لی ته خو ی تا له ش و عه قَلت بیه یز ده بیت و له ناو ده جیت
 یان هه ر ته مریت و تیا ته چی ته وه نده خه فه ت ته خو ی ت و ته وه نده بۆی ته گری ﴿٨٩﴾ واته:
 ته وه پری غه م و خه فه ت و سه ختترینی، به عقوب عَیْبَالَتَکَم فهرمووی: شه کوا و گله یی و ته وه پری
 غه م و خه فه تی خۆم بۆ لای خوای گه وره دهر ته برم ته وه ی که له لایه ن خوای گه وره وه من ته یزانم
 ئیوه نایزان، له ره حم و به زه یی خوای گه وره، یان پاداشت وه رگرتن له سه ر موسیبه ت، یاخود
 خوای گه وره پتی وتووم و ته زانم یوسف زیندوو، یان یوسف خه ونه که ی راست بووه و هه ر
 ته گه پیتته وه ﴿٩٠﴾ ته ی کوری خۆم برۆن بگه پین به دوا ی یوسف و برا که یدا، [(ته حه سوس) گه پرانه
 بۆ شتی چاک، (ته حه سوس) گه پرانه بۆ شتی خراب] بیتومید مه بن له ره حمه تی خوای گه وره،
 به دلنایی هیچ که سیک بیتومید نابیت له ره حمه تی خوای گه وره ته نها که سانیکی کافرو بیباوه ر
 نه بیت ﴿٩١﴾

گه پرانه وه به رده م باوکیان و پروودا وه که یان بۆ گپراوه، به لام به عقوب به دل پر ئازار و دل
 شکاو به یوسف وا کوپتیکی تری هه ر له خیزانی راحیل له ده ست دا، بیجگه حالی یوسف داخو
 دایکی یوسف له چ حال و ره وشیکدا بیت، لیره دا خوای گه وره زیاتر خۆشه ویستی باوک ته دات،
 چونکه خۆشه ویستی دایک قسه و باسی ناویت، دایک خۆشه ویستی له باوک به هیز تره بۆ
 منداله کانی، لیره دا لایه نی باوکایه تی زیاتر نشان ته دریت و دهر ده که ویت چونکه دایکی یوسف
 و بنیامین له ناو پروودا وه کاندایه و حال و گوزه رانی باشر نییه له حه زره تی به عقوب، چونکه

پووداوه کانیس په یوه ندى به میژوو و ژيان و پیغه مبه رانه وه هه یه، میحوهره سهره کییه کان دهرده که ون، نهک هه موو لاکانی تریش، په عقوب له باسی گورگ خواردنی یوسف وه سفه که ی به راست نه زانی، به لآم لیږده دا پووداوه که ی به راست زانی، لیږه وه هیوا دهرده که ویت، نه گهر چی دلی پر نازار و شکسته یه، ده لیت خوی گه وره به لکو هه ردوو کیانم بو بگه پښتته وه، هه موو نه مانه په یوه ندى به جوانی نارام کرتنه وه یه، نارام کرتن به واتای نه وه ی هه رگیز ناشوگری و دهنک به رزگردنه وه پوو نادات له نه نجامی فهرمانی خوایی، هه روه کو هیوای بو گه پرایه وه بو هاتنه وه ی هه ردوو کیان، به لآم سیفاتی خوی گه وره ی خسته پوو (العلیم الحکیم)، واتا خوی گه وره زانایه چی پوو نه دات له پووداوه کان و حه کیمه، به ریڅخستنی هوکاره کان، خوی گه وره به زانستی و حکمه تی ستراپیژی قهزا و قه دهر ریڅ ده خات و فهرمانی پښه کات.

نهم هیزه نیمانییه به هیزه له ناو دلی نهم پیاوه به سالاچووه، هیوا و ناوات و ره جایه له خوی په روه ردگار وه، هه ست گردنه به ره حمه تی خوی موته عال، نهم شعوره ته نها له دلی نه و کومه له خه لکه هه لېژارده دهرده که ویت که هه موو ژيان و کار و فهرمانیان گری داوه به خوی موته عال وه، نه و هه ست و شعوره قوولش هه رگیز هه لېان له گه لدا ناکات به رامبه ر به خوی په روه ردگاریان.

پاشان دیمه نیکی تری نهم باوکه دل پر ناسوره بو دوو کوره که ی چووه خه لوه تگه که ی خوی، نه وه نده به ته نها گریا بوو چاوه کانی له ده ست دا بوو بو کوره خو شه ویسته که ی یوسف، وای نیستا بنیامینیش هاته سهر خهم و خه فته تی، باشتړین چاره ش نارام کرتنه، هوکاری له ده ستدانی نهم کوره شی خهم و ناسوړی یوسفی بو نو ی کرده وه، ههر بو یه فهرمووی حه زره تی په عقوب به داخه و هم بو یوسف، خهم و خه فته و گریان چاوی ره شایی تیدا نه بوو له دواى ناسوړ و نازاری له دووړی یوسف.

ته نانه ت مندال و خپزانه کانی نه وه نده به زه بیان پیادا ده هاته وه، بو نه و هه موو نارپه حه تییه ی ده یچه شت، سه رزه نشتیان ده کرد، ده یانوت خو ت له ناو ده به یت به هوکاری بیرگردنه وه ت له یوسف، یوسف ته و او بوو جاریکی تر ناگه پښتته وه و به ته مای مه به!

هه موو خهم و غه مباریه کانی واز لی ده هیتا بو خوی موته عال، په عقوب هه رگیز سکالای نه بر دوته لای هیچ که س، هه میسه په یوه ندى له گه ل خوی په روه ردگار دا بوو، په یوه ندیه کی زوړ توند و تو ل و خوی گه وره زوړ شتی فیر ده کرد، ههر بو یه هه ست به خوا په رستییه کی زوړ توکمه ده که یت که ده لیت هه موو خهم و موصیبه ته کانم ده گه پښمه وه بو لای خوی موته عال، نه مه ش موخی به ندایه تی و ثولوهیه ته، ههر له ریگای نه و په یوه ندیه خوی گه وره فیری کرد که مه ئیوس نه بیت له کوره کانی و به تایبه ت یوسف، ههر بو یه نه و ماوه دووړ و درېزه گوئی بو کوره کانی نه گرت، چاوه پروانی یوسفی ده کرد، پوو به پروی نه و واقعیه سه خت و گرانه

ده بووه وه، هيچ گورانکار يه کی له هه ست و نه ستی په عقوب دا نه کرد، چونکه زور متمانې به په روه ردگاری هه بوو، نه مهش نه و نيمانه بهرز و کامله يه که خوی موته عال ده يه خشيته پياو چاکان و پښه مېرانی، هه ر بویه په عقوب جاريکی تر به باسی يوسف کوره کانی ناگادار ده کاته وه ده لیت کوره کانم بی هیوا مېن له په حمی خوی گوره هه لسن برؤن بگه پښ به دوی يوسف و براهه یدا، ده یزانی په یوه ندیبه ک له نیتوان هه ردوو کوره که یدا له نارادایه، بویه دیسان یوسفی له گه ل بنیامیندا باس کردوه، خو نه وتراوه کوره که ی تری کوژراوه یان مردووه به لکو له جیگایه ک ده ست به سهره، به لام په عقوب باسی یوسفیش ده کات، نه مهش نه و زانسته به که خوی موته عال به خشویه تیه په عقوب خه لکی تر نایزانیته.

جا قورثان وشه ی (فتحسوا) به کار ده یتیت، چونکه ده بیت به نبحساس و هه ست و درک پیکردن یوسف بدوزنه وه، چونکه یوسف له چاویان ون بووه ناتوان به شیوه و شکل بیناسنه وه.

نینجا وانه یه ک فیری منداله کانی ده کات ته ویش بی هیوا نه بوونه، خو نه گه ر مروف بی هیوا بوو نه واکاری بو ناکریت، هه موو ژبانی له سهر بونیادی ماددی بونیات ده یتیت، به لام مروفی نیماندار بونیادی هه موو ژبانی و کردار و بیرکردنه وه ی په یوه سته به خوی په روه ردگار وه، خوی گورهش له هه موو توانداره کان به توانا تره و به ده سه لاتره، نه وه ی ویستی له سهر بیت ده بیت نه وه شی نه به ویت به دلنیا یه وه نابیت، بویه ده رچوون له هه موو نارچه تی تازار و دلّه راوکییه ک زور ناسانه لای په روه ردگارت، بوت بگوړیت به نارامی و ناسایش و خوشحالی و په حمه ت به لام به و مهرجه ی متمانته به خوی خو ت هه بیت و دل و میشک و هه موو کردارت به وه په یوه ست کردیت.

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَكْنَا الضُّرَّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُزَجَّجَةٍ فَأَوْفٍ لَنَا الْكَيْلُ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٥٤﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٥٥﴾ قَالُوا أَأَتَاكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَاقَبَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴿٥٧﴾ قَالَ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٥٨﴾ أَذْهَبُوا بِقِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾﴾ يُوسُفَ

واته: کاتیک گه پانه وه بو میصر چوونه ژووره وه بو لای یوسف وتیان: نه ی عهزیزی میصر خو مان و که سوکارمان تووشی زهره رو زیانکی زور بووینه، له بی بارانی و وشکه سالی و نه بوونی شتومه کیکي خراپمان هتانه وه کهس لیمانی وه رناگری و لیمانی ناکریت، تو خواردمان پښ بده له بهرام به ریدا به باشی و به ته وای وه کو پښتر چاکه شمان له گه لدا بکه و زیاترمان بده ری،

ياخود براكەمان بۆ بگەپنەۋە بەدلىيىي خۋاي گەۋرە پاداشتى ئەۋ كەسانە ئەداتەۋە كە چاكەكارن و ئەبەخشن ﴿۸۸﴾ كە يوسف براكانى باسى نەبوۋى و حالى خراپى خۇيان كىردو ئەمىش بىرى باۋكى كەۋتەۋە بەزەيى پىياندا ھاتەۋە خۋى ئاشكرا كىردو فەرموۋى: ئايا ئەزانن ئىۋە پىشتەر چىتان بە يوسف عَلَيْهِ السَّلَام و براكەي كىرد؟ كاتىك كە ئىۋە نەزان بوۋن ﴿۸۹﴾ وتيان: بە دلىيىي تۆ يوسفى، ھەر ئەۋەندە كە ناۋى يوسفى بىرد زانىان كە ئەمە خۋى يوسفى و سەريان سورما فەرموۋى: بەلى؛ من يوسفم و ئەمىش بىيامىنى بىرامە، بە دلىيىي خۋاي گەۋرە نىعمەتى خۋى پىژاند بەسەرمانداۋ پىزگارى كىردىن، ھەر كەسىك تەقۋاي خۋاي گەۋرە بىكات و ئارام بىگىرئ ئەۋا بەدلىيىي خۋاي گەۋرە پاداشتى چاكەكاران نافەۋىتتىت ﴿۹۰﴾ وتيان: سۆيىد بە خۋاي گەۋرە، خۋاي گەۋرە تۆى ھەلبۇاردو فەزلى دايىت بەسەر ئىمەدا، ئىمە بەپاستى ھەلەۋ تاۋاغان كىرد ﴿۹۱﴾ فەرموۋى: ئەمرو ھىچ سەرزەنشت و لۆمە ناكىرن بەلكو لىتان ئەبوۋرم، خۋاي گەۋرە لىتان خۋش بىت، ھەر خۋاي گەۋرە زۆر بەپەحم و بەزەيەۋ لە ھەموو كەس بەپەحم و سۆزو بەزەيەۋ ﴿۹۲﴾ ئەم قەمىسەم بەرن ھەلىيدەنە سەر پىۋى باۋكم يەكسەر خۋاي گەۋرە چاۋى چاك ئەكاتەۋە لە نابىناۋە ئەبىتە بىنا، ھەموو كەسوكارتان بىنن بە ژن و خىزان و منالەۋە ﴿۹۳﴾

بۆ جارى سىيەم براكانى يوسف چوۋنەۋە بۆ لاي عەزىزى مىسر، كە ئىستا يوسف دەۋرى ئەۋ دەبىنىت، ۋا بىرسىتى تەنگى پىن ھەلچىنىۋن، پارەيان كەم بوۋە سەرۋەت گۆپنەۋەۋى كەرەستەيان زۆر كەمە ئەۋەۋى ھەيان بوۋ زۆر بەۋى زۆرى دراۋە بە خۇراك، دەچنەۋە بۆ لاي يوسف بۆ كىرنى خۇراك بەلام بە شكاۋى و زەلىلى، چوۋنە لاي يوسف وتيان: ئەۋ جەنابى ۋەزىر ياخود جەنابى عەزىز خۇمان و كەس و كارمان لە قەيرانىكى زۆر ئالۆز و دژۋار دايىن بىرسىتى تەنگى پىن ھەلچىنىۋىن، بەۋ كەرەستەۋى پىمانە خۇراكمان پىبفرۆشە ۋ ھاۋكارى چاكە ۋ خىرمان لەگەلدا بىكە.

يوسف كە بەۋ ھالە بىنىنى چىتر خۋى پىنەگىرا كە لە بەرگى عەزىزى مىسردا لەگەلىاندا مامەلە بىكات، ئىتر كاتى ۋانەۋى چاكسازى نەماۋە چۈنكە ئەۋان لە بار و زىروپىكى زۆر دژۋاردان، كاتى ئەۋەيە كە توۋشى شۇكىان بىكات و پاستى و دروستى خۋى ئاشكرا بىكات، ھەر بۆيە باۋكىان فەرموۋى: بىرۆن بە دۋاي ھەست كىردن بە يوسف و براكەي بن، يوسف دەيان گەپنەۋەۋە بۆ رابىردوۋىان ئىنجا لە شىۋەۋى تەحقىق، باسى ھىچكام لە باروزروفى ئىستا ناكات دەيانگەپنەۋەۋە بۆ ۲۴ - ۲۵ سالى رابىردوۋ، كە ھىچ كەس ئاگاي لەۋ ھال و گۈزەرانەۋى يوسف نەبوۋە بىجگە خۋاي پەروەردگار، بە دەنگىكى پىر سۆز و قورگ پىر لە گىران و توۋرەۋى پىۋە ديارە لە ئەنجامى رەفتارەكەيان، يوسف دەلىت: ئايا دەزانن چىتان كىرد بە يوسف و پاشان براكەشى؟! كاتىك نەزان ۋ جاھىل بوۋ؟! و جاھىل بوۋ؟!

به ته‌واوه‌تی ده‌نگی عه‌زیزی میصر هه‌موویانی تووشی شۆک کرد، ئیتر راسته‌وخۆ هه‌ست و شعوریان جولّا و شکّل و شیوه‌ی یوسفیان که‌وته‌وه به‌ر چاو له به‌رگی عه‌زیزی میسر دا!

راسته‌وخۆ وتیان: ناشیت تۆ یوسف نه‌بیت، یان له شیوه‌ی دلنیاپی وتیان ده‌ی تۆ یوسفی، مه‌گه‌ر وا نییه؟! ئیتر دلنیا هه‌موو هه‌ستیان پیکرد که ئه‌وه یوسفی برایانه، ویستیان یوسف له‌به‌ر چاوی باوکیان ون بکه‌ن، باوکی بۆی کوێر بوو، فرۆشتیان له مالی عه‌زیزی میصر سه‌ری هینایه‌ ده‌ر، خستیانه ناو بیر وا هه‌موو له به‌رده‌میدا زه‌لیلن و خۆی بۆته عه‌زیزی میصر، هه‌موو ئه‌مانه له ناخ و هه‌ستیاندا وه‌کو فیلمیکی سینهمایی خێرا خۆی غمایش ده‌کات.

یوسف عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: به‌لێ؛ من یوسفم ئه‌وه‌ش براکه‌مه که ئیوه به‌ چاوی که‌م له کاتی ئه‌و پلانه‌ی دامانپرشت لای خۆم گلم دابوووه، نه‌ دزه و نه‌ هیچ به‌لکو منه‌تیکێ پهره‌ردگاره که شادی کردینه‌وه به‌ یه‌کتری، ئه‌وه‌شتان له بیر بیت، هه‌رکه‌س ئارامگر و خۆ پارێز بوو خوای پهره‌ردگار پاداشتی ئه‌داته‌وه له هه‌ردوو دنیا.

وا براکانی زه‌لیل و سه‌ر شۆرن له‌به‌رده‌م یوسف دا وه‌ستاون، چاوه‌روانی سزای دادپه‌روه‌رانه‌ی یوسف ده‌که‌ن داخۆ چیان لێ بکات و چۆن تۆله‌یان لێ بکاته‌وه، ئه‌وانیش له تاو شه‌رمه‌نده‌ی خۆیان و زه‌لیلیان ناچارن که دان به‌ تاوانه‌که‌یاندا بنێن، چونکه تاوانلیکراو و تاوانباران پرووبه‌رووی یه‌کترن، تاوانلیکراویش خاوه‌ن ده‌سه‌لاته، خۆی دادوه‌ری ده‌کات، ئه‌وان ناتوانن نکۆلی کاره‌که‌یان بکه‌ن، بۆیه ناچار ده‌ستیان کرد به‌ دانپێدانانی تاوانه‌که‌یان و وتیان، خوای گه‌وره تۆله‌ی له ئیمه‌ کرده‌وه به‌ هۆکاری ئه‌و تاوانه‌ی ئه‌نجاماندا، خوای گه‌وره تۆشی سه‌رخست و پله و پایه‌ی پێ به‌خشیت، ئیمه‌ش زه‌لیلین له‌به‌ر ده‌ستدا و بۆ کۆتا جار تۆ سه‌رکه‌وتیت و ئیمه‌ش دۆراین.

چاوه‌روانی یوسف-ن وه‌لامداته‌وه، یوسف عَلَيْهِ السَّلَام حه‌قی بوو تۆله‌یان لێ بکاته‌وه له توانایشیدا هه‌بوو، به‌لام پیاوی ئازا و جوامێر هه‌رگیز پرووبه‌رووی خه‌لکی سه‌رشۆر و زه‌لیل نابیته‌وه، یوسف له هه‌موو ناره‌حه‌تی و میحنه‌ت و موصیبه‌ت خوای گه‌وره سه‌رکه‌ووتوی کرد، یوسف ده‌ستی کرد به‌ وته‌کانی و ئه‌وانیش تف له گه‌روویاندا وشکی کردوو، فهرمووی: ئه‌م‌رۆ پۆژی تۆله‌ کردنه‌وه نییه، به‌لکو ئیوه برای منن، خوای گه‌وره لێتان خوش بیت چونکه زاتی به‌رزی میهره‌بان و به‌خشنده‌یه، له دل و ده‌روونی یوسف دا هیچ ئیره‌یی و رق و کینه‌ی تیدا نه‌بوو، به‌ دلنیا یه‌وه پیغه‌مه‌ره هه‌ر ده‌بیت وابیت، هه‌موویانی به‌خشی و ئه‌وه‌نده‌ی تر براکانی ئیحراج کرد، ئه‌مه‌ش له هه‌موو پیاویک ناوه‌شیته‌وه مه‌گه‌ر پیاوانی خوا، هه‌ر وه‌کو چۆن پیغه‌مه‌ری ئازیز صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم هه‌موو خه‌لکی شاری مه‌که‌ی به‌خشی.

پاشان دیمه نیکی تر به پروماندا ده کریتته وه، ئه ویش داهاتنی ئاو سپیایه تی چاوی باوکیان و چاک بوونه وهی، پاشان موشتاق بوون بۆ دیدنه ی باوکی و دایکی و که سوکاری، خو شکردنی دلی باوکی و له خه م ره خساندنی ئیسه پاتی و جوودی پیغه مبه رایه تی یوسف لای براکانی به موعجیزه، هه ر بۆیه به براکانی فه رموو برۆن کراسه که م به رن بۆ باوکم بابیخاته سه ر چاوی، چاوی ده بینیت و چاک ده بیته وه، هه موو که سوکارتان به ینن بۆ ئه م ولاته و لیته ژیان ده که ین.

﴿وَلَمَّا فَصَلَ الْغَيْرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لأَجِدُ رِيحَ يُسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَتِّدُونِ ﴿٥٥﴾ قَالُوا تَأَلَّهِ إِنَّكَ لَنفِي صَلَاحٍ الْقَدِيمِ ﴿٥٦﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا يَتَّبِعُنَا أَنْتَ وَبَنَاتُنَا أَسْتَغْفِرُ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٥٨﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٩﴾﴾ یوسف.

واته: کاتیک کاروانه که له میصر ده رچوو به ره و شام باوکیان له وێوه وتی: من بۆنی یوسف ئه که م ئه گه ر تۆمه تبارم نه که ن به گیلی و نه زانی و عه قڵ له ده ستدان ﴿٥٥﴾ ئه وانه ی که له وێ بوون له که سوکاری وتیان سویند به خوای گه وره تۆ له رینگای راست لاتداوه و له سه ر رینگا کۆنه که تی که ئه وه نده یوسف خو ش ئه وێ ئاگات له خو ت نه ماوه هه ر به ئومیدی بگه ریتته وه ﴿٥٦﴾ کاتیک که موژده ده ره که هات قه میسه که ی یوسفی هه لدایه سه ر رووی یه عقوب یه کسه ر به ئیزنی خوای گه وره چاوی چاک بوو، یه عقوب عَزَّوَجَلَّ فه رمووی: ئایا من پیم نه وتن که من له لایه ن خوای گه وره وه هه ندیک شت ئه زانم که ئیوه نایزانن ﴿٥٧﴾ وتیان: ئه ی باوکه داوای لیخو شبوو غان بۆ بکه و لیتمان خو ش به له تاوانه کاغان، به راستی ئیمه هه له و تاواغان کرد ﴿٥٨﴾ فه رمووی: له دواترا له به ره به یاندا داوای لیخو شبوونتان بۆ ئه که م له په روه ردگارم تا لیتان خو شبیت له به ر ئه وه ی له و کاته دا دوعا قه بوولّه به راستی خوای گه وره زۆر لیخو شبوو و به به زه ییه ﴿٥٩﴾

له ناو ئه م پرووداوانه دا زۆر پرووداوی کوت و پر و له نا کاو پرویداوه له به رده میدا خو مان بینیه ته وه وه کو عه ره ب ده ئیت مو فاجه ئه له دوای مو فاجه ئه، به هه ر حال کاتیک یوسف عَزَّوَجَلَّ کراسه که ی نارد به کاروانه که دا بۆ باوکی تابیخاته سه ر چاوی، چاوی چاک بیته وه، کاروانه که که نزیک بوویه وه باوکی یوسف له دووره وه وتی بۆنی یوسف ده که م، کێ له و کاته دا خه یالی بۆ لای یوسف ده چوو له که سوکار و نزیکه کانی یه عقوب، هه موو وتیان له پیریدا خه له فاوه و ئه قلیشی له ده ست داوه، هه ر چه ند ه ئه و دنیای کردنه وه فه رمووی بۆنی یوسف ده که م ئه گه رچی دووریش بیت!

هه رچه نده پای زۆری له سه ره که گوايه هه ره له خاکی میسه وه بۆنی کردووه یان له خاکی که نعان، به هه ره حال گرنگه بۆ ئیمه، که خۆشه ویستی ئه م باوک و کوره و پاشان نیشاندانی موعجیزه له ئیوانیاندا و بوون به پیغه مبه ری یوسف و دانان به پیغه مبه رایه تی دا له لایه ن باوکیه وه.

پاشان خه لکه که وتیان چیه له سه ره بای په ره ی کۆنی، یوسف ۲۵ ساله که س نازانیت له کۆتیه، تازه به تازه تۆ ده لئیت بۆنی یوسف ده که م، به راستی ئه مه پیری و خه له فاوییه.

کاروانه که گه یشتن و هه وائی یوسفیان هینا، پاشان بۆنی کراسه که ی گه یشته لای یه عقوب، خه لکه که هه موو به چاوی خۆیان بینیان که چاوی چاک بووه و هه موو ئه م کاره له ناکاو کتوپر و مو فاجه ئانه له کاتیکێ زۆر که مدا روویاندا، به لام یوسف چۆن له براکانی خۆش بوو، په یامی نارد بۆ باوکی لئیان خۆش به، ئه گه ر کراسه که ی منیان هینا به خوینی درۆ وا ئیستا کراسه که ی منیان بۆ هینا ویت و چاوت وه کو جارانی لئ دیته وه به ئیزنی خوای پهروه ردگار، پاشان یه عقوب به هه موویانی راگه یاند که من ده یزانم ئیوه نایزانن، ئه و زانین و زانسته ش لای خوای پهروه ردگار وه یه، ئینجا پیده چیت گه رانه وه ی بنیامین و کراسه که ی یوسف هاوکات بوو بیت بۆ ئه وه ی دوو جار مژده ی دل خۆشی باوکیان بیت.

پاشان هه ر ۱۰ کوره تاوانباره که ی کۆبونه وه داوای لیبووردن و لیخۆشبوونیان کرد له باوکیان و دانیان نا به هه له و تاوانی خۆیان، باوکیشیان فه رمووی پیده چیت لیتان خۆش بم و داوای لیخۆشبوونتان لای خوای گه وره بۆ ده که م، وشه ی (سوف) ته نها له دلێکی شکاوی باوکانه وه هات، ده نا باوک به یه ک جار مندا له کانی خۆش ده ویت هه ز به مه رگی هه یچکامیان ناکات، به دنیاییه وه داوای لیخۆشبوونیان بۆ ده کات لای خوای پهروه ردگار و خوای پهروه ردگار به به زه یی و میهره بانه.

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبْوِيهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ﴾ ۵ وَرَفَعَ أَبْوِيهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَتَأَتِبَتْ هَٰذَا تَٰوِيلُ رُءُوسِي مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَزَّغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ ۶ يُونُسَ

واته: کاتیک که پۆیشتن بۆ لای یوسف ئه و هاته پيشواز ییان له رێگاو باوه شی کرد به دایک و باوکیدا پتی وتن: فه رموو وه رنه ناو میسه وه (إن شاء الله) ئه مینن لیره هه یچ که سیک سته متان لئ ناکات ۵ دایک و باوکی برده سه ر کورسیه که ی خۆی، هه موویان کورنویشان بۆی برد هه ر یانزه برا که و دایک و باوکیشی فه رمووی: ئه ی باوکه ئه مه لیکنده وه ی خه ونه که مه که پشتر

خهونم بینی و بۆم باس کردیت، پهروهردگارم گیرای به خهویکی حهق و پروویدا خوای گهوره چاکه‌ی له‌گه‌لدا کردم کاتیک که منی له بهندیخانه ده‌رکرد، ئیوه‌شی له ده‌شته‌وه هینا له زه‌وی که‌نعان له شامدا که له ده‌شتدا ئه‌زیان و ئاژه‌لیان هه‌بووه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که شه‌یتان نیوان من و براکا‌می تیکدا به‌دنیایی په‌روه‌ردگارم زۆر به‌په‌حم و به‌زه‌یی و نه‌رمونیانه بۆ هه‌ر که‌سیک که ویستی لێ بیت به‌دنیایی خوای گه‌وره زۆر زاناو کاربه‌جییه ❸

سه‌ره‌تای ئهم باس و پرووداوانه که به باشرین هه‌وال و به‌دواداچوونی ژیا‌نی پی‌غه‌مبه‌رانه، به خه‌ونیک ده‌ست پی‌ده‌کات و کۆتاییه‌که‌ی به ته‌فسیری ئه‌و خه‌ونه کۆتایی دیت، کۆتاییه‌کی زۆر ئارام و دل خۆشکهر بوو، پاشان له پر جیگا و سه‌رده‌م ده‌کات و زه‌مه‌ن ته‌واو ده‌بیت و ده‌گه‌ین به زنجیره‌ی کۆتایی پرووداوه‌کان، باوک و دایکی دینه لای یوسف و پاشان به‌رزیا‌ن ده‌کاته‌وه بۆ جیگا‌که‌ی خۆی و خۆشی له لایاندا وه‌ستاه و هه‌ر ۱۱ براکه‌شی سه‌ری پێز و حورمه‌تی بۆ داده‌نه‌وین و له پر یوسف ده‌لێت: ئه‌وه ته‌فسیری خه‌ونه‌که‌ بوو که پێشتر دی‌بووم، هه‌ر له پێگای قه‌ده‌ری خه‌ونه‌که‌مه‌وه بوو که ئیوه‌ی له ده‌شته‌کی بوون به‌ره‌و شارنشین هینا، واتا کو‌رانی به‌عقوب کۆچه‌ر بوون، وا ئیستا نیشه‌جێ بوون، دوا‌ی نا‌په‌حه‌تی و دووری و شه‌یتان که‌وته نیوان من و براکانم و وا کۆتایی به‌موصیبه‌ت و خه‌م و خه‌فه‌ت هات، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خوای په‌روه‌ردگار به‌لوتف و که‌رم بوو به‌رانبه‌ر به‌یوسف به‌رانبه‌ر به‌وانه‌ش که زو‌لمیا‌ن لێ ده‌کریت، سه‌ره‌تای باسه‌که و کۆتای باسه‌که به (علیم و حکیم) دیت که خوای گه‌وره زانا‌یه به‌سه‌ر هه‌موو شتێکه‌وه و هه‌موو هو‌کار و کارێک به‌حیکمه‌ت ده‌کات، ئه‌مه‌ش ناوخنی مانا و مه‌دلولی قه‌زا و قه‌ده‌ره.

﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ❸﴾ يُوسُفَ.

واته: یوسف عَیَّالاکم فه‌رمووی: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی و مو‌لکی می‌صرو خه‌زینه‌کانیت پێ به‌خشی‌م، فێری لیک‌دانه‌وه‌ی خه‌ونت کردم، ئه‌ی دروستکهر و دا‌هینه‌ری ئاسما‌نه‌کان و زه‌وی هه‌ر تۆ دۆست و پشتیوا‌ن و سه‌رخه‌رو یا‌رمه‌تیده‌ری منی له دونیاو قیامه‌تدا به‌موس‌لما‌نی‌تی هم‌په‌رینه‌و هم‌گه‌یه‌نه‌ به‌کاروا‌نی پیاو‌چا‌کان له پی‌غه‌مبه‌ران ❸

پاشان کۆتایی و پایانی پرووداوه‌کانی ژیا‌نی یوسف له دوا‌ی گه‌یشتن به‌ویصالی که‌سو‌کاری و سو‌لطان و سو‌پاس و ستایشی په‌روه‌ردگاری ده‌کات، هه‌موو غه‌م و کۆششێکی و خه‌ونیکێ ئه‌وه‌یه که به‌موس‌لما‌نی هم‌په‌ریت و بگات به‌چاکه‌خوا‌زان، خۆی له‌پارا‌نه‌وه‌ی کۆتایی ژیا‌نی له‌پیر‌بوونیدا ده‌لێت: په‌روه‌ردگار مو‌لک و ده‌سه‌لات و سه‌روه‌ت و ساما‌نت پێ به‌خشی‌وم، ئه‌مه‌ مانای سو‌پاس گو‌زاری و پێ‌زانینه.

پاشان زانستى لىكدانەۋەي خەون و زانستى ئابوورىت فېرکردووم بە ھەمان شىۋەش سوپاسگوزارىيە، ئىنجا ئەي پەرۋەردگارى ئەم گەردوونە زاتى بەرزت گەۋرە و سەرخەرى مەنە و ھاۋكارمە دە بىمىرىنە و با لەگەل پىاو چاكاندا بىم.

ئەمەش گەۋرەترىن شەھادە بوو كە بە دەستى ھىنا لە تاقىكردنەۋەكانى.

لە ناو ئەھلى كىتاب دا ھاتوۋە كە ھەموو مال و سەرۋەت و سامانى خەللى بەدەست ھىنا و ھەموۋى لىكپىنەۋە بە خۇراک و پاشان ھەموۋىنى ئازاد كىردوۋ سەرۋەت و سامانەكەي پىدانەۋە.

پاشان لە ناو ئەھلى كىتاب دا ۋا ھاتوۋە كە گۈايە يەعقوب ۱۷ سال لە ولاتى مىسر ژياۋە و پاشان ۋەفاتى كىردوۋە و ھىناۋىانەتەۋە بۇ ئەۋ جىگايەي كە باۋوباپىرانى لى ئىژراۋن لە خاكى كەنعان لە ناۋچەي (ھىرون)، ماۋەي ۷ پۇژ پىرسەيان بۇ گىرتوۋە پاشان گەراۋنەتەۋە بۇ ولاتى مىسر، ھەرۋەھا يوسقىش كە ۋەفاتى كىرد لە خاكى مىسر ۋەفاتى كىرد، بەلام ئەۋىش مېژوۋنوۋسان و ئەھلى كىتاب دەلېن گەپاندوۋىانەتەۋە بۇ خاكى كەنعان و لە تەنىشت باۋكى و باپىرانى لە ئەشكەۋتى ھىرون ئىژراۋن.

ئەۋ ماۋەيە كە نەۋەكانى يەعقوب لە ولاتى مىسر مانەۋە پادشاھەتى لە بنەمالەي ھىكسۇس بوو، ۋەزىرانىش لە بنەمالەي يەعقوب، لە دۋاي ۋەفاتى يوسىف، يەھۋىزى بىرەۋى بە عەزىزى مىسر.

شىكارىيەك لەسەر خەون و لىكدانەۋەي

خەون دىاردەيەكى زۇر سەيرە لە پروۋى زمانى شەرىعەۋە دەلېن خەون مەخلۇقىكى زۇر سەرسۈپھىنەرە، زۇر ئەستەمە مەۋۇف لە پروۋى زانستى و ساپكۆلۇجى و زانستى پىزىشكىيەۋە بتوانىت بگاتە ھىچ ئەنجامىك، لەم زىندانى كافىستانەدا داۋاي چەند سەراۋەيەكى زانستىم كىرد، كە بە پارەش بوۋە بىگەيىنە دەستىم كە لە پروۋى زانستى و قسەي پۇختى زانست، لە بارەي خەۋنەۋە چى دەلېت، لە كىتەبخانەي زىندانەكە زىاد لە ۱۲ بۇ ۱۵ كىتەب بۇ ھات پىشكىنىم بۇ كىرد ھەموو يەك ۋەتەيان ھەبوو، دۋاتىر باسى دەكەم بۇتان دەگۈزەمەۋە، لە كۆتايىدا دلم ئاۋى نەخۋاردەۋە ھەموو سەراۋەكان كۆن بوو، ۋاتا لە سالى ۲۰۰۰ بۇ ۲۰۱۸ بوو، داۋام كىرد كە نۆتېرىن لىكۆلېنەۋەم بەدەست بگات كە باسى دىاردەي خەۋنېنىن بگات، دوو گۇفارى نوپيان بۇ ھىنام بە پارەيەكى يەكجار زۇر، كە خۇي لە راستىدا بۇ زىندان زۇرە دەنا لە دەرەۋەي زىندان ئاسايە ئەۋىش گۇفارى نەروىجى بە ناۋى (VITENSKAP) كە جۇرى زۇرە ئەۋەي لاي مەن گىرنگ بوو بەشى ساپكۆلۇجى بىت و ئەۋ باسە بىت كە باسى خەۋنېنىن دەكات لە لاپەرە (۷۲)

و ۷۳) ناوی (Mentale Funksjoner)، دوو ليكۆلینه وهی گرنگی له خو گرتبوو به زمانی نهرویجی، ههچهنده گوڤاره كه ۱۲۰ لاپه رهیه، به لام ئه وه به شه زیاتر له ۱۰ بۆ ۱۵ لاپه ری ته رخانه بۆ میشك، گوڤاری دووهم گوڤاریکی جیهانی به ناوی (NATIONAL GEOGRAPHIC) له لاپه ره ۸۶ باسی ليكۆلینه وهی دیاردهی خهون بینینه ليكۆلینه كه به ناوی (The dreaming brain)

من لیره دا کۆی گشتی هه موو باسه کانم بۆ گوشیون له پیناسه یه کی زانستی ماددی بوخت ده خه مه بهر دهستان، به گشتی زانست پتی وایه كه بیرکردنه وهی مروڤ به ده ست خو ی نییه و سه ره به خو یه، هه موو ئه وانه ی ده بیینیت تو ماری ده کات و له میمۆری بچووکی میشکدا هه لیده گریت و پاشان ده یگوازیته وه بۆ میمۆری گه وه ی میشك و له کاتی خه وتندا پیچه وانه ده بیته وه بۆ ئه وه ی مروڤه كه ده سه لات ی هه بیته به سه ریدا، خه و بینینی مروڤ زۆر کورته له چه ند چرکه یه ک تپه ر ناکات، پاشان زانست دانی ناوه به وه ی ده نگ ی خه و بینین و وینه ی خه و بینین چۆن دیت تا بزانیته ه یچ ته فسیریک ی بۆت نییه، ته نها ته فسیری ئه وه یه كه گوا یه (ئیفرازاتی) فریدانی وینه رابردوو هه کانه له میشك و میمۆریدا.

هه لبه ته پیناسه ی تری زۆره ئه مه کۆی گشتیه كه بۆ خوینه ری به ریزم هه لبژاردوو هه كه هه موو كه س بتوانیت لیت تییگات.

له گه لیدا باسی بواری ترس و نه خو شی و خو شی و مندالی و گه وه یی و جیگا و سه رده م هه مووی باس ده کات له چوارچێوه ی ئه و پیناسه ی كه ئاماژه مان پێداوه، زیاتر زانیاری تر ده خه یه روو له داها تووودا كه زانست چی ده لیت.

له راستیدا زانست زۆر كه م زانیارییه له سه ر ئه م بواره، بۆیه له رووی ئه مانه تی زانستیه وه سه ره تا باس مان کرد بۆ ئه وه ی شیکارییه كه کال و کرچ نه بیته، ئینجا با بزانی زانایانی بواری خهون بینین له رووی ئایینه وه چی ده لیت؟!

ئه بو محه مه دی دینه وه ری ده لیت: زانستی خهون و ئه وانه ی كه ليکدانه وه ی بۆ ده کهن، خه و بینین چه ندين جوړه، خه ونیش شتیکی نادیار و قوول و له تیفه و به هیز، زۆر سه خته و له سه ختیش سه خت تره، جوړه کانی خهون بینین توخمیکه له توخمه کانی وه حی، وه حییش په یوه سه ته به پیغه مه رانه وه.

بینینی خه و په یوه ندی به روحي مروڤه وه هه یه و زانایان ه یچ له باره ی روچ نازانن، ئیتر چۆن ده توانن بگهن به بینینی خهون.

کەسێکی ھەژار لێکدانەوێ خەونی جیاوازه وەکو کەسێکی خوش گوزەران، یاخود جیاوازی نایین، ھەروەھا بۆ کەسێکی ئیماندار خواردنی مردوو مائی ھەرامە ئەگەر پارە داربوو، بۆ کەسی ھەژار دەچێتە خانەی باسکردنی خەلکی نزیک ئیرەیی بردن، بۆ کەسێک کە نایینی جیاوازه لێکدانەوێ تر ھەڵدەگرێت.

ئەگەر وەرزەکانیش جیاواز بوو بەھار و ھاوین و زستان و پاییز خەونبینن تێیدا ھەر لێکدانەوێ جیاوازی بۆ دەکرێت، ئەگەر لە زستاندا جلی گەرم و ئاوی گەرم ھەر شتێکی گەرم بەکار ھێنیت ئەو خێر و چاکە و خوشییە، بەلام لە ھاویندا ئەو واتای نەخۆشی و نەھامەتی و ناپەرەھەتی...ھتد.

لێکدانەوێ خەون بۆ پیشەوەرەکان جیاوازه، بۆ نموونە ئەگەر کەسێکی سەرباز لە خەونێک جلی و بەرگی جەنگی پۆشی و چەکی ناماددە بوو بۆ جەنگ ئەوا نیشانەی سەرکەوتنە، بەلام ئەم خەونە ئەگەر خواناس و عابیدیەک ببینیت واتای بەتالی و وەرەگرێتی بەندایەتیەکانیەتی، بۆ خەلکی تر واتای فیتنەییە یاخود دوژمنایەتی و ڕقەبەراییەتی.

بۆ نموونە وەکو ھەیتەت و شیوە و شکلی ئەو کەسە کە دابونەریتی جیاوازیان ھەیە، لە خەوندا ڕیشتاشین و سەرتاشین واتای لابردنی ناپەرەھەتی و ناھەموارییە، بۆ ھەندێک ڕێک پیچەوانەکە یەتی، کەواتە ئەو زانیایە کە خەونە کە لێکداتەوێ دەبێت ئاگاداری حالی ئەو خەلکە بێت، زۆر نموونە تر باس دەکات لە کتێبە کەیدا، بەلام بۆ ئەم باسە ئەوەندە کۆتایی بە وتە (شهاب العابر) دەچینە لای زانیایەکی تر کە زیاتر ئەم باسە پوون دەکاتەوێ، کەسێکی تر لە زانیانی ئەم بوارە ناسراو بە (القادری) لە کتێبی (التعبیر) (بەرگی یە کەم، لاپەرە ۱۰۸-۱۰۷) خەونی ھەموو مرقۆئیک پلە و پایە دەست نیشان دەکات، چونکە خودی خەونبینن جوۆرێکە لە جوۆرەکانی زانست، جوۆری خەونە کە بەھای مرقۆفە کە دیاری دەکات، ھەموو خەونیکیش پازێ قەدەری خواوەنە کە دیاری دەکات یاخود قەدەری خۆی و باواییرانی نیشان ئەدات لە کردار و پیشە و خواناسیان، زانیایەکی تر بە ناوی (شاهین) لە کتێبی (الإشارات) دا لاپەرە ۶۳۳ ھەموو لێکدانەوێ خەونێک بە گوێرە حالی خواوەنە کە دەگوێرێت ئینجا نموونە یە ک لە لێکدانەوێ خەونی ئین سیرین دێنیت و دەلێت: کەسێک خەونی بینووێ لەسەر مینبەر و تار ئەدات، ئینبو سیرین وتی: ئەو گەیشتنە بە دەسەلات و پلە و پایە و سولطان، بەلام ئەگەر کەسێک توانای لەو بوارەدا نەبوو، واکا ئەھلی نەبوو ئەوا لە سێدارە ئەدرێت یاخود لە خاچ یان تووشی شکستی ھەیا و حورمەت دەبێت.

کەواتە بە گوێرە حال و سەردەم خەون بینین گۆرانکاری بەسەردا دێت، لە کتێبی (تعبیر الرؤیا) ئەبو محەمەد دینەوێ دا لاپەرە ۹۲ دەلێت: کەسێک خەونی بینی بە بەخشینی ۷۰ گەلای دار، ئەبۆبەکر فەرمانی کرد کە ۷۰ جەلدی لێدەن، بۆ سالی ئاییندە ھەمان خەونی بینی

و گپراپه وه بۆ ئه بوبه کر ۷۰ ههزار درهه می پێ به خشی، پاشان که سه که پرسى هوکار چیه سالى رابردوو ۷۰ قامچیت لێدام و ئهم سالیش ۷۰ ههزار درهه مت دام؟

له وه لامدا ئه بوبه کر فرمووی: سالى رابردوو سه رده می هه لوه راندنی گه لا بوو، له م ساله دا ده ست پێکی جوړی گه لایه، جیاوازی له سه رده مه کاندایه زۆربه ی زانایانی ئه و بواره له ئه بوبه کری صدیقه وه بنه مای ته عبیری خه ونیان کردوو، نموونه ی لیکدانه وه ی داریان جیا کردۆته وه جارێک به گه لاکه ی جارێک به ته خته که ی جارێک به سییه ر و به روبوومه که ی، یان به جوانی په گی یان به کوێ گشتی خودی دار و دارستان... هتد.

که واته پێشینانمان که ته فسیر و لیکدانه وه ی خه ونیان کردوو به گوێره ی حال و ئه حوالی خه لکی سه رده مه که کردوو یانه، که لیکدانه وه ی خه ونیکان بۆ که سیک کردوو بۆ نموونه: فلانه خه ون ئه وه ته عبیره که یه تی، بۆ هه موان نه بووه، به لکو هه میشه تایبه ت کراوه به که سه که وه، ئه مه ش ته صل و بنه په تی زانسته که یه که به و شیوه دامه زراوه.

(شه هابی عابر) له ته فسیری که سیک له خه ونیدا بووه به فریشته ی روح کێشان چه ندین لیکدانه وه ی بۆ کردوو، بۆ که سیک و توویه تی ده بیته قه ساب، یان قه سابی ده که یه تی، بۆ که سیک تر به خوێنریژ و پێگر لیکدراوه ته وه پاشان تۆبه ده کات، یان بۆ که سیک تر که ولات ده گریت و شار و خه لکی وێران ده کات و ده کوژیت له گه ل حالی خه لکه کاند لیکدانه وه که ش جیاواز بووه.

هه موو ئهم نموونه ی که باسم کرد به لکه یه له سه ر ئه وه ی مروف ناتوانیت له مرۆدا به هوکاری ئه و کتیبی خه و نامانانه که دراوه ته پال ئین سیرین، رافه ی خه ون بکات و خه و لیکداته وه، هه ندیک له زانایان به هه رامیان داناوه، هه ندیک به شیرک و قسه کردن له غه یبیات و په نهانی هه ژماریان کردوو، به درێژی به لکه کانی ده خه یه روو به پشتیوانی خوا.

باشترین پیوه ر بۆ لیکدانه وه ی خه ونی چاک و که سی باش قورئانی پیروژه، هه روه ها لیکدانه وه ی خه ون به جوړیک له جوړه کانی شیعی (عروض) که (عه لی کوپی ئه بو طالیبی قه یه روانی) دایناوه ئه ویش پیوه ریکی باشه به ناوی (عارضة الأحوذی)، به لام له گه ل په چاوکردنی باسه کانی رابردوو بۆ ئهم زانسته هه روه ها (ابن شاهین و شیخ عبدالغنی النابلسی) ده لیت: هه یج کات ناییت ئه و که سه ی که لیکدانه وه ی خه ون ده کات په له بکات له ته فسیرکردنی خه ونی خه لکید، تا بتوانیت هه موو رووه کانی بخوینیته وه و بیزانیت، (ئهبی سه عیدی واعظ) ده لیت: باشترین کار ئه وه یه که ئه و که سه ی خه ون لیکه داته وه پشکینی ته واو بکات به خه ونه که و له ئوصول شاره زا بیت، واته له زانسته بنه په تییه کان وه کو قورئان و فرمووده و شه ریعه ت و ئوصولی فیه ی ئیسلامی.

ههروه ها زانای نهو بواره نیل شیخ خالید عه نه ری له کتییی (القاموس) لاپه ره (۱۰-۱۱) دا ده لیت: هه ندیک خه لکی تانه و ته شه نه دهن له لیکدانه وهی خه ون، که گوايه هيچ به لگه یه کی راست و دروست له بهر ده ست نییه بو لیکدانه وهی هيچ پئويست به لیکدانه وه و ته فسیر و ته عبیر ناکات، چونکه ده چیتته خانه ی غه یییات و به هيچ شیوه یه ک جائیز نییه، له راستیدا نه م وته یه تا راده یه ک زیاده پو ییه، چونکه ناچیتته خانه ی غه یییات نه گهر که سه که خو ی خاوه نی نهو توانایه بیت به لکو ده چیتته خانه ی ئیجتههاد جو ری نه قلی لیکدانه وه که ی بهو پئوه رانه ی به کاری ده هیئت.

حوکمی نهو که سانه ی که ته فسیری خه ون ده که ن

لیره دا ده بیت نهو باش بزانت که له رووی شه رعییه وه کتیییک یاخود هه ر پئوه ریکی گشتی وه کو نهوانه ی ئیستا له بازاردا هه یه به ناوی کتییی ئینو سیرین ده فرو شرت و خه ونی پئ لیکدانه دیتته وه، نهو به هيچ شیوه یه ک جائیز نییه و بهو شیوه یه خه ون لیکدانه دیتته وه لهو کتیبانه وه یاخود وئب سایته کانه وه، خه لکیان پئوه سه رقآل کردوه. ههروه ها نهوانه شی له ریگای نهو کتیبانه وه خه ون لیکدانه وه نهو زانایان به جاهیل و نهزان ناویان بردوون و هيچ شاره زاییان له لیکدانه وهی خه ون نییه، چونکه زور ئاسانه نه مرو فیک کتیییک له بازار بکریت و له ریگای نهو کتیبانه وه خه ون بو خه لکی لیکدانه وه، نه مه یه ده چیتته بواری فال گرته وه و غه یییات.

چونکه هيچ له بواری نهو زانسته وه نییه لهو جو ره کتیبانه دا، هه ر له راستیدا کتیییک تاییهت نییه به لیکدانه وهی خه ون، خودی ئین سیرین و زانایانی تر هيچ کتیبیکیان لهو باره یه وه نه نووسیوه بیجگه نهو کتیبانه ی که باسی خودی زانسته که ده که ن و چۆنیه تی لیکدانه وه و پئوه ره کانی ههروه کو پیشت ئاماژه مان پيدا خه ون به گویره ی خاوه نه که ی گوړانکاری ریشه یی به سه ردا دیت، بیجگه کات و شوین و حال ی که سه که که خه ونی بینیه (ابن شهاب) ده لیت: نه گهر بیت و خه لکی پئوه ریان ته نها نهو کتیبانه بیت، نهوا زور شتیان له بیر کردوه که هيچ له کتیبه کاندانه نو سراه، بو نمونه له مرودا زور شت هه یه که گرنگی خو ی هه یه، له فرو که و کۆمپیوته ر و موبایل و چاویلکه و جو ره کانی ماتور و پاسکیل و سه یاره، پاشان کاره با و گهر می و سپلیت و گلوپ فینکایی و ئامیره پیشکه وتوه کانی سه رده م به گشتی، پئوه ری نه م شتانه و کاته کان به سه رده می ئینو سیرین و نه بو محمه دی دینه وه ری... هتد ناکریت و پئويستی به زانای لیزان هه یه لهو بواره دا تا لیکدانه وه.

(النا بلسی) له کتییی (تعطیر الأنام) دا ده لیت: بو نهوانه ی که ته فسیری خه ون ده که ن ریگا زوره بو ده رکردنی ته ئویلی خه ون، به هيچ شیوه یه ک خه ون لیکدانه وه له کتیییکدا یان لای

زانایه ک کۆنه بوتهوه، به لکو زۆر فراوانه و بوازی زۆری تێدایه که زانایانی ئه و بواره لیکدانهوهی لێدهربهپێن و ده که وێته سه ر ئه قلی که مائی زاناکه و خوای گه وره ش هیدایه تی که سیک ئه دات که بیه ویت بۆ پێگای راست، ههروه ها ده لیت: لیکدانهوهی خه ون لای ئه و که سانه ی که له پێگای کتیه وه خه ون لیکه ده نه وه، ئه و که سانه جاهیلن به هونه ری خه ون لیکدانه وه له پرووی شه رعییه وه جائیز نییه و دروست نییه ئه و پێگایه، هه رکه س ئه و جوړه ته فسیرا نه بکات، بێ ئه وه ی بگه رپێته وه بۆ ئاداب و چوارچێوه ی ئه و زانسته ئه واه که وێته بوازی فه ساد و گهنده لی، چونکه هیچی له و زانسته نه زانیوه و شاره زانیه له بنه ماکانی، ئه مه ش بۆی جائیز نییه و حه لال نییه، ئه وه شی ئه و کاره ده کات له عامه ی خه لکی، هه له به ک که وێته ناو هه له به کی بیروباوه ری، ئه مه ش ده قی زۆربه ی زۆری زانایانه، واته ده قی کۆی گشتی وته کانیانه که له نابلسی-یه وه گواستویانه ته وه. له کتیی (شرح زروق علی الرساله) له ویدا وته به کی مالیکی هیناوه، مه به ستی ئیمامی مالیکه و ده لیت: ئایا گونجاوه که سیک شاره زانیه ییت له و بواره و ته فسیری خه و بکات و لیکیداته وه، ئه ویش ده لیت: ده کریت به گالته کردن نبوته تی پیغه مبه ران.

مه به ستی زیاتر له وانه یه که له پێگای کتیه کانه وه ته ئویل و ته فسیر و لیکدانه وه ده که ن، ئه بو محهمه دی دینه وه ری ده لیت: ناسراوه به (ابن قتیبه) زانای ناسراوی ئه و بواره (شیخ علی الصعیدی) له کتیی (حاشیه العدوی علی شرح الکفایه الطالب الربانی الرساله ابن أبي زيد القيروانی) له به رگی ۲ لاپه ره (۶۷۵) دا ده لیت: به هیچ شیه وه که جائیز نییه لیکدانه وه ی خه ون له پێگای کتیه کان که له بازارد ده فروشرین، وه کو ئه وه ی که ئیستا ده کریت، ئه وه حه رامه! چونکه لیکدانه وه ی خه ون له که سیکه وه بۆ که سیک تر ده گوێیت و جیاوازی ده کات له مروفتیکه وه بۆ مروفتیکی تر.

ههروه ها (أحمد بن غنیم النفراوي) له کتیی (الفواکه الدواني) هه مان پاو بوچوونی هه یه، به حه رامی داناوه ئه و که سانه ی به ناو کتیی ئین سیرین خه ون لیکه ده نه وه.

(شیخ الدردیر) له کتیی (شرح أقرب المسالك) ده لیت: زانستی ته فسیری خه و له کتیدا نییه، به لکو لای زانایانه که به گوێره ی حالوگوزه ران و هه یه ته ی خه لکی و جیگا و شوین و سه رده میان ته فسیر و لیکدانه وه ی بۆ ده کات، ئه وه ی به کتیی ئین سیرین خه ون لیکه داته وه ئه وه حه رامه و خودی کتیه که ش حه رام ده کات، به کارهینانی بۆ ئه و بواره ده لیت: ده بیته به تیکه یشتن و لیکدانه وه ی زانای ئه و بواره بیته.

ههروه ها زانای گه وره شیخ عوثمین له به شداربووندا له (فتاوی نور علی درب) دا له به رگی (۲) لاپه ره (۴۸۳-۴۸۴) دا پرسایری لێ ده که ن ده رباره ی کتیی خه ونامه ی ئین سیرین و ئه و خه ونامه ی که ده یه ستنه وه به رزق و رۆزی ئه جه ل و شه رو خیر ئایا حوکی جیه؟

لیکدانه وه کانیان ریک پیچه‌وانه‌یه و راستی و دروستی نازانن یان له خۆپانه‌وه قسه ده‌که‌ن، به‌بێ زانستی خه‌ون لیکدانه‌وه. زانایانی خه‌ون له‌هه‌موو کات و سه‌رده‌میکدا هه‌ن و جیگایان دیار ده‌بیت، به‌لام که‌من که‌ شاره‌زا بن له‌و به‌اره‌دا ژۆر که‌من وه‌کو خوی ناو ئاردن بۆ نانکردن له‌چاو زانایانی تردا، چونکه‌ ئه‌م زانسته‌ خوی گه‌وره‌ ده‌یه‌به‌خشیت به‌ زاناکانی ئه‌م ئیسلامه‌، هه‌روه‌کو خوی گه‌وره‌ له‌سه‌ر زمانی به‌عقوب ده‌فه‌رمووت:

﴿وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٥١﴾ يُونُسُ.

واته: به‌م شیوازه په‌روه‌ردگار هه‌لت ته‌بژیژی و ده‌تکات به‌ پیغه‌مه‌ر، فیری لیکدانه‌وه‌ی خه‌ونت نه‌کات نيعمه‌تی خوی ته‌واو نه‌پژیت به‌سه‌رتدا به‌وه‌ی نه‌تکات به‌ پیغه‌مه‌ر، مۆلک و خیری دونیاو قیامه‌ت پێ نه‌به‌خشی، نيعمه‌تی خوی ته‌واو ده‌کات به‌سه‌ر ئالی به‌عقوبدا وه‌کو پيشتريش نيعمه‌تی خوی ته‌واو پزاند به‌سه‌ر ئیبراهيم و ئیسحاق دا به‌وه‌ی که‌ کردیانی به‌ پیغه‌مه‌ر، ئیبراهيمی پاراست له‌ ناگره‌که‌ و کردی به‌ خه‌لیلی خوی به‌راستی په‌روه‌ردگاری تۆ ژۆر زاناو کاربه‌جیه ٥١

﴿قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِيهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلُ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ٥٢﴾ يُونُسُ

واته: فه‌رمووی هیچ خواردنیکتان له‌لایه‌ن پاشاوه‌ بۆ نایه‌ته‌ ناو به‌ندیخانه‌وه‌ ئیلا من پیتان ده‌لیم که‌ چ خواردنیکتان بۆ دیت پيش ته‌وه‌ی که‌ پیتان بگات، یاخود له‌ خه‌وندا بۆتان نایه‌ت ئیلا من پیتان ده‌لیم ئا ئه‌مه‌ په‌روه‌ردگارم فیری کردووم من قه‌ومیکم به‌جی هیشتووه‌ که‌ ئیمانیان به‌خوای گه‌وره‌ نییه‌، نه‌وان باوه‌ریان به‌ پۆژی دوابی نییه ٥٢

* رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَتَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ٥٣﴾ يُونُسُ

واته: یوسف عَلَيْهِ السَّلَام فه‌رمووی: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم پیغه‌مه‌رایه‌تی و مۆلکی میصرو خه‌زینه‌کانیت پێ به‌خشییم فیری لیکدانه‌وه‌ی خه‌ونت کردم ئه‌ی دروستکه‌رو داهینه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌وی، هه‌ر تۆ دۆست و پشتیوان و سه‌رخه‌رو یارمه‌تیده‌ری منی له‌ دونیاو قیامه‌تدا به‌ موسلمانیتی به‌م‌رینه‌و به‌مه‌یه‌نه‌ به‌ پیاوچاکان له‌ پیغه‌مه‌ران ٥٣

ئەو کەسانەى کە شارەزایی تەواویان هەبوو یوسف پیغەمبەر ﷺ هەروەها محمد پیغەمبەر ﷺ پاشان ئەبو بەکرى صديق و عەلى كورى ئەبو طالیب و سەعیدى كورى موسەیب و ئیبن سیرین پەزەمانەندى خوايان لى بێت.

كۆى گشتى باس

﴿قَالَ يَقُومُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَيْكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

هەو

واتە: ئەى گەل و ھۆزەكەم و خزمەكانم ئەگەر مەتان بىنى و بۆتان دەرکەوت كە لەسەر بەرنامەيەكى پێك و پۆشم لەلایەن پەروەردگارمەو، ھەر لەلایەن ئەویشەو پزق و پۆزى باش و مال و سامانى زۆرم ھەيە، من نامەوێ قەدەغەى شتێكتان لى بكەم كەچى خۆم وەك ئێو نەكەم (چى بە ئێو بەگەيەنم خۆم لە پێشا ئەنجامى دەدەم) من تەنھا چاكەخوازىم دەوێت، بەگوێرەى توانام، من بەردەوام تەوفاق و یارمەتى و سەرکەوتوىم تەنھا لەلایەن خواوەيە، پشت و پەنام تەنھا ئەو و تەنھا بۆلای ئەو دەگەرتمەو.

ئەم پڕۆژەى یوسفیە بەگشتى بۆ كۆمەل و لایەنە ئىسلامیەكانە كە ھەركەس وىستى چاكسازى بكات سەرەتا پێویستى بە لایەنى پەروەردە و پەروەشتە لەسەر ئاكارىكى پەسەن، پاشان چاكسازى ئەنجام ئەدرێت.

بەگشتى لایەنە ئىسلامیەكان لە پێژەيەكى نەگۆردا ماونەتەو و جەماوەریان زیاد ناكات، ھەر لەو خەلكەى كە لە دەوریاندايە ماونەتەو، ئەمە یاسایەكى نەگۆرى خواى بەرزو پیرۆزمانە ھەتا ئەوان بەوشێوە بن دۆنیا بن ھەر وا دەمێننەو، بەلكو بچووكترىش دەبنەو لەوانەيە سوننەتى "ئىستبدالىان" بەسەردا بێت، ھۆكارەكەى ئەوەيە كە گۆرانكارىيان پى ناكێت و پێویستتان بەوەيە كە لەگەل يەك پێك بكەون. بە دۆنیايەو نەبەيەك، بەس بەرەيەكى ئىسلامى پێك بێنن، بۆ ئەوێ پەچاوى ئاكارو ئەدەبیات و شێوەكارى ئىسلامى بكەن دوور بن لە بىرو بۆچوونى تر كە نامۆ و نەشیاو بە بەرنامەى ئێو كە ئىسلامەكەيە، ھۆكارى قەشەلەشیان دەگەرێتەو بۆ ئەو پارچە پارچییەیان، { وَلَا تَنْزَعُوا قَتَفَسَلُوا وَتَذَهَبَ رِيحُكُمْ }.

كەواتە خالى يەكەم يەك بوونیان، جا (بە لیست بێت یان بە بەرە) یاخود بە ھەر ناویك گرنگە ئەوەيە پەچا و بکریت، ئەمە ھەنگاوى يەكەمە بۆ سەرکەوتنیان، ئەگەر ئەمە نەكەن بەدۆنیايەو زۆر لەو بچووكتەر دەبنەو كە ئیستا ھەن.

ئەگەر سەیری هەموو میژووو ئیسلامییەکان بکەین بۆ پرۆژە ی چاکسازی گەلان، دەبیت دیدیکی روون هەبیت تا خاوەنی ئەم پرۆژە چاکسازییە یوسف عَزَّوَالَهُمُ بِن بۆ کۆمەلگە کەوا لە بارو پەوشیکەووە بیبەن بۆ ناو پەوشیکی تر و ئەوەی کە هەیه بەرەو باشتی ببەن. ئیووە بۆخۆتان ئەو دید روونیەتان هەیه، بەلام وەک پتویست کاری لەسەر ناکەن پشتگوێتان خستووە و بە شتی لاوەکی و ناووەوە خەریکن وەک (ئەشعەری، سوفا سەلەفی، موعتەزلی و خەورایج...هتد).

چۆن؟

بە ئامانج گەیانندی کۆمەلگە و سەرخستنی پرۆژە ی چاکسازی بە کۆمەلە ئاکاریکی دەستووری پەوشتی دەکریت!

دەستووری پەوشت: وانا ئەو دید روونی و ئاشکراییه کە کۆمەلگەکە ی لەسەر پەروەردە دەکەیت وەک پلان داتناو، تا بەرھەمەکە ی کۆیکەیتەو، لە مەیداندا پێدەوتریت پەروەردە ی سلوکی کۆمەلگە، هەرچی پرۆژە ی چاکسازییە کە ماونەتەو لە ناو گەل و ھۆزەکانی تری دونیادا و بۆتە خاوەنی شارستانیەت تەنھا لە رێگای ئاکارە پەوشتیەکان بوو، ئەگەر دەولەتیک پەوشت و ئاکاری نەما بیت شارستانەیت و دەسەلاتەکەیشی لەگەڵ پەوشەتەکیدا نەماووە رووخواو.

بۆ ھەنگاوهەلپێنانەو و کارکردن لەسەر ئەو پرۆژە یە تا بتوانین بینای کاری خۆمان بونیاد بنین، دلنیام سەرکەوتوو دەبین ئەگەر دەستی پێو بگرین. ھاتنە خواوەندی سورەتی یوسف ھەروا بۆ ئەو نییە کە خەلک بیکاتە فیلم و زنجیرە دراما و یاخود چیرۆک و پۆمان، نا؛ بەلکو بۆ ئەو یە کە پەندو ئامۆژگاری لێوەر بگرین و لاسایی بکەینەووە چونکە قورئان دەستورە بۆ ئەم ژیانەمان تا رۆژی قیامەت، کەواتە بۆ ئەم سەردەمە تەواو گونجاو و ئەوەی خۆی لێ لا بدات زەرەرمەندی دنیا و قیامەتیشە.

بۆ ئەوەی پەنجە بخەینە سەر سوننەتەکان و یاساکانی خۆی گەورە ی لێوەر فێربین کە چۆن بزووتنەوێ گۆرانکاری لە ناو کۆمەلگەدا کراو و رابوونی کۆمەلگە سەریھەلداو، خۆی گەورە دەفەرمویت:

﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ يُونُسُ

واته: به پراستی له سه رگوزه شته و به سه رهاتی پیغه مبه راندا په ندو ناموژگاری هه به بو که سانی ژيرو هوشمه ند، وه نه بن قسه و باسی هه لبه ستراو بن، به لکو له لایه ن کتیه پيشووه کانه وه (وه کو ته ورات و ټینجیل) په سه ندرکراوه، روونکردنه وهی هه موو شتیکی تیا دیاریکراوه، هیدایه ت و پښمووی و په حمه ته بو که سانی که باوه پر ده هینن ﴿٣٧﴾.

وینایه کی گشتی له سه ر پرژه چاکسازیه که ی پیغه مبه ر یوسف - عَزَّوَاللهُ

داړشتنی پلان و کوکردنه وهی توانای یوسف بو نه وه بوو که بتوانیت خه لکی له برستنی پرزگار بکات و له و ناهه مواری و بیکاریه دووریان بخته وه.

هه موو نه و کوومه لگه یه و ته نانه ت کوومه لگه کانی تریش سوودیان له پرژه چاکسازیه که ی وهرگرت، که واته ژیا نی نه و پیغه مبه ره ناماژه یه بو واقعیک که چون پلانی چاکسازي تیدا دارشته و، پاشان بو نه وهی هه موو لاکان بزائن ئیسلام له سه ر گریمان و قسه ی ناو مه جلیس دانامه زریټ و له سه ر بنه مای تیکه لکردنی دیدو نه فکاری تر به ره م نایه ت، به لکو- گرنگی زور نه دات به کاری مهیدانی و هه موو نه و ئوسلوبانه ی که به دریژایی میژوو گیراونه ته به ر و قوول بوونه وه له شیوه ی کارکردندا، نه گه ر له لایه نی ئابووری بیت یاخود سیاسی یان هه ر سیسته میکی تری کوومه لگه، ئیستاش هه موو دنیا به دوا ی نه وده دا ده گه ریټ، ولاتی به هیژ ده کات و له ژیرخان و سه رخانیدا که خه لکه که ی برسی نه بیت و بیکار نه بن، گه لی ټیمه ش هه ر نه وهی ده ویټ، هه لبه ت به مانا به رفراوانه که ی مه به ست پښ سیسته مه کوومه لایه تییه کانه.

بو نمونه ده قتیکی قورثانی پیروژ خه ونی پادشایه ک ده گیرټه وه: که له بنه په تدا هیچ خه ونیک بیجگه خه ونی پیغه مبه ران - سه لامی خوایان لیټیت- نه حکامی له سه ر دانامه زریټ، به لام یوسف عَزَّوَاللهُ له به رنه وهی خاوه نی پرژه و دانایی و ژیری ه سه رباری هه مووی وه حییه نه م خه ونه ده کاته په وشي واقع و واده کات کاری له سه ر بکریټ.

ئیتستا زوربه ی جیهانی ئیسلامی له خه وندا ده ژین و تاکه کانیان وا راده هینن که هه میشه خه واولو بن، وه ک نه وهی له رابردوودا بینیمان.

﴿وَقَالَ أَلَمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ عِجَافٍ وَسَبْعُ سُبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأُخَرَ يَابِسَةٍ يَأْتِيهَا أَلْسُلٌ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ﴾ ﴿٣٨﴾ يُونُسَ

واته: (پرژټیک پاشا خه ویکی سهیری بینی و بوو به مهراقی له کو بوونه وه یه کدا) وتی: من (له خه وندا) بینیم که حهوت مانگای قه له و له لایه ن حهوت مانگای له رو لاوازه وه خوران،

حەوت گۈلە (گەنى) سەوزو جوانم بىنى ھەروەھا حەوتى تىرىش كە وشك بوون، ئەى خەلگىنە ئەم خەووم بۆ لىك بدەنەو ئەگەر لىكدانەوئەى خەو دەزانن.

ئىمە بۆ خۆمان بە ھىزو توانابن بە گشتى، بەلام چى واى لىكدروين كە لەرو لاوازەكان ئىمە قووت بدەن، ھۆكارى ئەو مىكانىزمەيە كە ئىسلامى نىيە، كەچى ئىسلامىيەكان كار لەسەر ئەو پروسەيە دەكەن، ئەو خەلگەى تىرىش نوئىز و شەونوئىز دەكات و پۆزوو دەگرىت و ئىسلامى خۆش دەوئىت، كەچى دەنگ نادەن بە ئىسلامىيەكان، دەنگ دەدەن بە عەلمانىيەكان.

كارە مەيدانىيەكەى يوسف - عَلَيْهِ السَّلَام - و لىكدانەوئەى خەونەكە و دانانى پلانى چاكسازى

﴿قَالَ تَزْرَعُونَ سِنِينَ دَأْبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلَيْهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ﴾ (يوسف ١٧)

واتە: يوسف فەرمووى: حەوت سالى بەردەوام كشتوكال دەكەن و دانەوئىلە دەچىنن، ئەوئەى كە دروئىنەتان كىردو (لىتان زىاد بوو) بە گۈلەكەيەو بەيئىلنەو، مەگەر ئەو كەمەى كە دىخوون (دانەوئىلە بە گۈلەكەيەو ھەلدەگىرىت لە كىرم و ئەسپى و زايەبوون بەدوور دەبىت).

پلانىكى كىردەى و مەيدانى دارىشت كە ھەموو گەل و ھۆزى ئەو ولاتەى گىرتەو و بەشدارى پىكردن لە ناو پلانەكدا، پلانەكە لەسەر پاىەى گەل دامەزراو گىنگى دا بە خەلگە و ھەموو تواناكانى گەلى تىدا بە بەرنامە خستەگەر و توانى كاتىكىش دەست نىشان بكات واتا زەمەنى دانا، ھەموو تواناى تاكى تىدا كۆكردەو لەو عىبارەتەى بەكار ھاتووە لە چاندندا.. {تَزْرَعُونَ}، پلانەكە ديارە ئەوئىش بەھىز كىردنى بەرھەمى زۆر و كەمى بەكارھىتان؛ چونكە ھەموو كاتىك كە تەنگەژە پروودەكاتە ھەر چىگايەك، پىويستى بە پەوشتىكى جياوازە بۆ پىادەكردنى ئاكارىك كە كۆمەلگەى لەسەر بىنا بكىرت، چونكە ئاكارى خەلگى لە كاتى ژيانى سادەياندا جياوازە لەگەل ئاكارى گەلىك كە تووشى گەندەلى و لەمپەرو تەنگەژە دەبنەو ھەك كاتەكانى تىران ئاساىى نىيە.

ئەو سوودانەى وەردەگىرىن بۆ پروژەى كاركردنمان لە پلان دانان

ھىچ چاكسازىيەك ناكىرت بىن پەوشت بەرزى؛ يوسف - عَلَيْهِ السَّلَام - بە راڤەكردنى خەونەكەى پادشا ھەندىك ھىلى سەرەكى كىشا و ستراتىيەكى بىن وئىنەى دەست نىشان كىرد، چاودىرى بۆ داھاتوو دانا، پاشان چۆنىەتى ئامانجى ديارى كىرد بۆ سەرگەوتنى پلانەكەى و ھەموو ئەم كارانەى كىردە سى قوناغ كە برىتىن لە:

قوناغى يەكەم: حەوت سال بەردەوام خەرىكى چاندن و كۆكردنەوئەى بەروبووم دەبن

ئهم قۆناغه له کاری ئیسلامیاندا به س کۆکردنه وه و پێگه یاندن و پهروه رده به، واتا یوسف - عَزَّوَاللهُ - به رههم و پاشه که وتی به لاهه گرنه بوو، له گه ل به کارهیتانی که می به روبووم.. {إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَكُلُونَ}

به بۆچوونی من له ئیستادا، کاری ئیسلامی بۆ قۆناغی به که م پێویستیان به و کاته ئیعداده به (ئاماده سازیه) که خۆیان کۆبکه نه وه له سه ره بنه مای ئیعدادی ئیسلامی و به ره به کی به کگرتوو دوور له تیکه لکردنی میکانیزی عه لمانی وه ک ئه زموونی میصر به ره ی ئیخوان و سه له فییه کان، واتا له هه ره جیگایه ک به کگرتن روویدا ئه و سه ره که وتن و ته مکین به ده ست دیت، جارێ به لای که مه وه هه موو لاکان هه وت سالیان پێویسته، ئه گه ره بیان هه ویت کاریگه ری دروست بکه ن له ناو موسلماناندا به گشتی.

قۆناغی دووهم: دوا ی ئه و حاله ته هه وت سالی ناره هه تی ده ستپێدکات "سبع شداد"

له دوا ی ئه وه ی سالی به رههم که هه وت ساله که به کۆتایی هات و به رده وه ام ئهم هه وت ساله خه ریکی چاندن و دروینه بوون، ئیتر کاتی به کارهیتانی هه تی به لام به سنوورداری، که ئه مه بۆ خۆی پلانی کارکردنه که و ده ستیشانی جوړی کاره گه وه که ی یوسفی نیشاندای له ناو کۆمه لگه که دا، نه ک جوانی و سه رنجه را کیشانی له سیمایدا، چونکه جوانی و سیمای خه لکی که م ئه قل ته ماشای ده کات، به لکو ئه وه ی که گرنه به لای خه لکه وه کارکردنی مه یدانیه به که ده وتانیت به رههمی سالانی دوا ی خۆی به رههم به ئینیت که ناسراوه به وشکه سالی.

به عیباره تیکی تر بلێین بۆ ئیوه ی ئیسلامیه کان له دوا ی قۆناغی به که م که قۆناغی پلان و دروستکردنی نوخبه به له سه ره ره وشت و ئاکاری به رزی ئیسلامی، قۆناغی دووهم جیه جیکردنی داوا ی خه لکیه له رووی پێداویستی به کانیه وه - نه ک - به وه ی مووچه یان بۆ برپته وه، به لکو زه مینه که ت سازاندوه به سیسته میک که ئیسلام ده به ویت، خه لک ئاراسته ده که ی، شپوه ی پێداویستی به کانیان ده خه یه به رچاو ده لێین کار بۆ ئه مانه ده که ی و خاوه نی ئه و پرۆژه به ی، که سه ره تای هه موو پرۆژه به کی چاکسازی ناو گه لان نان و ئه مانه.

دوا ی ئهم قۆناغه ئیتر قۆناغی راوه دوناهمانه و زیندانه کان پرده که ن له خه لکی موسلمان و چاویان پیا ماندا هه لئایه، ده بێ ئه و کاره ئه نجام ده یه که له دوا ی هه ره ئه ندامیکی کاراو چالاک یاخود کادیریکی وه سه ت، ده بیت ئه و زه مه نه ی که باس مان کرد ئه گه ره ئه وانه جیگایان چۆل کراو ده ستگیر یاخود کوژران، پێویسته جیگایان خالی نه بیت که لینه کان پر بکری نه وه به زووترین کات، چونکه له ناو ئیسلامیه کانی ئیستادا ئه گه ره یه ک ئه ندامی سه ره کرایه تی یاخود کادیریکی وه سه ت نه مینیت، ده ست به جی به ئیسلامیه کانه وه دیاره و به دره نگ جیگا خاله که ی پر ده بیت هه.

قوناغی سییه م: به ده مه وه چوونی خه لکیه له داواکانیان و هاوکاری کردنیانه، سالی به هاناوه چوونه "عام یغا"

ئه گهر ته ماشای کاره کانی یوسف - عَزَّوَاللَّهُ - بکهین ههست به پیتختنیکی زۆر وریایانه و ده قیق ده کهین، چونکه بو سالانی ناره حهتی زه خیره ی هه لگرتبوو خه زینه کانی پر بوون له گوله گهنم، زۆر به دید پوونی کاری کرد ده یفه رموو: ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ﴾ (يُوسُف).

واته: له دوا ی ئه وه حهوت سال دیت که سهخت و بیبارانی و وشکه سالی ئه بیت، ئه وه ی که هه لتان گرتوو ئه وه ئه خوون ته نها که میک نه بی که هه لی ئه گرن.

که واته خومره که ی و تۆوه که ی هه لگرتبوو بو وشکه سالییه که، تا بتوانیت که له که ی پێزگار بکات، واتا به کار هینانه وه ی هه لگیراو و پاشه کهوت کراو.

میژوو خۆی دووباره ده کاته وه و ده بیت موسلمانان و ئومه تی ئیسلامی به گشتی له م هاوکیشه قورئانییه تیگهن، ئه گهر به ده م داواکانی خه لکه وه چوویت خه لکی خۆی ده نگت ئه داتی و هه لنده گرن ئه تخه نه سه ر قه لادۆشکانیان و به دواته وه چه پله لی ئه دهن، چونکه تۆ ئالای نان و ئه مان و که رامه تی ئه وانت هه لگرتوه و مافه کانت بو دهسته به ر کردوون، هه موو خه لک ناوی ئیسلامیه کانیان له سه ر ده م ده بیت هه وه ک چۆن یوسف له ناودل و ده می خه لکیداس ده کراو خوای گه وره کردیه خێرو به ره که ت ئاراسته ی ده کردن، خو ئاراسته که ی خوای موته عال به رده وامه کیشه که له وه دایه به گوێره ی پتویست به ده میه وه ناچین.

شیکارییه ک له سه ر پرۆژه که ی یوسف - عَزَّوَاللَّهُ - ده ست نیشان کردنی په هه نده کان تییدا و به پارسه نگ راگرتنیان له کارکردندا

یوسف - عَزَّوَاللَّهُ - پارسنگی راگرتبوو له نێوان سی په هه ند و پلانه که ی

په هه ندی یه که م: (لایه نی) به ره هم هینان

په هه ندی دووه م: (لایه نی) به کارهینان

په هه ندی سییه م: (لایه نی) پاشکهوت و به کارهینانی سه رمایه ی تۆوه که بو دیسان به ره هم هینان

لیره دا نه گهر ته ماشای پلانه که یوسف - عَزَّوَاللَّهِ - بکهین که بۆ رافهی خهونه که ی پادشا دای ده بیت به کار هینان و به گهرخستنی وزه گانه له کارو باری ئیداریدا، له بواری ئیدارهدا پینج بنه مای سهره کی هه ن که یوسف هه موویانی کو کردبووه تیدا.

"پلاندانان ، پیکخستن، به گهرخستنی وزه، ئاراسته، چاودیری"

هه موو پیکاته ی ئیداره به ک ده بیت له م پینج بنه مایه پیک بیت، نه گهر وانه بوو نه وا ئیداره به کی چالاک نییه، به لکو تووشی ئیفلیجی بووه.

له راستیدا هه موو پلانیک له سهر بنه مای هاوکاری و پشتیوانی و بوونیته تی باش داده مه زریت، هوکاری زیاتر نه خشه بۆ کیشان و فیکرو ته فکیره و ده ستینشان کردنی ئامانج و ستراتیژییه، به لام بو نیه تی باش یاخود (عونسوری) باش بریتییه له: سیاست، پیداو یستی و که رهسته، سه رچاوه ی دارایی، سه رچاوه ی مرویی، لیکۆلینه وه له چۆنیته تی کات و به رنامه ی کارکردن، پار سه نگی و هه لسه نگاندن، دوا ی نه وه ئیتر یوسف - عَزَّوَاللَّهِ - داوا ی کرد که به شدار بیت له حوکمه ته که داو به زمانی نه مرو حوکمه تیکی بنکه فراوان و یاخود ئیتلافی پیکهینا، له زیندانه وه داوا ی کاری کرد له سه ر بنه مای پلانه که ی فهرمووی: ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾ یوسف.

واته: یوسف عَزَّوَاللَّهِ وتی: بکه به سه ره رشتیاری خه زینه کانی زهوی میصر له وه ی که خواردن و سهروه ت و سامانی تیا به، بۆ نه وه ی داد به روهری بلاو بکاته وه و زولم و سته م نه هیتلی و خه لکه که بانگ بکات بۆ عیاده تی خوا ی گه وره، به دلنیا یی من زۆر پارێزهرم و هه مووی نه پارێزم، زۆر زانام له م بواره دا.

چونکه پلانه که ی مه حکه م بوو توانی چاک سازی سیاسی، ئابووری، کو مه لایه تی، پۆشن بیری، په روهر ده ی، راگه یاندن و کشتوکالی بوو، له گه ل نه وه هه موو توانا گرنگه ی له چاودیری و پلانه ستراتیژییه که ی بوو ده یزانی داوا ی چی ده کات و له باز نه یه کی به تالدا نه سو رایه وه، کاریگه ی دانا له سه ر چوارده ور نه ک چوارده وری کاریگه ری له سه ری بیت! ئامانجی زیاد کردنی به رهه م بوو له هه موو پرووه کانی که له سه ره وه ئاماژه مان پیداو. نه وه ی که یوسف کردی له سه ر بنه مای زانستی ئیداره ی سه رده م بوو که هه موو ده و له تیک له و لاته پیشکه وتوه کانی دنیا پیاده ی ده که ن له پۆژئاوا و پۆژه لات.

مه شخه لی ده ستی نه و بۆ پلانه سیاسی و ئابوورییه که سه ره که توو بوو له سه ر بنه مای زانیاری دروست دامه زرا، بۆیه سه ره که وتنی به ده ست هینا، نه ک له سه ر بنه مای سوف ستانیه ت (وه هم) و شیعر (خه یال) دانه مه زرابوو، به لکو به ستیه وه به واقعه وه و گونجاندی له گه ل سه رده مدا،

ئهم گریه نده ته نها له رووی به رههم و پاشکهوت نه بوو ، به لکو واجیهه بوو کومه لگه ی کرده به کتاپه رست و هه موو توانای خه لکی خو ی خسته گه ی بۆ سه رخستنی حکومه ته که ی.

ئهو حهوت ساله یوسف - عَلَيْهِ السَّلَام - به خشی نی نه بوو به لکو وه رگرتن و ئه رگ خستنه سه ر شان بوو، ئینجا له گه ل ئه وه دا هیوا به خشین و به رچا وروونی بوو، هه ر پلانی ک هیوا ی نه دا به خه لکی سه رکه وتوو نابیت، خوا ی گه وره بۆ مان باس ده کات له سه ر زمان یوسف - عَلَيْهِ السَّلَام - ده فهرمویت: ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ﴾ ۱۵ یوسف

واته: دوا ی ئه وه سالی ک دیت ژیا ن خو ش ئه بی ت و بارا ن ده باریت و ئاوی نی ل دیت، تری و ئه وانه ئه گوشن و هه لینه گرن، یاخود ئاژه له کانتان شیریا ن زۆر ده بی ت و ده یاندۆشن.

پتویسته بۆ هه ر نه خشه و پلانی ک هیوا به خشی نی تیدا بی ت، چونکه هیوا مرو ف وای لیده کات کار بکات، نه ک هه ر کومه لیک له سه ر شانۆ که دیا ر بن نه هی لێ کسه ی تر ده ور ببینی ت، ده بی ت خه لکی به گشتی بوونی خو ی له م ژیا نه دا بنا سینی ت، توانا کانی به گه ر بخری ت، هه روه ک یوسف - عَلَيْهِ السَّلَام - به ئاگایه وه کاری کرد، سه رده می حهوت سالی به کم به س به نا په حه تی و ناهه موا ری خه لکی خو ی په روه رده کرد، دوا یی بزووتنه وه که ی وا بار هی نا که کردنه وه ی ده رگا و په نجه ره کان و هیوا کان بوو به گشتی.

کۆ به ندی وته کان له سه ر ئهم ده رئه نجامه:

یوسف پیغه مبه ر- عَلَيْهِ السَّلَام - گرنگی دا بوو به توخمی مرو ف تیکه لکردنی له هه موو کاری کدا، هیچ کاری ک ئه نجام نادریت ئه گه ر جیه جیکاره کانی مرو ف نه بن، له وانه یه پرسیا ر بکری ت بلێ ن ئه ی هه موو جیه جیکاریه ک هه ر مرو ف نییه له جیه جیکردندا ئهم بگره زیاده چییه نوسی وانه مرو ف توخمی کارکردن بووه له گه ل یوسف؟

بیگومان ده لێ ن به لێ، منیش ده مه ویت ئه وه تا ن پیلیم، که مادده م مامه له له گه ل مرو ف ده که ی ت به سرووشتی خو ی ئه گه ر مه نه ه جیکی نه بی ت ئه وا بۆ خو ی گه ندە ل ده بی ت، ئه و مه نه ه جی که یوسف دا ینا له سه ر سێ بنه ما ی سه ره کی بوو..

بنه ما ی یه که م: گه رانه وه ی بۆ لای یوسف و له پرووی سیاسه تی گشتیه وه بۆ ئه وه ی بتوانیت کۆنترۆلی ته وای په وشه که بکات و فره کو یخا دروست نه بی ت، واتا مه رجه ده ست نیشا ن کرا که وه حده تی فیکری و عه قیده تی و سیاسی بی ت، بۆ ئه وه ی پرۆژه چاکسازیه که ی بچته پیش، ئه گه ر وردبینه وه له سه ره تا ی زیندا نه که یه وه ئهم خاله ی پیاده کرد بوو.. فهرمووی: ﴿يُصْغَبِ السَّجْنِ عَزَابٌ مُتَّفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ ۱۶ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا

أَنْتُمْ وَعِبَادُكُمْ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الْبَلَاءُ الْقَائِمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٠﴾ يُوسُفُ

پاشان یوسف پرووی کرده ئه و دوو گهنجه و بانگی کردن بۆ یه کخوابه رستی و فهرمووی: ئه ی ههر دوو هاوه له که ی بهندیخانه م ئایا کۆمه لئیک پهروه ردگاری لئیک جیاواز باشتره که ئیوه ئه یانپه رستن یا خود ته نها خواجه ک که الله یه و تاک و ته نها و بالاده ست و به توانایه ﴿٥١﴾ ئیوه هیچ شتیک ناپه رستن له غه یری خوای گه و ره ته نها کۆمه لئیک ناو نه بیست که ئیوه خۆتان و باوک و باپیرانتان ناوتان ناوه، خوای گه و ره هیچ به لگه ی له سهر ئه و ناوانه و په رستنی ئه و شتانه نه ناردۆته خواره وه، حوکم و بریاردان ته نها بۆ خوای گه و ره یه، خوای گه و ره فهرمانی کردووه که هیچ که سیک نه په رستن ته نها خوای گه و ره نه بۆ به تاک و ته نها و شه ریکی بۆ دانه ئین، ئا ئه مه ئایینی راست و دامه زراوه که خوای گه و ره به لگه ی له سهر ناردۆته خواره وه و فهرمانی پئیکردووه، به لام زۆربه ی خه لکی ئه م شته نازانن ﴿٥٢﴾

بنه مای دووهم: ئه و به رنامه یه بوو که ئه وه ی خواوه نی توانا شایسته ی کاره که ی پئیسپیرت و تواناکان له جیگای خۆیدا به کاربه یترت، ئه مه ش بنه مای گه وهری په وشت و کارکردنه له هه موو بواره کاند، خۆی فهرمووی به پادشای میسر: ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾ ﴿٥٣﴾ يُوسُفُ

واته: (یوسف) وتی: (هه زده که م) به که یت به لئیسراوی سامانی سه رزه و ی (ئهم و لاته) (چونکه من له خۆم راده بینم) که شت بپاریزم و زاناشم که چۆن ده یپاریزم، دیاره که ویستویه تی له پئگه ی دادپهروه ری و گرنگیدان به پزق و پزوی جیگه ی خۆی بکاته وه له دلی ئه و خه لکه دا تا بانگیان بکات بۆ خواناسی و سه رفه رازی ههر دوو جیهان.

چونکه که ده لئیت "إني حفيظ أمين" ئه مه له خۆوه نه و تراوه به لکو به ئاکاریکی گشتی په وشتی پابه نده وه، له هه مان کات پهروه رده ی پهروه ردگاریه تی له و پئگایه وه ده یه ویت پزۆزه چاکسازیه که ی به ره و پئش به ریت، ئه سته مه بئ په وشت هیچ بکرت، ئه م ئومه ته ده توانیت له پئگای زاناکانه وه بینا و بونیادی په وشتی ئه و خه لکه بکه ن که ی عه لمانی خواوه نی په وشت بووه، واتای چاکه و خراپه.

بنه مای سێیه م و کۆتایی: له وته که یدا ده رده که ویت که ده فهرمویت (علیم) واتا ئاگادار بوون به هونه ری ئیداره و ئه و پلانه ی گرتبویه بهر و چۆنیه تی سه رکه وتی، کۆی گشتی باسه که له زانستدا خۆی ده بینیته وه.

به م شیوهیه مهنه جی یوسف - عَیَّالْکَم - لهوپه پری جوانی و مروییدا خوی بینییه وه، بووه هوکاری دروست کردنی شارستانیهت و بنه ماکانی دامه زرانندی دهو لهت و جولینه رری رابونی کومه لگه و هه موو نه وانه ش که جیبه جیکار بوون له بهرنامه کهیدا، دروشمی پروژیه کهی وه حدهت بوو له ناو نه و کومه لگه یه دا، بیرو باوه پریکی کوبه ندو پو شنبیرییه کی باشی پیشکه شی نه و خه لکه کرد، فیری حه قیقه تی ئیمان به خوای کردن، پیی وتن نه م گه ردوون و ژیا نه چیه، پاشان هه موویان پر چه کی رهوشتی جوان و سازگار کرد، له گه ل نه وانه شدا زانستی فیرکردن که چون به ئیداره یه کی پیشکه وتوو و سهر بهرزانه بتوانن کهرامه تی خوایان بپاریزن و پاشان بتوانن قیاده ی خه لکانی تریش بکه ن.

نه گهر خه لکی خاوه ن رهوشت و دهست پاک نه بوو، باشه ی گورپانکاری له ناو ده چیت، نه و دهستکه وتی گورپانکارییه نه پاریزیت، که سی گورپانخواز هه لگری ئاکاریکی بهرزی دهروونی و پاشان دهیخاته دهروهی رووکه شی کاری پیده کات تا گورپانکاری له دهروهی خوشیدا بکات، به دلسوژی و به راستگوئی و به پاراستنی نه مانه ت.

گورپانکاری پتویست دهکات نه و خه لکانه ی پیاده ی ده که ن کومه لگه له خراپه وه به ره و باشیان بهریت، پاشان ده بیته لاشه یه ک له ناو گورپانخوازان تا له رووی دهروونییه وه گورپانکاری نه نجام نه دهن له ناو خوی خوایان و دهروهی خوشیاند؛ چونکه باروگوزهرانی خه لکی که گهنده لی تیکهوت له رووی سیاسی و کومه لایه تی و ئابووری و... هتد، ناگو ریت تا کو مرو فکان خوایان چاک نه که ن، تا کو وایان لیدیت رتگه یان نیشان نه ده ی کام ریگا راسته و کامه چه وته.

ئه یسه پیتیت به سهریدا که ئیتر نه مه خراپه کارییه، نابیت وته یه ک دووباره بکریته وه خه لکی بیعار بن له ئاستی وشه که دا کاریگه ری وشه ی گهنده ل له سهر خه لکی نه میتیت به بچوو ک وهریگریت، نه گهر بلیت گهنده لی بلن جا چیه! خو هه موو خه لکی نه مرو گهنده له، نه مه ش لوژیکی قورئان و ژیا نه؛ که خه لکی له سهر سیسته میک پهروه رده دهکات که مرو ف پهروه رده کاری نه و سیسته مه ده بیت و خوایان له سهر نه و تیزو چه مکهانه بینا و بونیاد ده ئین.

که واته پتویسته نه م سیسته می که چاکسازی تیدا ده کهیت بابی نه وه مرو فته هه بیت که بتوانیت بیانخه یته ناو نه م سیسته مه که ده ته ویت چاکسازی تیدا بکهیت، تو که توانای دامه زراندن و توانای نه وهت نییه خه لکی شیوا بخه یته جیگای شیوا بو پو ست و مه قام و ئیمتیازی حیزبی و ناو نه بیت ئیتر چون چاکسازی ده کهیت؟ یان خه لکه کهت به که لک نایهت یان سیسته مه که نه وه نده ی تر گهنده ل ده کهیت، چونکه بو خوی مرو ف هه موو کاره کان بهرپوه ده بات با خه لکی دیندارت هه بیت، به لام جیگا ئیداریه کانت بو پر نه بیته وه، چاکسازی هیه مانابه کی نییه، به چی ده چیت توش ههر بو نه وه ی ده سه لاتت هه بیت خه لکی تر بخه یته نه و جیگا و پو ستانه ی که گرنگ و قووت و نانی خه لکیان له بهر ده ستدایه یا خود پو ستی سیادین،

چونكى خۆويىستى و لە خۆپازى بوون ھەز بە خۆ دەرخستن و خۆشەويىستى دەسەلات ئەمانە لە ناو ناخى ھەموو كەسكىدا ھەيە، پتويىستى بە رېتكخستن ھەيە لە ناو ناخى مروڤدا بە ناسىنى خوا و خۆشەويىستى پەرورەدگار بتوانرېت رېك بخرېت.

ھەر لە سورەتى يوسفدا ناماژە بەو ھە كراو ھە چەند پەرەھەندىك ھاوکار بوون بۆ سەرخستنى پرۆژەكەى يوسف ﷺ پاشان دوو توخمىش ھۆكارى سەرەكى سەرکەوتنى بوون پلان و مروڤ. كەواتە دەبېت بزانين پلانەكەى چى بوو ھە بۆ سەرکەوتن.

أ- ئامادە باشى يوسف ﷺ بۆ سەرپەرشتى پلانەكەى كە دايرپشتو ھە خۆى پادەبينى، ئيرادەى بەھىز بوو كە تواناى ھەيە لەگەل پلاندا ھەرو جىيەجىكاراكاندا بکەوتتە رې و كارەكە ئەنجام بدەن، لە نىوانى ژمارەو پەرەشت رېكەوتن واتا (دەست پاكي و نىوانى ماددەو ئيمانى بۆرېتكخستن، ئاين و ژينى بۆ كردن بەيەك، ئاكارىكى رۆحى لە ناو كۆمەلگەكەدا دروستكرد بە پرۆژە گەورەكەى كە چاكسازى ئابوورى بوو)

لەپراستيدا دەبېت ئومەتى ئىسلامى باش ئەو ھە بزانن كە چاكسازى پەرەشتى زۆر گەورەترە لە چاكسازى سياسى و لە ناو دەسەلات، چونكە كىشەكەتان لەگەل پەرەشتى خەلكىدا تووش دەبېتتەو، بۆيە پتويستە خەلكى ئاراستە بكرېت و خۆشمان ئاراستە بكرېتتەو بە ئاكارى بەرزى ئىسلام تا كۆمەلگەيەكى پارسەنگى ئەخلاقى دەرېچېت، ئەو دەمە ھەموو چاكسازىيەكانى تر ئاستەم نابېت ھەك ئاو لە سوراحى بۆ ناو پەرداخ چەند ئاسانە ئاوا چاكسازى بەدەست گۆرانخووانتەو دېت. ئەمەش خۆى پتويستى بە پلانە، بۆ ھەموونە دەبېت پرۆژەى چاكسازى سەرەتاكەى بە قورئان و سوننەت بېت؛ بۆ ئەو ھە لە پەرەشتى و ناخ و رۆح و پەرورەدەى ئىسلامىيەو ھەراو ھە بگرېت. دەبېت بتوانرېت بپروا ھە ناو ھەموو چين و توژەكانى ناوكۆمەلگە ھەر لە ئەندازيارو ئىدارىيەكان و ئابوورىناس و پراگەياندنكارو سياسىيەكان...ھەت.

ب- لاينى دووھەمى پلانەكەى داواكارى بوو لە يوسف ﷺ چونكە تواناى ھەبوو ھەك ئىستا دەلېت پىسپۆر بوو، ئىنجا خۆى ئىختيارى دەكرد كىي لەگەلدا بېت، بۆ ئەو ھە زۆر بە ئارام و ھىمنى بتوانن پلانەكە جىيەجى بکەن.

سەرمايەى پەرەشتى و ئاكارى بەرزى يوسف ﷺ خۆى بوو بۆ بەرەو پېشچوونى پرۆژە چاكسازىيەكەى، چونكە خۆى خاوەنى ھەموو ئاكارە بەرزەكان بوو پەرەنگدانەو ھە ھەبوو لە ژيان و لە ھەلسوكەتيدا، كەواتە لاينى دووھەم چا و لەو بكرېت سەرکەوتتو دەبين.

پەرەشتى يەكەم : بپروا بوون بە توانا ھىزى خۆى و گەرانەو ھە بۆ لاى خوا و ھەمىشە خواى لەبىر بوو، ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾ ﷻ يوسف.

واته: (يوسف) وتی: (حه زده کهم) بکه یت به لپړسراوی سامانی سهرزه وی (نهم ولاته) (چونکه من له خوم راده بینم) که شت بپاریزم و زاناشم که چوڼ ده بپاریزم، دیاره که ویستویه تی له پښه کی دادپه روه ری و گرنکیدان به پزق و پوزی جڼکه ی خوی بکاته وه له دلی نه و خه لکه دا تا بانگیان بکات بو خواناسی و سهره رازی هه ردوو جیهان.

په وشتی دووهم: سهره تایه کی ناسک و کو تایه کی زبر، پښو یسته خه لکی به په حمی موسلمان بزانیته به توله سهندنه وی خواش ثاشنا بکریته بو نه وه ی په وشتی کی پارسه نگی هه بیته و مروفتی کی لاسه ننگ دهرنه چیت.

﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ قَالِ اَتُتُونِي بِاُخْ لَكُمْ مِّنْ اٰيٰتِكُمْ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّیْ اُوْفِی الْکٰیِلَ وَاَنَا خٰیِرُ الْمُنْزِلِیْنَ ۝۵۱﴾ فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِیْ بِهٖ فَلَا کَیْلَ لَّکُمْ عِنْدِی وَلَا تَقْرُبُوْنِ ﴿۵۲﴾ یُوسُفُ

واته: (نه ویش پښی گرتن و دواندن و پتی دهر خستن که براهه کی باوکیان هه یه و نه یانه پتاوه له بهر نه وه) کاتی بارگو و بنه یانی بو پچانه وه وتی: من هه ز ده کهم نه و برا باوکیستانم بو بینن، مه گه ر نابینن من چوڼ کیشانه و پتوانه م تیرو ته واوه و چوڼ پښ له (میوان) ده گرم ۵۱ نه گه ر (نه و کوږم) بو نه هیتن، نه وه ئیتر موعامه له و کیشانه و پتوانه ی ئیوه لای من نییه، هه ر نزیکیشم نه که ون و نه یه ن بهم ناوه دا ۵۲

په وشتی سییه م: له کاتی توره بووندا یاخود له کاتی توره کردندا بتوانیت خوت هیمن بکه یته وه و کاره کانت لیتیک نه دات، ﴿قَالُوْۤا اِنْ یَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَحَدٌ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ فَاسْرِهَا یُوسُفُ فِیْ نَفْسِهٖۚ وَلَمْ یُبْدِهَا لَهُمْۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَّکٰثًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُوْنَ ۝۷۷﴾ یُوسُفُ

واته: (براکانی) وتیان: نه گه ر نهم دزیی کرد بیت، براهه شی کاتی خوی دزیی کردوه، یوسف نه و (قسه نارواو تو مه ته ناقولایه ی له دلی خویدا هیشته وه و لی دهر نه کهوت و پتیان نه زانی که سه غله ته، نه وسا پتی وتن: به راستی ئیوه (به م په فتره تان) شوینی خراب بو خوتان مسوگه ر ده که ن، خوا خوی له هه موو که س زاناره به وه ی که ده یلتن و باسی ده که ن.

په وشتی چواره م: خو پاراستن له شه هوات به تایه ت له شه هوه تی ثافره ت و دنیاو قسه کردن تا بتوانی خوت رابینیت بو قیامه ت، ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖۙ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَّآ بُرْهٰنَ رَبِّهٖۙ کَذٰلِکَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْءَ وَالْفَحْشَآءَ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ ۝۷۸﴾ یُوسُفُ

واته: ثافره ته که ویستی خراپه له گه ل یوسف دا بکات نه گه ر به لکه ی خوی گه وره ی نه بینیا یه نه وه یوسفیش به دل دلی به لای ثافره ته که دا ده چوو، به لام به لکه ی خوی گه وره ی بین، واته:

بیری کرده وه له تواناو دهسه لات ی خوای گه وره نه و کاته نه سلنه هیچ هه مم و ختوره یش به دلیدا نه هاتووه، نه گهر هاتیتیش نه وه ی دل به تاوان نانوسری، و زور شتی ئیسرا ئیلیات له کتیی تهفسیره کاندایاسکراوه که شایان نییه به یوسف پیغه مبه، به م شیوازه بو نه وه ی که خراپه کاری و زینا له یوسف عَیْهَکَم دوور بخه ینه وه، به راستی نه و یه کیک بوو له بهنده هه لبریراو و دلسوزو چاک و پاکه کانی خوای گه وره.

نه گهر به لگه ی ئیمانی له دل و دهروونی خویدا ههست پی نه کردایه و سزای دوزه خ نه هاتایه ته بهرچاوی، به و شیوه یه (به هو ی ئیمانی دامه زراوه وه) هه رچی گونا هو تاوان و خراپه یه لئی به دوور ده گرین، به راستی نه و له بهنده هه لبراردو و پاکه کانی ئیمه یه.

ره وشتی پینجه م: هیزو توانای بیر تیژی بزانی کت کاره کانی ناپوخت بووه کت کاری جوانی نه نجام داوه، ﴿وَجَاءَ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ ﴿٥٥﴾ یوسف

واته: (سالانی گرانی هاته پیشه وه) براکانی یوسف (هاتن بو میسر) چوونه دیوانی، نه و نه وانی ناسیه وه، به لام نه وان نه میان نه ناسیه وه.

ره وشتی شه شه م: خو نامادده کردن بو وه رگرتی زانست هه می شه و خوشه ویستی بو زانست که پان به شوینیدا، ﴿* رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ ﴿٥٦﴾ یوسف

واته: (ئینجا یوسف پیغه مبه ر چوو ه که ناروه وه دهسته کانی هه لبریری ونزای کردو وتی): پهروه ردگارا تو پاشایه تیت پی به خشی م و له لیکدانه وه ی خه و شاره زات کردم، نه ی به دیهینه ری ئاسمانه کان و زهوی، تو پشت و په ناو یارو یاره ری منی له دنیا و قیامه تدا، داواکارم که به موسلمان ی بم مرینی و بمخه یته ریزی پاکانه وه و بمگه یه نیت به سه رفه رازان.

ره وشتی حه وته م: به زه یی هاتنه وه به سه ر نه و که سانه ی که خاوه نی ته وحید نین و یه کتاپه رست نین، خو به که م زان له ئاستی خه لکیدا به گشتی فیرکردیان بو خواناسی ههروه ک چو نه له دوو گه نه که بانگی یوسفیان - عَیْهَکَم - کرد، ﴿يُصَلِّحِي الصَّغِيْرَةَ اَلَّتِي كُنْتُ يُكَذِّبُهَا بَنُو يُوسُفَ وَتُصَلِّحِي الْكَبِيْرَةَ اَلَّتِي كُنْتُ يُكَذِّبُهَا بَنُو يُوسُفَ وَتُصَلِّحِي الْكَبِيْرَةَ اَلَّتِي كُنْتُ يُكَذِّبُهَا بَنُو يُوسُفَ وَتُصَلِّحِي الْكَبِيْرَةَ اَلَّتِي كُنْتُ يُكَذِّبُهَا بَنُو يُوسُفَ﴾ ﴿٥٧﴾ یوسف.

واته: نه وسا پروی کرده وه هاوه لانی به ندیخانه: ئایا (باوه پمان) به کومه لیک خوای هه مه جوړو جیاواز (هه بیت چاکره یا خود ته نها و به دهسه لات و به تواناو به هیز هه بیت.

﴿قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِيهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ ﴿٧٧﴾ يُوسُفُ

واته: یوسف وتی: (جگه له وهش) هیچ خواردن یتکتان بۆ نایهت و هیچ پۆزییه کتان پێ ناگات که من نه زانم چیه و چۆنه پیش ئه وهی بگاته لاتان (ئهمهش ئازایهتی خۆم نییه)، به لکو ئه و شتانه پهروه ردگارم فیری کردووم، (بزائن) که من بهرنامهی قهومیکم واز لیهیناوه که باوهریان به خوا نییه، ههروهها بروایان به قیامهتیش نییه.

پهوشتی ههشتهم: خاوهنی لیخۆشبووی دڵ گهورهی بهرانبهر به خه لکی، ﴿قَالَ لَا تُثْرِبْ عَلَیْکُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَکُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ﴿٧٨﴾ يُوسُفُ

واته: (یوسف) وتی: خه متان نه بێ ئه مرۆ ئیتر هیچ سه رزه نشیتکتان ناکه م، خوا لیتان خوش بێ، بێگومان ئه و زاته له هه موو میهره بانان میهره بانتره.

پهوشتی نۆیه م: پێز گرتن له موسلمانان و پاراستنی ستراتیژی ئومه تی ئیسلامی و هه وڵدان بۆ سه رخستنی، ﴿أَذْهَبُوا بِقِیَاصِ هَذَا قَالُوا عَلَى رَجُلٍ أَيْ یَاتِ بِصِیرَا وَأَتُونِي بِأَهْلِکُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ﴿٧٩﴾ يُوسُفُ

واته: (یوسف هه وائی باوکی پرسی، که زانی نابینا بووه، پێی وتن) بچن و ئه م کراسه م به رن و بیده ن به سه رو رووی باوکمدا بینای بۆ ده گه رێته وه و چاوی چاک ده بیته وه، پاشان هه موو که سوکار تانم بۆ بێنن.

ده یه م په وشت : تواناو هیزی تیگه یاندن، ههروهک چۆن یوسف توانی به خیرایی پادشا تیبگیه یت له خه ونه که ی وای لیکات که سه رنجی به لای خۆیدا پابکیشیت، بتوانن به پرۆژه کانتان سه رنجی که ل بۆ خۆتان پابکیشن، ﴿وَقَالَ أَلَمَلِکُ أَتُتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصُهُ لِتَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ ﴿٨٠﴾ يُوسُفُ

واته: کاتی که (هات و) قسه یان پێکه وه کرد، پاشا وتی: ئه مرۆ ئیتر تۆ له لای ئیمه ده سه لاتت هه یه، به ته وایی لیت دنیاین و (جیگه ی پازی ئیمه یه).

مهمله که تی دوانزه یه م:

رووداو هکانی ژیانی حه زره تی شوعه یب، ئه یوب و ذولکیفل

پیش چوونه ناو باس و قوولبوونه وه له ژیانی ئه م پیغه مبه‌ره به‌ریزه پتویسته هه‌ندیک روونکردنه‌وه‌ی میژووی بخه‌ینه به‌رده‌م خوینه‌ری ئه م کتیه، راسته ئه م کتیه له ژیانی پیغه مبه‌ران ئه‌دویت، به‌لام به‌گویره‌ی قوناغه‌کانی میژوو و یستوو مانه له م کتیه‌دا پریشان بکه‌ین، پاشان واقعیانه بو خوینه‌ری بگوازینه‌وه، ئیبراهیم پیغه مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام باوکی پیغه مبه‌رانه، ته‌نها خاوه‌نی ئیسه‌حاق و ئیسماعیله‌وه نییه، به‌لکو خاوه‌نی کوری تریش بووه.

وه‌کو له‌باسی ژیاننامه‌که‌یدا ئاماژه‌مان پێداوه.

ئه‌م پیغه مبه‌ره ئازیزه که له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ئیبنو عه‌باس دا هاتووه که هه‌رکات ئه‌و پیغه مبه‌ره به‌وتاریژی پیغه مبه‌ران ناسراوه^(٧).

هه‌روه‌ها له‌قورئان دا ١١ جار ناوی هاتووه.

شوعه‌یب خه‌لکی ناوچه‌ی مه‌دیینه، یاخود مه‌دیهن شار بووه له‌ناوچه‌ی موغان که ده‌که‌وینه ناوچه‌ی شام، له‌سه‌ر ریگای حیجاز و نزیک ده‌ریاچه‌ی لوط-ه، ره‌چه‌له‌کی ئه‌م پیغه مبه‌ره عه‌ره‌ب بووه یاخود له‌ناو عه‌ره‌بدا ژیاوه وه‌کو ئیسماعیل به‌ (مستعرب) واتا له‌ریگای زمانه‌وه بوته عه‌ره‌ب.

مه‌دیهن یه‌کتیک بووه له‌کوره‌کانی ئیبراهیم، سه‌ره‌تا هۆز دروست بووه، بێگومان له‌ریگای خیزان و ژن و ژنخوازییه‌وه پاشان هۆزه‌که‌که‌وره‌تر بوون، توانیویه‌ناوچه و شار بو خۆیان دروست بکه‌ن. پێده‌چیت ئه‌مه‌ش له‌ریگای چه‌ند سالتیک ئه‌م هۆز و شاره‌چه‌ر بوونه‌ته‌وه.

هه‌روه‌ها ده‌لێن: مه‌دیهن کوری مه‌دیانی کوری ئیبراهیم بووه، باوکی پیغه مبه‌ر نه‌بووه به‌لکو کوره‌که‌ی یه‌کتیک بووه له‌پیغه مبه‌ران، شوعه‌یب کوری میکیل-ی کوری یه‌شحنه له‌ناو سریانییه‌کاندا، واتا له‌ده‌وله‌تی سریانی یاخود ئاشووری که زمانیان سریانی بووه و ناسراوه به‌ (یترون)، ئه‌مه‌ش هه‌یج به‌لگه‌ی روون و ئاشکرا له‌به‌رده‌ست نییه و ته‌نها وته‌ی میژوونووسانه گواستومه‌ته‌وه.

^(٧) ذاك خطيب الأنبياء/رواه الحاكم في المستدرک.

وته و باسیکی زۆر ههیه له سهر باوباپیرانی له ناو میژوونووسان به هاو پیتی ئیبراهیم و لوط ناوی بردوووه، ههیه له سهردهمی مووسا ناویان بردوووه له ڕیگای فهرموودهیه کی پیغه مبه ر که کهسیک به ناوی سهلمه ی کورپی سهعد موسلمان ده بیته و خه لکی ناوچه ی (عه نزه)یه، گوایه پیغه مبه ر فهرموویه تی که جیگای شوعه ییه خه زووری مووسا.

هه رچه نده له ژیا ننامه ی (سلمه بن سعد بن مریم العنزی) دا ها تووه هیچ سه نه دیکی له و باره یه وه نه دیوووه، ده شیته به هوکاری ناوچه که وه شو شیخه که له بنه ماله ی شوعه یب بوو بیته، نه و وته یه له مه ر نه و ها وه له نوو سربایته (والله اعلم).

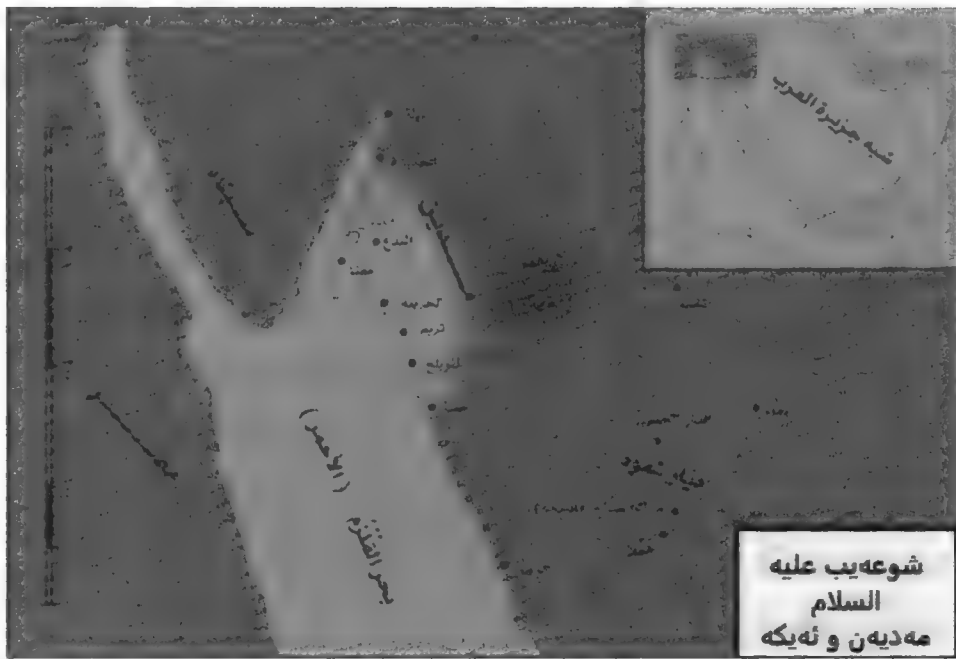
شوعه یب له سهردهمی دوا ی یوسف دا بووه، هه ندیك ده لێن شوعه یب کورپی شیخزی کورپی لاوی کورپی یه عقوب-ه، نه مه ش هیچ سه نه دی نییه، به تایبه ت له نه هلی کتیه وه نه ها تووه.

کو تا نه سه ب باسکرا وه نه ویش شوعه یب کورپی ضیفوری کورپی عه بقا کورپی ثابت کورپی مه دیه ن کورپی ئیبراهیمه.

زۆری تر له و باره یه وه و ترا وه، نووسین هیچ سوودی نییه، به لام زانرا وه که له کورانی حه زره تی ئیبراهیمه سه لامی خوا ی گه وره له هه موویان بیته.

له پرووی میژوو ییه وه ده چینه سه ر پای نه و میژوونووسانه ی که ده لێن دوا ی یوسف بووه، هوکاری هه لێاردنی نه م رایه ش ده گه رته وه بو چهند هوکاریك:

هوکاری یه که م: له دوا ی وه فاتی حه زره تی یوسف زۆریه ی میژوونووسان و نه هلی کیتاب نتوانی یوشه عی کورپی نون و حه زره تی مووسا باس ده که ن له گه ل هاروونی برایدا، نه مه ش له پرووی میژوو ییه وه هه روه ها لوژیک و لیکۆینه وه ی میژوو ی راست نییه و ناگونجیته، چونکه سهردهمی مووسا گه لیک هه بوون به ناوی کورانی ئیسرائیل، نه مه ش له ماوه ی چهند سالدا پروونادات. به لکو دروستبوونی گه لی ئیسرائیل که له نه وه کانی یه عقوب-ه لایه نی که م ۲۰۰- ۳۰۰ سالی ده ویت، نه م گریمانه ش هه رچه نده لاوازه چونکه دروست بوونی گه ل زۆر زیاتری ده ویت، به لام نه گه ر به هو ز وه ریگری ن وه کو قورئان به (قهوم) ناوی بردوووه که پیم وایه وشه ی قورئان زۆر ده قیق تره تا وشه ی ته ورات، ته ورات به گه ل ناوی بردووون.

که واته له ههر دوو حالتو ګېدا لانی کهم چهنډ سهډ سالتکی دهویت بویه تیوانی یوسف عَزَّوَاللَّهِ له ګهڼ مووسادا لانی کهم ۳۰۰ سالیان تیوانه، دواتر زیاتر هم باسه پروون ده کهینه وه له باسی ژبانی هه زره تی مووسا عَزَّوَاللَّهِ.

که واته هوکاري یه کهم له پرووی سهردهمه وه گونجاوترین کاتي پیڅه مېره که ټیډا ژیاوه، دريژدهری بانگه وازی بابو پیرانی بووه له (هیلالی میزپوټامیا) دا، له گڼ میزپوټامیا دا فرعه ون و ټیمیراتوره تی ټه وانش دروست ده ټټ.

هۆكاری دووم: شوعهیب له ناو گه لێك دا ژیاوه ناسراو بوون به گهلی (الایكة) و (مدین) كه دوو هۆزی جیاواز بوون، له ئیبراهیم، ئیسمحاق، یه عقیوب، یوسف سهلامی خوا له هه موویان بێت، ئهم چوار پێغه مبه ره و پاشان هه زره تی ئیسماعیل كه هه موو زۆر نزیک بوون سه رده مه کا نیان له یه كتری، هه روا به ئاسانی ده ست به ردار نه ده بوون كه خه لکی له و ناوچه یه دا به به ته رستی بێننه وه، ئه زموونی لوط-یش زۆر دیار و نزیک بووه، هه ر بۆیه پراو بۆ چوونی نووسه ر وایه كه به لای كه مه وه سێ بۆ چوار سه ده دوور بووه له سه رده می یوسف سه لامی خوا له هه موو پێغه مبه ران بێت.

هۆكاری سییه: دروست بوونی ئیمپراتۆریه‌تی فیرعه‌ون زۆری پێچوو له‌دوای چه‌زهره‌تی بوسف، یاشان خودی میزۆیه‌تا‌مباش حیاکاری ده‌وله‌تی تری به‌خۆبه‌وه‌ بینی وه‌كو ئاشووری و

بابلی و ئەکه دی و عیلامی، ئەمانەش هەموو لەسەر دەمی دوا یوسف و یەعقوبی باوکی پروویانداوه.

هۆکاری چوارەم: لەباسی شوعەیب دا و کاتی بانگەوازه که ی و هیچ پیغه مبه ریکی به نو ئیسرائیل ناوی نه هاتوو له که لیدا یان کتیه ئاسمانیه کان و میژوو ییه کان ته نانه ناوی نه و که سه ی که مووسا ده چیه مه دیه ن و ناوی مه رپه کان بۆ نه دات به ناوی (وائیل) که خاوه نی دوو کچ و دوا یی ده بیته خیزانی مووسا کچی کانی به ناوی (صفوره) که مووسا کو ریکی لی ده بیته به ناوی (جرشوم)، بیجگه قورئان ناوی بانگهواز و پیغه مبه رایه تی نه هاتوو، قورئانیش ئاماژه یه کی بۆ ئەم سەر دهمه کردوو که تیتسا له باسکردنیدا ی (والله اعلم).

خوا ی گه و ره له قورئان دا ده فه رموت:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا سَعَىٰ أَهْلُهَا شُعَيْبًا قَالَ يَقَوْمِ أَاعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ إِلَهِ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَن ءَامَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَّأَذْكُرُوا إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا فَكَفَرْتُمْ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عِقَابُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَإِن كَانَ ظَافِقٌ مِّنكُمْ ءَامَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَظَافِقٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا فَأَصْبِرُوا حَتَّىٰ يَخُذَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٥٧﴾﴾ * قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعُوبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُولُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَافِرِينَ ﴿٥٨﴾ قَدْ أَفْتَرْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِن غَدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهَ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَن نَّعُوذَ فِيهَا إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبُّنَا أَفَتَمْنَعُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذَا لَخَسِرُونَ ﴿٦٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثِيمِينَ ﴿٦١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْتَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٢﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ ءَاسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٦٣﴾﴾ الأعراف

واته: بۆ لای مه دیه ن که شارو هۆزیک بوونه له نزیک (مه عان) له رێگای (حیجاز)، هه ره له نه وه ی ئیبراهیم پیغه مبه ر بوون، پیغه مبه ریکی بۆ ناردن له خویان که شوعه یب بووه، یاخود شوعه یب له نه وه ی ئیبراهیم پیغه مبه ر بووه و پیتی و تراوه (وتار بیژی پیغه مبه ران) چونکه زۆر زمان پاراو و په وانبیژ بووه و نامۆزگاریه کان گه و ره بووه، ئەمیش فه رموو ی: ئە ی قه ومه که ی خۆم به تاک و ته نها عیبا ده تی خوا ی گه و ره بکه ن و شه ریک بۆ خوا ی گه و ره بریار مه ده ن، چونکه

جگە لە (الله) ھېچ پەرستراویکی تەرتان نییە بەحقەق کە شاھەنی پەرستن بێ ئیو بەلگە ی روون و ئاشکراتان لەلایەن خوای گەورەو بو ھاتوو، ئیو کیشانەو پێوانەتان بەدادپەروەری بێت و فێلی تیا مەکەن کاتیک کە شتومەک بەخەلکی ئەفرۆشن کە میان مەدەن، یاخود کەموکۆری تێ مەکەن، یان فێل لە خەلکی مەکەن لەسەر رووی زەویشدا ئاشووب و ئاژاوە مەننەو بەخراپەکاری لە دواي ئەوێ کە خوای گەورە چاکسازی تیا کردوو لە پێی ناردنی پێغەمبەرەن و دابەزینی کتیبەکانەو، ئەمە بو ئیو باشتەر ئەگەر ئیو ئیماندارن ﴿۵۸﴾ دامەنیشن لەسەر ھەموو پێگاکان و پێگری و ھەرپەشە لە خەلکی مەکەن کە ئیمان بێنن، کە دادەنیشن لەسەر ئەو پێگایانە کە بو مالی شوەیب ئەپۆی و ھەرپەشیان لە خەلکی ئەکرد بو ئەوێ ئیمان نەھینن، یان ھەرپەشە کوشتیان لە خەلکی دەکرد ئەگەر پارەیان نەدەن، پێگری ئەکەن لە ئایینی خوای گەورە نەیاننەھێشت خەلکی موسلمان بێت و ئیمانی پێ بەھینیت، ئەتانەو پێگە و ئایینی خوای گەورە چەوت و گیر بکەن و بەئارەزووی خۆتان بێ یادی ئەو نەعمەتە ی خوای گەورە بکەنەو کە ئیو ژمارەتان کەم بوو خوای گەورە زۆری کردن، یان فەقیر بوون دەوڵەمەندی کردن، تەماشای بکەن بزائن سەرەنجامی ئاشووبگیران و خراپەکاران لە نەتەوکانی تر چۆن بوو چۆن خوای گەورە لەناوی بردوون ﴿۵۹﴾ ھەر چەندە کۆمەڵیکیان ئیمانیا ھینا بەو پەيامە ی کە خوای گەورە منی پێ ناردبوو کۆمەڵیکیان ئیمانیا نەھینا، ئارام بگرن تا خوای گەورە خۆی بریار ئەدا لە ئیواناندا کە بزائین کێ لەسەر حەقەو کێ لەسەر باتلە، یان تا خوای گەورە باوەرداران سەر ئەخات بەسەر بیاوەران خوای گەورە باشتیری دادوەرانە ﴿۶۰﴾ دیسانەو دەسەلاتدارو گەورەو سەرکرەکان لە کافران و خو بەگەورەزانان لە قەومەکە ی پێیان وت: ئە ی شوەیب خوێ و ئەوانە ی کە ئیمانیا ھیناوە لەگەڵ تۆدا، ئەبێ لە دینیە کەمان دەرتان بکەین و شاربەدەرتان بکەین یاخود ئەبێ بگەرێنەو بو سەر ئایینی ئیمە، شوەیب وتی: ئایا بەزۆر لە دین ھەلماندەگەرێنەو چۆن شتی وا ئەبیت ئیمە ئیمانیا ھیناوە ﴿۶۱﴾ بەراستی ئەگەر ئیمە بگەرێنەو بو ئایینی ئیو و شەریک بو خوای گەورە بریار بەدین ئەو واتە درۆمان بو خوای گەورە ھەلبەستوو، کەواتە ھەر کەسێک شەریک بو خوای گەورە بریار بدات ئەو درۆی بو خوای گەورە ھەلبەستوو لە دواي ئەوێ کە خوای گەورە ئیمە ی پرگار کرد لە کوفرو شەریک دانان بو، ئیمە بۆمان نییە بگەرێنەو بو ناو ئەو کوفرو شیرکە، ئیلا مەگەر خوای گەورە ویستی لیبیت، زانیاری خوای گەورە زۆر فراوانەو ھەموو دروستکاروانی گرتۆتەو، ئیمە تەو کولمان لەسەر تەنھا خواوەو پشتمان تەنھا بەخوای گەورە بەستوو کە دامەزراومان بکات لەسەر ئیمان، ئە ی پەرورەدگار بریار بدە لە ئیوان ئیمەو قەومە کەماندا بەحق بەوێ کە سەرمان بخە ی بەسەرماندا، تۆ باشتیرین دادوەرو سەرخەری کە موسلمانان سەرئەخە ی بەسەر کافراندا ﴿۶۲﴾ دیسانەو دەسەلاتدارو سەرکرەکان لە کافران لە قەومەکە ی وتیان: ئەگەر بێتوو

تیوه شوینی شوعه یب بکهون و ئیمانی پئ بئین و بچه ناو دینه که ی تهوه تیوه زهره رمه ند ته بن و تیا ته چن و له ناوتان نه ده ین، یاخود ئیتر نابئ قیل بکهن له کیشانه و پیوانه دا بهوه زهره ر نه کهن ❸ ته مانیش خوی گه وره زهوی هه ژاند له ژیریاندا به بوومه له رزه، یاخود ده نکیکی بویان نارد له ناو مالی خویاندا هه موویان له سه ر نه ژنو و پروویان نووسان به زهویه که وه و هه موویان مردن و جووله یان لی برا ❹ ته وانه ی که شوعه بییان به درو زانی وه ک ته وه ی که له و شویته دا هه ر نه بوویتن له بهر ته وه ی خوی گه وره ریشه کیشی کردن، ته وانه ی که شوعه بییان به درو زانی و شوینی نه که وتن ته مان زهره رمه ندی راسته قینه بوون، که پیشتی ته وان به موسلمانانیا ن ته وت نه گه ر تیوه شوین شوعه یب بکهون تیوه زهره ر نه کهن، نه خیر زهره رمه ند خویان بوون ته وه تا خوی گه وره له دنیا له ناوی بردن و له قیامه تیش به هه میشه یی له دوزه خدان ❺ شوعه یب که بیی خوی گه وره سزایان بو دانه به زینتی پشتی تی کردن یان دوی له ناو چوونیان وه کو سه رزه نشت کردنیان پیی فه رموون: ته ی قهومی خو م به دلنیا یی من په یامی خوی گه وره م پئ پاگه یاندن و ناموژگاریم کردن به دلسوژی ئیتر چو ن من خه فته بخو م له که ساتیک که کافر ن به خوی گه وره و ئیمانیان نه هینا وه ❻

ههروه ها پروویه کی تریشمان نیشان نه دات و ده فه رمویتی: ﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَتَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ وَلَا تَنفُصُوا الْكَيْدَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَانُكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ❶ وَيَقَوْمِ أَزِفُوا الْكَيْدَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ❷ بَقِيَتْ لِلَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ۖ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ❸﴾ قَالُوا يَشْعَبُ أَصْلُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْخَلِيمُ الرَّشِيدُ ❹ قَالَ يَتَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ❺ وَيَقَوْمِ لَا تَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمُ نُوحٍ أَوْ قَوْمُ هُودٍ أَوْ قَوْمِ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنْكُمْ بِبَعِيدٍ ❻ وَأَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ❼ هود

واته: بو لای قهومی مه دیه ن که له نیتوان حیجازو شام نیشته جئ بوون شوعه یب پیغه بهرمان نارد که نه می ش له خویان بووه، نه می ش وتی: ته ی قهومی خو م به تا ک و ته نها عیباده تی خوی گه وره بکه ن و خوا به رست و شه ریک بو خوا دامه نین له بهر ته وه ی جگه له زاتی پیروزی (الله) ه یچ به رستراویکی تری حه قتان نییه شابه نی په رست بئیت، پیوانه و کیشانه تان که م مه که ن به جوانی و ته وای به خه لکی بده ن. من ته بینم که تیوه خوی گه وره رزق و

پۆزییه کی فراوان و زۆری پێ به خشیون، من لهوه ئه ترسێم ئه گهر ئیوه له سه ره ئه م کارانه به رده وام بن خوای گه وره سزایه کتان بدات له پۆژێکدا که سزای خوای گه وره ده ورتان بدات و شوێنی پاکردن و په ناتان نه بێ بۆی را بکه ن^⑤ ئه ی قه ومی خۆم کێشانه و پێوانه تان با به داد په روهری بێت و نو قسانی مه که ن و فێلی تیا مه که ن که شتومه ک به خه لکی ئه دهن به که می پێیان مه دهن له سه ره زه ویشدا ئاشووب مه نینه وه و ئاشووب بڵاو مه که نه وه و رێگری و چه ته یی مه که ن^⑥ ئه وه ی که به خه لآلی خوای گه وره پێتان ئه به خشی و بۆتان ئه مینێته وه ئه وه باشتره بۆتان له و حه رام و فێله ئه گهر ئیوه باوه پدارن، من پارێزه ره نیم به سه رتانه وه و چاودێریتان بکه م به لکو خوای گه وره چاودێریتان ده کات و مو حاسه به تان ده کات له به ره خوا ئه مه بکه ن^⑦ به سوکایه تی و گالته پێکردنه وه وتیان: ئه ی شو عه یب ئایا نو یژ کرد نه کانت هه رمانت پێ ده کات که واز بێنین له په رستنی ئه و خوایانه ی که باوک و با پیراغان ئه یان په رست، یاخود له مآلی خۆماندا به ویستی خۆمان کړین و فروشتن نه که یین واته فێلی تیا نه که یین و زیادو که می لێ نه که یین؟ به سووکایه تی و گالته پێکردنه وه ئه یانووت: به راستی تۆ که سیکی زۆر نه رمونیانی و سزای به رام به ره که ت ناده ی، له سه ره رێگای راستی هه ره چه نده ئه یان زانی له حه قیقه ت و راستیشدا هه روا بووه^⑧ شو عه یب پێغه مبه ره فرمووی: ئه ی قه ومی خۆم هه و آلم پێ بدن که من له سه ره به لگه یه کی روون و ئاشکرام له لایه ن خوای گه وره وه رزق و پۆزی و مآلیکی زۆرو باش و خه لآلی پێ به خشیووم، یان پێغه مبه رابه تی و حیکمه تی پێ به خشیووم، من نامه وی پێچه وانه ی ئیوه بکه م و شتیک له ئیوه قه ده غه بکه م و خۆم بیکه م، به لکو من ته نها مه به ستم چاکسازیه و چاکسازیم ده ویت چه ندیک له توانامدا بێت رێنمای و هیدایه تی من ته نها له لایه ن خوای گه وره وه یه کاره کانم هه مووی به و سپاردووه و ته وه کوم له سه ره ئه وه، هه ره بۆ لای خوای گه وره ش ئه گه ر پێمه وه^⑨ ئه ی قه ومی خۆم با رق لیبوونتان له من واتان لێ نه کات که من به درۆ بزانی و ئیمانم پێ نه هینن، چونکه ئه و سزایه ی که تووشی قه ومی نوح و هود و صالح بوو تووشی ئیوه ش ده بێت و خوای گه وره سزاتان ده دات قه ومی لوط-یش سه رده میان یان شو یینیان له ئیوه وه دوور نییه، بترسین که خوای گه وره سزای ئیوه ش بدات^⑩ ئیوه داوای لێخو شبوون له په ره وردگارتان بکه ن له تاوانه کانی پا بردووتان، پاشان بۆ لای خوای گه وره بگه رێنه وه و ته وبه بکه ن و له داها تووودا مه گه رێنه وه سه ره تاوان، به راستی په ره وردگاری من زۆر به ره حم و سۆزو به زه ییه بۆ ئه و که سانه ی ته وبه ئه که ن، ئه وانه ی که ته وبه ئه که ن خو شه ویستی خوای گه وره ن و خو شی ئه وین^⑪

يېشىرىش لەسەرەتاي ئەم كىتەپەدا ئاماژەمان يېداۋە ژيانى يېغەمبەرەن زۆربەي زۆرى لىكچوون، ئەگەر تەماشاي ژيانى يېغەمبەرەن رابردوۋ بگەين لەگەل شوعەيب دا لىكچوونى زۆر ھەيە لە ئىوانىندا.

لېرەدا تاوانەكان گۆرانكارى تېدا دەكرىت، بەلام لە پرووى بىروباۋەرەۋە ھەموو يېغەمبەرەن خاۋەنى يەك وتە و پروونكرەنەۋە بوون ئەۋىش تەۋحىدە.

خۋاي مۇتەعال لەگەل كافرى بىروباۋەرى چەۋتىاندا، تاوانە گەۋرەكانيان دياردە قېزەۋنەكانيان دەرختوۋە، لوۋتەرزى ھۆزى (عاد) خۇبادانىيان بەھىزو بازووياندا بە ھەمانشېۋە ھۆزى (ئەود) لوۋتەرزى و گالتهكرەن بە خودى يېغەمبەر و ئىنكارى كرىدنيان لە وجودى ئيمان بە يەكتاپەرستى، ھۆزى لوط بە نىربازى و پرەۋشتى ناپەسەند و..ھتە. مىصر بە چاۋېركى و داۋىنپىسى ناو كۆمەلگە...ھتە.

ھۆزى مەدەين يان ھۆزەكانى ناۋچەي مەدەين بېجگە لە پەرستى دارو بەرد و بت، تاۋانى زۆر ناشىرىنيان ھەبوو، ئەۋانەش ھەر دياردەي ناو كۆمەلگەن، وا دەرەكەۋىت بېجگە بىروباۋەر ئەم تاۋانانە دەشىت ئيماندازىش تېبىكەۋىت، بەلام تاۋانەكەي زۆر گەۋرەيە لاي خۋاي پەرۋەردگار بۆيە لەگەل ھەر يېغەمبەرىكدا تاۋانتيكى گەۋرەيان ئاشكرا دەكات كە بابوۋە لەناو كۆمەلگە كەياندا.

جا لەناو ھۆزەكانى مەدەين دا دياردەي زۆر ناشىرىن بابوۋە، لەۋانە لاسەنگ كرىنى تەرازوو، مەرج نېيە مەبەستەكە لە فروشتى كىلۋىك تەماتە يان فەردەيەك برنج بە قەپان و تەرازوۋى سەرشان، نا بەلكو ھەموو پېۋەرېكى چەۋت دەچىتە خانەي تەرازوۋى بە بەلگەي قورئان خۇي، خۋاي گەۋرە دەفەرۋىت:

﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝۱ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝۲ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ۝۳ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ۝۴ لِّيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝۵ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝۶﴾ الْمُطَفِّفِينَ

۱-واتە: ھەرپەشەي قورس و سەخت و ئاگرى دۆزەخ بۆ ئەو كەسانەي كە شت لە خەلكى بېرىن ئەۋە بە تەۋاۋى ئەيكرن، بەلام بە خەلكى بفرۆشن بە كەمى پېيان ئەفروشن ۲-كاتىك كە شت لە خەلكى بېرىن ئەۋە ھەقى خۇيان بە تەۋاۋى ۋەرئەگرن ياخود بە زىادەۋە لىيان ۋەرئەگرن ۳-بەلام كاتىك كە شت بە خەلكى بفرۆشن كەميان پى ئەدەن و فېلىيان لى ئەكەن، قەۋمى (شوعەيب) پىش لە پاش شەرىك دانان بۆ خۋاي گەۋرە ئەم سېفەتە خرابەيان تىابوو لە كىشانەۋو پىۋانەۋو كرىن و فروشتندا فېلىيان لە خەلكى ئەكرەد خۋاي گەۋرە لەناۋى بىردن ۴-ئاي ئەم كەسانە

نازانن که ئەمانه زیندوو ئەکرێنەوهو لەبەر دەستی خۆی گەورەدا پائەوهستێنن و لێپرسینەوهیان لەگەڵدا ئەکرێ ⑤ لە پۆژیکی زۆر گەورەدا که پۆژی قیامەتە ⑥ پۆژی قیامەت پۆژیکی که خەلکی هەموویان پائەوهستێنن لەبەر دەستی پەرورەدگاری هەموو جیهاندا به پێی پەتی و به پوتی و به خەتەنە ئەکراوی، لە هەلۆتست و دیمەنێکی زۆر قورس و سەختدا که خۆر نزیک بۆتەوه به ئەندازە ی تەنها میلێک، خەلکی به گوێرە ی تاوانی خۆیان عەرەق ئەکەن و لە عەرەقی خۆیان نوقم ئەبن و غەرق ئەبن، هەیه عەرەقەکه ی ئەگاتە لای گوێی، هەیه داینەپۆشی، هەیه خوارتر و هەیه سەرورتر به گوێرە ی تاوانی خۆیان، واتە: لەو پۆژە بترسین که خۆی گەورە لێپرسینەوهیان لەگەڵدا ئەکات که پۆژی قیامەت ئەندازە ی هەر پۆژیکی به پەنجار هەزار سالتێتەپەرێ لەسەر خەلکی و پۆژیکی یەکجار سەختە پەنا به خۆی گەورە ⑦

جا تەرازووبازی لە دادگادا دەکرێت، لە پێشانگای سەیارە فرۆشتن دەکرێت، تەرازووبازی تەنانەت لە فرۆشتنی ئامێرەکانی سەردەمیش دەکرێت، ئینجا دیاردەیهکی تری ناو کۆمەڵگە ی شووعەیب شتی خەلکیان به کەم دەزانی، مالی خەلکی تریان دەشکاند و سووک دەکرد، ئەمە تەنها لە شووتی و کالەک دا نابینرێت، بەلکو بێستانی باخەوانە که بشکێنن و بڵێن شویتەکه ی سپییه و کالەکه که ی بۆگەنە.

دەبێت ئیماندار زۆر دەمپاک بێت و نەکهوێتە ئەو بوارانەوه به تاییبەت قسە وتن به زانایانی ئیسلام، هەرۆه کو چۆن هەندێک قسە ی ناشیرین به سەید قوطب دەلێن و درۆی بەدەمهوه هەڵدەبەستن، تەنها بۆ سەرخستنی مەنەه جی حیزب و گرووپە که ی یان سۆفی قسە به ئیبنو تەیمییە دەلێن یان (محمدی کوپی عبدالوهاب) یاخود سەلەفی قسە ی ناشیرین به رانەر به زانایانی ئەشعەری و خودی ئەو بۆ حەسەنی ئەشعەری پەحمەتی خوا لە هەموویان بێت، ئەمانە هەموو دەچنە خانە ی ئەو دیاردە ناشیرینە ی هۆزی مەدیەن که پێغەمبەر شووعەیب نێردراوه بۆیان.

پاشان فرت و فێل و چاوبەست و کاری هەلخەلە تاندنیان دەکرد، لەسەرەرێگا دا بۆ خەلک دادەنێشتن و چاوبەستیان دەکردن و مالی خەلکیان به هەدەر دەبرد، هەلبەت زۆرجار به کۆمەڵ ئەم کارەیان دەکرد.

لە ئێستاشدا سەرۆهت و سامان و خاک و نهوت و کانزای ئەو ولاتانە دەفرۆشرێت و دەدزێت بۆ سەرۆک و حکومەت و حیزبەکان و خەلکیش ناوی خواردنەوهشی به پاره دەست ناکەوێت!

هەربۆیه لەسەرەتاوه چەند ئموونەیه کمان لە ئایەتەکان داناوه به تەفسیرەوه، بێجگە ئەو سەرچاوهیه هیچ سەرچاوهیهکی تر بەردەست نییه که راست و دروست بێت، بۆ پشت بەستن

به و ئایه تانه واتا به هیژ کردنی باسه که مان، بۆیه ناچارین زیاتر ئه وهی لایه نی ژیا نی حه زره تی شوعه ییه له قورئان وه رده گرین.

جا هه ر گه لیک بیباوه پ بوون ئه م کردار و دیارده ناشیرینه یان هه بوو ئه وه به دنیاییه وه له ناو ده چن، ئه م سوننه ته ش به رده وام بوو تا هاتنی تهیر و ئه بابیل، له دوای ئه و موعجیزه یه خوای گه و ره گه لان له ناو نابات به هوکاری تاوانیان، چونکه کوّتا پیغه مبه ر هات که محمد ﷺ ده بیّت به قورئان و سوننه تی جه نابیان چاکسازی له ناو گه لان دا بکریّت یان خوای موته عال له قیامه تدا توّله یان لی ده کاته وه.

له وانه یه خوینهر بپرسیّت ئه ی ئه و هه موو په شه با و لافاو و زه مین له رزه و بورکانه چییه له م سه رده مه دا؟

له وه لامدا ده لّیین: هیچ په یوه ندی به توّله سه ندنه وه ی گه لانه وه نییه، به لکو هه مووی دیارده ی سرووشتی زهویه، به فه رمانی خوای گه و ره، بیگومان بو (ئه پده یت کردنه وه ی خودی گوّی زهوی و ئاو و هه واکه یه تی) له ناو بردنی گه لانی رابردوو پیشت ئاگادار کرانه وه له لایه ن په یام به ره کانیان دوای ئه وه راسته وخوّ پرووی ئه دا، به لام دیارده سرووشتیه کانی ئیستا هیچی ناچیته ئه و خانه به وه، ده شیت له ولّاتیکی موسلمان زهوی له رزه پروو بدات له ئه مه ریکا باو بوّران و لافاو ئه مانه هه موو ته فسیری په ستانی به رز و نزم و گوّرانکاری هه وای بوّ ده کریّت، به لام لافاوی نوح هی ته فسیریکی زانستی هه ئناگریّت عه زاب و سزای خوا ییه.

له ناو چوونی هوّزی (ئمود و عاد و لوط) ئه وه ته فسیری زانستی هه ئناگریّت (کن فیکون) ی خوای پهروه ردگاره.

که واته پیوه ری له ناو چوونی گه لان کوّتایی پّیه اتووه به هاتنی پیوه ری شه ریه تی محمد ﷺ که شه ریه تی ئیسلامه، له وانه یه جاریکی تر خوینهر بپرسیّت ئه ی ئه وه نییه پیغه مبه ری خوا ﷺ ده ترسا له دووباره بوونه وه ی ئه و سزایانه؟

به دنیاییه وه ئه م وشه یه راسته، به لام خودی پیغه مبه ر ﷺ مابوو، بۆیه (رسول الله ﷺ) ده ترسا، چونکه خوّی رثوف رحیم بوو دوای ده کرد له خه لکی طائف که خوا هیدایه تیان بدات له کاتیکی ده یتوانی شار و خه لکه که ی وێران بکات له پێگای فریشته کان که خوای گه و ره هه لّبژارده ی خسته به رده می تا خوّی له ژیا ندا بوو ده ترسا وه کو (ته غیب و ته ره یب) بوّ ئیمه و هاوه لانیشی باسکرد و جیّه یش، به لام هیچ کات پرووی نه دا.

ده شیت له یه ک حاله تدا پروو بدات ته گه ر موسلمانان دژی بیباوه ران جه نگان، خوای موته عال وه کو سه ربازی خوّی ده نیریّت جا په شه با بیّت یان باران وه کو له به در و ئه حزاب پروویداوه،

بەلām ناگاتە ئەوێ هەموو هۆز و گەلێک لەناو ببات، چونکە ئەو زولم و کوشتارەیی یەهود دەیکات بەرانبەر فەلەستین لە ماوەی چەند مانگێک دا ٤٠ هەزار ژن و مندال و پیری شەهید کرد و شارێکی وێران کرد، دەبوو بەو پێوەرە بیت ئیسرائیل بەلافاو لەناو بچوايه یان بە زەمین لەرزە.

هاوکێشە کە بەم شێوەیە نییە، بەلکو خوای گەورە فێرمان دەکات کە سەرکەوتن لای خودی ئیماندارەو دەیت، نەک لە پۆژەللات و پۆژئاوادا، کە مادام خاوەن هیژ و عیزەت و کەرەمەت نین کەواتە دوژمن بەسەرتاندا زāl دەبیت.

بابگەپێنەو بەلای حەزەرەتی شووعەیب عَیْیَاسَکُم، شووعەیب ئەزموونی گەلانی پابردووی لەبەرچاو بوو بۆیە ناگاداری هۆزەکەیی کردەو، ئامۆژگاری کردن کە چی بەسەر (هۆزی ئمود و لوط و نوح) دا هاتوو، داوای لیککردن کە زوو فریای خۆیان بکەون و تۆبە بکەن و داوای لیخۆش بوون بکەن، بەلām ئەوان دەیانووت حەزمان بەم جوۆرە وتانە نییە، نامانەوێت گوماغان لیت بیت. خۆ ئەگەر هیژ و توانای هۆز و عەشیرەکەت نەبوابە ئەوا زوو دەربەدەر و پەرجمان دەکردی، پاشان دەستیان کرد بە گالته پیکردن و دەیانووت ئەمە نوێژەکانت ئەم فەرمانەت پێدەکات؟ ئەو هەر بەردەوام بوو لە وشەیی جوان و ئوسلوبی جوان لەگەڵیاندا، بەلām بەداخەو هێچ کاریگەری نەبوو لەسەر زۆرینەیی گەلەکەیی هەرچەندە هۆزەکەیی بوون بە دوو بەش، بەشیکیان بەتەواوەتی شوین شووعەیب کەوتن و بەشەکەیی تریش دژایەتی سەرخستنی شووعەیبیان دەکرد، ناچار شووعەیب دوای لیککردن و کە خوای مۆتەعال جیاکاری بخاتە نێوان بەشی چاکە و بەشی خراپەکەیی، ئەو بوو خوای گەورە (رجفة)ی بۆ ناردن کە زانایان کۆیان کردۆتەو لە نێوانی زەمین لەرزە و دەنگێکی بەهێژ کە هەرچی دەنگی ترە دەپووەستێت و پاشان وشک بوونی لاشەیان و دەرچوونی پوچیان، کۆتایی بە خۆیان و خراپەکاریان هات، پێشتر دەیانووت شوین شووعەیب مەکەون دوايي تووشی زەرەرۆ زیان دەبن، چونکە بۆ فرت و فێلی ئەوان بەزەرەرۆ زیانیان دەزانی بەلām کە خوای گەورە (الرجفة)ی بۆ ناردن هەموو لەناوچوون، ئەو زەرەرۆ زیانە کە مەرووف بەکافری مەریت، ئەو زەرەرۆزیانە کە مەرووف بۆ هەتاهەتایە بڕواتە دۆزەخ، سەرگەردانی ئەوێ کە قیامەت لەدەست بەدیت نە پۆژێکە و نە سەد سال و نە ملیۆنێک سال، بەلکو هەتاهەتایی و ئەبەدییە.

اصحاب‌الایکه‌ خه‌لکی‌ دارستانه‌ چره‌ که‌ قوناغی‌ دوا‌ی‌ هوژی‌ مه‌دیه‌ن

له‌ دوا‌ی‌ له‌ ناو‌چوونی‌ هوژی‌ مه‌دیه‌ن‌ خوا‌ی‌ گه‌وره‌ فه‌رمانی‌ کرد‌ به‌ هه‌زره‌تی‌ شوعه‌یب‌ که‌ ب‌روات‌ بۆ‌ ناو‌ خه‌لکی‌ ناو‌ دارستانیکی‌ چ‌ر له‌ ناو‌چه‌یه‌، ئه‌وانیش‌ هه‌موو‌ دارپه‌رست‌ و‌ کافر‌ و‌ خراپه‌ کار‌ بوون‌، ناسرا‌ بوون‌ به‌ (اصحاب‌الایکه‌) و‌اتا‌ خه‌لکی‌ ناو‌ دارستانه‌ چ‌ره‌ که‌، یاخود‌ کۆمه‌لیک‌ له‌ میژوونووسان‌ ده‌لێن‌: که‌ کۆمه‌له‌ دارێکیان‌ ده‌په‌رست‌ و‌ به‌یداخیان‌ پێوه‌کردبوو‌ و‌ به‌ پیرۆزیان‌ ده‌زانی‌، نازناوی‌ خه‌لکی‌ ناو‌چه‌که‌ی‌ ئه‌و‌ داره‌یان‌ وه‌رگرتوو‌ه‌، خوا‌ی‌ گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت‌: ﴿وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَقَالِيبِينَ ۝ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمْ لَا يَمَارِئِينَ ۝﴾ الحجر

واته‌: هه‌رچه‌نده‌ هاوه‌لانی‌ (ئه‌یکه‌) له‌ سته‌مکاران‌ بوون‌ (شهریکیان‌ بۆ‌ خوا‌ داناوه‌و‌ چه‌ته‌یی‌ و‌ پ‌یرگیان‌ کردوووه‌و‌ له‌ کیشانه‌و‌ پ‌توانه‌دا‌ فێلیان‌ کردوو‌ه‌)، و‌تراوه‌: (ئه‌یکه‌). داری‌ چ‌ر‌ بووه‌، یاخود‌ ناوی‌ دێ‌ یه‌که‌یان‌ بووه‌ که‌ قه‌ومی‌ شوعه‌یب‌ بوون‌ ۝ تۆله‌مان‌ له‌وانیش‌ سه‌ندو‌ زه‌ویمان‌ له‌ژێریاندا‌ هه‌ژاندو‌ به‌ ده‌نگێگی‌ گه‌وره‌ له‌ ناومان‌ بردن‌ ئه‌وانیش‌ شوئێیان‌ ئاشکراو‌ دیار‌ بووه‌ ۝

پاشان‌ خوا‌ی‌ گه‌وره‌ له‌ سوره‌تی‌ (الشعراء) زیاتر‌ باسه‌ که‌مان‌ بۆ‌ روون‌ ده‌کاته‌وه‌ و‌ ده‌فه‌رمویت‌:

﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٧٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٧٧﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿٧٨﴾ الشعراء

واته: (ئەصحابی ئەیکە) واته: قەومی شوعەیب پێغەمبەر که دارێکیان ئەپەرست لای
(مەدیەن) خۆی گەورە ئەفەرموو: ئەوانیش سەرچەم پێغەمبەرانیان بەدرۆ زانی ﴿٧٦﴾ شوعەیب
پێی فەرموون: ئەو بە تەقوای خۆی گەورە ناکەن بەوێی که ئیمان بێنن ﴿٧٧﴾ من پێغەمبەریکی
ئەمینم بۆ ئێوە و پەیمانی خۆی گەورەتان وەکو خۆی پێدەگەیەنم بەبێ زیادو کەم ﴿٧٨﴾ دەی ئێوە
تەقوای خۆی گەورە بکەن و گوێڕایەڵی من بکەن ﴿٧٩﴾

ئەمانیش هەمان دیاردە و کاری قێزەونی شاری مەدیەن و هۆزی مەدیەنیان هەبوو، ئەمان
بە جوێرێک لە دوکەڵ که هەناسەیان بۆ ئەندرا که ناسراوە بە (الظلة) یان ڕافەکارانی قورئان
دەفەرموون لەدوای ئەوێ ئاگاداری کردنەو لە سزای خۆی ناوچەکیان زۆر بێ باران و وشکە
سالی بوو، پەلە هەوێکی ڕەش هات و هەمووان وایانزانی ئەو هەورە باران دەبارێت، چوونە
ژێر سێبەرەکی و خۆی گەورە بەهەورە بروسکە هەورە که هەموویانی لەناوێرد، بەلام
زۆرێکی لە خەڵکی ناوچە که لەسەر دەستی خواناس و ئیماندار بوون، ئەویش کوێتایی
بەبانگەواز و پەیمامەکی هێناو تەشریفی برد بۆ مەککە و لەوێ مایەو، خەڵکی مەککە زۆر
پێزیان لێگرتوو که زانیویانە باوباپیرانی شوعەیب حەزەرەتی ئیبراھیم و ئیسماعیل-ە. لە ئێبو
عەباسەو هاتوو که لە شاری مەککەدا دوا ساتەکانی ژبانی بەسەر بردوو و هەر لەوێش
وەفاتی کردوو، لە پۆژئاوای مەککە لای دارالندوة و دار السهم نێژراوە و قەبرەکی لە شاری
مەککەیه.

کۆی گشتی باسی ئەم پێغەمبەرە بەپێزە هاندانی خەڵکییە بۆ دەستپاکی و سەر ڕاستی و
وازیان لە گزیازی و بەپێزەو تەماشاکردنی ئەو کەسە که چاکەت لەگەڵ دەکات جا
لەپرووی ڕزق و پۆزی بێت یان زانا و پیاوچاکان بن، هەڵبەت مەبەستمان زانیانی ئیسلامە
لەهەموو بوارەکانیدا نەک مارکس و جان جاک پۆسو و نیچە، هەڵبەت هەموو زانیایە کە هەر
جێگای پێزن بەهۆی زانستەکیانەو.

پووداوه کانی ژیانی حه زهره تی ئه یوب عَیْه اَللّٰه

ئهم پیغه مبه ره چوار جار ناوی له قورئاندا هاتوو، میژووی ژیانی له ناو موسلماناندا زۆر کورته و نادیاره، ئه وهنده ی که پیویست بووه له ئارامگری و ناره حه تی له قورئاندا بۆ پیغه مبه ر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَسَلَّمَ باسکراوه.

لای موسلمانان یه کیک له پیغه مبه ران و ههروه ها لای یه هودیش به ئه یوبی راستگۆ ناسراوه، لای ئه وانیش پیغه مبه ره، به لّام لای نه سارا به پیغه مبه ری نازانن و ده لّین: (موباره ک و قدیسه) و اتا به (سه نت) ناوی ده بن، له کیتابی پیرۆزدا (ئینجیل) به شیک تابه تی هه یه به (سفری ئه یوب) ئینو ئیسه ق ده لّیت: یه کیک بووه له خه لکی پۆم، ئهم وته یه پیناچیت دروست بیت، چونکه ئهو سه رده مه جیگایه ک دروست نه بووه به ناوی پۆم، ئه گه ر مه به سستی پۆژئاوا (ئه وروپا) بیت پیده چیت به م شیوه یه دروست بیت، ههروه ها نه سه ب و بنه ماله ی ده گه رپته وه سه ر حه زهره تی

ئیه راهیم عَیْه اَللّٰه، له پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل نییه، چونکه نه سه بی ده گه رپته وه سه ر ئه یوبی کوپی موصی کوپی زراحی کوپی عیسی کوپی ئیسه ق کوپی ئیه راهیم سه لامی خوا له هه موویان بیت.

هه ندیک ده لّین دایکی کچی حه زهره تی لوط بووه، ئه میش پیناچیت دروست بیت، چونکه جیاوازی زۆری سه رده م له ئیوانی ئهو دوو پیغه مبه ره دا هه یه، ده شیت دایکی یه کیک بیت له کچانی نه وه کانی لوط عَیْه اَللّٰه.

رایه ک هه یه که گوایه نه سه بی ده گه رپته وه سه ر یوسف، کوپی یوسف به ناوی ئه فراسیاو یاخود ئه فراسیم کوپی یوسف، ئه مه ش جیگای برّوایه له به ر چه ند هۆکاریک ههروه ها گوایه له خانه واده ی یه عقوبه، له کچیکی به ناوی لیای کچی مه نسای کوپی یه عقوب، کۆتا قسه ش ئه وه یه که کوپی لاوی کوپی یه عقوبه.

بۆچی جیگای باوه ره وتمان له به ر چه ند هۆکاریک!

هۆکاری یه که م: ده شیت له نه وه ی یوسف بیت به چه ند پشت ئه مه دیار نییه، چونکه واهاتوو که گوایه له بنه ماله ی یه عقوب له نه سه بی یوسف پیغه مبه ران دّین، له خیزانی یه هوزای کوپی یه عقوب پاشان مه لیکه کانیا ن دّیت، ئه میش پیغه مبه ریکه و له نه وه ی یوسف- ه عَیْه اَللّٰه.

هۆکاری دووه م: ده شیت ئه یوب له ناوچه ی ئه نادۆل (تورکیای ئه مرۆ) یاخود یۆنستانه وه هاتبیت و له نه وه ی ئیه راهیمه، به لّام له به شی یه عقوب که ئه سباط بیت، له به ر ئه وه ی کورانی

یەعقوب بەهۆکاری پلەو پابەیی عەزیزی میسری درا بە یوسف، پاشان یەهوزای برای توانیویانە دەسەلاتیان هەبێت بە زۆریک لەناوچەکاندا، هەربۆیە کوپانی ئیبراهیم و لەنەسەبی یەعقوب زۆر بڵاویان کردبێت بە ولاتاندا و ئەیوب پێغەمبەر لەنەووەکانی ئەسباط بێت.

هۆکاری سێهەم: کەسێکی زۆر سەرمايەدار بوو لە هەزاربەهە پێگەیشتوو، بەلکو لە قورئان و کتیی پیرۆزدا بە دەوڵەمەند باسکراوە، ئەمەش زیاتر دلنایمان دەکاتەو کە لە بنەمالەیی ئەسباط-ه، چونکە بەهۆکاری یوسف و دەسەلاتیان لە ولاتی میسردا دەوڵەمەند بووبوون.

هۆکاری چوارەم و کۆتایی: پێغەمبەریک بوو لەناو گەلێکی تاوانباردا، بانگەوازی بۆ ئەو بوو کە خەلکی کوفری نیعمەت نەکەن، خەلکەکی بڕوایان بە یەکتاپەرستی خوا هەبوو، بەلام کوفری نیعمەت و سەرپێچیان زۆر بوو. ئەمەش ئەو دەگەیهێت کە نزیک بوو لەبانگەوازی پێغەمبەرانێ تر، ئەویش باباپیرانیەتی لە یوسف و یەعقوب و ئیسحاق و ئیبراهیم سەلامی خوا لەهەموویان بێت.

خوای پەروەردگار لە قورئان دا لە چوار سورەتی جیاوازا باسی کردوو کە سەرەتا لە سورەتی النساء بە پێغەمبەر نازەدی کردوو و دەفەرمویت:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ النساء

واتە: ئەو محمەد ﷺ ئێمە وەحیمان بۆ تۆ ناردوو هەروەکو چۆن وەحیمان بۆ نوح و بۆ پێغەمبەرەکانی دواي نوحیش ناردوو، کە ئەمەش بەلگەیه لەسەر ئەوێ نوح یەکەم پێغەمبەر بوو بۆیە باسی دەکات و پێغەمبەرانێ تر لەدواي ئەو باس دەکات و لە فەرموودەیی شەفاعەتدا هاتوو کە نوح یەکەم پێغەمبەر بوو خواي گەرە ناردوو یەتی، وەحیمان بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و هۆزەکانی تر لە ئەوێ یەعقوب پێغەمبەر لە پێغەمبەرانیان و بۆ عیسی و ئەیوب و یونس و هاروون و سولەیمان ناردوو، زەبووریشان بە داوود پێغەمبەر بەخشیو.

هەروەها لە سورەتی (الأنعام) نەسەبی دیاری کردوو کە دەگەرێتەو سەر ئیبراهیم نەک نوح سەلامی خویان لێ بێت.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ الأنعام

واته: ئیسحاقمان به ئیبراهیم به خشی کاتیک که خوی و ساره‌ی خیزانی بئومید بوون له مندال، له نهوه‌ی ئیسحاقیش یه عقوبیشمان پتی به خشی و کوره‌زای خوی بینی هیدایه‌تی هه‌موویانمان دا، پیش ئەمانیش هیدایه‌تی نوحمان دا، له نهوه‌ی ئەمانیش داوودو سوله‌یمان و ئه‌یوب و یوسف و موسی و هاروون هیدایه‌تی هه‌موومان داوون و هه‌موومان کردوون به پیغه‌مبه‌ر به‌م شیوازه پاداشتی چاکه‌کاران ئەدهینه‌وه.

پاشان له سوره‌تی (الانبیاء) خوای گه‌وره‌ی باسی ده‌رد و نه‌خۆشی و بواری کۆمه‌لایه‌تی و نه‌خۆشیه‌که‌ی ده‌کات و ده‌فه‌رمویت: ﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ٢١ فَاَسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا عِنْدَنَا وَذِكْرًا لِلْعَبِيدِينَ ﴿٢٢﴾ الانبياء

واته: ئه‌یوب پیغه‌مبه‌ر کاتیک له خوای گه‌وره‌ی پارایه‌وه که من تووشی نه‌خۆشیه‌کی سه‌خت بووم هه‌ر تۆ خوايه له هه‌موو به‌ره‌حم و به‌سۆزه‌کان به‌ره‌حم و به‌سۆزو میهره‌بانتری ﴿٢١﴾ تیمه‌ش وه‌لامان دایه‌وه و ئه‌و نه‌خۆشیه‌ی که هه‌ییوو لامان برد له‌سه‌ری و شیفامان دا، خیزان و که‌سوکاریشیمان بۆ گه‌رانده‌وه هاوشیوه‌ی ئه‌وه‌یشی که هه‌ییوو بۆیمان گه‌رانده‌وه، یاخود مندالی ترمان پتی به‌خشی، ئەم شتانه‌مان به‌ئە‌یوب به‌خشی په‌حمه‌ت و میهره‌بانیه‌ک بوو له تیمه‌وه یاخستنه‌وه یه‌کیشه‌ بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی عیباده‌تی خوای گه‌وره‌ی ئە‌که‌ن تا ئارامگر بن وه‌کو ئه‌یوب ﴿٢٢﴾

له‌کۆتاییدا خوای گه‌وره‌ی له‌سوره‌تی (ص) دیمه‌نی چاک بوونه‌وه‌یمان نیشان ده‌دات و ده‌فه‌رمویت:

﴿وَأَذْكُرْ عَبْدًا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ﴾ ٢٣ أَرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٢٤﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرًا لِأُولَى الْأَلْبَابِ ﴿٢٥﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ إِنََّّا وَجَدْنَاهُ صَافِرًا نَعَمَ الْعَبْدُ إِنَّهٗ أَوَّابٌ ﴿٢٦﴾ ص

واته: ئه‌ی محمد تۆ یادی ئه‌یوب پیغه‌مبه‌ریش بکه‌ کاتیک بانگی له‌په‌روه‌ردگاری کردو لێی پارایه‌وه، وێ: من شه‌یتان تووشی ماندوویتی و سزای کردووم به‌هۆی نه‌خۆشی و ئه‌و شتانه‌وه، که گه‌رانده‌وه بۆ شه‌یتان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شه‌یتان هۆکار بووه، ئه‌وتری: شه‌یتان وای لێ کردووه به‌خۆی سه‌رسام بێت، خوای گه‌وره‌ی نه‌خۆشی خستووه، لێره‌ش دیسان له‌م چیرۆکه‌ش (ئیسرائیلیات) هه‌یه که گوايه هه‌موو له‌شی بۆته‌ برین ته‌نها دلی نه‌بیت و بیزیان لێ کردۆته‌وه و

کەسوکاری فریانی داوێته سەر زبڵدان، ئەمانەش بەهەمان شێوە هیچی راست نییە^(۱) خوای گەورە فەرمووی: بە پێی کانت رابکەو بێدە بە زەویدا ئەمیش وای کردو ئاوێکی بۆ هەلقوولاندو فەرمووی: بەناو ئەم ئاوەدا برۆ و خۆی پێ بشۆرە ئەمە ئاوێکی ساردو سازگارە، دواتر لێشی بخۆرەو بەو چاک ئەبیتەو یەکسەر چاک بوووەو لەو نەخۆشیە کە هەژدە سالی نەخۆش بوو^(۲) کەسوکاریشیمان بۆ گێرایەو، ئەوتری: مردوون خوای گەورە زیندووی کردونەتەو، یاخود کۆی کردونەتەو لە دواي ئەوێ بۆ بوونەتەو، هاوشتیو ئەوانەیشی لەگەڵیاندا پێ بەخشیو، وەکو پەحمەتیک لە خوای گەورەو بەهۆی ئارامگرتن و سوپاسگوزاری و پازێ بوونی وەکو یادخستنهو یەکیش بۆ ئەو کەسانە کە خاوەن عەقل و ژیرین کە بزائن سەرەنجامی ئارامگرتن خۆشگوزەرائی و دەرووی خێرو بردنەو یە^(۳) هەندێک پووش یان پەلە دار خورمایە بگرە بەدەستەو بەو شێوازە لێی بدە بۆ ئەوێ سویندەکەت نەشکیت و ئەویش ئیش و ئازاری پێ نەگات. ئێمە بینیمان ئەیوب کە سێکی زۆر ئارامگر بوو باشترین بەندە بوو زۆر بۆ لای خوای گەورە ئەگەرایەو^(۴)

پاشان پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرمویت: زۆرترین ئازار و ناپەحەتی و سوێ بەسەر پێغەمبەراندایە، ئەوانەش شۆنکەوتوو پێغەمبەرانی وانا چاکەکاران و پاشان ئەوان هاوشتیو ئەو چاکەخووانەن^(۵).

.....
(۸) سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟" أَيْ: مَنْ أَثْقَلَ النَّاسُ ابْتِلَاءً وَأَشَدَّهُمْ مَصَائِبَ وَبَلَايَا؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْأَنْبِيَاءُ" أَيْ: "أَشَدُّ النَّاسِ الْمُبْتَلَيْنِ وَأَثْقَلُهُمْ بَلَاءٌ وَمَصَائِبَ وَبَلَايَا هُمُ الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الصَّالِحُونَ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ" / الترمذي.

ههروه ها فره مووی: هه موو که سیک به گوێره ی پابه ند به دینه که به وه تا قی ده کرێته وه،
چه نده پابه ند و باش بیت له خواناسی و دینداریدا نه وه نده تا قی کردنه وه که ی سه ختر ده بیت^(۹).

قوول بوونه وه له به شیک له پرووداوه کانی ژیا نی

له سفری ئه یوب دا هاتوو ه که هه زه ته ی ئه یوب زۆر ده وله مه ند بووه، خاوه نی هه زاره ها
سه ر مه ر و وشتر و مانگا بووه، بیجگه له زه وی و زار و خاک و مال و ده ست و پیوه ند و
خه زمه تکار و کو یله!

له خاکی (البثنية) که به خوړان که وتۆته ئیوانی دیمه شق و ئه و زه رعاته نه له و خاک و
نیستمانه دا جیگیر بووه.

ئه م پیغه مبه ره به ریزه له ناو که لیکدا هاتوو ه که زۆر خویشیان ویستوو ه هاوکاری هه ژار و
بیوه ژن و مندالانی بێ باوک بووه، ه یچ کات به ته نه نا نی نه خواردوو ه، هه ر له خو شه ویستی و
چاکی ئه م پیغه مبه ره ئازیزه هه موو گه له که ی و ناوچه که خواناس و دیندار بوون، ئه م
پیغه مبه ره ئازیزه به لاو موصیبه تیک که پرووی تیده کات له خو ی و مالومندالییه وه ده ست
پیده کات، خه لکی سه رزه نشتی ده که ن به وه ی که پیغه مبه ر نییه!

له کیتابی پیرۆزدا هاتوو ه که له گه ل سێ که س له ناودارانی ئه و ناوچه ده که ویته گفتوگو و
ئه وانیش، سه رزه نشتی ده که ن ئه گه ر پیغه مبه ره بو تووشی ئه م هه موو ئازار و نا په حه تی و بێ
که سییه بووه، ئه ویش وه لامیان ئه داته وه له وه پری لۆژیک، پاشان له سه ر و عه قلانیه ته وه باسی
ئیمان به خوا ی پهروه ر دگاریان بو ده کات.

ئه وه ی سه رنجی منی را کێشا وته کانی ئه یوب پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام له کیتابی پیرۆز دا زۆر باسی
حیکمه ت و نموونه ی زۆر جوانی عه قلانی فه لسه فی ده کات بو هاو پرێکانی یان بو خه لکی
ناوچه که که له دوا ی ئه و نا په حه تییه بوچی به و شیوه یه هه لسوکه وتی له گه ل ده که ن، وته کانی
چه نده پرووناکی وه حی پیوه دیاره له کتیبی پیرۆزدا، ئه وه نده شی باسه کانی عه قلانی و شیکاری
په خنه ی سێ قسه که ره که یه به ناوی (ألفاظ التیمانی، بلد الشوحي، صفور النعمانی)، وته کانی
ئه مان و وه لامدانه وه ی ئه یوب زۆر جوان و ناوازه یه له سفری ئه یوبی راستگو دا، به لام ئه گه ر
به اتینایه ته نه ها مانگوا ستایه ته وه بو ناو ئه م کتیبه تامی میژووی ژیا نی ئه یوب عَلَيْهِ السَّلَام-ی
له ده ست ئه دا و ده بووه وه رگیرانی تیک بو سفری ئه یوب له کیتابی پیرۆزدا.

.....
(۹) فیتلی الرجل علی حسب دینه، فإن کان فی دینه صلباً اشتد بلاؤه.

دینه وه سهر باسی میژووی ژبانی ئەم پیغه مبه ره به پرتزه، له میژووی ئەهلی ئیسلامدا هاتوو که له دواي دهوله مهندي ژور به رشکست ده بیت، پاشان مالموندالی له دهست ئەدات. له سفری ئەیوب دا هاتوو خواونی ۷ کور و سێ کچ بووه، هه موو ئەمانه له دهست ئەدات، پاشان تووشی نه خوشی پیست ده بیت له تهفسیری (المراغي) نووسه ره که ی (أحمد مصطفى المراغي) وا ده لیت: ئاماژه به بۆ نه خوشی پیست، وه کو گه پری و گولی و ئەکریم، تووشی نه خوشی پیست بووه، نه ک نه خوشی ناوه کی وه کو گورچيله، جگهر و دل و... هتد. ئەم نه خوشیه ش کوشنده نیه، به لām بیزارکهر و له ناو خه لکی قیزه ونه، به لām نازاری ژوری هه یه بۆ نه خوشه که، ئەیوب پیغه مبه ر عَیْهَ الْکَلَم تووشی نه خوشی پیست ببوو که بۆندار بوو، وای لێ کردبوو بۆتیکي ناخۆش له لاشه ی دهرده چوو، که ناچار بوو له ناو کۆمه لگه دا ئەم نه خوشیه سێ سالی خایاند، کۆمه لیک له میژوو نووسان ده لێن ۷ سالی خایاندوو، له ئین که سیره وه هاتوو که ده لیت: ۷ سال له لایه ن (ئهنه س) وه و تراوه.

ته نانه ت ئەوه نده هه ژار که وت توانای کارکردنی نه ما، خیزانه که ی کاری ده کرد، خه لکی له به ر حورمه تی ئەیوب ترسان له وه ی که به لایان به سه ر نه یه ت کارو ئیشیان ئەدایه هاوسه ری پیغه مبه ر ئەیوب عَیْهَ الْکَلَم.

له گه ل ئەوه ی خه لکه که ده یانزانی که پیغه مبه ره، له سفری ئەیوب دا هاتوو تانه و ته شهریان له ئەیوب ئەدا و ده یانوت تۆ ئەگه ر پیغه مبه ری بۆچی خۆت له م ناره حه تی و نه خوشیه رزگار ناکه ی، ئەویش نه یده ویست قه ده ری خوای گه وه ره له سه ر خو ی بگۆریت، چاوه ری خیر و پاداشت بوو که بیه سه ر چاکه و حه سه نات، بیجگه ئەو تانه و ته شه ر دانه، مالموندالی له دهست دا بوو بیجگه هاوسه ره که ی ئەوه نده ئارامگر بوو، ته نانه ت ئیستاش له م سه رده مه دا که سیک تۆزیک ئارامگر بیت نمونه ی حه زره تی ئەیوب- ی له سه ر ده هینه وه و ده لێن: سه بری ئەیوبی هه یه!

که واته ئەوه نده ئارامگر بووه!

له فه رموو ده یه کدا هاتوو که دوو هاوپی ئەیوب به یه که وه ناخافتیان کردوو، وتوو یانه ئەیوب تاوانیکي کردوو که هه یج که س تاوانی وا گه وه ری نه کردوو، ماوه ی ۱۸ ساله خوا تووشی ناره حه تی و نازاری کردوو، ئەیوب که به قسه ی دوو هاوپی که ی ده زانیت سه رده کاته سه ر سوچه و ده لیت: خوای پهروه ردگارم زاتی پیروژت زاتی به رزو پیروژت ده زانیت که هه یج کات تیر سکی خۆم خواردنم نه خواردوو ئەگه ر زانیبیم له جیگایه کدا سک برسییه ک هه بووه تا چووم هاوکاریم کردوو، پاشان فه رمووی پهروه ردگارم زاتی به رزت ده زانیت که خواونی دوو کراسم بوو بیت کراسیکم به خشیوه به که سیک که پرووت و په جال بووه، پاشان له دوو هاوپی که ی خۆش بووه له به ر وته کانیا، یان له فه رموو ده یه کی لاوازا که به رزکرایه وه ده لیت:

ئەو دوو كەسە بىر ئايوب بوون، ئەوئەندە بۆنى ناخۇشى لىھاتووۋە بۆ سەردانى چوون نەيانتوانىۋە لەلايدا مېننەۋە، پاشان سەرى كىرۋتە سەرى سۇجىدە و كىرۋشى بىر دووۋە، ئەو دوۋايەى كىر دووۋە و فەرموۋىتە: سەرىرەزنا كەمەۋە تاكو خۇاى گەۋرە ئەم ناپەھەتى و نەخۇشىيەم لەسەرى لانەبات، خۇاى گەۋرەش وەھى بۆ كىر دووۋە و فەرموۋىتە:

﴿أَرْكُضْ بِرَجْلِكَ هَذَا مُغْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۝﴾ ص

ۋاتە: خۇاى گەۋرە فەرموۋى: بە پىيەكانت رابكەو بىدە بە زەۋىدا ئەمىش ۋاى كىر دو ئاۋىكى بۆ ھەلقوۋلاندو فەرموۋى: بەناو ئەم ئاۋەدا بىرۆ و خۇتى پىن بىشۆرە ئەمە ئاۋىكى ساردو سازگارە، دۋاتىر لىشى بىخۆرەۋە بەۋە چاك ئەبىتەۋە يەكسەر چاك بوۋەۋە.

پاشان كە ھاسەرەكەى گەپراۋەتەۋە بۆلەى خۇاى گەۋرە چاكى كىرۋتەۋە، نەيناسىۋەتەۋە كە ئەيۋبى ھاسەرەيەتى، بە ئەيۋب-ى و تۋوۋە ئەى بەندەى خۇا كەسىك لەم ئاۋەدا بوو تۋوشى نەخۇشى و ناپەھەتى بوۋبوو نازانى چوۋە بۆكۈى ياخۇد نەت بىنيوۋە؟

ئەيۋبىش ۋەلامى ناداتەۋە بۆ ئەۋەى زىاتىر لەگەلى بىروات و بۆى بىكاتە خۇشىيەكى لە ناكاو و كۈتۈپىر، بەلام ھاسەرەكەى دەلەيت: زۆر دەترسم سەگ و گۈرگ خۇاردىتەيان، چۈنكە لە جىگايەكدا بوو دوور لە كۆمەلگەۋە خەلكى.

ئىنجا ئەيۋب فەرموۋى: ئەى مائاۋەدان منم ئەيۋب!

ھاسەرەكەى دەلەيت: ئەى بەندەى خۇا گالتم پىن دەكەيت؟ ئەيۋب دىسان دەلەيت: مائاۋەدان من ئەيۋب-م، خۇاى پەرۋەردگار لاشەى ساغى بۆ گەپاندەمەۋە. لەفەرموۋدەيەكى تىردا لە ئەبو ھورەيرەۋە دەگىرەيتەۋە لە پىغەمبەرى خۇا ﷺ لەكاتى خۇشۇردندا خۇاى گەۋرە لە شىۋەى كۈللەدا ئالتۇنى بۆ دەنارد و پاشان ھەلىگىرەتەۋە و خىستىيە ناۋ جەلەكانى، خۇاى گەۋرە فەرموۋى: بەست نىيە ئەۋ ھەموو ئالتۇنە پىتى تىر نەبوۋىت؟

ئەيۋبىش فەرموۋى: خۇايە گىيان كى تىر دەخوات لە پەخمەتى زاتى بەرزت؟

ئەم فەرموۋدانه لە (البدایة والنهاية) داھاتووۋە، ھەرۋەھا لە (قصص الأنبياء) دا ھاتووۋە كە ئىبن كئىر نوۋسىۋوۋىتەى و سەنەدى فەرموۋدەكانىش دىارى كراۋە.

هه رچه نده ئه وهی که و تراوه له ناو خوڵ و خاشاکی ماله کاندای فریدراوه و گوایه لاشه ی بونی ناخوشتی لیها تووه، ئه مه جیگای باوه ر نییه، چونکه خوای گه وره پیغه مبه رانی به و شیوه یه ی لئ ناکات، نه خوشت نه که و تووه به لام بونی نه ها تووه (والله اعلم) ^(۱۰).

خیزانی ئه یوب و ۱۰۰ قامچییه که

له دوای چاک بوونه وهی خوای گه وره مندالی تری به خشییه وه هه زره تی ئه یوب و مالۆسه روته و سامانی زۆری بۆ گه راننده وه، هه رچه نده زانایان ده لێن: له پۆزی قیامه تدا هه موویان کۆده کاته وه ئه وهی که مرد ناگه ر پته وه، پاشان ئه یوب ۷۰ سالی ته مه نی له خاکی پۆم دا به سه ر بر دووه له بانگه وازی ئایین هه نه فی ئیبراهیمی.

به لام ده شیت ته ندروستی باش و سه روته و سامان، خزمه تکار و ... هه ند خوای گه وره پتی به خشییه وه.

زۆریک له سه رچاوه کاندای ها تووه که گوایه شه ی تان خو ی لی کړدووه به هه کیم و پزیشک و به په لکه کانی ویستویه تی ده رمانی لی بکړیت که ئه یوب پتی زانیوه سویندی لی خواردووه که ۱۰۰ قامچی یاخود چه ند قامچییه کی لئ بدات.

یاخود ده لێن: په لکه کانی بۆ خو اردن فرۆشتووه بۆ ئه یوبی هاوسه ری، ئه گه ر به گوێره ی ئه م دوو باسه میژوویه بیت هاوسه ره که ی کاریکی خراپی نه کړدووه، په لکه ی خو ی فرۆشتووه به ژنانی ده و له مه ند بۆ به ده سه ته ی تانی پاره بۆ هاوسه ره که ی، ئه مه ش وه فایه هاوسه ره که ی پتویسته سوپاسی بکات نه ک قامچی لئ بدات.

که واته ئه و وتانه هیچی جیگای باوه ر نییه.

﴿وَحُذِّ بِیْدِكَ ضِعْفًا فَأَضْرِبْ بِهِ، وَلَا تَحْنُثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ رَءْوَابٌ﴾ ^(۱۱) ص

ئه وهی که زانایان باسیان کړدووه له ته فسیره کانیاندا ئه وهیه که هاوسه ری کاریگه ری کۆمه لگه ی که و تۆته سه ر پیده چیت له چه ند ساتیکی لاوازا، کاریکی وای کړد بیت که نازانین چییه، ئه ویش سویندی لئ خو ارد بیت که ده بیت قامچی لئ بدات!

خوای گه وره ش به وه فایه ئه و خیزانه ی باس ده کات و سوینده که ی پتی هه لده وه شینیته وه به وهی که به چه پکی ریحانه یان گوڵ و گز و گیا یه کجار پتیدا بکیشیت، یاخود به دیاری پتی

^(۱۰) ئه مه ش وته ی زانایانی فه رموده وانییه له کتیی (قصص الأنبياء والأخبار الماضین خلاصه: تاریخ ابن کثیر) (للقاضي الشيخ محمد بن أحمد کنعان) لاپه ره (۳۳).

بەخشیت لە حیاتی لێدانه کە ی خۆ ئەگەر ئەم چەپکە گۆلە یان گیایە یاخود پێچانەیشی پێدا کیشا بێت وەکو خۆشەویستی و بەخشینی دیارە بە هاوسەرە کە ی چونکە بەوفا بوو تا چاک بوویە وە جێی نەهێشت و خۆی گەورە دوو کۆری پێ بەخشێوە بەناوی (حومل و بشر) کە بشر دەبێتە پێغەمبەر و بەناوی (ذولکفل) دەناسرێت.

ئەوێ که باسکراوە لە میژوووە کاندای گواپە ئەیوب ماوە ۹۳ سأل ژیاوە، ئەمەش لە میژووی طەبەریدا هاتوووە. کۆی گشتی باسە لە گشتی ئەم پێغەمبەرەدا ئارامگرییە و گیرانەوێ لە قورئان دا بۆ پێغەمبەری نازدار ﷺ بۆ ئەو بوو کە زیاتر خۆپاگرییەت لەبەرانبەر قورەیش دا ئینجا بە ئازاری برا پێغەمبەرەکانی بزانییەت، بۆیە زۆریکیان بە کورتی لە قورئان دا باس کراون، باسکردنی ئەم پێغەمبەرە عەزیزانە بۆ چاویکردن و پەند و وانە وەرگرتنە لێیانەووە، هەر وەها لە پرووی میژوویشەووە گرنگە بزانیان چونکە بەرپەرچدانەوێ بێ دین و خوانەناس و مولحیدەکانە کە زۆرجار بەووە گومان دروست دەکەن کە بۆچی پێغەمبەران تەنها لە رۆژەهەلاتی ناوەراستەووە هاتوون لە کاتیکیدا ئەیوب بە پێغەمبەری رۆم ناسراوە؟

پرووداوی ژیاپی ذولکفل

ئەم پێغەمبەرە لە دوو جێگادا خۆی گەورە لە قورئان دا ناوی هێناوە ئاماژە ی بەناوە کە ی داوە، پرووداوی ژیاپی زۆر نادیار و ناپروونە. زۆریک لە میژوونووسان وتوویانە کە گواپە پێغەمبەر نەبوو، بەلام خۆی گەورە کەناوی هێنا لەگەڵ پێغەمبەرەکاندا ناوی هاتوووە، خۆی مۆتەعال دەفەر مۆیت:

﴿وَأَسْمِعِلْ وَأَذْرِيسَ وَذَا الْكُفْلِ كُلِّ مِنَ الصَّابِرِينَ ۝ وَأَدْخَلْنَهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝﴾ (الأنبياء)

واتە: ئیسماعیل و ئیدریس (وَذَا الْكُفْلِ)، هەموو ئەمانەش ئارامگر بوون و ئارامیان گرتوووە ۝ ئەمانەشمان خستۆتە ناو پرەحمەتی خۆمان واتە: پێغەمبەراییەتی، پێغەمبەراییەتی یان بەهەشتمان پێ بەخشوون، هەموویان لە پیاوچاکان بوون ۝

لەباسی دوووەمدا لە سورەتی (ص) دەفەر مۆیت:

﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ﴾ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿١٥﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُضْطَفِّينَ الْأَخْيَارِ ﴿١٦﴾ وَأَذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ ﴿١٧﴾ ص

واته: تۆ یادی ئەم بەندانهی ئیمه بکهوه ئیبراهیم و ئیسحاق و یه عقیوب که ئەمانه دهستیکی بالاییان هه بووه له کردهوهی چاک و په رستندا، چاکه ی زۆریان هه بوو به سهر خه لکه وه، خلوه ن بینایی بوون و حه ق بین بوون و زانیاری و شاره زاییان هه بووه له دیندا ﴿١٥﴾ ئەمانان تاییه ت کردووه به وهی که بیریان لای دونیا نه بووه به لکو تاییه ت یادی قیامه تیان کردۆته وه و کاریان بۆ قیامه ت کردووه و خوشه ویستی دونیامان له دلایان ده رکردووه و خوشه ویستی قیامه ت و به هه شتمان خستۆته دلایانه وه ﴿١٦﴾ ئەمان له لای ئیمه له و که سانه بوون که له ناو چاکه کاراندا هه لمانبۆاردوون و چاکه کار بوون ﴿١٧﴾ یادی ئیسماعیل و (ئیلیه سه ع) بکه وه، که وتراوه: (خضر) بووه، یاخود هاوڕێی (ئیلیاس) بووه یادی (ذا الکفل) یش بکه که پیاویکی چاک بووه له به نی ئیسرائیل وتراوه: پیغه مبه ر بووه ئەمانه هه موویان له پیاوچاکان بوون ﴿١٨﴾

له پراستیدا ئەم ئایه تانه هه موو به لگهی پیغه مبه رایه تی نشان ئەده ن، زۆریک له میژوونووسان به پیغه مبه ری به نی ئیسرائیل له قه له میانداوه. ئەمه ش وه ک نووسه ر زۆر به دووری ده گرم، چونکه هه یج په یوه ندی به کوپانی حه زره تی یه عقیوبه وه نییه که ناسراون به (الأسباط)، به لām له به شی عیصۆ کوپی ئیسحاقه وه کوپی حه زره تی ئەیوبه و ئەیوبیش خه لکی ناوچه ی ئەنادۆله و له کوپانی عیصۆ له (پۆمیان) و اتا عیصۆ کوپێکی هه بووه ناوی پۆم بووه، ده شێت ناوی کوپه که ی عیصۆ (پۆم) تێکه لۆ بووبێت به خه لکی ولاتی پۆم، چونکه پێشتر ئاماژه مان پێداوه زۆر دێرینه هێشتا ولاتی پۆم دروست نه بوو، ناوناوبانگی نییه و نه بۆته شارستانییه ت تا ئەو ساته وه خته، لێره وه ده ستپێکی شارستانییه تی قیبطی فیرعه ونی ده ست پێده کات و پاشان فینیقییه کان و پارسیا و ئینجا گریک که له سه رده ستی ئەسکه نده ری مه قه ده ونی داڕێژه ری ئیمپراتۆریه تی گه وره ده بێت، بۆ ئەم سه رده مه ش به لای که مه وه (١٤٠٠- ٢٠٠٠) سالمان ماوه به گوێره ی قۆناغه کانی میژوو که شارستانییه ته کان دروست بوون به راوردیان له گه ل میژووی پیغه مبه ران له قورئان و کتیی پیرۆزدا، ذولکفل کوپی حه زره تی ئەیوبه سه لامی خوا له هه موویان بێت. له دوای باوکی هه ر له و ناوچه دا ماوه ته وه له شام مردووه و اتا له دیمه شقی ئیستا و نزرگا که شی هه رله وێیه، هه ندیک له سه رچاوه کان ده لێن: گوایه له نه جه ف-ه، ئەمه ش وته ی شیعه کانه و هه یج راستی پێوه نییه.

چونكى شىعە خاۋەنى ھىچ سەنەد و كىتەپكى موعتەبەر نىيە، ھەموو بىنەماي مېژوۋىي تەننەت ئوۋسۇلىشيان لەسەر خورافات دامەزراند، ھەلبەت ئەم وتەيە (د. على شەرىعتى) دەفەر مۆيت: لە رەخنە لە ئەھلى شىعە و سوننە، بە شىعە دەلەيت: واز لە خورافات بەيىن دەگەن بە ئەھلى سوننەت، ئەھلى سوننەتەش واز لە دەمارگىرى بەيىت دەگات بە ئەھلى شىعە!

ھەندىكى تر ذولكفل-يان بە ھەزقىال دانائە كە لە كىتەپى پېرۆزدا ئەۋىش خاۋەنى سەرى تايەتە خۆيەتە بەناۋى (سەرى ھەزقىال) كە ئەمەش لە پروى مېژوۋىي و نەسەب و لۆژىكەۋە يەك ناگىرەتەۋە. ھەزقىال پىغەمبەرەكى چاكساز بوۋە بۆ ناو بەنى ئىسرائىل و بانگەۋازى تەنھا بۆ خەدى نەۋەى ئىسرائىل بوۋە كە ئەو دەمە خاۋەنى دەۋلەتە بەھىزى مېژوۋىتەميا تا دەگاتە تەيماء لە ۋلاتى ەھرەب كە بە ھىلالى جوۋلەكە ناسراۋە ئەۋىش لەكاتى خۆيدا باسى دەكەين بە پىشتىۋانى خۋاى مۈتەعال.

ذولكفل زانايان لە مېژوۋى ژيانى پىغەمبەراندە و رافەكارانى قورئان دەلەين بەۋاتەي ئەۋەبوۋە كە زۆر نوژ و پۆژو و زىكرى كەردوۋە، زۆر خۆى وابەستە كەردوۋە بە بەندابەتەي و خۋاناسى زۆرەۋە بۆيە ناونراۋە ذولكفل، چونكى خۆى كەردۆتە كەفلى ئەۋ بەندابەتەيەنە بۆيە ئەۋ نازناۋەى ۋەرگرتوۋە بەۋەفا بوۋە بەرانبەر بە (كەفلىكەي) تا ئەۋ كاتەي ۋەفاتى كەردوۋە بەردەۋام بوۋە لەسەر بەندابەتەيەكانى.

خۆيەندەۋەيەكى نوژ بۆ ذولكفل

خۋاى گەۋرە لە قورئان دا باسى گەل و ھۆزى زۆرى كەردوۋە كە لە ناۋچوۋن لە نەۋونەي (ھۆزى رەس) (أصحاب الرس).

﴿وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ۝ وَكَلَّا صَرَبتَا لَهُ الْأَمْتَلُ وَكَلَّا حَبْرَتَا ۝ تَبَرَّتَا ۝﴾ الفرقان

ۋاتە: قەۋمى (عادو ۋمود) و ھاۋەلانى بىرەكەيش، چەندەھا ئوممەتەي تر لەم نىۋانانەدا خۋاى گەۋرە ھەموۋيانى لەناو بەردوۋە كە ئىمانيان نەھىتاۋە^(۱۱) ھەموو ئەمانەمان ترساندوۋەو

^(۱۱) كە بىرىك بوۋە ئەۋۋترى: لە دېي (فەلج) لە (يەمامە)، ياخۇد لە (ئەنطاكيا)، ياخۇد لە (ئازەربەيجان) بوۋە، كە قەۋمىكى بىتەرست بوۋەنە پىغەمبەرەكەي خۆيان بە درۆزانىۋەو كۈشتۋيانەو خىستۋيانەتە ناو بىرەكەۋە، بۆيە پىيان وتراۋە: ھاۋەلانى بىر، خۋاى گەۋرە لە ناۋى بەردوۋن، ياخۇد (أصحاب الاخدود) بوۋە ئەۋانەي كە خۋاى گەۋرە لە سورەتى (البروج) باسيان دەكات، ياخۇد وتراۋە: قەۋمى شۋەيب پىغەمبەر/ تەفسىرى پىبەر.

مئوونه و به لگه مان بۆ هیناونه ته وه و بیانوو مان بریون که ئیمانان نه هیناوه هه موویا مان له ناو
بردوووه ﴿٣٨﴾

﴿وَعَادَ وَفِرْعَوْنَ وَإِخْوَنُ لُوطٍ ۝ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدُ ۝﴾

ق

واته: له پیش کافرانی قوره ییشیدا قهومی نوح پیغه مبه ری خویان به درۆزانی، هاوه لانی
بیره که و قهومی (نمود) ﴿٣٨﴾ قهومی (عاد) یش که خوی گه وه هود پیغه مبه ری بۆ نارد بوون،
قهومی فیرعه ونیش که مووسای بۆ نارد بوون قهومی (لوط) یش که لوط له خویان بوو
پیغه مبه ره که ی خویان به درۆ زانی ﴿٣٩﴾ هاوه لانی داره که قهومی (توبیه ع) یش هه ره هه موو نه مانه
پیغه مبه رانی خویان به درۆ زانیوه بۆیه هه ره شه و سزای خوی گه وه جییه جی بوو به سه ریاندا،
بۆیه با کافرانی قوره ییشیش ناگادار بن ته گهر ئیمان نه هینن خوی گه وه توانای هه یه نه مانیش
وه کو نه و نه ته وانه ی تر له ناو بدات ﴿٤٠﴾

ده شیت یه کیکی بوو بیت له م پیغه مبه رانه ی کۆ بۆ هۆزی (رهس) ون و خوی گه وه
هاوشیوه ی گهلان و هۆزه کانی عاد و نه مود و نه یکه و لوط...هتد، له ناوچوون. لیره دا خوی
گه وه باسی نه وه مان بۆ ده کات له باسی هه زه رته ی مووسادا که گهلانیکی تر له ناوچوون،
ده فهرمویت:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ۝﴾ القصص

واته: به دنیایی ئیمه ته ورا تمان به موسی به خشی، له دوا ی نه وه ی که چه نده ها ئوممه تانی
کافری پیشتیمان له ناو برد، که نه و ته وراته چاوپۆشنایی بوو بۆ خه لکی سه رده می خوی که
هه قیان پیی نه دۆزه وه، هیدایه ت بوو بۆ هه ق و په حمه ت بوو له لایه ن خوی گه وه وه بۆ
خه لکی، به لکو خه لکی یادی خوی گه وه و شوکرانه بژیری نیعمه ته کانی بکه ن ﴿٤١﴾

خویندنه وه ی نه م باسه ده به ستینه وه به گریمانیکه وه که باسی نه کردوو، بۆچونیکه نا کاملی
خۆمه (نووسه ر) که پیم وایه ذولکفل یه ک پیغه مبه ر نه بووه، ده شیت چه ند پیغه مبه ریک بووبن
که به دوا ی یه کدا هاتن و که فاله تی ناوچه که یان که وتیته سه رشان و له نه وه ی هه زه رته ی ئه یوب
بن، ذولکفل سی پیغه مبه ر بوون به ناوی (صادق، مصدوق و شلوم)، نه م پیغه مبه ره بۆ ناوچه ی

(نه نطاکیا) نیردراون، که فاله تی نهو ناوچه یان له نه ستو گرتووه، به لام که خه لکی نه نطاکیا به ده م بانگه وازی نهو سنی پیغه مبه ره به پرزه وه نه چوون، خوی گه وره له ناوی بردوون.

ههروه ک چوون پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل ناسراون به نه وه کانی به عقوب (الأسباط) نه م سنی پیغه مبه ره ش ناسراون به ذولکفل خوی موته عال به پروونی بومان باس ده کات له قورئان دا ده فهرمونت:

﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٦﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿٣٨﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿٣٩﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٤٠﴾ قَالُوا إِنَّا نَطَّيَّرُكُمْ بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجِمَنَّكُمْ وَلِنَمَسِّنَنَّكُمْ مِثَّا عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٤١﴾ قَالُوا طَبِيرُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ دُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٤٢﴾ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَفْقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٣﴾ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴿٤٤﴾ وَمَالِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٥﴾ أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً إِنْ يُرَدِّنَ الرِّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٤٦﴾ إِنْ إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ إِنْ أَمَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوا قَوْلِي يَتْلُو آيَاتٍ لَّيْسَ لَكُم مِّنْهُنَّ حِلٌّ وَلَا تُكَلِّمُوا بِهَا غَفَرِ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرِمِينَ ﴿٤٨﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٤٩﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٥٠﴾﴾ يس

واته: نهی محمد ﷺ تو موه نهی هاوه لانی نهو شاره یان بو بینه وه کاتیک که پیغه مبه رانی خوی گه وره بو نهو دنیه رویشتن ﴿٣٦﴾ خوی گه وره نه فهرمووی: دوو پیغه مبه رمان بو ناردن، به لام خه لکی شاره که به درو یان زانین و باوه ریان پی نه کردن به هیزمان کردن به سییه میان و سییه م پیغه مبه رمان نارد وتیان: تیمه پیغه مبه رو نیردراوی خوی گه وره یین بو تیوه ﴿٣٧﴾ خه لکه که وتیان: تیوه هیچ شتیک نین ته نها مروقیکن وه کو تیمه، بو وه حی بو تیمه دانه به زیوه و بو تیوه دابه زیوه خوی گه وره ی پهمان هیچ شتیک دانه به زاندوته خواره وه بو سه ر تیوه تا ببن به پیغه مبه ر، به لکو تیوه ته نها درو نه که ن له وهی که بانگه شهی پیغه مبه رایه تی نه که ن ﴿٣٨﴾ پیغه مبه ران وتیان: پهروه ردگارمان ده زانیت که تیمه به دلنایای پیغه مبه رین و بو لای تیوه

.....
 (١٧) زوره ی زانایان ته فسر نه فهرموون: (نه نطاکیا) به به لام (ابن کثر) له کو تایی ته فسر که ره تی نه کانه وه که (نه نطاکیا) بیت وه به لکه دینیتته وه که شاریکی تره، چونکه نه م شاره خوی گه وره له ناوی بردن، به لام (نه نطاکیا) به که م شار بووه که ئیمانان به عیسا پیغه مبه ره ئناوه/ ته فسیری ریبه ر.

نیردراوین ❶ هیچ شتیکیش له سهر ټیمه نییه تهنه گه یاندنی په یامی خوی گه وره نه بیت که به
 ناشکرا بۆتان پروون ده که پنه وه ❷ وتیان: باوه رمان وایه که ټیوه شوومن و هیچ خیریکتان پئ
 نیه و تهنه شهرو خراپه تان پنیه، نه گهر واز نه هینن له م بانگه واز کردنه بۆ ته وحیدو
 یه کخواپه رستی خوی گه وره، نهوا به ردبارانتان نه کهین له لایه ن ټیمه وه سزایه کی زۆر به ټیش و
 نازار ده تان گریته وه ❸ نه وانیش وتیان: شوومی ټیوه به هووی کرده وهی خراپ و کوفری
 خو تانه وه یه ئایا کاتیک ټیمه یادى خوی گه وره تان نه خه پنه وه و بانگتان ده کهین بۆ
 یه کخواپه رستی به ټیمه نه ټین شوومن و هه رده شمان لیده کهن به لکو ټیوه قه ومپکن که
 زیاده ویتان کردوه له تاوان کردندا ❹ کاتیک که خه لکی ویستیان پیغه مبه ران بکوژن له وپه پری
 شاره وه پیاوینک به را کردن دیت و کوشش نه کات بۆ نه وهی سهریان بغات که (حه بیبی نه جار)
 بوو پیاوینکی چاک بووه، عیاده تی خوی گه وره ی کردوه و زۆر خیرخواز بووه، هانی قه ومه که ی
 دا موسلمان بن و وتی: نه ی قه ومی خو م شوینن ټم پیغه مبه رانه بکه ون ❺ شوینی که سائیک
 بکه ون که داوای پاداشت و پاره له ټیوه ناکه ن له سهر گه یاندنی په یامی خوی گه وره، نه وان
 هیاده تدراون له لایه ن خوی گه وره وه ❻ من چیمه و چی پئگری له من نه کات که عیاده تی
 نه و خواجه نه که م که منی دروست کردوه وه هر بۆ لای نه ویش نه گه پنه وه و پاداشت یان
 سزیمان ده داده وه له سهر کرده وه کا همان ❼ ئایا جگه له خوی گه وره من خوا گه لیکى تر بریار
 بده م و بیانپه رستم که نه گهر خوی گه وره بیه وئ من تووشی زیاتیک بکات نه و خوا گه له ی تر
 ناتوان سوودیکم پئ بگه یه نن، یان ناتوان لای خوی گه وره هیچ شه فاعه ت و تکایه کم بۆ بکه ن
 نایشتوانن رزگارم بکه ن ❸ نه گهر من جگه له خوی گه وره خوا گه لیکى تر بریار بده م و
 بیانپه رستم نه وه به دلنیا یی من له گومر ابوونیکى زۆر ناشکر دام ❶ به پیغه مبه رانی وت: نه وه
 من ئیمانم به په روه ردگاری ټیوه هینا ده ی ټیوه بیستن و لای خوی گه وره شایه تیم بۆ بده ن ❷
 که وای وت خه لکه که یه کسه ر په لاماریاندا و کوشتیان، خوی گه وره راسته وخو خستییه
 به هه شته وه، پئی وترا: فهرموو بچوره به هه شته وه وه کو هه موو شه هیدان که له پیناو خوی
 گه وره بکوژرین یه کسه ر شوینی خو یان له به هه شت نشان نه درئى ټمیش وتی: خوژکه
 قه ومه که م ټیستا نه یان زانی ❸ که چو ن خوی گه وره لیم خو شبوو منی گیرا له و که سانه ی که پزیم
 لیگیرا وه تا نه وانیش ئیمانان به پینایه، له دوا ی مردنیشی په رو ش و دلسۆز بووه بۆ قه ومه که ی تا
 ئیمان بیتن ❹ خوی گه وره نه فهرمووی: له پاش ټمیش بۆ سهر ټم قه ومه هیچ سه ربازی کمان
 له ئاسمانه وه دانه به زانده خواره وه که تۆله یان لیبسه نیت و له ناویان به ریت و هیچ شتیکمان
 دانه به زاند، چونکه شایه نی نه وه نه بوون که له ئاسمانه وه سزایان بۆ دابه زنین ❶ به لکو تهنه

دهنگیک بوو جبریل هاواریکی کرد، نهوان هه موویان مردن وهک ئاگریک که بکوژیته وهو دامرکیته وه ۴۹

درووستبوونی گهلی ئیسرائیل

به بۆچوونی نووسهر له مه و دوا ناوی گهلی ئیسرائیل دهست پیده کات له دواي پرووداوه کانی ئه یوب و ذولکفل، ئینجا پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل دهست پیده کهن، له دواي یوسف عَیْیَہُ السَّکَم پاشان نه وه کانی یه عقوب پیغه مبه ر (الأسباط) له دواي پیغه مبه ر هه لده بژیریت بۆ بانگه وازی جیهان، هه لبه ت له دواي دهستکاری کردنیان و نه ته وه په رستی خۆیان که خواي گه وره هه لییزاردن بۆ ئه وه ی بانگه واز بکه ن، نه ک هه لبژیردراون له به ر ئه وه ی چاکترین بن له مروّقی تر له پرووی له شولاره وه، یاخود وه کو خۆیان ده لّین هه موو نه وه کانی یه عقوب کوپی خوان، په نا به خوا.

له به شی داهاتووودا باسی پیغه مبه رانی به نی ئیسرائیل و نه وه کانیان و ده سه لاتیان ده که یین.

مهمله که تی سیانزه ههم گه لی ئیسرائیل و چه ند پیغه مبه ریگ

پیش چوونه ناوباس...

له میژووی ئین که ئیردا له دوای ژیا نی ته یوب و ذولکفل جه نابی ئین که ئیر باسی ژیا نی یونس عَیْهَ السَّلام ی کردووه، کاتیک ته ماشای میژووه کانی تر ده که ین به تاییه ت ئین جه ریری طه به ری و ئین ته ئیر باسیان نه کردووه، ته نانه ت میژووی پیغه مبه رانی ئین که ئیر که قاضی محمد أحمد که نعان ئاماده ی کردووه ته ویش دوای خستووه بۆ سه رده می دوای مووسا و هاروون و پیغه مبه رانی ته سباط و ته نانه ت دوای داوود و سوله یمانیش هیناویه تی، پاشان ته ماشی کتیی پیروزمان کرده وه ژیا نی یونس عَیْهَ السَّلام به هه مان شیوه زۆر له سه رده می دوای مووسا و هاروون و پیغه مبه رانی تر باسکراوه، چه زره تی یونس له په رتوکی پیروژدا ناوی به یۆنان هاتووه خاوه نی سفری تاییه تی خو یه تی، جا بۆیه لیتره وه باسه که ی دواده خه ین بۆ سالی (٦١٠) ی.پ.ز. پشت به سه رچاوه ی کتیی پیروژ ده به ستین به هوکاری ئه وه ی ئین جه ریری طه به ری له میژووه که یدا باسی نه کردووه.

که واته ئیستا له سالانی (١٤٠٠-١٣٥٠) ی.پ.ز. که سه رده می زۆربوونی گه لی ئیسرائیل و هاتنی پیغه مبه ر مووسا و هاروونه سه لامی خوا له هه ردووکیان بیت.

لیتره دا هه ولمان داوه پشت به م سالانه نه به ستین وه ک ئارگومینتیککی به هیز و به لگه ی ته واه، به لکو ته نها بۆ زانیاری خوینهر که بزانتیت ئه م سالانه له کتیی پیروژه وه وه رگیراون، ده شیت راست بیت و به پیچه وانه شه وه ده شیت هه له بیت. هه رچه نده شوینه وارانسه کان به شیککی ئه م سالانه به راست نازانن، کو مه لیکیش ده لێن راسته، لیتره دا بۆ ئیمه سال گرنک نییه وه کو ژماره به لکو پرووداوه کان گرنکه که بتوانین به راستی و دروستی بۆ خوینهری بگوازینه وه.

له وانه یه جیگای سه رنجی خوینهر بیت بۆ له کتیی پیروژدا (ئینجیل) سه رچاوه وه رده گرین؟ به راستی له دوای قورئان و سوننه ت ئه و سه رچاوه زیاتر به راست ده زانم له وته ی ئارکولۆژه کان که وته یان له سه ر شوینه واری دیرینه، به هیوا ی ئه وه پروون بیت لای خوینهر.

گه لی ئیسرائیل

وشه ی گه لی ئیسرائیل جیاوازه له گه ل وشه ی نه وه ی ئیسرائیل، به لام جووله که تیکه لی کردوو به بۆ ئه جێندای سیاسی و دیمۆگرافی خۆی. نه وه کانی ئیسرائیل کورانی هه زره تی یه عقوبن، گه لی ئیسرائیل شوێنکه وتوو ی پیغه مبه رانی ته سباط-ن که له دوا ی هه زره تی یوسف ده ست پێده کات بۆ هه زره تی مووسا سه لامی خویان لی بیت.

مه رچ نییه گه لی ئیسرائیل هه موویان عیبرانی بن، به لکو شوێنکه وتوو ی ئایینی عیبرانی به هوکاری ئینتیمایان بۆ دینه که ناوئراون به گه لی ئیسرائیل، چونکه ناگونجیت و جێگای باوه ر نییه له ماوه ی سێ پشت بۆ چوار پشت نه وه کانی یه عقوب بگه نه ده یان هه زار که س!

به لام ئه گه ر ته فسیری بکه ین به وه ی که گه لی ئیسرائیل تیکه لاوه به هه موو نه ته وه کانی تری ئه و چوارده وه ره نه وه به دلناییه وه زۆر گونجاو و لوژیکه که له ماوه ی ژایانی چوار پیغه مبه ردا به دوا یه کدا ئه و خه لکه زۆره کو بوو بیت ته وه له و ئایینه ی که ئیبراهیم، ئیسحاق، یه عقوب و یوسف سه لامی خویان لیبیت بانگه شه یان بۆ کردوو.

هه زره تی ئیبراهیم سالانێکی تولانی گه رایه وه بو بلاو کردنه وه ی ته وحید و خواناسی له نێوان عێراق، شام، حیجاز و میصردا پاشان ئیسحاق و یوسف که واته زۆر ئاساییه که گه لی ئایینی ئیسرائیل زۆر بوو بیت.

پێده چیت پرسته که ئاوا راستر بیت بلیین (گه لی ئایینی ئیسرائیل)، چونکه له ناو ئه و گه له دا خه لکی تریشی تێدا بووه که ئیمانی به مووسا هه بووه و شوێنی که وتوو، وه کو ئیمانداره کانی بنه ماله ی فیرعه ون، ئه هلی مه دیه ن که یه هود به وانه ده لیت (ئه شکه ناز) بێجگه ئه و ناوانه جیاوازی کلتوری پۆشنییری له ناو گه لی یه هود دا زۆره که ناسراون به (میزاحی، سه فاردی، ئه شکه ناز، ته قویمی... هتد). که واته له مه ودوا که باسی گه لی ئیسرائیلمان کرد به واتای شوێنکه وتوانیانه نه ک نه وه کانی یه عقوب، چونکه نه وه کانی ئیسرائیل یان پادشا بوون یاخود پیغه مبه ران یان ئه وانه بوون که ده زگای ئه م دینه یان به رێگاوه ده برد له نه وه کانی ئیسرائیل، زانا کانیان ئه وانه ی که نیسه کانیان به رێوه ده برد، یاخود مالی (میدراس) یان خیمه و چادری کو بوونه وه یاخود به یکلێ پیرو ز و به یکلێ (دوم) که له قودس-ه به به رێوه به رانی په یکه ری سوله یمان ناسراوه، یان پێه ره کانیان پێه ری سینا و کرمل و به یکل ئه مانه هه موو شاخن، زۆر شتی تریش که باسما ن کرد ده بیت به ده ست نه وه کانی ئیسرایله وه بیت، به لام به گشتی شوێنکه وتوانیان ناسراون به گه لی ئیسرائیل.

جىاوازى نىۋان گەل و نەۋەى ئىسرائىل

تارادەيەك بۇ خويئەنەر پوونكراۋەتەۋە لە رابردوودا كە جىاوازى نىۋان چىنەكانى گەلى ئىسرائىل چىيە و چۆنە، ئەۋەى كە گرنگە ئامازەى پىن بىدەين ئەۋەيە كە نەۋەكانى ئىسرائىل لەلەيەن خواۋە ھەلبىزىردراون بۇ بانگەۋازى ئايىنى خۋاى پەرۋەردگار لەۋ ماۋەيەدا، كە بانگەۋازەكە بگەيەننە جىهان و ناۋچەكانى پۆژھەلاتى ناۋەپراست، ھەندىك لەۋان گەندەل و خراپەكار بوون، بۇ چاكسازى ئەم نوخبەيە خۋاى گەۋرە پىغەمبەرانى پەۋانە دەكرد بۇ گەرانەۋە بۇ سەر بنەماى ئايىنەكەيان و چاكسازى نىۋان گەلەكەشيان، چونكە گەل شوئىنەكەۋتوۋى نەۋەكانى ئىسرائىل بوون بىروايان بە نەۋەكانى ئەسبىاط ھەبوو، بۇيە بانگەۋازەكە نەدەبوو لەناۋ نەۋەكانى ئىسرائىل دا دەرېچىت، ھۆكارى ھەلبىزاردنيان بە گەلى ھەلبىزىردراۋ ھۆكارى بانگەۋازەكەيان بوو لە پىگاي پىاۋچاكان و پىغەمبەرانيان.

لەدۋاى سەردەمى يەھوزا و لاۋى كە لە دۋاى يوسف-ى برايان پلە و پاىيە عەزىزيان پىيەخشا لەناۋ دەسەلاتى ھىكۆس-ى مىسردا و بانگەۋازى خۋاى پەرۋەدگاريان بەباشترىن شىۋە بىلاۋ دەكردەۋە لەناۋ نەۋەكانىاندا گەندەلى و خراپەكارى و فەساد سەرى دەرھىتاۋ خەرىكى زولم كردن و مالى خەلك خواردن بوون، ئەمەش واى كرد كە خەلكى مىسر بە چاۋىكى زۆر كەم تەماشاي نەۋەكانى ئىسرائىل بگەن، لەخواروۋى مىسریش شوپشېك دەستى پىكرد كە خەلكى مىسر پادشاي خۋى ھەلبىزاد و ناۋى نان بە فىرەۋنەكان.

دەسەلاتى فىرەۋنەكان بەسەر گەلى ئىسرائىل دا

فىرەۋن لەناۋ كۆمەلگەى مىسردا بەچەند قۇناغىك دەۋرات، فىرەۋنەكان زۆرن مېژۋى سەرەتايى ئەم فىرەۋنەكانە زۆر روون و ئاشكرا نىيە و قسە و باسى زۆرى مېژۋىي لەسەر كراۋە، بەچۋار قۇناغ دەسەلاتى بنەمالەى جىاواز كە ھاتونەتە سەر حوكم لە مىسردا باسكراۋە بە شىۋەيەكى گشتى، ھەرچەندە راۋبۇچوۋنى زۆر جىاواز ھەيە لەمبارەيەۋە، بەلام ئەۋەندەى كە تارادەيەك كۆپايەكى لەسەرە بەم جۆرەيە:

بنەرەتى بنەمالەى فىرەۋنەلى لەخواروۋى مىسرەۋە ھاتوون لە سوودان-ى ئەمرو و لوكسورەۋە ۋەكو وتراۋە لەيەك كاتدا دەشىت دوو فىرەۋن ھەبوو بىت لە دوو ناۋچەى جىاوازى ولاتى مىسردا، بەلام ھاۋكار و دژى يەكتەر نەبوون و بوندىدى شارستانىيەتيان ئەنجام داۋە.

شۆپشى سىياسى و شارستانىيەتى فىرەۋنەلى لەدۋاى بنەمالەى ھىكۆسىيەكانەۋە دىت، ئەۋان توانيان شۆپش بگەن بەسەرياندا و ھەموو دەسەلاتى ھىكۆس لەناۋبەرن و گەلى ئەۋ

سه رده مهش شوینکه وتووی ئایینی کورانی به عقوب بوون که ناسراون به نهوه کانی ئیسرائیل بیانکه نه بهنده و کۆیلهی خۆیان به پیاو و ژن و منالهوه.

ههر له پێگای ئهم گهلهوه که ناسراون به ئیسرائیل بونیادی شارستانییهتی فیرعه و نییهکان له سه ره تاوه دروست بووه.

ههروه کو وتمان فیرعه ون که پله و پایه و پۆسته له دێرزه مانه وه هه بووه گوايه وتراوه به کهم فیرعه و نیک ناوی (خهشایار شاهد) بووه له بابه وه که پارسه کان فه رمان په وا بوون نارد وویانه ته ناوچه ی میسر.

فیرعه ونه کان زۆرن ناوی هه ندیکیان له به ناو بانگترینیان (رامسیس، توموس، حت شپسئوت، ئامین هۆتاب، خۆفۆ، خه فره ع، خبو، نیو، جۆزه ر، ئه خناتون، تون ئانخ عامون، کلیۆپاترا... هتد)، زۆریکی تر له فیرعه ونه کان هه مان ناویان هه یه به ژماره جیا ده کرێنه وه نموونه ی (رامسیس ۲) که له سه رده می هه زره تی مووسا ئه و حوکمران بووه، ئه مهش له کتیبی پیرۆزدا هاتووه، زانایان ده ئێن مووسا له سه رده می دوو فیرعه ون دا ژیاوه، ئه وه ی که په روه زده ی کردووه مردووه کوره که ی حوکمران بووه، ئه مهش هه ر زانا و میژو و نووسانی نه سارا و یه هود ئه م وته یه ده ئێن له دوا ی نازار و ئه شکه نه جه ی ئه م گه له و زولم لێ کردنیان، خوا ی گه و ره پیغه مبه ریان بۆ ده نیریت تاکو پرگاریان بکات له و نا په حه تی و زولم و زۆره ی له سه ریا نه.

پروودا و ژیا نی هه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام

هه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ۱۳۶ جار له قورئان دا ناوی هاتووه، له پێنج پیغه مبه ره گه و ره که یه که ناسراون به ئولول عه زم، نا په حه تی و نا هه مواری زۆری چه شتووه، هه ر له مندالییه وه تا کۆچ کردنی و گه رانه وه ی بۆلای په روه ردگاری.

ناوی مووسای کوپی عیمرانی کوپی قاهت کوپی عازری کوپی لوی کوپی به عقوبی کوپی ئیسحاقی کوپی ئیبراهیمه سه لامی خوا یان لێ بیت.

هه موو پیغه مبه رانی نه وه کانی ئیسرائیل به شه ریه تی ته ورات حوکمرانیان کردووه که بۆ مووسا هاتووه، مووسا دوو کتیبی بۆ هاتووه صوحوف و ته ورات.

ژیا نی هه زره تی مووسا له قورئان دا به جوانی پروونکرا وه ته وه ئه گه رچی له کتیبی پیرۆزدا له به شی خرو ج با سی ژیا ن و دروشم و شه ریه تی ته وراتی مووسا ده کات، خودی قورئان ئه و با سانه به ده ستکاری کرا و داده نیت و له قورئان دا زۆر به باشی پروون کرا وه ته وه، له به ر ئه وه

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

هیچ پتویستمان به سه رچاوه ی به هود و نه سرائی نییه، مه گهر ته نها بۆ هینانی ناوه کان وه کو نموونه ی ناوی دایکی مووسا سهلامی خوی لی بیت.

که ناوی (یوکاید) بووه، هه رچه نده به ناوی تریش باسکراوه هه موو ناوه کان له یه که وه نزیکن دیاره به گوێره ی زمان و زاراوه جیاکان گوێراوه وه کو نموونه ی (ئه یارخا، یاخود ئه یازخت... هتد).

ههروه ها خوشکه که ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام که کۆمه ئیک له ئه هلی کیتاب ده لێن ناوی (مریم) بووه، به لام کۆمه ئیکی تر له ئه هلی کیتاب و موسلمانان ده لێن ناوی (زهینه ب) بووه.

حه زه ته ی مووسا له سه رده می فیرعه وتیک ژیاوه به ناوی رامسیس، دووه م خیزانی ناوی ئاسیای کچی مزاحم بووه که یه کیک بووه له ئافره ته ئیمانداره کان له خانه واده ی هیکۆسییه کان بووه، له نه وه ی پادشای هیکۆسییه کانه که ناوی په یانی کوپی وه لید بووه، واتا ئاسیای کچی موزاحیمی کوپی عوبهیدی کوپی په یانی کوپی وه لید بووه. لێره دا ئه وه ده رده که ویت که بنه ماله ی هیکۆسییه کان بنه په تیان ده گه رتیه وه ناوچه ی شام خاوه نی به شیکی که م له ده سه لات بوون له ناو فیرعه ونه کان دا. ههروه ها به نی ئیسرائیلیش خاوه نی ده سه لات بوون هه ر له ناو سیسته می حوکمرانی فیرعه ون وه کو قارون.

پرسیار ئه وه یه ئه ی بۆچی گه لی ئیسرائیلی ئازار ئه دا؟

ئازاری ئه دان له بهر ئه وه ی فیرعه ونه کان خۆیان به خوا ده زانی و گه لی ئیسرائیلیش خوی پهروه ردگاریان ده په رست، ئه وه ی وازی له ئایینی ئیسرائیل بهینایه ئه وا ئازاری له سه ر هه لده گیرا تاراده یه ک پارێزراو بووه.

پایته ختی ده وه ته ی فیرعه ونیه کان لوقسوره یان ناسراوه به (طیبه)، مالی باوکی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له شاری لوقسور بووه، له وۆ ژیاون و پرووداوه کان له وۆ ده ست پێده کات.

سەرەتاي پرووداۋوۋە كان بە سىحربازى

سىحر پرىسكى شاراوۋەيە كە پىكھاتوۋە لە گۆپانى شتىك كە لە دۆخى خۆى دەرېچىت، ئەمەش جۆرى ھەيە لە رىگاي چاۋبەستى و فرتوفىل ياخود لە رىگاي جنۆكە و شەيتانەكانەۋە يان لە كۆندا لە رىگاي ماددە كىمىيەكان كە لاي خەلكى زانراۋ نەبوۋە بە گشتى.

لەباسەكانى داھاتوۋودا زياتر تىشكى دەخەينە سەر و پرونى دەكەينەۋە^(۱۳).

ۋاباۋە لە كىتە مېژوۋىيەكاندا كە ساحىرەكان ھەۋالىان داۋەتە فىرەئون كە لەو سالىدا مەنداللىك لە دايك دەبىت لەنەۋەكانى ئىسرائىل كەۋا دەبىتە ھۆكارى لەناوبردنت.

بەم ھۆكارە فىرەئون دەكەۋىتە لەناوبردنى مەنداللىنى بەنى ئىسرائىل لە راستىدا ھىچ پەيۋەندى نىيە بە ھەۋالى ساحىرەكان، چونكە سىحر ھىچ زانىارى لە پەنھانى نىيە و غەيب نازانن، ئەو قەسەيە دوورە لە راستىيەۋە كە جادوۋبازەكان ھەۋالىان دابىتە فىرەئون كەسىك پەيدا دەبىت و لەناوت دەبات، بەلكو راستىيەكە لە دوو ھالەت بەدەر نىيە.

يەكەم: فىرەئون بەھۆكارى بىروباۋەرى گەلى ئىسرائىل لەناۋى دەبردن و دەيوست لەناۋيان بەرىت بە جىنۆسايد، پىاو و مەندالى تىرىنەي دەكۈشت و ئافرەتەكانىشى بەكاردەھىنا بۆخەزمەتكارى و كەنيزەك. فىرەئون دژيان بوۋە و زۆر لووتبەرز و خراپەكار بوۋە، بۆ مانەۋەي خۆى گەلەكەي پارچە پارچە كەردبوو، بەم ھۆكارە ھەۋالى پىدەگەيشت و دەيزانى چى پروودەدات لەناۋ ژىر دەستەكانىدا.

دوۋەم: لەناۋ بەنى ئىسرائىل دا لە رىگاي نېۋەتى پىغەمبەرانى پەردوۋەۋە ھەۋالىان پىدراۋە كە پىغەمبەرىك بۆ ئەۋەي ئىسرائىل دىت و رىزگارىان دەكات لە دەست زولم و زۆر، ياخود ھەرچەند سالىك لەناۋ بەنى ئىسرائىل دا ۋاباۋەۋە كە پىغەمبەرىك دەمرىت، ماۋەيەكى كەم بى پىغەمبەر دەبن پاشان پىغەمبەرىكى تر دىت، ئەۋىش مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، خۋاي گەۋرە دەفەرەمۋىت: ﴿تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ تَقْلُوا عَلَیْكَ مِنْ نَبِّا مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا أَهْلَهَا شِيعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَدَّبِجُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ۝ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ

^(۱۳) بۆ زانىارى خوينەر سەرنجەتان پادەكىشم بۆ كىتەي مەملەكەتى شەيتان كە پىك ھاتوۋە لە چەند بەرگىك لەۋىدا بە پرونى و درىژى سىحر و جۆرەكانى سىحرى تىدا پروون كراۋەتەۋە.

أَيُّمَةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُصَلِّحَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ القصص

واتە: ئاماژەيە بۆ ئايەتەكانى ئەم سوورەتە، يان ئەم قورئانە پىروژە كە كىتابىكە ھەموو شىتىكى بە ئاشكراو بە پروونى تىادا باسكراوہ ﴿٥﴾ ئەى محمد ﷺ لە پىگاي وەحىيەوہ ئىمە ھەوائى مووساو فىرعەونت بۆ دەخوئىنەوہو پروون ئەكەينەوہ بە ھەق و بەراستى وەكو ئەوہى بە چاوى خۆت بىيىنىت بۆ كەسائىك كە باوہردار بن تا پەندو ئامۆزگارى لى وەربىگرن ﴿٦﴾ بە دۇنيايى فىرعەون لووتبەرزى نواند لەسەر زەويدا و خۆى بە گەورە زانى و خۆى بە خوا ئەزانى، خەلكەكەيشى پارچە پارچەو بەش بەش كەردبوو تا گوئىرايەلى بىكەن كۆمەلەيكيانى لاواز كەردبوو كە بەنى ئىسرائىل بوون كە لەو كاتەدا باشتىن ئوممەت بوون كۆپەكانى سەرئەبرى، كچەكانىشيانى بۆ خزمەت كەردن بەكار ئەھتينا بە دۇنيايى فىرعەون كەسىكى زۆر ئاشووبىگىر بوو لەسەر زەويدا ﴿٦﴾ ئەو كەسانەى كە لەسەر زەوى لاواز كرابوون كە بەنى ئىسرائىل بوون ئەمانەوئى نىعمەتى خۆمان بىرژىنن بەسەرياندا بيانكەين بە پىشەواو سەركرەدە بۆ خەلكى، ئەوان بىن بە مىراتگرى زەوى و بىن بە دەسەلاتدار ﴿٦﴾ لەسەر زەوىشدا تەمكىن و جىگىريان بىكەين و دەسەلاتيان پى بەدەين، نىشانى فىرعەون و ھامان و سەربازەكانى بەدەين كە ئەم خەلكە لاوازەى كە ئەوان ھەزەريان لى ئەكەن و لىيان دەترسىن لەناوچوونيان لەسەر دەستى ئەمان دەبىت ﴿٦﴾

لەناو گەلى ئىسرائىل بۆلووويەوہ كە بەم نىزىكانە پىغەمبەرىك دىت رزگاريان دەكات، لەسەر ئەم بنەمايە فىرعەون و قىبطىيەكان ترسان و دەستيان كەرد بە كوشتنى مندالەكانيان. خواى گەورە ھەوائى دابونى كە منەتى خۆى دەكات بە سەر زولم لىكراو و بىدەسەلات و لاوازەكان دا و بەھىزيان دەكات و ئەوان دەبنە خاوەن دەسەلات.

ھۆكارى زانىنى فىرعەون لەدەمى خودى گەلى ئىسرائىلەوہ بوو، بۆيە كاتى ھاتنى مووساى نەدەزانى، بۆيە بىريارى دا ھەر ئافرەتتىك سكى ھەيە بەمندال دواى دانانى سىكەكەى بكوژرىت.

ھۆكارى كوشتنى منالانى گەلى ئىسرائىل بوو ھۆكارى كەم بوونەوہ و كەمكەردنى ھىزى كار لەولەتى مىسردا، ھەر بۆيە قىبطىيەكان سىكالاىان بىردەوہ بۆلاى فىرعەون كە گەلى ئىسرائىل پروو لەكەمىيە، ئەگەر وا بىروات ھىزى كاركەردن و بونىاد نانى ئەو ھەموو ھەپرەم و بىنابىيە كى دروستى بىكات، بەم ھۆكارە فىرعەون بىريارى دا سالىك مندالان ئازاد بن بۆ لەدايك بوون، سالىكىش مندالانى نەوہى ئىسرائىل بكوژرىن، ئەمەش دوا بىريارى فىرعەون بوو لەمەر مندالانى نىترىنەى گەلى ئىسرائىل.

له دا يکبوونی مووسا عليه السلام

خانه واده ی مووسا عليه السلام له شاری (طیبة) که تېستا ناسراوه به (الأقصر) یان لوکسور له و شاره دا نیشته جی بوون که به شاری فیرعه ونه کان ناسراوه له پیاوان و ژنانی فیرعه ونی خاوه نی دوو گورستانی گه وره بوون به ناوی دۆلی خانمانی فیرعه ونی و دۆلی فیرعه ونیه کان، له تېستادا پییده و تریټ (وادی الملکات، وادی الملک)، له دواي مردنیان نه مانه ده په رستان و زوریک له فیرعه ونه کان مومیا یی ده کران، پاشان مه وسمی په رستی نه م فیرعه ونانه له به هار و پاییزدا بوو.

نه و شاره به ئه رک و هیزو توانا کانی گه لی ئیسرا ئیل دروست کرا خه لکی ئیسرا ئیل زولمی زوریان لیده کرا، هه ندیکیش له گه لی ئیسرا ئیل له گه ل فیرعه ون دا هاوکار بوون، وه کو قاروون که له نه وه ی ئیسرا ئیل بوو، به لام دژی گه له که ی خوی بوو.

له ناو نه م خه لکه دا خه لکی خواناس و دینداری زوری تیدابوو زانای گه وره و عاید و بنه ماله ی زور گه وره به پرزی دیندار ده ژیان، یه کتیک له و بنه مالانه خیزانی عیمران بوو که باوکی حه زره تی مووسایه و دایکی حه زره تی مووسا سکی پر بوو به مووسا، قه ده ری خوی گه وره واده بیت دایکی مووسا عليه السلام یوکابد خانم هه رچون بووه پاریزگاری له کور په که ی ناو سکی ده کات و ناهیتیت که س بزائیت تا نه و کاته ی حه زره تی مووسا له دایک ده بیت له باسی یوسف دا زیاتر پۆلی باوک نیشاندر، به لام لیره دا پۆلی دایک نیشان نه دریت له بهر دوو هوکار، هوکاری یه که م مندال که کور په یه پۆلی سه ره کی دایک ده بییتیت تا گه وره ده بیت و له کور په له یی ده چیته قوناغی مندالی نه م پۆله ش ته نها دایک ده بییتیت تا گه وره ده بیت و له کور په له ده چیته قوناغی مندالی، نه م پۆله ش ته نها دایک تیدا سه ره کییه، هوکاری دووه م پۆلی باوک له مندالدا له ته مه نی ۱۰-۱۸ سالی سه ره کییه و مندال که سایه تی باوک وهرده گریټ، بویه قورئان له جیاوازی حاله ت و پرووداوه کاند پۆله سه ره کییه کان نیشان نه دات.

خوای گه وره له قورئان دا ده فره مویټ: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ إِذًا خِفْتَ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۗ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝٧﴾ فَأَلْقَطَهُ ءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَرَمًا ۚ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمْلَنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِلِينَ ۝٨ وَقَالَتْ أُمُّرَأْتُ فِرْعَوْنَ فَأَرْثُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ ۚ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝٩﴾ الفصص

واته: وه حی لیره به مانای ئیلهام دیت نه ک سرووش، چونکه پیغه مبهران هه موویان پیاو بوونه و هیچ ئافره تیک پیغه مبهر نه بووه، هه موویان مروف بوونه و که سیان جنی نه بوون، ئیلهاممان بۆ دایکی مووسا ناردو خستمانه دلیه وه که دوو گیان بوو به مووسا کاتیک که له دایک ده بیت شیر ی پښ بده که ترسای له سه ربازه کانی فیرعه ون بیت بییه ن بیخه ره ناو ده ریای نیله وه،

مالیان له پوخی ده ریای نیل بوو ده یکرده ناو تابووتیکه وهو ده یکرده ناو ده ریاکه وهو به
 حه بلیک ده یبه سته وه تا سه ربازه کان ده پویشتن، پوژیک فریا نه که وت بیبه سته وهو ناوه که
 بردی، خوای گه وره فهرمووی ترست لی نه بیت و نوقم نابیت و تیمه نه پیاریزین، خه فه تیش
 مه خو به دوورکه و تنه وهی له تو. له بهر نه وهی به دلنایی تیمه بو ت نه گه پرتینه وهو نه یشیکه یین
 به پیغه مبهرو وهی بو نه تیرین ❶ دهستی هه ندیک له نافرته خزمه تکارانی فیرعه ون که وت
 و که له پوخی ده ریاکه ئیشیان ده کرد، نه وانیش له ترسا سه ریان هه لنه دایه وهو نه یانزانی چی
 تیدایه و بردیان بو (ناسیا) ی خیزانی فیرعه ون، کاتیک سه یری کرد بینی مندالیک یه کجار جوانی
 تیایه و سه ره نجی پراکتشا، نه یانزانی که نه مه له داهاتووودا نه بی به دوژمنیان و خه فه تباریان
 نه کات به دلنایی فیرعه ون و هامان و سه رجهم سه ربازه کانیان تاوانبارو سه ریچیکار بوون له
 هه موو و ته و کرده وهیه کیاندا ❷ فیرعه ون که بینی ویستی بیکوژیت، خیزانه که ی فیرعه ون وتی:
 نه ی فیرعه ون نه و منداله مه کوژه، چونکه نه مه له ولاتیک تره وه ناو هیناوتی و زانی بو ت
 نابیت و نه بیت هه ی نه وهی که هه ردوو کمان چاومانی پو پوشنا بیت له داهاتووودا، یان بیکه یین
 به کوری خو مان، له بهر نه وهی خو یان منالیان نه نه بوو، به لام نه وان هه ستیان نه نه کرد که
 تیاجوونی فیرعه ون له سه ر دهستی نه منداله نه بیت ❸

خوای په روه ردگار دایکی مووسای ناگادار کرده وه که منداله که تیر شیر بکه و له ناو شتیک
 دابین و بیده به دهم رووباری نیله وه که نغرو ی ناو رووباره که نه بیت، جا به له میکی بچوو ک
 یان تابوته گرنک نه وهیه نه و شته نغرو ی ناو رووباره که نه بیت.

نه منداله ناگادار کرده وهیه له پنگای وه حییه وه بوو، جا وهی جوړی زوره. هه رکه س وهی بو
 کرا له لایه ن خوای گه وره وه به واتای پیغه مبه رایه تی نایه، زانای پافه کاری قورئان
 عه بدولر همان سه عدی ده لیت: وهی ده شیت له لایه ن خوای په روه ردگار وه بکریت، به لام
 جوړه کانی وهی زورن وهی پیغه مبه ران و چاکه خوازان و... هتد.

ئین حه زم ده لیت: گوايه وهی بو دایکی مووسا عَیْهَ التَّحَم وهی پیغه مبه ران بووه واتا
 پیغه مبه ری نافرته، هه ندیک تر له وانیه که له زانستی که لامدا پوچوون هه مان قسه یان
 کرده وه.

له راستیدا زانیانی نه هلی سوننه ت و جه معه له سه رو هه موویان نه بو حه سه نی نه شعهری
 ده لیت: که نه وه وهی پیغه مبه رایه تی نییه، به لکو ناگادار کرده وهی دایکی مووسا عَیْهَ التَّحَم به و
 ئیلهام و هیدایه تی خوايه هه روه کو چوون خوای گه وره پیکا نیشاندهری هه نگه بو هه نگوین
 دروست کردن و ده فهرمویت:

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلَالًا يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَنُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾﴾ النحل

واتە: وهى لیره بهمانای ئیلهام و پینمایى دیت، پهروهردگار ئیلهامى نارد بۆ مېشهنگ و پینمایى کردن که له شاخهكان و لهناو دارهكان بۆ خوتان مال دروست بکهه له و کوورهى ههنگهى که مروّفهكان بۆتان دروست نهکهن ﴿٦١﴾ پاشان له ههموو بهرهم و بهرى گولیک بخون، نهو پیکایهى که خواى گهوره تى گهياندوون و فیری کردوون بیگره بهر له شاخهكان و لهناو دارهكان، خوتان ملکهچ بن و نهو پیکایهشى بۆ ئاسان کردوون و بهئاسانى پیتی نهگهن و دهیدۆزنهوه لهناو سکی نه مېشهنگانهش خواردنهوهیهک بۆ تیره ههیه که ههنگینه، پهنگی جیاوازی ههیه سپیه و ههیه سووره و ههیه زهرده که شیفای تیابه بۆ ههندیك له نهخوشیهكان بۆ خهلكی به دنیایى نهمانه ههمووی بهلگهو نیشانهن لهسهر تواناو دهسهلات و تاک و تهنهایى خواى گهوره بۆ کهساتیک که بیر بکههوه ﴿٦٢﴾

نووسهر پیتی وایه وهى ئاراستهیه جا نهگهر ئاراستهکه باش و چاکهخوازی بوو نهوه لهلایهن خواى پهروهردگار ههیه ههموو کهس خواى گهوره وهى بۆ دهتیریت بۆ چاکهکاری وانا ئاماژهی (سیگنالی) خوایه، له پیکای نهقلهوه بیت یان خهون و ئامۆزگاری پیاوچاکان و زۆر بواری تریش.

وهى خراپه بوونی ههیه و خواى گهوره باسی وهى شهیتانهكان دهکات بۆ مروّف که ئاراسته و سیگنالی خراپ نهدهنه مروّفهكان، خواى گهوره دهفهرمویت: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَجِيٍّ عَدُوًّا شَٰطِطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿٦٣﴾﴾ الأنعام

واتە: به م شتوازه بۆ ههموو پىغهمبهران ئيمه دوژمنمان داناوه که دوژمنیان ههبووه له کافران که دژایهتیان کردوون بۆیه نهى محمد ﷺ بهلاتهوه ئاسایى بیت دوژمنهکانیان له شهیتانى مروّف (فالچی و جادووگهرو سهرانى کافران) و شهیتانى جنین نهمانه دوژمنی پىغهمبهران بوون که ههندیك له شهیتانه جنیهكان وهسوهسه نهخهنه دلی شهیتانه مروّفهكانهوه، وهى لیره واتە: وهسوهسه قسهکانیان بۆ نهپازیننهوهو بۆیان جوان نهکهن بۆ نهوهی که پیتی ههلهتین و له خشتهیان نهبهن، نهگهر خواى گهوره ویستی لی بوایه ئیشی

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

وایان نهئه کرد تو لیان بگه پری و وازیان لی بینه چی بو هتان و درو هه لبه ستنیک نه که ن با بیکه ن زهره رو زیانی ته نها بو خو یانه.

که واته ناگدار کردنه وهی دایکی مووسا له لایه ن خوای موته عال ده شیت به خه ون بوو ییت یان به ئیلهام خستنه دلی یا خود هه ر شتیه وه کی تر، به لام دایکی مووسا پیغه مبه ر نه بووه و پیغه مبه رایه تی له ناو ئافره تانه وه نایه ت نه ک له به ر نه وهی نه وان توانای گه یاندنی په یامیان نییه، نا؛ به لکو له به ر نه وهی توانای هه میشه یی به ندایه تی و دروشمه کانیان نییه، به هوکاری (فهسله جهی) لاشه یان که ده که ونه دوخی خوین دانان و پاکبوونه وهی ره حمیان و سک پری و مندال بوون، نه م حاله ته ش زور نه سته مه و سه خته له کاتی نه و پرۆسه جه سته ییه دا.

که واته وه حی پیغه مبه ران جیاوازه هه موو وه حییه ک وه حی پیغه مبه رایه تی نییه.

دایکی مووسا یوکابد خانم منداله که ی تیر شیر کردو خستیه ناو به له میکی بچووک و ته وه کول به خوا خستیه ناو پروباری نیله وه، به لام ده یزانی خوای گه وه منداله که ی بو ده گه رینیتیه وه، چونکه نه سته مه دایک کو رپه که ی خو ی له ناو به ریت، نه گه ر ئیلهام و ئاراسته ی خوای په روه ردگار نه بیت، ده شیت به کو رپه که ی وه هه لبیت و رابکات بو جیگایه کی دیکه، به لام ئاراسته ی خوای گه وه رپوون بوو بو دایکی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بویه خستیه ناو پروباره که نه گه رچی دلته نگ و چاو به گریان بوو، به لام خوای موته عال به وه حی ئاراسته ی کردووه که بیخه م به و کو رپه که ت بو ده گه رینینه وه، پاشان پله و پایه ی پیغه مبه رایه تی پیده به خشن.

نه مه ش دنیایی ته واو بوو بو یوکابد خانم که منداله که ی گه وه ده بیت و ده بیته پیغه مبه ر تا په یامی خوای موته عال بگه یه نیت و بانگه وازی بو بکات.

مالی داروده سته ی فیرعه ونه کان گه رپه که کانیان له سه ر پروبار دروست کردبوو خه لکی نه رستو کرات هه میشه به دوا ی دیمه ن و جوانی و نه تیکیتیه وه ن و خه لکی ره ش و پرووت ده چه وسیننه وه، له سه ر خوین و توانای نه وان ده ژین بویه

به له مه که ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له جیگایه ک له نگه ری گرت به فه رمانی خوایی که بنه ماله ی فیرعه ون نه و منداله یان دوزیه وه هه ر نه و منداله ده بیته هوکاری ئازار و نه شکه نجه بو بنه ماله ی فیرعه ون و خه م و ئازار ده کات به دلپاندا، چونکه فیرعه ون که ناوی ره مسیس-ه و وه زیره که ی هامان له گه ل سه ر بازه کانیان هه موویان هه له کارن و پی به هه له ی خو شیاندا نانین، هه ر بویه خوای په روه ردگار تووشی سزا و ئازاریان ده کات.

پاشان نه م میژووه که خوای موته عال بومان ده گیریتیه وه له قو ناغی مالی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ده چینه ناو قو ناغیکی تر یا خود دیمه نیتی تر له رووداوه کان، نه وهی مووسا هه لده گریته وه

ده لیت له ناو تابوتیکی داخراودا بووه، نه مه ش پښکای تیده چیت بو نه وهی نه گهر شه پوولی پروباره که تابوته که ی خسته سه رلایه ک منداله که نه که ویتنه ناو پروباره که و ههر له ناو تابوته داخراوه که دا مینیتنه وه.

نه و که سه ی که هه لیده گریته وه خیزانی فیرعه ونه، ناسیا خاتوون مندالی نییه، خودی فیرعه ونیش خاوه نی مندال نییه، هه رچه نده له ریوایه تیکدا هاتووه که گوايه کچی فیرعه ون به ده ستی باوکی کوژراوه. فهرموده که لاوازه و هه نیک به هه لبه ستر او (مه وزوع) یان داناوه، ئین کثیر له میژووی پیغه مبه راندا ده لیت کوری نه بووه فیرعه ون، ته نها کچی هه بووه. که ناسیا خاتوون تابوته که ده کاته وه خوشه ویستی ده چیتنه سه ری و به فیرعه ون ده لیت به گالته وه: نه مه نه و منداله یه که تو لئی ده ترسیت! پاشان پیتی ده لیت: با بیکه ینه کوری خو مان و سوودی کمان پی بگه یه نیت.

فیرعه ون ده لیت: من پیو یستم پیتی نییه، به لام تو نازادی بو خوت به ختوی ده که یت.

ناوی مووسا له لایه ن بنه ماله ی فیرعه ونه وه هه لبر تر دراوه، ناوی مووسا واتا (دره خت) یاخود به قیبطی به و اتای (مندال) دیت یان ده لیت به زمانی کونی میسری دوو وشه ی لیکدراوه به و اتای (ناو) و (دره خت) دیت، (مو) به مانای ناو، (شا) به مانای دره خت.

خوای په روه ردگار ویست و ئیراده و قه ده ری و ابو له دوژمنی فیرعه ون له ناو بنه ماله که یدا گه وره بکات، نه وه ی فیرعه ون نه یده ویست به ویستی خوای گه وره پرویدا.

له ناو کتیبی پیروژدا هاتووه که کچی فیرعه ون مووسای هه لگرتو ته وه به ناوی (درېته) نه مه ش به دلنیا ییه وه ده ستکاری کراوه، چونکه هیچ میژوویه کی میسری کون نایسه لمینیت که په مسیس کچی هه بوو پیت.

پاشان دیمه تیکی تر ده ست پیده کات له ژبانی مووسا نه ویش خوشکی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام دیتنه ناو پرووداوه کان، خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَرِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦١﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ قَبَضَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٢﴾ * وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْأَمْرَاضَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَصْحُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَتَعَلَّمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾﴾ القصص

واتە: دايكى بە خوشكەكەى مووساى وت: بړۆ ھەوالىكى مووسام بۆ بىنەو ە لای مالى فیرعەون، بەلام ئەوان ھەستیان نەکرد كە ئەم كچە خوشكى مووسايە و ھاتوو ە بۆ ھەوالى موسى ﷺ دواى ئەو ەى كە مووسايان ھەلگرت چەندىك ئافرەت كە شیری ھەبوو ھىنايان بۆ ئەو ەى شیری پىيدات، خواى گەورە قەدەغەى كرد شیری ھىچ كەسیان بخوات و مەمكى ھىچ ئەو ئافرەتەنەى نەگرت تا شیرەكەیان بخوات، پىش ئەو ەى كە بگەپتەو ە بۆ لای دايكى ھىنايان بۆ بازار تا ئافرەتەكیان دەست بگەوئ شیری پىيدات، خوشكەكەى بىنى و وتى: ئایا پىنمايتان بگەم بۆ مالىك كە ئەوان سەرپەرشتیاری بگەن و شیری پى بدن، ئەوان زۆر بەرپەحم و سۆزو ئامۆزگاری كار دەبن بۆى لە پەرورەدەكردنیدا ﷻ گەراندمانەو ە بۆ لای دايكى، ھىنايان بۆ لای دايكى مەمكى گرت و شیرەكەى دايكى خوارد، ئەوانیش زۆریان پىخۆش بوو بۆ ئەو ەى كە دايكى چاوپۆشن بىت بە منداڵەكەى خۆى خەفەت نەخوات بە دووركەوتنەو ەى منداڵەكەى تا بۆى دەرکەوئ و بزائىت كە بە دلىباى بەلتنەكانى خواى گەورە ھەمووى حەقەو خواى گەورە بەلتنى خۆى ئەباتە سەر، بەلام زۆر بەى خەلكى لە بىئاگایدان و ئەم شتە نازان ﷻ.

دايكى مووسا زۆر دلى لای منداڵەكەى دەبىت، توانای خۆراگرتنى نامىتت و ھەموو بیروھۆشى لای كۆرپەكەى ەتى، راستەوخۆ خواى مۆتەعال دلىباى كردۆتەو ە كە منداڵەكەى لەو پەرى ئاسایش و ئارامیدا دەبىت بەلام نازائىت ئارامى و ئاسایشەكە چىيە، ئەویش پىغەمبەر نبیە تا بتوائىت و ھەموو قەدەرەكان لىكبداتەو ە، بۆیە نەیزانى ئارامیەكەى مووسا و پاراستنى لەمالى زالمترین كەسەو دەبىت كە مالى فیرعەو ە. ھەر بۆیە خوشكەكەى مووسا ئاگادار دەكاتەو ە كە بە نەینى شوپن تابوتەكە بگەوئ، ھەر بۆیە خوشكەكەى مووساى خستە شوپنى ئەویش لە لابەلاو ە كەوتە شوپنى و كەس ھەستى پىنەكرد، خوشكەكەى مووسا ﷺ زانى مالى فیرعەون منداڵەكەیان ھەلگرتۆتەو ە.

قەدەر ە ئیرادە و وىستى خواى گەورە وایە كە مووسا برسپەتى و دەگرى، بەلام لەسنگى كەس شیر ناخوات و مەمكى ھىچ دايكىك یاخود ئافرەتەك ناگرت، بۆیە ناچار لەناو خەلكیدا گەران، بەلكو كەسك ھەبىت ئەو منداڵە تیر شیر بكات. خواى گەورە ئیرادەى وابوو ھەموو سنگى ئافرەتەنى لى قەدەغە كرد بىجگە دايكى خۆى، ھەربۆیە خوشكەكەى ئەو كەسانەى ئاگادار كەدەو ە كە بەدواى كەسكدا دەگەران بۆ شیردانى منداڵەكەو مالى خۆیانى نیشان دان، مووسا ﷺ گەراپەو ە سەر سنگى دايكى و بە دلىباى ەو ە پارە و موچە بۆ دايكى مووسا دەپرتەو ە و دەچىتە مالى فیرعەون بۆ شیرپىدانى مووسا، بەم حال ە مالى مووسا ﷺ گوزەرانیان باش بوو. مووسا گەراپەو ە لای دايكى، بەلام بە پارەو سەرۆت و سامانى فیرعەون پەرورەدە دەبىت و باشتىن ژيان دەباتە سەر، بە دلىباى ەو ە پەرورەدەى بەھىز دەبىت لە پرووى

که واته شیاوتره بلین مووسا له ناو کۆشکی فیرعه ون دا گه وره بووه و چاوی کراوه ته وه به هونه ری سیاسهت و سه ربازی و پاشان فیرکراوه، ریوایه تی میژووی زۆره که ئاسیا خاتوون مووسای زۆر خوش ویستوه (هه رده بیت واش بیت، چونکه له مندالییه وه خۆی په روه رده ی کردووه)، به دلنیا ییه وه خوشی ده ویت، مووسا عَمَّا لَکَ زۆر هوگری خاتوو ئاسیا بووه، به لام پیده چیت له مندالییه وه زانیبیتی که کوری نه و ماله نییه، چونکه لووتبه رزی فیرعه ون وای کردووه که دان نه تیت به مندالکی عه بید و نه و خوشی له نه قباط بووه.

خوای موته عالیش باسی نه وه مان بو ده کات که وای کرد مووسا زۆر خوشه ویست بیت.

﴿وَلَقَدْ مَتَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٥﴾ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٦﴾ أَنْ أَقْذِفِيهِ فِي الْتَابُوتِ فَأَقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٧﴾ إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۚ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَمِيتَ سِينَانَ ۚ وَفِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَمْؤُوسَ ﴿٣٨﴾ طه

واته: نه وه جارێکی تریش ئیمه نیعمهت و فه زل و چاکه ی خو مان به سه رتدا پرژاند کاتیک که وه حیushman بو دایکت نارد، له سه ره تادا که مووسا مندال بوو له ناو بیتشه که دا له و ساله دا له دایک بوو که به بریاری فیرعه ون نه وه ی کوپ بوایه نه یکوشت، خوا ی گه وره ئیلهامی خسته دلی دایکی مووسا که بیخه ره ناو نه و تابوت و سندوقه ی که له دار دروست کرابوو نه که وه سه ر ناو، شیر ی پیده داو پاشان فری ده دایه ناو ده ریاکه وه که ده ریای نیل بوو، ده بیه سه ته وه نه وه کو که مالان ده گه ران بو کوپ بیبه ن و بیکوژن، پوژیک په ته که له ده ستی به ر بوو ناوه که بردی پاشانیش ده ریاکه فری ته داته روخ و که ناری ده ریاکه، نه و منداله ش که له ناو نه و سندوقه دایه دوژمنی نه و و دوژمنی من که فیرعه ونه ئه بیات، تو مان خوشه ویست کردووه بو نه وه ی له پیش چاوی خوا ی گه وره نه م شته دروست بکری و روو بدات، خوا ی گه وره خۆی چاودیری نه کات و له مالی پاشا گه وره ده بیت و خواردنی شاهانه ده خوات و خزمه تی شاهانه ده کریت کاتیک که خوشکه که ی مووسا نه گه را ته ماشای تابوته که ی نه کرد تا بزانیته بو کو ی ده روات تا گه یشته لای مالی فیرعه ون و نه وان هه لیان گرت، وه دواتر به دوا ی دایه نی کدا نه گه ران که شیر ی پ ب دات، نه ویش مه مکی هیچ که سیکی نه نه گرت، خوشکه که ی وتی: ئایا ریتماییتان بکه م بو که سیک که سه ره رشتی بکات و شیر ی پ ب دات دواتر هینایانی بو ماله وه و مه مکی دایکی خۆی گرت و شیره که ی خوارد، خوا ی گه وره نه فه رموو ی: تو مان گه رانده وه بو لای دایکت تا چاو روشناو دلخوش ب به گه رانه وه ی تو تا خه فهت نه خوا تو که سیکی قیبتیت

کوشت له هوژی فیرعه ون به لām مه به سستی نه وه نه بوو که بیکوژئی به لکو به هه له کوشتی، له و غم و په ژاره یه یان له و ترسه که نه ترسای سزات بدن له وهش پرزگارمان کردیت جار له دواي جار توّمان پرگار کرد یان توّمان تاقیکرده وه چهند سالتیکیش له لای خه لکی مه دیه ن مایته وه، که ده سال بوو پاشان له کاتیکي دیاریکراودا گه پایته وه له و کاته ی که بوّت دیاریکرا بوو له قه زاو قه ده ری خواي گه وره تا بتکه ین به پیغه مبه ر^(۱۷).

خوای گه وره له کوژایی نایه تی ۱۴۰ ده فهرمویت: { وَتَنَّاكَ فُتُونًا } به واتای نه وه هموو نازار و نارپه حه تی و دهر به دهر یه ی که له کوژپه له یه وه به سه ریدا هاتووه هه تاوه کو کاتی وه فاتی، هه ر بوّیه گه لی ئیسرا ئیل ده یانوت له پیش نه وه ی بییت، واتا به پیغه مبه رایه تی و دواي که هاتی ئیمه ی گه لی ئیسرا ئیل به هوکاري توّ نازار ده دریین، نه مه ش وته ی نه و گه لانه بوو به رانه ر به پیغه مبه ریکي به ریز و ئولولعه زم، خواي گه وره ده فهرمویت:

﴿قَالُوا أَوَإِذَا نَا بِلْنَا مِنْ قَبْلِ أَنْ نَأْتِيَنَّا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوُّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ (الأعراف)

واته: پیش نه وه ی که توّ بیی ئیمه هه ر له لایه ن فیرعه ونه وه نازار نه دراین و کوپاغان نه کوژرا، دواي نه وه ی که توّش هاتوویت دیسان نه وه تا ئیستا فیرعه ون نازارمان نه دات و نه مانکوژیت، مووسا فهرمووی: به لکو خواي گه وره دوژمنه که تان له ناو بدات که فیرعه ونه و ئیوه بکات به جیشین له سه ر زه ویدا تا خواي گه وره ته ماشا بکات ئیوه چ کارو کرده وه یه ک نه که ن، نایا وه کو فیرعه ون و قه ومه که ی زالم و سته مکار نه بن یا خود عیباده تی خواي گه وره نه که ن و خواي گه وره له خوّتان پازی نه که ن، واته که خوا نیعمه تی پښ به خشین و پرگاری کردن سوپاسگوزاری بن^(۱۸)

دیمه نیکي تری ژیا نی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام خواي گه وره ده فهرمویت:

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (۱۹) وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَمَلٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَفْتَاهُ الَّذِي مِّنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوُّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿۲۰﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۲۱﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ﴾ (۲۲) القصص

واتە: كاتىك كە مووسا باغ بوو و پىگەيشت و دروست كىردنى رىك و دامەزراو بوو
ھوكىمان پىي بەخىش واتە: پىغەمبەرايەتى، تىگەيشتن لە دىن و زانىاريمان پىي بەخىش بەم
شېوازە پاداشتى چاكەكاران ئەدەينەو ھەرۈەكو چۆن پاداشتى دايكى مووسامان دايەو ۱۱
موسى ھاتە ناو شارى مىسرەو ەدواي ئەو ەي كە وەحى بۆ ھات و بوو بە پىغەمبەر لە كاتىك
كە خەلكە كە بى ئاگابوون، و تراو: لە تىوان مەغرىب و عىشادا، يان لە نىو ەپۇدا بە نەپنى خۇي
كرە ناو شاردا بىنى دوو پىاو شەپىانە يەكەمىان بەنى ئىسرائىلىيەو لە ھۆزى خۇيەتى، ئەو ەي
ترىشيان (قىيىي) يە لە ھۆزەكەي فىرەو ەنە و دوژمىنىتى، ئەو ەي كە لە ھۆزەكەي خۇي بوو
كابراي بەنى ئىسرائىلى داواي فرياكەوتن و سەرخستنى لە مووسا كىرد بەسەر دوژمەكەيدا: ئەي
مووسا فريام بىكەو ەو لەم دوژمەنە رىزگارم بىكە، ئەيەو ى بە زۆر ئىشم پى بىكات و پارەم پى نەدات،
مووسا ھەردو ەستى كۆ كىردەو ە داى بە سىنگى ئەو پىاو ەدا، ياخود بە گۆچانەكەي لىيداو
يەكسەر مردو كوشتى ھەر چەندە بۆ ئەو ەي نەبوو كە بىكوژى بەلام نەيزانى بەو ە ئەمرى!
مووسا وتى: بەراستى شەيتان ئەم كىردەو ەيەي پى كىردم لەبەر ئەو ەي فەرىمانم پى نەكرابوو بە
كوشتنى بە دىنباي شەيتان دوژمىنىكى گومراكارى ئاشكرايەو ئەيەو ى مروف گومرا بىكات ۱۲
يەكسەر مووسا پەشىمان بوو ەو ە وتى: ئەي پەروەردگار من زولم و ستەم لە نەفسى خۆم كىرد
لىم خۆشە، خواي گەورەش لىي خۆشبوو، بەراستى خواي گەورە زۆر لىخۆشبوو بەبەزەيە
بەتاييەتى بۆ كەسانىك كە داواي تەوبە و لىخۆشبوون لە خوا ئەكەن و بۆ لاى خوا ئەگەرىنەو ۱۳
مووسا فەرمووى: ئەي پەروەردگار بەھۆي ئەو نىعمەتە زۆرانەي كە بەسەرمدا پىژاندووتە لە
پىغەمبەرايەتى و زانست و لىخۆشبوون لەمەودوا نابم بە يارمەتىدەرى تاوانباران ۱۴

لەگەل زەمەندا ھەزرىتى مووسا عَلَيْهِ السَّلَام گەورە دەبوو، بەلام ھەندىك خويندىان بە گوتى
فىرەون دا كە پىدەچىت ئەم مىندالە ئەو كەسە بىت كە تۆ لەناو دەبات، بۆيە فىرەون بىرارى
دا كە بىكوژىت لە مىندالدا!

خاتوو ئاسيا بەمەي زانى و تورە بوو كە ئەو مىندالە و ھىچ نازانىت جىاوازي لە نىوان چاك
و خراپدا ناكات، تەنانەت جىاوازي لە نىوانى كەرەستەكانى دەوروشتى ناكات، چۆن دەتوانىت
تۆ بىكوژىت؟

فىرەونىش ھەزرىتى مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ى تاقى كىردەو ە لە نىوانى خورما و پىشكۇدا ھەرچەندە
لە پىوايەتى مېژوودا ھاتو ە كە رىشى فىرەونى پاكىشاو، رىشى فىرەون لە شىو ەي پەلكەدا
بوو ە نازارى پى گەياندو ە، ھەزرىتى مووسا دەست بۆ پىشكۇكە دەبات و لەتاو نازارى دەستى
دەپات بۆ دەمى و لىو زمانى دەسووتىت، ئەم ھۆكارەش كارىگەرى دەبىت لەسەر شىو ەي
قسە كىردنى.

هه رچه نده جیگای باوه پری (نوسهر) نییه هیچ سه رچاوه یه کی راست و دروستان ده ست نه که وتوو که جیگای پروا بیت بو ئه م کاره ساته به سهر مووسادا هاتبیت بو ئه وهی زمانی ته و او نه بیت، به لام من وای ده بینم که مووسا له نیوانی زمانی قیبطی و عیبری له نیوانی (ش) و (س) و ههروه ها چهند پیتیکدا توانای دهر برینی نه بووبیت ئه مهش له نیوانی دوو زماندا زور به ئاسایی پروو ئه دات، له کاتی خویدا زیاتر باسی ده کهین، فیرعه ون پریگای نه ئه دا گه لی ئیسرائیل به ئاشکرا به زمانی عیبری ئاخافتن بکه ن، ده بوو به زمانی کوونی میسری ئاخافتن بکه ن.

مووسا گه و ره بوو له ناو کۆشکی فیرعه ون دا و ده یزانی که له گه لی ئیسرائیله و مالی خوایانی ده زانی هه موو شتیک لای ئاشکرا بوو و هیچی لی نه شارابوووه، ههستی ده کرد که گه له که ی زولم و زوریان لی ده کریت، به لام له ناو کۆشکی فیرعه ون دا گه و ره بووه پارێزه ر و هه صانه ی خاتوو ئاسیا بوو، خاتوو ئاسیا خاوه نی بیروباوه پری دامه زراو بوو. و فیرعه ونیش سلی لیده کرده وه به دوو هوکار: یه که م له بنه ماله ی هیکسو سییه کان بوو، له هه ندیک جیگا وه کو باکووری میسر ده سه لاتیان هه بوو.

هوکاری دووهم؛ فیرعه ون کوپی نه بوو یان هه ر نه زۆک بوو و مندالی نه بوو، به لام ده شیت مندالی کچی هه بووبیت و کوپی نه بووبیت، بویه زور ئیعتیاری بو قسه ی خاتوو ئاسیا داناوه، تاکه که سیک بوو له ناو کۆشک که به خوای نه زانیوو و گالته ی پیکردوو.

حه زه ته ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام گه و ره بوو لانه و کۆشک و په وش ی سیاسی و کۆمه لایه تی ناو ئه و کۆمه لگه یه، په یوه ندی ته وای هه بوو له گه ل مالی باوکی و براکانی، به به لگه ی ئه وه ی زانیویه تی برای هه یه ناوی هاروون-ه که له و ساله دا له دایک بووه که فیرعه ون پریگای داوه و منداله کانی نه کوشتوو.

گه و ره بوونی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له ناو ئه و کۆشکه دا حیکمه تی خوای گه و ره بوو، له و پریگایه وه خوای موته عال فیتری هونه ری به پریوه بردن و ئیداره و سه رکر دایه تی کرد و زانستی زور فیر بوو، به تاییه ت زانستی ئایینی باووبا پیرانی که پیغه مبه ر بوون، چونکه گه لی ئیسرائیل له نا په حه تی و ناهه مواریدا بوون، به لام خوای گه و ره وای په خساندبوو بو مووسا که هه موو ئه و زانسته فیر بیت، ئه مهش پا داشتی خوایی بوو بو حه زه ته ی مووسا و ئامادده کردنییه تی بو پرو به پروو بوونه وه ی ده سه لات ی زولم و زوری فیرعه ون و پاراستنی گه له که ی له جینۆساید و کار پیکردنیان.

له نیوه پریه کدا خو ی ده کات به بازاردا که زانیان باسیان کردوو، ههروه ها هاتوو که وای له نیوان مه غریب و عیشادا هاتۆته ناو بازار، هه رچه نده هه ردوو پریاوه ته که له ئیبنو عه باسه وه هاتوو، به لام نوسهر ئه م پایه ی پی په سه نده چونکه جووله که په فتاریان وایه له دوی مه غریب

مهمله که تی سیانزه هم: گه لی ئیسرائیل

دېنه دهره وه و پېداوېستی خوږيان ئه نجام ددهن. هه رکاميان بېت هيچ له بڼه پره تی باسه که ناگوړېت، له کاتي هاتنی دا ده بېت دوو که س شه ر ده که ن که وا به کيکيان له گه لی ئیسرائيله و ئه وی تریش قېبطيه که حه زره تی مووسا ده بېت قېبطيه که زولم له عېبرانيه که ده کات مسته کۆله يه کی پېدا ده کيشيت بۆ له يه ک جيا کردنه وه يان يا خود بۆ سه لماندنی زولم ليکردنه که ی له که سه عېبرانيه که ی له گه لی ئیسرائيله، حه زره تی مووسا مه به ستي کوشتنی نييه، به لکو پېدا کيشانتي ئاسايه و قېبطيه که ده مریت و به ده ستي حه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ده کوژریت. حه زره تی مووسا له ناو ميسريه کان و ئیسرائيليه کان وا ناسراوه که هه ولی چاکسازي و له نپوه ندگيري خه لکی شاردابه به گشتی، چونکه هه روا کوژرانه ده مارگيري گه ل و هوژی نييه بير له پشتگيري هوژه که ی خو ی بکاته وه، ليره دا باسه که له وه دايه که ميسريه که زولمی کردووه، جيا کردنه وه ی دوو گه له جياوازه که به هوکاري ده سه لاتداری به کيکيان بووه، وه کو سه يد قوطب ده لیت: ئه و که سه له ده سته و پپوه ندی کو شکی فیرعه ونی بووه.

پېده چیت عېبرانيه که ش له بازاردا خواردن و سه وزه و ميوه فروش بوو بیت، به هوکاري کرین و فروشتن له گه ل ميسريه کدا تووشی ده مه ده می و شه پرکردن بووین، هاوارکردنی عېبرانيه که ش به و هوکاره بووه که مووسا له داروده سته ی کو شکی فیرعه ونی بووه، بۆیه داوای هاوکاري و فرياکه وتنی لیده کات، مووسا که ستي زالمی کوشت هه رچه نده نييه ت و مه به ستي کوشتنی نه بوو قه ده ری خوا ی گه وره بوو، ده ست به جی مووسا له کاره که ی په شيمان بوويه وه، چونکه ده يزانی کوشتنی که ستي ميسري هيچ له پرووداوه کان ناگوړېت، به لکو ئازار و ئه شکه نجه زیاتر ده بیت بۆ گه لی ئیسرائیل، ئه وه ی که کوژراوه که ستي ئاسايی ناو بازار نييه، مووسا له وه ده ترسیت که په وشه که زیاتر نا ئارام بیت له لایه ن فیرعه ونه وه، به هه رحال له و کاره ی ئه نجامی داوه که به مسته کۆله يه ک يان به هه ردوو ده ستي له توره بوونی خویدا که زولمی له عېبرانيه که کردووه به هیز و بازووی خو ی پېدا کيشاوه و کوشتويه تی ليی ده رباز ده بیت و که س به و حاله نازانیت، ته نها ئه و که سه نه بیت که له گه لی ئیسرائيله بۆیه په شيمانی ده رده بریت و داوای ليخوشبوون ده کات له خوا ی گه وره و خوا ی موته عاليش ليی خوش ده بیت، بپياريش ئه دات که تاوانه که ی داپوشیت و بی ده نگ بیت له وه ی کردوويه تی تا بيانوو و هه نجه ت نه دا به ده سته وه به پياوانی فیرعه ون.

مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بۆ ئه وه ی بزانت که ستي که له داروده سته ی فیرعه ون زانويه تی دپته وه هه مان جیگا، پېده چیت ته رمی ميسريه که له و ناوه دوور خرابيته وه بۆ جیگا و شویتيکی دیکه، بۆیه ئه و که سه ی که عېبرانيه له و جیگایه دا ماوه ته وه و هيچ پرس و ليکۆلینه وه يه کی له گه لدا نه کراوه، به لام شار پر له پياوانی فیرعه ون به دوا ی بکوژی چیتلتينه ره که ی کو شک دا ده گه رین، خوا ی گه وره ده فهرمویت:

﴿فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اَسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْبَطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَمُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمَصْلُوحِينَ ﴿٥١﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَمُوسَى إِنَّ أَلْمَلَأُ يَأْتُمِرُونَ بِكَ لِيَفْتَلُوكَ فَأَخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٥٢﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٥٣﴾﴾ القصص

واته: له کاتی به یانیدا هاته ناو شاره وه به لأم نه ترسا و چاوی نه گیراو چاودیری نه کردو ناوړی ده دایه وه هه ر نه و پیاوه به نی ئیسرائیلییه ی که دوینن داوای سهرخستنی له مووسا کرد دیسانه وه له گه ل که سیکی تری (قیبطی) دا شه پرتی که نه و (قیبطی) یه دیسان نه یه ووی بیگاری پښ بکات و به زور نیشی پښ بکات و پاره ی پښ نه دات و زولمی لن بکات، دیسان هاواری کردو داوای فریا که وتنی له مووسا کردو وتی: نه ی مووسا فریام بکه وه و سهرمبڅه به سهر نه م (قیبطی) یه دا مووسا که بینی هه مان پیاوه که به هو ی نه وه وه دوینن که سیکی کوشت، وتی: به پراستی تو که سیکی زور گومرایت و خراپه ت ناشکرایه، له بهر نه وه ی بوو یته هو ی نه وه ی که من دوینن که سیکی بکوژم، ئیستاش نه ته ووی بيم که سیکی تر بکوژم ﴿٥٠﴾ کاتیک که مووسا ویستی بروات له و (قیبطی) یه بدات که نه یه ووی زولم له به نی ئیسرائیلییه که بکات که به نی ئیسرائیلییه که داوای فریا که وتنی لن کرد که (قیبطی) یه که دوژمنی مووسا و دوژمنی کابرای به نی ئیسرائیلیش بوو، مووسا چووه پیشه وه بو ی، کابرای به نی ئیسرائیلی له لاوازی و بیده سه لاتیدا وایزانی مووسا بو نه م دیت و له م ده دات، وتی: نه ی مووسا نه ته ووی من بکوژی هه روه کو چو ن دوینن که سیکت کوشت، له ویدا یه کسه ر ناشکرای کرد که نه و کوژراوه ی هو ی فیرعه ون دوینن کوژراوه مووسا کوشتوویه تی وتی: نه ی مووسا که تو خه لکی نه کوژی و له خه لکی نه ده دیت ته نها مه به ست نه وه یه که خو ت به سهر خه لکیدا زال بکه ی له سهر زه وی تو ناتهو ی له سهر زه ویدا چاکسازی له نتوان خه لکیدا بکه ی ت ﴿٥١﴾ دوی نه وه ی هه و آل گه یشته وه به فیرعه ون که نه و پیاوه (قیبطی) یه ی دوینن کوژراوه مووسا کوشتوویه تی، نه و انیش پیلانیان دانا بو نه وه ی مووسا بکوژن، پیاو یک له و په ر و له دوورترین شوینی شاره وه به خیرابی هات و پرتگایه کی نزیکتری گرته به رو زووتر گه یشت وتی: نه ی مووسا نه و ده سه لاتدارانه راو پرتیان کردو وه و پیلانیان دانا وه بو کوشتنت تو له میسر ده رچو من به پراستی ناموژگاریکارو دلسوژی تو م ﴿٥٢﴾ دیسان مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له میسر ده رچو و به لأم نه ترسا له زالمه کان که تو له ی لن بسه ننه وه، چاودیریشی نه کردو ناوړی ده دایه وه نه وه کو بین و پتی بگهن، وتی: نه ی په روه ردگار پزگارم بکه له م قه ومه زالم و سته مکارانه ﴿٥٣﴾.

خوای گه وره سرووشتی مروّقی وا دروست کردوو که نه گهر هه له یه ک بکات و کهس پیتی نه زانیت ئه واهو بهو جیگایه دا ده گه پیت که تاوان و هه له که ی تیدا ئه نجام داوه، حه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام لهو کاته دا نه بووه به پیغه مبه ر تا به وه حی ئاراسته بکریّت و گومانیش له وه دا نییه که مروّف بووه ده رنه چوو له جنسی مروّبی خوئی بووه و هه موو ئی حساس و هه ست و نهسته کانی هه بووه، جا کاتیک قورئان ده فهرمویت ﴿يَتَرَقَّبُ﴾ واتا گه پرایه وه ئه و جیگایه و مورافه قه و چاودیری ده کات تا بزانیّت چ باسه، ترس و دله پراوکی پتوه دیاره له ناو شارد، ده ترسیّت له وه ی فیرعه ون به کاره که بزانیّت ئه م ترسه ش زور سرووشتیه، حه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام مروّقه و ده بیت ئه و حاله ته ی بو دروست بیّت.

له لایه کی تره وه که سه عیرانییه که هه وائی کوشتنی میسریه که ی له ناو گه لی ئیسرائیل دا بلاو کرده وه و خه لکی شار زور دلخوش بوون که که سیکی میسری کوژراوه به دهستی عیرانییه ک که حه زره تی مووسایه، هه موو شانازی ده که ن بهو کاره وه چونکه داخ له دّل.

لیره وه له وّی ده نگۆ وا بلاو بوویه وه که مووسا کاره که ی ئه نجام داوه، ئه م هه واله ش لای میسریه کانی ناو بازار بلاو بوته وه حه زره تی مووسا بو پۆژی دواپی دیته ئه و جیگایه ی دوینن که میسریه که ی تیا کوژراوه، لای کابرای به قال له بازاردا چاودیری ده کات له پر میسریه کی تر دیت و به هه مانشی وه ی دوینن میسریه که ی تر بیانوو به عیرانییه به قاله که ده گریّت و زولمی لیده کات. حه زره تی مووسا وه کو سه ید قوطب ده لیت: که سیکی توپه بوو ناحه قی پتقبول نه کراوه بویه زوو هه لده چیت و دیسان په لاماری میسریه که ده دات، میسریه که ش له هیژوبازووی مووسا ده ترسیّت و خیرا تاوانه که ی دوینن ئه دات به سه ر مووسادا، چونکه گوپی لیبوو که عیرانییه کان خو شحال بوون و درکاندوو یانه، بویه ده لیت به مووسا ده ته ویت همکوژی وه کو چۆن دوینن که سیکت کوشت، تو ده بیت چاکه خواز و چاکساز بیت^(۱۵) که چی زورداریت و ده ته ویت زوردار ی بکه یت.

هه رچه نده زوریک له زانایانی پافه کار ده لّین که عیرانییه که ئه و قسه یه ی کردوو ره پای زورینه له سه ر ئه وه یه که وته ی کابرای عیرانی بیت، به لّام (نوسه ر) پای ئه و پافه کارانه هه لده بژیرم که میسریه که ئه و وته یه ی به حه زره تی مووسا وتوو.

زور ده گونجیت کاتیک عیرانییه که هاواری کردبیت بو مووسا له ئه نجامی هاواره که ی عیرانییه که بۆی روون بووبیته وه که مووسا که سه که ی دوینن که کوژراوه کوشتبیتی، ده شیت

.....
(۱۵) موسا علیه السلام به وه ناسرابوو که هه ولی چاکسازی ئه دات.

عیرانییه که به نیازی خوئی ته نها وتیبتی نه وه ئه میش ده به ویت ده سترژی و زولم بکات وه کو که سه که دی ویت و هاواره که دی له مووسا ئه م وته به بو ویت.

هه ردوو ته فسیره کان گونجاوه له ئه نجامی ئه م درک و پیزانییه مووسا ئاشکرا ده بیت و فیرعه ون فه رمانی ده سترکردنی ئه دات و خه لکی خوئی یان سه ربازه کانی ده نیریت بو ده ست به سه رکردنی. گومانی تیدا نییه مووسا له ناو کوشکی فیرعه ون دا ژیاوه، به دلنیا ییه وه خه لکیکی هه به خوشیان ده ویت و کاری له گه ل دا ده که ن، بو به خیرا فه رمانی ده ست به سه رکردنی له لایه ن که سیککی ناو کوشک ده گات به مووسا، ئاموزگاری ده گات که هه لیت و ناوچه که به جی به لیت، جاریکی تر به وریایی چاودیری جه نابی مووسا ده به ویت پرگاری بیت له ده ستیان، بو به سه رته تا پرو ده کاته خوای په روه ردگار داوای پرگار بوون ده گات له ده ستیان.

حه زه رته ی مووسا ریگای دوورو دریز ده گرته به ر به ده شت و شاخ و بیابان دا تا له ده ستی فیرعه ون پرگاری بیت، پرو ده کاته ناوچه ی پیغه مبه ریک که پیشت ر بانه واز و خواناسی ئایینی ئیسلامی هه نه فی ئیبراهیمی تیدا بلاوه ئه ویش شاری مه دیه نه.

خوای موته عال ده فه رمویت:

﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ۝ فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ۝﴾
القصص

واته: کاتیک که پروی کرده (مه دیه ن) ریگای نه ئه زانی، وتی: به لکو خوای گه وره ریگای راستم نیشان بدا بو ئه وه ی بگه م به (مه دیه ن) و ریگا که ون نه که م ﴿﴾ کاتیک که گه یشته سه ر ئاو یک که له (مه دیه ن) بیریان هه بوو شوانه کان مه ریان ده هیتا و ئاو یان ده دا خه لکانیکی زوری بینی له وئی ئاو به ئازه له کانیا ن ئه دهن، له دوو ریشه وه له دوای هه موویانه دوو ئافه رته ی بینی که ریگری له ئازه له کانیا ن ئه که ن و نایه لن بچه پی شه وه بو سه ر ئاوه که، مووسا عَزَّوَجَلَّ به زه بی پیاندا هاته وه و پی وتن: ئیوه چیتانه بو نایه لن ئازه له کانتان بچته سه ر ئاوه که و ئاو یان ناده ن؟ وتیان: عاده تی ئیمه وایه ئاو به ئازه له کامان ناده ی ن و په له ناکه ی ن تا خه لکی هه مووی ئاو به ئازه لی خو یان ئه دهن و چۆل ئه بی بو ئه وه ی تیکه لیان نه بین، باوکی شمان پیاو یکی به ته مه ن و به سالچوو وه توانای ئه وه ی نییه که ئاو به ئازه له کان بدات ﴿﴾ ئاوی به ئازه له کانیا ن دا پاشان

چوو ه سبهری دارێک و دانیشته فهرمووی: ئه ی پهروهردگار خیرم پێ بکه من زۆر پتویستم به خیرو چاکه ی تویه (1).

ههلبهت مووسا عَیْهَاسَلَام نهیده زانی شاری مه دیه ن له کوێدایه و پێشتر پلانی بۆ دانه نابوو، به لکو زۆر به ئاسایی ملی پێگای گرت و خوای گهوره ویستی وابوو که به ره و ئه و ناوچه یه بروات، چونکه پێشتر جێگای هه زه رته ی شوعه یب بووه، نوێترین پێغه مبه ره و هه لکی ئه و ناوچه یه شوێنکه وتوو ی ئایینی شوعه یین.

هه زه رته ی مووسا عَیْهَاسَلَام له پێگای گرت به ر داوای له خوای گهوره کرد که پێنوینی بکات بۆ جێگایه کی باش و بتوانیت تێیدا به سه سته وه.

له پراستیدا پێگای مووسا عَیْهَاسَلَام هه روا ئاسان نه بوو، به لکو زۆر سه خت بوو به ته نه ا بێ ده لیل و چاوساغ، له پڕ که سه ێک له کۆشکه وه ئاگاداری کرده وه پابکات و بێ توێشوو ی پێگا و زاده، له کاتیکدا مووسا له ناو نازو نيعمه تی کۆشک دا ژیاوه وای تێستا به ته نه ا و بیکه س ملی پێگای دوورو درێژی بیابانی گرتۆته به ر و به ره و باشووری شام و باکووری حیجاز تا ده گاته جێگایه کی ئاوه دانی، ئینجا دیمه تیکی زۆر سه رنج پراکش و غه ریب ده بینیت، لێره وه کۆتای به ئازار و ناره حه تی پێگا و سه ختی دیت و ده گاته ئاوه دانی.

له ئاوه دانیدا ده بینیت پیاوانی شوانی ده قه ره که مه ره کانیا ن ئاوه ده دن، به لām دوو ئافره ت وه ستاون و چاوه پروانی ته واو بوونی ئه وانن، مووسا زۆری لا سه یر ده بیت چونکه هه لکی خاوه ن شه هامه ت و عیزه ت هه رگیز پێش ئافره تان ناکه ون، ده بوو ئافره ته کانیا ن پێش به خستایه، مووسا به م په فته ره رازی نییه بۆیه خیرا ده پرسیت له ئافره ته کان بۆچی لێره دا چاوه پروان؟

دوو خامه که ش له وه لāmدا وتیان: تێکه ل نابین به پیاوان و تێمه شوانی ئه م مه رانه یین و باوکمان پیاویکی پیره و توانای کارکردنی نییه، یاخود توانای شوانی نییه و تێمه کاره که ئه نجام ده ده یین، به لām تێکه ل نابین و چاوه پروانین تا شوانه پیاوه کان ته واو ده بن.

مووسا ده سته جێ ده ستی کرد به ئاودانی مه ره کانیا ن نه وتی ماندووم و برسیمه و هاوکاریم بکه ن، به لکو به ئه رکی سه رشانی زانی و دوا ی ته واو بوونی چوو ه بن سبهرێک و لێی دانیشته بۆ پشوودان، ئینجا پارایه وه له خوای پهروهردگار که برسیه و هه ژاره و بێ ده ره تانه، به وه په ری زه لیلی و گه ردن که چیه وه، خوای گهوره له ماوه یه کی زۆر که مدا و نزا و مونا جاته که ی گیرا کرد و له پڕ ئافره تیکی به شه رم و شکۆ هات یه کێک بوو له شوانه کان و به مووسای وت، باوکمان بانگت ده کات تا پاداشتی ئه و کاره ت بۆ بکات که مه ره کانت ئاوداوین، خوای گهوره ده رگای ره حمه تی له هه زه رته ی مووسا کرده وه، گومانی تیدا نییه که به گه رانه وه ی که چه کان بۆلای باوکیان

باسی شه‌هامه‌ت و چاکه‌کاری ئەم لاوه‌یان کردوو بۆی، باوکیشیان به ئەزموونی خۆی و ژیا‌نی که‌سی وا به‌شه‌هامه‌ت و خاوه‌ن پرێز پتو‌یسته پاداشت بگ‌ریت و کاری پت‌بدریت.

بانگ‌یشت و میوان‌داریه‌که‌ی مووسا له ئاستی چاکه‌ی خۆیدا‌بوو، خۆ ئە‌گه‌ر ئەو کاره‌ باشه‌ی ئە‌نجام نه‌دا‌یه به‌ د‌ن‌یایه‌وه وه‌کو هه‌موو پیا‌وانی تری ده‌قه‌ره‌که‌ ناوی نه‌ده‌بوو و میوان‌داریش نه‌ده‌ک‌را، که‌واته (الجزاء من جنس العمل).

کاتیک مووسا عَیَّالَتَه‌م که‌یشته‌ لای پیا‌وه‌ پیره‌که‌ و ده‌رده‌ د‌لی خۆی بۆ گ‌یرایه‌وه و با‌سی ژیا‌ن و حا‌لوگ‌وزه‌رانی بۆ کرد، ئە‌ویش گو‌یتی بۆ گ‌رت‌بوو (له‌ ر‌ی‌وا‌یه‌تی ئە‌ه‌لی ک‌یتا‌ب‌دا هاتوو‌ه که‌ گوا‌یه مووسا شه‌رێ‌کی گه‌وره‌ی کرد له‌ گه‌ل شو‌انه‌کان‌دا تا مه‌ره‌کانی ئا‌ودا‌وه، ه‌یزو توانای مووسا‌یان بۆ با‌وکیان با‌س‌کردوو‌ه پاشان با‌وکی که‌چه‌کان دا‌وای ل‌ی ده‌کات که‌ به‌ ک‌ر‌یی بگ‌ریت و ب‌یت‌ه شو‌انیان، به‌لام پ‌ین‌ا‌چ‌یت وای‌ت، چون‌که‌ ئا‌ودانی مه‌ر شه‌ری نا‌و‌یت)، ده‌ش‌یت ه‌یزو بازووی مووسا سه‌رنج‌ی که‌چه‌کانی را‌ک‌یش‌اب‌یت و چاکه‌و پیا‌وه‌تی ل‌ی وه‌شا‌وه‌ته‌وه ئە‌مانه‌یان بۆ با‌وکیان با‌س‌کرد‌ب‌یت، پ‌ین‌ده‌چ‌یت با‌وک‌یش‌یان زۆر ده‌م‌یک ب‌یت به‌دا‌ی پیا‌و‌یکی ئازا و چا‌پ‌وک و به‌ه‌یز‌دا بگه‌ر‌یت بۆ ئە‌وه‌ی به‌ ک‌ر‌یی بگ‌ریت و شو‌انی پ‌ی‌ب‌کات، له‌دا‌ی گ‌یرا‌نه‌وه‌ی به‌سه‌ره‌اتی خۆی یه‌ک‌یک له‌ که‌چه‌کان زانی که‌ ئە‌م که‌سه‌ پتو‌یستی به‌ کار‌کردن و خۆ‌راک و ج‌ی‌گای مانه‌وه‌ هه‌یه‌ دا‌وای کرد له‌ با‌وکی که‌ شیا‌وه‌ بۆ ئە‌و کاره‌ی ئە‌وان و ب‌یری خسته‌وه‌ که‌ زۆر ده‌م‌یکه‌ به‌ شو‌ین که‌س‌یکی وادا ده‌گه‌ر‌یت.

خودی ئە‌م ش‌ی‌خه‌ پیره‌ و با‌وکی ئە‌م دوو که‌سه‌کی خ‌واناس و له‌ بنه‌ما‌له‌ی پ‌ی‌غه‌مبه‌رانه‌، ناوی (ی‌ث‌رون/یه‌س‌رون)ه‌. ک‌و‌ری‌ی ب‌رای حه‌ز‌ره‌تی شو‌عه‌یب‌-ه‌، هه‌ند‌یک ده‌ل‌ین گوا‌یه‌ خودی حه‌ز‌ره‌تی شو‌عه‌یب‌ه‌، ئە‌م وته‌یه‌ گ‌ون‌جا‌و نییه‌ له‌ ر‌و‌وی م‌ی‌ژ‌وو‌ییه‌وه و نا‌ک‌ر‌یت بنه‌ما‌له‌ی پ‌ی‌غه‌مبه‌ر‌یک که‌ له‌ سه‌رده‌می شو‌عه‌یب‌ گه‌له‌که‌ی له‌نا‌و‌چ‌وو‌ه ئە‌م ج‌ی‌له‌ یه‌که‌م ج‌یل ب‌یت، به‌و ش‌ی‌وه‌یه‌ مامه‌له‌ له‌گه‌ل پ‌ی‌غه‌مبه‌ر و ک‌چی پ‌ی‌غه‌مبه‌ره‌که‌یان‌دا بکه‌ن، بۆ‌یه‌ (نو‌وس‌ه‌ر) له‌سه‌ر رای ئە‌و زانا‌یا‌نه‌یه‌ که‌ پ‌ی‌یان وایه‌ ئە‌و ش‌ی‌خه‌ پیا‌و‌چا‌کی‌ک بو‌وه و په‌ی‌وه‌ندی نه‌بو‌وه به‌سه‌ر پ‌ی‌غه‌مبه‌رایه‌تی و حه‌ز‌ره‌تی شو‌عه‌یب‌یش نه‌بو‌وه.

با‌وکی دوو که‌چه‌که‌ یه‌س‌رون وتی: مووسا چ‌یت‌ر مه‌ترسه‌!

چون‌که‌ چه‌نده‌ پتو‌یستی به‌ خۆ‌راک و ج‌لو‌به‌رگ و شو‌ئنی مانه‌وه‌یه‌ ئە‌وه‌نده‌ش پتو‌یستی به‌ ئا‌رامی و ئاسا‌یشه‌، هه‌ر‌بۆ‌یه‌ د‌ن‌یایی کرد‌ه‌وه‌ که‌ ف‌یرعه‌ون و سه‌ره‌بازه‌کانی ده‌ستی‌ان نا‌گاته‌ مه‌دی‌ه‌ن و ئا‌رام به‌، ر‌زگارت بو‌وه‌ له‌ ده‌ستی ز‌ا‌لمان و که‌س نا‌توان‌یت زه‌ره‌رو زیانت پ‌ی‌ بگه‌یه‌ن‌یت، د‌یا‌ره‌ ف‌یرعه‌ون ه‌یچ ده‌سه‌لا‌تی له‌ نا‌و‌چه‌ی مه‌دی‌ه‌ن دا نه‌بو‌وه.

ئینجا ده‌نگی کچه‌کان به‌رز ده‌بیته‌وه چونکه زۆر گیرۆده و سه‌ختییان چه‌شتوو به‌ده‌ست شوانیه‌وه، یه‌کیک له‌پیشه زۆر سه‌خته‌کان بووه، چه‌نده کاره‌که سه‌خت بووه دوو ته‌وه‌نده بۆ کچه‌کان سه‌ختتر بووه که پیاوانی تر شوان بوون ته‌مانیش خۆیان له‌تیکه‌لاو بوونیان پاراستوو.

چونکه ئافره‌تی پاک و بێگه‌رد ئافره‌تی دلساف و خواناس چه‌ز به‌تیکه‌لاوی ناو پیاوان ناکات، چونکه به‌سرووشتی پاکی فیطره‌تی وایه ته‌نها بۆ هاوسه‌ری پراوه‌ستاو و خزمه‌تگوزار بیت، چیتر چه‌زیان به‌کاری سه‌خت نییه، مادام خوای گه‌وره گه‌نجیکی به‌هیز و به‌پره‌وشتی ناردوو و پتویسته له‌ده‌ستیان ده‌رنه‌چیت، هه‌ر ته‌مه‌ش وای کرد له‌و کچه‌پاک و به‌پره‌وشتانه که داوا له‌باوکیان بکه‌ن که به‌کرێ بیگریت و بیکاته شوانی مه‌ره‌کان.

له‌ ئیستادا هه‌ردوو لایان پتویستیان به‌یه‌کتره، بۆیه باوکه‌که پێشنیاری کچه‌که‌ی لاجوان و په‌سه‌ند بوو، بۆیه خیرا داوای کرد که مووسا بمی‌تته‌وه و کو‌نتراکتی کارکردنی له‌گه‌ڵ به‌ست، هه‌ندیک وا ته‌فسیری ده‌که‌ن گوايه‌ ته‌و کچه‌ چه‌زی له‌ مووسا عَیْسَاکَم کردوو، به‌و هو‌کاره‌ بووه داوای کردوو له‌باوکی که بمی‌تته‌وه، ته‌م وته‌یه هه‌چ بنه‌ما به‌کی نییه، چونکه که‌سیکی غه‌ریب و نه‌ناسراو بووه، پاشان ئین عه‌باس ده‌لیت: ته‌و ماوه‌یه‌ی که له‌ میسر وه‌ به‌ریکه‌وت بۆ مه‌دیه‌ن مووسا هه‌چ خواردنێکی پێنه‌بوو، گه‌لای دارو گزوگیای ده‌خوارد، ته‌نانه‌ت نه‌عه‌له‌کانی له‌ پێدا در‌ا بوو به‌ پیتی په‌تی پیتی ده‌کرد، موحتاجی له‌ته‌ خورما به‌ک بوو، هه‌ر بۆیه دوعای کرد که خوای گه‌وره یارمه‌تی بدات و بێده‌ره‌تان و سک برسی و پرووت و په‌جال و پێ په‌تییه، پرووداوه‌که له‌ سه‌رنج راکێشانه‌وه بووه گه‌نجیک به‌و حاله‌ و به‌و شیوه‌یه‌ خاوه‌نی عه‌یزه‌تی نه‌فسه، سکی نووساوه به‌ پشتیه‌وه له‌ برسا به‌لام هاوکاری خه‌لکی تره، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت:

﴿فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ رَفَضَ عَلَيْهِ الْفَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتُ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾ قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَتَأَبَتِ اسْتَفْجَرُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَفْجَرْتُ الْقَوِيَّ الْأَمِينُ ﴿٥١﴾ قَالَ إِنْ أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَي هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي جَجْجٌ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥٢﴾ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٥٣﴾﴾ القصص

واته: دوا‌ی ته‌وه‌ی که دوو ئافره‌ته‌که ته‌مپۆ زوو گه‌یشتنه‌وه ماله‌وه باوکیان پرس‌یاری لێ کردن چۆن وا زوو ها‌ته‌وه؟ بۆیان گێرا‌یه‌وه و تیان: بپاوی‌ک ئاوی ئاژه‌له‌کانی بۆ داوین، ته‌ویش ناردی به‌ شو‌نیداو یه‌کیکیان به‌ شه‌رمه‌وه ها‌ته‌وه بۆ لای مووسا عَیْسَاکَم وتی: به‌ د‌ن‌یایی باو‌کم بان‌گت ته‌کات تا پادا‌شتت بداته‌وه له‌سه‌ر ته‌وه‌ی که تۆ ئاو‌ت به‌ ئاژه‌له‌کا‌مان داوه، کاتی‌ک

مووسا عليه السلام هات بۆ لای باوکیان چیروک و به سه رهاتی خۆی بۆی گێرايه وه که له میسر چی به سه رهاتوو، باوکیان وتی: ئه ی مووسا عليه السلام مه ترستی به راستی تۆ له قه ومیکی سته مکار پرگارت بووه که فیرعه ون که سیکی زۆر سته مکاره، وتراوه: ئه م پیاوه شوعه یب پیغه مبه ر بووه -صلی الله علیه وسلم- که ئه وه بۆچوو نیکی ته واو نییه، چونکه شوعه یب پیغه مبه ر عليه السلام زیاتر له چوارسه د سأل پیش مووسا عليه السلام بووه و نزیک بووه له سه رده می ئیبراهیم پیغه مبه ر عليه السلام وتراوه: برازای شوعه یب بووه، و وتراوه: پیاوچاک و موسلمانیک بووه له عه شیره تی شوعه یب و له سه ر ئایینی شوعه یب پیغه مبه ر عليه السلام بووه ﴿٥٥﴾ یه کیک له کچه کان وتی: ئه ی باوکه به کرپی بگره تا شوانیمان بۆ بکات به راستی ئه مه باشرین که سه که تۆ به کرپی ئه گری، له به ر ئه وه ی زۆر به هیزو ئه مینه، باوکی وتی: چۆن ده زانیت؟ وتی: به هیزه چونکه بینیمان چۆن به ردی سه ر بیره که ی لا برده له بیره که ئاوی بۆمان ده رکردو ئاوی ئاژه له کانیدا، که سیکی زۆر ئه مینیشه، له به ر ئه وه ی که چووم به داویدا مووسا عليه السلام له پیشه وه ئه پړۆی و پیتی وتم: ئه گهر پتیه که م هه له کرد به ردیک تیکره ده زانم و له وپوه ده پۆم، نه ک کچه که له پیشه وه بروات و ئه م له داویه وه بروات، بۆیه وتی: که سیکی زۆر ئه مینه ﴿٥٦﴾ پیاوه که وتی: ئه ی مووسا عليه السلام من ئه مه وێ یه کیک له م دوو کچه ی خۆم لێ ماره بکه م تۆیش هه شت سأل شوانیم بۆ بکه ئه گهر ده سالیشم بۆ ته واو بکه ی ئه وه له چاکه ی خۆته، من نامه وێ تووشی مه شه قه و ناره حه تیت بکه م بلێم ئیلا ئه بێ ده سأل شوانیم بۆ بکه ی، ئه گهر هه شت سأل بکه ی به سه، ئه گهر ده سالیشت کرد ئه وه له چاکه ی خۆته إن شاء الله ئه مبینی من که سیکی چاک ئه بم و به چاکه مامه له ت له گه له دا ده که م ﴿٥٧﴾ مووساش عليه السلام وتی: ئه مه به لیتیک بیت له نێوان من و تۆدا هه ر کام له و دوو ماوه یه م به سه ر برد هه شت ساله که یان ده ساله که وه زولم له سه ر نییه، واته: داوای زیاتم لێ مه که خوای گهره ش شاهیدو پارێزه رو ئاگاداره له م مه رجه ی که دامانناوه ﴿٥٨﴾.

خوای موته عال که باسی به شهرم و حه یای ئه و کچه ده کات، هه روا له بنه ماله یه کی ساده په روه رده نه بووه، ئه و حالوگوزهرانه ی مووسا بۆته هوکاری به زه یی هاتنه وه، به لām له گه ل باوکیان داده نیشت و خۆی پنده ناسیتیت، مووسا له بنه ماله ی پیغه مبه رانه، ئین عه باس ده لیت: برازای حه زره تی شوعه ییه، پیاوێکی ده و له مه ندی ناو شاری مه دینه، به م پاوپوه نده هه ردوو لایان یه ک به ره بابن و ده چنه وه سه ر ئیبراهیم عليه السلام ئه گهر له عیصۆ و یه عقوب دا جیاوازیان هه بیت، پتویسته له سه ر ئه م پیاوه پیره ی ناو شاری مه دیه ن هاوکاری بکات، بۆیه داوای کارکردن و کۆنتراکتی ٨ سأل کارکردنی لنده کات و ئه گهر مووسا رازی بوو به ١٠ سأل کارکردن له گه له دا، ئه و دوو ساله له که ره می حه زره تی مووسایه عليه السلام.

ئه ی ٨ سأل کارکردن پاداشتی چیه؟ ماره کردنی یه کیک له کچه کانیه تی، هه ردوولا به م بریاره رازی بوون وا مووسا له پرووت و ره جالی بووه خاوه نی مأل و خیزان و کار و که سابه ت.

مهمله که تی سیانزه هم: گلی ئیسرائیل

کۆنتراکته که له نێوانیاندا به سترای خوای گهروه به شاهید و پارێزه له نێوانیاندا بوو، له فرموده دا هاتوو که موسا ۱۰ سال کاری کردوو له مه دیه ن، بوخاری له فرموده دا هیناویه تی له خانه ی په یمان بردنه سه ر، به لام گوایه موسا به نانه سکی کاری کردوو و وتوویه تی پیشه ی من هه لگرتنی به ردو شکاندنی به رده و پێگای دروست کردوو بۆ ئه و پیاوه پیره ی مه دیه ن، جۆری زیخ و چه وی بۆ جیا کردۆته وه بۆ ئه وه ی به دهنگی زیخ و به رده کاندای پێگاکه بناسیته وه، ئه و وتانه هه موو (ضعیف، مجهول و موضوع) ن بنه مای راستی نییه.

ئه و ماوه یه موسا له ناوچه ی مه دیه ن مایه وه خه ریکی کارکردن و پێکهێنانی خێزان و دارشته وه ی که سایه تی خوێ بوو، ئه و زه مه نه بۆ موسا زۆر گرنه گ بوو چونکه ماوه ی پێغه مبه رایه تی له وێوه ده ست پێده کات.

کۆی گشتی باس پیش پێغه مبه رایه تی موسا عَیْیَاسَکُمْ

ههروه کو له سه ره تای کتیه که دا ئاماژه مان پێداوه که ژیا نی پێغه مبه ران له یه ک ده چن، هه موو ئازار و نا په حه تی زۆریان چه شتوو به گشتی، ده ربه ده ر کراون له زید و مه لبه ندی خویان هه لکه ندراون ئه مه ش حیکمه تی تێدا یه، بۆ ئه وه یه که شوێنکه توانیان وه کو ئه وان ئارامگرین، هه نهجه تیان نه بیته بلێن پێغه مبه ران له خو شی و شادی و نا په حه تیدا بوون، بۆیه ده بیته شوێنکه توانیان له ئازار و نا په حه تیدا بن.

هیچ پێغه مبه ریک نه بووه که ئازار و نا په حه تی نه چه شتیته، جا له ده ربه ده ری و مندال و که سوکار مردن، برسی تی و دوور بوون هیج رهت و راوه دووان... هتد. موسا عَیْیَاسَکُمْ هه ر له کۆر په له ییه وه له ئازار و نا په حه تی دا بووه، ده ربه ده ر و دوور که وتوه بووه، حیکمه تی ئه م ئازار و نا په حه تیا نه بۆ ئه وه یه خوای گه وره راید هه ییت بۆ ئه رکی گه وره تر تا بتوانیت زیاتر به رگه ی نا په حه تی و ئازار و ده ربه ده ری بگریته.

که واته له وانه ی ژیا نی پیش پێغه مبه رایه تی موسا عَیْیَاسَکُمْ ده بیته موسلمان هه روا هه وانه و هه ر په مه کی نییه، به لکو مرو ف ناییت له ئازار و ده ربه ده ری و زیندان و راوه دووان بترسیته، چونکه به دنیاییه وه په روه رده ی خوا ییه بۆ کاری گرنه گتر، خوای گه وره موسلمانان تووشی نا په حه تی و فیتنه ده کات تا راستگو و سه ر راسته کان ده ربکه ون، ده فه رمو یته:

﴿أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۚ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ۝﴾ العنكبوت

واته: ئایا خه لکی وا گومان ئه بهن و وا حساب ئه کهن که وازیان لی بهینین ته نها به وهی که بلین ئیماغان هیناوه و تاقی نه کرینه وه، واته: ئه وه گومان بردنیکه هه له یه و ئیلا تاقیتان ئه کهینه وه ① به دلنیا یی ئوممه تانی پیش ئیوه یشمان تاقیکردۆته وه ئه وانه ی که به زمانیان ئه لێن: ئیمه ئیماغان هیناوه تا ده ربکه وێ و خوای گه و ره بیینت که کێ راستگۆیه و کێ درۆزنه، تا عوزرو بیانوو یان نه مینیت بۆ قیامهت ②.

که واته ناره حه تی و ناسۆر و ده رده سه ری سونه تی پیغه مبه رانه و هه روه ها نزیک بوونه وه یه له خوای په روه ردگار، خوای گه و ره وه لامی نزا و مونا جاتی مووسای دایه وه که برسی و پیپه تی و پرووت و په جال بوو، مروّف له خوشیدا بوو زۆر دووره له خوا که له ناسۆر و ناره حه تیدا بوو زۆر نزیکه له په روه ردگاری به ئیخلاص دوعا ده کات، به نیه تی ساف و پاک به ندایه تی و دروشمه کان ئه نجام ئه دات. یه کیکێ تر له وانه ی ژیا نی مووسا ③ بریتییه له پشتگیری لاواز و هه ژار و زولم لیکراوه کان، مووسا له پله و پایه ی زۆر گه و ره دا بوو له کۆشکی فیرعه ونی و جوانترین و باشرین جلوه برگ و خواردنی ده خوارد، به لام له ئاستی زولم و زۆردا خۆی پینه گیرا، مروّف که خواناس بوو هه رگیز ناچیتته به ره ی زالمه یان به لکو له گه ل مه زلومدایه، ئایینی خوایی پۆحی شۆرشگیری ده کات به به رگی خواناسان دا چابوک و ئازا و چاونه ترسیان ده کات، ئه م پۆحی شۆرشگیرییه له ئاده مه وه تا خاته م ده بیتریت.

سه ره تای هاتنی ئیسلام شۆرش بوو له ئاسمان و زه وی دا، شۆرشیش واتا لابرندی سیسته میک و له جیگایدا سیسته میکی تر دابتریت، بۆیه مووسا ④ پیش پیغه مبه رایه تی پۆحی کۆشش و شۆرشگیری تیدا بوو، هه ولێ ئه وه بوو که چاکسازی زولم نه هیتیت.

لیره دا وانه یه کی تر به دی ده کریت ئه ویش کارکردنی ئافره ته، ئافره ت هاوشانی پیاو ده توانیت کاری تر بکات له ده ره وه ی ماله که ی، به و مه رجه ی تیکه لاوی زۆر ئاپه سه ند پروونه دات، وه کو ئه وه ی که له ئیستادا ده بیتریت، له حاله تیکدا ئه گه ر خانه واده و خیزانه کان پیوستیان به وه بوو که ئافره تان کار بکه ن، ئافره تیش ده توانیت پله و پایه و مه نصه به کان بپریت پاشان هاوسه رگیری بکات و خیزان دروست بکات که ئه رکیکێ پیوسته بۆ هه موو که س به تایبه ت بۆ بانگخواز و ئه وانه ی که ئه رکی زیاتری بانگه وازیان له سه رشانه، چونکه هاوسه ره کانیا ن ئارام تر و له ناو کۆمه لگه دا په سه ندتر ده بن که سه نه د و پشتیوانیه کی زۆر گرنگه بۆ هه ردوولا.

هه روه کو به ماله کان ده گه پێن به دوا ی که سی باشدا بۆ کوپه کانیا ن، به پیچه وانه ده بیت خانه واده ی که چه کانیش بگه پێن به دوا ی خانه واده ی باشدا تا که چه کانیا ن به دن به شوو، هه روه ها زۆر گرنگه ره زامه ندی به شوو ده ر و به شوو درا و هاوسه رگیر له و نێوه ندده ها هه بیت.

مهمله که تی سیانزه هم: گلی ئیسرائیل

خاوهن رهوشتی تهن دروست و بهرز بدۆزنه وه و به شوئیدا بگهرین، پاشان دهستگیرۆیی لئ قهوماو و بیکهسهکان و دۆزینه وهی مهئوا و دامهزراندنیان له سهركار و پیشه و یارمهتی دانیان بۆ دروستکردن و پیکهتانی خێزان و دامهزراندن و پیکه یاندنی بۆ باشه و چاکسازی تا ببیته که سیکێ باش له ناو کۆمه لگه دا و سوود ده به خشیته که وازی لیبهتێرت به بیانووی ئه وهی که س نایناسیت و پهراویز بخریت، که سیکێ زیان به خشی لیده ربچیت و کۆمه لگه گیربخوات به دهستییه وه و خهریکی ئه نجامدانی تاوان بیت.

قوناغی ژیان و پیغه مبه رایه تی موسا عَیْهِ السَّلَام

قوناغی بوون به پیغه مبه ره له دواي ده سال ژیا نی له ناوچه ی مه دیه ن ده ست پیده کات، موسا له ته مه نی پرووشدا به ۳۵-۴۰ سال، خاوه ن خێزان و مندال و سهروه ت و سامان و مه پرومالاته، په یمانی خو ی برده سه ره له گه ل پیاوه پیره که ی مه دیه ن، له گه ل ئه وه ی که زاوای ئه و بنه ماله یه، بیر ی که سوکاری ده کات ئاره زووی گه رانه وه ی هیه، جا ئه م ئاره زووه به نه ئینییه یاخود ئاشکرا، ماوه یه کی زۆر به سه ره ئه و کاته دا تپیه ری کردووه که موسا عَیْهِ السَّلَام له شاری لوکسور ئه نجامی داو میسریه کی کوشت.

ئیتستا پلانی گه رانه وه ی داناوه پیده چیت بیه ویت به نه ئینی بگه ریته وه ته نها بۆ سه ردانی تکت بیت، ئه م وته یه که له میژوودا هاتووه، چونکه سیما ی ده موچاوی گوژاوه تا راده یه ک و له وانه یه و ئه گه ری زۆره میسریه کان نه یناسنه وه یان پیده چیت خاتوو ئاسیا له لایه ن فیره وه نه وه عه فوی بۆ وه رگرتبیت و له تاوانه که ی خوشبوین.

هه موو ئه م ئارگومیتانه (بیانوو) ده شیته راست بیت، به لام له رینگادا که به ره و میسر ده گه ریته وه هه موو هاوکی شه کان هه لده وه شیته وه، شتیک پرووده دات که موسا بیر ی لینه کردۆته وه ئه ویش پیغه مبه رایه تییه.

خوای گه وره ده فره رمویت:

﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ ۚ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا ۚ قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ۚ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿١٥﴾ فَلَمَّا أَتَتْهَا نُودِيَ مِنَ شِطَائِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَمُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمُوسَى أَقْبَلَ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿١٧﴾

أَسْلُكَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَأَضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذُنُوكَ بُرْهَنَانِ
مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِۦ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ القصص

واته: کاتیک که موسی ماوه که ی تهواو کرد تامه زرۆی ولات و که سوکاری بوو، ویستی به نهی نی بگه پیتته وه بو میسر، و هه ندیک مه پیتی پی بوو که خه زووری پیتدا بوو هینایه وه بو میسر، خیزانه که یشی پیتوو له شه ویکی زستانی ساردی باراناوی تاریکدا، چه ندیک هه ولی ده دا ناگری بو نه کرایه وه، له لای کتوی (طور) وه له دور وه ناگریکی بینی به خیزانه که ی وت ئتیه لیره بمیننه وه به دلنایی من ناگریکم بینیه نه چمه سه ره نه و ناگره به لکو نه گر که سیکی لی بوو هه و آلیکتان بو بینمه وه، چونکه ریگیان ون کردبوو یاخود پشکویه ک له ناگره که دینم، به لکو ناگری پی بکهینه وه و خۆمانی پی گهرم بکهینه وه ﴿٢٧﴾ کاتیک هاته لای ناگره که بینی داریکی سه وزه و ناگری گرتوه ده دره و شیتته وه و نووری خوی گهره یه له که ناری دۆله که له لای راسته وه خوی گهره بانگی له مووسا عَلَيْهِ السَّلَام کرد له و پارچه زهویه پیرۆزه لای داره که که له که ناره که دا روابوو، خوی گهره فهرمووی: ئه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ئه وه ی قسه ت له گه ل ده کات منم الله پهروه ردگاری هه موو جیهان ﴿٢٨﴾ ئه و گۆچانه ی به ده سته وه یه فریتی بده تا موعجیزه یه کت نشان بدهم، که فریتی دا بوو به ماریکی زۆر گهره، کاتیک بینی ئه و ماره نه جوولایه وه زۆر به خیرایی و زۆر گهره بوو وه کو جی، نه گه یشت به ههر تاویر و به ردیکی گهره قوتی ده دا مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ئه وه ی بینی یه کسه ر پایکردو پشتی هه لکردو پۆی ناویری نه دایه و نه گه پایه وه له ترسا، خوی گهره فهرمووی: ئه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام وه ره بگه پیره وه مه ترسی، تۆ ئه مینی و هیچ زیانیک به تۆ ناگات ﴿٢٩﴾ ده ست بخره ناو باخه لته وه ده ست دهر نه که ی زۆر سپی و جوانه و وه کو مانگی چوارده ده دره و شیتته وه، ئه مه یشت موعجیزه یه کی تره به بی ئه وه ی که به لک یاخود گه پروگول بیت، که ترسایت هه ردوو ده ست کۆبکه وه و بیخه ره سه ر دلت ترست نامینیت و دلنارام ده بیت ئه مه دوو به لکه و حوجه و موعجیزه یه له پهروه ردگارته وه بو تۆ تا برۆی بو لای فیرعه ون و ده سه لاتداران، به راستی ئه وان قه ومیک بوون له گۆپرایه لی خوی گهره ده رچوو بوون ﴿٣٠﴾

له دای تهواو بوونی ماوه ی په یمانی کۆنتراکتی کاره که ی، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بریاری دا سه ردانی که سوکاری بکات، هه ندیک له رافه کارانی قورنان ده لین: بریاره که ی که بو گه رانه وه دای بریاری دا به نهی نی که سوکاری ببینیت، به نیازی ئه وه نه بووه له ولاتی میسر بمینته وه، ئه ویش ده شیت به هوکاری ئه وه بوو بیت که که سیکی لی کوشتون، پاشان فیرعه ون له سه ر ده سه لات و خاوه ن توانا و هیزه، به لام خۆشه ویستی و فیطری خانه واده و خیزان و عه شیرت هوکاری سه ره کی گه رانه وه یه تی، هه رچه نده له ده ستی زالم پایکردوو، پاکردنیش له ده ستی زالم سوننه تی پیغه مبه رانه، واتای ترسنۆکی نییه، به لکو واتای خۆ پاراستنه له ده ستی زولم و زۆرداریان، وا

مهمله که تی سیانزه هم: گه لی ئیسرائیل

مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به شهودا که وتۆته رِیگا و له گهَل خِیزان و ئهوانه ی که له گهَلِیدان لهو دۆله به رفراوانه لای راستی تاکه داریک به دی ده کات و لای داره که ناگر و پۆشناییه که ی دیاره. ئه و سه رده مه ش پِیداویستی خه لک بووه بۆ ناگر کردنه وه، ناگر له جِیگای تروه بخوازن بۆ پِیداویستی چِیشتلِینان، کردنه وه ی ناگر زۆر سه خت بووه، وه کو پِیداویستی سه ره کی بووه لای خه لکی به هه رحال مووسا که سوکاری ئاگادار ده کاته وه که چاوه پروانی بکه ن تا ده چِینه لای ئه و ناگر و پۆشناییه، به لکو (چزویه ک له ناگر)، کورد پِیی ده لَیت (چزووی ناگر) له کۆندا شقارته و چه رخ نه بووه، چوونه ته ماله دراوست چزووی ناگریان هیناوه واتا داریکی گراوی، مووساش عَلَيْهِ السَّلَام به دوا ی ئه و چزووه ناگرده دا که راهه بۆ چِیشت لَینانی خِیزانه که ی و پشوودانیان لهو دۆله به رفراوانه.

ئینجا مووسا عَلَيْهِ السَّلَام وتی: له گهَل خۆمدا هه والَیک ده هینمه وه، دیاره ئه و هه والَه پِیی مه به ستی ره وش ی ولاتی میسر بووه، یاخود نیشان دانی رِیگا بووه به ره و شاری (طیبه) یاخود لوکسور.

مووسا عَلَيْهِ السَّلَام که نزیک بوویه وه له داره که بی نی داره که نووره و ناگرِیکی بَی دوو که له، له پِر لهو دۆله که ناوی دۆلی (طوا/طوی) ده نگیک هاتوو فه رمووی مووسا من خوا ی به رز و پیرۆزی تۆم، خوا ی زانا و حه کیمی تۆم، ئه و دۆله به و ده نگه موباره ک بوو، نه عله کانی مووسا له پِستی گوئدرِیژ بوو، یاخود هه ندیک له زانا کان ده لَین نه عله کانی پیسی پِیوه بووه، گومانی تِیدا نییه خوا ی پهروه ردگار پاکه و پاکیشی خۆش ده وِیت، داوا ی کرد له مووسا نه عله کانی دابکه نِیت، پاشان خوا ی پهروه ردگار ده فره مویت به مووسا له ناو خه لکیدا هه لمبِزار دووِیت که په یامی زاتی من بگه یه نِیت، گوی بگره بۆ ئه وه ی بزانی ت په یامه که چیه، زاتی به رزی من (الله) یه و هیچ خوا به ک و په رستراویکی تر نییه بیجگه زاتی به رزی من، ده بی ت هه ر زاتی من په رستیت و به ندایه تی بۆ هیچ که س و شتیکی تر نه کرِیت، نوِیژ بکه ن بۆ ئه وه ی هه می شه منتان له یاد بی ت به هۆکاری نوِیژو یادی خواتان سه ره به رز ده بن، پاشان قیامه ت دِیت و هه موو نه فسِیک به گوئره ی کرده وه ی چاکه ی خۆی پاداشت وه رده گرِیت، خۆ ئه ویشی سه رپِیچی و لاپِیی کرد و ئیمانی نه هینا و بَی باوه ر بوو شوِین هه واو ئاره زوو حه زه کانی که وت ئه وه به دُنْیاییه وه سه رکه ش و لاپِی و رِیگای لَی ون بووه، ئه م به شه له سوره تی (طه) دا خوا ی گه و ره په یامه که ی کورت کرده وه بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام.

﴿فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَسُوسَى ﴿١٥﴾ إِنْ أَنَا رَبُّكَ فَأَخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى ﴿١٦﴾ وَأَنَا أَخْتَرُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى ﴿١٧﴾ إِنَّتِ أَمَّا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٨﴾ إِنَّ السَّاعَةَ

ءَاتِيَتْهُ اَصْدَادُ اُخْفِيْهَا لِئُجْزِيَ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰ ﴿٥٠﴾ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاَتَّبَعَ هَوٰهُ
فَتَرَدٰى ﴿٥١﴾ طه

واته: خواي گه وره بانگي كرد نه ي مووسا ﴿٥٠﴾ نه عله كانت دابكه نه له بهر نه وه ي تو له م كيوه
پيروزه پاككراوه ي كه (طوي) ناوي دو له كه يه له زهوي (سه يناء) ﴿٥١﴾ من هه لمبزار دوويت بو
پيغه مبهرايه تي و په يام گوي بگره بو نهو وه حيه ي كه له لايه ن منه وه بو ت دي ت و خوتي بو
ناماده بكه و لي تي بگه ﴿٥٢﴾ من (الله) م كه بانگت نه كه م هيچ په رستراويك به حه ق نيه شا به ني
په رستن بي ته نها من نه بي تاك و ته نهاو بي شه ريكم تو به تاك و ته نها من په رسته نويزيش
بكه بو نه وه ي يادي منت بكه وي ته وه، هه ر كا تي ك يادت كه وته وه نويز بو من نه نجام بده ﴿٥٣﴾
دنيا به كه قيامه تيش دي ت و نزيكه له هه موو كه سيكي بشارمه وه، ياخود ته نانه ت له خو يشمي
بشارمه وه ئير ئيوه چون ده يزانن، تا هه موو كه سيك پاداشتي خو ي وه رگري به هو ي نهو
كرده وانه ي كه له دونيا كو ششي بو كرووه و هه ولي بو داوه ﴿٥٤﴾ با نهو كه سانه ي كه ئيمان به
روزي دوايي ناهينن و شوين هه واو ثاره زووي خويان كه وتوونه، به ه يلاك نه چن تو لانه دهن له
ئيمان هينان پتي ﴿٥٥﴾

كور ت كرده وه ي په يامي ئاييني له ته وحيد و په رستن و هاتني قيامه ت بو حه زره تي مووسا ي
باسكرد له سي ئايه ت دا، كاري بانگه وازه كي بو نهو سي توخمه سه ره كييه ده بيت، بانگه واز
ده كات بو يه كتاپه رستي له زاتي به رزي (الله) هيچ كه س و دروستكراويك نيه شا به ني خوايه تي
بيت و له هه مانكا تدا هيچ شتيك نيه كه هاوشيوه ي خواي په روه ردگار بيت، كه مادام نه م
ده سه لات و بي هاوشيوه ييه نيه جگه زاتي (الله) خو ي كه واته ده بيت په رستني بو بكريت و
به ندايه تي نويز و زكر هه ر بو نهو زاته بيت، خواي گه وره له كه ره م و سه خاوه تي خو ي كه
شا يسته ي خوايه تيه، به هو كاري نه م په يامه هه ر كه س وه ريگرت و كاري پي كرت نهوا روژي ك
هه يه كه روژي قيامه ته و پاداشتي له سه ر وه رده گريت، نه مه ش پوخته ي په يامي خواي
په روه ردگار له هه موو كات و ساتي ك دا.

پاشان خواي گه وره هيز و توانا ده به خشيت به حه زره تي مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چونكه فيرعه ون
خاوه ن ده سه لات و حه شه م و خه ده مه، بو يه خواي په روه ردگار له مووسا ده پرست نه وه چيه
به ده ستي راسته وه، به دنيا ييه وه خوا ده زانيت چيه، به لام بو نه وه ي كه مووسا عَلَيْهِ السَّلَام دنيا
بكا ته وه تواناي خواي په روه ردگار بي وينه يه و هيچ مه خلوقيك نهو توانايه ي نيه، مووسا
فهرمووي: نه وه گوچانه و مه ره كا مي پي به ريوه ده به م و گه لاي داري پي نه ته كينم و له ريگا

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

برینمدا هاوکارمه، چهند کاری تریشی پئی ده کهم وه کو پاراستنی خۆم له ئاژه لی درنده و لیکردنه وهی بهروبوومی درهخت...هتد.

لیره دا پرسیاره که له شیوهی لیکۆلینه وهیه که پهروهردگار ده یکات له مووسا عَیْیهَ السَّلام.

پاشان خوای پهروهردگار ده فهرمویت: گوچانه کهت فری بده مووسا، مووساش گوچانه کهی فری دا و بووه ماریکی زه به لاج فیشکهی ده هات و ده له رزی وه کو هه موو ماریکی تری گه وره و زه به لاجی تری ترسناک.

مووسا توانی له ئاستی دهنگه که دا خۆی بگریت، به لام که ماره کهی بینی ترسا و رایکرد، نه مهش سرووشتی مروقه له هه موو درنده یه که ده ترسیت ماریش زۆر ترسناکه، خوای پهروهردگار بانگی کردوه و فهرمووی:

مه ترسه ماره که بگره و به ده ست تیه وردانت ماره که ده بیتته وه گوچان.

دیاره نه و خاسیه تهی پئی به خشیوه خوای پهروهردگار که مووسا فری 'بدات ده بیتته مار و دهستی بۆ به ریت ده بیتته وه گوچان، خوای گه وره فهرمووی: ده چیتته وه سهر شیوه و شکلی یه کهم جار که گوچانه، پاشان پهروهردگار فهرمووی: بن ترس به و زیانی نییه بۆ مووسا عَیْیهَ السَّلام.

هۆکاری نه م موعجیزه یه که خوای گه وره به خشییه مووسا عَیْیهَ السَّلام له بهر نه وهی فیرعه ون جادوو بازی زۆر بوو، خوای گه وره له پێگای موعجیزه و جادوو باز زه لیل و سهرشۆر ده کات.

پاشان پهروهردگار فهرمووی ده ست بخهره ژیر بآلت یان به واتایه کی تر گیرفانت، که نه و کاره ی نه نجام دا دهستی پرووناکی و شه و قتیکی (بلاجیکتۆری) پیوه دیار بووه یان مه به ست نه وه یه که ی ترسای له دهسته و سهر بازی فیرعه ون و گه له که ی، خوای گه وره فهرمانی به مووسا کرد که پرووبه پروویان بیتته وه.

مووسا عَیْیهَ السَّلام داوای کرد له خوای گه وره که پێگا نیشاندهری بیت به وهی که له گه لی فیرعه ون که سیکی لی کوشتون، پاشان هاوکاری تری ده ویت کاره که هه روا ئاسان نییه، بۆ گه یاندنی په یامه کهش خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٥٦﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصُلُونَ إِلَيْكُمَا بِأَمْرِنَا إِنَّكُمَا تَتَّبِعُنَا الْقُلُوبُ ﴿٥٧﴾ القصص

واته: مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: ئهی پهروه ردگار من کاتی خوئی که سیکم لی کوشتوون له وه
 ئه ترسیم که ئه وانیش من بکوژنه وه و تۆلهم لی بسه نن ﷺ هاروونی برام زمانی له من پاراوتره
 له بهر ئه وهی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام گیریه ک له زمانیدا هه بوو، هاروونی برام له گه لَمدا بنیره و بیکه
 به پیغه مبه ر بۆ ئه وهی بیته یارمه تیده رم و ئه وهی من ده یلیم بۆیان پروون بکاته وه تا به راستم
 دابنن، له بهر ئه وهی من له وه ئه ترسیم که به درۆم بزائن ﷺ خوای گه وه وه لامی دایه وه و
 فهرمووی: به لی به هیزت ئه که یین به هاروونی برات به لگهی به هیزیشان پتی ئه ده یین ئه وان
 ناگه نه ئیوه و ناتوانن هیچ ئازاریکتان بدن، به هوئی ئه و ئایهت و موعجیزانه ش که پیتان ئه ده یین
 ئیوه و شوینکه و تووانتان زāl و سه رکه و توو ده بن و ئه وان تیکنه شکین ﷺ

له دوا ی بینینی دوو موعجیزه ی گه وه و هاوکاری کردنی به برا که ی که هاروونی ناوه، ئه ویش
 ده بیته پیغه مبه ر له گه لیدا هاوکات و هاوکاره له گه لیدا بۆ گه یاندنی په یامه که، لی ره دا شتیکی تر
 پروونه دات که زۆر پرووداوکی کتوپره بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ئه ویش به هیچ شیوه یه ک گه لی
 فیرعه ون و ده سه لاتی هیچ توانای زهره ر و زیان تکیان نیه به رانه ر به مووسا و هاروونی برای،
 لی ره وه هاروونی برای مووسا که یه کیکه له پیغه مبه رانی گه لی ئیسرائیل له شانۆ و گۆره پانی
 پرووداوه کان دا بوونی هه یه و به شیکه له پرووداوه کان.

پیغه مبه رایه تی هاروون عَلَيْهِ السَّلَام و هاوکاری بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام

حه زره تی هاروون برا گه وه ی مووسا یه سه لامی خوا له هه ردووکیان بیت، له و سālهدا له دایک
 بووه که فیرعه ون بریاری دابوو مندālله کوره کان نه کوژرین، هاروون ۲۰ جار ناوی له قورئاندا
 هاتووه، ئه م پیغه مبه ره به ریزه له گه ل مووسای برابدا په وانه کراون بۆ گه لی ئیسرائیل و گه لی
 میسر و جیهان به گشتی له و سه رده مه دا.

کاتیک خوای گه وه فهرمان ده کات به حه زره تی مووسا بۆ ئه وه ی بانگه واز بکات و پاشان
 گه لی ئیسرائیل رزگار بکات له ده ستی طاغوتی گه وه فیرعه ون، بۆ ئه م مه به سه مووسا
عَلَيْهِ السَّلَام چه ند نزایه کی کرد، خوای گه وه له قورئاندا بۆمان ده گیریته وه و ده فهرمویت:

﴿أَذْهَبَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ﴾ ١٥ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ١٦ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ١٧ وَأَخْلَلَ عُقْدَةَ مِن
 لِسَانِي ١٨ يَفْقَهُوا قَوْلِي ١٩ وَاجْعَل لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ٢٠ هَارُونَ أَخِي ٢١ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ٢٢ وَأَشْرِكْهُ فِي
 أَمْرِي ٢٣ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ٢٤ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ٢٥ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ٢٦ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ
 يٰمُوسَىٰ ٢٧ طه

واته: ئەو مووسا عَیْیَاسَک تۆ تیردراوی تێمە ی برۆ بۆ لای فیرعهون له بهرئهوهی ئەو سەرکهشی و کوفری کردووه و سنووری بهزاندووه له کوفردا ۵۱ مووسا عَیْیَاسَک فەرمووی: ئەو پەرورەدگار سینگم فراوان بکه بۆ ئەوهی که بتوانم باری قورسی پیغه مبه رایه تی و ئازاری خه لکی هه لبرگم ۵۲ کارم بۆ ئاسان بکه ۵۳ گیریه ک له زماغدا یه بیکه ره وه ۵۴ تا بتوانم تیان بگه یه نم و له قسه ی من تێ بگه ن ۵۵ له که سوکاری خۆیشم که سیک بکه به یارمه تیده رم تا هاوکاریم بکات له هه ندیک کاروبارمدا ۵۶ ئەو که سه ش با هاروونی برام بیت ۵۷ تا خۆمی پێ به هیز بکه م ۵۸ بێ به هاوبه شم له هه لگرتنی په یامدا و وه کو من بێ به پیغه مبه ر ۵۹ تا هه ردوو کمان زۆر تۆ به پاک رابگرین و زیکری تۆ بکه ی ۶۰ زۆر زیکری تۆ بکه ی ۶۱ که تۆش خۆت زۆر بینای به تێمه و ئاگات له تێمه هه یه ۶۲ خوای گه وه فەرمووی: ئەوهی که داوات کرد هه ر هه موویم پێ به خشیت و هاروونیشم عَیْیَاسَک کرد به پیغه مبه ر له گه لتدا ۶۳

له پاش ئەوهی خوای پەرورەدگار هه موو دوعا کانی گیرا کرد داوای هه رچی کرد پێ به خشی، پاشان هاروون نه یزانی که بووه به پیغه مبه ر، ته نها له رێگای مووسا وه زانیویه تی که بووه به پیغه مبه ر، هه ر وه حییه کی بۆ به اتایه له رێگای مووسا وه پێ ده و ترا، و اتا فریشته له نتوان پیغه مبه ر هاروون و خوای پەرورەدگاردا نه بووه، به لکو مووسا له نتوان خوای پەرورەدگار و هاروون دا بووه. (۱۶)

که واته هاروون هاوکات پیغه مبه ر بووه له گه ل هه زره تی مووسا له رێگای پیغه مبه ر مووسا وه حی بۆ هاتووه، خوای گه وه ده فەرمویت:

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾ ۶۴ مَرِّمَ

واته: له په حمه تی خۆمان برا که یشی که هاروون بوو کرمان به پیغه مبه ر کاتیک که داوای کردو تکای له خوای گه وه کرد که هاروونم له گه لدا بنێره و بیکه به پیغه مبه ر ۶۵.

له ژبانی ئەم دوو پیغه مبه ردا جوړیک له سیاسه تی جیاوازتر له پیغه مبه رانی رابردوو ده بینیت، بۆ ئه وونه سیاسه تی نوح، صالح، هود و شوعه یب سه لامی خوا له هه موویان بیت،

(۱۶) ئەمهش له طه به ری و له میژوو و ته فسیره که یدا هاتووه له سوره تی القصص ۱۱-۷۷، هه ره وه ها ئینو که ئیر له ته فسیره که یدا باسی کردووه، پاشان ئینو چه وزی له کتیی (المنظم) به رگی ۱ لاپه ره ۲۴۲ باسی کردووه، هه ره وه ها له زۆره ی میژوووه کاندای هاتووه له وانه الکامل فی التأریخ- ی ابن کثیر.

سیاسه تی ئیصلاح طه لَه بَوو، سیاسه تی یوسف عَیَّالَکَ جیاواز بَوو که سیاسه تی هاوپه یمانی و ئیئتیلایف بَوو، به لَام سیاسه تی مووسا سیاسه تیکی ئۆپۆزسیۆن بَوو، به رهه لَستکاری بَوو له به رانه بر فیرعه ون دا.

خوای گه و ره له دووباره کردنه وه ی ئایه ته کانی قورئان دا له باسی مووسا دا هه رجاره و گۆشه نیگایه کیمان نیشان ده دات، له سوره تی (طه) دا باسی دوعاو پارانه وه ی مووسایه که داوای هاوکاری ده کات له سوره تی (القصص) هه ر هه مان ئایه ته به لَام دیمه ن و گۆشه یه کی تر ده بینین باسی زمان پاراوی هاروون و کوشتنی که سَیک ده کات له گه لی میسر، له سوره تی (الشعراء) دا خوای گه و ره باسی داواکردنی گه لی ئیسرائیل ده کات، هه ر هه مان ئایه ته به لَام نه وه ی تریش نمایشی وه حییه له پروویه کی تره وه.

که واته تا ئیستا مووسا هه ر له دۆله که یدایه، مه ده وۆش و چه رانه له خۆشی نه و ده نگه، که زانایان ده لَین ته نها خۆی گوئی لَی بووه، هیچ که سی تر گوئی لَی نه بووه، هه لَبت زانایانی دیکه ش پیچه وانه ی نه و پۆچوونه ن.

مووسا عَیَّالَکَ به نه ینی گه راپایه وه ناو خیزانه که ی، هاروونی برای ئاگادار کرده وه که بۆته پیغه مبه ر کاره که ی روونکرده وه بۆ هاروونی برای که ده بیئت بانگه واز بکه ن و گه لی ئیسرائیل له بن ده ستی فیرعه ون ده ربه یتن و بانگه وازی جیهان بکه ن، خوای گه و ره ده فهرمویت:

﴿وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ اثْبِتْ أَلْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلا يَتَفَقَهُونَ ﴿٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْظِلُّ لِسَانِي فَأُرْسِلْ إِلَىٰ هَرُونَ ﴿٤﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٥﴾ قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿٦﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧﴾ أَلَّا تُرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٨﴾﴾ الشعراء

واته: پهروه ردگارت بانگی له مووسا عَیَّالَکَ کرد برۆ بۆ لای نه و قهومه سته مکاره که قهومی فیرعه ونه ﴿١﴾ قهومی فیرعه ونه که ته قوای خوای گه و ره ناکه ن، پێیان بلَی: ئایا بۆ له سزای خوای گه و ره ناترسین ﴿٢﴾ مووسا عَیَّالَکَ فهرمووی: نه ی پهروه ردگار من له وه نه ترسیم که به درۆم بزانن ﴿٣﴾ دَلَم ته نگ بَن زمانم نه کرته وه بۆ قسه کردن، په یام بنیره بۆ هاروونی برام و بیکه به پیغه مبه ر تا له گه لَمدا بیئت وه کو یارمه تیده ریك ﴿٤﴾ نه وان تاوانیکیان له سه ر منه که کاتبی خۆی یه کیکم لَی کوشتن له (قیبطی) ه کان له هۆزی فیرعه ون که نه مزانی و مه به ستم کوشتنی نه بوو له وه ش نه ترسیم که نه وان بکوژن و تۆله ی خۆیان بکه نه وه، که نه م ترسه ترسیکی سرووشتییه و

ئاساییه و دروسته ﴿١٧﴾ خوی گه وره فهرمووی: نه خیر برۆ مه ترسی ناتکوژن خوی گه وره وه لای دایه وه هاروونی برای کرد به پیغه مبهرو فهرمووی هه ردووکتان به یه که وه برۆن به موعجیزه کانم پشتیوانیتان ده که م، مه ترسین منیش له که لتاندام ئه بیستم، به بیستن و بینین و توانا و ده سلات و پاراستن و سه رخستن له که لتاندام ﴿١٨﴾ برۆن بو لای فیرعه ون بلین ئیمه نیردراو و پیغه مبهری پهروه ردگاری هه موو جیهانین ﴿١٩﴾ به فیرعه ون بلین که به نی ئیسرائیلی کردووه به کۆیله با ئازادیان بکات و له که ل ئیمه دا بیان نیره ﴿٢٠﴾.

لای ئه هلی کیتاب هاتوووه مووسا ده که پیتته وه میسر و پیکه خستنیکی سه ره تای دروست ده کات له لاو و که نه کهانی ده وروپشتی خوی و پاشان چه کیان بو پهیدا ده کات بو هاوکاری کردنی، به لام به نهینی دوی بانگه واز کردنیان خوی ئاشکرا ده کات له فیرعه ون و داروده سته که ی له گه ل هاروونی برابدا مه شقی سه ربازی فیری ئه و که سانه ده کات که له که لیدان بو پاراستی پلانی توکمه داده پڕیژیت که چون رووبه رووی فیرعه ون بینه وه.

خوی گه وره ش ٩ موعجیزه ده به خشیت به هه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، ئه م موعجیزانه ش بریتین له:

یه که م: گوچانه که ی دهستی، دووهم: دهستی موباره کی مووسا خوی که رووناکی دره و شاوه ده بیت، سییه م: گرانی و قاتوقری، چواره م: بوق، پینجه م: کولله، شه شه م: خوین، هه وته م: طوفان، هه شته م: ئه سپی و رشک، نویه م: دوو کهرت بوونی ده ریا بو، خوی گه وره ده فهرمویت:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَمَسَّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ۖ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُ مَا أُنْزِلَ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا رُبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَاطِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ۖ﴾ الإسراء

واته: به دنیایی ئیمه نو موعجیزه ی ئاشکراو رووغان به مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به خشی وه کو به لگه له سه ر پیغه مبه ریه تیه که ی له وانه زیرانه که و کولله و ئه سپی و بوق و خوین و گوچانه که ی و دهستی و وشکه سالی و که می له به رو بوومدا، موعجیزه ی تریشی پییه خشرا بو وه کو به گوچانه که ی دهستی له به رده که ی داو ئاوی لیهه لقوولا، و هه وری سپی سییه ری بو کردن، سوئسکه و گه زویان بو دابه زی، به لام لیره باسی نو موعجیزه کراوه چونکه ئه م نویه فیرعه ون و قه ومه که ی بینیان و به لگه بوو به سه ریانه وه، کاتیک که مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چوو بو لایان فیرعه ون وتی: ئه ی مووسا من گومان ئه به م که تو سحررت لیکرابیت و عه قلت له ده ست دابیت، یاخود

ساحیرو جادوگر بیت ﴿٣٧﴾ موسا فهرمووی: ئەهی فیرعهون به دنیایی تۆ ئەزانی ئەم نیشانهو موعجیزانه کهس داینه به زاندوو ته نهها پهروه ردگاری ناسمانه کان و زهوی نه بی که به لگهی پروون و ئاشکرایه و به چاو ئەبیریت من یه قینم هه یه ئەهی فیرعهون که تۆ به هیلاک چوویت و زهرمه ندی ﴿٣٨﴾.

چوون بۆلای فیرعهون

فه رمانی خوای موته عال دابه زی بۆ چه زه رتهی موسا و هاروون که بپۆنه لای فیرعهون و بانگهوازی بکه ن بۆلای ئایینی خوای پهروه ردگار، که واته موسا و هاروون خویان ئامادده کرد بۆ پرووبه پرووبوونه و هی فیرعهون، بۆ موسا ئاسان بوو بگه رپته وه ناو کۆشکی فیرعهون، چونکه خۆی له وێ گه وه بووه و پهروه رده کراوه، پیاوانی فیرعهون ناتوانن رپتگای لێ بگرن، دیاره موسا پیش چوونی بۆلای فیرعهون که سه کانی له ناو کۆشک ئاگادار کردۆته وه، فیرعهون بۆیه ناتوانیت راسته وخۆ داوای گرتن و کوشتنی بکات و فه رمانی بۆ ده ربکات، چونکه گفتوگۆی درێژخایه ن پووته دات و موسا چه ند جار کۆشک جێ ده هیلت و ده گه رپته وه بۆ گفتوگۆ دانوستان له گه ل فیرعهون، ئەمه ش ئەوه مان بۆ پروون ده کاته وه موسا هیزی هه بووه تا سلی لێ بکاته وه فیرعهون، سه ره تا ناوه ندی هیزی موسا، بیکومان پاش خوای پهروه ردگار لێره دا مه به ست هۆکار و هیزی ماددیه که یه موسا پێشتر ئامادده ی کردوو، ئەویش خاتوو ئاسیا و ریکخستنی نه ینی ناو گه لی ئیسرا ئیل و پێده چیت له ناو گه لی میسریشدا هیز و توانای هه بوو ییت، به به لگهی ئەوه ی خوای گه و ره باسی ئیماندارانی ناو گه لی فیرعهون ده کات.

موسا چووه لای فیرعهون، فیرعهون به لووت به رزی و ته که بوری داوا کردنی خوا به تی بۆ خۆی و زالم و زۆرداری، پیغه مبه ر موسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی:

﴿وَقَالَ مُوسَىٰ يٰفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٣٩﴾ حَقِيقٌ عَلَيَّ أَن لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرٰٓءِيلَ ﴿٤٠﴾﴾ الأعراف

واته: موسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: ئەهی فیرعهون من پیغه مبه ریکم له لایه ن پهروه ردگاری هه موو جیهانه وه نێردراوم ﴿٣٩﴾ حه قی خۆیه تی و شایه نی ئەوه یه و پێویسته له سه رم و من سوورم له سه ر ئەوه ی که هێچ شتیک نه ئیم و به ناوی خوای گه و ره وه قسه نه که م ته نهها حه ق نه بی، من به دنیایی له لایه ن پهروه ردگاره وه به لگه م بۆتان هیناوه که من پیغه مبه ری خوا م، تۆ به نی ئیسرا ئیل له گه لدا بنیره با بگه رپینه وه بۆ (بیت المقدس) و خوای گه و ره به رستی و چیت مه یانچه وسپنه ره وه ﴿٤٠﴾

مووسا عَلَيْهِ السَّلَامَ راسته و خو چووه ناو باسه که ی و داواکه ی، سه ره تا ده بیت بزانت مووسا نه و مووسا منداله نییه که نه وان په روه رده یان کردووه، ئیستا بووه به پیغه مبه ر، مادام پیغه مبه ره گومانی تیدانییه په یامی پییه، داواکارییه که ش نه وه یه که گه لی ئیسرائیلی بداتن بو هاو پستی و بانگه واز به شار و ولاتان دا تا ئایینی خوی گه وره بلاو کاته وه له دهستی زولم و زوری فیرعه ون و فیرعه ونه کانی تری دنیا، گه لی ئیسرائیل و خه لکی به گشتی پرزگاریان بیت.

مووسا به په یامه که ی که له لایه ن خوا وه یه له حه ق و راستی داوای شتیکی تری نه کردووه له فیرعه ون، بویه له وته کانیدا جه خت و سوور بوون دیاره له داواکه ی و سووره له سه ر داواکه ی.

حیوار و وه لامی فیرعه ون چییه له گه ل مووسا عَلَيْهِ السَّلَامَ؟

خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿قَالَ أَلَمْ نُرِكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ﴾ وَقَعَلْتَ فَعَلْتَكِ الْإِنِّي فَعَلْتُ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٦﴾ فَفَرَزْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧﴾ وَبَلَكَ نِعْمَةً تَمْنُهَا عَلَى أَنْ عَبَّدَتْ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٨﴾ الشعراء

واته: کاتیک که چوون بو لای فیرعه ون و به نه رمونیانی قسه یان له گه لدا کردو پیان وت، فیرعه ون وتی: نه ی مووسا ئایا به مندالی ئیمه به خیومان نه کردیت و له مالی ئیمه دا گه وره نه بوویت له کاتیکدا مندالانی ترمان نه کوشت تۆمان نه کوشت؟ چه نده ها سال له لای ئیمه مایته وه ئیستا خو ت کردووه به پیغه مبه ر له ئیمه ﴿١٥﴾ نه و کرده وه خراپه یشت کرد که کوشتنی (قیبطی) ه که بوو، تو که سیکی که نکولی و کوفرانه ی نه و نیعمه تانه ی ئیمه نه که ی به سه رته وه ﴿١٦﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَامَ فهرمووی: به لی من نه و پیاوه (قیبطی) هم کوشت، به لام من نه و کاته که سیکی نه زان و ویل بووم له به ر نه وه ی هیشتا وه حیم بو نه هاتبوو و پیغه مبه ر نه بووم ﴿١٧﴾

بویه له ئیوه رامکرد بو (مه دیه ن) کاتیک که لیتان ترسام توله ی خو تان به سن، په روه ردگارم حوکم و پیغه مبه رایه تی پ به خشیم منی کرد به یه کیک له پیغه مبه ران و تیردراوانی خو ی، نه م نیعمه ته یش که تو منته نه که ی به سه ر مندا که منت به مندالی گه وره کردووه ﴿١٨﴾ به لام باسی نه وه ناکه ی که هه موو به نو ئیسرائیل کردووه به عه بدو کویله ی خو ت و ده یانچه وسپنیه وه که هه ر نه مه یش وای کرد دایکم له ترسی نه وه ی تو نه مکوژیت منی هه لدا یه ناو ئاوه که وه و که وچه ژیر ده ست ئیستاش منته نه که ی به سه رمدا ﴿١٩﴾

لیره دا فیرعه ون ده یه ویت هه لوتیستی موسا لاواز بکات له بهرچاوی داروده سته که ی، بویه منه تی نه وه ی به سهر دا ده کات که ته مه نیک ی له ناو کۆشک و ناومالی فیرعه ون به سهر بردووه، له جیاتی نه وه ی هاوکاری ده سه لات که بیت که چی داوای به ره له لستکاری و پاشان گه وره ترین هیزی کارکردن ده کات له و ده سه لات ده دا.

فیرعه ون به مه شه وه ناوه ستیت راسته خو تاوانه که ی کونی ده خاته وه بیرو به کافر موسا ناوزه ده کات، لیره دا کوفر کردن واتای ئینکاری کردنی نازو نیع مه ته کانی فیرعه ونه.

موسا هه مان شیوه ی گفتوگوی هه لبراردووه هه لوتیستی فیرعه ون لاواز ده کات و ده فهرمویت: راسته کاتیک له ناوتاندا بووم نه و کاره هه له م نه جامدا و سهرم لی شیوا بوو، پاشان سزا که ی باس ده کات که چه شتویه تی، ده فهرمویت: رامکرد و ۱۰ سال له که سوکارم دوور که و تمه وه له تاو ترسی ئیوه و زولمتان، تا خوای گه وره لیم خوش بوو، ده سه لات و هیزی پی به خشیم و کردومیه ته پیغه مبه ر، ئینجا موسا باسی عیله تی کاره نا پوخت و نا په سنده که ی بو ده کات و ده فهرمویت: منه تی چی ده که ی ته به سهرماندا، تو هه موو گه لی ئیسرا ئیل کردو ته کویله و زولمیان لی ده که ی ته، له هه مان کاتدا هوکاری کوشته که یش که موسا کوشتویه تی له پیوانی کۆشک، واتا بیری ده خاته وه خو کوشته که هه روا له خووه نه بووه، به لکو له زولم و زوری تو و داروده سته که ته.

فیرعه ون وه لامی پینیه و ناتوانیت له به رانه ر به لگه ی (حوججه ی) به هیزی موسادا بوه ستیه ته وه، بویه ناچار پرس ی گه لی ئیسرا ئیل ده گوړیت بو پرس یکی تر، ده یه ویت به وه ریگری له قسه و ته ی موسا بگریت:

پرسه که ش زور گرنگه فیرعه ون داوای خوایه تی ده کات و ده لیت ده بیت مپه رستن، نه مه له ئیستادا بیرو باوه ری خه لکی میسه ر، به لام موسا ده لیت من پیغه مبه رم و خوای په روره دگار نار دوومی که خوای هه موو جیهانه!

نه مه ش زور تر سنا که له ده سه لاتی فیرعه ون دا چونکه ئاسایشی نه ته وه ی فیرعه ونی ده خاته مه ترسی!

موسا زور به هیمنی و له سه رخوییه وه ئاخافتن له گه ل فیرعه ون دا ده کات خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿أَذْهَبَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٣﴾ فَقَالَ لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿١٤﴾ طه

واته: برۆن بۆ لای فیرعهون له بهر ئه وهی سنووری به زاندوو له کوفرو تاوان و سه رکه شی کردندا ﴿١٥﴾ قسه ی له گه لدا بکه ن به قسه یه کی نه رم که په قی و توندوتیژی تیا نه بی و پیتی بلین من له لیبوردن و لیخۆشبوونه وه نزیکترم وه ک له توره بوون و سزادان، به لکو بیر ئه کاته وه دهسته ه لده گریت و ده گه رپته وه له کوفرو گومرایی، یاخود له سزای خوای گه وه ئه ترسیت و گوپرایه لی ده کات ﴿١٦﴾

هوکاری ئه وه نه رمونیاییه ده گه رپته وه بۆ سه رنج راکیشانی ده وروپشتی فیرعهون، هیچ حوجه و بیانو نادات به دهسته وه که هه لۆستی مووسا لاواز بکات، ئه گه ری زۆریشی هه یه بگه رپته وه بۆلای خوا و ترسی خوای گه وه برواته ناودلی.

ئینجا جهوله ی دووه می (مونا قه شه ی) فیرعهون ده ست پێ ده کات له گه ل هه زره تی مووسا، ده یه ویت لیره وه له م باسه وه هه لۆستی مووسا زۆر لاواز بکات به و جوړه قسه سیاسی و یاساییانه له و سه رده مه دا و له ده سه لاته که ی دا ده یه ویت مووسا بخاته ناو چالیک و لیی ده رنه چیت، خوای گه وه ده فه رمویت:

﴿قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿١٨﴾ قَالِ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَعِينُونَ ﴿١٩﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٠﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢١﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالِ لِمَنِ اتَّخَذَتْ إِلَٰهًا غَيْرِي لِأَجْعَلَكَ مِنَ الْمُسْجُونِينَ ﴿٢٣﴾﴾ الشعراء

واته: فیرعهون وتی: ئه و په روه ردگاری هه موو جیهانه ی تۆ باسی ئه که ی چیه و کییه؟ ﴿٢٣﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فه رمووی: په روه ردگاری هه ر ههوت ئاسمانه که و هه ر ههوت زه ویه که و ئه وه ی له نیوانیاندایه خوا به رپۆبه رو هه لسو رپته ری هه موویه تی، ئه گه ر ئیوه دلنیا یی و یه قبتان هه یه ﴿٢٤﴾ فیرعهون وه کو سووکایه تی و گالته پیکردن به وانه ی ده وروپشت و ده ست و پێوه نده کانی خو ی وت ئایا نابیستن و پیتان سه ی ر نیه مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چی ئه لی؟ ﴿٢٥﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فه رمووی: الله په روه ردگاری ئیوه و په روه ردگاری باوک و باپیرانی پیشینه یشتانه ﴿٢٦﴾ فیرعهون وتی: به پراستی ئه م پێغه مبه ره ی که تیردراوه بۆ لای ئیوه که مووسایه که سیکی شیته، گالته ی پێنه کرد ﴿٢٧﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فه رمووی: په روه ردگاری من په روه ردگاری پۆژه لات و پۆژناوا و ئه وه ی له نیوانیاندایه، هه مووی مولکی خوای گه وره یه و خو ی هه لی ئه سوورپیتی ئه گه ر ئیوه عه قبتان هه یه و بیر ئه که نه وه ﴿٢٨﴾ فیرعهون که ده مکوت کرا به به لکه و قسه ی نه ما په نای برد

بۆ هیزو دهسه لاتی و هه پشه ی لی کردو وتی: ئە ی مووسا ﷺ ئە گهر جگه له من خوا به کی تر بۆ خۆت بریار بده ی ئە وه ئە تخمه به ندیخانه وه

پێده چیت فیرعه ون وا په ی بردبیت ناوی سه روکی ولایتیک ده لیت مووسا ﷺ که خوای هه موو جیهانه، فیرعه ون ده یویست له پێگایه وه خه تا بکاته ملی مووسا وتی: خوای هه موو جیهان کتیه و چیه؟

مووسا فهرمووی: خوای دروستکاری زه وی و ئاسمان و ناوه ندیانه، دلنیا بن که خالقیک دروستی کردوه جا ئیمان به ین به و خالق به قینتان پتی هه بیت.

فیرعه ون و ئە وانه شی له دورو پستی دان، ده لێن گویتان لیه چی ده لیت، به شیوه به کی گالته ئامیز وه کو ئە وه ی که پرسیاری فیرعه ون وه لاله که ی هاوشیوه و ته واو نه بووه، بویه به داروده سته و وه زیر و حه شه م و خه ده می ده لیت گویتان له م که سه به خو شی له خو ی تینا گات و شیتانه قسه ده کات، ئینجا مووسا ﷺ سه رنجیا ن پاده کیشیت دوا ی خالق ی بۆ زیندوویتی هه تاهه تایی، ئە فهرمو ی خوای پهروه ردگارم خوای باوک و باپیران و هه موو خه لکه له سه ره تاوه، ئینجا فیرعه ون ده به ویت به شیت مووسا بداته قه له م، ئە مه ش مو عجیزه ی پیغه مبه رانه هه موو دوژمنه کانیان نازناوی شیتیان لکاندوه به پیغه مبه رانه وه، به لام هه یچ پیغه مبه ریک له وه لامی ئە واندان نه یفه رموو خۆتان شیت، چونکه بانگه واز له سه ر شیت هه لده گیریت و ته کلیفی له سه ر نییه و هه یچ به ندایه تییه ک بکات، بویه پیغه مبه ران له گه یاندنی بانگه وازیاندا زۆر وریا و ده قیق بوون له قسه یاندا.

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يٰمُوسَىٰ ۖ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ۖ ثُمَّ هَدَىٰ ۚ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ۚ﴾ قَالَ عَلَّمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ۚ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَرَسَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّى ۚ كُلُوا وَارْزُقُوا ۚ أَنْعَمْنَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۚ ﴿١٠﴾ * مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿١١﴾ طه

واته: فیرعه ون له بهر ئە وه ی خو ی به خوا ئە زانی وتی: ئە ی مووسا پهروه ردگاری تیه کتیه؟ مووسا ﷺ وتی: پهروه ردگاری تیه ئە و خوا به یه که هه موو شتیکی دروست کردوه، پاشان پێنمای کردوون بۆ ئە و شته ی که سوودو به رزه وه ندی خو یانی تیدابیت وتی: ئە ی باشه ده نگوباس و هه وāl و به سه رهاتی ئومه تانی پێشتر چیه ئە وانه ی که بتیان په رستوه و

به بت په رستي رويشتوونه ﴿٥٥﴾ موسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووي: زانياري و به سهرهاتي تهوان لاي خواي گه وړه پاريزراوه و له كتيب و په راويكه كه خواي گه وړه لپي تيكنانچي و هه له ناكات و له بيرو يادي ناچيت ﴿٥٦﴾ نه و خوايهي كه زهوي وه كو بيشكه بو پراخستوون كه به ناساني له سهرى بزين و چيگير بن جوړه ها ريگاشي تيدا داناوه بو ناسانكاري ئيوه، له ناسمانيشه وه باراني بو دابه زاندوون، خواي گه وړه به هوئي نه و بارانه وه له هه موو پروه كيكي جووتيكى جوانى ليك جياوازي بو ده ركردوون ﴿٥٧﴾ خوستان بخون له و رزق و روييهي خواي گه وړه، نازه له كانيشتاني لي بله وهرينن به دلنيابي نه مانه هه مووي نيشانه يه له سهر تاك و ته نهايي و تواناو ده سلا تي خواي گه وړه بو كه سانيك كه خاوه ني عه قل و ژيري بن و هو شمه ند بن ﴿٥٨﴾ له و زهوييه له و خو له دروستان كردوون، واته: ناده م بنچينه و نه سلي له خو ل بووه، پاشانيش نه تانگه رينينه وه بو ناو زهوي كاتيكي كه نه مرن، له رويي قيامه تيش جاريكي تر له زهوي ده رتان نه كه ينه وه و زيندووتان نه كه ينه وه ﴿٥٩﴾

ئينجا له م ديمه نه دا شيكاري زياتري سوره تي الشعراء-يه، ليره دا هه موو ميحنه ته كان ده خاته بهرچاوي فيرعه ون و موسا عَلَيْهِ السَّلَام، به شيكاري ورده كاري به جوانترين شيوه، له م حاله ته دا فيرعه ون تواناي خوگرتي ناميئت. پيشتر ده ويوست هه لويستي موسا عَلَيْهِ السَّلَام لاواز بكات، وا ئيتستا خوئي هه لويستي لاواز بووه و توره بووه هي زيكي به كارده هيئت.

فيرعه ون ده لئيت: بيتجگه له خوايه تي من هه ر خوايه كي تر هه لده بزيريت نه وا زيندانيت ده كه م ﴿... لَأَجْعَلَكَ مِنَ الْمُسْجُرِينَ﴾ الشعراء.

ليره دا وا ده بيزيت مه به ست خوايه تي فيرعه ون حوكم و ياسا و ده سه لاته كه يه تي، موسا ده يه ويئت حوكمي خوا پياده بكات، فيرعه ون ياسا و حوكمي خوئي سهرده خات، خوايه تيه كه ي ليره وه سهرچاوه ي گرتووه، موسا بو نه م مه به سته ده يه ويئت به ته واوه تي سهر شوړي بكات.

فيرعه ون كه موساي ترساند به زينداني كردن، موسا له به رانبه ريديا به لگه و حوجه تي پيغه مبه را يه تي به كارهيئا تا فيرعه ون ده مبه ست بكات، خواي گه وړه بو مان ده گيريته وه و ده فهرموويت:

﴿قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٦١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظَرِ ﴿٦٣﴾﴾ الشعراء

واته: مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: ئایا من به لگه به کی به کلاکه ره وه و ئاشکرام بۆت نه هیتاوه که ئاشکرایه له سهر راستگوویی من ﴿١٦﴾ فیرعه ون وتی: ئه گهر راست نه که ی موعجیزه و شتیکی ئاشکرام بۆ بیتنه ﴿١٧﴾ مووساش عَلَيْهِ السَّلَام گوچانه که ی دهستی هه لداو بوو به ماریکی گه وره و ئاشکراو دیار که ده بیزا ﴿١٨﴾ دهستی خسته بن بالی و ده ریھتینا، دهستی زۆر سپی و پرشنگدار بوو وه کو مانگی چوارده ئه دره وشایه وه هه موو به چاوی خویمان بینان ﴿١٩﴾.

فیرعه ون وتی: ده ی باشه ئه گهر راست ده که هیت بزانی به لگه ی پیغه مبه رایه تی چییه؟ چه زهره تی مووسا گوچانه که ی فریدا بووه مار و مه جلیسه که ی فیرعه ون هه موو ترسان و پاشان دهستی خسته ناو باخه لی و ده ریھتینا وه کو پۆژی دره وشاوه بوو.

مه جلیسه که به ته واوه تی له تاو ترسی ماره که و پۆشنایی ئه و شه و قه ی دهستی چاویان بهر شه واره که ون هیچیان نه ده بینی، فیرعه ون که ئه و په وشه ی بینی، خۆی پێ نه گیرا خیرا به وانه ی ده وروپشتی وت: ئه مه چییه پروونه دات؟ ئه وانیش بۆیان ته فسیر کرد به سیحر یان به پیچه وانه وه خیرا فیرعه ون ته فسیری کرد بۆ ئه وان که ئه مه ی مووسا سیحر و جادوو بازییه، (قال للملأ حوله إن هذا لساحر عليم)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ﴾ ﴿٢٠﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٢١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلَيْهِمْ ﴿٢٢﴾ فَجَمَعَ السَّحَرَةُ لَيْمَقَتِ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿٢٣﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٢٤﴾ الشعراء

واته: فیرعه ون له جیاقی ئه وه ی ئیمانی پێ بیتیت به ده سه لاتدارانی ده وروپشتی وت: به راستی ئه مه جادووگه ریکی زۆر زانایه ﴿٢٥﴾ ئینجا فیرعه ون خه لکی لی هانداو وتی: مووسا مه به ستی ئه وه یه به م سیهره ی سه رنجی خه لکی پاکیشیت و شوینکه وتووای زۆر بکات و زال بیت به سه ر ئیوه داو له شاری خوێتان ده رتان بکات و ده ست بگریت به سه ر ولاته که تاندا بۆ ئه وه ی زیاتر سه رنجیان پاکیشی وتی: ئیوه فه رمانتان به چیه و چی ئه لێن؟ ﴿٢٦﴾ وتیان: ئیشی خۆی و برا که ی دوا بخره، بنیره به شاره کاندا بگه رێن و خه لکی ههر هه مووی کۆ بکه نه وه ﴿٢٧﴾ بگه رێن ههر چی جادووگه ری زۆر زاناو شاره زایه ههر هه مووی کۆ بکه نه وه و بیانیه ئین ﴿٢٨﴾ ههر چی ساحیر و جادووگه ری به ناوبانگ و زانا هه بوو هه موویان کۆ کرده وه بۆ کاتیکی دیاریکراو که پۆژی جه ژن بوو ﴿٢٩﴾ به خه لکی وترا یان هانی خه لکی درا که هه موویان کۆ بیینه وه بۆ ئه وه ی ئه م شته بینن له ئیوان مووسا و ساحیره کاندا ﴿٣٠﴾.

له دواى ته فسیرکردنی موعجیزه کانی مووسا به سحر، ئینجا پرس و پاویژی فیرعه ونی پیکخرا بۆ ئه وهی بزانی چی بکه ن له گه ل مووسا و هاروونی برابدا، ناتوانن بیانگرن هه لۆیستیان لاواز نییه و مه وقیفیان زۆر به هیزه، گرتنی مووسا و هاروون ته په فی فیرعه ون لاواز ده کات، فیرعه ونیش ده ترسیت له شوپشی گه لی ئیسرائیل! نایه ویت هیچ شتیکی نه خوازراو پرووبدات، بۆیه که دلیا بووه وه که کاره که ی مووسا سیحره ئه ویش خۆی خاوه نی ده زگایه که له ساحیره کانی، له وه ده زگایه دا خه لکی ده ترسین و چاوبه ستی ده که ن. بۆیه فیرعه ون داوا ی کرد له سه نته ری شار یاخود جیگای کۆبوونه وه ی خه لکی که چهند مه یدانی که کات دابنی بۆ مووسا و هاروون و ساحیره کانی خۆی داخۆ کتی سه رکه وتوو ده بیت، بۆیه هه لسان به پیکه ستنی ئه و میهره جانه له ناو مه یدانی شاردا و خه لکیان لی ئاگادار کرده وه و پیکلامیان بۆ ده کرد و بانگه وازیان بۆ کرد که هه موو خه لک له پوژی (زینه) کۆبنه وه.

خوا ی گه وره دیمه ن و گو شه نیگایه کی ترمان له م په وشه له قورئان دا نیشان ئه دات و ده فه رمو یت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَلَٰكِنَّا فَكَّرَ وَأَنَّىٰ قَالَ أَاجْتَنَّا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَمُوسَىٰ ۖ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ ۚ فَأَجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ۖ﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَن يُخْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٠﴾ طه

واته: هه موو نیشانه و موعجیزه کا ئمان نیشانی فیرعه ون دا به لām ئه و هه ر مووسای عَیْهِ السَّلَام به درۆ زانی و په تی کرده وه که ئیمانی پی بیتی و تی: ئه ی مووسا عَیْهِ السَّلَام تۆ به م سیحرا نه ی که کردت ئه ته وی ئیمه له زه وی خۆمان ده ربکه ی و زه وییه که مان لی داگیر بکه ی؟ و تی: تۆ سیحرت هه یه ئیمه ش ساحیرمان هه یه و سیحریکی هاوشیوه ی سیحره که ی تۆ دینین، مه وعیدو کاتیکی دیاریکراو دابنی له نیاوان هه ردوو کماندانه ئیمه و نه تۆش وه عده خیلاف نه که ی و له کاتی خۆیدا ئاماده بین له شویتیکی پیکدا که هه موو شتیک له خه لکی دیار بیت، یان مام ناوه ند له نیاوان هه ردوو لامانداییت مووسا عَیْهِ السَّلَام فه رمووی: مه وعیدو پوژی به یه ککه یشتنمان پوژی جه ژن بی له به ر ئه وه ی خه لک هه مووی خۆی ئاماده ئه کات و هه مووی ئه بیسیت با له چیشه نگاودا بیت که دنیا روونا که نه ک له شه ودا بیت و خه لک گومانی هه بی له موعجیزه که ید.

لیره دا فیرعه ون به درۆزن و لووتبه رز نیشان ئه دات، چونکه ئه شیت زانیبیتی که ئه و کاره ی مووسا سحر نییه، به لکو موعجیزه یه، پاشان راستیه کان ده شیوینیت و ده لیت: ئه ته ویت به جادوو بازی له خاکه که ماندا ده ربکه ویت هه روه کو به رپرسه کانی ئه مپو ی ولاتی خۆمان که هه لۆیستیان لاواز ده بیت با سی کوردایه تی ده که ن، فیرعه ونیش له پرووی سۆزداریه وه

ده یانجولینیت دژی مووسا و هاروون به داگیرکار نیشانیان ده دات، له کاتیکدا مووسا داوای گه له که ی ده کات بۆ ده رچوون له و ولاته دا.

ئینجا خۆی و نیشان ده دات که زۆر خاوه ن مه بده ئو هه لویسته و کات و ژوان داده نیت و هیچ که س نابیت دوابکه ویت له و ژوانه، خوای گه و ره ده فهرمویت: ﴿لَعَلْنَا نَبْعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾ ۱۵ فلما جاء السحرة قالوا لفرعون أين لنا لأجرا إن كنا نحن الغالبين ۱۶ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُفْرَبِينَ ۱۷ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ۱۸ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ۱۹ فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ۲۰ الشعراء

واته: وتیان: به لکو ئیمه شوین ساحیره کان بکه وین ته گهر ته مان سه رکه ون و بیبه نه وه ۱۵ کاتیک که ساحیره کان هاتن به فیرعه و نیان وت: ته ی فیرعه ون ته گهر ئیمه زāl بین و بیبه نه وه ئایا هیچ نه جرو پاداشتی کمان بۆ هه یه؟ ۱۶ فیرعه ون وتی: به لئ، تیوه ته که مه که سه نزیکه کانی خۆم، واته: پله و پایه تان نه ده من ۱۷ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: چیتان پینه هه لی بده ن و جادووی خۆتان بکه ن ۱۸ حه بل و گوچانه کانیان هه لدا وتیان: به عزیزه ت و تواناو ده سه لات و گه و ره یی فیرعه ون به دلنیایی ئیمه زāl نه بین و ته بیبه نه وه، مووسایش عَلَيْهِ السَّلَام گوچانه که ی هه لدا ۱۹ ته و ئیفک و درۆیه ی که نه وان هه لیان به سته بو له سیحرو جادوو نه مه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام هه موو نه وه ی نه وانی قووتداو نه یه یت ۲۰.

مه به سته فیرعه ون زیاتر له وه بوو که ساحیره کانی کوکرده وه که س شوینی ئایینی مووسا نه که ویت، به لکو به پیچه وانه وه شوین ساحیره کان بکه ون، چونکه ساحیره کان له سه ر ئایینی فیرعه ون و فیرعه ون به خوا ده زانن.

کاتیک که ساحیره کان دلنیایی سه رکه و تیان دایه فیرعه ون داوایان کرد له فیرعه ون داخۆ پاداشته که یان چی ده بیت؟

کاتیک ساحیره کان هاتن له گه ل فیرعه ون دا، ئین عه باس ده فهرمویت: ۷۰ که س بوون، ۴۰ که س له ساحیره کان هه ر له گه لی مووسا بوون واته به نی ئیسرا ئیل بوون، ئینجا مووسا عَلَيْهِ السَّلَام لیره دا که نه و کۆمه له ساحیره ی بینی پتی وتن: درۆ به دهم خواوه مه که ن قو پتان به سه ر کۆتایتان سه رشو پیه، ئینجا که و تنه مقو مقو و چه پ چه پ له نیوان خو یاندا وتیان: نه م وته یه له وته ی ساحیر ناچیت.

خوای گه وره دیمه نی نهو دلّه راوکییه ی ساحیره کان و دنیایی مووسامان بۆ باس ده کات و ده فهرمویت:

﴿فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى﴾ قَالَ لَهُم مُوسَى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتْكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنْ أَفْتَرَى ﴿فَتَنَزَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا السَّجُونَ﴾ قَالُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سَحَرٌ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ﴿فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ آتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ أَسْتَعْلَى﴾ ﴿طه

واته: فیرعه ونیش پۆشیت و نه خشه و پلانی خۆی کۆ کرده وهو پاشان هه موو ساحیره کانی هیناو هات بۆ شوین و کاتی دیاریکراو ﴿موسا علیه السلام﴾ به فیرعه ون و ساحیره کانی وت: هاوار بۆ خوۆتان درۆ هه لمه به ستن بۆ خوای گه وره و شه ریک بۆ خوا دامه نین چونکه خوای گه وره بن شه ریکه له به رته وهی خوای گه وره سزایه کی واتان ته دات په گ و ریشه تان ده رته کات و کۆتاییتان پئ دینی و دواتان ده برئ، نه وهیشی درۆ بۆ خوای گه وره هه لبه ستن و سه ر له خه لکی بشیوتینیت زه ره رمه ندو خه ساره مه ند ده بیئت ﴿ساحیره کانیش کاتیک که گوئیان له قسه ی مووسا بوو له ناو یه کدا گفتوگوو راویژیان کردو کیشه کهوته یتوانیان و هه ندیکیان و تیان نه مه قسه ی ساحیر نه و قسه ی پیغه مبه ره به چه چه له یتوان خویندا قسه یان کرد ﴿و یستیان خه لکیان لی هان بده ن و وتیان: نه م دووانه (مووسا و هاروون) دوو ساحیرن به هۆی نه م سیهری که نه یکه ن نه یانه وی له زه وی خوۆتان ده رتان بکه ن، نه م مال و سهروه ت و سامانه ی که ئیمه به سیحر کۆمان کردۆته وه نه مان بۆ خوئیان بییه ن و لیمان بسه نن و به سه رماندا زال بن ﴿تیوه نه خشه و پلانی خوۆتان کۆبکه نه وه پاشان هه مووتان به یه ک پۆل وهرن نه وه ی نه مرۆ زال بیئت و بییاته وه نه وه سه رفرازو سه رکه وتوو نه بیئت ﴿

وا نمایشی ساحیره کان ده ست پئ ده کات و به ریز وه ستاون، به مووسایان وت: تۆ ده ست ده که یه ت به سیحر و هه لدانی که ره سه ته کانت یاخود ئیمه، نه مه ش لای خوئیانه وه به هیز بوونی خوئیان بۆ مووسا نیشان نه دهن، مووسا ساحیر نییه به لکو پیغه مبه ره چاوه پروانی به تالکردنه وه ی سیحری نه وانه، بۆیه فهرمووی: تیوه که ره سه ته کانتان هه لبدن من چاوه پروانتانم، نه وانیش هه ر یه که فرت و فیل و حه بل و په تی خوئیان هه لدا.

به عیزه ت و توانای فیرعه ون سویندیان ده خوارد، لیره دا ده شیئت فیرعه ون خۆی گه وره ی ساحیره کان بوو بیئت له سیحرکردن دا به واتای نه وه ی خۆی زانیاری دابیته جادوو بازه کان، چونکه نه و حه بل و په ت و دار و که ره ستانه له به رچاوی خه لکیدا ده بوونه مار و بالنده و...هتد.

له پرځای چاوبهستی و سه رلیشیواندن و پاشان جنوکه و شه پتانه کان، بو دلنیا بوون له سه رکه وتن جادوو بازه کان به هیزی فیرعه ون پشتمان به ستو فیرعه ونیش به پستی نه وان قسه ی ده کرد.

له دوا ی نمایشی جادوو بازی نه وان، داواکرا له مووسا که سه رهی نه وه، هه زره تی مووسا عَیَالَتَکُم جادوو ناکات، به لکو موعجیزه یه به لام که نه وانی بینی و مووساش به چاوی خوی سیحره کانی نه وانی بینی ترسی لی نیش، خوی گه وره ناگاداری کرده وه که نه ترسی و به لکو سه رکه وتوو ده بیت.

﴿قَالُوا يَمْوَسَىٰ اِمَّا اَنْ تُلْفِيَ وَاِمَّا اَنْ نَّكُوْرَ اَوْ لَ مِنْ اَلْفَىٰ ۝۳۱ قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا جِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِمْ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنُّهَا تَسْعَىٰ ۝۳۲ فَاَرْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَىٰ ۝۳۳ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ اَلْاَعْلَىٰ ۝۳۴ وَاَلَمْ يَمَسَّكَ تَلَفُّفٌ مَّا صَنَعُوْا اِنَّمَا صَنَعُوْا كَيْدٌ سَاجِرٌ وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُ حَيْثُ اَتَىٰ ۝۳۵﴾
طه

واته: وتیان: نه ی مووسا عَیَالَتَکُم یه که مجار یان تو سیحری خوت بکه، یاخود ئیمه سه رها سیحری خومان نه که یین ۳۱ مووساش عَیَالَتَکُم وه کو بن بایه خیه ک فهرمووی: به لکو تیوه ده ست پی بکه و چیتان له ده ست دیت بیکن، کاتیک که نه وه حبل و گوچانانه ی که پیمان بوو هه لیاندا سیحریان له چاوی خه لکه که کردو خه لکی وایانزانی که نه مه هه مووی بووه به مارو هه ژدیه او به خیرایی نه روا ۳۲ مووسا عَیَالَتَکُم کاتیک که نه وه شته ی بینی له نه فسی خویدا ترسا، ترسیکی سرووشتی نه وه ی له سرووشتی مروفا هه یه له وه ی که خه لکی به و جادوو هه لبه له تین ۳۳ خوی گه وره فهرمووی: نه ی مووسا عَیَالَتَکُم مه ترسی به دلنیا یی هه ر تو ی زال و سه رکه وتوو و به رزو بلندو تو نه یه یته وه به ئیزن و پشتیوانی خوی گه وره ۳۴ نه وه ی له ده ست دایه که گوچانه که یه هه لی بده هه موو مار و هه ژدیه کانی نه وان قوت نه دات که خوی له حه قیقه تدا گوچان و حبله، به لام له پیش چاوی خه لک بووه به مارو هه ژدیه نه گه ر نا نه بووه و حه قیقه تی نه، نه وه ی نه وان کردوو یانه ته نها فروفتلیکی ساحیره و سیحرو جادوو هه یچ شتیکی تر نییه ته نها خه یاله له پیش چاوی خه لکی وایان کردوو، ساحیریش هه رگیز سه رفراز نابی به و سیحره ی که نه یکات ۳۵

مووسا عَیَالَتَکُم که نۆره ی هات گوچانه که ی فریدا و هه موو که رهسته کانی نه وانی قووت دا و هه لیلوشی به فرمانی خوی گه وره، جادوو بازه کان هه موو لیزان بوون له کاری خویاندا، به لام که نه دیارده یان بینی زانیان نه مه سیحری نییه، لیته دا پیشبرکتی و میهره جان و یاخود جه نکه که

لهسه رپاست و دروستی ئایینی خوا به، کام ئایین رپاسته ئایینی فیرعه و نی که خوی داوای خوا به تی ده کات، یان ئایینی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام که بانگهواز بو یه کتاپه رستی و قیامت ده کات و ده لیت من پیغه مبهرم، نه گهر ته عبیره کهم رپاست بیت وانا گره وه که لهسه ر دینداری کام لا رپاسته.

بو به ساحیره کان که نه م حاله ته یان بینی چیر خویان پ نه گیراو هه موو سو جده یان برد بو خوای هاروون و مووسا سه لامی خوایان لی بیت.

خوای گه و ره نه و دیمه نه مان بو ده گیر ته وه که چون ساحیره کان له کات و ساتیکی که مدا له سه رباز گه ی کوفر و زولمی فیرعه و نی به وه، ده چنه ناو سه رباز گه ی ئیمان و خواناسی، چونکه کاری نه وان خه یال و چاوبهستی بوو، به لام کاری مووسا رپاستی و دروستی حه ق بوو. نه وانیش خویان خاوه ن پی شه ی جادوو بن و له هه موو که س زیاتر ئاشنان به کاری قیزه و نی خویان، هه موو ناچار بوون سو جده بو خوا به رن.

خوای گه و ره ده فره مویت: ﴿قَالَتِ السَّحَرَةُ سُبْحًا قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ۖ قَالَ ءَامَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ ءَادَنَّا لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَا تُقِطَعْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَلَا صَلْبُكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ۖ قَالُوا لَنْ تُؤْبَرِكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِنَغْفِرَ لَكَ خَطِيئَتَنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۖ وَاللَّهُ خَبِيرٌ وَأَبْقَى ۖ إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبُّهُ مُجِرِّمًا فَإِنْ لَهُ جَهَنَّمُ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ۖ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ۖ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ۖ﴾ طه

واته: کاتیک مووسا عَلَيْهِ السَّلَام گوچانه که ی هه لدا بووه ماریکی گه و ره هه موو مارو هه ژدیهاکانی نه وانی قووت دا که ساحیره کانیش نه مه یان به چاوی خویان بینی زانیان نه وه ی مووسا سحر نیه و موعجیزه یه و له لایه ن خوای گه و ره وه یه هه ر هه موو ساحیره کان مو سلمان بوون و کر نووشیان بو خوای گه و ره برد و ئیمانیا ن به مووسا عَلَيْهِ السَّلَام هیناو وتیان: نه وه تیمه ئیمانان به خوای هاروون و مووسا هینا عَلَيْهِ السَّلَام فیرعه ون وتی: ئایا تیمه ئیمانان پتی هینا پیش نه وه ی که من مؤله تان بده م و ئیزنتان بده م، مووسا گه و ره ماموستا که تان بوو که فیره سحر ی کردن پاشان هه په شه ی لی کردن و ترساندیا نی و وتی: نه بئ دهستی رپاست و پتی چه پتان بپر مه وه، نه بئ به سه ر نه و دارخورمایانه وه هه لتان بواسم و له خاچتان بده م نه و کاته نه زانن سزای کاممان سه ختره و به رده و امتره و نه مین ته وه عَلَيْهِ السَّلَام جادوو گه ره کان که مو سلمان بوون وتیان:

ئیمه ئه وهی که بۆمان هاتوو له به لگهی پروون و ئاشکراو به قین و هیدایهت و موعجزه له لایهن مووساوه عَلَيْهِ السَّلَام نایگۆرینه وه به وهی تۆ، هه رگیز ده سته ردارای نابین و تۆ هه لئابژیرین سویند بیت به خوای دروستکارمان، یاخود ئه و خوایهش که ئیمه ی دروست کردوو به باوه پمان به و هه یه چیت له ده ست دیت بیکه، تۆ ته نها ئه توانی له دونیادا سزیمان بده ی ئه وی تر به ده ست خوای گه وره یه و ئیمه ییش مه به ستمان قیامه ته نه ک دونیا ﴿﴾ ئیمه ئیمانمان به په روه ردگاری خۆمان هینا تا خوای گه وره له تاوانه کانی پیشتیمان خۆش بن له کوفرو سیحر ئه و سیحرانه ی پیشت که تۆ به زۆر پیمانته کردوو تا خوای گه وره لیمان خۆشبی به تایبه تی ئه وه ی که پرووبه پرووی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بووینه وه، خوای گه وره بۆ ئیمه باشتره له تۆ، پاداشتی ئه مینته وه و به رده وامتره له وه ی تۆ ﴿﴾ به دلنایی هه ر که سیك بگات به خوای گه وره به تاوانه وه ئه وه ئه چیته ئاگری دۆزه خه وه که له وی نه مردن هه یه که به ریت و پرزگاری بیت، نه ژیانیش هه یه که ژیانیکی خۆش بیت به لکو زیندوو وه هه مووی سزایه ﴿﴾ به لām هه ر که سیك بگات به خوای گه وره به باوه ردارای و کرده وه ی چاکي ئه نجام دابیت ئه مانه پله به رزه کانی به هه شتیان بۆ هه یه ﴿﴾ به هه شتیک که بۆ هه میشه یه و ئه مینته وه که ئاو به ژیر خانوو و دارو ماله کاندات ئه په ریت به نه مری و بۆ هه میشه یی له وی ئه میننه وه، ئه مهش پاداشتی که سیكه که خۆی له کوفرو تاوان پاک بکاته وه و بۆ لای خوای گه وره بگه رپته وه و به تاک و ته نها خوای گه وره به رستیت ﴿﴾.

سوجه بردنیا ن سه ری فیرعه ونی شۆر کرد، چیت فیرعه ون نه ی توانی دان به خۆیدا بگریت، وتی: ئه مه فیله کردووتانه بۆ به رزکردنه وه ی ئابرووی خۆی و ئه وانه ی له گه لیدان، ئینجا گه رپه وه کۆشکه که ی و بریاری کوشتنی و له سیداره دان و به خاچ هه لواسین، سزای پینچ ئه ستیره ی بۆ دانان قاچ و ده ستی راست و چه پیان ده بریت و هه لیان ده واسیت به په لک و قه دی دارخورمادا، به لām هه یه کاریه گه ری نه بوو بۆ ساحیره تۆبه کاره کان و ئه وان بریاری شه هیدبوونی خۆیان داوه و کاریه گه ری ترس و تۆقاندنی فیرعه ون له سه ریان ئه رزشی (نرخ) نییه و چاوه پوانی به هه شتی خوای په روه ردگارن.

پاشان فیرعه ون شکست له دوای شکست ده یخوارد، هه رجاریک پلانی داده نا بۆ له ناو بردنی مووسا و هاروون، خوای گه وره دیارده یه کی سرووشتی ده نارد که سه رقالی ده کردن به و دیارده وه، له وانه نه بوونی به روبووم له کاتیکدا خاکی میسر زۆر پر بیت و به ره کهت و پر فه ر بووه، فیرعه ون و داروده سته که ی داوایان کرد له مووسا ئه گه ر پیغه مبه ری فه رموو به روبوومه کائمان بۆ چاره سه ر بکه، هه زه ته ی مووساش دوعای کرد به روبوومی خه لکی به گشتی پر پیت و به ره کهت بوو، به لām فیرعه ون هه ر ملی نه دا، پاشان خوای گه وره بابووران و طوفانیان

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

بۆ ده ئیریت جاریکی تر دینه وه بۆلای مووسا و داوای لیده کهن ته گهر بتوانیت تهو طوفانه بوه ستینیت تهوا گهلی ئیسرائیلی ته داتی که له ولاتی میسر برۆن، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام دیسان دوعا و نزا له خوای پهروهردگار دهکات که طوفانه که بوه ستینیت خوای گهوره طوفان ده وه ستینیت. جاریکی تر پلان داده ئیته وه فیرعه ون بۆ له ناو بردنی مووسا و هاروونی برای خوای گهوره تهو ولاته پر دهکات له کولله، ته نانهت ماله کانیشیان کولله ده یگریته وه به روو بوومیان له ناو ده چیت، ته جار ههش دینه وه بۆلای مووسا و داروده ستهی فیرعه ون و خودی فیرعه ون داوای لئ ده کهن که نزا و دوعا بکات تهو کولله و نه هاهمه تییه یان له سهر هه لبریت.

فیرعه ون ملهو پترین کهس بووه تهه هه موو موعجیزه یی بینی، به لام دیسان که وته وه پلاندانان بۆ کوشتنی مووسا و گهلی ئیسرائیل، خوای موته عال ته مجاره ماله کانی پرکردن له رشک و ته سپی، ته نانهت پرووباری نیلش پاکي نه ته کرده وه، ته مجارهش ناچار فیرعه ون هاته وه لای مووسا عَلَيْهِ السَّلَام و داوای لیکرد که به لای ته سپی یان له سهر هه لبریت، مووسا هه لسا به دوعا و پارانیه خوای گهوره له سهری هه لده گرتن. فیرعه ون بۆ ساتیکیش بیرى له په شیمانی نه ده کرده وه، به لکو هه رجاره که به لا و موصیه تیکیان له سهر لاده چوو هه موو شتیکی بیرده چوو وه، دیسان پلانی کوشتنی مووسا و هاروونی برای داده ریژیت، خوای گهوره مال و قاپ و قاچاخی پر کردن له بۆق، ته نانهت جیگاوبان و شوینی خهوتیان پر بوو له بۆق و هه راسانی کردبوون، ته مجارهش به سه رشویری فیرعه ون داوای کرد له هه زه تهی مووسا که تهو بۆقانه له سهر یان لابه رییت، تهوا گهلی ئیسرائیلیان پیده به خشیت.

هه زه تهی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام هه لده سیت به پارانیه دوعای کرد له خوای موته عال که تهه به لابه یان له سهر لابه رییت، خوای گهوره ئاو خواردن و خۆراک و جلوه برگ و مالبان دهکات به خوین، هه رچی ده خوون و ده خوونه وه له ناو ده میاندا ده بیته خوین پرووباری نیل و چه مه کانی هه مووی هه ر ده بیته خوین!

تهه جار ههش به سه رشویری و ناچاری دیته لای مووسا و داوای لیده کات که تهه خوینه یان له سهر لابه رییت، هه زه تهی مووسا داوا له خوای گهوره دهکات که تهو خوینه یان له سهر لابه رییت، خوای گهوره له سهر یان لاده بات و فه رمان به هه زه تهی مووسا دهکات که گهلی ئیسرائیل ناگادار بکاته وه له گه ل خویندا بیانبات و چاوه پروانی فه رمانی فیرعه ون نه بییت.

گومانی تیدانییه که گه لیکی ئاوا زۆر له شهو و پۆژیکدا پیکناخریت بۆ ده رچوون لهو ولاته، بۆیه ته مهش کاری ده ویت، مووسا هه لسا به دارشتنی پلانیکی بۆ ده رچوونی گهلی ئیسرائیل.

خۆ ئاماده کردن بۆ ده‌رچوون و خنکانی فیرعه‌ون

له‌دوای ئەو پرۆوداوانه‌ پرۆویاندا و زیاتر قیبطیه‌کان بۆ دین تر و رق‌ ته‌ستوور تر ده‌بوون به‌رانبهر به‌ مووسا و هاروون و گه‌لی ئیسرائیل به‌گشتی وا هه‌موو ساحیره‌کان موسلمان بوون، ئەو هه‌موو موعجیزه‌یه‌ی مووسایان به‌چاوی خۆیان بینی، تا ئەم سانه‌ وه‌خته‌ش داروده‌سته‌ی فیرعه‌ون و خودی فیرعه‌ون له‌ داره‌شتی پلاندان بۆ نه‌هه‌شتنی به‌نی ئیسرائیل، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووت: ﴿وَقَالَ أَمْلَأْ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذُرَكَ وَءَالِهَتَكَ قَالَ سَنَقْبِلُ أِبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ﴾ (٢٦) قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ (٢٧) قَالُوا أَوِذْنَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَنِ رَبِّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَذُوكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ الأعراف

واته: ده‌سه‌ل‌تدارو گه‌وره‌کان له‌ قه‌ومی فیرعه‌ون وتیان: ئە‌ی فیرعه‌ون ئایا تۆ واز له‌ مووسا و قه‌ومه‌که‌ی دینی تا ئاشووب و ئازاوه‌بگیرن له‌سه‌ر زه‌ویدا واز له‌ خۆت و په‌رستنت بێتیت، یان واز له‌ خۆت و خوایه‌که‌شت بێتیت، که ئە‌لێن: فیرعه‌ونیش خوای هه‌بووه‌ ب‌تی هه‌بووه‌ په‌رستوو‌یه‌تی، یان خۆری په‌رستووه‌، یان ملوانکه‌ی له‌ ملدا بووه‌ ک‌رنو‌شی بۆ بردووه‌. فیرعه‌ون وتی: ک‌ورانیان ئە‌کوژین و ئافره‌تانیان ئە‌هه‌ڵینه‌وه‌ بۆ خزمه‌تکاری و تێمه‌ به‌سه‌ر ئە‌واندا زāl و بالاده‌ستین ﴿٢٩﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به‌ قه‌ومه‌که‌ی فه‌رموو ئێوه‌ پشت به‌خوای گه‌وره‌ به‌ستن و ئارام بگرن، به‌ د‌ل‌نیایی زه‌وی مو‌ل‌کی خوای گه‌وره‌یه‌ و خوای گه‌وره‌ به‌ ویستی خۆی که‌سانێک له‌ به‌نده‌کانی خۆی ئە‌کات به‌ میراتگری، که ئە‌مه‌ موژده‌ بوو له‌ مووسا و قه‌ومه‌که‌ی، سه‌ره‌نجام هه‌ر بۆ ئە‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ ته‌ق‌وای خوای گه‌وره‌ ئە‌که‌ن ﴿٣٠﴾ وتیان: ئە‌ی مووسا (علیه السلام) پێش ئە‌وه‌ی که‌ تۆ ب‌ی تێمه‌ هه‌ر له‌لایه‌ن فیرعه‌ونه‌وه‌ ئازار ئە‌دراین و ک‌ورانه‌مان ئە‌کوژرا، دوای ئە‌وه‌ی که‌ تۆش هاتوو‌یت‌ه‌وه‌ دیسان ئە‌وه‌تا ئێستا فیرعه‌ون ئازارمان ئە‌دات و ئە‌مانکوژیت، مووسا فه‌رمووی: به‌ل‌کو خوای گه‌وره‌ دوژمنه‌که‌تان له‌ناو بدات که‌ فیرعه‌ونه‌ و ئێوه‌ بکات به‌ جێنشین له‌سه‌ر زه‌ویدا تا خوای گه‌وره‌ ته‌ماشای بکات ئێوه‌ چ کارو کرده‌وه‌یه‌ک ئە‌که‌ن، ئایا وه‌کو فیرعه‌ون و قه‌ومه‌که‌ی زāl و سته‌مکار ئە‌بن یاخود عیباد‌ه‌تی خوای گه‌وره‌ ئە‌که‌ن و خوای گه‌وره‌ له‌ خۆتان پ‌ازی ئە‌که‌ن، واته‌ که‌ خوا ن‌ی‌عه‌مه‌تی پێ به‌خشین و پ‌زگاری کردن سوپاسگوزاری بن ﴿٣١﴾

له‌دوای ئە‌وه‌ی پ‌او‌ی‌ز‌کارانی فیرعه‌ون له‌دوای چ‌پ‌اند‌نیان به‌ گو‌ی‌ی فیرعه‌ون دا و هاندانی بۆکاری خراپه‌، ب‌ریار‌ی‌اندا که‌ پ‌یاوه‌کان ب‌کوژن و ژنه‌کانیان ب‌که‌نه‌ کو‌ی‌له‌ و که‌ن‌یزه‌ک به‌ بیانووی ئە‌وه‌ی د‌ینه‌که‌یان گۆ‌پ‌ی‌وه‌ کاری فه‌ساد‌ی و گه‌نده‌لی ئە‌نجام ئە‌ده‌ن له‌ سه‌رزه‌ویدا، ئە‌م ب‌ریاره‌

پىدەچىت لە ئەنجامى ئەو مەفرەزە بچووكانەوہ بوويىت كە مووسا دروستى كردبوون بۆ پاراستنى خەلكەكەى گەلى ئىسرائىل، چونكە دارودەستەى فيرعەون خويان بە بەهيتزر دەزانن لەوان.

بۆيە حەزرەتى مووسا عَلَيْهِ السَّلَام هېچ چارەو دەسەلاتىكى ئەما بۆيە ناچار بوو بەوہ كە پىيان بليت ئارام بگرن خواى گەورە دەرگای پەحمەت لە كەس داناخات و كۆتايى دەسەلاتى سەر ئەم زەوييە بۆ خواناسان و خۇپارزانە.

حيواری سىيەمى گەلى ئىسرائىل بەرانبەر مووسا قسە دەكات و دەليت هەمووى خەتاي تۆيە، بە لەدايك بوونت بەھۆكاری تۆ ئازار ئەدراین، هەر بە گەرانەوہت لە مەديەن بەھۆكاری تۆ دووبارە ئازار دەدرين، ئەم شيوە قسەكردنە راستە ناپرەحەتى گەلەكەى پتوہ ديارە، بەلام حەزرەتى مووسا داواى هېچ شتىكى نەكردووه بۆ خوۆ و بنەمالەكەى پيش لە دايك بوونی مووسا ئەوان هەموو كۆيلە كرابوون، بەھەر حال كاریكى زۆر نەشیاو بوو، ئەنجامياندا بەرانبەر مووسا، مووساش وەكو سەركردهيهكى لى هاتوو موژدەى دانى كە پىدەچىت بەم نزيكانە دوژمنەكەتان لەناوبچيت، تيوہ برۆنە جىگای لەسەر زەويدا ببنە خاوەن دەسەلات.

لەكاتىكدا مووسا دەيتوانى وەلاميان بداتەوہ، بە پىچەوانەوہ كە بە هۆكاری گەلى ئىسرائىل لەمال و كەسوكاری دوورخراوہتەوہ، هەر بەھۆكاری پشتگيرى لە ھۆزەكەى ۱۰ سالى دەر بەدەر بوو، وا هاتۆتەوہ پووبەرووى فيرعەون

بۆتەوہ كە هېچ كەس لە بەنى ئىسرائىل ئەو توانا و جورئەتەى نەبووہ، بەلام وازى لەم قسانە نەھيتا و مژدەى سەرکەوتنى دانى، پاشان دوعا و نزا و پارانەوہى واز لى نەھيتا و فەرمووى:

﴿وَقَالَ مُوسَى يَقْرَأْ إِن كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ فَقَالُوا عَلَىٰ اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾ وَنَحْنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٥٢﴾﴾ يونس

واتە: مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فەرمووى: ئەى قەومى خۆم ئەگەر تيوہ ئيماننان بەخوای گەورە هيتاوه تەنھا پشت بەخوای گەورە ببەستن و تەوہكول بكەنە سەر خوای گەورە و كارەكانتان بەخوای گەورە بسپيرن ئەگەر تيوہ موسلمانن خوای گەورەتان بەسە (ﷻ) ئەوانيش موسلمانان وتيان: تەنھا پشتمان بەخوای گەورە بەست و كاری خۆمان بەخوای گەورە سپارد، خوايە مەمانكە بە فيتنە بۆ ستەمكاران و ئەوان زال مەكە بەسەرماندا كە تووشى فيتنەمان بكەن و لە دينەكەمان پاشكەزمان بكەنەوہ بە سزادامان وابزانن ئەوان لەسەر حەقن و تيمە لەسەر باتلين بۆيە زال

بوونه به سه رماندا، یاخود خۆت سزامان مه ده وایزانن ئه وان له سه ر حه قن و ئیمه له سه ر باتلین بویه تۆ سزات داوین^{۵۸} به په حمه تی خۆت پرزگارمان بکه له م که سه کافرانه^{۵۹}.

داروده سه ته ی فیرعه ون زۆر خراپه کار بوون له وان ه قاروون و هامان، هه رچه نده قاروون له به نی ئیسرائیل بوو، چونکه له سه رده می هه زره تی یوسف عَلَيْهِ السَّلَام ده بوو وه زیریک له به نی ئیسرائیل بیت، جا فیرعه ونیش وه کو پیشه ی حکومه ته کانی ئه مرۆ پۆستی وه زاره تی مال و سامانی دابوو ه قاروون، خۆی که سه یکی گهنده ل و خراپه کار بوو، ته نانه ت له به ر پله و پۆستی وه زاره تی ئابوو ری فیرعه ون دژی گه له که ی خۆی بوو، لامان سه یر نه بیت زۆرن له م جوړه که سانه له کوون و نوێ دا.

مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ته نها بۆ خودی فیرعه ون نه تیردرا بوو، به لکو بۆ فیرعه ون و هامان و قاروونیش، ئه وانیش ده سه لاتدار بوون، خوای گه وره ده فه رمویت:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۖ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَمَّانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ۝۱ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝۲ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۚ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ۝۳ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ۝۴ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَنَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ۚ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ۝۵ يَقَوْمِ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنَ بَآئِسٍ إِنَّ اللَّهَ إِن جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّسَادِ ۝۶﴾

غافر

واته: به دنیایی ئیمه به کومه لێک موعجیزه و به لگه ی روون و ئاشکراوه مووسا مان علیه السلام نارد^{۶۰} بۆ لای فیرعه ون و (هامان) که وه زیری فیرعه ون بوو، بۆ لای (قارون) که ده وله مه ندرتین که سی سه رده می خۆی بوو، ئاموژای مووسا علیه السلام بوو ئه مان وتیان: مووسا (علیه السلام) جادووگه ره و زۆر درۆزنه^{۶۱} کاتیک که حه قی بۆ هیتان له لایه ن ئیمه وه ئه وه هه موو موعجیزه یه ی که به چاوی خوێان بینیان وتیان: ئه وان ه ی که ئیمانیا ن هیتا وه له گه ل مووسادا کوپه کانیان بکوژن ئافره تانیان به ئیلنه وه بۆ خزمه تکاری، نه خشه و پیلانی کافران ته نها له گو مرایی و وێلی و تیاچووندا یه^{۶۲} فیرعه ون وتی: وازم لێ بیتن و لیمگه پێن با مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بکوژم و

مهمله که تی سیانزه هم: گه لی نیرانیل

ئهویش با بانگی پهروهردگاری بکات ئه گهر راست ئه کات با خوا به که ی بیت من بیباکم و گوئی نادهم و بهلامه وه ئاساییه، من له وه ئه ترسیم که مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ئایینی ئیوه بگووێ یا خود له سهر رووی زه ویدا ئاشووب و گهنده لی بلاو بکاته وه و ناکوکی بنیته وه ع.

وا داروده سه ته که ی ناساند پیمان خوای پهروهردگار پلانه که شیان دیاره، به لام له ناودار و دهسته ی فیرعه ون دا که سیک ئیماندار که کار بو مووسا ده کات لانی کهم زو لم و زورداریان بیرده خاته وه، رق ئه ستوریان هیمن ده کاته وه له به رانه بر مووسادا، زور به ساده یی پیمان ده لیت که سیک ده کوژن که ده لیت خوای من (الله سبحانه و تعالی) یه واتا له سهر ئه م وشه یه ئه ی کوا ئازادی پاده برپین؟ کوا مافی مروف؟ ئه وانه ی که زور باسی مافی مروف و ئازادی ده که ن دلیا بن ئه وه زور فیرعه و نیانه بیرده کاته وه ده شیت ئازادی بو به ره لایی زور بیت و په ره بسیتیت، به لام ئازادی بو خواناسی نییه، چونکه پرۆزه ی فیرعه ونه کان ده خاته مه ترسی.

ههر بویه ئه و که سه بیران ده خاته وه که ده سه لاتی فیرعه ون به هیز و به توانا و حوکمرانه و خاوه نی ولاتی میسر، له نێوان ته رغیب و ته رهیب دا، وته که ی خو ی خسته به رده م فیرعه ون. هه رچه نده هه لوستی ئه وانی لاواز کرد و فیرعه ون وته که ی پت خوش نه بوو، وه کو هه موو سه رکرده یه کی ئه مرو که هاوشیوه ی فیرعه ونه وتی: ئه وه ی من فه رمانی پت ده که م و دیدو بو چوونی منه، ئه وه با شترین رینگا و پینگه یشتوترین و رینمونیتین بو چوون و رینگابه.

ههروه کو چۆن له ئیستادا سه روک هه رچی وت له ولاتاندا ئیتر ئه وه وته ی هه موو گه له، پتویست ناکات گه ل بیربکاته وه، زه عیم و سه روک بیرمان بو ده که نه وه.

ئینجا فیرعه ون ده ستی کرد به وتاردان بو گه لی قیبطیه کان، به وه پهری لووتبه رزی و خو به زلزان، خوای گه وه ده فه رمویت: ﴿نَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَبْقَوْمَ اَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ اَلْأَنْهَارُ خَرَجِي مِنْ تَحْتِىْ اَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ ۱۰۱ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِّنْ هٰذَا الَّذِىْ هُوَ مِثِّىْ وَلَا يَكَادُ بِيْئَنِّ ۝۱۰۲ فَلَوْلَا اَلْقَىٰ عَلَيْهِ اَسْوَرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ اَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقَرَّرٰۤیْنَ ۝۱۰۳ فَاسْتَحَفَّ قَوْمُهُ فَاَطَاعُوْهُ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوْٓا قَوْمًا فَٰسِقٰۤیْنَ ۝۱۰۴ فَلَمَّا ءَاسَفُوْنَا اَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اٰجْمَعِيْنَ ۝۱۰۵ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِيْنَ ۝۱۰۶ الزخرف

واته: فیرعه ون له ناو قه ومه کهیدا بانگی کرد وتی: ئه ی قه ومی خو م ئایا مولکی میسر هه مووی هی من نییه؟ ئه م رووبارانه ی (نیل) یش له ژیر کو شک و ته لارو ده سه لاتی مندا ئه پروات، ئایا نابینن که بزنان من چهند به هیزم و مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چهند لاوازو بیده سه لاته بو شوینی ئه که ون ع به لکو من با شترم له م که سه بپریزو سووک و بترخه، نزیکشه له قسه ی تن

نه گه‌ی ۵۱ وتی: باشه نه گهر پیغه مبه‌ری خواجه و که سیکی گه‌وره یه بوچی نه‌پازیتندراوه ته‌وه به خشل و ئالتوون؟ یان بوچی فریشته‌کان له‌گه‌لیدا نایه‌ن پیکه‌وه و شایه‌تی بو بدن نه‌گهر راستگۆیه؟ با به چاوی خۆمان ببینین، به‌مه گومانی بو خه‌لکی دروست نه‌کرد ۵۲. بۆیه ئه‌م سووکایه‌تی به‌عه‌قلی قه‌ومه‌که‌ی کردو نه‌وانیش گوپراه‌لیان کرد به‌دنیایی ئه‌وان قه‌ومپیک بوون له‌گوپراه‌لی خوا ده‌رچوو بوون و فاسق بوون ۵۳. خوای گه‌وره ته‌فه‌رمووی: کاتیک ئه‌وان ئیمه‌یان تووپه کرد نه‌وپه‌ری تووپه بوون به‌هۆی کوفرو شهریک دانان و وه‌لام نه‌دانه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر موصاعی‌السلام ۵۴. تۆله‌مان لی سهندن، فیرعه‌ون و شوتیکه‌وتووانی هه‌موویاغان له‌ناو ده‌ریاکه‌دا نوقم کرد ۵۵. کردمان به‌پیشینه و په‌ندو عیبه‌ت بو کافرانی دواي خۆیان تا په‌ندو عیبه‌ت وه‌ربگرن و کوفر نه‌که‌ن و وه‌لامی پیغه‌مبه‌ران بده‌نه‌وه ۵۶.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: ﴿قَارَنُہُ الْاَلٰیةَ الْکُبْرٰی ۵۷ فَکَذَّبَ رَعَصٰی ۵۸ ثُمَّ اَدْبَرَ یَسْعٰی ۵۹ فَحَشَرَ فَنَادٰی ۶۰ فَقَالَ اَنَا رَبُّکُمْ اَلْعَلٰی ۶۱ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَکَالِ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰی ۶۲﴾ اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَعِبْرَةً لِّمَن یَّخْشٰی ۶۳﴾ النازعات

واته: موسا عیبه‌السلام موعجیزه هه‌ره گه‌وره‌که‌ی نیشاندا بو ته‌وه‌ی که ئیمان بیتنی و موسلمان بئ، مه‌به‌ست له‌موعجیزه‌که‌ گۆچانه‌که‌ی بووه، یاخود که ده‌ستی ده‌رکردایه سپی ئه‌بوو ده‌دره‌وشایه‌وه، یاخود حوجه و به‌لگه‌ی بو هینایه‌وه بو ته‌وه‌ی که موسلمان بیت ۶۴. به‌لام فیرعه‌ون له‌جیاتی ته‌وه‌ی ئه‌و حه‌قه به‌راست دابنن به‌درۆی زانی، سه‌رپیچی موسا عیبه‌السلام-ی کردو هیچ سوودیکی له‌بانگه‌وازی موسا نه‌بینی ۶۵. پاشان پشتی له‌و حه‌قه هه‌لکردو وه‌لامی نه‌دایه‌وه و هه‌ول و کۆششی کرد بو کۆکردنه‌وه‌ی ساحیران ۶۶. ئه‌و کاته سه‌ربازه‌کانی کۆکرده‌وه، یاخود هه‌موو ساحیران و جادووگه‌رانی کۆکرده‌وه و بانگی کردن: هه‌ر هه‌مووتان کۆبینه‌وه و ئاماده‌بن بو پروبه‌پووونه‌وه‌ی موسا، خه‌لکه‌که‌یشی کۆکرده‌وه ۶۷. وتی: من په‌روه‌ردگاری هه‌ره به‌رزی ئیوهم، نه‌مزانیوه جگه له‌من په‌روه‌ردگاری خواجه‌کی ترتان هه‌بیت ۶۸. خوای گه‌وره‌ش تۆله‌ی لی سهندو له‌دونیای قیامه‌تدا کردی به‌په‌ندو عیبه‌ت بو هه‌موو سته‌مکاران و کافرانی تر ۶۹. به‌راستی ئه‌مه په‌ندو ئامۆزگارییه بو هه‌ر که‌سیک که بترسی و ترسی خوای گه‌وره‌ی له‌دندا بیت ۷۰.

مهمله که تی سیانزه هم: گلی نیرانیل

پاشان له وتاره کهیدا پرووده کاته هامان وه زیری سه ربازی ده لیت: هامان هه رهم و قه لایه ک یان بورجیکم بۆ دروست بکه تا به ره و ئاسمان برۆم و بزائم خوای مووسا له کوئیه، هه رچه نده درۆ ده کات!

خوای گه و ره ده فه رمویت: ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهْلِكُنْ أَبْنِي لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَكْظُمُهُ كَذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنَ فِرْعَوْنُ سُوءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾﴾ غافر

واته: فیرعه ون به هامانی وه زیری وت: ئه ی هامان کۆشکی به رزم بۆ دروست بکه له خشتی سوره وه کراو به لکو بگه مه رێگا و ده رگا کانی ئاسمان و بیگرمه به ر ﴿٣٦﴾ تا سه رکه وم رێگا و ده رگا کانی ئاسمان بگرمه به رتا خواکه ی موسی بیینم له بهر ئه وه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام وتی: خوای من له ئاسمانه هه ر چه ند من گومان ئه به م که مووسا عَلَيْهِ السَّلَام درۆزن بیت و ئاسمان هه یج خواجه کی لی نه بی به م شتوازه شه ی تان کوفرو کرده وه ی خرابی بۆ فیرعه ون پازاند بووه وه رێگری لی ئه کرد له رێگای راستی خوای گه و ره نه خشه و پیلان و فروقی لی فیرعه ون هه یج شتیک نییه ته نها له زه ره رمه ندی و تیا چووندا نه بیت ﴿٣٧﴾

له م جوړه گوتارانه ی فیرعه ون دا به شیک سیاسیه، به شیک گوتاری ئایینییه، به شیک گوتاری چه و اشه کارییه بۆ هه لخله تاندنی گه له که ی و شوئیکه وتووانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، به شیک تری درۆ کردنه له گه ل خۆ و چوار ده و ره که ی، مووسا له به رانه ر فیرعه ون و بانگه وازه کهیدا، ئه ویش بانگه وازی ده کرد و گوتاری ئایینی و راستی و دروستی ده که یاند به گوئی خه لکید، خوای گه و ره ده فه رمویت:

﴿* وَيَقَوْمِ مَا لِيَ أَدْعُوكُمْ إِلَى التَّجْوَةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٣٨﴾ تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٣٩﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنْ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٠﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولَ لَكُمْ وَأَفَئِضُ أَمْرِى إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤١﴾ فَوَقَّهَ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكُرُوا وَخَاقٍ بَالٍ فِرْعَوْنَ سُوءَ الْعَذَابِ ﴿٤٢﴾ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٣﴾﴾ غافر

واته: ئه ی قه ومی خۆم ئه وه چیه من بانگتان ئه که م بۆ رێگای رزگاری که بریتیه له به رستنی خوای گه و ره به تاک و ته نها و به راستدانان و شوئیکه وتنی پیغه مبه ره که ی، به لām ئیوه

بانگم نه کهن بۆ ناو ئاگری دۆزهخ، بۆ شهریک دانان بۆ خوای گه وره ﴿١٥﴾ ئیوه بانگی من نه کهن بۆ نه وهی که کوفر بکه م به خوای گه وره و شهریکی بۆ دابنیم به نه زانی و به بی به لگه، چونکه من هیچ زانیاریه کم نییه که خوای گه وره شهریکی هه بیئت له کاتیکیدا من بانگتان نه که م بۆ لای خوای گه وره که خواجه کی زۆر به عیززهت و لیخو شبووه ﴿١٦﴾ درۆ نییه و گومانی تیا دا نییه و راستی و حقیقهت وایه نه وهی که ئیوه منی بۆ لا بانگ نه کهن له بته کانتان له وانهی که جگه له خوای گه وره نه یانه رستی ناتوانن وه لای بانگه وازی هیچ که سیک بده نه وه نه له دنیا و نه له قیامهت، چه ندیک خه لکی لیان بپارێته وه سوودو زیانیان به ده ست نییه، گه رانه وهی ئیمه و شوینی گه رانه وه مان له پۆژی قیامهتدا هه ر بۆ لای خوای گه وره به نه وه که سانه ییش که زیاده پریان کردوه له کوفرو شیرک و تاواندا نه وانه به دلنایی هاوه لی ئاگری دۆزهخن ﴿١٧﴾ له داها تووویه کی نزدیکدا بیر نه که نه وه له و قسانه ی من که پیتانی نه لیم و نه زانن که من چه ندیک ئامۆزگاری ئیوه م کردوه و دلسۆزتان بوومه و په شیمان ده بنه وه به لām له کاتیکیدا که په شیمانی سوودی بۆ که س ناییت، من کاره کانی خۆم ته نها به خوای گه وره نه سپیرم و خۆم ته سلیمی خوای گه وره نه که م به دلنایی خوای گه وره زۆر بینایه به بهنده کانی و هه موو شتیکیان نه بینن ﴿١٨﴾ خوای گه وره له دنیا دا ته م باوه رداره ی پاراست له و نه خشه و پیلانه خراپانه ی که بۆیان دانا و ویستیان بیکوژن، پۆژی قیامهتیش له ئاگری دۆزهخ پاراستی و خستییه به هه شته وه که سوکار و شوینکه و تووانی فیرعه ونیش تووشی خراپترین سزا بوون له دنیا دا به نقوم بوون و له قیامهتیشدا به ئاگری دۆزهخ ﴿١٩﴾ هه موو به یانیان و ئیواراتیکی فیرعه ون و داروده سته و شوینکه و تووانی به ئاگر سزا نه درین له ناو گوڤه کانیاندا کاتیکیش که پۆژی قیامهت دیت خوای گه وره نه فهرمووی: فیرعه ون و شوینکه و تووانی بخه نه ناو سه خترین سزاوه که سزای ئاگری دۆزهخه ﴿٢٠﴾

هه روه ها ئیماندارانیکی که له گه ل مووسادا بوون نه وانیش ده ستیان کرد به بانگه واز له ناو که لی ئیسرا ئیل دا له تاو نه وه هه موو نا ره زایه تییه ی ده ریا ده بری له به رانه ر چه زره تی مووسادا، خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا آهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ يَقَوْمُ إِنَّمَا هَٰذِهِ الدُّنْيَا مَتَّعَ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٢١﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنفَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٢﴾ غافر

مهمله که تی سیانزه هم: گه لی ئیسرائیل

واته: باوه‌پداره‌که‌ی قه‌ومی فیرعه‌ون وتی: ئه‌ی قه‌ومی خۆم شوین من بکه‌ون پێگه‌ی راست و پێگای به‌هه‌شتان نیشان ئه‌ده‌م ﴿١٨﴾ ئه‌ی قه‌ومی خۆم ئه‌م ژایانی دونیایه‌ چه‌ند پۆژیکێ که‌مه‌و تاییدا پائه‌بوێرن و به‌سه‌ری ئه‌به‌ن و کو‌تایی دیت پیتی هه‌لمه‌خه‌له‌تین، به‌لام پۆژی دوا‌یی شوینی مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌یه‌ که‌ کو‌تایی نایه‌ت گرنگی و بایه‌خی پێده‌ن ﴿١٩﴾ هه‌ر که‌سیک له‌ دونیادا خراپه‌و تاوان بکات ئه‌وا سزا نادریته‌وه‌ ته‌نها به‌ هاوشیوه‌ی ئه‌وه‌ نه‌بیت، واته: خراپه‌ یه‌ک به‌رامبه‌ر یه‌که‌، هه‌ر که‌سیکیش کرده‌وه‌ی چاک بکات و باوه‌پدار بیت ئیت ئه‌گه‌ر نیر بێ یان مێ، ژن بێ یان پیاو به‌مه‌رجیک باوه‌پدار بێ ئه‌و که‌سانه‌ ئه‌چه‌ به‌هه‌شته‌وه‌، خوای گه‌وره‌ له‌ به‌هه‌شتدا پزق و پۆزیان ئه‌دات به‌بێ ژماره‌و یه‌کجار زۆر ﴿٢٠﴾

بانگه‌وازی هه‌ردوولا به‌رده‌وام بوو حه‌ق و باطل له‌دوای ئه‌وه‌ی ئه‌و هه‌موو موعجیزه‌یه‌ پرویدا له‌سه‌ر ده‌ستی مووسا ع‌ل‌یه‌السلام، به‌لام فیرعه‌ون سه‌رباز و داروده‌سته‌که‌ی ملیان نه‌ئه‌دا و تووشی ئینکاری و نه‌خۆشی لووتبه‌رزی بووبوون.

له‌دوای تووشبوونی ئه‌و هه‌موو پیس و خراپه‌کارییه‌ مووسا به‌فه‌رمانی خوا پزگاری کردن، ئینجا کاتریمیری سفر دانرا بۆ ده‌رچوون له‌و ولاته‌، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووت:

﴿وَلَمَّا رَفَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَمُوسَى اَدْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عٰهَدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرِيَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرٰٓءِٖلَ ﴿٢١﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ هُمْ بَلِغُوهُ اِذَا هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٢٢﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ يَآئْتُهُمْ كَذَّبُوا بِآيٰتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غٰفِلِينَ ﴿٢٣﴾﴾ الاعراف

واته: کاتیک که‌ سزا که‌ پرویدا به‌سه‌ریاندا و خوای گه‌وره‌ به‌م شتانه‌ سزایان وتیان: ئه‌ی مووسا دو‌عا بکه‌و له‌ په‌روه‌ردگارت بپا‌یره‌وه‌ به‌و به‌ئینه‌ی که‌ به‌تۆی داوه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌م سزایانه‌ی خوای گه‌وره‌مان له‌سه‌ر هه‌لبگری ئه‌وه‌ ئیمه‌ ئیمانته‌ پێ دینین به‌نی ئیس‌رائیلیشت له‌گه‌لدا ئه‌نیرین و وازیان لێ دینین له‌گه‌لدا بێن بۆ قودس ﴿٢١﴾ کاتیک که‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌م سزایانه‌ی له‌سه‌ریان هه‌لگرت تا کاتیکێ دیاریکراو ئه‌وان به‌ئینه‌که‌یان هه‌لوه‌شاندوه‌و به‌نی ئیس‌رائیلیان له‌گه‌ل مووسادا نه‌ناردو ئیمانیشان پیتی نه‌هیتا ﴿٢٢﴾ کاتیک که‌ به‌ئین و په‌یمان‌ه‌که‌یان شکاند تۆله‌مان لێ سه‌ندن و له‌ناو ده‌ریاکه‌ نگرۆمان کردن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئایه‌ته‌کانی ئیمه‌یان به‌درۆزانی و بێئاگابوون لیتی ﴿٢٣﴾.

به‌هه‌زه‌رتی مووسایان ده‌وت ساحیر، هه‌رچه‌نده‌ ناوی ساحیر له‌و سه‌رده‌مه‌دا عیبه‌ نه‌بوو چونکه‌ گه‌وره‌ زانا‌کانی میسر هه‌موو ساحیر بوون، به‌لام به‌رانبه‌ر مووسا شی‌او نه‌بوو، چونکه‌ ئه‌و

پیغه مبه ره نازناوی ساحیریان له ویش دهنه که داوای لبردنی نه و ناره حه تیانه ی له سهریان بوو، وه کو کولله و خوین و نه سپی و بوق، خوای گه وره ده فهرمویت:

﴿وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٥٠﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ ﴿٥١﴾﴾ الزخرف

واته: وتیان: نه ی ساحیر، لیره مه به ست پتی زانایه، نه ی زانا نه ی پیغه مبه ری خوا دوعا بکه و داوا بکه له پهره وردگارت به و به لینه ی که پتی داوین ته گهر تیمه تیمان بتین سزمان له سه ر لانه دا، نه وه تیمه تیمان هیناو ریگای هیدایه مان گرت به هر با خوای گه وره نه و سزایانه ی که ناردوویه تیه سه رمان لایبدا٥٠ کاتیک که مووسا دوعای کردو له خوا پاراپه وه خوای گه وره سزای له سه ر لبردن، له وشکه سالی و نه بوونی و بی پیت و به ره که تی و ناردنی زریان و نه سپی و بوق و خوین، به لام نه وان به لین و په یمانیا ن هه لوه شانده وه و گه رانه وه بو سه ر کوفرو شه ریک دانان بو خوای گه وره٥١.

مووسا بریاری دهرچوونی دا له و ولاته دا له گه ل گه لی ئیسرائیل، هه موو به شه ودا دهرچوون به ره و دولیک که ناسراوه به (وادی النخيل) له وپوه هیژ و سه ربازی فیرعه ون که وتنه شوینیا ن و خوای گه وره دهریای سووری بو کرد به دوو به ش و پیتدا تیه پ بیت و فیرعه ون و سه ربازه کانی شوینیا ن که وتن و هه موو له ناوچوون.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُقْتَرَى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٥٢﴾ وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا جَاءَ بِآلِهَدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَقِيبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهْنَمُنْ عَلَى الظِّلِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لأظنُّهُ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٥٤﴾ وَأَسْتَكْبِرُ هُوَ وَجُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يَرْجِعُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَخَذَتْهُ وَجُودُهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَأَنْظَرُ كَيْفَ كَانَ عَقِيبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٥٦﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٥٧﴾ وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٥٨﴾﴾ القصص

واته: کاتیک که مووسا علیه السلام نه و موعجیزه ئاشکراو پرونانه ی بو فیرعه ون و ده سه لاتدارانی برد، نه وان وتیان: نه مه هیچ شتیک نییه ته نها جادوویه که وه هه لبه ستراوه و خوت داتهیناوه، تیمه له باوک و بابیرانی پتشیمنان شتیک و امان نه بیستوه که سیک ئاوا بیت و بانگه شه ی

پێغه مبه رایه تی بکات و بلێت به تاک و تهنا خوا بپهرستن و شهريکی بۆ دامه نێن ﴿١٣﴾ موسا عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: پهروهردگارم زاناتره بهو که سهی که هیدایه تی هیناوه له لایه ن خوا ی گه و ره وه سه ره نجام و سه رکه وتن بۆ کۆ ده بیّت به د نیا یی خوا ی گه و ره که سانی سه ته مکارو هاو به ش بریار ده ر سه ر ناخات ﴿١٤﴾ فیرعه ون وتی: ئه ی پیاوما قوولان و خانه دانان من نه مزانیوه ئیوه جگه له من خوا یه کی تر تان هه بیّت، ئه ی هامان (که وه زیرو پراویژکاری بوو) ناگر له و قو ره به رده و قورم بۆ سوور که وه، واته: خشتی سووره وه کراوم بۆ دروست بکه کۆشکیکی به رزم بۆ دروست بکه بۆ ئه وه ی بچمه سه ر کۆشکه که تا سه رکه وم بۆ لای خوا یه که ی موسا عَلَيْهِ السَّلَام که ده لێت خوا یه که ی من له ئاسمانه هه ر چه نده من گومان ئه به م که موسا عَلَيْهِ السَّلَام درۆ بکات و ه یچ خوا ی نه بیّت ﴿١٥﴾ فیرعه ون و سه ربازانی به ناحق خو یان به گه و ره زانی له سه ر پرو ی زه ویدا له میسر، گومانی وایان ئه برد که بۆ لای ئیمه ناگه رینه وه و زیندوو بوونه وه نییه ﴿١٦﴾ فیرعه ون و سه ربازه کانیمان برده وه فریمان دانه ناو ده ریا که وه و نو قمان کردن، تۆ ته ماشا بکه و بزانه سه ره نجامی سه ته مکاران چۆن ئه بن ﴿١٧﴾ ئه واغان کرده پێشه و بۆ شوینکه وتووایان، به لām بانگی خه لکیان ئه کرد بۆ ناگرو پێشه وای خراپ بوون له پوژی قیامه تیش که س نییه سه ریان بخات و له سزای خوا ی گه و ره بیان پارێزیت ﴿١٨﴾ له دونیا ییدا له عه تمان لێ کردن و له په حمه تی خو مان ده رمان کردن له پوژی قیامه تیشدا دیسانه وه ده رکراو ئه بن له په حمه تی خوا، یاخود بوغزی تراو ئه بن له لایه ن خوا ی گه و ره وه، یاخود له ناو ناگردا شیوه یان ئه شیوینین به سووتاندن ﴿١٩﴾

کۆتایی سه رده می فیرعه ون و سه ره تایه کی نو ی بۆ گه لی ئیسرائیل

له دوا ی ئه وه ی موسا و هاروون چه ند مالێکیان جیا کرده وه بۆ کۆبوونه وه و پو یشتنی خه لکی ئیسرائیل له ولاتی میسر دا و پێشتر هه ندیک مال یان هه بوو که به ندایه تی و خوا په رستیان تیدا ده کرد، خوا ی گه و ره ده فهرمو یّت:

﴿وَأَرْحَمْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿٢٠﴾ یونس

واته: خوا ی گه و ره وه ی بۆ موسا و هاروونی برار له میسر بۆ قه ومه که ی خو تان مال دروست بکه ن و ماله کانتان بکه ن به مزگه وت و پرو ی بکه ن له قیبله که (بیت المقدس) بووه، یاخود وتراوه: که عبه ی پیرۆز بووه، چونکه له فیرعه ون ده ترسان فه رمانیان پێکرا له ماله کان یان نو یژ و عیباده تی خوا ی گه و ره بکه ن، یان کاتیک که به لآو سزایان سه خت بوو فه رمانیان پێ کرا

به نوږت کردن چونکه دلنه واییه و هوکاره بو لابردي به لاو غم و خه فته، نوږته کانتان بکه و موږده بده به باوهرداران به پاداشتی زورو سرکه وتنی نریک ﴿٨٧﴾

ئينجا موسا عليه السلام دوعای کو تاجاری کرد له فیرعه ون دارو دهسته که ی که له وپه پری بازار و نه شکه نجه دانی موسا و گه له کهیدا نه و دوعایه ی لیکردن، خوی گه وره له سر زمانی موسا عليه السلام ده فهرمویت:

﴿وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوهُ عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ۝ قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَا سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ یونس

واته: کاتیک که فیرعه ون و دهسه لاتدارانی حه قیان وهرنه گرت و بهرده وام بوون له سره کوفرو سته م و تاوان موسا عليه السلام دوعای لیکردن و فهرمووی: نه ی په روه ردگار تو جوانی و مالی دونیات به فیرعه ون و دهسه لاتدارانی به خشیووه له هه موو شتیک که به هو ی نه م جوانی و ماله وه له ژیانی دونیادا خه لکیان ناوا گومرا کردووه له ریگای راستی تو خه لکیان لاداووه زال بوونه به سره خه لکید، یاخود خه لکی پیان ده خه له تیت واده زانن تو خوشت ده وین بویه دونیات پښ به خشیوون خوايه مالیان له ناو بده دلیان توند بکه و موری لییده که حه ق وهرنه گریټ و بو ټیمان نه کریته ووه ټیمان نه هینن تا سزای به ټیش و نازاری تو نه بینن که نه و کاته یش ټیمان سوودی نییه ﴿خوای گه وره فهرمووی: نه ی موسا و هاروون نه وه دوعای هه ردو وکتانم قه بوول کرد، که موسا دوعای نه کردو هاروون ثامینی نه کرد، ټیوه دامه زراو بن له سره دین و شوین ریچکه و ریباری نه و که سه نه زان و نه فامانه مه که ون ﴿٨٨﴾

لیروه په روه ی له ناوچوونه که ی فیرعه ون کوتایی دهسه لاتی دیت خوی موته عال ده فهرمویت:

﴿* وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِلَيْكَ مُتَّبِعُونَ ۝ فَارْسَلْنَا فِي الْمَدَائِنِ خَشِرِينَ ۝ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ۝ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآِظُونَ ۝ وَإِنَّا لَجَمِيعُ خَازِنُونَ ۝ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۝ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ۝ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ۝ فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ۝ فَلَمَّا تَرَاءَا الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمَذْكُورُونَ ۝ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ۝ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَضْرِبْ يَعْصَاكَ الْنَّحْرُ فَأَنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ۝ وَأَزَلَّ فَتَنَا تَمَّ الْآخَرِينَ ۝ وَأَنْجَيْنَا

مُوسَىٰ وَمَنْ مَّعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩﴾ الشعراء

واته: خوای گه وره وه حی بۆ مووسا عَیْسَى نارد که به شهو بهنی ئیسرائیلی بهنده کانی من ده ربکه له میسر چونکه فیرعهون و سهربازه کانی شویتان نه کهون، ئه ویش به شهو به نهینی ده ری کردن ﴿١٦﴾ فیرعهون که بینی بهنی ئیسرائیل پۆیشتوون و نه ماون توربه بوو به ناو شاره کاندای خه لکی ناردو شوینکه وتووون و سهربازه کانی خوئی ههر هه مووی کۆ کردهوه ﴿١٧﴾ به دنیایی ئه مانه که سانیکی نزم و بپریزو که من ﴿١٨﴾ ئه مانه هه میسه ئیمه دل تهنگ و توربه نه کهن و خه فه تمان ئه ده نی ﴿١٩﴾ ئیمه له و په ری ئاماده باشیداین بۆ شوین که وتنی بهنی ئیسرائیل و له ناو بردنیاں ﴿٢٠﴾ خوای گه وره ئه فه رمووئی: فیرعهون و سهربازه کانیمان ده رکرد له شوینیکدا که باخ و بیستان و کانی و پروبارو سهرچاوهی ئاویان هه بوو ﴿٢١﴾ که نزو ئالتوون و خشلیان هه بوو، شوین و کۆشکی چاکیان هه بوو ﴿٢٢﴾ بهو شیوازه بهنی ئیسرائیلمان کرد به میراتگریان ئه وانمان له ناو بردو بهنی ئیسرائیل چوونه شوینیاں ﴿٢٣﴾ له کاتی به ره بهیان و پۆژه لاتندا فیرعهون و وه زیرو ده سه لاتداران و سهربازانی هه موویان شوینی مووسا و موسلمانان که وتن ﴿٢٤﴾ کاتیک که هه ردوو کۆمه له که پرو به پرووی یه کتر بوونه وه یه کتریان لی ده رکهوت و یه کتریان بینی هاوه لانی مووسا عَیْسَى وتیان: ئه ی مووسا عَیْسَى ئه وه فیرعهون پیمان گه یشت و پشیمان ئاوه که یه و دواشمان فیرعهون و سهربازه کانی ئیتی ﴿٢٥﴾ مووسا عَیْسَى فه رمووئی: نه خیر ئه وان به ئیمه ناگه ن به دنیایی من پهروه ردگارم له که لدا یه به زانیاری و بیستن و بینین و توانا ده سه لاتی، ئه و سه رمان ئه خات و پشیمان ئه کات و پرزگاریان ئه کات ﴿٢٦﴾ خوای گه وره ئه فه رمووئی: وه حیمان بۆ مووسا عَیْسَى نارد بهو گوچانه ی به ده سته وه یه بیده به ده ریا که دا ده ریا که له ت بوو، بوو به زهویه کی وشک به ئیزنی خوای گه وره ئاوه که بهرز بووه وه ههر شه پۆلیکی وه کو پارچه شاخیکی گه وره له ئاسمان پاوه ستا و بوو به دوانزه پتگا، له بهر ئه وه ی دوانزه هۆز بوون بۆ ئه وه ی ههر هۆزیک به ئیسراحت به پنه وه، نیوانی ئاوه که یشت خوای گه وره بای ناردو وشکی کردو به ناو وشکانیدا تی ئه په رین، تاق و که لینی له نیوان ئاوه کاندای کرده وه تا له یه کتری دیار بن و دنیایا بن هه موویان پرزگاریان بووه ﴿٢٧﴾ ئاله ویدا فیرعهون و سهربازه کانیمان نزیک کرده وه له ده ریا که تا چوونه ناو ده ریا که وه ئه وانیش به دوا یاندا پۆیشتن ﴿٢٨﴾ مووسا و ئه وانیه ی له که لیا ندا بوون هه موومان پرزگار کردن و له ده ریا که په رینه وه ﴿٢٩﴾ پاشان فیرعهون و سهربازو وه زیرو ده ست و پتوه ندیمان

هه مووی له ناو ئاوه که دا غه رق کردو که سیان پرزگاریان نه بوو^(۱۶) که ئه مه به پراستی ئایهت و مو عجیزه یه کی گه وره یه و تواناو ده سه لات ی خوای گه وره ده رنه خات به لام زور به یان ئیمانیا ن نه هینا ته نها که میکیان نه بی^(۱۷) په روه ردگاری تو به پراستی زور بالاده ست و به عیززه ته، زور به پرهم و به زه ییه بو باوه پداران^(۱۸).

خوای گه وره فه رمانی کرد به چه زره تی مووسا که به شه ودا گه له که ی هه مووی بخاته پئی، ده بیته ئه وه ش بزنان که فیرعه ون شوئنتان ده که ویت دپاره خوای گه وره ئیراده و ویستی وایه که فیرعه ون شوئنیان بکه ویت. پلانه که ی مووسا عَیْبَالَتَکَم وابوو که به ناوی جه ژنیکه وه هه موو گه له که ی برده ده روه به شه ودا، گه لی ئیسرا ئیل زور بوون له نیوان هاتنی گه لی ئیسرا ئیل له گه ل یه عقوب دا عَیْبَالَتَکَم تا چه زره تی مووسا عَیْبَالَتَکَم (۴۰۰) سال نیوانیا ن بووه، زانایانی ته فسیر ئه مه یان باسکردووه ئین که ئیر گواستویه تیه وه، له جیگایه کی ترده ده لیت نیوانی هاتنی گه لی ئیسرا ئیل له گه ل ئیسرا ئیل دا که مه به ستی چه زره تی یه عقوب-ه، له گه ل چه زره تی مووسا عَیْبَالَتَکَم (۴۲۶) سالی شه مسی بووه.

هه ربویه ژماره یه ک هاتوو له پرووداوی پیغه مبه ران که به (چیرۆکی پیغه مبه ران) ی ئین که ئیر ناسراوه، گوایه گه لی ئیسرا ئیل (۶۰۰) هه زار که س بوون.^(۱۷)

هه روه ها بو سه ربازی فیرعه ون به یه ک ملیون و (۶۰۰) هه زار مه زنده کردووه، گوایه ئه وانه ی که سوار بوون (۱۰۰) هه زار سواره ی سه ربازی له گه ل بووه، وانا خاوه ن ئه سپ.^(۱۸)

فیرعه ون که ئه م هه واله ی بیست خیرا له مه یدانه کانی شارد سوپا زوره که ی کوکرده وه و راویژکاره کانی وتیان با شوئنیان بکه وین، چونکه ئه وان زور که من له چاو سوپای ئیمه دا.

خوای گه وره هه موویانی ده رپه راند له ناو باخ و بیستانیا ن که له لیواری پرووباری نیل دا بوون، هه موو ئالتون و زیو و کو شک و مه جلیسی خو یا ن به جیه یشت و شوئن گه لی ئیسرا ئیل که وتن.

له به ره به یاندا گه یشتنه سه ر گه لی ئیسرا ئیل که به ره و ولاتی شام پریگایان ده پری، گه لی مووسا عَیْبَالَتَکَم که هیژ و سوپای فیرعه ونیا ن بین و تیان ته واه هه موو له ناوچووین، به مووسا دا هه لشاخان. چه زره تی مووسا عَیْبَالَتَکَم دنیای کردنه وه که خوای گه وره پریگا نیشاندهریه تی، چونکه له و دۆله دا ته نها ده ریای سوور پریگایان بوو، هه ر بویه خوای په روه ردگار فه رمووی به

^(۱۷) هه رچه نده ئه م ژماره یه زور زوره و جیگای سه رنجه /نووسه ر.

^(۱۸) ئه مه ش جیگای پروا نییه، والله اعلم/نووسه ر.

گۆچانە کەت بکێشه بە دەریای سووردا، هەر بە پێداکێشانی ڕووبارە کە لە هەردوولاوە وەستاو شەپۆلەکانی بەرزبوهووە وەک شاخ بۆ ئاسمان و ڕێگایەک لەناو دەریاکە کرایه‌ووە بۆیان، کە وشکانی بوو هەموو پێیدا پەڕینه‌ووە بە خۆیان و مالموندال و مەرۆمالات و ئەسپ و ولاغەکانیانە‌ووە.

کە فیرعه‌ون ئەمە‌ی بینی خێرا داوای کرد کە سەربازەکانی کە شوێنیان بکەون، وای زانی دەریاکە بۆ ئە‌ویش هەر بە‌و شی‌وه‌یه‌ دە‌مینێتە‌وه، هە‌موو گە‌لی ئیسرائیل لە‌ناو دە‌ریاکە‌وه کە بۆیان بووه‌ وشکانی پە‌ڕینه‌وه بە‌گشتی و کە‌س نە‌که‌وته‌ دە‌ستی فیرعه‌ون. فیرعه‌ون و سوپاکە‌ی لە‌ ئاوه‌که‌دا بوون واتا لە‌و ڕێگا وشکانییە‌ی کە‌ مووسا و گە‌له‌کە‌ی پێیدا پە‌ڕینه‌وه و خ‌وای گە‌وره‌ بۆی فە‌راهم هێ‌نابوون، ئە‌وان هە‌موو ن‌غ‌رۆ بوون و غە‌رقی ناو دە‌ریاکە‌ بوون.

خ‌وای گە‌وره‌ دە‌فه‌رمو‌یت: ﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْعَرْقُ قَالَ ءَامَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝ ءَالْتَنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ۝ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَ ءَايَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ ءَايَتِنَا لَغَافِلُونَ ۝﴾ یونس

واتە: بە‌نی ئیسرائیل‌مان لە‌ دە‌ریاکە‌ پە‌راندە‌وه‌ بۆ وشکانی فیرعه‌ون و سە‌ربازە‌کانی شوێنیان کە‌وتن وە‌کو زولم و س‌تە‌م و د‌ژایە‌تی کردن و دە‌ست‌درێژی کرد‌نه‌ سە‌ریان تا فیرعه‌ونیش چ‌ووه‌ ناو ئاوه‌کە‌ کە‌ پ‌یشتەر لە‌ سووره‌تی (البقرة) و سووره‌تە‌کانی تر با‌سمان کرد کە‌ خ‌وای گە‌وره‌ د‌وان‌زه‌ ڕێگای وشکانی بۆ مووسا و مو‌س‌لمانان کردە‌وه‌و پە‌ڕینه‌ ئە‌وه‌بە‌روه‌ کاتی‌ک کە‌ فیرعه‌ون و سە‌ربازە‌کانی بە‌و ڕێگا وشکانیانە‌ ڕ‌و‌یشتن خ‌وای گە‌وره‌ فە‌رمانی کرد ئاوه‌کە‌ بە‌کی‌گرتە‌وه‌و هە‌موویانی لە‌ناو ئاوه‌کە‌ غە‌رق و ن‌وق‌م کرد کە‌ لە‌ ڕ‌ۆژی عاشورادا بوو لە‌و کاتە‌دا فیرعه‌ون زانی تە‌واو غە‌رق ئە‌بێ و‌تی: ئی‌مان‌م هێ‌نا بە‌و خ‌وایە‌ی کە‌ بە‌نی ئیسرائیل ئی‌مانیان پ‌ێ هێ‌نا کە‌ هیچ پە‌رست‌راوی‌ک بە‌ح‌ق نی‌یه‌ شایە‌نی پە‌رست‌ن بێ تە‌نها ئە‌و خ‌وایە‌ نە‌بێ کە‌ بە‌نی ئیسرائیل ئی‌مانیان پ‌ێی هێ‌ناوه‌ و م‌ن تە‌س‌لیمی فە‌رمانی خ‌وای گە‌وره‌ بوومه‌و م‌نیش یە‌کی‌کم لە‌ مو‌س‌لمانان ۝ خ‌وای گە‌وره‌ فە‌رمو‌ی: بە‌لام ئی‌ستا ئی‌مان د‌ینی کە‌ ئی‌مان سوودت پ‌ێ ناگە‌یه‌ن‌ێ، لە‌بەر ئە‌وه‌ی ڕ‌وح گە‌یشتە‌ غە‌رغە‌ره‌ ئی‌مان سوودی نی‌یه‌، ج‌بریل‌یش بە‌ با‌ڵە‌کانی ق‌و‌ری ئە‌کرده‌ ناو دە‌می فیرعه‌ونە‌وه‌ بۆ ئە‌وه‌ی زوو گیانی دەرچ‌ێ و ف‌ریای ئی‌مان هێ‌تان نە‌که‌وتی پ‌یشتەر تۆ سە‌رپ‌ێچی خ‌وای گە‌ورە‌ت ئە‌کرد و تۆ کە‌سی‌کی گە‌ندە‌ل و ئاش‌ووب‌گ‌ێ‌ر بوو‌یت و خ‌راپە‌ت ئە‌نایە‌وه‌ لە‌سەر زە‌وی ۝ ئە‌م‌ڕۆ لاشە‌ی تۆ ئە‌پ‌ارێ‌زین بە‌بێ گیان، کە‌ بە‌نی ئیسرائیل گ‌ومانیان هە‌بوو لە‌ مرد‌نی فیرعه‌ون خ‌وای گە‌وره‌ لاشە‌ی بە‌بێ ڕ‌ۆح ف‌ر‌ی دایە‌ دەرە‌وه‌ی دە‌ریاکە‌ لە‌ شوێنێ‌کی بە‌رزدا بە‌ مرد‌ووی تا

هه موویان بینیان و دلنیا بوون که فیرعه ون مردوو تا بۆ ئوممه تانی دواتریش بییت به په ندو
عیبره ت که خوای گه وره ههر که سیک لووتبه رزی بکات چی به سهر دینیت زوریک له خه لکی
بیئاگان له ئایهت و نیشانه کانی ئیمه و په ندو ئاموژگاری لی وه رناگرن ﴿۸۱﴾.

فیرعه ون که بینی گه لی ئیسرائیلی هه موو دهرچوون ئه ویش له ناوه ندی دهریا که دایه و
شه پۆلی دهریا که دایه وه به یه کدا و یاسا و پرسیای دهریایی خۆی پیاده ده کات، زانی کۆتایی
هات وای زانی وه کو رابردوو که گالته ی ده کرد به مووسا په شیمان بوویه وه، وای زانی وه کو ئه و
چه ند جاره ی پیشوو که له بۆق، کولله، خوین و ئه سپن پرزگاری ده بییت، به لام ئه مجاره کۆتاییه تی
هاواری کرد واپروام هینا به خوای گه لی ئیسرائیل و منیش له موسلمانانه کانم، به لام ئیماننه که ی
به دهردی نه خوارد و کۆتایی هات به ژیا نی و خوای گه وره لاشه که ی ده هیلیته وه تا رۆژی
قیامهت بۆ په ند و عیبره ت.

له جیگایه کی تر دا خوای گه وره دیمه نه که مان بۆ باس ده کات و ده فهرمویت: ﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا
قَالُوا ءَمَانًا بِاللّٰهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ﴾ ﴿۸۲﴾ قَلَمَ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سَنَتْ
اللّٰهُ اَلَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ﴾ ﴿۸۳﴾ غافر

واته: کاتیک که سزای ئیمه یان به چاوی خۆیان بینووتیان: ئه وه ئیمه به تاک و ته نها ئیمانمان
به خوای گه وره هینا وه ئیمه کافرو بیباوه رین به و شتانه ی که پیشتر ده مان کرده شه ریک بۆ خوای
گه وره له به ته کان ﴿۸۲﴾ به لام کاتیک که سزای ئیمه یان به چاوی خۆیان بینی ئه و کاته ئیمان
هینانه که یان سوودی پێ نه گه یان دن له بهر ئه وه ی کاتیک سزای خوای گه وره دابه زیت ئیمان
هینان سوودی نییه، یان کاتیک رۆح بگاته گه روو (غه رغه ره) ئیمان هینان سوودی نییه، یان
کاتیک که قیامهت هه لئه ستی ئیمان هینان سوودی نییه، ئه مه سوننه تی خوای گه وره یه له ناو
به ندنه کان و ئوممه تانی پیشتریشدا ههر واپوو کافرانی ش له ویدا هه موویان زه ره رمه ندو
خه ساره تمه ند بوون و خوای گه وره سزای دان، والله اعلم ﴿۸۳﴾

به م شیوه یه فیرعه ون و سه ربازه کانی له ناوچوون، گه لی ئیسرائیل ئه م دیمه نه گه وره و
موعجیزه بیوتنه یه یان بینی به چاوی سه ریان و خۆیان له واقیعه که دا بوون، بێ هیچ کیشه و
مه ترسییه ک په رینه وه بۆ خاکی (سیناء) پرزگاریان بوو له زولم و سته می فیرعه ون و
داروده سه ته که ی، به لام هه ندیک له داروده سه ته که ی مانوه بۆ ئه وه ی ئه م هه واله به رنه وه بۆ
ولاتی میسر و عاقیبه تی فیرعه ون بۆ خه لکی ئه و ولاته باس بکه ن، لی ره وه گه لی ئیسرائیل ده چیته
قۆناغیکی نوپوه.

كۆي گشتي باس

ئەستەمە خەلكانىك هەبن خاوەنى هيز و دەسەلات و هەموو تەكنەلۆجىي سەربازى بن و دژى خواى گەورە بۆستەنەو و دوژمنايەتى بكەن، خواى پەرورەدگار كام دوژمنەى سەرسەختەو لووتبەرزە و خاوەنى هيزى گەورەى لەناوى دەبات، خاچپەرستان لەناو چوون، تەتار و مەغول لەناوچوون، ئىستعمار دەرگرا، بەرىتانيا خۆرى ئاوا بوو، دەولەتى سۆڤيەت نەما، بەدلىيايەو ئەوانەى تريش كە وەكو فیرعەونن هەر لەناودەچن، ئايىنى خوا لەناو ناچيێت، خۆ ئەگەر لەناوچوو واتا قیامەت دێت.

ژيانى حەزەرەتى موسا ﷺ پریەتى لە پیداکیشان و ململانێ و بانگەواز، ئايىنى پیرۆزى ئیسلام ئايىنیکە كە پەر توخمى شۆرشکردنە، هەموو ئەم باسانە بۆ پیغەمبەرى خوا هاتووە كە ئاراستەى دەكات بەوێ كە فیرعەونەکانى قورەيشيش لەناو دەچن، بەلام مەروڤ نابيێت لەكارکردن بۆستەت، بۆیستە هەمیشە لەهەولێ سەرخستنى ئايىنى خوا بيێت، خۆ ئەگەر وا نەگرا خۆ ئەو دلىيا بن هەرچى فیرعەونە بەسەرتاندا زāl دەبيێت.

ژيان بزووئەوێهەكى بازنەییە هەمیشە دووبارە دەبیتهو، فیرعەون بەك كەس نەبوو، بەلكو خاوەن دەزگا و سەرمایەدارى گەورە بوو، لەم پۆزگاری ئیستاماندا فیرعەون زۆرە كە هاوشیوێ فیرعەونەکانى میسرن، مەنەجى حەزەرەتى موسا ﷺ لە قورئان دا بۆمان باس كراوە، گهلى ئیسرايیل بەردەوامە لەم ژيانەدا، هەرگیز لەناویش ناچن تا پۆزى قیامەت. لە قورئان دا ئەزموونیان بۆ ئیمە باسكراوە لە ژيانى گەلەكە و خودى پیغەمبەرانیان بۆ ئەوێ گەندەلییەکانیان دووبارە نەكەینەو، پاشان شوێن پیغەمبەرانیان بكەوین بەوێ كە لە قورئان دا بۆمان باسكراوە. گێرانەوێ ژيانى بەنى ئیسرايیل چیرۆك و پۆمان نییە تا چێژى سیناریۆ و پۆمانى لێوهریگرین، بەلكو ئەزموونی ژيانە لە ئیدارە، رێكخستن، چاودێرى، لە شۆرش كردن دژى زولم و ستەم، قوربانى دانە لە پیناوى ئايىنى خوادا بە مالو مندال و دایك و باوكەو دەبیێت هەولێ بانگەوازی خواى پەرورەدگار بدەین تا فەرمانرەوایی بۆ خواى پەرورەدگارمان بيێت، دە سال دووربوون لە كەسوكار، دەسال دەرەدەرى، ئەگەرچى ژيانى خۆى لەبیر نەکرد، ژنى هینا و مالوسەرەوت و سامانى پێكھینا، بەلام بانگەوازی خواى گەورەى لەبیر نەکرد و شۆرشى كرد.

حەزەرەتى (موسا) بە وەحییى خوايى گەورە فیرعەونى لەناوبرد، تۆش كە خۆت بە شوێنكەوتووێ ئەم ئايىنە دەزانى، كەس لارى لەوێ نییە لە پۆزئاواى یان پۆزەلات كارو كەسابەتى خۆت بكە و ژيان دروست بكە، بەلام مەلێ من حەقى هیچم نییە، تۆ كە حەقت نەبیێت ئەى كێ حەقى هەیه؟

خوای گه‌وره یه‌ک به‌یه‌ک لی‌رسینه‌وه‌مان له‌گه‌ل ده‌کات، که‌واته تۆش و منیش به‌رپر‌سین، به‌رپر‌سیار‌یتی ته‌نها له‌به‌ندایه‌تی کردنی دروشمه‌کاندا نییه، به‌لکو به‌رپر‌سیار‌یتی له‌بانگه‌واز و گه‌یاندنی ئایینی خواجه و هیتانه‌وه‌ی حوکمرانی خوای گه‌وره‌یه.

ژایانی چه‌زهره‌تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام پره له‌وانه و ئامۆژگاری و ئەزموون بۆ خه‌لکی خاوه‌ن ئە‌قل و هۆش و بیر، هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندییه‌کی گه‌وره له‌نیوان پی‌غه‌مبه‌ری خوا و پی‌غه‌مبه‌ر مووسادا هه‌یه، ئەو که‌له‌که بوونه‌ی ئەزموونی مووسا ۵۰ فەرز له‌ نوێژکردن له‌سه‌رمان که‌م کراوه به‌ ۵ فەرز، پی‌غه‌مبه‌ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بۆ رزگار‌بوونی گه‌لی ئیسرائیل چۆن له‌ عاشورادا به‌ر‌پۆ‌وو ده‌بوون و سوپاسگوزاری خوای گه‌وره بوون بۆ رزگار‌بوونیان له‌ده‌ستی فیرعه‌ون، ماوه‌ی یه‌ک ساڵ ر‌پۆ‌ووی عاشورا له‌سه‌ر موس‌لمانان فەرز بوو، پاشان بوو به‌ سوننه‌ت که‌ گه‌لی ئیسرائیل له‌سه‌ر ده‌ستی مووسا رزگار‌یان بووه له‌ فیرعه‌ون.

دووباره‌بوونه‌وه‌ی ژایانی فیرعه‌ون و مووسا عَلَيْهِ السَّلَام

له‌ژایانی هه‌موو موس‌لمانیکدا و هه‌موو کافر‌یکدا ئەم سیناریۆ و پرو‌ودا‌وانه دووباره‌ ده‌بیته‌وه یان ده‌چیته شوێنکه‌وته‌نی پی‌غه‌مبه‌ران یان ده‌چیته خا‌نه‌ی شوێنکه‌وته‌وانی فیرعه‌ون و طاغوته‌کان.

ئه‌گه‌ر مرو‌وف له‌سه‌ره‌تاوه به‌باشی هیتای له‌ناو خا‌نه‌واده و خیزانی خا‌ناسه‌وه سه‌ری هه‌لدا، ئە‌وا که‌سیکی باش و خا‌ناسی لێ ده‌رده‌چیت، به‌لام ده‌شیت له‌ خا‌نه‌واده‌ی خراپه‌کار و بێ‌دین سه‌ر ده‌ربه‌یتیت، ئە‌وا خراپی لێ ده‌رده‌چیت، خوای گه‌وره به‌حه‌می که‌سیکی بۆ ده‌نیریت که‌ بانگه‌وازی بکات، جا له‌ ر‌ینگای کتیب یان بیزاو و بیستراو بیت، یان هه‌ر هۆکار‌یکی تری بانگه‌وازه‌وه بیت، سه‌ره‌تا وه‌کو جاهیل له‌قه‌لەم ده‌دریت تا به‌لگه‌کانت بۆ پرو‌ون ده‌بیته‌وه، دوا‌ی ئە‌وه وه‌کو فیرعه‌ون خۆت ر‌ینگای هیدایه‌ت یان ئینکاری هه‌لده‌ب‌زیریت، فیرعه‌ون ئە‌و هه‌موو به‌لگه‌یه‌ی بینی خۆی دا‌وای ده‌کرد له‌ مووسا، یه‌که‌م جار له‌وانه‌یه بو‌تریت فیرعه‌ون جاهیل بووه و نه‌یزانی، به‌لام مووسا وتی: من پی‌غه‌مبه‌رم هه‌یج په‌یوه‌ندیم به‌ سی‌حر و جادو‌بازییه‌وه نییه، لای خوا‌وه هاتووم پاشان ساحیره‌کان موس‌لمان بوون و وازیان له‌ جادو‌وبازی هیتا، که‌چی فیرعه‌ون که‌وته ئینکاری که‌ پیتی ده‌وتریت (جحد)، زۆر‌جار له‌م سه‌رده‌مه‌دا زۆر مرو‌وف ده‌بینین که‌ راستی بۆ پرو‌ون ده‌بیته‌وه، به‌لام ئینکاره‌و شوین به‌ر‌ژه‌وه‌ندی ده‌که‌ویت، هه‌رچی راستی هه‌یه خۆی لێ ون ده‌کات و شوین خراپ و خراپه‌کاری ده‌که‌ویت.

ئە‌م قۆ‌ناغه که‌ مرو‌وف به‌رده‌وام بوو له‌سه‌ری ده‌یباته ناو قۆ‌ناغیکی تر که‌ زۆر سامناکه ئه‌ویش قۆ‌ناغی کو‌تیر‌بوونی ئە‌قل و چاوه‌و پاشان که‌ر‌بوونی گو‌تیه له‌ ئاستی راستی و حه‌ق و چاکه‌دا، که‌ له‌ قور‌نان دا به‌ (طمس) ناوی هاتووه، وه‌کو ئە‌وه وایه می‌شکی مرو‌وف به‌ دیواری

كۆنكرىتى هه لچنرابيىت و چاويشى عهينهك و چاويلكهى ئاسنى كرابيىته چاو هيچ نابيينىت تا له كۆتاييدا نغرو دهبيت، لهو نموونانه زۆرن له فيرعهونهوه تا دهگاته طاغوت و فيرعهونهكانى سهدهى ۲۱.

كۆتايى كۆي گشتى ئەم باسه

ويستگهكانى ژيانى مووسا عَلَيْهِ السَّلَام زۆرن، تا ئىستا باسى دوو ويستگهى ژيانيمان كردوو، كه يهكهه ويستگهى مندالييهتى بۆ قوناغى لاوتى و پهروهردى بوونى له مالى فيرعهون و لهناو نازونيمهت دا، كه دهگۆرپت بۆ شوانى و دهربهدهرى و ئاوارهبوون.

ويستگهى دووهه: قوناغى بوون به پيغههمبهر و وهستانهوه لهبهرانبه زالمترين مرووف كه فيرعهون بووه، پاشان كه لهكه بوونى ئەزموونى سياسهتى بهرههستكارى و بوون به ئۆپۆزسيۆن كه دهسهلات چاوهروانى پرۆژهى ئۆپۆزسيۆن بووه بۆ چاكسازى، تا واى ليهاهات متمانهى ههموو خهلكى بهدهست هينا. ئەم قوناغه زۆر گرنگه پيداكيشان و ململاني زۆرى بهخۆوه بينيووه تا لهكۆتاييدا ههق سهركهوت بهسهر باطلدا و راستى و پرووناكى خۆى دهرخست و تاريكى و درۆش كۆتايى هات به نهمانى فيرعهون.

قاروون كينه؟

قاروون له گهل و هوژى ئيسرائيله، كهسيكى خراپهكار و سههرهپۆ بووه، ههنديك له زانايان دهليين كوپى مامى مووسا بووه، قاروون كوپى يسهه كوپى قاههت-ه، مووسا كوپى عيمرانى كوپى قاههت-ه، سى جار ناوى له قورئان دا هاتوووه، بهم وتهيهى ئيين جهريزى طهبرى بيت ناموزاى يهكن لهگهه مووسادا، بهلام پيدهچيت له دهسهلات و فهرمانهروايى فيرعهون دا پلهى وهريزى دارايى ههبوويت.

خوای گهوره دهستنيشانی کاتهکه و سهردهمهكهى نهکردوو له قورئان دا كه كهى لهناو دهچيت، ئايا له دواى نغرو بوونى فيرعهونه ياخود پيش نغرو بوونيهتى، بهلام به بۆچوونى نووسهه دواى نغرو بوونى فيرعهون خوای گهوره لهناوى بردوووه، به بهلگهى ئەوهى له ميژوودا هاتوووه كه قاروون ويستووويهتى به ئافرهتتىكى داوين پيس مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له خشته بهريت،

هه زه رتی مووساش دو عای لی کردووه که خوئی و مال و سهروهت و سامانی نغروی زهوی بییت، ههروه کو چۆن فیرعهون نغروی ده ریا بوو، نهویش له سالی تیهه دا له ناوچوو.

ههروه ها به به لگهی تهوهی که زانایانی گهلی ئیسرائیل ئامۆزگاری خه لکیان کردووه که ئاواته خواز نه بن به سهروهت و سامان و دهوله مهندی قاروون، دیاره مهوکیب و دارودهستهی زۆر بووه له سهردهمی فیرعهون دا بووه له ناو گهلی ئیسرائیل نه بووه له دوای ده رچوونیان و په رینه وه یان بۆ سینا، به لگهیه کی تریش هه میسه له دارودهستهی فیرعهون باسکراوه، کهواته له ناو گهلی ئیسرائیل دا نه بووه، به لکو دژی گهلی ئیسرائیل بووه جاکه دژی گهلی ئیسرائیل بوو بییت، به دنیاییه وه له گه لیاندا ده رنه چوو، به پیی ئه م به لگانه پی ده چیت دوای له ناوچوونی فیرعهون خوای گه وره قاروونی له ناو بردوو هه مان و فیرعه ونیش له ئاودا نغرو بوون.

خوای گه وره پروودای ژیا نیامان بۆ ده گپرتیه وه له قورئان دا به سی دیمه ن.

دیمه نی یه که م: دهوله مهندی و بوغرا بوونی و سهروهت و سامانی زۆری.

دیمه نی دووهم: خه لکاتیک که ئاواته خواز بوون به ژیا ن و دارودهسته و کاروانی ریگا برینی.

دیمه نی سییه م: له ناوچوون و نغرو بوونی به ناخی زهوی دا، خوای گه وره ده فره مویت:

﴿وَاتَّبِعْ فِيمَا أَمَرَكَ اللَّهُ أَلَا جَزَاءُ لِمَنْ عَمِلَ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَلِيتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُورُونَ إِنَّهُ لَدُوٌّ حَظِيظٌ ﴿٨٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقِنَهَا إِلَّا الْإِصْدَارُونَ ﴿٨١﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَسْتَطِعُ السَّرِقُ لِمَنْ يَسْأَلُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيَسْأَلُ عَنْهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْآخِرَةِ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٤﴾﴾ القصص

واته: به دنیایی (قارون) له قهومی مووسا عیالکام بووه و ئامۆزای بووه گوێرایه لی مووسای نه نه کردو سنووری به زاند به سه ر خه لکیدا و لووتبه رزی نه نواند، نه وه ندهش که نزو زیرو مالمان پیی به خشیبوو که هه لیگرتبوو یه ک کومه ل پیاوی به هیز نه یان نه توانی ته نها کیلی خه زینه کانی

ھەلېگىرن ئەۋەندە خەزىنەكانى زۆر بوۋە، كاتىك كە پىاۋچاكانى قەۋمەكەى ئامۇڭگارىيان كىردو پىيان وت: ئەى (قاروون) بەم ماللە دلخۆش مەبەو بەھۆيەۋە فەخرو شانازى بەسەر خەلکىدا مەكە و لووتبەرزى مەكە لەبەر ئەۋەى بە دلنپايى خۋاى گەۋرە ئەو كەسانەى خۆش ناۋىت كە لووتبەرزى و فەخرو شانازى بەسەر خەلکىدا ئەكەن ﴿٧٦﴾ تۆ بەم ماللە و سەرۋەت و سامانەى خۋاى گەۋرە پىي بەخشيۋىت ھەۋل بده بۆ قىامەتت و بە ھۆيەۋە خۋاى گەۋرە لە خۆت پازى بکە بەشى خۆتیش لە دونيا لەبىر مەكە لە خواردن و خواردنەۋەو پۆشاك بەلام لە حەللادا تۆ چاكەكار بە بۆ بەندەكانى خوا چۆن خۋاى گەۋرە چاكەى لەگەل تۆدا كىردوۋە تۆ ئاشووب لە زەۋىدا مەنېرەۋەو خراپەكارى مەكە بە دلنپايى خۋاى گەۋرە ئەو كەسانەى خۆش ناۋىت كە ئاشووبگىرن ﴿٧٧﴾ (قاروون) وتى: ئەم ماللە من بە زانىارى و لىھاتوۋىي خۆم پەيدام كىردوۋە، يان خۋاى گەۋرە ئەيزانى كە من شاينەى ئەم ماللەم بۆيە پىي داوم و فەزلى من ئەزانىت ئايا نازانى خۋاى گەۋرە لە پىش ئەمدا لە ئوممەتانى تر چەندەھا كەسى لەناو بىردوۋە كە زۆر لەم بەھىزتر بوۋنەو ماللە و سەرۋەت و سامانىشان لەم زۆرتر بوۋە؟ فرىشتەكان پىسار لە تاۋانباران ناكەن دەربارەى تاۋانپان لەبەر زۆرى تاۋانپان، دەيانناسنەۋە ﴿٧٨﴾ پۆژىك (قاروون) دەرچوو بۆ ناو قەۋمەكەى بە جوانى و پازاۋەيى ئەۋانەى كە مەبەستيان ژيانى دونيا بوو ژيانى دونيايان ئەۋىست وتيان: خۆزگە ئەۋەى بە (قاروون) بەخشاۋە خۋاى گەۋرە ئەۋەيشى بە ئىمە بەخشيپايە بەپاستى ئەو زۆر بەختەۋەرە، يان بەشىكى يەكجار گەۋرەى ھەيە لە دونىادا ﴿٧٩﴾ بەلام ئەۋانەى زانست و زانىارى شەرىعيان ھەبوو زانپان وتيان: ھاۋار بۆ خۆتان، پاداشتى خۋاى گەۋرە لە بەھەشتدا باشتە لەۋەى ئىۋە دەيىنن بۆ كەساتىك كە ئىماندار بن و كىردەۋەى چاكپان كىرد بىت، بەلام كەس ئەم وتەيە ۋەرنەگى و كارى پى ناكات تەنھا مەگەر كەساتىك زۆر ئارامگر بن لەسەر جوانى و پازاۋەيى دونياۋ پىي ھەلنەخەلەتتىن ﴿٨٠﴾ خۋاى گەۋرە ئەفەرموۋى: خۆى و ماللەكەيشىمان بە ناخى زەۋىدا بىردە خۋارەۋەو پۆچوو بە ناخى زەۋىدا ھىچ كۆمەللىكى نەبوو كە بتوانن پىزگارى بکەن لە سزاي خۋاى گەۋرە خۆيشى نەيتۋانى خۆى سەربىخات و تپاچوو لەناۋچوو ﴿٨١﴾ ئەۋانەى كە پىش ئىستا ئاۋاتەخۋاز بوون خۋاى گەۋرە ۋەكو ئەۋى بەمانىش بەخشيپايە (ۋىككەن) بە ماناي ھاۋار بۆ خۆت و ئايا نازانى دىت، ئەيانووت: ھاۋار بۆ خۆت بزانه، يان ئايا نابىنى كە خۋاى گەۋرە پىزى خۆى فراۋان ئەكات بۆ ھەر كەسىك كە وىستى لى بىت لە بەندەكانى، وىستىشى لى بىت كەمى ئەكاتەۋە، ئەگەر خۋاى گەۋرە نىعمەتى خۆى نەپزاندایە بەسەرمانداۋ پەحمى پى نەكردىنايە ئەۋە ئىمەيشى لەگەل (قاروون) دا ئەبىردە ناخى زەۋى، چونكە ئىمە ئاۋاتمان بەو خواست ھاۋار بۆ خۆت بزانه، يان ئايا نابىنى كە خۋاى گەۋرە كافران سەرفرازو سەركەۋتوۋ ناكات ﴿٨٢﴾ خۋاى گەۋرە ئەفەرموۋى: بەھەشتان بۆ كەساتىك داناوە

که خۆیان به گه و ره نازانن له سه ر پرووی زه ویداو لووتبه رز نین و ئاشووب ناگێرن و مالی خه لکی به ناحه ق ناخۆن سه ره نجامیش هه ر بۆ ئه و که سانه یه که ته قوای خوای گه و ره ئه که ن ❸.

هه و نه ی قاروون له م رۆژگاره دا هاوشیوه ی سیسته می سه رمایه داریه، خه لکی چا و چنۆک ده کات وایان لیده کات هه زیان ته نها له سه ر خۆشییه کانی ژیان بیت، خه لکی پروو ده کاته وه له ره وشت و ئاکاری جوان، هیز و توانای خه لکی بۆ خۆی ده بات له رێگای بانقه کانیه وه خه لکی قه رزار ده کات و سوو و سه له میان لێ وه رده گریت و به خوینی خه لکی ده ژێ، له سه ر ژیا نی خه لکی خۆیان ده و له مه مند ده که ن وه کو وتمان له رێگای بانقه ریا ویه کانی و کو مپانیا زه به لاهه کانیه وه.

ئافره تان به کار ده هێنن بۆ ریکلامی کالاکانیا ن، ره وشت هه یج به هاو نرخ ی نییه، هه رچی هه زی مرۆف بیت و پارهی لیوه سه رچا وه بگریت گرنگی به وه ده دات، مه به ست ته نها کو کردنه وه ی سامانه، قاروون خوای گه و ره که نازناوی (بغرا) ی پێ به خشیو وه واتا له سنووری خۆی تپه پری کردو وه، جا که ده ست نیشانی ده و له مه ندیشی له گه ل دا کردو وه هو کاری پارو سهروه ت و سامانه که یه تی که له سنووری خۆی ده رکردو وه، ده ست درێژی کردۆته سه ر مو لک و سامانی خه لکی و بۆ خۆی کو کردۆته وه، خا وه نی پارو سامانی ئه وه نده زۆر بو وه که به خه لکی به هیز هه لگیرا وه، شانازی به خۆیه وه کردو وه، وای زانیو وه زانستی زۆره، بۆیه توانیویه تی ئه و سهروه ت و سامانه کو بکاته وه مرۆفیش که زۆر ده و له مه مند بوو ئیما نی له گه ل نه بوو وه کو قاروون ره فتار ده کات، خوای گه و ره ده فه رمو ی: ﴿كَأَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِٖٓ أَن رَّءَاهُ اسْتَعْتَىٰ ۖ﴾ العلق

واته: نه خیر به دلنیا یی مرۆف سنوور ئه به زینتی و خرا په کاری ئه کات و له خۆی با یی ئه بی ❶ کاتیک که خۆی ئه بینن ده و له مه مند وه سهروه ت و سامانی زۆره پێویستی به که س نییه له خۆی با یی ئه بی ❷

شانازی به خۆیه وه ده کات دل خۆشه به وه ی که هه یه تی وا ده زانیت له ده ستی نادات یا خود به جیی نا هیلت، پێشتر چه ندین گه ل و خا وه ن هیز که زۆر له قاروون به هیز تر بوون له ناو چوون، وا قاروون و فیرعه ونی ده سه لاتدار خۆی و هاما ن و سه ربازه کانی شی له ناو چوون که زو لم و زۆر و دزی کردن له سامان و قووتی خه لکی کو تاییه که ی وه کو قاروونه و زه وی هه لی ده لوشیت بۆ خۆی له گه ل خا وه نه که یدا، ته نها ئه وه ی ده مین ته وه چا که و خا نا سییه، کو تای ی مرۆف و هه موو دروستکرا وه کان ئا و بوون و گه رانه وه یه بۆ لای پهروه ردا گر، که خه لکی ئه مانه به چا وی خۆیا ن ده بینن ئینجا به سه رسامیه وه تیده گن که کو تای ی هه موو که سیک خا که و کاتیک

سهرگوزه شته یان ده خوینیتیه سوپاسی خوا ده که ین که وه کو ئه وانمان لینه هاتوو، ههروه کو چوئن سهره تا خه لکی به سهرسامی و ههز و ئاواتیان ده خواست بو سهرودت و سامان و ژیا نی قاروون که خوی گه و ره له ناوی برد به هه مانشیوه به سهرسامیه وه سوپاسی خویان ده کرد که وه کو ئه و نه بوون، ئه مهش هه و آل و چیرۆکیک نییه کو تایی پیهاتبیت، قاروونه کان و فیرعه و نه کان دووباره ده بنه وه بو خه لکی، به لام خه لکی خواناس و باوه پ پاک و خاوه ن ئه قل ههستی پیده کات، نموونه زوره له وانه (جهنگیزخان، هو لاکو، ئه تاتورک، هیتلر، پهزا شای ئیران، سه دام، حوسنی موباره ک، بوعلی و... هتد) هه زارانی تر که له سهر خوین و مالموسامانی خه لکی ره شو پرووت ده ژیان کوان کو تاییان چی بوو؟

خوی گه و ره هه میشه به خراپ و زه مکرای باسیان ده کات ئه وانه ی وه کو قاروون و فیرعه ون و هامان یان وه کو گه لانی خراپه کار و گه نده لن، ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَقُرُونَ فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّابٌ ﴿٣٧﴾﴾ غافر

واته: به دنیایی ئیمه به کو مه لیک موعجیزه و به لگه ی پروون و ئاشکراوه مووسامان نارد ﴿٣٦﴾ بو لای فیرعه ون و (هامان) که وه زیری فیرعه ون بوو، بو لای (قاروون) که ده و له مه ندرین که سی سهرده می خو ی بوو، وه ئامو زای مووسا بوو ئه مان و تیان: مووسا جادوو گه ره و زور درو زنه ﴿٣٧﴾.

ههروه ها خوی موته عال ده فهرمویت: ﴿وَقُرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُّوسَىٰ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٨﴾ فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَسَفْنَا بِهِنَّ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَعْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٩﴾﴾ العنکبوت

واته: (قاروون) به و هه موو سهرودت و سامانه زوره یه وه و فیرعه ون به و هه موو ده سه لات و سه رباره زوره یه وه و (هامان) یش که وه زیر و پاویژکاری فیرعه ون بوو، خوی گه و ره هه مووی له ناو بردن به دنیایی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به به لگه ی پروون و ئاشکراو موعجیزه وه هات بو ناویان، به لام ئه وان خو یان به گه و ره زانی له سهر زه ویداو عیباده تی خویان نه کرد ئه مانیش پیش ئیمه نه که و تن و پرگاریان نه بوو له سزای خوی گه و ره ﴿٣٨﴾ هه موو ئه مانه به هو ی تاوانی خو یانه وه خوی گه و ره بر دیا نیه وه وه له ناوی بردن و سزاکه یان گونجاو بوو له گه ل تاوانه که یانداو سزای جو راو جو ری دان بو ده رکه و تنی تاوانا ده سه لاق خوی گه و ره، هه یانبوو به رد بارمان کردوون وه کو قهومی لوط عَلَيْهِ السَّلَام هه بووه ده نکیتک له ئاسمانه وه هاتوو وه به ده نگ له ناوی بردوون

وه کو قهومی (ثمود) چونکه دهنگیان به کارهینا بۆ سه ربړینی وشتره که خوی گهوره دهنگیانی بری، ههیشبووه خوی گهوره به ناخی زهویدا بردۆنتیه خوارهوه وه کو (قاروون)، چونکه به شانازیوه به سه زهویدا دهگهرا ههیشبووه خوی گهوره به ناو غهرقی کردوون وه کو قهومی نوح عَلَيْهِ السَّلَام و فیرعهون خوی گهوره زولم و ستهمی له کهسیان نه کردووه به لکو نهوان خویان زولم و ستهمیان له خویان نه کردو ئیمانیان نه تههینا ⑤

پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم له فهرمووده به کیدا ده فهرمویت: هه رکهس پارێزگاری له نوێژکردن و زیکره کان بکات، نهوا نووره و به لگهیه بۆ رزگار بوونی له پۆژی قیامهت دا، نهوانهشی که نوێژ و زیکره کان ناکه نه نووریان ههیه و نه به لگهیه رزگار بوونیان ههیه له پۆژی قیامهت دا، لهو پۆژه دا له گه ل قاروون و فیرعهون و هامان و ثوبه ی کوری خه له ف حه شر ده کرین و وه کو نهوانن. (۱۹)

خوی گهوره په نامان بدات له پاره ی حه رام و مالۆسه روه تی خه لکی په شوپووت، پاشان له گه ل پیاوچاکان و پیغه مبه راندا له پۆژی قیامهت کۆمان بکاته وه.

په رینه وه له ده ریای سوور

له دوا ی له ناوچوونی فیرعهون ولاتی میسر تووشی قهیراتیکی زۆر گهوره بووه، ماوه ی سالاتیکی زۆر له پارچه پارچه یی دا ده ژیان تا سه رله نوێ سیستمی فیرعهونی بۆ گه راپه وه.

ئه وه ی سه رنجی نووسه ری پاکیشاوه له م باسه دا له دوا ی له ناوچوونی فیرعهون و سوپا گه وره که ی گه لی ئیسرا ئیل بیریان له گه رانه وه نه ده کرده وه بۆ ولاتی میسر، ئه مهش له قورئان دا یان له کتیبی پیروژ دا ئاماژه ی پێ نه کراوه، به بۆچوونی نووسه ر له دوو حالهت به ده ر نییه، واقعی به که م: ئه وه یه که مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له رێگای ئیماندارهکانی بنه ماله ی فیرعهونه وه زانیویه تی که نهوان ده سه لاتی ولاتی میسر یان گرتۆته وه ده ست، بۆیه لای گرنگ بووه بۆ ناوچه ی شام و میزۆپۆتامیا زیاتر بانگهواز بکات، چونکه به گوێره ی قۆناغهکانی میژوو شارستانی ته کهان له میزۆپۆتامیا و فینیقییهکان و ولاتی پارسیا به ره وه به هیژ بوون و گه وره بوون ده رۆشتن تا کو ولاتی میسر و شارستانی ته که ی، بۆیه جه نابیان هه موو پیغه مبه رانی گه لی ئیسرا ئیل زیاتر چاویان له سه ر ئه و سێ جێگایه دا بوو، له گه ل مانه وه یان بۆ ماوه ی ۴۰ سال

(۱۹) عبدالله بن عمرو عب النبي صلى الله عليه وسلم: أَنَّهُ : ذَكَرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا فَقَالَ : مَنْ حَافِظٌ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبِرَهَانًا وَنَجَاةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ لَمْ يَحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ ، وَلَا بِرَهَانٌ ، وَلَا نَجَاةٌ ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ ، وَفِرْعَوْنَ ، وَهَامَانَ ، وَأَبِي بَنِي خَلْفٍ / رواه أحمد في المسند رقم (٦٥٧٧)، كما رواه وابن حبان (١٤٦٧) و الطبراني (١٤/١٢٧).

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

له‌خاکی (سیناء) دا که له ئیستادا سهر به ولاتی میسر، به‌لام له‌سهرده‌می مووسا عَیْه‌الْکَلَمَ جوگرافیاکه‌ی له‌سهر هیچ ولاتیک نه‌بووه و خاکیکی بیابانی بووه و له‌هه‌ندیکی ناوچه‌شدا شاخاوی، دوا‌ی ئه‌وه به‌ره‌و ناوچه‌ی (جلعاد) له ئه‌رده‌ن رۆشتوو و پاشان مووسا پیغه‌مبه‌ر عَیْه‌الْکَلَمَ له‌و ناوچه‌یه‌دا ماوه‌ته‌وه تا کوچی دوا‌ی کردوو، که دواتر به‌ درێژی باسی ده‌که‌ین.

له‌دوا‌ی وه‌فاتی مووسا عَیْه‌الْکَلَمَ گه‌لی ئیسرائیل چوونه‌ته‌ خاکی قودس و دوا‌ی ئه‌وه به‌ره‌و ناوچه‌ی شام به‌ گشتی و میزوپۆتامیا و خاکی پارسیا و هندستان رۆشتوون، هه‌ندیکی له‌و ولاتانه‌یان خستۆته‌وه ژێر رکیفی خۆیان هه‌ندیکیان ته‌نها بانگه‌وازیان تیدا کردوو و هه‌ندیکی تریش له‌ ولاته‌کان وه‌زیریان تیدا هه‌بووه، نموونه‌ی حوکم کردنی شام له ئه‌رده‌نی ئیستاه‌و تا فه‌له‌ستین و (سیناء)، ئه‌و جیگایانه‌ی وه‌زیریان تیدا هه‌بووه وه‌کو بابل و ئاشور، نه‌ینه‌وا و ...هتد، بۆ بانگه‌وازیش چوونه‌ته‌ ولاتی پارسیا و هندستانه‌وه.

ئهم سهرچاوه‌ میژوویه له‌ میژووی دیرینی کۆن و میژووی میزوپۆتامیا و کتییی پیرۆزه‌وه سهرچاوه‌ی گرتوو، نه‌ک له‌ قورئان و سوننه‌ته‌وه!

واقیعی دووه‌م: فه‌رمانی خوا‌ی بووه که مووسا عَیْه‌الْکَلَمَ جیبه‌جیی کردوو و حیکمه‌تیک‌ی تیدا بووه که نه‌گه‌رینه‌وه خاکی میسر و به‌ره‌و شام و ولاتی رافیده‌ین و پارسیا برۆن، حیکمه‌ته‌که‌ش له‌وه‌وه سهرچاوه‌ی گرتوو که خوا‌ی گه‌وره پیغه‌مبه‌ری تری بۆ ئه‌و ناوچه‌یه‌ ناردبێت، بێجگه‌ پیغه‌مبه‌رانیکی تر که ناوه‌کانیان بۆ ئیمه‌ ئاشکرا نه‌بووه. له‌دوا‌ی رزگاربوونیان له‌ ده‌ستی فیرعه‌ون، قورئان رووداوه‌کان بۆ ئیمه‌ روون ده‌کاته‌وه و تارا‌ده‌یه‌کی زۆر ئه‌و بۆچوونه‌ی نووسه‌ر ۵۰٪ پشت راست ده‌کاته‌وه، به‌لام ۵۰٪ که‌ی تری هه‌ر بۆچوونی نووسه‌ره‌، به‌لام له‌به‌ر رۆشنایی میژووی کۆن و کتییی پیرۆز، خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت:

﴿فَأَنتَقَمْنَا مِنْهُم فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمَغْرِبَهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا وَتَمَثَّلَ لَكُمْ رِبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿٣٧﴾ وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُمُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَبْسُوسَى أَجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتَلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾﴾ الأعراف

واته: کاتیک که به لَین و په یمان که یان شکاند تۆله مان لَی سهندن و له ناو دهریا که نغرومان کردن له بهر نه وهی ثایه ته کانی تیمه یان به درۆ زانی و بیتا گابوون لَی^(۳۰) به نی ئیسرا ئیل که پیشت نه چه وسینرانه وه و کرابوون به خزمه تکاری فیرعه ون له پۆژه لاتی زهوی و له پۆژئاو ادا که به ره که تمان تیی کرد مه به ست (بیت المقدس) ه له فه لستین، فیرعه ون و نه و امان له ناو بردو نه و امان کرد به جینشین، وشه ی خوی گه و ره جیبه جی بووه به سه ر به نی ئیسرا ئیلدا که خوی گه و ره فهرمووی: نه بی لاوازه کان بکهینه جینشین، به هو ی ئارام گرتیان وه که ئارامیان گرت له سه ر نه و شتانه نه وهی که فیرعه ون و داروده سته و شوینکه و تووانی نه یان کرد و نه و خانوو باخ و باخاتانه ی که دروستیان نه کرد هه موویمان تیکدا^(۳۱) به نی ئیسرا ئیلمان له دهریا که په رانده وه دوا ی نه وهی که مووسا عَیْبَالَسَکَم گۆچانه که ی دا به ناو ئاوه که دا دوانزه ریگای وشکی لَی کرایه وه به نیزنی خوی گه و ره، له وی تپیهرین به سه ر که سانی کدا که بتیان هه بوو که په یکه ر بوو له سه ر شیوه ی مانگاو گویره که بوو نه یان په رستن و له سه ر یان نه مانه وه، نه مانه ی که نه م موعجیزه گه و ره یان بینی که خوی گه و ره دهریا که ی بو له ت کردن وتیان: نه ی مووسا عَیْبَالَسَکَم تۆیش خواجه ک بو تیمه بریار بده و بتیکمان بو دابنئ له سه ر شیوه ی گویره که یه ک ههروه کو چۆن نه و قه ومه بتیان هه یه و نه یه رستن، با تیمه ش بیه رستن، مووسا عَیْبَالَسَکَم فهرمووی: به راستی ئیوه قه ومیکی زۆر نه زان و نه فامن له دوا ی نه و هه موو موعجیزه گه و رانه داوا ی نه وه نه که ن که گویره که یه ک بیه رستن^(۳۲) نه م که سانه که نه و بتانه نه په رستن نه مانه هه موویان تووشی له ناو چوون نه بن و تیا نه چن به هو ی نه و کرده وه خراپه ی که نه یکه ن که په رستن ته^(۳۳) مووسا فهرمووی: نایا جگه له خوی گه و ره ئیوه داوا ی خواجه کی تر نه که ن که بیه رستن له کاتیک نه و هه موو موعجیزه گه و ره تان بینی خوی گه و ره فه زلی ئیوه داوه به سه ر هه موو جیهاندا له کاتی خو یاندا و دوژمنه که تانی له ناو برد^(۳۴) خوی گه و ره نه فهرمووی: ئیوه مان پرگار کرد له دهستی فیرعه ون که سه خترین سزایان به ئیوه نه چه شت، تا له گه ل سزاکاندا راهاتبوون که کورانتانیا ن به خراپترین شیوا ز نه کوشت ئافره تانیا ن نه هیشته وه بو خزمه تکاری، نه م پرگار کردنه که خوا پرگاری کردن تاقیرکردنه وه یه کی گه و ره یه خوی گه و ره ئیوه ی پئ تاقی نه کاته وه تا چه ندی شوکرانه بژی ری خوی گه و ره نه که ن^(۳۵)

.....
^(۳۰) پیغه مبه ری خواش صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم له غه زای (حونه ین) دا به لای هه ندیک داردا تپیهری که موشریکان داریان هه بوو شمشره کانیا ن پیدا هه لته واسی، نه مانیش وتیان: نه ی پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم تۆیش داریک بو تیمه دابنئ و بریار بده که شمشری پیدا هه لواسین بو نه وهی له جه نگه کاند سهر بکه وین، پیغه مبه ر صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم الله اکبری کردو فهرمووی: سویند به و خواجه ی گیانی منی به دهسته به نو ئیسرا ئیل چییا ن به موسا علیه السلام ی وت: ئیوه ش واتان به من وت، پاشان نه و نایه ته ی بو خویندنه وه.

خوای پهروهردگار دوو بهراووردمان بۆ دهکات لهنتوان پاربدووی گهلی ئیسرائیل و داهاتووویان له دوای نغرو بوونی فیرعهون له دهريای سووردا، پاشان دهسهلاتی پنده بهخشین لهو جیگایانهی پیتشر لاواز و بیدهسهلات بوون، ئەم بهراورده بۆ ژيانی گهلی ئیسرائیله که له (۳۵) ئایهتی سورهتی (الأعراف) دا کۆکراوه تهوه، واتا له ئایهتی (۱۳۶-۱۷۱)، ئەوهی سهرنجی من (نووسەر) پاکیشام لهم باسهدا که تهماشای کتیبی پیروژ بهشی تهوراتم کرد ههر ههمان باسه، بهلام قورئان زۆر به دريژی له (۳۵) ئایهت دا باسی کردووه، بهلام له تهورات دا سێ بهشی تايهت که (خروج) هوه دهست پندهکات بۆ (لاوین) و (تثنیه) و (یشوع) کۆتایی دیت! پاراوی قورئان که ۱۰۰٪ وهحیه و دهستی مروفی تیدا نییه بهکهترین وشه زۆرتین میژووی گهلی ئیسرائیلی باس کردووه، بهلام له تهورات که کتیبی ئاسمانیه و دهستکاری کراوه رۆحی وهحیه که تیک دراوه، زیاتر له (۱۵۰) لاپههه بۆ تهرخان کراوه ئەو سێ بهشه، لیڤه دا باسه که دهگه پێنینهوه بۆ ناو قوولایی میژوو له ژێر پۆشایی قورئانی پیروژدا وهکو سهرچاوهی سههرهکی ههلبهت وابهسته به سوننهتی پیغه مبه رهوه و سهرچاوه کانی تر له میژوو.

له دوای بهراوردی ژيانی گهلی ئیسرائیل، بهلام مووسا و هاروون تووشی قورستر له ململانیی فیرعهون بوونهوه، ئەویش نهفسی و سایکۆلۆژی گهلی ئیسرائیله.

چاره سههرکردنی سرووشی گهلی ئیسرائیل قورستین کار بوو که پووبه پرووی هه زهرهتی مووسا بوویهوه، چونکه ماوهیهکی زۆر دوور و دريژه گهلی ئیسرائیل له میسر ده ژيان، ئەم حاله تهش وای کردبوو له گهلی ئیسرائیل که له تاو ترس و زۆرداری فیرعهون و لاوازی خۆیان و گهردن که چییان بۆ زوڵم و زۆرداری فیرعهون و دارودهسته کهی و گهلی قبیطی و له سایه ی ترس و تۆقاندن دا جیل له دوای جیل پهروهرده بووون، ماوهیهکی زۆر دريژخایه ن لهو سرووشی ترس و تۆقاندن و زوڵم و زۆرداریدا ژیاون. له سهروو هه موویانه وه ماوهیهکی یه کجار دوور و دريژ له ناو بته رستی فیرعهون په رستی خودی فیرعهونه کاندا ژیاون، گهلی ئیسرائیل ترسنۆکی له ناو میشک و دلۆده روونیاندا په گی داکوتی بوو، له کاتیکدا دوو پیغه مبه ر له ناویاندا خه ریکی چاکسازی دلۆده روونیان بوون. گهلی ئیسرائیل له ژێرده سهلاتی فیرعهون دا پیاوانیان کوژراوه و ئافره تانیا ن براوه و وای کردووه ئەو گه له زۆر زهلیل بن له سایه ی سیسته می فیرعهونیدا گالته یان پیکراوه و ترسو تۆقاندن پوویداوه ئەمهش وایکردووه که جه بان و ترسنۆک بن، که ئەم حاله تانه پرویدا له نهفسی مروف دا سرووشی وا هه لده که ویت که پرگار بوو ترسنۆک و په ق و دل پر کینه و ئیره یی به ره و ئەوهی ده بات که بروای بۆ دروست نه بیت و هه ز به شته مادییه کان بکات تا په نهانییه کان، به گشتی گهلی ئیسرائیل بووونه گه لیکی مادده په رست هه زیان به بینراو و بیستراو و شته ههسته کان ده کرد تا دلنیا یان بکاته وه له حق و راستی.

ئهمهش بۆ چه زهره تی مووسا و هاروون زۆر قورس بوو که له سه ر حاله تی نه فسی گه لی ئیسرائیل کاریان ده کرد، ئه و پر سه گرنگه خرا بووه ئه ستۆیان له لایه ن خوا ی پهروه ردگار هوه.

به پراستی شیتیه و کالفامیه چه زهره تی مووسا عَیَالَتَک ده ریای بۆ کردوون به دوو بهش، ئاوی ده ریا که وه کو شاخ بهرز بۆته وه وشکانی بۆ دروست کردوون به سه لامه تی و هیمنی و ئارامی په ریونه ته وه که ده چنه ناو دتیه ک یان ئاوه دانیه که وه ده بینن ئه و خه لکه پت په رسته و سوجه و به ندایه تی بۆ بت و په یکه ر ده که ن، داوای خوایه ک له مووسا عَیَالَتَک ده که ن که وه کو ئه و خه لکه بی په رستن، ئه مهش ئه وه پهری جه هل و نه فامی ئه و گه له ده رده خات له کاتیکدا پیغه مبه ر و سه رۆکه که یان چه زهره تی مووسا لێیان توره ده بیت و توره یی له پێناوی خوا دا پێیان ده لیت به پراستی ئیوه جاهیلن، جا لێره دا جه هاله ت له سه ر زمانی پیغه مبه ره که یان به و واتایه دیت که دژی زانی و زانستن، جاهیلن به واتای گه مژه ییه ک که دژی ئه قَل و وریایه، چونکه جه هاله تیان زۆر له سنوور ده رچووه له گه ل دوو پیغه مبه ر لانی که م، چونکه ده شیت پیغه مبه ری تریشیان له گه ل بووبیت وه کو نمونه ی یوشه عی کوری نون... هتد.

لێره دا ئینحراف و ده رچوون نییه له بیروباوه ر، به لکو نه زانی و گه مژه یی زۆر سه خته بۆ ئه و گه له، چونکه ئه گه ر خاوه ن زانست و ئه قَل ئه گه ر پێن به دوا ی یاسا کانی ئه م گه ردوونه و نه وامیسه کانی ئه دۆزنه وه و دلنیا یی ئه داته خاوه نه که ی له به رتیه بردنی ئه م گه ردوونه له لایه ن خوا ی پهروه دکاری دروستکاری بوون.

چه زهره تی مووسا عَیَالَتَک بۆیان شیده کاته وه و ئامۆژگاریان ده کات و ده فه رمویت: که ئه و هۆزه کاریکی قیزه ون ده که ن که هاوبهش بۆ خوا ی گه و ره ئه نجام ئه دن له پوو ی په رسته وه ئه وان پۆچوون و گه ندەلَن که چی ئه تانه ویت چا و له وان بکه ن، ئه وه ی ئه و گه له ئه نجامی ئه دن باطل و نادروسته و نا په سه نده کو تاییه که ی به هه لاکه ت چوونه.

چه زهره تی مووسا به سه ر سورمانه وه پێیان ده لیت توره یه له ده ستیان بیریان ده خاته وه که خوا ی گه و ره ئه و هه موو نیعمه ته ی پێ به خشیون داوای هاوبهش ده که ن، هه لپێژاردوون له م جیهانه دا که گه یه نه ری په یامی خوا ی گه و ره بن، ئه ویش یه کتا په رستییه، هه لپێژاردوون به واتای ئه وه ی که فه زلی چاکه ی خوا ی گه و ره به سه رتانه وه یه و منه تی ئه وه تان به سه ره وه یه خوا ی گه و ره پزگاری کردوون و پیغه مبه ری بۆ ناردوون، که چی داوا له پیغه مبه ره که تان ده که ن خوایه کی تر تان بۆ دا بتا شیت له په یکه ر و بت، له کاتیکدا ئیوه له و فه زل و چاکه یه دان که خوا پێی به خشیون ئه و فه زله بۆ هه ر که سیکه که شوینکه وتوو ی یه کتا په رستی بیت جا گه لی ئیسرا ئیل بیت یان هه ر گه لیکی تر بیت، بێجگه ئه وان و اتا فه زله که له گه ل منه ته که نا گه رپێته وه بۆ گه له که، به لکو ده گه رپێته وه بۆ په یامه که.

ئینجا بیریان ده خاتوه بهووی خوای گهوره پرزگاری کردن له سزاو ئه شکه نجهی فیرعهون و دارودهسته که ی، ئه ویش کوشتنی پیاوانیان و بردنی ئافره ته کانیان بوو، پئشتر ئیبتلا بوبوون به ئه شکه نجه، به لام ئیستا به خووشی و پرزگاری که هه موو ده گه ریته وه بو جه هاله تی گهلی ئیسرائیل.^(۲۱)

بینینی خوا له سهر داوای موسا عَلَيْهِ السَّلَام

قوناغی دواى پرزگار بوونی گهلی ئیسرائیل له دهستی فیرعهون قوناغیکى زور سهخته بو هه زه رته موسا، مامه له کردن له گه ل ئه و گه له پئیمایى خوابی دهوئیت، ههروه ها مانه وه یان له و سه حرا و بیابانه دا پئویستی به پئیمایى خوای موته عاله. ئه مه ش کاری شه و و پوژیک نییه، خوای گهوره ده توانیت له (کن فیکون) ئیکدا هه موو شتیک چاره سهر بکات، به لام خوای گهوره گهلی ئیسرائیلی به مروف دروست کردوو نه یکردونه ته (پوژووت) تا پروگرامیهری بکات، به لکو ئه م گهردوو نه به یاسا و پئسای خوای گهوره ده پروات به پئگاوه، که واته مروفیش به دهر نییه له م دروستکراوانه ی ئه م گهردوو نه پئویستی به بهرنامه و پروگرام هه یه، بینیمان چون گهلی ئیسرائیل له کاتی په رستنی بتیکدا له ناوچه یه کدا چوونه لای پئغه مبه ره که یان و داوای بت و خوای داتاشراویان لئی کرد، بویه ئه م گه له جار ی ئامادده نییه بو هه لگرتنی کو له قورسه که که په یامی خوابه و ته وحیده، پاشان دامه زراندنی خیلافه ته له سهر زه ویدا، هه ر بویه خوای موته عاله موسا عَلَيْهِ السَّلَام ی ئاگادار ده کاته وه که بو په یوه ندی ئاسمانی خو ی ئامادده بکات که ماوه ی ۳۰ شه وه، ئه گه ر کو تایی نه هات په یوه ندی و په یامه که بو گهلی ئیسرائیل، ئه و ده شه و ی تری ده چیته سهر که هه مووی چل شه و ده کات، خوای موته عاله ده فهرموئیت:

﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْنٍ مِّمَّنْ رَبِّهِ ۖ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تُرْنِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَنَكَ ثُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ يَمُوسَى إِنِّي أَصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَأَلَمِي فَخُذْ مَا آتَيْنُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٤﴾﴾

(۲۱) له میژووی پئغه مبه رانی ئین که ئیردا هاتوو که به ره و شام پوشتن، ئه و ئاوه دانیه یان بینى چوونه ناوی بته پرست بوون، بته که یان له شیوه ی مانگادا بوو، بویه جاهیله کانیان چوون داوای ئه و بته یان کرد له هه زه رته موسا علیه السلام، ئه ویش به سه رسامیه وه فهرمووی: خوای گهوره هه لپێژاردوون و فه زلی داوون به سه ر جیهاندا، هه لبه ت له و سه رده مه دا. ئه مه ش له کتییی ژیا نی پئغه مبه ران به ته حقیقی عه بدولقادر نه رنه ئو طی دا هاتوو:

وَكُنْتُمْ لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَلْسِيقِينَ ﴿١٣٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغِيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أُعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٧﴾ ﴿الاعراف﴾

واته: خوی گه وره به ئینی به مووسا دا که سی شهو بیتته سهر کینوی (طور) لهوئی قسه ی له گه لدا ده کات، پاشان خوی گه وره ده پوژی تری زیاد کرد بوو به چل، مهوعیدی خوی گه وره بوو به چل شهوی تهواو مووسا به هاروونی برای فهرموو بیه جینشینی من له ناو به نی ئیسرائیلدا له ناو نهو قهومه دا و چاکسازی بکه له ناویانداو کاروباریان به پرتوه به ره، به لام شوینی ریبازو پتچکه ی ناشووبگتیران و خراپه کاران نه که وی ﴿١٣٥﴾ کاتیک که مووسا هات بو مهوعیدی دیاریکراوی له گه ل خوی گه وره بوو نهوهی خوی گه وره قسه ی له گه ل بکات، پهروه ردگار قسه ی له گه ل مووسادا کرد به بن واسیته، مووسا قسه ی خوی گه وره ی بیست، کاتیک که مووسا گوئی له قسه ی خوی گه وره بوو نه مجا تامه زرۆی بینینی خوی گه وره بوو، بویه فهرمووی: نه ی پهروه ردگار ریگام بده با بتینیم خوی گه وره فهرمووی: نه ی مووسا له دونیادا تو ناتوانی من بینینی خوی گه وره فهرمووی: به لام ته ماشای نهو شاخه بکه نه گهر له جتی خویدا مایه وه نهوه تویش نه توانی من بینینی، کاتیک که پهروه ردگار خوئی دهرخست بو شاخه که، شاخه که وردو خاش بوو، بوو به خوئل مووسا له هوش خوئی چوو، کاتیک هاته وه هوش خوئی وتی: نه ی پهروه ردگار پاک و مونه ززه ی بوو تو لهوهی که داوا بکه م له دونیادا تو بینیم من تهوبه نه که م و بوو لای تو نه گه پرتمه وهو جاریکی تر داوای بینینی تو ناکه م له دونیادا، من یه که م باوه پردارم له به نی ئیسرائیلدا، یان من یه که م باوه پردارم له سهر نهوهی که کهس تا پوژی قیامهت له دونیادا ناتبینیت ﴿١٣٦﴾ خوی گه وره فهرمووی: نه ی مووسا عَیْبِ السَّكَمِ من تو م هه لبراردوو به سهر خه لکی سهرده می خوئدا به وهی که په یامی خو م بوئ ناردوو، راسته وخو قسم له گه لدا کردوو به بن واسیته، نهوهی که پیم به خشیویت به جوانی وهری بگره، لهو که سانه به که شوکرانه بژی ری خوی گه وره نه که ن له سهر نه م نيعمه تانه ﴿١٣٧﴾ لهو لهو حانه دا له تهوراتدا هه موو شتی که مان بوو نووسیوه لهوهی که پیوستی بن له گه ل به نی ئیسرائیل بوو دین و دونیایان که پر بووه له په ندو ناموژگاری و به درژی نه حکامه کانی تیا باسکراوه بوو هه موو شتی به هیزو به جوانی و به جددی وهری بگره و کاری پت بکه فهران بکه به نه ته وه که ت کامه ی که نه جرو پاداشتی زیاترو چاکتره نه وانه له پیشت وهر بگرن شوینی کافرانیشتان پت نشان نه ده م که چون خوی گه وره له ناوی بردوون به هوئی کوفریانه وه ﴿١٣٨﴾ نهو که سانه ی که له سهر زه ویدا به ناحق خو یان به گه وره زانیوه

مهمله که تی سیانزه هم: گهلی ئیسرائیل

قه دهغه ی ئه وه یان لی ئه که م که له ئایه ته کانی من تییگهن، ئه گهر هه موو ئایه ت و نیشانه یه ک به پروونی و ئاشکراش بیین ئیمانی پئ ناهینن ئه گهر پښگای راست و پرگاریش بیین نایگرنه به رو نایکه نه پښگای خو یان، ئه گهر پښگای چهوت و خراپه بیین ئه وه ئه که ن به پښگای خو یان و ئه یگرنه بهر چونکه ئه وان ئایه ته کانی ئیمه یان به دروژانی و ئه وان بئ ئاگابوون لی (۲۱) ئه و که سانه ی که ئایه ته کانی ئیمه و پروو به پروو بوونه وه ی پوژ ی قیامه تیان به دروژانی و باوه پریان پی نه کرد ئا ئه مانه کرده وه کانیا ن به تال ئه بیته وه ئایا چاوه پتی چ شتیکن و چ سزایه کیان ئه در یته وه ته نها کرده وه ی خو یان نه بی واته: خوی گه وره سته میان لی ناکات (۲۲)

پیشتر ئاماژه مان به وه دا که هاروون پیغه مبه ره له پښگای مووسا وه ی بۆ دیت، مووسا ش راسته خو وه ی له خوی موته عال وهرده گرت، بۆیه هاروونی دانا به سه ر گه له که یه وه تا ئاگاداریان بیت له هه ر هه له و په له یه کی نه خوازراو که تووشیان بیت، هاروون سرووشی وا دهرده که ویت که سیکی زور ئارام و له سه رخو بووه سوژ و نهستی بۆ گه لی ئیسرائیل له راده به دهر بوو، چه زی زوری یه که خستن و سه رکه وتنی گه له که ی کردووه، چونکه به در یزایی میژوو فیرعه ون ئه م گه له له ژیر زولم و زوری ئه و ده سه لاته درنده یه بووه.

مه بهستی میقات ئه و کاته یه که خوی گه وره بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ی دانا بوو که هه موو مانگی (ذوالقعدة) و ده پوژ ی مانگی (ذوالحجة) یه که پوژ ی قوربانی و چه جه له ژیا نی ئیستیای موسلماناندا.

حه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام راسته خو له گه ل خوی موته عال دا گفتوگۆ ده کرد، ئه و ده نگه چۆنه و چیه و له کوپوه هاتوووه گومانی تیدانییه قسه کردن له سه ری زیاده پوینیه، ئیمه ی مروف هیچی لی نازانین ئه وه ندیه که زانایانی ئه هلی سونته ت و جه ماعه پییان راگه یاندووین ته نها لایه قه به خوی موته عال و ئه و ده نگه په یوه سته به خواوه.

مه بهست له م پوشتنه ش بۆ ئه و ژوانه خواییه که مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ی بۆ بانگیش کرا بوو، فهرز بوونی به ندایه تی و دروشمه کانیا ن و چۆنیه تی به پرتوه بردنی گه لی ئیسرائیل بوو، جه ژن و بۆنه و کامل کردنی ئایینه که یان بوو، ئه م میقاته پیناچیت جاری تر پرویدابیت (۲۳)

بۆ زیاتر شاره زا بوون له م باسه ده کړیت به راورد بکړیت به ئیسراو میعراجی پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، زانایانی ته فسیر ده لئین: ئه م ژوانه له نزیک داریک پرویداوه یاخود ناویشانی جیگا که داریک بووه، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له گه ل خوی موته عال و تووویزی کرد بئ بئ هیچ

.....
(۲۳) - (یه که م جارو کو تا جاره له گه ل موسا علیه السلام پروونه دات)، مه بهست له یه که م جار واتا بۆ ماوه ی چل شهو، ده نا موسا راسته خو له گه ل خوی په روه ردگاری گفتوگۆ کردووه.

نیوه‌ندگیریک، به‌لکو راسته‌وخۆ له‌گه‌ڵ خوای خالق و بارئو فاطری ئەم گەردوونه دا ئاخافت و ئەو پله‌و پایه و شەرفە‌ی پێ بە‌خ‌ش‌راو ناسرا بە (کلیم الله)، هەروە‌کو ئاماژە‌مان پێدا له‌ چۆنیە‌تی ئە‌دائو چە‌ندیتی و جۆری دە‌نگ، تۆنی دە‌نگ... هە‌ند بکوڵینه‌وه هه‌یچی لێ دە‌ست ناخ‌ریت، چونکه ئیمه‌ی مرۆ‌ف له‌سەر دید و بۆ‌چوونی خۆ‌مان ب‌ریار ئە‌ده‌ین، بیروبو‌چوونی ئیمه‌ش درک به‌هه‌یج شتیکی خ‌وا‌یه‌تی نا‌کات و قسه‌کردن له‌سە‌ری هه‌له‌یه‌کی زۆر گه‌وره و پێ پاک‌یشانه‌ بۆ کافر بوون و مول‌حیدی ئە‌سماء و سی‌فاتی خ‌وای گه‌وره که‌واته‌ لی‌ره‌دا ده‌وه‌ستین.

له‌ راستیدا چ‌رکه‌ ساتیکی زۆر گه‌وره و عه‌ظیمه‌ موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م خ‌وای موته‌عال راسته‌خۆ بێ نیوه‌ندگیر واتا فریشته‌ ئاخ‌افتنی له‌گه‌ڵ‌دا ده‌کات، به‌لام له‌ پ‌شتی په‌رده‌وه واتا نادیار.

موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م له‌کاتی وتووێژی له‌گه‌ڵ خ‌وا‌دا خۆی له‌بیر چ‌ووه که کتیه‌ واتا مه‌به‌ستم که له‌ جنسی مرۆ‌فه، خۆشی ئە‌و ده‌نگه‌ له‌بیری کرد که مرۆ‌فیکه‌ له‌ سەر زه‌ویدا، مرۆ‌فیش سرووشتی وایه که ده‌نگیکی بیست هه‌زه‌ده‌کات خ‌اوه‌نه‌که‌ی ب‌ینی‌ت!

ئە‌م شە‌وق و موشتاق بوونه‌ی بۆ خ‌وای په‌روه‌ردگار پ‌ال‌ن‌انی په‌جاو داواکردنه له‌ ب‌ینی‌ی خ‌وا، له‌ خۆشه‌ویستی و هه‌ز و شاهید بوونی خۆیه‌وه ده‌رچ‌وو، نه‌ک له‌ گومان به‌ل‌کو موشتاقی ب‌ینی‌ی خ‌وای په‌روه‌ردگار، موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م فه‌رمووی خ‌وای په‌روه‌ردگار خۆ‌تم نیشان ئە‌ده‌یت تا زاتی به‌رز و پ‌ی‌رۆ‌زت ب‌ینم؟! و

خ‌وای موته‌عال فه‌رمووی: ناتوانیت ب‌م ب‌ینیت، خ‌وای موته‌عال سۆز و به‌زه‌یی بۆ موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م ده‌ج‌و‌ل‌یت له‌ خودی پ‌رسیاره‌که‌ی بۆیه به‌ شیوه‌ی (لن ترانی)... ده‌فه‌رمو‌یت، چونکه چ‌اوی موسا و ئە‌م کیانی مرۆ‌یه له‌ توانیدا نییه، هه‌ربۆیه خ‌وای موته‌عال له‌ پروی کرداره‌وه بۆی ده‌سه‌لم‌ین‌یت له‌ توانای مه‌خلوق‌دا نییه به‌م سیسته‌مه‌ی ئیستا و یاسا و نه‌وامیسه‌کانی، فه‌رمووی موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م ته‌ماشای ئە‌و شاخه‌ بکه‌ ئە‌گه‌ر توانی خۆی ب‌گری‌ت له‌به‌رده‌رکه‌وتنی زاتی مندا ئە‌وا ده‌م‌بینیت، خ‌وای موته‌عال له‌گه‌ڵ لادانی په‌رده‌ی ده‌رکه‌وتنی شاخه‌که‌ بوو به‌ خۆ‌ل و تۆز له‌گه‌ڵ زه‌ویدا ته‌خت بوو، موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م که ئە‌و دیمه‌نه‌ی ب‌ینی له‌ ترسان دا و پ‌اشان لاوازی خۆی و مرۆ‌فی بۆ ده‌رکه‌وت و له‌هۆش خۆی چ‌وو له‌ ترسی ئە‌و دیمه‌نه‌ بورایه‌وه.

کاتیک هۆشی هاته‌وه به‌خۆیدا زانی توانا و ه‌یزی چ‌هنده و هه‌ستی به‌ لاوازی ته‌واوی خۆی کرد، فه‌رمووی پاک‌وب‌یگه‌ردی بۆ خ‌وای په‌روه‌ردگارم تۆبه‌ی کرد و گه‌رایه‌وه بۆ‌لای خ‌وا و ئیمانی ک‌ام‌ل بوو، له‌ ئیماندارانی راسته‌قینه‌بوو، بووه یه‌که‌م ئیماندار له‌سه‌رده‌می خۆیدا. هه‌لب‌ێ‌رادنی موسا ع‌ل‌یه‌ال‌س‌ل‌م بۆ ئە‌و کاره‌ له‌سه‌رده‌می موسا ده‌گه‌ر‌پ‌ته‌وه له‌ناو خه‌ل‌که‌که‌یدا، ئە‌مه‌ش هه‌مووی په‌حمه‌تی خ‌وای موته‌عاله به‌سەر هه‌زه‌رتی موساوه.

ئەو نووسراوانە ی که دراوه به حەزرەتی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام لە ئیستادا نەماوه، بەلام به دنیایەوه بریتی بووه لە دروشم و بەندایەتیەکان، ئیتر ئەوەی باس دەکەیت لە کتییی پیرۆز و تەورات دا که بریتییه لە دامەزراندنی خێمه کۆبوونەوه و جلوبەرگ و پاشان مناره و قوربانی کردن بۆ ئیمه هیچی جیگای بایەخ و برۆا نییه، لەبەر ئەوه یههود دەستکاری کتییەکانیان کردووه، شیکاری قورئان بۆ ئیمه گرنگه له گه‌ڵ سوننه‌ت له‌ بوا‌ری بیروب‌اوه‌، به‌لام له‌بوا‌ری میژوویدا ئاساییه له ئیسرایلیات وه‌ربگرین.

بەدنیایەوه نووسراوه‌کان هه‌موو ئاراسته‌ی گرنگ و په‌روه‌رده‌ی جوانی گه‌لی ئیسراییل بوون، بۆیه‌ خ‌وای په‌روه‌ردگار فه‌رمانی پێک‌رد که به‌هێز و توانا و ئیراده‌ی به‌هێزه‌و به‌ سه‌رگه‌له‌که‌یدا ب‌لا‌وی ب‌کاته‌وه‌ پ‌یاده‌ی ب‌که‌ن. خ‌وای گه‌وره‌ هه‌رگیز شتی سه‌خت و به‌ندایه‌تی قورس نادات به‌سه‌ر به‌نده‌کانیدا ئه‌مه‌ش سه‌رووشتی ئایینی خ‌وايه‌، په‌رسیک ده‌نیری‌ت که سه‌رووشتی مرو‌ف توانای پ‌یاده‌کردنی هه‌بیت.

خ‌وای په‌روه‌ردگار له‌کاتی په‌رینه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر له‌ خ‌واردنی ئاماده‌که‌را‌وی بۆ ده‌سته‌به‌ر کردن که برسیان نه‌بیت، ئه‌ویش جو‌ریک له‌ گوشتی ب‌النده‌ که ناسراوه‌ به‌ (سلوی) و به‌جو‌ریک له‌ شیرینی و وزه‌ی زۆر به‌سوود که خ‌وراکیکی ت‌ره‌ له‌سه‌ر گه‌ل‌ای دار پ‌یته‌خشین، کورد پ‌یتی ده‌ل‌یت (گه‌زۆ) له‌ قورئان دا به‌ (المن) نا‌وی هات‌وه‌، له‌بەر ئەوه‌ خ‌وای گه‌وره‌ له‌ هه‌موو پ‌روویه‌که‌وه‌ به‌رانبه‌ر به‌ به‌نده‌کانی به‌زه‌یی و میه‌ره‌بانی هه‌یه‌، چ‌و‌ن بۆ نار‌دنی ئایین قورسی ده‌کات له‌سه‌ریان؟!

خ‌وای په‌روه‌ردگار له‌ بیابانی (سیناء) له‌ نزیک ک‌یوی (طور) گه‌لی ئیسراییلی کۆکرده‌وه‌، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بۆ مونا‌جات له‌گه‌ڵ خ‌وای خ‌و‌ی سه‌رکه‌وتبووه‌ سه‌ر شاخه‌که‌، پ‌رووداوێک پ‌روونه‌دات ب‌ن ئەوه‌ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام ب‌زانیت.

په‌رستنی گوێره‌که‌ له‌لایه‌ن گه‌لی ئیسراییل

مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له‌ ح‌زوری خ‌وای موته‌عال‌دایه‌ خ‌وشحاله‌ له‌وپه‌ری ژبانی خ‌و‌شی فریشته‌یدا ده‌ژی، له‌ پ‌ر خ‌وای گه‌وره‌ ئاگاداری ده‌کاته‌وه‌ به‌ سه‌رلێش‌ی‌وا‌وی گه‌له‌که‌ی که تووشی هاوبه‌ش دانان بوون له‌د‌وای ئەو هه‌موو ن‌یعمه‌ته‌ خ‌وای موته‌عال پ‌یتی به‌خشین، خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿يَبْنَیْ اِسْرَءِیْلَ قَدْ اُنْجِیْنٰکُمْ مِّنْ عَدُوِّکُمْ وَوَعَدَکُمْ جَانِبَ الْاُطُوْرِ الْاَیْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَیْکُمُ الْمَنَّۃَ وَالسَّلٰوٰی ﴿٨٠﴾ کُلُوْا مِنْ طَیِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰکُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِیْهِ فِیْجَلَّ عَلَیْکُمْ غَضَبِیْ وَمَنْ یَّجْلَلْ عَلَیْهِ غَضَبِیْ فَقَدْ هَوٰی ﴿٨١﴾ وَاِیْیَ لَعَقَارٍ لِّمَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صٰلِحًا ثُمَّ اٰهْتَدٰی ﴿٨٢﴾ * وَمَا اَعْجَلٰکَ عَنْ قَوْمِکَ یٰمُوسٰی ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُوْلَآءِ عَلٰی اَثَرِیْ وَعَجِلْتُ اِلَیْکَ رَبِّ لِیَرْضٰی ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَا قَدْ فتنَّا

قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَصْلَهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٥٠﴾ فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴿٥١﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٥٢﴾ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُم وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ ﴿٥٣﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُ لَا يُرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٥٤﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِن قَبْلُ يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿٥٥﴾ قَالُوا لَنْ نَتَّبِعَكَ عَلَيْنَا لَبِئْسَ مَا كُنَّا فِيهِ بِمُوسَى إِذِ رَأَيْنَاهُ أَفْعَصَتْ أَمْرِي ﴿٥٦﴾ قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِذِيكُمُ الْإِنسِيَّ وَلَا بِرَأْسِيَّ إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْفَعْ قَوْلِي ﴿٥٧﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَسْمِيرِيُّ ﴿٥٨﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٥٩﴾ قَالَ فَادْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَنَّهُ وَنَنْظُرُ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٦٠﴾ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٦١﴾ طه

واته: نهی به نی ئیسرائیل ئیوه مان پرگار کرد له دوژمنه که تان که فیرعه ون بوو به ئینیمان پیدان له لای کتبی (طور) که کوومه لیک له که ل خویدا هه لیزیری و بیانات بو ئه وی، له وی خوی که و ره قسه ی له که ل مووسادا کردو ته وراق پی به خشی (الْمَن) واته: که زوی شیرینمان له ئاسمانه وه بو دابه زاندن، وه (السَّوَى) سوئسکه، یاخود هه نگوینمان پی به خشین بخون له و خواردنه به تام و چیژو هه لانه ی که پیمان به خشیون به لام سنوور مه به زینن، یاخود کوفرا نه بزیری نیعمه تی خوی که و ره نه که ن له بهر ئه وه ی سزای من دانه به زینه سه رتان هه ر که سیکیش توو ره بوون و سزای منی بو جیه جی بی ئه وه به هیلک نه چیت و فری ئه دریته شوینی نزم که قوولایی دوزه خه ﴿٥٨﴾ من زور لیخو شبووم بو که سیک که ته و به بکات له تاوانه کانی ئیمان بینیت و کرده وه ی چاک بکات پاشان هی دایه ت وه ربگری، واته: له سه ر ئه و پیکا راسته که ئیسلام و سوننه ته دامه ززاو بیت تا مردن ﴿٥٩﴾ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام پیش کاتی دیاریکراو رویش ت تا قسه له که ل خوی که و ره دا بکات و هاروونی برای به جیه پیش له ناو به نی ئیسرائیل، خوی که و ره فه رمووی: نه ی مووسا چی وای لی کردیت که په له بکه یت پیش کاتی دیاریکراو بیت و قه ومه که ت جی بیت و له که ل خوئدا نه یان هیتی ﴿٦٠﴾ وتی: نه ی په ره و ردگار ئه وانیش له من نزیکن و به شوین پی من و به دوا ی مندا دین، خواجه من په له م کردو هاتم بو لای تو تا زیاتر

لېم پارى بېت (۸۱) خۋاى گەورە فەرموۋى: لە دۋاى تۆ ئىمە قەومەكەھمان تاقىكردهو و تووشى تاقىكردهو بوون (سامىرى) گومراى كردن كە گۈنلېكىكى بۆ دروست كردن لە ئالتوون و واى لى كردن كە ئەم گۈنلېكە بېرستىن (۸۲) مووسا ﷺ گەراپەو بۆ لای قەومەكەى زۆر توورە بوو خەفەتى خوارد كە قەومەكەى لە دۋاى ئەم گۈنلېكىان بېرست (أَسْفًا) واتە: توورە بوونىكى زۆر سەخت و سەختەر لە غەزەب فەرموۋى: ئەى قەومەكەم ئايا پەرورەدگار تان بەلئىنكى باشى پېنەداون بەدەستخستنى چاكەى دونىاو قىامەت و بە بەھەشت كە ئەگەر بەردەوام بن لەسەر عىبادەت و گۈنپراپەلى خۋاى گەورە ئايا ماو و سەردەمەكەى زۆرى خايندو لەبىرتان كرد؟ بەلكو ئىو بەم كارەتان وىستان سزاو توورە بوونى خۋاى گەورە دابەزىتە سەرتان، بۆيە ئىو وەعدە خىلافتان كردو. لە بەلئىنەكەى خۇتان پاشكەز بوونەو كە بەلئىنى لى وەرگرتبوون بەردەوام بن لەسەر گۈنپراپەلى خوا، ياخود بەلئىنەكە ئەو بوو كە بەدۋاى مووسادا بېن بۆ كىۋى (طور) (۸۳) وتيان: ئەى مووسا ئىمە وەعدە خىلاف نەبوۋىنە و بەلئىنى خۇمان نەشكاندوۋە بە تواناو ھەلپزاردنى خۇمان بەلكو ناچار بوۋىنە كە ئەو ھەلەيە بكەين (۸۴) (سامىرى) گۈنلېكىكى بۆ دروست كردن لەو ئالتوونە كە ناۋى بۆش كردبوو كە ھەواۋ بايەكە لى ئى ئەدا دەنگى لى دەرئەچوۋ وەكو دەنگى گۈنلېك چۆنە بەو شىۋازە ئەيۋراند، (سامىرى) و ئەوانەى لەگەلدا بوون وتيان: ئەمە خۋاى ئىو وە خۋاى مووسايشە بەلام مووسا گومرا بوو، يان نەيزانىو كە ئەمە خۋاى ئىو، يان لە بىرى كرد بە ئىو بلىت ئەمە خۋاى ئىو، ئەوانىش زۆر خوشيان وىست و دەستيان كرد بەبېرستىن (۸۵) خۋاى گەورە كەم عەقلىيان دەرەخات و دەفەرموۋىت: ئايا ئەوان بۆ پەندو عىرەت وەرناگرن نابىن كە ئەم گۈنلېكە ھىچ ۋەلامىكىان ناداتەو و قسەيان لەگەلدا ناكات ئىت ئەمە چۆن دەبى خوا بىت ھىچ زيان و سوودىكى ئەوانى بەدەست نىيە نە لە دونىا نە لە قىامەت، بەلكو سوودو زيان تەنھا بەدەست خۋاى گەورەيە (۸۶) پېش ئەۋەى كە مووسا بگەرپتەو ھاروونىش ﷺ پىتى وتن ئەى قەومەكەى خۇم ئەمە تاقىكردهو ۋەيەكەو كەوتوونەتە ناو تاقىكردهو و گومرا بوونەو لە پىتى راست لاتان داۋە ئەم گۈنلېكە خۋاى ئىو نىيەو بەدلىيى پەرورەدگارى ئىو اللە يە پەھمانە، ئىو شوپن من بكەون و گۈنپراپەلى فەرمانى من بكەن و عىبادەتى خوا بكەن نەك عىبادەتى ئەو گۈنلېكە (۸۷) وتيان: نەخىر ئىمە بەردەوام لەلای ئەمىننەو تا ئەو كاتەى كە مووسا ئەگەرپتەو بزانىن ئايا مووسا پارزى بەمە ياخود نا ئەۋكاتە وازى لى دىنن (۸۸) كاتىك كە مووسا ﷺ گەراپەو ۋە بىنى گۈنلېك دەبېرستىن زۆر تورە بوو ئەو لەۋحانەى كە تەۋراتى تيا نوسرابوۋ دای بە زەۋىيەكەداۋ قزو رېشى ھاروونى پاكىشاۋ فەرموۋى: ئەى ھاروون چى پىگىرى لىكردىت كە بەرھەلستيان بكەى كاتىك كە ئەبىنى ئەوان گومرا بوونەو دەستيان كر دوۋە بە بېرستىن ئەو گۈنلېكە (۸۹) بۆچى شوپنى من نەكەوتىت و خىرا

پیت نه وتم؟ ئایا تۆ سه رپچی فه رمانی منت کرد و لای ئەمان مایته وه که گوێلک ئە په رستن ⑬ هاروون فه رمووی: ئە ی کو ری دایکم ریش و سه رم پامه کیشه من له وه ترسام که ئە گهر جییان بێلم هه ندیکیان له گه ل مندایین و هه ندیکیان لیره بمینه وه تۆ بلیی ته فره قه و جیاوازی و پارچه پارچه یت خسته ناو به نی ئیسرایله وه بلیت تۆ به قسه ی منت نه کرد ⑭ پاشان مووسا پرووی کرده (سامیری) و پپی وت: ئە ی (سامیری) چی وای لیکردیت که ئەم ئیشه بکه ی گوێلکیت دروست بکه ی له ئالتوون و بانگی خه لکی بکه ی بۆ په رستن ⑮ (سامیری) وتی: ئە وه ی من بینومه ئە وان نه یان بینوه که جبریلی بینوه له سه ر ئە سه که ی مشتیک له شوینه واری شوین پپی ئە سه که ی جبریلی هه لگرتوه، فریم دایه سه ر ئە و ئالتوونه که تاوا بۆ وه له سه ر شیوه ی گوێلککه بیوتایه ببه به هه ر شتیک ده بووه ئە و شته، یاخود وتراوه هه لی داوه ته سه ر هه ر شتیک بێ گیان وای لئ هاتوه تا گیان و پۆخ ئە چوو به ری و زیندوو ئە بۆ وه، نه فسیشم ئەم شته ی بۆ پارازنده وه ⑯ مووسا فه رمووی: ده ی برۆ ئیره به جیهیلّه و دوور بکه وه لیره، چونکه ده ست بۆ شتیک برد که بۆت نه بوو ده ستی بۆ به ریت، تا له ژياندا بی ئە بی که س لیت نزیک نه بێته وه و تیکه لی خه لکی نه بیت، نه فی کردو دووری خسته وه فه رمانی کرد به به نی ئیسرایل که جاریکی تر لپی نزیک نه بنه وه و که س قسه ی له گه ل نه کات وه کو سزایه ک بۆی، به دلنایایی تۆ مه وعیدیکیشته هه یه که خوای گه وره ئە و مه وعیده له کاتی خوێ جیه جئ نه کات که پۆزی قیامه ته له وێ خوای گه وره سزات ئە دات، سه یری خوا به که ت بکه که به رده وام مایته وه له سه ری و عیباده تیت ده کرد ئە بئ بیسووتینین به ئاگر، پاشانیش خو له میشه که ی فری ئە ده ی نه ناو ده ریا وه و بلای ئە که ی نه وه تا با بیبات ⑰ به دلنایایی ته نها په رستراوی حه قی ئیوه الله یه که هیه چ په رستراویک به حه ق نییه شابه نی په رستن بیت جگه له زاتی پیروزی الله نه بی ئە مه خوا و په روه ردگارو په رستراوی ئیویه نه ک ئەم گوێلکه که زانست و زانیاری خوای گه وره زۆر فراوانه و هه موو شتیک گرتۆته وه ⑱.

له دوا ی ژوانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له گه ل خوای گه وره دا ئاگاداری کرده وه که گه له که ت تووشی سه رلێشیواوی بوون له لایه ن که سیک که ناوی سامریه بهم شیوه یه کتوپره خوای گه وره مووسای لئ ئاگادار کرد له کاتیکدا مووسا هاتبوو بۆ ئە وه ی ژیانکی نوێ و سه ره به رزی بۆ گه لی ئیسرایل دابین بکات، به لām ئە وان نه بوونه ئە و گه له ی که هه لگری په یامی خوا بی بن و جیه جیکاری فه رمانی خودا بن.

هۆکاره که شی ده گه رپته وه بۆ کۆیلا یه تی کردنی گه لی ئیسرایل له لایه ن فیرعه ونه وه که ماوه ی سالانیککی زۆر درێژخایه ن بوو، توانای ئارامگرتنیان نه ما بوو هیه چ فه رمانیکیان بۆ

جیبه جی نه ده کرا و پراوه ستاو نه بوون، کیانیان زۆر به ئاسانی تیکه ل بوبوو به لاسایی کردنه وه ی گهلانی تر و هه رچی ئاسان بوايه بۆ لاسایی کردنه وه خیرا وه ریانده گرت و پیاوه یان ده کرد.

ئه مجاره خۆیان تووشی تاوان و ئیبتیلائیکی زۆر گه و ره کرد به دروست کردنی گوێره که یه ک له ئالتون بۆ په رستن و کردیانه خوای خۆیان، ئه و که سه ی ئه م کاره ی ئه نجام دا ناوی (سامری) بوو، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام هه یچ ئاگایه کی له مه نه بوو، ده ست به جی نووسراوه کانی هه لگرت که له ناویدا شه ریه عت و یاسا و پرسیای خوای بوو بۆ گه لی ئیسرائیل، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به توپه بیه وه گه پرایه وه بۆ ناو گه له که ی، به لām به توپه بوونی زۆر و پاشان خه م و په ژاره وه، توپه بوونه که ی له وه بوو که چۆن ئه وه نده نه گبه تن، گوێره که دروست ده که ن به ده ستی خۆیان ده په رستن، خه م و په ژاره که ی بۆ ئه وه بوو که له دوا ی ئه و هه موو نیعمه ته خوای گه و ره پییبه خشون سه ره پۆ ده بن. له وه ده ترسا داخۆ تۆله ی خوای پهروه ردگار چی بیته له گه لی ئیسرائیل، له و فیتنه یه ده ترسا که تووشی گه له که ی بووه، گه پرایه وه ناو خه لکه که و سه ره تا یه که م که س ئیخه ی جیگره که ی گرت که هاروونی برای بوو، سه یر له وه دا بوو کاتیک که گه پرایه وه گه له که ی سوچه یان بۆ گوێره که یه ک ده برد که خۆیان دروستیان کردبوو له ئالتون، ئینجا مووسا عَلَيْهِ السَّلَام فه رمووی: ئه ی گه لی ئیسرائیل خوای پهروه ردگار په یمانی باش و چاکی نه ئه دا به ئیوه، لیره دا مه به ستی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له لایه ن بته رستانه که وه خوای گه و ره له قورئان دا له و سه رده مه دا قودس به جیگا و مالی فاسقه کان باس ده کات و ده فه رمویت (دار الفاسقین)، ههروه ها سه رکه وتوو ده بن به هوکاری ته وحید و خواناسی که چی وا گوێره که ده په رستن، به رده وامه له وته کانی ده فه رمویت: ده تانه ویت توپه یی خوا به سه رتاندا بیته ئه و بریار نه بوو که له سه ر په یمانی خواناسی و مه نه ه جی راستی میننه وه تا ده گه پرمه وه له موناجاتی خوای پهروه ردگار، هه یچ گۆرانکاریتان به سه ردا نه یه ت، شوین هه یچ مه نه ه ج و شه ریه عتیکی تر نه که ون!

پاشان هه نه جه تیکی زۆر بن مانا ده هیننه وه بۆ مووسا، بۆ خۆده رباز کردن ده لێن: ببوره هه ر ویستمان پرزگارمان بیته له و ئالتونانه ی که له سوپای فیره و نه وه ده ستمان که وتوو، وتمان با بیکه یه نه م گوێره که یه! چونکه ئه و ده سته که وته هه رامه بۆ ئیمه ئیتر سامری بردی و ئه م گوێره که ی بۆ دروست کردین.^{۲۳}

شیوه ی گوێره که که ناوسکی بۆش بوو له ده مییه وه تا کۆمی کونی تیکردبوو که هه وای تیدا ده چوو ده نگیکی لێوه ده هات شیوه ته کنیکیک بوو به کاری هینابوو تیدا، نه هه یچ ژیا نی تیدا بوو به لکو ته نها لێزانی و ته کنیکیکی شیوه دروستکردنه که بوو که جارو بار ده نگه هه واکه ی له ده مییه وه بۆ کونی دواوه یان له کونی دواوه ی بۆ کونی پیشه وه ی ده می ئه و ده نگه خوره خوری

.....
(۲۳) - (سامری که سیکه خه لکی (سامه را) یه ئه و له قه به یان پێ به خشیوه له ته فسیری سه ید قوطب دا هاتوو، فی ظلال القرآن، ل. ۲۳۴۷، به رگی ۴)

دروست ده کرد له زمانی عه ره بیدا وشه ی (الجسد) بۆ شتی بن گیانه (الجسم) بۆ لاشه ی گیانداره.

وتیان مووسا عَلَيْهِ السَّلَام له بیرى چۆته وه خواکه ی لیره یه که چی ده روات بۆ سه ر شاخ بۆ موناجات له گه ل په روه ردگاردا ئەمه ش وته یه کی به تال و بن مانا بوو بۆ سه ر لێشتیوانی خه لکه که، سامری ئەم قسه یه ی ده کرد بۆ هه ل خه تاندنی خه لکی. ئینجا هه زره تی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چه مکه خواره کانیا ن بۆ راست ده کاته وه و پاشان مێشکیان ده جۆلێنیت و ده فهرمویت: باشه خۆ ئەمه گیانی تیدا نییه، تاوه کو گوێزه که ی تر بتوانن مامه له ی له گه ل بکه ن، ئەم زۆر له ئاستی هه یوانی تر که مته، گوێزه که یه ک که ژیا نی تیدا بوا یه هیچ نه بوو گوێی لێتان بوو، هیچ زهره ر و زیانیکی نه بوو، خۆ ئەگه ر گوێزه که ی زیندوو بوا یه ئەوا سه رتان ده بری و سوودتان له گوشته که ی وه رده گرت یان به ردی ئاشتان پێ با ئەدا، که واته ئەوان زۆر له ئاستیکی تری بیرکردنه وه شدا بوون.

پیش ئەوه ی کاره که ئەنجام به دن هه زره تی هاروون ئامۆژگاری کردن کاره که ی به چه په ل و تاوان و کوفر له قه لەم دا، ئاگاداری کردنه وه شوین په کتاپه رستی بکه ون، له کاتیکدا ئیوه په یمانتان داوه به مووسا، هاروون فهرمووی خۆ مووسا لێتان ون نه بووه چووه بۆ گفتوگۆ و موناجات له گه ل په روه ردگاریدا که چی له وه لأمدا وتیان ئیمه سوچده و به ندایه تی بۆ ئەم گوێزه که یه ده که ی تا مووسا ده گه رێته وه بۆ لامان.

له کاتی توپه بوونی زۆری مووسا عَلَيْهِ السَّلَام پرووده کاته هاروون و ده فهرمویت چی وای لێکردیت پێگریان لێ نه که ی که تووشی گومپایی بوون، تۆش فهرمانی منت جێبه جێ نه کرد و سه رپێچیت کرد له فهرمانه که م؟

هاروون سه رو ریشی به ده ست مووسا وه بوو بای ئەدا له توپهیدا، هاروونیش له هه ولێ هێورکردنه وه یه تی، هاروونیش به سروشتی خۆی پیاویکی زۆر هیمن و له سه ر خۆیه، ئینجا ده یه ویت به وه ته ری براهه تی له دایک و باوک مووسا هێور بکاته وه، پاشان دید و بۆچوونه که ی خۆی ده خاته روو که درێغی نه کردوه، به لām ترساوه له ترسان و تۆقاندن و ره قی به رانبه ر به گه لی ئیسرا ئیل به یئیت و جیا بینه وه و بینه دووبه ش، ئەمه ش له راستیدا زۆر سامناکه و ده شیت ئەو کۆمه له ی شوین سامری و گوێزه که که که وتوون و برۆن به شی خۆیان جیا بکه نه وه بکه ونه جه نگ و مملانی له گه ل به شه که ی تر دا، ئەمه ش له به رژه وه ندی ئەو گه له دارخواه نییه له پرووی بیروباوه ر و پاشان په وش و ئاکاره ئایینه کان، بۆیه نه یو یستوو ه پارچه پارچه بن، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام که زانی بۆچوونه که ی ته واوه و خودی گه له که شی ده ناسی بۆیه وازی له هاروون هینا و که وته قسه کردن له گه ل سامری به رق و توپه بوونی له پێناوی ئایینی خوادا پرووی کرده سامری خاوه ن فیتنه که هه ر بۆیه یه که م جار پرووی کرده هاروون، چونکه سامری به زۆر و هیز گه لی

ئیسرائیلی نه کرده گویره که په رست، به لکو هاروون بهرپرسی به که مه له نه هیشتن، چونکه سرکرده ی باوه پیکراوه و جیگری مووسایه و برایه تی و پیغه مبه ره و وه زیری مووسایه.

که واته گه له که تاوانباره پاشان گوئیان نه گرتووه بو مووسا پیغه مبه ری به که م گوئیان نه گرتووه بو هاروون جیگر و پیغه مبه ری دووهم، ئیستا تاوانبار کییه؟ بئ گومان سامری به، له بهر نه وه ی سامریش کاره که ی به زور پیته کردون و گه له که خوئان هاوکار بوون، سه روکی فیتنه که و به شیکی تر له خه لکی فیتنه چی مووسا ده ریکردن له ناو خوئاندا و به هیچ شیوه یه ک په یوه ندیان له گه لدا ناکریت، به لام پیش ده رکردنی مووسا وه کو حاکمیک لپی پیچینه وه ی له گه لدا ده کات تا نه ویش بهرگی له خو ی بکات، مووسا فره مووی سامری چی وای لیکردی که ئه م کاره نه نجام بده ی؟

سامری که وته درو و ده له سه و وته ی بیمانا، گوايه تیر دراوکی بینوه که نه سه ری نه بینراوه ئه م گویره که ی دروست کردووه، جا ئه م تیر دراوه چییه که س نازانیت! هیچ په یوه ندی به گویره که ئالتونیه که وه نییه، نه وانه شی که ده لئین گوايه له قوری ژیر پی جوبریلی هه لگرتو ته وه و کردویه تی به گویره که یه، هیچ واتایه کی نییه، جا ئه و قوره چ په یوه ندی به گویره که په رسته وه هه یه، ته نها بیانوووه که ی سامری ده هیتنه وه هیچ په یوه ندی به جوبره ئیل و شتی تره وه نییه.

ئه و سزایه له شه ریه تی مووسادا هه بوو ده رکردن بئ نازاردان و تا کو تایی ژیانی ئه و که سه ده بیت برواته جیگایه کی تر و هیچ په یوه ندی به گه لی ئیسرائیله وه نه میتیت.

پاشان مووسا عَمَّاكَام خوا که یانی سوتاند و گویره که که ی خسته ناو ناگر و کو تای به م نازاوه گتیریه هات و گه لی ئیسرائیل و پیاوچاک و خواناسه کانی خوئان ئامادده ده که ن بو داوای لیخو شبوون و ته و به کردن له و کاره ناپه سه نده ی گه لی ئیسرائیل کردی، مووسا دوا ی دامه زرانندی بنه ما کانی ئایینه که بو گه له که ی له ریگای وه حی خوای موته عاله وه پاشان (۷۰) که س له خه لکی خواناس و چاکه خوازه کانی ئاماده کرد بو چوون بو حزوری خوای پهروه ردگار.

باسه کانی گه لی ئیسرائیل و هه زره تی مووسا له کتیبی سییه م دا دریژه ی پی ده دریت!

مەملەكەتتى چواردەيه:

پرووداوهكانى ژيانى پىغەمبەر، داوود و سەردەمى سولەيمان سەلامى
خوایان لى بىت

پرووداوهكانى ژيانى پىغەمبەر داوود عَلَيْهِ السَّلَام

داوود ناوى ۱۶ جار ھاتووه لە قورئان دا، يەككە لە پىغەمبەرانى گەلى ئىسرائىل، ناوو نەسەبى برىتييه لە : (داوود كۆرى ئەشا كۆرى عوھىد كۆرى عابر كۆرى سەلمون كۆرى نەحشون كۆرى عوھىنادىب كۆرى ئىرەم كۆرى فەرص كۆرى يەھوزا كۆرى يەعقوب كۆرى ئىسحاق كۆرى ئىبراھىم) ھ.

بەم شىوھىە لە ئەھلى لە ئەھلى كىتەبە ئاسمانىيەكانەو ھاتووه.

خاوەنى كىتەبى ئاسمانى زەبور بوو، خاوى گەورە دەفەر مۆت: ﴿وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ ۖ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زُبْرًا ۖ﴾ (الإسراء)

واتە: پەرورەدگارت زانترە بە ھالى ئەو كەسانەى كە لە ئاسمانەكان و زەویدا ھەن كامیان گوپرايەل و كامیان سەرپىچىكارن بە دۇنيایى تىمە فەزلى ھەندىك پىغەمبەرراھمان داوھ بەسەر ھەندىكى تریان وەكو ئىبراھىم و موسى و عيسى و نوح و محمد (سەلات و سەلامى خوایان لەسەر بىت) كە گەورەترینیان پىغەمبەرى خوايە - ﷺ زەبوریشمان بە داوود پىغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَام بەخشیووھ.

كىتەبى زەبور دەربارەى پەند و ئامۆزگارى بەندایەتى و سوپاسگوزارى خاوى پەرورەدگارە لەگەل پەيمانى كۆندا تىكەل دانراوھ بوو بە بەشەك لە كىتەبى پىرۆز، خودى كىتەبى پىرۆز برىتييه لە چەند كىتەبك ياخود ناوئراوھ بە چەند سەفەرك كە قورئان بە (الاولاح) باسى كردووھ، كە كۆكراوھى كىتەبى پىغەمبەرراھە لە ھەزەرەتى موسا وە تا ھەزەرەتى عىسا، پەيمانى كۆن و اتا تەورات و زەبور سەفرى پىغەمبەرانى تر، وەكو ھەزەرەتى، ئەرميا و ساموئەل (شەمۆئەل)، پادشاكانى گەلى ئىسرائىل. ئەمانە برىتين لە پەيمانى كۆن (العهد القديم) پەيمانى نوێ ئىنجىل-

ه که پیک هاتوو له به شه کانی یه حیا، مارکوس، مه تا، یوحنا، لوکا و پولس به مانه ش ده و تریت
په یمانی نوئی (العهد الجديد).

چۆنیتی ده رکه و تنی داوود پیغه مبه ر عَزَّوَاللهُ

خانه واده ی هه زه رته ی داوود له شاری (بیت لحم) ده ژیان، باوکی داوود سی کوری چوو بۆ جهنگ له گه ل طالوت دا، زۆر خه می کوره کانی بوو کوری چواره می نارد بۆ هه و آل پرسی که مندالترین بوو له سی کوره که ی که سه ربازی طالوت بوون (له په یمانی کۆن) دا نوێ طالوت به (شاوول) هاتوو ههروه ها ناوی جالوت به (جولیات) هاتوو.

سو پای هه ردوولا له یه کتر نزیک بوونه ته وه، ته نها پروو باریک له نیوانیان به ره به سته، دوای ئه وه ی سه نگه ر لیدرا و هه ردوو سو پای که به رانه ر یه کتری وه ستان سو پای طالوت له چاو سو پای فه له ستین و جه بارین و عه مالیه کان زۆر که م بوو، هه رسی هۆزه که دژی گه لی ئیسرا ئیل بوون.

جالوت پیاوکی زۆر زلی زه به لاح بوو له هونه ری جهنگ شاره زا بوو، پادشای عه مالیه و سه روکی هه موو گه ل و هۆزه کان بوو، سو پای طالوت سه نگه ریان له ناو شاخه کان دا لیدابوو به هۆکاری ئه وه ی سو پای که م بوو، سو پای جالوتیش له بنار و دامینی شاخه کاندای بوون، ماوه ی ۴۰ رۆژ جالوت ده رده چوو بۆ جهنگ و له مه یدانی جهنگ دا هاواری ده کرد ئازا و چاونه ترس و جوامیره که تان بیته جهنگ که سه نه یده و یرا پروو به پرووی بیته وه، ئه وه حالوگوزهرانی سو پای گه لی ئیسرا ئیل بوو له به رانه ر سو پای جالوت دا که له میژوودا به (جولیات) هاتوو. هه زه رته ی داوود گه نجیکی تازه پیگه یشته وه ده بیته زۆر شاره زایه له هه لدانی (قۆچه قانی)، ئه م چه که به رد ده خاته نیوانی پیسته یاخود په رۆ وه کو تیره اویشتن بۆ دوژمن زۆر کاریگه ری هه یه و مروف باش بریندار ده کات ئه گه ر نه یکوژیت، داوودیش زۆر شاره زا بوو له هه لدانی به رد به (قۆچه قانی).^{۲۳}

ئه م جالوته زه به لاحه ماوه ی ۴۰ رۆژ و ۴۰ شه و ئه مه پیشه ی بووه بۆ شکست پیخواردن و وره دابه زاندنی سو پای ئیمانداران، داوای زۆران بازی و پم بازی و شمشیربازی ده کات، بیججه قسه و جنیوی ناشرین به سو پای طالوت، داوودیش گه نجیکه هاتوو ته نها هه و آل بۆ باوکی به ریته وه ده رباره ی براکانی، به لام که ده گاته ئه و جیگایه گوێ له قسه کانی جالوت ده بیت داوا ده کات له طالوت که ریکای بدات بۆ پرواته ده ره وه له مه یداندا جهنگی له گه لدا بکات تا زۆرانبازی له گه لدا بکات.

له کتییی پیروژدا هاتوو گوايه (شاوول) که طالوت-ه تیره یی و به خیلی به داوود ده بات بۆ ئازایی و چاونه ترسی!

^{۲۴} له زمانی کوردیدا پیتی دهوتریت قۆچه قانی له زمانی عه ره بیدا پیتی دهوتریت (قلاع).

مەملەكەتى چواردەيەم: گەلى ئىسرائىل.

طالوت قەلغانىكى زنجىرى دەكاته بەرى داوود ئەويش لەو جۆرە جلانەى نەپۇشيوو ھەرگىز بۆيە نازانىت پىئوۋى بروت، دايدەكەتت و دەچتە مەيدان بەخۆى و قۆچەقانى و پىنچ خپە بەردى ساف و لوس!

جالوت كە دەبىنيت پىنى دەلّيت تۆ زۆر مندالى وەرە با خىرا بتكوژم و كۆتاييت بىت، لەم مشتومرەدا دەبن جالوت دەيەويّت بە پمەكەى بىكوژىت، بەلام داوود زۆر خىرا دەبىت و بە قۆچەقانىكەى بەردىك دەكىشىت بەسەريدا و جالوت لە زەويدا بېھۆش دەكات و خىرا ھەلدەكوتتە سەرى بە شمشىرەكەى مىلى دەپەرىنيت، كەللەى سەرى بە قۇەكەى ھەلدەگرىت نىشانى ھەردوو سوپاكەى ئەدات، فەلەستىنى و گەلەكانى تر ھەموو پادەكەن و ناوبانگى داوود ھەويۋە دەرەدەكەويّت و ۋەكو گەنجىك دىتە ناو شانۆ و گۆرەپانى پرووداۋەكان.^{۳۰}

لە رابردوودا جالوت وتبوۋى ھەركەس دەرېچىتە دەرەۋە بۆ كوشتنى طالوت ئەۋا دەيكەمە شەرىك و ھاۋبەش لە پادشايتەكەمدا و كچىكى خۆمى ئەدەمى، بەم پاپوئەندە داوود بوۋە جىگرى طالوت و لەھەمانكاتدا زاۋاي طالوت، ھەموو خەلگى ئىسرائىل داووديان خۆش دەويست و حەزىان دەكرد ئەو بىتتە پادشا، يەكەم ھۆكار ئەۋەبوو لە بىنەمالەى يەھوزا بوو، دوۋەم كورپىكى ئازا و خۆشەويست بوو، چونكە ھۆكارى سەركەۋتن بوو لەناو سوپاي طالوت، ھەرچەندە طالوت پەخمەتى خۋاي لى بىت لە جەنگىكدا لەگەل فەلەستىنەكاندا دەپىكرىت بە تىر و شەھىد دەبىت لەدۋاي شەھىد بوۋنى طالوت داوود دەبىتە جىنشىن و خەلىفە لە سەر زەۋى.

داوود لەدۋاي ئەۋەى پىۋانى كەھەنە كە ناسراون بە پىۋانى (يەھوزا) كەردىانە پادشاى خۇيان لە شارى (حبرون ياخود خەلىل)ى ئەمپرو، ھەرچەندە لە كىتپى پىرۆزدا ھاتوۋە گۋايە كورپىكى طالوت جەنگى لەگەل داوود كەردوۋە لە كۆتايىدا داوود سەركەۋتوۋە بەسەريدا و كورپەكەى طالوت ناۋى (ئىشبوئ/جۇناتان) بوۋە، ماۋەى خەلىفەيتى و پادشايتەى ۴۰ سال بوۋە لەشارى (ئۆرشەلىم) ھەروەھا دەلّين: لەسەردەمى طالوت حەۋت سال و شەش مانگ جىگرى

^{۳۰} ھەرچەندە پىشترىش ئامازەمان پىداۋە، بەلام بۆ بىرخستەنەۋەى خويئەر كە دەلّين فەلەستىن بەۋاتاي عەرەبى فەلەستىنى ئىستا نىيە، فەلەستىن ھۆزىك بوون ھاتبوۋنە شام و بەرەچەلەك خەلگى (قوبروس) بوون، ئەم دوو ھۆزە دوو قسەى لەسەر دەكرىت كە گۋايە بە ھۆكارى زەمىن لەرزە ھاتبوۋنە. خاكى شام يان طاعون، ياخود دوزمنايتەى لەگەل ھۆزى گرىكەكان دا.

كاتىك ئىستىعمار ھاتنە ناو خاكى مۇسلمان و پارچە پارچەيان كەرد و خىلافەتى ئىسلامى پروخاند، ناۋى جىگاكانى لەسەر مېژۋى كۆن ناۋنراۋەتەۋە، بۆ مەۋنە عىراق ۋلاتىكى نوڧ يە بەناۋى (ئىرەك) ھاتوۋە ۋاتا خاكى تەخت يان سوريە بەناۋى ئاشورىيەكان، فەلەستىن بەناۋى خەلگى قوبرص، ئىسرائىل بەناۋى گەلەكەى، سەۋدىيە بەناۋى (آل سەۋد)، ھەروەھا ئەردەن و بەحرەين و كۋەيت، ھەموو ئەم ناۋانە ئىنگلىز، فەرەنسا، ئىتالىا و پروسىا بۇيان دوزىۋنەتەۋە، مۇسولمانان خاۋەنى نىن.

طالوت بووه، له شاری حبرون پادشا و کاربه دهست بووه، ۳۳ سال و شەش مانگ پادشای هه موو گه لی ئیسرائیل بووه، خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ البقرة

واته: به ئیزنی خوای گه وره سه رکه و تن به سهر (جالوت) و سه ربازه کانیا داوودیش عَلَيْهِ السَّلَام (جالوتی) کوشت و خوای گه وره کردی به پیغه مبه ر، خوای گه وره موک و پیغه مبه رایه تی پښ به خشی نه وهی که خوای گه وره ویستی لښ بښ فیری کرد، و تراوه: فیری قه لغان دروست کردنی کردووه نه گه ر خوای گه وره نه خشه و پیلانی کافرانی په رته کردایه ته وه به هه ندی خه لکی که کوشتار ده که نه له پیناو خوای گه وره دا نه وا زه وی تووشی ئاشووب نه بوو به وهی که کافران ده ستیان به سهر دا ده گرت و دروشمه کانی کوفریان تیدا به رپا ده کردو قه ده غه ی په رستنی خوای گه وره یان ده کرد، به لام خوای گه وره فه زلی په کجار ژوره به سهر هه موو جیهاندا.

له ناو نه هلی نه سارا دا داوود ته نها وه کو پادشایه ک ته ماشا ده کریت نه ک وه کو پیغه مبه ریک، هه ووه ها له کتبه میژووییه ئیسلامیه کاندا هاتووه که پوژه کانی دابه ش کردبوو به سهر ۴ پوژدا به م شیوه یه، پوژیک بو به ندایه تی پوژیک بو دادوهری پوژیکیش بو بانگه واز و ناموژگاری و رینمونی خه لکی، پوژی چواره میش بو کاروباری تاییه تی خو ی.

له پوژانی پشووی خویدا له ژووره که ی خویدا که به (میحراب) له قورئان دا ناوی هاتووه دوو که س هه موو ده رگا و په نجه ره و دیواری مالی داوود ده به زینن و ده چنه لای حه زره تی داوود، نه ویش سه رقاله به کاری خو یه وه نه م دوو که سه ش له پر پهیدا ده بن و هه موو پاسه وان و ده رگا و په نجه ره و دیواری مالی داوودی به زاندووه، حه زره تی داوود عَلَيْهِ السَّلَام ده ترسیت له وهی پیاوخراب بن یان له به رانه ریدا تیرور یان کاریکی خراب بکه ن.

پاشان دوو که سه که ده لښ: ئیمه کیشه یه ک له نیتوانمادایه، به لکو تو بو مان دادوهری بکه یت، باسه که له نیوانی ۹۹ سهر بزن و یه ک بزنه. نه وهی قسه ده کات ده لیت: من خاوه نی بزنیکم نه م هاوړی و دوسته م ده یه ویت بزنه که ی منیش بخاته سهر بزنه کانی خو ی حه زره تی داوود خیرا داوهری ده کات بښ نه وهی بگه رپته وه بو که سی سکالا لیکراو، پاشان ده زانیت هه له بووه ده سته جښ ته و به ده کات، ده گه رپته وه بولای خوای پهروه ردگاری نه مه ش وه کو تاقیکردنه وه یه ک بووه.

خوای گه وره پووداوه که مان بو باس ده کات له قورئان دا ده فهرمویت:

وَأَنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿١٥﴾ ﴿١٦﴾ ص

٢٤١

له وانه به ئه وهی یه ک مه ره که ی هه به زولمی کرد بیت و زولم و سته م به زورو که می نییه، نه ئه بویه بریاری بدایه تا گوئی له وهی تریش ده گرت، له شه ریع هقی خویشمان هه روایه ناییت قازی و دادوهر بریار بدات تا گوئی له هه ردوو لا ده گریت، ئه مه ته فسیری راست و دروسته بو ئایه ته که ⑤ ئیمه ش لئی خوش بووین له و بریاره په له یه ی که دای له پوژی قیامهت داوود پیغه مبه ر َعَلَيْهِ السَّلَام له لای ئیمه نزیک و ریزو لیخو شبوونی بو هه یه، که پرانه وهی باشیشی بو هه یه که پله به رزه کانی به هه شته ⑥.

هه ندیک له زانایان ده ئین: هوکاری تاقیکردنه وه که ده گه رپته وه بو ئه وهی که داوود ناییت خاوه نی پوژی تاییهت به خو ی بیت، چونکه پادشا و پیغه مبه ره ده بیت هه می شه بو کاری دادوهری ئاماده بیت له نتوان خو ی و خه لکیدا هیچ جو ره به ره ست و دیوار و په نجه ره یه ک نه بیت، هه ر بویه دوو که سه که هه موو شتیکیان به زاند و که یشتنه لای هه زره تی داوود، چونکه داوود خوا ی گه و ره ئاماده ی ده کات بو خه لیقایه تی، خوا ی گه و ره ده فه رمو یت: ﴿يٰۤاٰدَمُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاٰخِظْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ يَّمَّا تَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ⑦﴾ ص

واته: ئه ی داوود پیغه مبه ر ئیمه تو مان کردوو به جینشین له سه ر زه ویدا تو بریار له نتوان خه لکیدا بده به دادپه روه ری شو ین هه وا و ئاره زوو نه که و ی له بریاردان له نتوان خه لکیدا چونکه گومرات ئه که ن و له رینگای راستی خوا ی گه و ره لات ئه دهن، یان له رینگای به هه شت لات ئه دهن ئه و که سانه ی له رینگای راستی خوا ی گه و ره لائه دهن به دلنایى ئه وانه سزایه کی زور به ئیش و ئازاریان بو هه یه له به ر ئه وه ی پوژی لپرسینه وه یان له بیر کردوو ⑧

بویه هه زره تی داوود َعَلَيْهِ السَّلَام تاقیکرا وه ته وه بو ئه وه ی جاریکی تر گو ی ته نها بو یه ک طه ره ف نه گریت و قسه ی هه ردوو طه ره ف به هه ند وه برگریت. هه لسه نگاندنی جدی بو با سه کان بکات چونکه پادشا و دادوهر و پیغه مبه ره، خوا ی گه و ره که سایه ته یه کی قیادی و پرانه وه ی هه موو جو ره نا کوکیه ک و کیشه یه کی هه بوو، ده یتوانی چاره سه ری بکات، خوا ی گه و ره ده فه رمو یت: ﴿وَشَدَدْنَا مُلْكُهُمْ وَءَاتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابَ ⑨﴾ ص

واته: مو لکه که یشیمان زور به هیز کردو مو لکیکی ته واومان پی به خشی ئه وه ی که پاشاکان پیو یستیان بیت، سه رمان خست به سه ر دو ژمندا حیکمهت و دانایی و کار به جیتی و تیگه یشتن و دادپه روه ری و پیغه مبه رایه تیمان پی به خشی یه کلا کردنه وه مان پی به خشی له قسه کردن و

مەملەكەتى چواردەبەم: گەلى ئىسرائىل

بىر ياردان و قەزادا كە بە جوانى يەكلاى ئەكرەدەو بە بوونى دوو شايەت لەسەر تۆمەتبار، كە نەبوو ئەوا بە سوئند خواردنى تۆمەتبارەكە، وەكو شەرىعەتى خۆمان(ۛ).

ئەم پىغەمبەرە بەرپزە خاوەنى ھىز و بازووى تەواوەتى خۆى بوو خەرىكى پىشەى ئاسنكەرى بوو، بەلام دەكرىت بلىين ئەندازىارى ئاسن بوو لەگەل دەست پەنگىنى و پىشەى جوانى خواناس و دەنگ خۆش بوو، كاتىك زەبورى دەخوئند، شاخ و بالندەكان لەگەلئىدا تەسبىحاتيان دەكرد، خواى گەورە دەفەرموئىت: ﴿إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعُشِيِّ وَالْأَشْرَاقِ ۖ وَالظُّلُمُ مَحْشُورَةٌ كُلُّ لَهْ أَوَّابٌ﴾ ص

واتە: ئىمە شاخەكانمان ژىربار كەردبوو لەگەلئىدا تەسبىحاتى خواى گەورەيان ئەكرد بە ئىتواران و بەيانيان(ۛ) كە زەبورى بخوئندايە ئەوئەندە دەنگى خۆش بوو بالندەكانىش لە ئاسمان ھەر ھەموويان كۆ ئەبوونەووە لەگەلئىدا تەسبىحاتى خواى گەورەيان ئەكردو ھەموويان ئەگەرانەووە بۆ لای خواى گەورەو گوئپرايەلى دەبوون(ۛ).

مولك و دەسەلاتى ھەزەرەتى داوود عَلَيْهِ السَّلَام

لەرابردوودا باسى ئەو كە چواركەس دەسەلاتى ھەموو جىھانىان ھەبوو، دوانيان موسلمان بوون زولقەرنەين، داوود و سولەيمان كە ئەم كۆر و باوكە بەيەك دەسەلات ھەژمار كران، دوو كافرىش كە نەمروود و ھەروەھا بەنوختنصر بوو كە لە راستىدا ئەمە وتەيەكى مېژووئە و لە زانايانى مېژووئە ئىسلامىيە ھاتوو لە كىتیبى مېژووئە تەبەرى لەلايەن (موجاھىد، موقاتىل و سەدى) ئەم وتە مېژووئە ئەگەر بلىين ھوكمرانى ھەموو جىھانىان كەردو، وتەكە زۆر دەقىق نىيە و دەچىتە بوارى خورافە، بەلام ئەگەر بە دىوئەكى تردا لىكەدرىتەو بەواتاى بەھىزترىن دەسەلاتى سەردەمى خۆى، چونكە لەكاتى ھوكمرانى ھەزەرەتى داوود دا دەيان دەولەت و ھىزى تر ھەبوو، لەوانە مېژووئەتاميا، مېدەكان، ھىندەكان، مېسرىيەكان، توبايەكان كە ناوچەى ئاسىي پۆژھەلاتە...ھتە.

بەلام دەكرىت بلىين ھەزەرەتى داوود لە دەسەلاتەكەيدا فەرمانپەرەوايى بەھىز بوو و ھىچ ھىزىك لەو ھىزانەى چواردەورى تواناى بەرەنگار بوونەوئەى دەولەت و سوپاى ھەزەرەتى داووديان نەبوو. ئەمەش زىادە پۆيى نىيە، بەلكو راستى حاشا ھەلنەگرە ئەگەر ئوموونەى ھەزەرەتى سولەيمان وەرەگرين لە داھاتوودا باسى دەكەين، بەو ھەموو ھىز و دەسەلاتەيەو (ھودھود) ھەوالى ناوچەى سەبەئى بۆ دەھىتەت كە ئاگايى لە دەسەلات و ھوكم و سوپا و ھىزيان نەبوو، بەلام لەوان بەھىزتر بوو و كە داواى كەردووە چوونەتە ژىر پەكىفى ھەروەھا

مىسر و ناوچەكانى ترى مىزۇپۇتاميا لىتى ترساون بە فەرمانى جەنابى سولەيمان ﷺ جوولانەتەو.

ئەگەر ئوونەى دوو دەسەلاتە كافرەكەش وەرېگرىن نەمرود و بنوختنصر ئەوانىش ھەروابوون ياخود دەكرىت بلىين لە خاك و سنورى خۇيدا ھىچ ھىزىك تواناى بەرەنگار بوونەوھى نەبووھ ئەمەش تا رادەيەكى زۇر مەعقول و لۇزىكە.

كەواتە مولكى ھەزرىتى داوود ﷺ لە شام و ناوچەكانى دەوروبەرىدا بووھ وەكو سىنا و بەشىكى سوريا و مىزۇپۇتاميا و ناوچەكانى ئەنادۇل دەكرىت بلىين تاكە ھىزى بەھىزى سەردەمى خۇى بووھ.

تا ئەم ساتەوھەختەش كيانى زايۇنىزم لە ولاتى فەلەستىن كە ئەستىرەى داوودى كرەدۇتە لۇگۇ و پەمىزى ئالاكەى و دوو ھىلى شىن لە خوار و سەرەوھ ھەيە، مەبەست پىتى مولكى داوود و سولەيمانە لە فوراتەوھ بۇ نىل خودى ئەستىرەكەش ولاتى فەلەستىنە ياخود مزگەوتى قودسە كە ئەوان پىتى دەلىن ھەيكەل.

تايبەتمەندىيەكانى ھەزرىتى داوود ﷺ

ھەزرىتى داوود لە بەندايەتىدا چىزى تايبەتى وەرگرتووه ئەم يېڭەمبەرە غەزىزە پۇژىك بە پۇژو بووھ و پۇژىك ئاسايى واتا ھەموو پۇژنارپۇژىك بە پۇژو بووھ، ئەم پۇژوھ خۇاى گەورە زۇر پىن خۇشە، ھەروھە شەونوئىزى بەردەوام بووھ (ئەو جۇرە نوئىزەش خۇاى گەورە زۇر پىتى خۇشە) تا نىوھى شەو خەوتووه سى يەكى شەونوئىز و سوجدەى بۇ خۇاى پەرورەردگار بردووه، ئەم باسانە نارواتە بوارى مىزۇوى ژيانى بەلكو بووھ بۇ شەرىعت بۇ ئومەتى يېڭەمبەرى خوا ﷺ ئەم زانىارىانە يېڭەمبەرى خوا ﷺ بۇى باس كرەدووین كە راستگۇترىن مەرۇفە.^{۳۱}

خۇاى پەرورەردگار لە قورئان دا وەكو ئاماژەمان پىداوھ كە ناردووئەتى بۇ ھەزرىتى داوود و ناوى زەبور بووھ ﴿وَأَتَيْنَا دَاوُدَ رِبْرًا ۝﴾، لای ئەھلى كىتاب بەناوى (مزامىر) ناودەبرىت، ئەمەش بەچەند قەسىدە و موناجاتىك دەوترىت كە لە ھاوشۇھى شىعر و ھۇنراوھى ئاينى ھۇنراوھتەوھو ئاوازى بۇ دائىراوھ بە مۇسىقا و پىانو سۇرد و بەستەى پۇخى بۇ دەبىژن و خۇاى خۇيان بە بەرز رادەگرن، ھەموو كلىسا و جىگاكەنى يەھود ھەر ئەو مەزامىرانەى داوود بەكار

^{۳۱} ففي الصحيحين واللفظ للبخاري أن رسول الله ﷺ قال: أحب الصلاة إلى الله صلاة داود، وأحب الصيام إلى الله صيام داود، وكان ينام نصف الليل ويقوم ثلثه وينام سدسه، ويصوم يوماً ويفطر يوماً.

مهمله كه تي جواره ده يم: گه لي نيسرائيل

ده هينن كه بريتيه (همان، تهتهان، سوله يمان، نه ساف، جدوتهن، موسا و كوراني قورج) نه مانه لاي يه هود و نه سارا به و شيويه يه، به لام لاي نه هلي ئيسلام جوړيكي تر باس ده كرېت پيغه مبهري خوا دهنگي حه زره تي داوودي با ئاميږي موسيقا ناوزه د كرده كه نيشانه ي دهنگ خوشييه تي، هاوه لاني خو ي به دهنگي داوود و خانه واده كه ي چواندووه.

پيغه مبهري خوا ﷺ گو ي له دهنگي نه بو موساي نه شعري بوو قورناني ده خو يند فهرمووي دهنگت له هاوشيوه ي خوشي دهنگي داوود خانه واده كه يه تي.^{۲۷}

ههروه ها له كاتي دوعا كړنيدا فهرموويه تي:

پهروه دگارا داوات لي ده كه م و خوشم ده وييت داواي خوشه ويستي نه وه ي خوشي ده وييت و نه وه ي به كاري جوان و خوشه ويستي ليت نزيك ده بيتنه وه خوشه ويستي من بو نه وان و خوشه ويستي نه وانيش بو من داوات لي ده كه م، پهروه دگارا خوشه ويستي زاتي به رزت لام خوشه ويست بكه له خو م و مالومندال و كه سوكار و له ناوي سارديش له كاتي تينويه تيدا!

هه لبت مرو ف كاتي كه زور تينوي ده بيت له حاله تي مه رگدايه و ناوي سازگار و ساردي ده ست ده كه وييت بو خواردنه وه خوشترين حاله ته، نه م فهرموودانه پيغه مبهري خوا ﷺ بوي گيراوينه ته وه.^{۲۸}

ههروه ها زاناياني ميژووي ئيسلامي هه نديك وته ي جواني و پر حيكمه تي داووديان بو ياداشت كرده وين و ئين كه ثير له ژيان ي پيغه مبهران دا تو ماري كرده وه له وانه:

ئين عه ساكير ده ليت: داوود فهرموويه تي بو هه تيوان باوكيكي به به زه يي به، چونكه نه وه ي نه يچييت هه ر نه وه دروينه ده كه يت.

ههروه ها ده ليت: داوود فهرموويه تي وتار بيژي نه زان و جاهيل وه كو نه وه وايه گوراني له سه ر سه ري مردوو بلييت.

.....
^{۲۷} عن أبي موسى الأشعري رضى الله عنه أنه كان جالسا في المسجد الرسول ليلا يقرأ القرآن وكان جميل الصوت، فقال له النبي ﷺ (يا أبا موسى لقد أوتيت مزمراً من مزامير آل داود) صحيح البخاري، رقم (۵۰۴۸)، مسلم (۷۹۳).

^{۲۸} يقول النبي ﷺ كان من دعاء داود يقول: اللهم إني أسألك حبك وحب من يحبك، والعمل الذي يبلغني حبك، اللهم اجعل حبك أحب إلي من نفسي وأهلي، ومن الماء البارد. الترمذي، رقم (۳۴۹۰).

ههروه ها چه زه تی داوود ﷺ ده فهرموویت: خراپترین هه ژاری نه وه به که له رابردوودا ده و له مه ند بووبیت، ههروه ها خراپترین گومرای و سه ر لیشیواوی نه وه به که هیدایه ت و رینمویت وه رگرتیبت و پاشان گومرا بووبیته وه.

ههروه ها گوايه له کاتی مردنیدا داوای کردووه که له سوجه مه له ک و مه وت گیانی بکیشیت یان ده لێن له پر وه فاتی کردووه له پوژی شه ممه دا.

رووداوی ژيانی چه زه تی سوله یمان ﷺ

ئهم پیغه مبه ره به پریزه ١٦ جار ناوی له قورئان دا هاتووه، کوری چه زه تی داووده سهلامی خویان لی بیت، خوی گه وه ده فهرموویت سوله یمان بووه جینشینی باوکی واتا به ویراسی پیغه مبه رایه تی له باوکییه وه بو ماوه ته وه، ههروه ک چوون باوکی زانستی نه وه ی هه بووه که ناخافتن له گه ل بالنده بکات، نه وه ی بو به جی ماوه ههروه ها پادشایه تی له باوکییه وه بو ماوه ته وه.

﴿وَوَرَّثَ سُلَيْمَنُ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنَطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ﴾ النمل

واته: سوله یمان ﷺ بوو به میراتگری داوودی باوکی ﷺ، واته: له زانیاری و پیغه مبه رایه تیدا نه ک له مالددا له بهر نه وه ی پیغه مبه ران که س نابج به میراتگری مالیان، نه گه ر مال بوایه سوله یمان ﷺ تاییه ت نه کرا چونکه داوود ﷺ مندالی تریشی هه بووه و خیزانیشی زور بووه. سوله یمان ﷺ فهرمووی: نه ی خه لکینه خوی گه وه نه وه ی به ئیمه به خشیوه که له زمانی بالنده تی بگه ین کاتیک که قسه ده که ن هه ر شتیکیش که پتویستمان بن خوی گه وه پتی به خشیوین له زانست و زانیاری و پیغه مبه رایه تی و حیکمه ت و ژیربار کردنی جن و مروؤ و بالنده و با و زانین و تیکه یشتن له زمانی بالنده و گیانله به ران و نه و شتانه به دلنیاپی ئه مه فه زلیکی زور ئاشکرای خوی گه وه به سه ر ئیمه وه ﴿٣٦﴾

نه سه بی بریتییه: سوله یمان کوری داوود کوری ئه یشا کوری عه وید... هه تاکو ئیبراهیم ﷺ که له رابردوودا ئاماژه مان پێداوه.

پیغه مبه ران ویراسه تی مالوسامان ناگرن، چه زه تی سوله یمان ﷺ سهروه ت و سامانی نه گرتووه له چه زه تی داوود ﷺ ویراسه ته که هه موو بریتییه له زانست و پیغه مبه رایه تی و ده سه لاتی قیادی وه کو پادشا، نه ک موک و سامانی ولات بویتته خاوه نی، به لکو هه ردوو

مهمله که تی چوارده یه م: گه لی ئیسرائیل

پتغه مبه ره که داوود و سوله یمان سهلامی خویان لی بیت کاریان کردووه و ئاسنگهر بوون.
له دواي مردنیاں هیچ مالوسامان و ئالتون و پاره یه کیان لی به جی نه ماوه.

هه ر ئه مه ش وای کردووه له گه لی ئیسرائیل له دواي مردنی موسا و هارون زۆرتین
کاریگه ری و ناره حه تی و خه م و خواردنیاں بۆ هه زره تی داوود بووه که وه فاتی کردووه.

دهرکه وتنی سوله یمان عَیِّاتَکَم له گۆره پانی پرووداوه کاند

حه زهره تی داوود کوپی زۆر بووه، کوپه کانی دابهش بوو بوون به سهر بهرپر سیاری تیدا ههریه که وه له سیکته ریگدا، به لām یه کیک له کوپه کانی ناوی سوله یمان-ه و لهو خیزانه یه تی که ناوی (ئوریا)یه، هه میسه له مه جلیسه که یدا بوونی هه بووه، واتا سوله یمان هه میسه له مه جلیسی داوودی باوکیا بووه.

شه ویک پانه مه ریک ده که ونه ناو کیلگه یه که وه شوانه که یان ئاگای لَ نابیّت و به ته واوه تی ئه و کیلگه یه وێران ده که ن و هه موو به رهه می جوتیاره که له ناو ده چیت، خاوه نی کیلگه که سکا لا بۆلای هه زهره تی داوود، پتی ده لیت ئه ی پیغه مبه ری خوا خاکی خۆمان کیلگه که هه رچیمان هه بووه له ناو زه ویدا چاندوو مانه، ئه وه ی له توانا ماندا بوو بۆ چاکسازی کیلگه که ئه نجامداوه تا ئه و رۆژه ی واده و کاتی دروینه ی بووه، به لām پانه مه ری ئه و عه شیرته که وتۆته ناوی هه موو کیلگه و به روو بوومه که ی خراپ کردوو و بلاو بوونه ته وه به شی زۆری خوراوه، هیچ بۆ ئیمه نه ماوه ته وه.

حه زهره تی داوود خاوه ن مه ره کان بانگ ده کات بۆ لیتی چینه وه، ئه وه ی جوتیاره کان ده یلین رووبه پرووی خاوه ن مه ره کانی ده کاته وه، ئه وانیش هه موو ده لین وایه و راسته.

پاشان هه زهره تی داوود ده پرسیت نرخی کیلگه که تان چه نده له جوتیاره کان؟

جوتیاره کان به روو بوومه که یان مه زهنده ده که ن به نرخی که به داوود نرخی که ی ده لین.

ههروه ها به خاوه نی مه ره کان ده لیت مه ره کانتان به چه ند مه زهنده ده که ن؟ به هه مان شیوه خاوه ن مه ره کانیش نرخی که ئه دن به هه زهره تی داوود. نرخی هه ردوولا له یه ک نزیک ده بیّت، هه زهره تی داوود و داوه ری ده کات که ده بیّت مه ره کان بدریته خاوه نی کیلگه کان بۆ قه ره بوو کردنه وه ی زیانه کانیا ن له کیلگه که دا، واتا کورت و پوخت پانه مه ره کان هه موو بۆ جوتیاره کان بیّت.

له وکاته دا هه زهره تی سوله یمان له ناو مه جلیسی داوه ری که ی باوکییدا یه و باوکی ئاگادار ده کاته وه که پیشناریکی تری هه یه، پیشناریه که ده خاته به رده می باوکی، هه زهره تی سوله یمان ده لیت: ئه گه ر ئاژه لداره کان پانه مه ره که بده نه ده ست جوتیاره کان، جوتیاره کان له به روو بوومی پانه مه ره که بخۆن چ شیرمه می و چ خوریه که ی خاوه ن و مه ره کانیش بکه ونه ناو کیلگه که و بیکیلن و تۆوی تیدا پروینن و خزمه تی بکه ن تا کاتی دروینه، که کاتی دروینه هات به پیچه وانوه ئه وانیش پانه مه ره که بکه ریننه وه بۆ خاوه نه کانی، هیچ لا زه ره رمه ند نابن و

هه موولاکان سه ره به سهر لیتی دهرده چن، هه موو لاکان به مه پازی بوون، تیکرا بریاری پازی بوون درا.

داوودیش پازی بوو به پیشنیاری سوله یمان و فهرمووی باش پیکاوته، خوای موته عال ده فره مویت: ﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٣٨﴾ فَفَقَّهَمْنَاهَا سُلَيْمَانُ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٣٩﴾﴾ الأنبياء

واته: داوودو سوله یمان پیغه مبه ر سهلامی خوای گه وره یان لی بیت کاتیک بریار یاندا سه بارهت به کشتوکال و کینلگه یه ک کاتیک که به شهو مه پری که ساتیک چووو ناو کینلگه و زهرعاتی که ساتیکی تره وه و خواردیان و له ناویان برد تیمه ش ناگاداری بریار دانی نهوان بووین ﴿٣٨﴾ به لام تیمه نه م حوکم و بریاره مان له سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام تیکه یاندا، داوود وتی: با مه ره کان هه مووی بو خاوهن کشتوکاله که بی له بهر نه وهی زهرعاته که یانی خواردووه، به لام سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام فره مووی: نه خیر با مه ره کان لای خاوهن زهرعاته که بی نهوانیش زهرعاته که یان بو چاک نه کهن تا نه و کاتهی زهرعاته که پی ته گاته وه نه مان له بهروبوومی مه ره کان بخون دواپی زهرعاته که یان پی گه یاندا مه ره کان یان بده نه وه و زهرعاته که ییش بو خاوه نه که ی ده گه رپته وه به چاککراوی، خوای گه وره ش نه فره مووی: به م شیوازه تیمه سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام فیر کردو تیکه یاندا (جاریکی تر دوو ژن دوو کورپان پی بوو گورگ یه کیکانی برد ها تنه لای داوود عَلَيْهِ السَّلَام منداله که ی دا به ژنه گه وره که، سوله یمان فره مووی چه قویه کم بو بینن له نیوانتندا نه م منداله ده که مه دوو به شهوه یه کی به شیکی بهرن، ژنه بچوکه که وقی بیده بهو مندالی نه وه، به مه دا بوی ده رکهوت مندالی ژنه بچوکه که یه و دای بهو) ههر یه کیک له وانه ش پیغه مبه رایه تی و زانست و زانیاریمان پی به خشین کاتیک داوود زه بوری بخویندایه و ته سببحات و زیکری خوای گه وره ی بگردایه نه وه نده دهنگی خوش بوو شاخه کان و بالنده کانیش له گه لیدا زیکری خوای گه وره یان نه کرد نه وه ی که مانه ووی تیمه نه نجامی نه ده دین ﴿٣٩﴾

لیره دا سوله یمان ده رکهوت له پووداو و گوپرانکاریه کانی ناو گه لی ئیسرا ئیل دا دیاره باوکی به ریزی حه زره تی داوود زانیویه تی شیاوه بو نه و جیگایه، به دنیاییه وه هه لبراده ی خوای پهروه دگاره له سهرو هه موویه وه.

چوار موعجیزه که ی سوله یمان عَیْبَالَتَکَم

گه لی ئیسرائیل گه لیک ی زور ماددی و گه مژه بوون، ماددی بوون چه زیان به بهرجه سته ی هه موو شتیک ده کرد له ئاینه که دا، پاشان گه مژه بوون به وه ی که داوای موعجیزه یان ده کرد، نه و هه موو موعجیزه یان ده بین ی که چی داوای زیاتر و زیاتریان ده کرد له موعجیزه له پیغه مبه ره کان یان به گشتی خوای پهروه ردگار چوار موعجیزه ی به خشیووه به چه زهره تی سوله یمان.

۱. ئاخافتن و گفتوگو له گه ل ئاژه ل و خشوک و بالنده دا، خوای پهروه ردگار ده فره مویت: ﴿وَوَرِثَ سُلَيْمَنُ دَاوُودَ وَقَالَ يَتَىٰهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مِنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ﴾ النمل

واته: سوله یمان عَیْبَالَتَکَم بوو به میراتگری داوودی باوکی عَیْبَالَتَکَم ، واته: له زانیاری و پیغه مبه رایه تیدا نه که له مالدا له بهر نه وه ی پیغه مبه ران که س نابج به میراتگری مالیان، نه گه ر مال بوا به سوله یمان عَیْبَالَتَکَم تابیه ت ناکرا چونکه داوود عَیْبَالَتَکَم مندالی تریشی هه بووه و خیزانیشی زور بووه سوله یمان عَیْبَالَتَکَم فره مووی: نه ی خه لکی خوای گه وه نه وه ی به ئیمه به خشیوه که له زمانی بالنده تی بگه ی ن کاتیک که قسه ده که نه ره شتیکیش که پیویستمان بن خوای گه وه پیی به خشیوین له زانست و زانیاری و پیغه مبه رایه تی و حیکمه ت و ژربار کردنی جن و مروژ و بالنده و با و زانین و تیکه یشتن له زمانی بالنده و گیانله به ران و نه و شتانه به دنیایی نه مه فره لیک ی زور ئاشکرای خوای گه وه ره به سه ر ئیمه وه ﴿۵﴾

بیجگه له وه ی که و تو و یژی له گه ل ده کردن له هه مانکاتدا له به رده سته دا خوای گه وه رهامی کردبوو بوی راهینابوو، واتا موسه خه ری کردبوو.

۲. رامکردن و موسه خه ر کردنی جنوکه (په ری) له به رده ستیدا به کافرو موسلمانیه وه، کافره کانی شه ی تانه کان بوون خه لکی له وانه یه بلین نه ی نه و پیغه مبه ر بووه بوچی شه ی تانه کانی موسلمان نه کردووه و بروای پی به ی نین؟

له وه لامدا ده لیتین: مروژ که له سه رده می پیغه مبه ره که یاندا ژیاون موسلمان نه بوون، به لام پیکه وه ژیا ن هه ر هه بووه له نیوان مروژی کافر و دینداردا، جنوکه کانیش به گشتی له بن ده ستیدا رام هاتبوون، نه وه ی بروای هیناوه جنوکه ی پیده و تریت نه وه ی کافره له جنوکه پیده و تریت شه ی تان، جا وه رگرتنی ئیمان به زور نییه.

۳. خوی گه وره په شه بای بۆ رامه تینابوو، واتا ئه ویش موسه خهر (پام) بوو له بهرده ستیدا خوی گه وره له قورئان دا باسی جنوکه و په شه باکه مان بۆ ده کات ده فهرمویت: ﴿وَلَسَلَيَنَّ الرِّيحُ عُدُوَهَا شَهْرًا وَرَوَّاحُهَا شَهْرًا وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٣٥﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحْرِبٍ وَتَمَثِيلٍ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَتٍ آغْمَلُوا ءَالَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرُونَ ﴿٣٦﴾﴾ سبأ

واته: سوله یمان پیغه مبه ریش عَیَالَتَکَم که کوری داوود پیغه مبه ر عَیَالَتَکَم بوو خوی گه وره بای بۆ ژیربار کردبوو له ژیر ده سه لاتیدا بوو به به یانیان ماوه ی مانگیک پتی ده پری و ئه پړوی، به ئیوارانیش ماوه ی مانگیک پتی ده پری و ئه پړوی، واته له پۆژیکدا ماوه ی دوو مانگ پتی ده پری و به ولاتاندا ده گه را و بایه که هه لیده گرت و ده یرد مسیشمان بۆی نهرم کردبوو چون ئاسنمان بۆ داوود پیغه مبه ر عَیَالَتَکَم نهرم کردبوو، جنیه کانیشمان ژیربار کردبوو خستبوو مانه ژیر ده سه لاتیه وه که ئیشیان بۆی ئه کرد به ئیزنی خوی گه وره، ههر که سیک له و جنیه به ئی ئه مری سوله یمان پیغه مبه ر عَیَالَتَکَم بکات، ئه وه له دونیادا سزای ئه ده یین و له قیامه تیشدا ئه یخه یینه ناو ئاگریکی سووتینه ره وه ﴿٣٥﴾ ئه و جنیه ئیشیان بۆ سوله یمان پیغه مبه ر ئه کردو ئه وه ی که ویستی لی بویه بۆیان دروست ده کرد له کۆشکی گه وره، یاخود مزگه وت، یاخود میحرابی مزگه وت، په یکه ریشیان بۆی دروست ئه کرد که له شه ریعه تی ئه وان دروست بووه و له شه ریعه تی تیمه دا حهرام کراوه و ژور فهرمووده ی له سه ر هاتووه قاپ و مه نجه لی ژور گه وره شیان بۆ دروست ئه کرد وه کو هه وزی حوشر چه ندیک گه وره یه ئاوا گه وره بۆیان دروست ئه کرد تا خه لکیکی ژور خواردنی له سه ر بخواتقاپی ژور گه وره یان دروست ئه کرد که له به ر گه وره یی هه لئه ئه گیراو چیگیر بوو له سه ر زهویه که دانرابوو ئه ی ئالی داوود ژور سوپاسگوزارو شوکرانه بژیړی خوی گه وره بکه ن له سه ر ئه وه موو نیعه ته ی که پیتی به خشیوون، داوود پیغه مبه ر شه ونوژی ده کردو پۆژنارپۆژیک به پۆژوو ده بوو، له پووبه پووبوونه وه ی دوژمندا هه رگیز هه لئاها ت و راینه کرد، به لām که میک هه ن له به نده کانی من که شوکرانه بژیړی من ئه که ن ﴿٣٦﴾.

۴. نهرم کردنی ئاسن له بهرده ستی و ئه نذازیاری دروست کردنی چه ک که له ئایه تی ۱۲ ی سوره تی سبأ دا ئاماژه ی بۆ کردووه خوی پهروه ردگار.

له گه ل ئه م هه موو موعجیزه دا خوی گه وره زانستی به خشیبوو به سوله یمان و باوکی، جوړی زانسته که چییه و چۆنه له قورئان دا ئاماژه ی بۆ نه کراوه، واتا مه به ست بیتجه موعجیزه و کاری پیشه ی پیغه مبه رایه تی لیږه دا که وه کو پیشه ناوی ده به یین به واتای فهرمانیکی خوی پهروه ردگار.

خوی پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا﴾ النمل

واتە: بە دۇنيايى ئىمە زانىارى و پىغەمبەرايەتى و پەياممان بە داودو سولەيمانى كورپى بەخشى كە ھەردووكيان پىغەمبەرى خوا بوون.

ھەزرەتى سولەيمان ﷺ لەدواى ئەو ھەموو بەخشىنە لەناو گەلى ئىسرائىل دا بۆ ھەموو جىھانى ئە وکاتە كە لە رووبارى نىل تا رووبارى فورات لە بەردەستىدا بوو، وىستى مانۆرپىكى سەربازى بەھەموو سەربازەكانى بکات لە جنۆكە و بالندە و پەشە با كە ھەموو ئەمانە لە ژىرفەزمانى سولەيمان دا بوون، بە وىست و ئىرادەى خواى پەرورەدگار، بىجگە زانستى ئىدارە و رىكخستى و بەرپۆھەردنى حوكم، پىدەچىت خۆى پەرورەدگار زانستى دىناى پىتەخشىپ، وەكو ئەندازىارى لەبوارى بىناسازى و ئەندازىارى لە بوارى چەك دروستکردنى جوړى چەكى ھىرش بەر و خوڤارپەزەر، باوكى خواھەنى سى خەسلەتى گرنگ بوو كە ھەمووى بەجىھىشت بۆ سولەيمان بە زمانى بالندە و ئاژەلەكان ھەمووى ئەدوا، خواى گەورە دەفەرموئى: وَأَوْتِنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَالنَّمْلَ

واتە: ھەر شىئىكىش كە پىتويستمان بى خواى گەورە پىتە بەخشىوين لە زانست و زانىارى و پىغەمبەرايەتى و حىكمەت و ژىزىبار كردنى جن و مروڤ و بالندەو با و زانين و تىگەيشتن لە زمانى بالندەو گيانلەبەران و ئەو شتانە.

باشان بەلگەى زياتر لەسەر ئەوھى تواناى ئاخافتنى ھەموو ئاژەل ياخود گياندارپىكى ھەبوو، لە وتەى مېرولە تىگەيشتووه كە لە خشكوڤكەكانە، كاتى رىكخستى و مانۆرپى سەربازى دىت و مانۆرپىك بە ھەموو سوپاكەى دەكات سولەيمان.

مانۆرپى سەربازى سوپاكەى سولەيمان ﷺ

سولەيمان ﷺ برىارىدا مانۆرپىكى سەربازى بە ھەموو سەربازەكانى بکات، پىش چوونە ناوباسى ئەم سەربازانە پىويستە ئەوھ پوونبەكەينەوھ كە سولەيمان ﷺ ھەموو ئاژەل و گياندار و بالندەى لەژىر دەستدا نەبووه، ياخود ھەموو شەيتان و جنۆكە، لەو جوړە مەخلوقانە بەشىك ھۆزىك لە طائىفەبەكى لەژىر فەرماندا بووه، لەناو ئەو بەش و ھۆز و طائىفانەدا جا چ گيانداران بن يان پەلەوھەر و بالندە ياخود جنۆكە يان مروڤ، سولەيمان نوخبەى ھەلباردوھ لىيان ھەرورەكو (ھودھود) كە بەكوردى پىتە دەلّين (پەپوو) كە ناوى سولەيمان ھات لەگەلیدا واتا ھودھودەكەى سولەيمان، ياخود وەكو كورد دەلّيت پەپوو سلىمان كە قسەى لەگەل دا كردووھ لەگەل سولەيمان دا.

كەواتە لەناو مليۆنەھا پەپووسلىمانكە ياخود ھەموو گياندارانى تر لە ژىر پىكىفى سولەيمان دا نەبوون، ھەرورەكو چۆن خواى گەورە واى كرد لە سولەيمان گوئى لەو تەنھا مېرولەيە بىت،

خوی گوئی له هه موو میرو له یه ک نه بووه یا خود جنۆکه ته نها کۆمه لیک له هۆز و طایفه جنۆکه و شه یانه کان له بن پکیفی و فه رمانی دابوون و پامی کردبوون.

که واته ههروه کو جه نابی سهید قوطب ده لیت: ده لیتن خوی پهروه ردگار بو چه زه رته سوله یمان کۆمه لیک له جنۆکه و بالنده و مروقی بو موسه خه ر (پام) کردووه، نه ک هه موو گیاندار و جنۆکه و بالنده ی جیهان.^{۳۹}

خوی پهروه ردگار ده فه رمویت: ﴿وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ النمل

واته: هه رچی سه ربازی سوله یمان عَیْهَآلَکَم بوو هه ر هه موویان کۆ کرانه وه له جنی و مروقی و بالنده ش له بان سه ربانه وه ئه پرویشته ئه وان به یه ک پۆل ئه پرویشته که س پیش و دوا نه ئه که وت و پۆل و سه فه کانیا ن هه مووی پیک بوو وه کو مانوړی سه ربازی.

وشه ی ﴿يُوزَعُونَ﴾ به واتای هه موو به تالیوون و به ش و تیپی سه ربازه کانی لای خوی ده هیشته وه تا هه موو ئاماده ده بوون، واتا توانا و هیزی کۆتروول کردنی هه بوو به سه ر سوپاکهیدا پاشان له سه رقالی به مانوړه که وه له پر گوئی له ده نگیکه ده لیت برۆنه ناو مالو کونه کانتان تا وه کو سوپای سوله یمان ئه تان شکی ن و له ناو یجن!

دهنگی میرو له یه ک و دل شادبوونی سوله یمان عَیْهَآلَکَم

سوله یمان له سه رگه رمی پیکه خستن و خو پیشان دانی سوپاکهیدا له دۆلێکدا به ناوی دۆلی میرو له وه ناوړاوه، یا خود له دوا ی ئه و پرودا وه ئه و ناوه ی وه رگرتو وه یا خود به جیگا و شوینی خودی میرو له کان ده وتریت دۆلی میرو له، چه زه رته سوله یمان عَیْهَآلَکَم گوئی له قیاده ی میرو له کانه ئه وانیش خاوه ن سیسته م و پیکه خستن و شاژنی پوره کانی خو یان، به هه مان شی وه میرو له ش هه مان سیسته م و پیکه خستیا ن هه یه.

^{۳۹} قال شهید سید القطب (رحمة الله): نقول إن الله سخر سليمان طائفة من الجن و طائفة من الطير كما سخر له طائفة من الإنس. في ظلال القرآن، تفسير سورة النمل، ص. ۳۶۳۵، ج. ۵

مهمله که تی چوارده‌یم: گه لی نیرانیل

حه زره تی سوله‌یمان عَیْهَکُم دلشاد بوو زهرده‌خه‌نه گرتی که خوای په‌روره‌دگار نه‌و نیعمه‌ته‌ی پیته‌خشیووه، مروّقیک له‌وپه‌ری سهرقالی ده‌نگی نازه‌ل و مروّق و نه‌سپ و قیژه‌وچریکه‌ی بالنده... هتد دوا‌ی گوئی له‌بچوکترین مه‌خلوقه و ده‌نگی ده‌بیستیت، له‌راستیدا جیگای دلخوشیه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَتَكُمْ لَا يَحْطِئَتْكُمْ سُلَيْمَنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِي وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿٣١﴾ النمل

واته: تا به‌لای شوینیکدا تپه‌رین شاره میرووله‌یه‌کی لی بوو یه‌کیک له‌میرووله‌کان وتی: نه‌ی میرووله‌کان خیرا‌که‌ن برّونه ناو ماله‌کانی خو‌تانه‌وه تا سوله‌یمان و سهربازه‌کانی نه‌تان‌شیلن و له‌ناوتان نه‌بن، له‌کاتیکدا که نه‌وان هه‌ست ناکه‌ن و نا‌گایان له‌خو‌یان نییه‌و ئیوه نابین ﴿٣١﴾ سوله‌یمان زهرده‌خه‌نه گرتی و پیکه‌نی له‌قسه‌ی نه‌م میرووله‌یه له‌به‌ر نه‌وه‌ی لی‌ی تیگه‌یشت فه‌رمووی: نه‌ی په‌روه‌دگار ئیله‌مام پت ببه‌خشه تا بتوانم شوکرانه‌بژی‌ری تو بکه‌م له‌سه‌ر نه‌م نیعمه‌ته‌و سهرجه‌م نیعمه‌ته‌کانی تر که به‌من و دایک و باوکمت به‌خشیوه تا کرده‌وه‌ی چاک بکه‌م و تو لیم رازی بیت به‌په‌رحمه‌تی خو‌ت بمخه‌ره ناو کوئی به‌نده چاکه‌کانت و له‌گه‌ل نه‌واندا هه‌شرم بکه‌و له‌گه‌ل نه‌وان بمخه‌ره به‌هه‌شته‌وه ﴿٣١﴾

لیره‌دا نه‌گه‌ر مروّق به‌چاوی ئیمان وخواناسی ته‌ماشای پروداوه‌کان بکات نه‌ک به‌سه‌رسامیه‌که‌وه له‌بیرکردنه‌وه‌ی له‌گه‌ل‌دا نه‌بیت، توانا و عه‌زه‌مه‌تی خوای په‌روه‌دگار که سوله‌یمانی وا لیکرد له‌سهرقالی خویدا نا‌گای له‌میرووله و شاره میرووله‌یه‌ک بیت و سهرکرده‌ی میرووله‌کان بلیت خو‌تان هه‌شار بدن نه‌کو سوپای سوله‌یمان بتان‌شیلن و له‌ناو بچن، خوایه‌ک نه‌و که‌مه ده‌سه‌لاته‌ی له‌م گه‌ردوونه‌ی داوه‌ته مروّقیکی خوئی نا‌گای له‌خشته‌ی مارومیرووه (سبحان الله) هه‌موو پاک و بیگه‌ردی و توانا و هی‌زی‌ک شایسته‌یه به‌خوای په‌روه‌دگار.

چیروکی میرووله‌که کو‌تایی هات و بگه‌رینه‌وه بو‌ناو پروداوه‌کانی مانۆره سهربازییه‌که، له‌راستیدا ته‌نها بو‌ده‌رخستنی گه‌وره‌یی و عه‌زه‌مه‌تی خوای موته‌عاله که سهرنجمانی پت پاک‌یشا.

سوله‌یمان به‌رده‌وامه له‌مانۆره‌که‌ی ته‌ماش ده‌کات یه‌کیک له‌سهربازه‌کانی دیار نییه نه‌مه‌ش له‌بواری سهربازیدا جیگای نابیته‌وه چون ده‌بیت نه‌م سهربازه له‌جیگای خویدا نه‌بیت، له‌کاتیکدا خودی پادشا و پیغه‌مبه‌ریک سهرپه‌رشتی مانۆره سهربازییه‌که ده‌کات.

په پووه که و سوله یمان عَیَالَتَکَم

سوله یمان ته ماشا ده کات په کیک له سهربازه کانی ناو سهربازگه دیار نییه، نه و که سایه تیه بو خوی ده زگایه کی تاییه ته وه کو ده زگای زانیاری سهربازی هه ژمار ده کریت که له داهاتوودا بومان دهره که ویت بوچی ناماده ی ناو مانوره سهربازیه که نه بووه؟

سوله یمان عَیَالَتَکَم هه والی په پووه که ی ده پرست، به لام دیار نییه خوی گه وره ده فهرمویت: وَتَقْعُدُ الظَّيْرَ فَقَالَ مَالِي لَا أَرَى الْهَذَهْدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٥﴾ لَا عَذْبَتَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَذْجَتَهُ أَوْ لِيَأْتِيَنِي بِسُلْطَنٍ مُّبِينٍ ﴿٦﴾ النمل

واته: سوله یمان عَیَالَتَکَم به دوا ی بالنده ی هودهود دا (په پو سوله یمان) گه را نه یدو زیوه فهرمووی: نه وه چیه بوچی هودهود نابینم یا خود نه و له ناماده نه بوانه ﴿٥﴾

به دلنایای ده بیت سزایه کی زور سه ختی بدهم (په ره کانی هه لکیشم) یان نه وه تا سه ری نه برم یان نه بې به لگه یه کی ناشکراو عوزر یکم بو بینن له سهر نه وه ی که بو دیار نه بووه ﴿٦﴾

لیره دا په پووه که گرنگی خوی هه یه، بویه فهرمانی ملهه لکیشان سهر برینی نه دات، چونکه له کاری سهربازیدا نه مزانی و نه متوانی و ناگام لی نه بوو له بوا ری سهربازی جیگای بیانوو هه نه جت نییه، هه روه ها سوله یمان عَیَالَتَکَم خاوه ن هزم و جدیه له بوا ری سهربازیدا بویه به دوا ی به لکه دا ده گه ریت بو ون بوونه که ی نه گهر به لکه ی باشی پې نه بیت نه و توشی سزای مردن و له ناو چوون ده بیت هوه، له وانه یه به هوکاری دیار نه مانی که سایه تیه کی ناو مانوره که زانیاری دزه بکاته لای دوژمن و مانور و ئوپه راسیونی مانوره که تیک بچیت نه مهش کاره ساتی زور گه وره دروست ده کات.

به رده وام له گه ل دیمه نه کانی مانوره سهربازیه که ده بین و له گه ل کومه لیک نه سپی جوان که هه زره تی سوله یمان زوری خوش دهون و ریز و ته قدیری نه و به تالیونه ده کریت.

چونکه له ناو ئاژه لاندانه سپ جوانترینه، له کانزاکاندا ئالتون جوانترینه له مه خلوقاتدا وه کو مروف و جنوکه و فریشته مروف جوانترینه.

خوی گه وره نه و دیمه نه مان بو باس ده کات که سوله یمان له گه ل نه سپه کانیدا چون بهر خوردی کردووه، چ جوړه مامه له یه کی له ته کدا کردوون، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَرَوْحَنَا

مهمله که تی چوارده بهم: گهلی نیرانیل

لِدَاوُدَ سُلَيْمَنَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٥٠﴾ إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعِثِّيِّ الصَّفِيَنَتُ الْجَبَادُ ﴿٥١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٥٢﴾ رُدُّوَهَا عَلَيَّ قَطِيقًا مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٥٣﴾ ص

واته: ئیمه سولهیمان پیغهمبه رمان به داوود پیغهمبه ر به خشی که سولهیمان پیغهمبه ر
عَلَيْهِ السَّلَام باشتین بهنده بووه، زور بو لای خوی گهوره نه گه راپه وه ﴿٥٠﴾ کاتیک که سولهیمان
پیغهمبه ر عَلَیْهِ السَّلَام نه سپی به کجار زوری هه بوو که بالیان هه بووه، (صافیات) واته: نه وانهی
له سهر سی پین رانه وه ستن و پینه کیان بهرز کردو ته وه، که نه سپه کانی وا بوونه، (جیاد) یش واته:
نه سپه کانی زور خیرا بوون له پیشیه وه نه رویشتن بو جیهاد کردن وه کو مانوری سهر بازی ﴿٥١﴾ نه م
نه سپانه که له پیشیه وه نه رویشتن زور خوئی ده ویستن، وتی: سهر قالیان کردم له زیکی خوا،
وتراوه: له نوژی عصر تا خو ره که ناوابو خو ر دیار نه ما، یا خود تا نه سپه کان دیار نه مان و
دوور که وتنه وه ههر نه م ته ماشای ده کردن ﴿٥٢﴾ وتی: نه سپه کانم بو بگه رپننه وه، وتراوه: به شمشیر
نه یدا له قاچ و گه رده نیان له بهر نه وه ی نه وه نه سپانه سهر قالی کرد له زیکی خوی گه وره و له
نوژی کردن، به لام نه و بوچوونه ش ته واو نییه، له بهر نه وه ی نه سپه کان تاوانایان نه بووه و نه وه
سته مه و سته میس له پیغهمبه ران ناوه شیتته وه، به لکو (مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) له
خوشه ویستیان ده ستی نه هیتا به قاچ و مل و سهر یاندا نه ک بیان کوژی ت و سزایان بدات نه وان
چ تاوانیکیان هه بووه ﴿٥٣﴾.

حه زره تی سولهیمان عَلَیْهِ السَّلَام بایه خی ته واوی نه دا به نه سپه کان، چونکه به ربه سستیکی زور
گرنگ بوون له به رانه ر دوژمندا پاریزه ری سولهیمان بوون له کاتی جه نگ دا، هه موو نه مانه ش
به لایه ک به لکو فی ری هاوړییه تیمان ده کات له گه ل هه موو جو ره کانی گیاندارانه.

له گه ل نه سپه کانیدایه و ده ست به سهر و یالوقزیاندا ده هینیت له پر په پوو ده رده که وت و
خوی ده که به نیته وه لای سوپاکهی و خوی نیسانی هه زره تی سولهیمان نه دات، دنیا به ک هه والی
گرنگی پینه بو سولهیمان خوی گه وره ده فهرموت: ﴿فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ نَحِظْ
بِهِ، وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنْتًا يَفِينِ﴾ ﴿٥٤﴾ إِنِّي وَجَدْتُ أَمْرًا تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٥٥﴾
وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٥٦﴾ أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ ﴿٥٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٥٨﴾ النمل

واته: هودهوده که (په‌پو سوله‌یمانی) کاتیکی زۆری نه‌خایاندو هاته‌وه‌و: ئه‌ی سوله‌یمان
 عَلَيَّالْتَكَم زانیاریه‌کم ده‌ست که‌وتوو که‌تۆ پیت نییه‌و نایزانیته، من له (سه‌به‌ه) هوه که‌شاریکه
 له (یه‌مه‌ن) له‌وئ هه‌والئیکی د‌ل‌نیا‌کارم بۆ هیناویت، یاخود هه‌والئیکی ترسناک و مه‌ترسیدارم بۆ
 هیناویت ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که‌﴿﴾ من بینیم له‌شاری (سه‌به‌ه) ئافره‌تیک پاشایانه که‌وتراوه: ناوی
 (به‌لقیسی کچی شه‌راحیل) بووه له‌هه‌موو شتیکی سه‌رده‌می خۆی ئه‌وه‌ی که‌پاشا پیویستی
 بیت له‌مولک و ده‌سه‌لات پپی به‌خشاوه‌ عه‌رش و ته‌ختیکی شاهانه‌ی یه‌کجار گه‌وره‌ی هه‌یه
 که‌به‌ئالتوون و دورپرو مرواری و ئاوریشم پارێزراوه‌ته‌وه‌و هه‌شتا گه‌ز درێژه و چل گه‌ز پانه‌﴿﴾
 بینیم خۆی و قه‌ومه‌که‌ی کړنوش بۆ خۆر ئه‌به‌ن و عیبادته‌ بۆ خۆر ئه‌که‌ن و جگه‌ له‌خوای
 گه‌وره‌ ده‌په‌رستن (کۆشکیکی به‌رزو پته‌وی هه‌بووه که‌سێ سه‌دو شه‌ست تاقی تبادا بووه له
 پۆژه‌لات و پۆژئاوایه‌وه‌و وا دروستکراوه که‌هه‌موو پۆژیک خۆر له‌تاقیکه‌وه‌هه‌لبیت و له
 تاقیکی به‌رامبه‌ریه‌وه‌ ئاوا بیت بۆ ئه‌وه‌ی به‌یانیان و ئیواران کوپنوش و سوجه‌ی بۆ به‌رن
 شه‌یتان ئه‌م کوفره‌ی بۆ رازاندنه‌وه که‌عیبادته‌ بۆ خۆر بکه‌ن هه‌ر شه‌یتانه‌ پێگری کردوون له
 پێگه‌ی راستی خوای گه‌وره که‌ئیمان به‌خوای گه‌وره‌ بیتن، ئه‌وانیش ئیستا پێگه‌ی حه‌ق
 نادۆزنه‌وه‌﴿﴾ شه‌یتان وای بۆ رازاندنه‌ته‌وه که‌کړنوش نه‌به‌ن بۆ ئه‌و خواجه‌ی که‌هه‌موو شتیکی
 نه‌ینی و شاراوه له‌ئاسمانه‌کان وه‌کو باران و له‌زه‌ویدا وه‌کو دانه‌وێله‌ ده‌رئه‌کات، هه‌ر شتیکی
 که‌ئیه‌و شارد‌بیتانه‌وه‌و ده‌ری نه‌پرن له‌ناخی خۆتاندا یان ئه‌وه‌ی ده‌ری ئه‌پرن خوای گه‌وره
 زانیاری به‌هه‌ر هه‌مووی هه‌یه‌﴿﴾ خوای گه‌وره ئه‌و خواجه‌یه که‌هیچ په‌رستراویک به‌حەق نییه
 شایه‌نی په‌رستی بیت ته‌نها زاتی پیروزی الله نه‌بن ئه‌و خواجه‌ی که‌خاوه‌ن و په‌روه‌ردگاری
 عه‌رشی گه‌وره‌یه (نه‌هی کراوه له‌کوشتنی هودهود، چونکه‌بانگه‌وازی کرد بۆ یه‌کخواپه‌رستی
 و نه‌هی کرد له‌په‌رستنی جگه‌ له‌خوای گه‌وره‌﴿﴾

پیش لێپنجینه‌وه‌ی سوله‌یمان ده‌ست به‌جێ په‌پوو (هودهود) هه‌موو زانیاریه‌کانی خۆی
 ئاشکرا ده‌کات، هه‌والی گرنگ و بواری ئاینی و بواری ئابووری بۆ سوله‌یمان ئاشکرا ده‌کات.

سوله‌یمانیش گوئی بۆ وته‌کانی (په‌پوو) شل ده‌کات بپاریار نادات تا راستی و دروستی
 هه‌واله‌که‌ی بۆ ئاشکرا ده‌بیت، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: ﴿﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ
 الْكَاذِبِينَ ﴿٧٧﴾ النمل

واته: سوله‌یمان عَلَيَّالْتَكَم به‌هودهوده‌که‌ی فه‌رموو: ته‌ماشای ئه‌که‌ین و لێی ئه‌کۆلینه‌وه‌ ئایا له‌م
 هه‌واله‌ی تۆ به‌ئیمه‌ت وت راست کردوو‌ه‌یان تۆ له‌درۆژنایی و هه‌واله‌که‌ت راست نه‌بووه‌و
 بۆ ئه‌وه‌ته‌خۆت له‌هه‌ره‌شه‌و سزای من بپاریزیت ﴿﴾

خاتوو بەلقیس و دارودەستەکهی لە ولاتی (سەبەء) دا

مهمله که تی شانیشینی (سەبەء) خاکیکە لە ولاتی یەمەن، پایتەختی ئەو مهمله که تە ناوی (مەئرب) بوو، لە شاری سەنعائەووە ماوێ چەند شەو و پوژیک بە پێ دوور بوو.

ئەو خاک و دەسەلاتە بۆیە ناوێراو بە سەبەء، لەبەر ئەوەی سەبەئی کۆری یەشجونی کۆری یەعروبی کۆری قەحطان دایمەزراندوو، ئەم خانەوادەیە لە بنەپەتدا عەرەبن و یەکەم دەسەلاتدارانی عەرەب بوون کە شانیشیان دامەزراندوو خاوەنی ژیا و شارستانیەت بوون.^{۲۰}

باوکی بەلقیس خاوەنی کۆر و کچیک بوو، ئەویش دەسەلاتی لە براکە یەو بو ماوێتەووە کۆری براکە ی زۆر خۆین پێژو مە ی خۆر بوو، بەکەلکی دەسەلات کردن ئەهاتوو، بو ماوێ یەکی زۆر زیندانی کردوو. کۆرەکە ی خۆشی بەکەلکی دەسەلات بەپێوە بردنی ئەو شانیشینە ئەهاتوو کە سێکی لاواز و کاریگەری ئافەرەتانی لەسەر بوو، لەو دوو کەسە باشتر کچەکە ی خۆی بوو، بەناوی بەلقیس بۆتە شازنی ئەو مهمله که تە و بەپێوە ی بردوو و لای خەلکی شاری مەئرب زۆر خۆشەویست بوو و گۆیی بو گیراو بوو.

ئەم خاتوونە بەپێژە شوی نەکردوو چەند جار کۆرە مامەکە ی پێش دەستگیرکردنی لەلایەن باوکی یەو داوای کردوو باوکی بەلقیس پەتیان کردۆتەو، ناوی بەلقیس لە مێژوودا هاتوو کۆمەلێک لە رافەکارانی قورئان ناوێکە یان بەکارهێناو. ئەم مهمله که ت و شانیشینە کاریگەری ولاتی فارسیان لەسەر بوو، پوژیان پەرستوو لەگەڵ دیاردە سروشتیەکان بە گشتی.^{۲۱}

لەهەمان سەرچاویدا هاتوو هەندیکێ تر لە مێژوونووسان ئاماژەیان پێداو، ئەم خاتوونە توانیویەتی (بەنداوی مەئرب) دروست بکات، بە ھۆکاری لافاو بەنداوێکە پوخواو، خەلکی عەرەب بڵاوبوونەتەو بە خاکی نیو دوورگە ی عەرەبیدا.^{۲۲}

ھەرۆھە ئە کتێبی پێرۆزدا لەبەشی حەزقیال دا هاتوو واتا پەیمانی کۆن کە ئەو جێگایە سەنتەرێکی بازرگانی گەورە بوو لە نێوان ولاتانی ئەفەریقا و ئاسیادا، خاوەنی سامانیکی کانزایی ئالتونی زۆر بوو لەوێو ئالتون بو ولاتان چوو، ھەرۆھە ناوی (سەبەء/شەبەء) هاتوو.

^{۲۰} ئەم زانیاریە لە مێژووی معجم البلدان-ی یاقوتی حەمەدی دا هاتوو

^{۲۱} ئەم باسە لە کتێبی "تاریخ الحرب قبل الإسلام" دا هاتوو نووسەرەکە ی "د. جواد علی" یە.

^{۲۲} معجم البلدان، یاقوتی

به شی سفری ملوک سییه م: زۆر یک له میژوونوسانی عه ره ب، خاتوو به لقیس به (ماقده) ناوده به ن، ده لێن گوايه به لقیس ناویکی عیبری بووه، جوله که ده یه ویت ته و خه لکه به عیبرانی بکه ن.^{۳۳}

هه رچه نده ته گه ر ناوی (ماقده) ش بویت ته و خاتوونه بوته خیزانی هه زره تی سوله یمان عییه السلام، ده شیت ناوی گوپییت بو به لقیس، جا عه ره به یاخود عیبرانی بو ره گه ز به رسته کان گرنگه، بو خواناسان گرنگ نییه له هه ر هۆز و ره گه ز و عه شیره تیک یان گرنگ نییه له هه ر هۆز و ره گه ز و عه شیره تیک بیت.

دوا ی ته وه ی په پوو هه که زانیارییه کانی دا به هه زره تی سوله یمان عییه السلام ته ویش بو پشت راست کردنه وه ی زانیارییه کانی په پوو، نامه یه کی نارد به خودی په پوو هه که دا بو شانی شانشینی سه به، چاوه پروانی وه لای ته وان ده کات، ناوه که ی سوله یمان داخو چی بویت و چی تیدا نوسرا بیت؟

نامه یه که له هه زره تی سوله یمان عییه السلام-ه وه بو به لقیس

سوله یمان عییه السلام نامه یه کی نارد به (په پوو) دا و ئاگاداری کرده وه که له و ده وروو به ره دا مینیتته وه بو ته وه ی بزائیت چی ده لیت، داوا ی کرد به زانیاری نو ی وه ربگره ئاخو چی ده لێن و پلانیان چی ده بیت.

بو به جیه تانی فه رمانی هه زره تی سوله یمان عییه السلام په پوو فری به ره و ولاتی یه مه ن و نامه که ی هه لدا یه به رده ستی به لقیس و ته ویش که نامه که ی خوینده وه له داویدا داوا ی کو بوونه وه ی نا ئاسایی کرد و هه موو دارو دهسته که ی شانشین و پراویژکار و پیاوماقولا نی کو کرده وه و وتی: نامه یه کم له لایه ن شا سوله یمانه وه بو هاتوو، نامه که یه کجار پر پیز و بانگه وازه بو خواناسی، وشه ی (که ریم) ته و مانایه ته دات به دهسته وه.

به لقیس نامه که ی بو خوینده وه نامه یه کی زۆر کورت و پوخت له نیوان ترس و بیم و ره غبه ت و بانگ کردنیان بو ئیمان و ته سلیم بونیان به ئاینی خوا ی په زوه ردگار موسلمان بوونیان داوا ده کات.

خوا ی گه و ره دیمه نه که مان بو باس ده کات و ده فه رمو ییت: ﴿أَذْهَبَ بِكَتَبِي هَذَا فَأَلْقَاهُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَأَنْظَرُ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾ قَالَتْ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَنَ

وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ أَلَا تَعْلَمُونَ عَلَىٰ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ قَالَتْ يَتَايَاهَا أَلَمْ نَلْزَمْهُ أَنْفُسِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣﴾ قَالُوا نَحْنُ أَوْلَا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٤﴾ النمل

واته: سوله یمان عَیْهِ السَّلَام نامه یه کی نووسی و فهرمووی: ئەم نامه یه م بهره بۆ لای ئەو ئافره ته ی پاشای (سه بهء) بۆیان هه لده، پاشان لێیان دوور که وه له لایه ک رابوه سته و گوێ بگره بزانه چی ئەلێن، بزانه وه لامیان چی ئەبێت که له ناو خۆیاندا گفتوگو ئەکه ن، ئەمیش پویشته نامه که ی بۆ بردن و بۆ ئافره ته که ی هه لدا که به ته نها بوو، چوو له دووره وه رابوه ستاو گوێی لێ گرتن ﴿١﴾ ئافره ته پاشاکه نامه که ی هه لگرت و زۆر سه رسام بوو پیتی و وتی: ئە ی ده سه لاتداران و پیاو ماقولان، من کتاب و نامه یه کی زۆر گه و ره به رێزم پێ گه یشتوو ه له بهر ئەوه ی قسه ی جوانی تیا به ﴿٢﴾ که ئەو نامه یه له سوله یمان پێغه مبه ره وه عَیْهِ السَّلَام هاتوو به بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ده ستی پێ کردوو ﴿٣﴾ پاشان تیایدا نووسیویه تی و ده فهرمویت: تێوه خۆتان به گه و ره مه زانن و لووتبه رزی مه که ن وه کو پاشاکانی تر که عیبا ده ت بۆ خوا نا که ن ملکه چ بن بۆ دینی خوی گه و ره و موسلمان و یه کخوا په رست و گوێرا به ل بن ﴿٤﴾ ئافره ته پاشاکه نامه که ی سوله یمان پێغه مبه ر عَیْهِ السَّلَام ی خوینده وه و راوێژی پێ کردن و وتی: ئە ی پیاو ماقولان و راوێژکاران بریارێک بده ن له م کاره دا وه لاممان چی بێت و چی بریارێک بده ی ن رێگام نیشان بده ن تێوه خۆتان ئەزانن من ه یچ بریارێکم نه داوه تا تێوه ئاماده نه بن و راوێژتان پێ نه که م ﴿٥﴾ راوێژکاران و پیاو ماقولانی ش له وه لامدا وتیان: تێمه زۆر به هێزین له ژماره و که ره سه کانی جه نگدا له جه نگ و پروو به پروو بوونه وه دا زۆر ئازا و به هێزین ئەتوانین به رگری له خۆمان بکه ی ن، به لام دوا بریاریش بۆ لای تۆ ئەگه ر پێته وه، خۆت بزانه چ بریارێک ئەده ی ت و چ فهرمانێک ئەده ی تێمه گوێ ئەگرین و گوێرا به لێنین ﴿٦﴾

کاتی که باسی نامه که ده کات به وه سفیکی نادیار ده ی کات، نه زانراوه له لایه ن کێوه به ده ستیان گه یشتوو ه، زمانی نووسینه که زۆر به رزه و باسی یه کتا په رستی په حمه ت و به زه یی خوی په روه ردگا ره.

دوا ی پرس و راوێژکردن هه ر له سه ره تا وه شاژنی سه به ء بریا ری ئەوه ی داوه که ه یچ پروو به پروو بوونه وه یه ک ئەنجام نه دا ت، چونکه به نه رمونیانی پرس و رای زۆری

سوله یمان پێغه مبه ر علیه السلام یه که م که س بووه که نامه ی به بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ده ست پێ کردوو ه

دەستەوستافەكەى زانىيان بىرپارى داوھ لەسەر ئەوان وتیان ئىتمە گەلى جەنگىن و ئازا و دلپىر و بە جەربەزەين لە پرووبە پرووبوونەوھ دا و كۆتا بىرپارىش لای شازنە.

شاژنىش واقىعەكەيان بۆ پرووندىكەتەوھ و دەلىت ھەركات پادشاو دەسەلاتدارەكان دەچنە جىگايەك ياخود شار و ولاتىك خراپى دەكەن و سەربەرزى و عىزەتى خەلكەكەى سەرشۆر دەكەن بۆ ئەوھى بترسن و پىاو و ژن، مندال، كوپو كچ يان دەكوژن و بەخزمەتكار و ئەسىر دەيانەردن، ئەم جوړە وتانە دىوئىكى وتەكانىەتى بۆ ئەوھى بزانىت سولەيمان ﷺ پادشاىەكى دىناى ئاسايىە، ياخود پىتەمبەرە.

بۆيە داوا دەكات كە سولەيمان تاقىبكەنەوھ بە پارەو سامانى زۆر تا بزانن دىنا ويستە ياخود پادشاىەكى خواناس و پىتەمبەرە وەكو بانگەوازی خواناسى كىردووه.

وہ لامي نامەكەى بەلقىس بۆ حەزرەتى سولەيمان ﷺ

لەدواى پرس و راوئىزى بەلقىس لەگەل سەرانى شانسىنەكەى گەلەكەى وەكو مەلىكى جەنگيان ھەبوو، بەلام بەلقىس بە سروشتى كە ئافرەتە و ئارەزووى جەنگى نىيە، لەھەمانكاتدا كەسىكى وريا و خاغيكى ئاقل و چاوكراوھىە، زيانەكانى جەنگى پروون كىردوھە بۆ ھۆزەكەى لە گرېمانى سەركەوتنى حەزرەتى سولەيمان دا، قسەى بۆ لەشكر و پىاو مەعقولە سالارەكانى ولاتەكەى كىرد، كە راووبۆچوونى ئەويان زانى ھەموو بىرپارەكە درايەوھ دەستى شازن.

خوئىندەوھى دووھى بەلقىس ئەوھبوو كە ئەگەر پىتەمبەر بىت ئەوا بەدلىياىەوھ دىنا و قىامەتەمان دەپروات و دۆراوين، چونكە خەلكى يەمەن و عەرەب بەگشتى زۆر رىزى ئاينيان كىرتووه.

ئەم گەلە كە سوچدەيان دەبرد بۆ (خۆر) يان ئاگرىيان بە پىروژ دەزانى ئەمە سەرەتاي دەستپىكى ئاينى مەجوس بوو كە دەستكردى كاھىن و ساحىر بازەكانى ھىندستان و ئىرانە، كە ئەوكات بە ھىند و پارسىا ناسراو بووھ، سەبەئىيەكان خواوھەندەكانيان زۆر بوون لەوانە (عەشتار، ئىلمىقە، ھىبسىس، ذات حمىم و ذات بوعدان) بوو.

ھەرچەندە لە مېژووھەكاندا ھاتووھ كە عشتار لای ئەوان كوپى خۆر بووھ، خۆرىش بەدايكى عەشتار ناسراو بووھ زۆرى تر لەباسى خواكانيان لە كىتبى (تارىخ قبل الإسلام) دا ھاتووھ.

جا بۆيە پىشنيارى بۆ كىردن بۆ ئەوھى بزانىت پادشاىە بە دىارى و پارە و ئالتون پازى دەبىت، ئەگەر پىتەمبەرىش بىت بە پارە و ئالتون پازى نابىت بە بىروباوھ پازى دەبىت.

مهمله که تی جواره دهیم: گه لی نیسرائیل

خوای گه وره نهو دیمه نانه مان نشان دهدات له قورئان دا و ده فهرمویت: ﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَءَ أَهْلِهَا آذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾ (٢١) وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٢٢﴾ النمل

واته: ئافره ته پاشاکه وتی: ئه وهی من بزائم به دنیایی مهلیک و پاشاکان ئه گهر بچنه ههر شارو دنییه که وهو به زۆر داگیری بکه ن کاو و ویرانی ئه که ن که سانی به عیززهت و ده سه لانداران بپریزو زهلیل ئه که ن به کوشتن و دیل گرتن بهرده و امیش ئه مه پیشه یانه، واته: ئه گهر ئه مه مهلیک بیت و بیهوی داگیری بکات ئاوامان به سه ر دیت ﴿٢٣﴾ من دیاریه کی بو ئه نیرم ئه گهر وه ریکرت ئهوا پاشابه و شه ری له گه ل ئه که ن، وه ئه گهر وه رینه گریت ئهوا پیغه مبه ره و شوینی ئه که وین، پاشان چاوه ری ئه که کم بزائم نیردراوه که له لای سوله یمانه وه چی وه لاممان بو دینیته وه ﴿٢٤﴾

نوینهر و وه فدی ریکخست له پیاومه عقولان و پاره و ئالتونی زۆر زۆر.

وه فده که گه یشتنه لای هه زره تی سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام دیاره دوا ی پتیشوازی لیکردن به لام چاوه پروانی وه لامه هه زره تی سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام که دیارییه زۆره که هاته بهردهستی سوله یمان و راسته خو ره تی کرده وه پیایدا ناردنه وه بو شازنی سه به، هه زره تی سوله یمان فهرمووی من داوا ی مال و سامانم نه کردوه، خوای گه وره زۆری به من به خشیوو، ئیوه به سهروهت و سامان و دیارییه کانتان دلخو شن، به هیچ شیویه ک نامه ویت یان واز هیئان له بته رستی و گه رانه وه بو ئایینی خوای پهروه رداگار و موسلمان بووتتان یان سوپایه ک ده که مه سه رتان هیچ وزه و توانا و به ره به ستیک ریکای پی نه گریت، پاشان زهلیل و ملکه چتان ده که کم که کافر و بی دین بن.

لیره دا ئیر بوا ری وه فد نه ماوه، ده بیت شازن خو ی هه لسیته به کاره که و یان چوونی بۆلای سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام یان جهنگ کردن.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ قَالَ أُمِيطُوا نِي بِمَالِي فَمَا آتَيْنِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ﴾ أَرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٥﴾ النمل

واته: کاتیک که به که سیکدا دیاریه کی زۆری بو سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام نارد له ئالتون و خشل سوله یمان پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام توو په ربوو فهرمووی: ئایا ئیوه پاره بو من ئه نیرن تا وازتان لیبینم له سه ر هاوبه ش بریار دانتان بمیننه وه، ئه وهی خوای گه وره پتی به خشیوو له پیغه مبه رایه تی و

مولك و پاره باشتە لەو ھى ئۆيە بۇ مەنتان ناردوۋە، بەلكو ئۆيەن كە دىلخۆش بە دىارى و شتى دونىايى من پىويستەم بە شتى دونىايى نىيە ئەمەۋى مۇسلمان بن و بە تاك و تەنھا خۇابە رستىن ﴿٣٥﴾

بە ئىردراۋە كە ھى وت: بە دىارىيە كە يانە ھە بگە پىرە ھە بۇ لايان پىيان بلى: ئەبى بە ئەۋەندە سەربازە ھە بۇيان بىيىن كە تواناى شەرو بەرگىرى كىردىيان نەبىت لە خۇيان ئەبى بە زەلىلى شار بەدەريان بگەين ئەبى ئەۋان مەككەچ و زەلىل و پىسوا بگەين و بىيانكەين بە دىل ﴿٣٦﴾

ناچار ۋە فەدە كە گەرانە ھە ھىچ ئاكام و ئەنجامىكى نە بوو، ھەروەكو چۆن لە نامە كەدا داۋاى كىردوۋە گۇرانكارى بە سەرداۋاكە ھى ھەزرىتى سەلەيمان ﷺ دا نەھات، داۋاى سەرتا و كۇتايى مۇسلمان بوۋنە.

ۋە فەدە كە ھەۋالى تەۋاۋى دابە ھە خاتوۋ بەلقىس بۇى دەر كەۋت كە ئەم كەسايە تىيە پادشا نىيە، بەلكو پىغەمبەرە مال و سامانى ناۋىت، كەسىكى راستگۇ و فرستادە ھى خۇاى مۇتەئالە، ھەربۇيە دەيزانى سولەيمان زۇر راستگۇيە لە جىيە جى كىردى ھەپەشە كە ھى، ئىتر چارە نەما كە دەبىت خۇى و ستافى شانشىنە كە ھى بىرۇن بۇلاى سولەيمان. سولەيمانىش ھەۋالى پىدەگات لە پىگاي سەربازە بالئەدە و جىنۇكە كانى لە ماۋەيە كى زۇر كەمدا، بۇيە زانى كە كوتوۋنە تە پى بۇلاى بۇيە دەيوست زىاتىر بىانترسىنىت و ھەۋلىكىش بىت بۇ زوۋ مۇسلمان بوۋنە.

جىنۇكە و پۇلى لە پروداۋە كان و ھىنانى عەرشى بەلقىس

سولەيمان ﷺ لاي خۇيە ھە زانى كە بەلقىس بە پىگاۋەيە بۇلاى بۇ شارى ئورشەلىم، خەلكى بەسروشتى كە ۋاز لە ئاينىك بەھىنىت بىروا تە ناۋ ئاينىكى تر، پىويستە ئەۋ ئاينە لە ئاينە كە ھى خۇيان بەھىز تر بىت، جا چ لە پروۋى موعجىزە ھە بىت يان دەقە كانى.

بۇيە ھەزرىتى سولەيمان ﷺ بىرىكردە ھە كە يەككى لە موعجىزە ھى يان زىاتىر نىشانى شارن و ۋە فەدە كە ھى بدات.

بۇ ئەم مەبەستە داۋاى كىرد كى دەتوانىت تەخت و تاراجى پادشاى بەلقىس بۇ بەھىنىت.

جىنۇكە يەك لە طائىفە عەشېرەتى (عېفرىت) وتى: من بۇت دەھىم پىش ئەۋە ھى لە كارەكەت تەۋاۋ بىت، ۋاتا كەبەيانى ھاتى بۇناۋ بالەخانە ھى ھوكمرانى پىش ئەۋە ھى ھەبسىت لەكاتى نىۋەپۇدا من دەتوانم ئەۋ ھىرشت بۇ بەھىم.

ھەلبەت ھەزرىتى سولەيمان ﷺ بۇ بەپىرە بىردىنى كاروبارى خەلكى ھەمۇ بەيانىيەك تا نىۋەپۇ خەلكى سەردانى دەكرد بۇ چارە سەرى كىشە كان. بۇيە عېفرىتە كە مەبەستى ئەۋە بوو

که پیش ته‌واو بوونی کاره‌که‌ی، هه‌لّه‌ت واش ته‌فسیر کراوه که هینده‌ی هه‌لّسان و دانیشتیکی له چه‌ند چرکه ساتیکدا عهرشه‌که‌ی ده‌گه‌یه‌نیتته لای سوله‌یمان.

گوايه که‌سیک لای سوله‌یمان عَیْبَانَتَکَم دانیشتوو و ئۆفه‌ریکی تری داوه که له چاوتروکانیکدا بۆ ده‌هینیت، ئه‌مه‌ش هه‌موو تواناو هیزی خوی گه‌وره نیشان ده‌دات که یاسای گه‌ردوون ده‌وه‌ستینیت بۆ به‌نده چاکه‌کانی.

له‌چاوتروکانیکدا له‌به‌رده‌م هه‌زهره‌تی سوله‌یماندا ئاماده بوو هه‌موو ته‌خت و تاراجی به‌لقیس.

جا هه‌ندیکی له‌راهه‌کاران ده‌لّین: ئه‌و که‌سه جوهره‌ئیل بووه یان ده‌لّین هه‌زهره‌تی سوله‌یمان خوی بووه، هیچ به‌لگه‌ی له‌سه‌ر نییه و نازانیت کییه و نادیاره و له‌غه‌ییاتی خوی موته‌عالدایه.

هه‌زهره‌تی سوله‌یمان که عهرشه‌که‌ی بینی خیرا سوپاس و ستایشی خوی موته‌عالی کردوو له‌چه‌مانه‌وه و گه‌ردن که‌چیدا بووه بۆ په‌روه‌ردگاری، خوی موته‌عال ده‌فه‌رمویت: ﴿قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ﴾ ۳۸ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْحَيِّ أَنَا ءَاتِيكَ بِهٖ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيْ أَمِیْنٌ ۝۳۹ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا ءَاتِيكَ بِهٖ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِيْ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَکْثُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِیْمٌ﴾ ۴۰ النمل

واته: نێردراوه‌که به‌دیارییه‌که‌وه گه‌رایه‌وه‌وه وه‌لامه‌که‌ی بۆ بردنه‌وه‌وه ئه‌وانیش زانیان ئه‌مه‌پاشا نیه‌و داوای پاره‌و مولک ناکات، به‌لکو پیغه‌مبه‌ره، بۆیه ئافره‌ته‌پاشاکه به‌خوی و سه‌ربازه‌کانیه‌وه به‌ریکه‌وتن بۆ لای سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ر عَیْبَانَتَکَم بۆ ئه‌وه‌ی موسلمان بن، خوی گه‌وره به‌وه‌حی سوله‌یمانی ئاگادار کرده‌وه که ئه‌وان ئیتستا به‌ریوه‌ن و دین موسلمان نه‌بن، سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ر زۆر خوشحال بوو، ویستی شتیکیان نیشان بدا که خوی گه‌وره چ تواناو ده‌سه‌لاتیکی به‌م به‌خشیوه، بۆیه فه‌رمووی: ئه‌ی پیاوماقوڵ و ده‌سه‌لاتدارانی ده‌ورپشتم کن له‌ئیه‌و ئه‌توانی عهرشه‌که‌ی ئه‌و ئافره‌ته‌پاشایه‌م بۆ بیتی پیش ئه‌وه‌ی ئه‌وان بین و موسلمان بن؟ ۳۸ له‌ناو جنه‌کاندا عفریت که جنیکی زۆر گه‌وره بوو وه‌کو شاخ وابوو، وتی: من ئه‌و عهرشه‌گه‌وره‌یه‌ت بۆ دینم و له‌به‌ر ده‌ستدا دای ئه‌نیم پیش ئه‌وه‌ی که تۆ دانیشتوویتته له‌جی خۆت هه‌ستیه‌ پیوه‌من بۆ هینانی ئه‌و عهرشه‌ زۆر به‌هیزو ئه‌مینم و ده‌ستکاری هیچ شتیکی ناکه‌م ۳۹ به‌لام که‌سیکی تر که وتراوه وه‌زیریکی بووه، یان نوسه‌ریکی بووه، که زانیاری له‌کتابدا هه‌بووه ئه‌و وتووێه‌تی: من عهرشی ئه‌و ئافره‌ته‌ت بۆ دینم پیش ئه‌وه‌ی که پیلوی چاوت بجوولیتته‌وه،

واته: پِش ئه وهی چاو بترو کینی، بینو قینیت و چاو بکه یته وه له ماوه یه کی ئه وه نده دا عهرشه کهیت بۆ دینمه هر ئه وه نده چاوی تروکاند یه کسه ر عهرشه کهی ئه و ئافره ته پاشایه ی هیناو له بهر دهستی سوله یماندا دایناو جیگیری کرد سوله یمان فهرمووی: ئه مه فه زلی خوا ی گه وریه به سه ر منه وه تا تاقیم بکاته وه ئایا شوکرانه بژی ری خوا ی گه وریه ئه که م یان کوفری نیعمه ته کانی خوا ی گه وریه ئه که مه هر که سیک شوکرانه بژی ری خوا ی گه وریه بکات ئه و شوکری خۆی کردوو وه بۆ خۆی باشه و سووده که ی بۆ خۆی ئه گه رپته وه {وَمَنْ کَفَرَ} و هه ر که سیکیش شوکرانه بژی ری خوا نه کات و کوفرا نه ی نیعمه تی خوا ی گه وریه بکات ئه و به دنیایی په روهر دگام زۆر ده وله مهنده و بێ پیویسته و پیویستی به وه نییه که کهس شوکرانه بژی ری بکات و بیهرستیت، زۆر به ریزه ❶

سوله یمان داوای کرد که دهستکاری به کی که می عهرشه که ی بکه ن بۆ ئه وه ی گۆرانکاری به کی لاهه کی پیوه دیار بیت، بۆ ئه وه ی که به لقیس هات و بینی ههستی یه کسه ر وانه بیت ئه وه ی خۆیه تی، بۆ ئه وه ی بیناسیته وه پیویستی به تۆزیک ورد بوونه وه هه یه کاتیک بینی هه لویسته ی له سه ر کرد تۆ بلیت ئه وه عهرشه که ی خۆم بیت؟

له و واقیعه مانیدا پرساری لێ ده کات له و خا نه شازن ئه ری به راست له عهرشه که ی تۆ ده چیت؟

ئه ویش وه لأمیکی زۆر سیاسانه ی داوه وتی له و ده چیت وه کو عهرشی من وایه، واتا نه یوت ئه وه، وه لأمه که ی هه ردوو بواره که وه رده گری ت.

حه زه رته ی سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: ئه وه عه زشی خۆته ئیتر بۆی ده رکه وت که ئه مه کاریکی ئاسایی نییه، سوله یمان بتوانیت له ولاتی خۆیدا و له ناو کۆشک و ته لاری شانیشی دا له ناو هه موو پاسه وانه کانیدا ئه م عهرشه بگه یه نیته ئۆرشه لیم، که واته به دنیاییه وه پیغه مبه ره.

ئیت ئه ویش باری ده روونی خۆی خسته به رده م سوله یمان که بۆیه ئیمانی نه هینا وه پشتر که به ر ئه وه ی له ناو گه ل و هۆزی کافردا بووه، هه یچ په یامیان بۆ نه هاتوو ه.

خوا ی گه وریه ده فهرمویت: ﴿قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِيْ اَمْ تَكُوْنُ مِنَ الَّذِيْنَ لَا يَهْتَدُوْنَ﴾ ❷ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشِيْ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوَيْدِنَا أَلَعَلَمْ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِيْنَ ❸ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِيْنَ ❹ النمل

واته: سوله یمان پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: عهرشه که ی وا لێ بکه ن که نه بیناسیته وه وه هه ندیک شتی لێ ده ربکه ن، یان هه ندیک شتی بۆ زیاد بکه ن، یان هه ندیک له ئالتوو نه کانی

لێ بکە ئەو و پەنگە کە ی بگۆرن، پاشان تەماشای ئەکەین ئایا ئەیناسیته وە یاخود نایناسیته وە، یان ئایا هیدایەت وەرئەگرێت و موسڵمان ئەبێ یان نا؟ کاتیک کە ئەو ئافەرەتە پاشایە هات بۆ لای سولهیمان پێغەمبەر علیه السلام نیشانی درا و ترا: ئایا عەرشە کە ی تۆش وەک ئەمە وابوو ئایا ئەمە لە عەرشە کە ی تۆ ئەچێ؟ ئەویش وتی: لەو ئەچیت و لێی نزیکە، ئەیووت ئەو ئەو کە دوایی بکە و ئێتە درۆووە چونکە ماوەی ئێوانیان زۆر دوور بوو سولهیمان عَلَيْهِ السَّلَام فەرمووی: پێش ئەمەش خوای گەورە زانیاری بە ئێمە بەخشیووە کە چی پێگەری لێتە کرد لە موسڵمان بوونی، یان زانیان کە موسڵمان ئەبێ و خوای گەورە پێشتر پێی وتبوو کە دێت موسڵمان ئەبێت ئێمەش موسڵمانین و خویمان تەسلیمی خوای گەورە کردوو؟ ئەو ی پێگەری لەم ئافەرەتە و قەومە کە ی ئەکرد کە عیبادهتی خوای گەورە بکەن ئەو بوو لە قەومیکی کافر بوون و عیبادهتیان بۆ خۆر ئەکرد؟

دروست کردنی کۆشکی تایبەت بۆ خاتوو بەلقیس

سولهیمان خۆی یەکیک بوو لە ئەندازیارە ناوازهکان کە توانای ئەخەشەسازی بونیاد و پلانی هەبوو، ئەو هەموو جووڕە موعجیزەییەشی لەبەردەستدا بوو بۆیە لەدوای موسڵمان بوونی بەلقیس وەک لە مێژوووەکاندا هاتوووە خاتوو بەلقیس دەبێتە خێزانی حەزرەتی سولهیمان، ئەویش کۆشکیکی بۆ دروست دەکات بە دیزاینیکی نوێ کە خاک و زەوی کۆشکە کە هاوشتیوەی شوشە بوو لەبەنی شوشە کە ئاو دەروات، شیوێ دیزاینە کە کە مرۆف بەسەریدا دەروات و هەست دەکات بەناو ئاویدا دەروات، بۆیە کە بانگێشتی کرد بۆ ئەو کۆشکە خاتوو بەلقیس وای زانی ئاوێ دامێنی کراسە کە ی هەڵکرد، بەلام سولهیمان عَلَيْهِ السَّلَام خێرا دانیای کردووە کە ئەو جووڕیکە لە دیکۆر و دیزاینی نوێ پێدەچێت لەماوەیەکی کەمدا و لەپێگای جنۆکەکاندا ئەو کۆشکە ی بونیاد نایێت، خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ إِلَهُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ النمل

واتە: سولهیمان بە ئافەرەتە کە ی وت: وەرە ناو کۆشکە کەو، جنی و شەیتانەکان کۆشکیکی بەرزیان بۆ دروست کردبوو کە زەویە کە ی لە شووشە بوو، ژێر شووشە کە ییش ئاو و ماسی تیاوو بۆ ئەوێ توانا دەسەلاتی خوای گەورە نیشان ئەو ئافەرەتە پاشایە بدات، کاتیک ئافەرەتە کە ئەو زەویە ی بینی وایزانی ئەمە دەریایە و ئاو، قاچی دەرخیست بۆ ئەوێ کە جل و پۆشاکە کە ی تەر نەبێت بۆ ئەوێ بەناو ئاوێ کە دا بروات، وایزانی ئاو، سولهیمان عَلَيْهِ السَّلَام فەرمووی: ئەمە لە شووشە دروستکراوە بەلام شووشە یەکی لووس دیارە و ئەستورو پتەو هێچ مەترسیەکی نییە،

لهوئى ئافره ته که وتی: ئه ی پهره وردگار من زولمم له نه فسی خۆم کردوو که چه ندى که عبادت بو تو ناکه م و عبادته تی خۆر ئه که م، له گه ل سوله یماندا هه ردوو کمان خۆمان ته سلیم الله کرد که پهره وردگاری هه موو جیهانه، یه کسه ر له ویدا موسلمان بوو باوه ری هینا ﴿١١﴾

ههروه ها هه زه ته ی سوله یمان داوای کرد له خوای پهره وردگار ئه م ده سه لات و توانایه ی که داو یه تیه هه زه ته ی سوله یمان نه یدایه ده ستی هیه که سیکی تر، دیا ره هه زی کردوو ئه و مو عجیزانه تایه ت بن به خو ی، خوای گه وره ش داوا که ی قبول کردوو، خوای گه وره ده فه رمو ی: ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ ﴿١٢﴾ ص

واته: وتی: ئه ی خوای گه وره لیم خۆشه و مولکینکم پێ ببه خشه که تایه ت بیت به من و له دوا ی من بو هیه که سیکی نه بیت، ئه وه بوو که خوای گه وره جنی و شه ی تانه کانی موسه خه رو ژێر بار کردبوو له ژێر ده ستیدا بوون، هه ر تو خوایه کی که ئه به خشیت و زۆر به خشه ری ﴿١٣﴾

جنۆکه و کاریان بو هه زه ته ی سوله یمان عَلَيْهِ السَّلَام

له سه رده می هه زه ته ی سوله یمان دا هه موو ساحیره کانی میسو و شام و ناوچه کانی بن ده ستی هه موو رایان کرد، خۆیان گه یانده شاری بابل له و کاته دا له ژێر فه رمانی ئیراندا بووه، هه موو جنۆکه و شه ی تان و عفريت و جان و مه رجان و مارد، ئیبلیسه کانی ناوچه ی شام و فه له ستین و میسر و عیراق تا کو یه مه ن هه موو له ژێر فه رمانی هه زه ته ی سوله یماندا بوون، که س نه یده وێرا سیحر بکات، فه رمانی کوشتن و ده ربه ده رکردنی ئه درا، جا چی له پێگای مرۆفه وه بیت یا خود جنۆکه، خودی جه نابیان جنۆکه کاری خزمه تگوزاری به کار ده هینا، خوای گه وره ده فه رمو ی: ﴿وَالشَّيَاطِينُ كُلٌّ بَنَاءٌ وَعَوَاصٍ﴾ ﴿١٤﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿١٥﴾ ص

واته: شه ی تانه کانیش له ژێر ده ستیدا بوون و به فه رمانی ئه و ئیشیان ئه کرد هه یان بووه خا نوو و بینا و میحراب و قاپ و مه نجه لی گه وره و ئه و شتانه ی دروست ئه کرد که له توانای

﴿١٤﴾ (ئهو ده ردا) ده فه رمیت: پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم نوێزی ده کرد بیستمان سی جار فه رمو ی: په نا ده گرم به خوا لیت، پاشان فه رمو ی: نه فره تی خوات لیبیت، ده ستی درێژ کرد وه کو ئه وه ی شتیک بگریت، که نوێزه که ی ته واو کرد وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم شتیکمان لیت بیست که پێشتر نه مان بیستبوو، ده ست درێژ کرد، فه رمو ی: ئیبلسی دوژمنی خوا پشکو یه ک ناگری هینا به ره و رووم، منیش سی جار وتم: په نا ده گرم به خوای گه وره لیت، پاشان سی جار وتم: نه فره تی خوای گه وره ت لیبیت، هه ر نه که رایه وه، پاشان ویستم بیخنکینم تا هه ستم به ته ری لیک ی ده می کرد له سه ر ده ستم، سویند به خوای گه وره ئه گه ر له به ر دو عاکه ی سوله یمان پیغه مبه ری علیه السلام برام نه بوایه ده بوایه به کو ئه گه کانی مزگه وته وه مبه ستایه ته وه مندالی مه دینه یاریان پێ بکر دایه.

مهمله که تی چواردەبەم: گەلی نیسرائیل

مرۆفدا نەبووه، هەشیان بووه دەریاوان بووه ئەچوونە ناو دەریاوێ خەشڵ و زێڕو زیو و ئەو شتانەی لە دەریا بووه دەریان کردوووه بۆ سولهیمان پێغەمبەریان عَلَيْهِ السَّلَام -یان هێناوه ﴿٣٦﴾ هەندیکیش لە شەیتان و جەنییهکان کۆت و زنجیر کرابوون ئەوانە ی که بە قەسیان نەکردایە و کاریان نەکردایە، یان ئێشەکانیان بە جوانی جێبەجێ نەکردایە ﴿٣٧﴾

هەرۆهەما خوای پەرۆهەردگەر دەرۆهەرمووت: ﴿وَلَسَلِمْنَ الْرَّيْحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَاحُها شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجَبِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهٖ وَمَن يَزِغُ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُدْفِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ ﴿٣٨﴾ یەمەلۆن لەو ما یەشەئەن مەخەریب و تەئەیل و جەفان کە الجواب و قەدور راسیت آغملوا آل داورد شکرًا و قلیل مەن عبادی الشکور ﴿٣٩﴾ سبأ

واتە: سولهیمان پێغەمبەریش عَلَيْهِ السَّلَام که کۆری داود پێغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَام بوو خوای گەورە بای بۆ ژێربار کردبوو لە ژێر دەسەلاتیدا بوو بە بەیانان ماوهی مانگێک پێی دەپێری و ئەپۆی، بە ئیوارانیش ماوهی مانگێک پێی دەپێری و ئەپۆی، واتە لە پۆژیکدا ماوهی دوو مانگ پێی دەپێری و بە ولاتاندا دەگەرا و بایەکی هەڵدەگرت و دەپێرد مسیلمان بۆی نەرم کردبوو چون ئاسمان بۆ داود پێغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَام نەرم کردبوو، جەنیەکانیشمان ژێربار کردبوو خەستبوومانە ژێر دەسەلاتیەوه که ئیشیان بۆی ئەکرد بە ئیزنی خوای گەورە، هەر کەسێک لەو جەنیانە بێ ئەمری سولهیمان پێغەمبەر بکات، ئەوه لە دنیا دا سزای ئەدەین و لە قیامەتیشدا ئەیخەینە ناو ئاگرێکی سووتێنەرۆه ﴿٤٠﴾ ئەو جەنیانە ئیشیان بۆ سولهیمان پێغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَام ئەکردو ئەوهی که ویستی لێ بواوە بۆیان دروست ئەکرد لە کۆشکی گەورە، یاخود مەزگەوت، یاخود میحرابی مەزگەوت، پەیکەریشیان بۆی دروست ئەکرد که لە شەریعەتی ئەوان دروست بووه و لە شەریعەتی ئێمەدا حەرام کراوه و زۆر فەرموودهی لەسەر هاتوووە قاپ و مەنجەلی زۆر گەورەشیان بۆ دروست ئەکرد وەکو حەوزی حوشر چەندێک گەورەیه ئاوا گەورە بۆیان دروست ئەکرد تا خەڵکیکی زۆر خواردنی لەسەر بخوات، قاپی زۆر گەورەیان دروست ئەکرد که لەبەر گەورەیی هەڵنەئەگراو جێگیر بوو لەسەر زەویەکی دانراوو، ئەو ئالی داوود زۆر سوپاسگوزارو شوکرانەبژێری خوای گەورە بکەن لەسەر ئەو هەموو نەعمەتە ی که پێی بەخشیوون، بەلام کەمێک هەن لە بەندەکانی مەن که شوکرانەبژێری مەن ئەکەن ﴿٤١﴾.

جەنۆکەکان زۆر لە حەزەرەتی سولهیمان عَلَيْهِ السَّلَام دەرسان بە هەموو جۆرەکانییەوه، هەمیشە لە خەزمەتی ئەو پێغەمبەرە بەپێژەدا بوون.

له کۆتایی ته مه نیدا خوای پهروه ردگار توشی نه خوشیه کی کرد که به لآو موصیه تیک بوو به سهر هه زره تی سوله یمان دا هات، به لآم ناوه خنه که شی حیکمه تی زۆر گه وره ی تیدایه.

جۆری نه خوشیه که شی وابوو که له سهر کورسی دابنیش تابه وه کو جهسته یه کی بیگیان وابوو جوله ی نه ده ما، به لآم پاش ماوه یه ک چاک ده بووه وه دیاره نه خوشیه که ی سوله یمان نازانیت هۆکاری لاشه ی و ماندوو بونی خۆی بووه که زیاد له پیویست نازاری لاشه ی خۆی داوه یان مو عجب بوون بووه به ده سه لاتی و پادشایه تی هیز و توانای، بۆ ئه وه ی توشی ئه و نه خوشیه ی کردوو خوای گه وره تا ته وبه بکات و بگه ریته وه بۆلای زاتی به رزی.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ۖ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ۝﴾ ص

واته: به دنیایی ئیمه سوله یمان عَزَّوَجَلَّ تاقیکرده وه لاشه یه کمان فری دایه سهر کورسیه که ی پاشان گه راپه وه بۆ لای خوای گه وره و ته وبه ی کرد، لیره ش دیسان (ئیسرائیلیات) هه یه که دوورو دریز نامانه وی باسی بکه ین، به لآم گوايه شه ی تانیک هه بووه هاتوو وه مستیله که ی سوله یمان پیغه مبه ری بردوو وه خۆی کردۆته سهر شتیه ی سوله یمان پیغه مبه رو چۆته جیی ئه و له کاتی سوپی مانگانه ی شدا چۆته لای خیزانه کانی، ئه وانه هه مووی (ئیسرائیلیات) هه ئه سلای نییه و شه ی تان له خه ویشدا ناتوانیت خۆی بخاته سهر شتیه ی پیغه مبه ران چ جای له حه قیقه ت و زیاندا، ئه گه ر وا بیت ئه و پیغه مبه راپه تی و وه حی و په یام و دین هیچ مانایه کی نامیتیت، به لکو ئه وه ی که صه حیحه ئه وه یه که وتی: ئه مشه و ئه بن بچمه لای نه وه د خیزان هه ر یه کتیکیان مندالیک بیتیت و له پیناو خوای گه وره دا جیهاد بکات، نه یووت: (إِنْ شَاءَ اللَّهُ)، له هه ر نه وه دیاندا یه ک ئافره تیکیان مندالی بوو که نیو مندالی بوو ئه وه جه سه ده که یه (جَسَدًا) ئه و نیو مندالیه، پاشان گه راپه وه بۆ لای خوای گه وره و ته وبه ی کرد له و شته ۝ وتی: ئه ی خوای گه وره لیم خوشبه و مولکیتکم پی ببه خشه که تایبه ت بیت به من و له دوا ی من بۆ هیچ که سپک نه بیت، ئه وه بوو که خوای گه وره جنی و شه ی تانه کانی موسه خه رو ژیربار کردبوو له ژیر ده ستیدا بوون. هه ر تۆ خوایه کی که ئه به خشیت و زۆر به خشه ری ۝

هه زره تی سوله یمان خاوه نی خیزانی زۆر و مندالی زۆر بووه له فهرمووده ی پیغه مبه ری خوا دا هاتوو خاوه نی ۱۰۰ خیزان یان جاریه بووه، جا چه نده خیزانی بووه له شه ریعه ته که یدا ریکا پیدراو بووه، زانیاری له سهر نییه به لآم زۆرینه ی جاریه ی بووه.

کوپه کانیشی زۆرن له وانهی که ناویان له میژوودا هاتووو بوونه ته پادشا دواي خوئی بریتی بوون له (رحبه عم) دواي ئەم کوپه ی کوپه زاکه ی به ناوی (ئه فیا ی کوپه ی رحبه عم کوپه ی سوله یمان) کووتا پادشا بووه.

وه فاتی سوله یمان عَیَّالَکَم

حه زه رته ی سوله یمان ده شپت به هوکاری نه خوشیه که ی وه فاتی کرد بیت، ئە گەر ته ماشای جوۆری مهرگ و وه فاتی بکه ین هاوشیوه ی نه خوشیه که یه تی که بو ماوه یه که هه موو لاشه ی وه ستاوه پاشان که س به مردنه که ی نه زانیوو، تا کو ئەو کاته ی که خوشکه کان جا کر مه، ماره یان هه ر جوۆری که نازانی به لام دیاره له و سه رده مه دا هه موو پادشا و گه وره پیاوان خاوه نی گوچان بوون، وه کو لاسای کردنه وه ی هه زه رته ی موسا و کلتوری که به کاریان هیناوه، پاشان هه زه رته ی سوله یمان وه فات ده کات له دواي ماوه یه کی زۆر که هه یچ که سوکار و جنۆکه و نازه له کان پیتی نازانن تا ئەو کاته ی که دارگوچانه که ی ده که ویتته و هه زه رته ی سوله یمان یان خوئی ده که ویت یاخود به که وتنی گوچانه که ی پیتی ده زانن له و ماوه یه شدا جنۆکه و شه ی تانه کان ته نها بو جه نابیان موسه خه ر بوون، ئە گەر بیان دیاره وه فاتی کردوو ده ست به جی وازیان ده هینا و کاریان نه ده کرد، ئە مه ش به لگه یه بو ئەو که سانه ی که له ناو قوره ی شدا ده یانوت جنۆکه غه یب ده زانی، ئە گەر بیان زانیاره ئەو هه موو کاته که هه زه رته ی سوله یمان وه فاتی کردوو، بوچی له و نا په حه تی کارکردن و ترس و بیمه دا ده مانه وه، که واته جنۆکه ش وه کو هه موو مه خلوقه کانی خواي گه وره موته عال توانای غه یب و په نهانی نییه، خواي گه وره ده فه رمویت: ﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْحِجُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ الْغَيْبِ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١١﴾ سبأ

واته: کاتیک که بریاری مردمان به سه ر سوله یمان پیغه مبه ردا دا که خوئی دابوو به سه ر گوچانه که یدا جیه کان هه موویان ئیشیان ئە کرد که سیان نه یانزانی که سوله یمان پیغه مبه ر مردوو ته نها (مۆرانه) نه بی کاتیک که گوچانه که ی خوارد ئەو کاته سوله یمان پیغه مبه ر عَیَّالَکَم که وته سه رزه وی کاتیک که گوچانه که ی نه ما سوله یمان پیغه مبه ر که وته سه ر زه وی، ئەو کاته جن بویان ده رکه وت که ئە گەر ئیمه غه ییمان بزانیاره ئە مانزانی چه ندیکه مردوو وه له و ئیشه قورسانه دا نه ئە ماینه وه که سوله یمان پیغه مبه ر پیتی ده کردین، دواي ئە وه ی که مرد ئیتر رویشتن وازیان له ئیش کردن هینا (ابن عباس و مجاهد و قتاده و حسن) ئە لێن: نزیکه ی سالتیک بووه مردوو ئینجا جیه کان زانیویه ﴿١١﴾

رووداوی دواي وهفاتی سوله یمان عَیْبَالَتَاکَم له لایه ن جنۆکه و شهیتانه کانه وه

حه زره تی سوله یمان له دواي ئه وهی خواي پهروه ردگار جنۆکه ی له هه موو جوړی عه شیرته کان له بهرده ستدا بوو له ژیر فه رمانیدا بوو کاری پت ده کردن، پاشان هه زره تی سوله یمان داواي کرد له خواي پهروه ردگار ئه وه هیژ و موعجیزانه ی پتیدراوه له دواي جه نابیان نهیدا به که سی تر خواي گه وره داواکه ی گیراو قبول کردوو، خواي گه وره ده فه رمویت: ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ ﴿٦٥﴾ ص

واته: وتی: ئه ی خواي گه وره لیم خو شبه و مولکیتکم پت ببه خشه که تاییه ت بیت به من و له دواي من بو هیچ که سیک نه بیت، ئه وه بوو که خواي گه وره جنی و شهیتانه کانی موسه خه ر (پام) و ژیر بار کردبوو له ژیر ده ستیدا بوون هه ر تو خوایه کی که ئه به خشیت و زور به خشه ری ﴿٦٥﴾.

ههروه ها فه رمووده ی پیغه مبه ریشمان هه یه که ده فه رمویت: ئه وه جنۆکانه ته نها له بهرده ستی سوله یماندا موسه خه ر بوون، فه رمووده که دوورو درێژه به لام فه رمووی ئه گه ر له بهر خاتری دوریه که ی سوله یمانی برام نه بیت ئه وه جنۆکه و شهیتانه ی که وه سوه سه ی ناگر هه لدانی بو ده موجاوی پیغه مبه ر به وه سوه سه هه لئه دا ده یگرت و ده یخسته بهرده ست مندالانی مه دینه یاری پتیکه ن.^{٣٣}

له دواي وهفاتی هه زره تی سوله یمان عَیْبَالَتَاکَم که واته هیچ که س ناتوانیت کاریان پت بکات و فه رمان و ئه رک بدات به سه ریاندا، به لام شهیتانه کانی جنۆکه هه لسان به نوسینی (طه لیس م) خستیا نه ژیر به ردوو جیکای ئه شکه وت و ناو سه ردابه کان، گوایه وا بِلَاویان کرده وه که سوله یمان پیغه مبه ر نه بووه، به لکو ساحیر بووه زیاتر ئه م رووداوانه ش له ناوچه ی بابل پروویداوه، به م هوکاره سیحربازی زور بِلَاویویه وه له ناو خه لکیدا به تاییه ت له ناوچه کانی میزوپوتامیا، پارسیا و هیندستان، هه ر ئه مه ش وایکرد خواي پهروه ردگار دوو فریشته بنیتریت که جیاوازی بکه ن خه لکی له نیتوانی سیحیر و موعجیزه و خواي پهروه ردگار بو راستکردنه وهی ئه م چه مکه

^{٣٣} عن أبي الدرداء قال: قام رسول الله ﷺ فسمعناه يقول: "أعوذ بالله منك" ثم قال: "ألعنك بلعنة الله" ثلاثاً، وبسط يده كأنه يتناول شيئاً، فلما فرغ من الصلاة قلنا: يا رسول الله، قد سمعناك تقول في الصلاة شيئاً لم نسمعك تقوله قبل ذلك، ورأيناك بسطت يدك، قال: إن عدو الله إبليس جاء بشهاب من نار ليضعه في وجهي، فقلت: أعوذ بالله منك، ثلاث مرات، ثم قلت: ألعنك بلعنة الله التامة، فلم يستأخر، ثلاث مرات، ثم أردت أخذه، والله لولا دعوة أخينا سليمان لأصبح موثقاً يلعب به ولدان أهل المدينة. مسلم والنسائي

مهمله که تی جوارده بهم: گهلی ئیسرائیل

شیوئراوانه‌ی شه‌یتانه‌کان دوو فریشته‌ی نارده سهر زه‌وی به‌ناوی هاروت و ماروت له‌ناوچه‌کانی بابل تا بۆ خه‌لکی پروون بکه‌نه‌وه جادوو‌بازی و کاری موعجیزه‌ی پیغه‌مبه‌ران.

هاروت و ماروت له بابل

له‌دوای مردنی چه‌زهره‌تی سوله‌یمان کوره‌زاکه‌ی به‌ناوی ئه‌فیا خه‌ریکی په‌رستنی بت بوو، له‌ناو یه‌هود دا وابلآو بوویه‌وه که سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ر نه‌بووه هه‌لبه‌ت له‌ناو جیلی دوای ئه‌سای کورێ ئه‌فیا یه‌هود دیسان په‌رته‌وازه‌ بوون، به‌لام گوایه له‌ میژوودا هاتووه یه‌کتیک له‌ نه‌وه‌کانی که ئه‌سایه‌ جه‌نگی کردووه له‌گه‌ل پادشای هیند، به‌ناوی (رج هندی) له‌دوای ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ریاوه هیرشی هیناوه گوایه ده‌ریای سوره، گه‌لی ئیسرائیل که‌وتونه‌ته‌وه بت په‌رستی به‌ ته‌واوه‌تی له‌دوای ئه‌سا گه‌لی ئیسرائیل زۆر خراپه‌کار بوون، هه‌ر له‌وده‌مه‌وه به‌شیکێ زۆری ئه‌و گه‌له که پێیان وایه سوله‌یمان ساحیر بووه نه‌ک پیغه‌مبه‌ر، هه‌روه‌ها له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری نازداردا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم یه‌هودی شاری مه‌دینه ئه‌م تانه‌یان ئه‌دا له‌ پیغه‌مبه‌ر محمد صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم گوایه جه‌نابی پیغه‌مبه‌ر محمد صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ساحیریکێ گه‌لی ئیسرائیل به‌ پیغه‌مبه‌ر ده‌زانیت، خوای که‌وره‌ش بۆ به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌ی یه‌هود ئایه‌تی دابه‌زاند و باسه‌که‌ی پروون کرده‌وه چیت یه‌هود توانای ده‌م درێژی نه‌ما، خوای که‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَأَتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيْطَانُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابٍ ۖ هَرُوتَ وَمَرُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا غَنُ فِتْنَةً فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَنُثَبِّرَنَّ عَنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ خَيْرٌ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۷﴾﴾ البقرة

واته: ئه‌وان شوینی ئه‌و شتانه که‌وتن که شه‌یتانه‌کان ئه‌یانخوینده‌وه له‌سه‌رده‌می سوله‌یمان علیه‌السلام که وایان ئه‌زانی ئه‌مه زانستیکه‌و سوله‌یمان علیه‌السلام به‌جیی هیشتووه له‌ کاتیکدا که سوله‌یمان کوفری نه‌کردو سیحری نه‌کرد ئه‌و پیغه‌مبه‌ری خوا بوو به‌لکو شه‌یتانه‌کان کافر بوون به‌هوێ سیحر کردنیانه‌وه، که جووله‌که ئه‌یانووت سوله‌یمان کوفری کردووه سیحرو جادووی کردووه و سوچه‌ی بۆ بت بردووه، به‌لام خوای که‌وره سوله‌یمان به‌ری ئه‌کات له‌و شتانه که شه‌یتانه‌کان خه‌لکیان فیری سیحرو جادوو ئه‌کرد ئه‌وه‌ی که دابه‌زی بۆ سهر هه‌ردوو مه‌لائیکه‌ته‌که له‌ بابل که ناویان (هاروت و ماروت) بوو که دوو مه‌لائیکه‌ت بوون داوایان کردووه خوای که‌وره دا‌یانه‌زی‌تیه‌ سهر زه‌وی وه‌کو تاقیکردنه‌وه خوای که‌وره دا‌یبه‌زاندن، ئه‌و کاته شه‌هوه‌تیان تیچوو و تووشی تاوان بوونه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خوایان داوایان کردووه که

دایان به زینتیه سهر زهوی نه وه تهفسیریک، یاخود و تراوه: خوای گه و ره بۆ تاقیکردنه وه دایانی به زاندووه، یاخود و تراوه قیرائه تیکی تر (وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ) دوو مهلیک بوونه له بابل که ناویان (هاروت و ماروت (بووه، یاخود (ما) نافیه وهاته نه سوله یمان کوفری کردووه، نه خوای گه و ره سیحرو جادووی دابه زاندووته سهر ههردوو مهلائیکه ته که هیچ که سیکیان فیری سیحرو جادوو نه نه کرد ههتا پیمان نه وتنايه که ئیمه تاقیکردنه وهین خوای گه و ره ئیوه تاقی نه کاته وه به هوی ئیمه وه، ئیوه کوفر مه کهن و خوتان فیره سیحرو جادوو مه کهن له بهر نه وهی سیحرو جادوو کوفره ههر که سیک فیری بیت کافر نه بیت، نه وهی که له سیحرو فیری نه بوون نه وه بوو که جیاوازیان نه خسته نیوان ژن و پیاوه وه کو چۆن ئیستاش سیحرو جادوو ههیه که ژن له بهر چاو پیاو رهش نه کات یان به پیچه وانه وه، نه وان نه یانته توانی زیان به هیچ که سیک بگهیه نن به بن ئیزنی خوای گه و ره، چونکه به بن ئیزنی خوای گه و ره هیچ شتیک ته ئیسیرو کاریگه ری نابیت فیری شتیک نه بوون له سیحرو جادوو که زانی پیمان نه گه یاندو هیچ سوودنکی بۆیان نه بوو له بهر نه وهی سیحرو جادوو هیچ سوودنکی تیا نه و نه شیانزانی که ههر که سیک نه و سیحره فیریبت و وهی بگریبت و بیگورپته وه به کتابی خوای گه و ره له پوژی قیامه تدا هیچ به شیکی نییه له نه جرو پاداشت، کرده وه کانی به تال نه بیتته وه به راستی نه میش خرابترین شت بوو که بۆ نه فسی خویان وهریان گرت که کتابی خوای گه و ره یان فروشت و سیحریان پیتی وه رگرت نه گهر بیانزانیاه (۱) به لام نه گهر بهاتایه ئیمانان به پیغه مبه ری خوای گه و ره حَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِمُ وَعَلَى آلِهِمُ سَلَامٌ به و قورئانه پیروژه به ئینایه، ته قوای خوای گه و ره یان بگردایه و خویان له تاوان و سیحرو جادوو پاراستبایه نه وه خوای گه و ره نه جرو پاداشتی به کجار زوری نه دانه وه نه میان بۆیان باشر بوو له دنیاو قیامه تدا نه گهر بیانزانیاه (۲).

لیره دا باسی جوړیکی سیحری کردووه، خوای پهروه ردگار نه ویش جادووی رهشییه له نیوانی ژن و میرد، یاخود ههر خو شه ویستیکی تر بیت له خانه واده یاخود له پیکای خوین وهک و برا له براو خوشک له خوشک و خوشک و برا به گشتی که سوکار، نه مهش جوړیکه له جادوو بازی که له و سه رده مه دا باو بووه، ههروه کو ئاماژه مان پيدا چه زره تی سوله یمان ساحیره کانی هه موو له ناو بردوو پراوه دوو نران بۆ ناوچه ی بابل بویه نه و دوو فریشته یه که خوای گه و ره وهک په یامبه ریک ناردنی تا خه لکی جیاوازی له نیوان سیحرو و موعجیزه دا بکهن که سیحریان نیشانی خه لک نه دا و خه لکه که فیرده بوون، به لام فریشته کان راسته خو ده یانوت نه مه کوفر و فیتنه و خراپه کارییه بۆ نه وهی که ده لپن به فه رمانی خوایه ئازاری خه لکی نه دات، سه ید قوطب ده لپت: ئاگر وجوودی هه یه ههر به فه رمانی خوای موته عال سوتینه ره هه رچۆن خوای گه و ره فه رمانه که ی وه ستان بۆ سوتاندنی چه زره تی ئیبراهیم بۆ جادوو سیحریش هه مان توانا و هیزی هه یه، بویه هه موو شته کان مه خلوقی خوای پهروه ردگارن.

جا لەو ساتەووخەتەو جىنۇكەو شەيتانەكان ناچنە ژىر فەرمانى ھىچ مەروۇفك، بەلكو بە پىچەوانەو جىنۇكەو شەيتان مەروۇفەكان دەخەنە ژىر پەكفى خۇيان و كوفر و سىحر و كارى خراپە دژى مەروۇف دەكەن، چونكە خۇشيان لە مەروۇف نايەت، بۆ ئەم باسە درىژە و تىگەيشتن لە بواری سىحر و جادووبازى و دنياى جىنۇكەو شەيتانەكان سەرنجتان پادەكىشىن بۆ كىتبى مەملەكەتى شەيتان لە ویدا بە دوورو درىژى باسى ھەموو جۆر و چۆنەتى كارى ساحىر و جىنۇكەكان كراوہ.

كۆى گشتى باس

گەلى ئىسرائىل لەبەر ئەوہى پاسىدرايوون و ھەلبىژىرا و بوون بۆ بانگەوازی دىنى خواى گەورە، خواى پەرورەدگار ھەمىشە پىغەمبەر لەدواى پىغەمبەر بۆى دەناردن، تاوہكو بانگەوازەكە بە جىھان دا بگەيەنن و خۇشيان چاكەخواز بن، پىغەمبەرى خوا ﷺ دەفەرمویت لە راستیدا لەناو نەوہكانى ئىسرائىل بە سىياسەت و كاروفەرمان و بەرپۆەبردنى پىغەمبەرانىان بەرپۆە دەچوون، ھەرگات پىغەمبەرىكىيان وەفاتى بکردايە، خواى گەورە پىغەمبەرىكى تری بۆ دەناردن.^{۳۷}

خواى پەرورەدگار پىغەمبەر لەدواى پىغەمبەر بۆى دەناردن بۆ پاراستنى مالى خۆى كە (مەزگەوتى قودس) ھەر ئەوہندەى پىغەمبەرىك وەفاتى بکردايە خىرا لەدەستيان ئەدا و ھىزى شەپەنگىزەكانى دونيا داگىريان دەكرد، ئەوانىش لە جياتى ئەوہى پىشويى پىغەمبەران شەرىعەتەكەيان بگرن، كەچى پىك پىچەوانە بوو، خىرا دواى دوژمن لە ھەمانكاتا دژى گەلەكانيان بوون.

خاكى قودس دەبىت خەلكانىك پزگارى بكەن سىفاتى داووديان ھەبىت، ھەرچارەو كە ئەو خاكە داگىر دەكرا بە ھۆكارى خواناسى پىغەمبەران ياخود جوانتر بلىين پاكى پىغەمبەران و چاكى شوينكەوتوانى پزگار دەبوو، بە تەنھا پىغەمبەرانىش ھىچيان پى نەدەكرا ئەگەر گەلەكەيان خواناس و موحامەد نەبوونايە، ئەوہ ھەموونەى دوو پىغەمبەرى عەزىز وەكو موسا و ھارون سەلامى خوايان لى بىت، بەلام ئەوان نەوہستان لە پەرورەدەكردن بەردەوام لە پەرورەدەى جىلى نووى دابوون، خۇشيان چاوەروانى ئەنجاميان نەكرد، بەلكو تەنھا كاريان ئەنجام ئەدا ھەرچەندە ئامانجەكە چوونە ناو خاكى قودس بوو، بەلام لەسەردەمى موسا و

۳۷ عن أبي حازم قال: قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلُّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْفُرُ، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: قُوا بَيْعَةَ الْأَوَّلِ، قَالُوا: وَبِأَوَّلِهِمْ حَقُّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرَعَاهُمْ/البخاري، مسلم و ابن ماجه.

هارون دا پرووی نه‌دا، به‌لکو چه‌زره‌تی یوشه‌عی کوری نون به‌ره‌مه‌که‌ی چنیه‌وه. که‌واته کاری پیغه‌مبه‌ران و شوین که‌وتووی پیغه‌مبه‌ران دروستکردنی جیلی نوئی چاکه‌خوازه، هه‌ر له سه‌رده‌می موسا عَلَيْهِ السَّلَام -هوه تا سه‌رده‌می سه‌لاحه‌دینی نه‌یوبی هه‌مان یاسا و پِیسا بووه تا پوژی قیامه‌تیش بۆ پزگار کردنی قودس، پیویسته هه‌مان یاسا و پِیسای عومه‌ری کوری خه‌تاب و هاوه‌لان و پیاوچاکانی وه‌کو سه‌لاحه‌دین پزگاری کرد، شیعه‌ی فاطمی له‌گه‌ل خاچه‌رستان داگیران کرده‌وه دوا‌ی چه‌ند سالتیک، پاشان نه‌جمه‌دین نه‌یوبی ئاموزای جاریکی تر ئازادی کرده‌وه، هه‌روه‌ها پادشای خاچه‌رستانی به‌دیل گرت و بۆ راستکردنه‌وه‌ی یه‌ک ملیۆن دیناری ئالتونی وه‌رگرت له‌ خاچه‌رستان و ئیتر بۆ ماوه‌ی ۷۰۰ سال ئازادی کرد تا سه‌رده‌می ئیستعمار و داگیرکری ئینگلیز، پاشان له‌ سالانی ۱۹۴۰ به‌دواوه ته‌سلیم و راده‌ستی یه‌هود کرا، تا ئه‌م ساته وه‌خته‌ش داگیر کراوه.

بۆ زانیاری ته‌هللی ئیسلام ته‌گه‌ر که‌لیک هاوشیوه‌ی گه‌لی ئیسرائیل بیت که له سه‌رده‌می موسا و هارون دا سه‌لامی خویان لئ بیت، ته‌نها چه‌زیان به‌لاسای کردنه‌وه‌ی دوژمنه‌کانیان بوو، پاشان وازیان له‌ جیهاد و کۆشش هیتا و به‌دوا‌ی خو‌شی ژیا‌نه‌وه‌ بوون، خوا‌ی گه‌وره سالاتیکی هیتا به‌سه‌ریاندا که ناونرا به‌ سالی (التیة) خوا‌ی گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ المائدة

واته: خوا‌ی گه‌وره ده‌فهرمووی: ئه‌م زه‌ویه پیرۆزه که قودسه ئه‌وه چل سال حه‌رامی ته‌که‌م له‌سه‌ریان بچه‌ ناوی به‌هۆی ئه‌وه‌ی که نه‌چوون کوشتاری ئه‌و قه‌ومه بکه‌ن له‌ناو قودسدا، سه‌ریان لئ ته‌شپو‌ی له‌سه‌ر پرووی زه‌ویداو دین و ته‌رۆن و سه‌رگه‌ردان ده‌بن، که له‌زه‌وی (سیناء) به‌بێ ئه‌وه‌ی شاری قودس بدۆزنه‌وه، وه‌کو (ابن عباس) یش ده‌فهرمووی: چل سال سه‌ریان لیشیواو پِیگایان لئ ون بوو موسا و هارونیشیان له‌گه‌لدا بوو ته‌هاتن و ته‌پو‌یشن ته‌و شاره‌یان ته‌ه‌دۆزیه‌وه، له‌م چل ساله‌دا بوو کۆمه‌لیک موعجیزه بۆ موسا روویدا له‌ دابه‌زینی گه‌زۆ و سو‌یتسکه‌و سیه‌ر کردنی هه‌ور بۆیان و ده‌رکردنی ئاو له‌ به‌ردی ره‌ق، پاشان هارون کۆچی دوا‌یی کردو موسایش سئ سال دوا‌ی ئه‌و کۆچی دوا‌یی کرد، زۆربه‌ی به‌نی ئیسرائیل له‌م ماوه‌ی چل ساله‌دا مردن، تا دوا‌ی چل ساله‌که خوا‌ی گه‌وره (یوشه‌عی کوری نون) ی کرد به‌ پیغه‌مبه‌رو ناردی و ته‌وان چوون فه‌تحي (بيت المقدس) یان کرد له‌ پو‌ژی هه‌ینی پاش عه‌صر، خوا‌ی گه‌وره فه‌رمانی به‌ (یوشه‌ع) کرد پتیا‌ن بلئ که چوونه (به‌یتوله‌قدیس) به‌ کورنوشه‌وه بچه‌ن و داوا‌ی لیخۆش بوون بکه‌ن، به‌لام ته‌وان گۆریان، ئه‌ی موسا خه‌ف‌ه‌ت مه‌خۆ له‌و که‌سه فاسق و له‌پ‌رئ ده‌رچووانه هه‌ر سزایه‌کیان بده‌م شایه‌نین ﴿

مهمله که تی جوارده یه: گه لی ئیسرائیل

له ئیستاشدا ههروایه پۆله کانی موسلمانان لهو خاکه دا ده کوژرین و چهیا و ناموسیان به ههدهر دهروات، عه ره ب ده لیت: هیزی ئیسرائیل به توانا و جهبارن له تواناماندا نییه!

هه ره هه مان کاتی سه رده می موسا و هارون-ه سه لامی خوایان لی بیت دووباره ده بیته وه، به لام به پێچه وانه وه خوای گه وه ده فه رمویت: ﴿يَقَوْمُ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾ ٥٥ قَالُوا يَمُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنَنْدَحُلْهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ٥٦ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنَّ اللَّهَ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُم غَلِيْبُونَ ٥٧ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٥٨ قَالُوا يَمُوسَىٰ إِنَّا لَنَنْدَحُلْهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ ٥٩ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافَرَّقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ٦٠﴾ الماشده

واته: نهی قهومی خۆم برۆنه ناو نهو زهویه پاک و پیرۆزه که قودسه که خوای گه وه له سه رتانی نووسیوه که بچه ناویه وه نه گه ر ئیوه پیاوچاک بن نه چنه ناویه وه و تیایدا جیگیرو نیشته جی نه بن، یان خوای گه وه به لێنی پێداون به لام هه لمه گه پێنه وه واز له گوپرایه لی من و جیهاد کردن مه هیتن نهو کاته خه ساره ته مندو زه ره رمه ندی دونیاو قیامه ت نه بن ٥٥ و تیان: نهی موسا له ناو قودسدا قه ومیکی تیا به که زۆر به هیزو زۆر گه وه رن که تا نه وان ده رنه چن ئیمه ناچینه ناویه وه، نه گه ر نه وان ده رچوون نهو کاته ئیمه نه چینه ژووره وه، به لام کوشتاری نه وان ناکه ین ٥٦ دوو پیاو له وانه ی که له خوای گه وه نه ترسان و خوای گه وه نیعمه تی خۆی پژاند بوو به سه ریان به ئیمان و به یه قین، خه لکی ریزی لی ده گرتن که (یوشه ع بن نون) و (کاله ب بن یوقنا) بوون که له دوانزه نه قیبه که بوون، و تیان: برۆن له ده رگاوه بچه ژووره وه بو لای نهو قه ومه ته نها برۆنه ژووره وه سه رده که ون و متمانه تان به به لێنی خوای گه وه هه بی خوای گه وه وه عدی داوه ئیوه سه ره ته خات ئیوه ته نها پشت به خوای گه وه به سه تن نه گه ر ئیوه ئیماندارن ٥٧ و تیان: نهی موسا عَلَيْهِ السَّلَام ئیمه هه رگیز ناچینه ناو قودسه وه تا نه وان لهو شاره دا بن، تو خۆت و خواکه ت برۆن کوشتار بکه ن ئیمه ش لیره دانه نیشین و نه م جیگایه به جی نا هیلین و شه پرو کوشتاری نه وان به ئیمه ناکری، نه مه له ترس و تیکشکاندن و سه ریپچی و عینادیدا وایان وت، به لام هاوه لآن له غه زای (به در) و تیان نهی پێغه مبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ئیمه وه ک به نی ئیسرائیل نا لێین تو خۆت و خواکه ت برۆن کوشتار بکه ن و ئیمه لیره داده نیشین به لکو نه گه ر پێشمان بکه ویت بو ناو ده ریا شویت ده که وین و به دواتدا دێن و له پیش و پاش و لای راست و چه پت کوشتار ده که ین، پێغه مبه ری خوایش صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم پرووی پیرۆزی گه شایه وه و پتی خوش بوو ٥٨ موسا عَلَيْهِ السَّلَام فه رموو ی: نهی په روهر دگار من ته نها خۆم و هارونی برامم که سی تر

گوپړایه لیم ناکات جیاوازی بخه ره نیتوان ټیمه و ټم قه و مه فاسقه وه و ټه گهر سزای ټه وان ټه دهی سزای ټیمه مه ده، خوټ پریار بده له نیواغماندا ۱۵.

له سهرده می دواي پیغه مبه ر موسا و هارون سهلامی خوايان لى بیت، خواي گه وره یوشه ع َعَبَّه السَّكَمَ - ی نارد چونکه راستگو بوو خواي موته عال سه رکه وتنی بو نارد بوو یاسای گه ردوونی بو وه ستاند پړو له ناسمان دا وه ستا فه تحی کرد، خواي گه وره یاسای گه ردوونی بو سه لاحه دین و مواهیدانی ټم ټیسلامه گوړیووه، له کاتی جه نگدا له گه ل خاچیه رستان دا دیواری شاری ټور شه لیمی بو شه ق کرد له پړگای زه مین له رزه وه ټمه ته نها بو سه لاحه دین پرووی نه داوه، به لکو بو محمد فاتح-یش پروید اوه که له به رده م دیواره کانی قوسته نته نییه دا بووه.

بو طارقی کوری زیاد پروید اوه به ۱۳ هزار که س توانی سوپای فونسو له وادی. برباط له ناو به ریت که سوپاکه ی له سهر و ۶۰ هزار که سه وه بوو خودی فونسوش بکوژن.

بو محمد قاسم پروید اوه که هه موو ناوچه کانی هیندستان و پاکستان که ټه و ده مه پتی وتراوه نیتوانی پرووباری سه یحون و جه یحون. بو سولطان سه لیم و سولطان سه لمانی کوری پروید اوه که جزیه ی له هه موو ټه وروپا وه رده گرت، بو محمد مالی پروید اوه که توانی گه وره ترین ټیمپراتوری ټیسلامی له کیشوه ری ټه فه ریکا دا به زر ټیت.

که واته خاکی قودس په یوه ست نییه به گه لی ټیسرائیل یان ههر گه لیکی تر که به ناوی عه ره بایه تی و یه هو دایه تی کاری بو بکات، خواي په روه ردگار ده فه رمویټ: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْنِكُمْ اَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ ضَلَّ اِذَا اِهْتَدَيْتُمْ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ المائدة

واټه: به دنیایی له زه بوریشدا که کتابی داوود پیغه مبه ر بوو له ویشدا نووسیو ومانه له پاش نووسیلمان له (لوح المحفوظ) که به دنیایی به نده چاکه کانی من ټه بن به میراتگری زه وی و به فه رمان په رواو ده سه لاتدار له سهر زه وید ۱۶.

که واته له زه بوری هه زره تی داوود دا نوسراوه و له قورئان دا بو ټومه تی ټیسلام چه سپت تراوه که خاکی فه له ستین ته نها به نده چاکه کان خاوه نی ده بن ده ستی به سه را ده گرن، که واته له خاکی میعادی یه هو د ده رچووه.

مهمله که تی چواره دهیم: گهلی ئیسرائیل

که واته ئه وه درۆی نوئی به هوده که ناویان ناوه به خاکی میعاد، له سفردا داوود له کتیبی پیروژ که ناسراوه به مهزامیری داوود و له قورئانی موسلماناندا نوسراوه، ئه وه خاکه خاکی چاکه خوازانه.

پرسیار ئه وه یه کێ چاکه خوازه دهوله تی میسر یاخود سعود یان ئیران یان تورکیا...هتد، وه لاهمه که به جێ دههێلین بۆ خه لکی ئاقل و خواناس که تیبگه ن له ئیستادا تیمه ی ئه هلی ئیسلام له سالانی (التیة) گهلی ئیسرائیل.

لیره دا که باسی میژوو ژبانی ئه وه هه موو پیغه مبه ر و گه له ده که یه ن، هه روا بۆ کات به سه ربه رده ن نییه، به لکو ئه م میژوو وانه دووباره ده بنه وه بۆ ئه وه یه که من و تۆ ئه زموونی لێ وه ربه گرین.

له کاتیکدا که ئیلیاس هات هه مان کاری پیغه مبه رانی تری ئه نجام دا له گه ل حه زقیال و یه سه ع دا، ده بیته بانگه واز به رده وام بیته له گه لیدا، جیل دوا ی جیل په ره وده ده بن بۆ جیهاد و خه بات، به دوایدا که بانگه واز کرا طالوت و داوود هاتن جیهادیان کرد شوپشیان کرد خه باتیان کرد، ده ستو ئه ژنۆ دانه نیشتن بانگه واز بێ جیهاد و کۆشش کردن نابیت و به ره مه ی نابیت.

ته ماشای جیاوازی ئه م دوو سه رده مه بکه و خۆت به ریار بده له کام سه رده مدایت و پۆلی خۆت له کام سه رده مدا ده بینیت؟

سه رده مه ی موسا عَلَيْهِ السَّلَام خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الْأَمَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ أَبْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُنْقِذَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا قُلْنَا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوْلَا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿١٥٦﴾ البقرة

واته: ئایا نابینی کۆمه لێک له خانه دان و ده سه لاتدارانی به نی ئیسرائیل له دوا ی وه فاتی موسا کاتیک که به یه کتیک له پیغه مبه ره کانی خو یان وت (که شمویل یان شه معون بوو): پاشایه کمان بۆ بنیره تا له ژیر ئالای ئه وه پاشایه دا له پیناوی خوای گه وره کوشتا ر به کهن فه رمووی: ئایا له بیرتان کرد که ئیوه کوشتا رتان له سه ر فه رز کرا به لām نه تان کرد، یان له وانه یه کوشتا رتان له سه ر فه رز به کریت و نه یکه ن وتیان: باشه ئیمه چیمانه بۆ کوشتا ر نه که یه ن له پیناوی خوای گه وره کاتیک که ئیمه له مال و حا لی خو مان ده رکراوین و مندالمان لێ سه ندراره، به لām کاتیک که کوشتا ریان له سه ر فه رز کرا زۆربه ی هه ره زۆریان پشتیان هه لکرد ته نها که میکیان نه بن له به ر ئه وه ی نه یه تیان باش نه بوو عه زیمه تیان نه بوو خوای گه وره خۆی زۆر زانا یه به سه مکاران ﴿١٥٦﴾

گه یشت به جیله ی که ناوی نراوه به جیلی سهرکه وتوو پیویسته چهند خالیک له خوتا کوپکه یته وه، نه گهر گه یشتیه ته م خه صلته و پیناسانه دلنیا تان ده که مه وه سهرکه وتن دیت به فهرمانی خوی پهره وردگار.

۱. بیرو و باوه ری پاک و دوور له شیرک و خورافیات شوین که وتوو قورئان و سوننهت مهرجه بو سهرکه وتن جیله کان.

۲. راستگو ی له وته و کردار و نیه تدا خاوهن وه فا بیت و دلسوز بیت له به رانه بر دینی خوی موته عال.

۳. وازهینان له خوشه ویستی دنیا و پرکردنه وه ی نه و خوشه ویستی به خوشه ویستی خوا و پیغه مبه ر و بانگه واز و جیهاد.

۴. هه ولدان بو پاکردنه وه ی دل و دهروون و ته زکیه ی نه فسی خوت بکه جا به خویندنه وه ی کتیب، یان خویندن له خزمهت ماموستایه کدا

۵. به فیرو نه دانی کات، له پیناوی دینی ئیسلامدا چرکه و خولهک و کاتزمیر و پوژ و شه و ههفته و مانگ و سال له کارکردندا به بو ئیسلام.

۶. ئازا به و چاونه ترس به و جوامیر به به ره وشتی به رزی ئیسلامه تی پیچه وانه که ی سهره پو مبه زوو هه لمه چو حیکمهت به کار بهینه، به لام دوور به له ترسنوکی!

۷. وابهسته به نوپژ و پوژ و زهکات و مزگهوت و قورئان خویندن و زیکر و فیکری خوی پهره وردگار و هه میشه له به ندایه تی دا وه کو عابیدی که به له ئازایه تی و جوامیریدا مواهید به و له پاک کردنه وه ی دل و دهرونتا صوفی به و له بیرو و باوه پرتدا، سه له فی به.

۸. هه میشه تا پوژی مردنت هه ولی وهرگرنتی زانست بده، وهر بگره و فیری خه لکی تری بکه، جا زانستی شهرعی بیت یان زانستی مرویی.

۹. هاوړینه تی خه لکی باش بکه، پیچه وانه که ی دوورکه وه له هاوړپی خراپ و نه گهت.

۱۰. کومه لایه تی به و دامه برپی له ناو کومه لکه که تدا و سیله ی په حم به کار بهینه و سهردانی دوست و خزم و که سوکارت بکه به رده وام.

۱۱. دانه بریت له بژیوی پوژانهت جا کارو که سابهت و بازرگانی و فهرمانبه ری و ههر ئیشیکه، هه ولده باشرین بیت له چاو که سانی تردا.

مهمله که تی چوارده یه م: گه لی ئیسرائیل

۱۲. وهرز شه وان و پیکخه ری ژیان و کاتت به، که سیک ی بَ بهرنامه و بَ هوده و بَ پلان مه به، هه میشه خاوه نی پرژه ی تایبته به و هه ولبد ه لاسایی که س مه که ره وه، بیجگه پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَسَلَّمَ، واتا له که س مه چۆ، وزه و ئینه رژی خۆت به کار بهینه.

به م دوانزه خه سلته گره نتی سه رکه وتن هه یه و مسوگه ره زۆریکمان زۆرینه ی ئه م خه سلته تانه مان تیدایه با زیادی بکه ی له خۆماندا.

به پیچه وانه وه هه موو سیفاته کانی یه هود گه لی ئیسرائیل وه لا بنین و وازی لی بهینن، چونکه خوی گه وره مروفی پَ زه لیل ده کات به و خه سلته تانه ئه وانه ش بریتین له:

۱. هه میشه جوله که په یمان ده شکینیت، که واته تۆ په یمانی خۆت به ره سه ره وه کو ئیماندار و موسلمان.

خوی گه وره ده فره مویت: ﴿أَوَلَمْآ عَاهِدُوا عَهْدًا نَّبَّهٖ قَرِیْقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا یُؤْمِنُونَ﴾ البقرة

واته: جوله که هه ر کاتیک که عه هده به ئین و په یمانیک ئه دهن کومه لیک له وان هه ر زو به زووی هه ئینه وه شیننه وه و فری ئه دهن، به لکو زۆر به یان ئیمان ناهینن ﴿۳۱﴾

۲. خایانه ت کار مه به، یه هود هه میشه خایانه ت ده کات که واته پیچه وانه ی خایانه ت کردن، راستگووی و به وه فایی و جوامیری و پیاو ته یه.

خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ﴾ ﴿۳۲﴾

۳. هه لگه پانه ویه وته ی خوی په روه ردگار له بهر خاتری خۆت حه لال و حه رام مه که و یان حه رام حه لال بکه یت، یه هود پیشه ی ئه وه یه بۆ به رژه وه ندی خۆی وته و فره مووده ی خوی موته عال ده گوړیت، خوی گه وره ده فره مویت: ﴿۳۳﴾ أَفَتَطْمَعُونَ أَن یُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِیْقٌ مِّنْهُمْ یَسْمَعُونَ کَلِمَ اللّٰهِ ثُمَّ یُحْرِفُونَهُ مِنۡ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ یَعْلَمُونَ ﴿۳۴﴾ البقرة

واته: ئایا ئیوه ته ماحی ئه وه تان هه یه و چاوه رپتی ئه وه ن که جوله که ئیوه به راست بزائن و ئیمان تان پَ بینن، کاتیک کومه لیک له وان گوئیان له فره مایشتی خوی گه وره ئه بوو له ته وراتدا، له دوی ئه وه ی که لیتی تئ ئه گه یشتن ده ستکاریان ئه کردو شتیان لی زیادو که م ئه کردو ئه یانگوړی به گویره ی هه واو ئاره زووی خویان و ئه یشیانزانی که ده ستکاری کردنی حه رامه ﴿۳۵﴾

۴. کوشتنی پیغه مبه ران له م سهرده مه دا تو که پیچه وانه ی یه هود کاربکه یت له کوشتنی پیغه مبه ران دا زیندو کرده وه سوننه تی پیغه مبه ر و ناگابوونه له ژيانی پیغه مبه ران به گشتی، یه هود گوئیان به کوشتنی پیغه مبه ره کانیا ن نه ئه دا و ده یانکوشتن، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا قُلْنَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ﴾ المائدة

واته: ئیمه به دنیایی عه هدهو به ئین و په یمانمان له به نی ئیسرائیل وه رگرت که ئیمان بئین، کومه ئیک پیغه مبه رانمان بو ناردن هر کاتیک که پیغه مبه ر ئیکان بو رویشته تی که به گویره ی هه واو ئاره زوو چه زی نه وان نه بوو، بیکومه ئیکان پیغه مبه رانیا ن به درو ئه زانی و ئیمانیا ن پتی نه ئه هینا. کومه ئیکان پیغه مبه رانیا ن ئه کوشت وه کو جووله که باوه ریا ن به عیسا نه کردو وتیا ن: ئه مه منالی زینایه و زوله، یه حیاو زه که ریا شیا ن کوشت، هه ولی کوشتنی عیسا و محمدیشیا ن دا خوی گه وره پاراستنی ﴿۵﴾

له هه مان کاتدا له گه ل پیغه مبه راندا پیاوچا کانیشیا ن ده کوشت که فهرمانیا ن به چاکه و نه هییا ن له خرابه ده کرد، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّاتِ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَيَّرْتَهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ﴾ آل عمران

واته: ئه و که سانه ی که کوفر ئه که ن به ئایه ته کانی خوی گه وره و پیغه مبه رانی خوی گه وره ئه کوژن به ناحق که مه به ست پتی جووله که یه که چه نده ها پیغه مبه ری خوی گه وره یان کوشتوو، ئه و که سانه یش ئه کوژن که فهرمان به دادپه روه ری و چاکه ئه که ن له ناو خه لکیدا واته: موسلمانان موژده ی سزایه کی زور به تیش و ئازار بده به و جووله کانه ﴿۵﴾

۵. بن ئه دهب بوون به رانبه ر به خواو پیغه مبه ران، تانه و ته شه ریا ن ئه دا له خوا و پیغه مبه ره کانیا ن تو ش به پیچه وانه وه ده بیت زور ریز و ئه ده به وه مامه له یان له گه ل بکه یت، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُنَّ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَيْنًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ المائدة

واته: جووله که نه فره تی خوی گه وره یان لی بن وتیا ن: ده ستی خوی گه وره به ستراوه، واته: خوی گه وره په زیله و ده ستی کراوه نیه و نابه خشی که ئه مه قسه ی یه کیک بوو له جووله که کان

مهمله که تی چوارده یه م: گلی نیراتیل

که ناوی (فناحص) بوو له پښتیش له سووره تی (آل عمران) باسماں کرد که وتیان: خوا فه قیره و ئیمه دهوله مه نندین، خوای گه ورهش فهرمووی: دهی دهستی خوایان به ستر او بیت و کراوه نه بی، واته: پهرزیل بن، یاخود له حه قیقه تدا ده ستیان به ستر ته وه و ئه سیر و دیل بکریڼ و له جه نکه کاند ا تیکبشکیندرین نه فره تی خوای گه وره یان لی بی به هوئی ئه و قسه خراپانه ی که به رامبه ر به خوای گه وره کردیان به لکو هه ردوو دهستی خوای گه وره کراوه یه، چون ویستی لی بیت ئاوا ئه بیه خشی به گویره ی مه شیئت و ویست و حیکمه تی خوئی، که له و پوژهی ئاسمانه کان و زهوی دروست کردوو به شه و و به پوژ بهرده وام ده به خشیئت و هیچ له مولکی خوای گه وره که می نه کردوو، پیی خو شه بهرده وام به نده کان داوای لی بکه ن تا پتیان به خشیئت ئه و قورئانه پیروژه که بو تو دابه زیوه که ئه م حوکه جوانانه ی له خو گرتوو زوریک له جووله که و گاوره کان له جیاتی ئیمانی پی بیتن ئه وان زیاتر تووشی توغیان و کوفر ئه بن پیی له بهر حه سوودییان تا پوژی قیامه تیش دزابه تی و رق و کینه مان خستو ته نئوانیانه وه نئوان جووله که کان خوایان یان نئوان جووله که و گاوره وه هه ر کاتیک که ئه وان کوینه وه بو جهنگ یان ناگری جهنگ داگیرستین خوای گه وره ئه یکوژیتته وه، واته: ئه مه پیشه ی ئه وانه جووله که کان به بهرده وامی خه ریکی هه لگیرساندن شپرو ئاژاوه و خراپه کارین، زوربه ی ئه و شپرو ئاژاوه و خوینرینه ی که له جیهان پرووده دات دهستی جووله که ی تیدابه به بهرده وام کویش ئه که ن له سه ر زه ویدا که ئاشووب و گنده لی و خراپه کاری بئینه وه، خوای گه وره ئه و که سانه ی خویش ناوی که ئاشووبگیرن و گنده لن و ئاژاوه ئه تینه وه له سه ر پرووی زه ویدا^(۱۰۱)

﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَكَتُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلُ دُفُوعُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ آل عمران

واته: به دلنیاپی خوای گه وره وته ی ئه و جووله کانه ی بیست که وتیان: خوای گه وره فه قیره و ئیمه دهوله مه نندین، که خوای گه وره ئه و ئابه ته ی دابه زاندکی هه یه قهرزکی باش به خوای گه وره بدات؟ واته: پاره به خشی له پیناو خوای گه وره دا خوای گه وره به باشر پیی ئه به خشیئت، ئه وه ی که وتیان مه لائیکه ته کان ئه ینووسنه وه ئه یپاریزن تا پوژی قیامه ت، ئه وه ش ئه نووسین که ئه مانه پیغه مبه رانی خوای گه وره یان به ناحق ئه کوشت پتیان ئه لیین: دهی بجیژن سزای ناگریک که زور سووتینه ره^(۱۰۲)

﴿قَالُوا يَمْحُوسَىٰ إِنَّ لَنَا نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾

المائدة

واته: وتیان: ئه ی موسا علیه السلام ئیمه ههرگیز ناجینه ناو قودسه وه تا ئهوان لهو شاره دا بن، تۆ خوۆت و خواکهت برۆن کوشتار بکه ن ئیمه ش لیتره دائه نیشین و ئهم جینگایه به جی ناهیلین و شهرو کوشتاری ئهوان به ئیمه ناکری، ئهمه له ترس و تیکشکاندن و سه ریچی و عینادیدا وایان وت، به لام هاوه لان له غه زای (به در) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ داده نیشین ئیمه وه ک به فی ئیسرائیل نالین تۆ خوۆت و خواکهت برۆن کوشتار بکه ن و ئیمه لیتره داده نیشین به لکو ئه گهر پێشمان بکه ویت بۆ ناو ده ریا شوینت ده که وین و به دواتدا دین و له پیش و پاش و لای راست و چه پت کوشتار ده که ی، پیغه مبه ری خواش ﷺ پرووی پیروزی که شایه وه و پتی خوۆش بوو ❶

6. پرسیاری زۆرو نامه عقول و ده مه ده می زۆر و بیمان و پیچه وانه که ی مروقی ئیماندار ته نها به دوا ی حکمه ت ده که ریت بن ده مه ده می له دینه که دا.

پاشان ئهوان له سه ر خوۆشیان و پیغه مبه ره که شیان سه خت ده کرد نموونه ی پروودا ی مانگا و پیاوه پیره که برازا که ی کوشتبوی که ناسراوه به (سورة البقرة).

7. ترسنۆک له هه موو شتیک سل ده که نه وه، ههرگیز پرووبه پروو نابنه وه به لکو ترسنۆکیان ئه وه نده یه که له جینگای خو یان دایانده نیشیت، به پیچه وانه ی یه هود، مروقی موسلمان پیویسته ئازا و چاونه ترس و جوامیر بیت.

خوای گه وه له به رانه بر ترسی یه هود ده فه رمویت: ﴿لَا يُقْتَلُونَكُم جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ﴾^❶ الحشر

واته: ئهوان ناتوان کوشتاری ئیوه بکه ن هه موویان به یه که وه کۆبینه وه بۆ کوشتاری ئیوه چونکه ترسنۆکن، مه گهر له ناو خانوو و مالی دینه کدا که شوراو قه لای پته وی هه بن یان له پشت دیواره کانه وه خو یان به ارانه وه له ترسدا مه گهر ئاوا کوشتاری ئیوه بکه ن ئه گهرنا پرووبه پروو ناتوان، به لام جووله که و مونا فیکان رق و کینه یان له ناو به کدا زۆر سه خته و دل یان جیاوازه، تۆ وا ئه زانی ئه وانه هه موویان یه کن، به لام دل یان لیک جیاوازه و دل یان له که ل یه کدا نیه و یه ک دل نین له به ر ئه وه ی ئه مانه که سانیکی ناحالی و ناتیکه یشتوون ❷

﴿وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ وَمِنْ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾^❷ البقرة

زانا و تاربیژو خواپه رستیان تیا به و ته که بوریان نه بووه له وتنی حه قدا، به لکو خو به کهم زان بوونه به پیچه وانه ی جووله که وه ﴿۸۳﴾

﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ﴾ ﴿۸۴﴾ البقرة

واته: وتیان: ئیمه دلمان په رده ی به سه ره وه به هیچ له قسه حال ی نابین و لپی تی ناگهین و ناگاته دلمان تا ئیمان بینین، به (غُلْف) ده خو یندریته وه واته: دلمان پر له زانست و پیو یستمان به قورئانی ئیوه نیه به لکو ئه مه خوی گه وره له عنه تی لیان کردوو و ده ریانی کردوو و دووریانی خستوته وه له ره حمه تی خوی به هو ی نه وه ی که ئیمان یان نه هینا به پیغه مبه ری خوا صَلَّی اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَسَلَّمَ که میکیان هه ن که ئیمان بینن و زور عینادیان کردوو ﴿۸۵﴾

۹. کارکردن به سحر و شوین کهوتنی جن و شهبان له پیشه یانه، به پیچه وانه وه هه موو نه و کارانه موسلمان ده بات به ره و کوفر و کافریان ده کات.

۱۰. ئاواتیان نانه وه ی ئاژاوه و جهنگ و فساد و خراپه کارانه، مرو فی خواناس ده بیت ئاواتی چاکه و چاکه خوازی بیت و حه ز به خراپه ی کهس نه کات، خوی موته عال ده فه رمویت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۚ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَيْنًا وَكُفْرًا ۚ وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ ۚ كُلَّمَا أَوقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا ۚ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ ﴿۸۶﴾ المائدة

واته: جووله که نه فره تی خوی گه وره یان لی بی وتیان: دهستی خوی گه وره به ستراوه، واته: خوی گه وره په زيله و دهستی کراوه نیه و نابه خشی که ئه مه قسه ی به کیک بوو له جووله که کان که ناوی (فناص) بوو له پیشتیش له سووره تی (آل عمران) باسما ن کرد که وتیان: خوا فه قیره و ئیمه ده وله مه نندین، خوی گه وره ش فه رمو ی: دهی دهستی خو یان به سترا و بیت و کراوه نه بن، واته: په زیل بن، یاخود له حه قیقه تدا دهستیان به ستر یته وه و ئه سیر و دیل بکری ن و له جهنگه کاند ا تیکبشکیندرین نه فره تی خوی گه وره یان لی بی به هو ی نه و قسه خراپانه ی که به رامبه ر به خوی گه وره کردیان به لکو هه ردوو دهستی خوی گه وره کراوه یه، چو ن ویستی لی بیت ئاوا ئه یه خشی به گویره ی مه شیته ت و ویست و حیکمه تی خوی، که له و پرۆژی ئاسمانه کان و زهوی دروست کردوو به شه و و به پرۆژ به رده وام ده به خشی ت و هیچ له مولکی خوی گه وره که می نه کردوو، پی خۆشه به رده وام به نده کان داوای لی بکه ن تا پیان به خشی ت، نه و قورئانه پیروژه که بو تۆ دابه زیوه که ئه م حوکه مه جوانانه ی له خو گرتوو زوری ک له جووله که و گا وره کان له جیاتی ئیمانی پی بینن نه وان زیاتر تووشی توغیان و کوفر نه بن پی

مهمله که تی جواره دهیم: گلی نیرانیل

له بهر چه سوودیانتا پوژی قیامه تیش دژایه تی و رق و کینه مان خستۆته نیاوانیه وه نیاوان جووله که کان خوین یان نیاوان جووله که و گاوره وه هر کاتیک که نه وان کۆبینه وه بۆ جهنگ یان ناگری جهنگ داگیرسینن خوی گه وره نه یکوژنیتته وه، واته: ئه مه پیشه ی نه وانه جووله که کان به بهرده وامی خه ریکی هه لگیرساندن شپرو ئاژاوه و خراپه کارین، زۆربه ی نه و شپرو ئاژاوه و خوینپژانه ی که له جیهان پرووده دات دهستی جووله که ی تیدایه، به بهرده وام کۆشش نه که ن له سهر زه ویدا که ئاشووب و گهنده لئ و خراپه کاری بنینه وه، خوی گه وره نه و که سانه ی خوش ناوئ که ئاشووبگین و گهنده لئ و ئاژاوه نه نینه وه له سهر پروی زه ویدا ﴿٦٦﴾

له راستیدا گلی جووله که سیفاتیان زۆره، به لام نه وهنده بۆ تیتگه یشتن لیتان به سه تا مروّف بیانناسیت له رڤگای فهرمووده ی خوی موته عال، کاتیک مروّف باسی په یوه ندی به ندایه تی حه زره تی داوود ده که ین له گه ل شاخ و بالنده دا، ئه مه واتای نه وه نییه وه کو چیرۆکی مندالان بیتته به رچاوی خوینهر، به لکو به واتای هه موو ئه م گه ردوونه له ته سیبحات و به ندایه تی خوی په روه ردگار، بۆیه مروّف کاتیک به ندایه تی ده کات وانا گونجاوه له گه ل ئه م گه ردوونی خوی په روه ردگاردا و ده رنه چووه له یاساکانی گه ردوونی خوایی.

به لام مروّف که ده رچوو له گه ردوونی خوی په روه ردگار، خۆی له بیرده کات و پاشان خوی گه وره ش له بیرده کات، به واتای نه وه ی له م گه ردوونه ده رچووه، جیگای له گه ل خراپه کاراندایه، نه ویش ناگری دۆزه خه، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْأَشْرَاقِ ۝ وَالظُّلُمُ خُشُوعًا كُلُّ لَهْزٍ أَوَّابٌ ۝ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَءَاتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابَ ۝﴾ ص

واته: ئیمه شاخه کاغمان ژر بار کردبوو له گه لیدا ته سیبحاتی خوی گه وره یان نه کرد به ئیواران و به یانیان ﴿٦٨﴾ که زه بوری بخویندایه نه وهنده دهنگی خوش بوو بالنده کانیش له ئاسمان ههر هه موویان کۆ نه بوونه وه له گه لیدا ته سیبحاتی خوی گه وره یان نه کردو هه موویان نه گه رانه وه بۆ لای خوی گه وره و گوپرایه لی ده بوون ﴿٦٩﴾ مۆلکه که یشیمان زۆر به هیز کردو مۆلکیکی ته واومان پیه خشی نه وه ی که پاشاکان پیوستان بیت، سه رمان خست به سهر دوژمندا، حیکمه ت و دانایی و کاربه جیی و تیتگه یشتن و دادپه روه ری و پیغه مبه رایه تیمان پئ به خشی یه کلا کردنه وه مان پئ به خشی له قسه کردن و بریاردان و قه زادا که به جوانی یه کلا ی نه کرده وه به بوونی دوو شایه ت له سهر تۆمه تبار، که نه بوو نه وا به سویند خواردنی تۆمه تباره که، وه کو شه ریه تی خویمان ﴿٧٠﴾

خوی په روه ردگار که جنۆکه ی به فه رمانی خۆی خسته به رده ست حه زره تی سوله یمان و به هوکاری جنۆکه کان شه یتانه کانی ده گرت و ده یبه ستنه وه و پاشان کاری پئ ده کردن،

شه‌یتانه‌کانی ملکه‌چ کردبوو بۆ فه‌رمانی، نه‌وه‌ی گرنکه قورئان به ده‌قیقی هیناویه‌تی دوعاکه‌یه‌تی، خو نه‌گه‌ر نه‌و دوعایه له قورئان دا بۆ خه‌لکی یاداشت نه‌کرایه‌ خوای په‌روه‌ردگار به جوانترین شیوه‌ بۆی پروون نه‌کردینایه‌ته‌وه که سوله‌یمان فه‌رمووی نه‌و دوو ده‌سه‌ل‌ته‌ داوای من مه‌یده هیچ که‌سی تر و خوای په‌روه‌ردگار دوعاکه‌ی قبول کرد، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئیت:

﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ ص

وتی: ئه‌ی خوای گه‌وره لێم خوشبه و مولکێکم پێ ببه‌خشه که تاییه‌ت بیت به من و له دوا‌ی من بۆ هیچ که‌سێک نه‌بیت، نه‌وه بوو که خوای گه‌وره جنی و شه‌یتانه‌کانی موسه‌خه‌رو ژێربار کردبوو له ژێر ده‌ستیدا بوون، هه‌ر تۆ خواجه‌کی که نه‌به‌خشیت و زۆر به‌خشه‌ری ﴿ص﴾

نه‌گه‌ر ئه‌م ئایه‌ته نه‌بوایه‌ تێستا هه‌موو که‌س ده‌یوت جنۆکه‌م هه‌یه و کارم بۆ ده‌کات، له‌کاتێک دا به‌شیک له‌ جنۆکه و شه‌یتانه‌کان موسه‌خه‌ر (پام) نه‌بوون، به‌لکو ملکه‌چی بوون و نه‌یگرتن و ده‌یه‌سته‌نه‌وه و کاری پێ ده‌کردن، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئیت: ﴿وَالشَّيْطَانُ كُلُّ بَنَاءٍ وَغَوَّاصٍ﴾ ﴿٧٧﴾ وَءَاخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٧٨﴾ ص

واته: شه‌یتانه‌کانیش له‌ ژێر ده‌ستیدا بوون و به‌ فه‌رمانی نه‌و ئیشیان نه‌کرد هه‌یان بووه خانوو و بیناو میحراب و قاپ و مه‌نجه‌لی گه‌وره‌و نه‌و شتانه‌ی دروست نه‌کرد که له‌ توانای مرۆفدا نه‌بووه، هه‌شیان بووه ده‌ریاوان بووه نه‌چوونه‌ ناو ده‌ریاوه‌ خشل و زێرو زیو و نه‌و شتانه‌ی له‌ ده‌ریا بووه ده‌ریان کردووه‌و بۆ سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ریان هیناوه ﴿٧٧﴾ هه‌ندی‌کیش له‌ شه‌یتان و جیه‌کان کو‌ت و زنجیر کرابوون نه‌وانه‌ی که به‌ قسه‌یان نه‌کردایه‌و کاریان نه‌کردایا، یان ئیشه‌کانیان به‌ جوانی جێبه‌جێ نه‌کردایه ﴿٧٨﴾

له‌دوا‌ی وه‌فاتی چه‌زهره‌تی سوله‌یمان عَلَيْهِ السَّلَام به‌داخه‌وه کو‌ر و کو‌ره‌زاگانی نه‌یانتوانی مولکه‌که‌ی بپاریزن و گه‌لی ئیسرائیل سالانێک به‌بێ پادشا و پیغه‌مبه‌ر مانه‌وه.

پیرست

پیشه کییه کی کورت له م بهرگه دا..... ۷.....

مهمله که تی نۆیه م: پروداوه کانی ژیا نی هه زه تی لوط پیغه مبه ر عَیْیَآلَکَ..... ۹.....
کۆی گشتی باسی لوط عَیْیَآلَکَ..... ۱۶.....

مهمله که تی ده یه م: پروداوی ژیا نی هه زه تی ئیسحاق و یه عقوب پیغه مبه ر عَیْیَآلَکَ..... ۱۹.....
کۆی گشتی باس..... ۲۶.....

مهمله که تی یانزه یه م: پروداوه کانی یوسف پیغه مبه ر عَیْیَآلَکَ..... ۲۹.....
قوناغی کی تری ژیا نی یوسف عَیْیَآلَکَ له مندالیه وه بۆ لاویه تی و پیگه یشتوی بوون له قوناغی پیاوانه..... ۴۳.....
شیکاریه ک له سه ر خه ون و لیکدانه وه ی..... ۹۲.....
حوکمی نه و که سانه ی که ته فسیری خه ون ده که ن..... ۹۷.....
کۆی گشتی باس..... ۱۰۱.....
وینایه کی گشتی له سه ر پرۆزه چاکسازیه که ی پیغه مبه ر یوسف - عَیْیَآلَکَ..... ۱۰۳.....

مهمله که تی دوانزه یه م: پروداوه کانی ژیا نی هه زه تی شوعه یب، نه یوب و ذولکفل..... ۱۱۵.....
اصحاب الایکه خه لکی دارستانه چره که قوناغی دوی هۆزی مه دیه ن..... ۱۲۶.....
پروداوه کانی ژیا نی هه زه تی نه یوب عَیْیَآلَکَ..... ۱۲۸.....
قوول بوونه وه له به شیک له پروداوه کانی ژیا نی..... ۱۳۳.....
خیزانی نه یوب و ۱۰۰ قامچییه که..... ۱۳۶.....
پروداوی ژیا نی ذولکفل..... ۱۳۷.....
خویندنه وه به کی نوێ بۆ ذولکفل..... ۱۳۹.....
درووستبوونی گه لی ئیسرا ئیل..... ۱۴۳.....

مهمله که تی سیانزه هم گه لی ئیسرا ئیل و چه ند پیغه مبه ریک..... ۱۴۵.....
گه لی ئیسرا ئیل..... ۱۴۶.....
جیاوازی تیوان گه ل و نه وه ی ئیسرا ئیل..... ۱۴۷.....
ده سه لاتی فیرعه ونه کان به سه ر گه لی ئیسرا ئیل دا..... ۱۴۷.....
پروداو و ژیا نی هه زه تی موسا عَیْیَآلَکَ..... ۱۴۸.....
سه ره تای پروداوه کان به سیحربازی..... ۱۵۰.....
له دایکبوونی موسا عَیْیَآلَکَ..... ۱۵۲.....
کۆی گشتی باس پێش پیغه مبه رایه تی موسا عَیْیَآلَکَ..... ۱۷۱.....
قوناغی ژیا ن و پیغه مبه رایه تی موسا عَیْیَآلَکَ..... ۱۷۳.....
پیغه مبه رایه تی هاروون عَیْیَآلَکَ و هاوکاری بۆ موسا عَیْیَآلَکَ..... ۱۷۸.....
چوون بۆ لای فیرعه ون..... ۱۸۲.....
خۆ تاماده کردن بۆ ده رچوون و خنکانی فیرعه ون..... ۱۹۶.....
کۆتایی سه رده می فیرعه ون و سه ره تایه کی نوێ بۆ گه لی ئیسرا ئیل..... ۲۰۵.....

۲۱۱کۆی گشتی باس
۲۱۲دووباره بوبونهوی ژيانی فیرعهون و مووسا عَیْهَالسَّکَم
۲۱۳کۆتایی کۆی گشتی ئەم باسه
۲۱۳قاروون کییه؟
۲۱۸په پینهوه له ده‌ریای سوور
۲۲۳بینینی خوا له‌سه‌ر داوای مووسا عَیْهَالسَّکَم
۲۲۷په‌رستنی گوێره‌که له‌لایه‌ن گه‌لی ئیسرائیل

مه‌مله‌که‌تی چواره‌یه‌م: رووداوه‌کانی ژيانی پَیغه‌مبه‌ران، داوود و سه‌رده‌می سوله‌یمان سه‌لامی خویان لی

۲۳۵بیت
۲۳۵رووداوه‌کانی ژيانی پَیغه‌مبه‌ر داوود عَیْهَالسَّکَم
۲۳۸چۆنیتی ده‌رکه‌وتنی داوود پَیغه‌مبه‌ر عَیْهَالسَّکَم
۲۴۳مولک و ده‌سه‌لاتی هه‌زه‌رتی داوود عَیْهَالسَّکَم
۲۴۴تایه‌مه‌ندییه‌کانی هه‌زه‌رتی داوود عَیْهَالسَّکَم
۲۴۶روودای ژيانی هه‌زه‌رتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۴۹ده‌رکه‌وتنی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم له‌ گوێره‌پانی رووداوه‌کاندا
۲۵۱چوار موعجیزه‌که‌ی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۵۳مانۆپی سه‌ربازی سوپاکه‌ی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۵۴ده‌نگی می‌روله‌یه‌ک و دَل شادبوونی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۵۶په‌په‌وه‌که و سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۵۹خاتوو به‌لقیس و داروده‌سته‌که‌ی له‌ وڵاتی (سه‌به‌ء) دا
۲۶۰نامه‌یه‌ک له‌ هه‌زه‌رتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم-هوه بۆ به‌لقیس
۲۶۲وه‌لامی نامه‌که‌ی به‌لقیس بۆ هه‌زه‌رتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۶۴جنۆکه و رۆلی له‌ رووداوه‌کان و هه‌ینانی عه‌رش به‌لقیس
۲۶۷دروست کردنی کۆشکی تایبه‌ت بۆ خاتوو به‌لقیس
۲۶۸جنۆکه و کاریان بۆ هه‌زه‌رتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۷۱وه‌فاتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم
۲۷۲روودای دوا‌ی وه‌فاتی سوله‌یمان عَیْهَالسَّکَم له‌لایه‌ن جنۆکه و شه‌یتانه‌کانه‌وه
۲۷۳هاروت و ماروت له‌ بابل
۲۷۵کۆی گشتی باس

MAKWAN KERÎM

MEMILEKETÎ PÊXEMBERAN - BERGÎ DUWEM

پێغه مبه‌ران

خاکی قودس ده‌بێت خه‌لکانیک پرگاری بکه‌ن سیفات
داوودیان هه‌بێت، هه‌رجاره‌و که‌ ئه‌و خاکه‌ داگیر ده‌کرا
به‌ هوکاري خواناسی پێغه‌مبه‌ران یاخود جوانتر بلیین
پای پێغه‌مبه‌ران و چاکی شوێنکه‌وتوانی پرگار ده‌بوو، به
ته‌نها پێغه‌مبه‌رانیش هه‌یچیان پێ نه‌ده‌کرا ته‌گه‌ر
گه‌له‌که‌یان خواناس و موچاهید نه‌بوونایه‌، ئه‌وه
نموونه‌ی دوو پێغه‌مبه‌ری عه‌زیز وه‌کو موسا و هارون
سه‌لامی خوایان لێ بێت، به‌لام ئه‌وان نه‌وه‌ستان له
په‌روه‌رده‌کردن به‌رده‌وام له‌ په‌روه‌رده‌ی جیلی نوێ
دابوون، خۆشیان چاوه‌ڕوانی ئه‌نجامیان نه‌کرد، به‌لکو
ته‌نها کاریان ئه‌نجام ئه‌دا هه‌رچه‌نده‌ ئامانجه‌که‌ چوونه
ناو خاکی قودس بوو.

کتابخانه‌ی حاجی قادری کونیی

لقی یه‌که‌م: هه‌ولێر - به‌رانه‌ر ده‌رگای قه‌لا - بازاری رۆشنییری
لقی دووهم: چوارپایانی شیخ مه‌حمود - به‌رانه‌ر مزگه‌وتی مه‌حمود عه‌للاف

نرخ: ١٧٠٠٠

M.Rtebana

٠٧٠٤٦٧١٣٩ - ٠٧٣٤٦٧١٣٩

Cover Design: Braw Al-Najjar